

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

**для написання курсових та наукових робіт
з навчальної дисципліни «Конституційне право»
(для здобувачів вищої освіти юридичного факультету
і Навчально-наукового інституту
заочного навчання та підвищення кваліфікації)**

Колектив авторів

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора,
Заслуженого юриста України
Лариси НАЛИВАЙКО

Дніпро
2021

*Схвалено Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, протокол №3 від 19.11.2020 р.*

Рецензенти:

- Ільков В.В.** – суддя Дніпропетровського окружного адміністративного суду, доктор юридичних наук, професор;
- Максакова Р.М.** – завідувач кафедри конституційного, адміністративного та трудового права Національного університету «Запорізька політехніка», доктор юридичних наук, професор.

Укладачі:

- Наливайко Л.Р.** – проректор Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України;
- Голобутовський Р.З.** – професор кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук;
- Чепік-Трегубенко О.С.** – доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
- Мінакова Є.В.** – старший викладач кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Б 59 **Бібліографічний покажчик** для написання курсових та наукових робіт з навчальної дисципліни «Конституційне право» (для здобувачів вищої освіти юридичного факультету та Навчально-наукового інституту заочного навчання та підвищення кваліфікації) / кол. автор.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2021. 468 с.

Бібліографічний покажчик розрахований на широке коло читачів: студентів, слухачів, курсантів, аспірантів, викладачів, а також усіх, хто займається науковими дослідженнями.

З М І С Т

ВСТУП	4
ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ	6
ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН.....	13
ТЕМА 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА, СКЛАДОВА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ, НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА	15
ТЕМА 2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ	34
ТЕМА 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	57
ТЕМА 4. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ.....	74
ТЕМА 5. ТЕОРІЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ	113
ТЕМА 6. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	130
ТЕМА 7. ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	184
ТЕМА 8. ВИБОРЧЕ ПРАВО ТА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС	225
ТЕМА 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇЇ РОБОТИ.....	246
ТЕМА 10. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ	281
СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ.....	281
ТЕМА 11. ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС	300
ТЕМА 12. ОРГАНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇХ РОБОТИ.....	325
ТЕМА 13. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ	358
ТЕМА 14. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.....	378
ТЕМА 15. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ.....	408
ТЕМА 16. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ	424
ДСТУ 8302:2015 «ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ. БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРАВИЛА СКЛАДАННЯ»	443
ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ В СПИСКУ ДЖЕРЕЛ, ЯКИЙ НАВОДЯТЬ У НАУКОВІЙ РОБОТІ	465

ВСТУП

Конституційне право – провідна галузь національного права, що закріплює основні засади демократії, правовий статус особи та організацію й функціонування державної влади і місцевого самоврядування. В умовах становлення України як демократичної, соціальної, правової держави вивчення цієї дисципліни має особливе значення та дає здобувачам вищої освіти широкий діапазон світоглядних уявлень із найбільш важливих політико-правових проблем розвитку нашої держави:

- 1) становлення конституціоналізму в Україні на демократичних засадах;
- 2) забезпечення прав людини та громадянина;
- 3) реалізація народовладдя;
- 4) формування дієздатних структур громадянського суспільства.

Сучасний процес розвитку науки характеризується системним накопиченням інформації, що вимагає її систематизації та детального опрацювання. Будь-які дослідження базуються на вже існуючих досягненнях науки. Невипадково кожна наукова робота включає в себе посилання на попередні дослідницькі здобутки. Доповідь, реферат, курсова робота, стаття, монографія, дисертація тощо також мають містити огляд літератури за темою. Пошук, обробка та аналіз опублікованих джерел надає можливість виявити рівень дослідженості конкретної теми, створити список використаних джерел. Для цього доцільно використовувати бібліографічні покажчики, які є джерелом актуальної та систематизованої інформації.

Бібліографічний покажчик з навчальної дисципліни «Конституційне право» підготовлено на основі матеріалів із конституційного права та інших суміжних наук. Бібліографічний покажчик є корисним для підготовки наукових статей, тез доповідей, курсових та конкурсних та інших наукових робіт, рефератів, доповідей на семінарські та практичні заняття. Усього до покажчика включено понад 5000 бібліографічних джерел. У бібліографічний покажчик включено інформацію про нормативно-правові акти до кожної теми з урахуванням останніх законодавчих змін. До видання зібрані, проаналізовані і систематизовані такі бібліографічні описи джерел, як: монографії, статті наукових фахових видань, підручники, навчальні посібники, довідкові видання, словники, енциклопедії, дисертації та

автореферати дисертацій, підготовлені та видані як в Україні, так і в інших державах.

Метою цього навчального видання є ознайомлення здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних з нормативно-правовими актами та останніми науковими дослідженнями, які сприяють формуванню базових знань з теоретичних і практичних питань конституційно-правового розвитку.

Бібліографічний покажчик з навчальної дисципліни «Конституційне право» є унікальним систематизованим виданням, підготовленим завдяки творчій роботі науково-педагогічних працівників кафедри загальноправових дисциплін. При підготовці цього видання укладачі дотримувалися принципів об'єктивності та неупередженості у підборі наукових доробків, не віддаючи перевагу роботам тих чи інших дослідників, наукових шкіл та ін. Такий підхід надасть можливість якомога ширше ознайомитися читачам з різними науковими позиціями. Симбіоз теоретичних здобутків вітчизняних та зарубіжних науковців – представників різних наукових шкіл, поколінь у сфері державотворення та правотворення надасть можливість здобувачам вищої освіти пізнати всебічно різні аспекти цих явищ й головне застосовувати їх у подальшому на практиці.

Матеріал розташовано за темами, а в межах теми прізвища авторів та назви публікацій – в алфавітному порядку. Кожна тема містить докладний змістовний опис. Покажчик містить видання українською, англійською та російською мовами.

Відомості про джерела, включені до бібліографічного покажчика, надані відповідно до вимог міжнародних і державного стандартів, зокрема: ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

ПЕРЕЛІК ОСНОВНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДО КУРСУ

- Nalyvaiko L. R. State System Guarantees: Theoretical and Legal Characteristics / The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the unity of theory and practice: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 131-150.
- Nalyvaiko L. R., Chepik-Tregubenko O.S. Main Directions of Effective Interaction of Public Authorities and Institutes of Civil Society / Legislation of EU countries: history, shortcomings and prospects for the development: Collective monograph. Frankfurt (Oder): Izdevniecība "Baltija Publishing", 2019. 360 p. P. 197-214.
- Nalyvaiko L. R., Oliinyk V. M. Theoretical and legal basis of the interaction of judicial authorities and the civil society institutions: foreign experience / Development and modernization of the legal systems of Eastern Europe: experience of Poland and prospects of Ukraine: Collective monograph. Vol. 3. Lublin: Izdevniecība "Baltija Publishing", 2017. 372 p. P. 165-181.
- Chepik-Trehubenko O. S. The Political System of Society: Features and Prospects of Development in Ukraine / The issues of improving legal knowledge in the XXI century: the unity of theory and practice: collective monograph. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. P. 33-51.
- Адміністративно-територіальний устрій країн Європейського Союзу: навч. посіб. / Авт.-упоряд.: М. О. Баймуратов та ін.; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2015. 625 с.
- Аніщук Н. В., Афанасьєва М. В., Бакаянова Н. М. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 524 с.
- Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська та ін.; відп. ред. І. О. Голубовська, І. Ю. Штиченко. Київ: Київський університет, 2012. 543 с.
- Барабаш Ю. Г., Дахова І. І., Євсєєв О. П. та ін. Конституційна юрисдикція: підруч. Харків: Право, 2012. 168 с.
- Бараннік Р. В. Судові, правоохоронні та правозахисні органи України: навч. посіб. Київ: КНТ, 2011. 352 с.
- Бойкова М. А., Омельченко О. Ф. Діалектична методологія ефективного державотворення і прогнозування розвитку країни: моногр. Київ: К.І.С., 2011. 128 с.
- Боняк В. О. Конституційне право України : навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 295 с.
- Бурдяк В. І. Політика і права людини: підруч. Чернівці: Рута, 2011. 536 с.
- Васильченко Г. Планування розвитку територіальних громад: навч. посіб. Київ: ВІ ЕН ЕЙ, 2015. 256 с.
- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: В. Д. Гончаренко (гол.) та ін. Харків: Право, 2016. Том 1: Історія

- держави і права України. 848 с.
- Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: С. І. Максимов (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 2: Філософія права. 1128 с.
 - Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 3: Загальна теорія права. 952 с.
 - Веніславський Ф. В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посіб. Харків: Право, 2014. 376 с.
 - Волошин Ю. О., Папаяні С. В. Зовнішня політика України в умовах європейської інтеграції: проблеми конституційно-правового забезпечення. Одеса: Фенікс, 2015. 231 с.
 - Гапоненко Л. В., Осадча Л. В. Конституційне право України у визначеннях та схемах: навч. посіб. Ірпінь: НУДПСУ, 2012. 130 с.
 - Гараджаев Д. Я. Оглы Конституционные принципы прав человека: на практике Конституционного Суда Азербайджана и Европейского Суда по правам человека: моногр. Киев: Нормы права, 2020. 305 с.
 - Головін А. С. Права людини: інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: підруч. 2-е вид, допов. та перероб. Київ: Логос, 2017. 398 с.
 - Голубовська І. О. та ін. Багатомовний юридичний словник-довідник. Київ: Київський університет, 2012. 543 с.
 - Гомонай В. В. Конституційно-правове забезпечення набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору: моногр. Херсон: Гельветика, 2020. 259 с.
 - Гринюк Р. Ф. Конституційне право України: навч. посіб. Донецьк: ДонНУ, 2014. 281 с.
 - Губань Р. В. Основи правового регулювання адміністративно-територіального устрою України: навч. посіб. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 278 с.
 - Демків Р. Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львів: [б.в.], 2012. 331 с.
 - Джунь В. В. Соціологія конституційного права: моногр. Київ: Ін Юре, 2015. Кн. 2: Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. 2018. 597 с.
 - Дягілев О. В. Конституційно-правовий інститут лобізму: вітчизняний та зарубіжний досвід: моногр. Харків: Майдан, 2011. 252 с.
 - Єловських У. О. Конституційне право України: навч.-методолог. посіб. Луганськ: ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2013. 182 с.
 - Івашова Л. М. Контролінг в органах державної влади й органах місцевого самоврядування: навч. посіб. Миколаїв: НАДУ, 2015. 175 с.
 - Карий О. І. Місцеві ініціативи та залучення громадськості до здійснення місцевого самоврядування: навч. посіб. Київ: ВІ ЕН ЕЙ, 2015. 176 с.

- Каркач П. М. Основні конституційні функції прокуратури України: навч. посіб. Харків: Право, 2014. 246 с.
- Каркач П. М. Функції прокуратури України: навч. посіб. Харків: Право, 2015. 247 с.
- Кириленко Є. В. Новітня концепція реформування судової влади України: навч. посіб. / За наук. ред. О. А. Кириченка. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. 59 с.
- Конституційне право: підруч. / [О. С. Бакумов та ін.]; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 483 с.
- Конституційне право зарубіжних країн: підруч. / [І. О. Бондаренко та ін.; за заг. ред. Н. В. Мішиної, В. О. Міхальова]. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 641 с.
- Конституційне право України: підруч. / [Т. М. Слінько та ін.]; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 590 с.
- Конституційне право України: підруч. 8-е вид. перероб. та допов. Ужгород: Гельветика, 2018. 410 с.
- Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / [Ю. Г. Барабаш та ін.]. 5-е вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2018. 387 с.
- Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.]; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова. Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
- Конституційне право України: підруч. / [Алмаші І. М. та ін.; уклад. В. В. Берч]. 10-те (ювіл.) вид., перероб. та допов. Ужгород: Рік-У, 2020. 500 с.
- Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посіб. у питаннях і відповідях / Т. Є. Кагановська та ін.; за ред. Т. Є. Кагановської. Харків: Право, 2017. 303 с.
- Концепція удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед громадянським суспільством та особою в Україні / Н. М. Оніщенко та ін. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. 111 с.
- Костас П. Захист внутрішньо переміщених осіб відповідно до Європейської Конвенції з прав людини та інших стандартів Ради Європи: посіб. Харків: Право, 2017. 151 с.
- Кравцова З. С. Конституційно-правові засади організації і здійснення державної влади в Україні: моногр. Київ: Ліра-К, 2019. 427 с.
- Кудрявцев Ю. А. Государственные режимы: моногр. Санкт-Петербург: Юридический центр-Пресс, 2012. 540 с.
- Кулі-Іванченко К. К. Конституційне право. Загальна частина: навч.-метод. посіб. Одеса: Фенікс, 2019. 104 с.
- Курило Л. В. Дотримання прав людини (на основі практики Європейського суду з прав людини щодо України): практ. посіб. / За заг.

- ред. В. К. Грищука. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 91 с.
- Лебідь І. В. Освіта і сучасне суспільство: посіб. Умань: Сочінський, 2012. 98 с.
 - Любчик О. А. Конституційне право: навч.-метод. посіб. для підгот. до іспиту за кредитно-модульною системою. Сєверодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2019. 342 с.
 - Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.
 - Мальчин Ю. М. Історія місцевого самоврядування України: навч. посіб. Київ: АМУ, 2015. 296 с.
 - Марченко В. В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: підруч. Харків: Вид-во ХНАДУ, 2018. 291 с.
 - Мельниченко В. І. Інституційний розвиток держави: навч.-метод. посіб. Київ: НАДУ, 2012. 199 с.
 - Міхневич Л. В. Конституційне право України: практикум. Київ: КНЕУ, 2013. 266 с.
 - Моделі та методи стратегічного управління в органах виконавчої влади України: навч. посіб. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 152 с.
 - Мушенко В. В. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 227 с.
 - Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
 - Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Політична функція Української держави: теоретико-правові та конституційно-правові засади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 316 с.
 - Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Неурядові правозахисні організації України: навч. посіб. (2-ге вид., перероб. та допов.). Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 245 с.
 - Наливайко Л. Р., Касяненко Є. В., Обушко В. В., Сеньків О. М., Чепік-Трегубенко О. С. Конституційне право України в тестових завданнях: навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. Л. Р. Наливайко. Дніпро: Дніпроп. держ. унів. внутр. справ, 2019. 436 с.
 - Наливайко Л. Р., Степаненко К. В. Міжнародно-правові стандарти прав людини: навч. посіб. Дніпро: Дніпр. держ. унів. внутр. справ, 2019. 184 с.
 - Наливайко Л.Р., Костицький В. В., Грицай І. О. Науково-практичний коментар до Закону України «Про громадські об'єднання». Київ: АртЕк, 2015. 228 с.
 - Нестерович В. Ф. Конституційне право України: навч. посіб. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2013. 207 с.
 - Нестерович В. Ф. Практикум з Конституційного права України: практич. посіб. Київ: Ліра-К, 2018. 640 с.
 - Оніщенко Н. М. та ін. Правова система України в умовах сучасних національних та міжнародних тенденцій розбудови державності: моногр.

- Київ: Кондор, 2012. 614 с.
- Орзіх М. В., Афанасьєва М. В., Барський В. Р. та ін. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 272 с.
 - Орзіх М. П. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2012. Випуск 2: Конституційні перетворення в Україні. 430 с.
 - Орленко В. І. та ін. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. 527 с.
 - Павликов С. Г., Умнова И. А. Конституционное право: учеб. пособ. Москва: Альфа-М; ИНРФА-М, 2015. 575 с.
 - Палант Б. Білль про права (практика застосування): наук.-попул. вид. Харків: Право, 2018. 264 с.
 - Пересада О. М. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Дакор, 2020. 248 с.
 - Петришин О. В., Шевчук О. В., Дашковська О. Р. та ін. Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М. В. Цвіка. Харків: Право, 2010. 272 с.
 - Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2012. 576 с.
 - Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдне право України: навч. посіб. Київ: Ліра-К, 2006. 366 с.
 - Постовой Н. В. Муниципальное управление. Планирование, собственность, компетенция: учеб. Москва: Юриспруденция, 2014. 141 с.
 - Потапова А. А. Муниципальное право: конспект лекций. Москва: Проспект, 2014. 101 с.
 - Право народу на спротив: конституційно-правове дослідження: моногр. / М. М. Орос [та ін.]. Ужгород: РІК-У, 2020. 231 с.
 - Практикум з конституційного права: навч. посіб. / кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Дніпро: ДДУВС, 2020. 799 с.
 - Розвадовський В. І. Проблеми конституційно-правового статусу учасників конституційного провадження: моногр. Івано-Франківськ: [б. в.], 2019. 384 с.
 - Савич С. С., Попов А. А., Пашук Т. В. Судочинство у Європейському суді з прав людини: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 163 с.
 - Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 327 с.
 - Селіванов А. О. Конституційне правосуддя в Україні: (авт. спецкурс): навч.-метод. посіб. Харків; Київ: Логос, 2018. 91 с.
 - Селіванов А. О. Теорія і практика застосування конституційного права України. Київ: Логос. 2016. 174 с.
 - Серьогін В. О. Конституційне право України: навч. посіб. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 368 с.
 - Сиренко В. Ф. Государство: демократическое, правовое, социальное:

- очерки. Дискуссионные вопросы. Киев: Институт государства и права им. В. М. Корецкого НАН Украины, 2013. 340 с.
- Скрипнюк О. В. Конституційне право України: академічний курс: підруч. Київ: Ін Юре, 2010. 669 с.
 - Сливка С. С., Левицька О. В. Проблеми конституційного права = Problems of constitutional law: навч. посіб. Львів: Галицька видавнича спілка, 2020. 189 с.
 - Словник юридичних термінів і понять: навч. посіб. / [В. Г. Гончаренко та ін.]; за ред. В. Г. Гончаренка та З. В. Ромовської. Київ: Юстініан, 2013. 597 с.
 - Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
 - Станкус Т. Бюджетний процес. Державні закупівлі в органах місцевого самоврядування: практ. посіб. Харків: Фактор, 2016. 107 с.
 - Стасус державного службовця органів прокуратури в Україні: посіб. Київ: [б. в.], 2018. 290 с.
 - Стрижак А. А. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналіт. огляд та комент.). Київ: Ін Юре, 2010. 631 с.
 - Тацій В. Я., Петришин О. В., Барабаш Ю. Г. та ін. Конституція України: наук.-практ. коментар. Харків: Право, 2011. 1128 с.
 - Тацій В. Я., Тодика Ю. М., Данильян О. Г. Конституційно-правові засади становлення української державності: моногр. Харків: Право, 2003. 328 с.
 - Тацій В. Я. та ін. Правова доктрина України: у 5-ти томах. Харків: Право, 2013. Битяк Ю. П. та ін. Т. 2: Публічно-правова доктрина України 2013. 863 с.
 - Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с.
 - Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2016. 615 с.
 - Фрицький Ю. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Університет «Україна», 2018. 220 с.
 - Чайковська Н. П. Захист права людини на безпечні умови життєдіяльності: основні завдання та повноваження державних органів: навч.-практ. посіб. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. 198 с.
 - Чижмарь К. І., Лавринович О. В. Конституція України: наук.-практ. коментар. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. 290 с.
 - Чушенко В. І., Заяц І. Я. Конституційне право України: підруч. Київ: Ін Юре, 2009. 547 с.
 - Шамрай В. В. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: теоретико-методологічний аспект: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 358 с.

- Шаповал В. Н., Корнеев А. В. История Конституции Украины: Дніпропетровськ: Акцент, 2012. 127 с.
- Шаповал В. М., Шаповал Т. В. Політичні права і свободи (теоретичний і конституційний аспекти). Київ : Вид-во Людмила, 2019. 80 с.
- Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: Лізунов Прес, 2012. 472 с.
- Шемшученка Ю. С. Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я. Київ: Юридична думка, 2012. 1017 с.
- Шемшученко Ю. С. Правові системи сучасності: навч. посіб. Київ: Юридична думка, 2012. 490 с.
- Шемшученко Ю. С. Проблеми теорії конституційного права України. Київ: Парламентське вид-во, 2013. 616 с.
- Шемшученко Ю. С., Шаповал В. М., Кресіна І. О. та ін. Правове забезпечення державного суверенітету України. Київ: Юридична думка, 2011. 300 с.
- Шугрина Е. С., Нарутто С. В., Заболотских Е. М. Ответственность органов публичной власти: правовое регулирование и правоприменительная практика: учеб. Москва: Юрайт, 2014. 346 с.
- Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 1: А-Г. 672 с.
- Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1999. Том 2: Д-Й. 744 с.
- Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. Том 3: К-М. 792 с.
- Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 4: Н-П. 720 с.
- Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 5: П-С. 736 с.
- Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 1998. Том 6: Т-Я. 768 с.
- Юринець Ю. Л. Конституційне право України: навч. посіб. Ужгород: Бреза, 2014. 367 с.
- Ющик О. І., Бошицький Ю. Л., Риндюк В. І. Конституційні основи розвитку законодавства України: навч. посіб. Київ: Юридична думка, 2015. 155 с.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Всього	Кількість годин, відведених на:		
			Лекції	Семинари	Самостійну та індивідуальну роботу
Перший заліковий кредит (1 семестр) Змістовий модуль І Загальні засади конституційного права. Теорія Конституції України та конституційно-правової відповідальності. Права людини і громадянина. Організація і здійснення державної влади					
	Всього	120	30	30	60
1.	Конституційне право України – провідна галузь національного права, складова юридичної науки, навчальна дисципліна	14	4	4	6
2.	Конституційний процес в Україні	12	2	2	8
3.	Конституційно-правова відповідальність в системі юридичної відповідальності	16	4	4	8
4.	Конституційно-правові засади конституційного ладу України	14	4	4	6
5.	Теорія Конституції України	16	4	4	8
6.	Конституційно-правовий статус людини та громадянина в Україні	20	6	6	8
7.	Організація і здійснення державної влади в Україні	12	2	2	8
8.	Виборче право та виборчий процес	16	4	4	8
	Форми підсумкового контролю	Залік			

<p align="center">Другий заліковий кредит (2 семестр) Змістовий модуль II Порядок формування та функціонування органів державної влади</p>					
	Всього	120	20	40	60
9.	Конституційно-правовий статус Верховної Ради України та організація її роботи	20	4	8	8
10.	Конституційно-правовий статус Президента України	18	4	4	10
11.	Органи виконавчої влади в Україні: конституційно-правовий статус	18	2	6	10
<p align="center">Змістовий модуль III Судова влада в Україні. Місцеве самоврядування. Територіальний устрій. Національна безпека</p>					
12.	Органи судової влади та організація їх роботи	16	2	6	8
13.	Конституційний Суд України	12	2	4	6
14.	Місцеве самоврядування в Україні	12	2	4	6
15.	Територіальний устрій України	12	2	4	6
16.	Конституційно-правові засади національної безпеки та оборони України	12	2	4	6
	Форми підсумкового контролю	Екзамен			

ТЕМА 1. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ – ПРОВІДНА ГАЛУЗЬ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА, СКЛАДОВА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ, НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Поняття конституційного права України як галузі права. Місце конституційного права в системі національного права України. Предмет, метод конституційного права України як галузі права та їх специфіка. Система конституційного права України: поняття, структура, особливості. Конституційно-правові норми: поняття, структура, класифікація. Конституційно-правові інститути: поняття, специфіка, види. Принципи конституційного права: поняття, види, нормативне закріплення. Конституційно-правові відносини: поняття, види, ознаки. Умови виникнення, зміни та припинення конституційно-правових відносин. Суб'єкти та об'єкти конституційного права. Предмет, завдання, функції та джерела науки конституційного права України. Система науки конституційного права. Місце конституційного права в системі національного права, зв'язок конституційного права з іншими галузями права. Джерела конституційного права України як галузі національного права. Конституційне право України як навчальна дисципліна: поняття, система, функції.

Конституційне право України – це провідна галузь національного права України, що становить систему конституційно-правових норм та принципів, які регулюють та охороняють найбільш важливі та загальні політико-правові суспільні відносини, мають найвищу юридичну силу та забезпечуються легітимними заходами суспільного й державного впливу. Конституційне право як галузь права в будь-якій державі є складовою частиною національної правової системи і виконує в ній досить важливі завдання.

Це галузь *публічного* права, оскільки регулює суспільні відносини, де домінує публічний інтерес – відносини, пов'язані із здійсненням влади народу, територіальна організація держави тощо.

Конституційне право України є *провідною* галуззю правової системи України. Як і інші галузі, конституційне право являє собою сукупність правових норм, які регулюють певне коло суспільних відносин, що є предметом цієї галузі. *Провідна роль* конституційного права України зумовлюється, насамперед, *особливою можливістю і значущістю суспільних відносин*, на регулювання яких спрямоване конституційне право України як система правових норм. Це відносини, які утверджують: *1) демократичні основи конституційного ладу; 2) ліберально-демократичний статус людини й громадянина; 3) демократичні принципи здійснення влади.* Особливе значення конституційного права в системі галузей національного права полягає і в тому, що воно своїм

регулюванням охоплює суспільні відносини практично у **всіх сферах життєдіяльності**. Конституційне право визначає характер політичних, економічних, соціальних, духовних і культурних відносин у конкретній державі й суспільстві. Універсалізм конституційного права пояснюється особливостями характеру предмета конституційно-правового регулювання, до якого належать не тільки становище особи в суспільстві й державі, питання організації державної влади, але й основи суспільного і державного ладу¹.

Ознаки конституційного права України:

- **охороняє та регулює найбільш важливі політико-правові суспільні відносини: систему органів державної влади, форми народовладдя, права і свободи людини та громадянина, основи місцевого самоврядування, територіальну організацію держави та ін.;**

- **охороняє та регулює найбільш загальні суспільні відносини**, тобто такі, що охоплюють найширше коло суб'єктів правовідносин і виникають у соціальній, економічній, політичній, культурній, екологічній та інших сферах правовідносин;

- **має системоутворюючу властивість**, оскільки всі інші галузі права формуються на основі конституційного права і не можуть йому суперечити;

- **є системою конституційних норм та принципів;**

- **забезпечується легітимними заходами державного впливу**, під якими розуміють діяльність спеціально уповноважених органів державної влади: судів, прокуратури, поліції та ін.

Конституційному праву України поряд із загальними властиві **спеціальні ознаки**, які характеризують особливості та специфіку цієї галузі права, її відмінність від інших галузей національного права. Передусім, конституційне право України як публічна галузь права за своєю сутністю втілює волю та законні інтереси народу України, Української держави і територіальних громад, узгоджує їх з інтересами центрального суб'єкта правовідносин – людини, а також з інтересами громадянського суспільства².

Також можемо зазначити, що специфічні характерні ознаки і риси, що притаманні конституційному праву України, розкриваються з найбільшою повнотою через категорії, як-от: предмет конституційного права, метод конституційно-правового регулювання, соціальне призначення і місце конституційного права України в системі національного права, функції конституційного права, особливості конституційно-правових норм та відносин, що виникають внаслідок їх реалізації, специфіка конституційно-правової відповідальності тощо³.

Предмет конституційного права – це складне соціально-правове явище, утворене системою політичних, економічних, соціальних, культурних

¹ Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: посіб. для підготовки до іспитів. Харків: Право, 2015. 328 с.

² Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

³ Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.

(духовних), екологічних, інформаційних й інших, тісно пов'язаних із ними найважливіших суспільних відносин, що встановлюються та регулюються нормами конституційного права¹.

Предметом конституційного права, з одного боку, охоплюється не весь комплекс (обсяг) відносин навіть політичного характеру, а тільки ті з них, які є базовими, визначальними для цієї сфери життєдіяльності². З іншого боку, предмет конституційного права не обмежується політичними відносинами владарювання.

Не менше запитань виникає з виокремленням специфічного методу конституційно-правового регулювання³. У конституційному праві використовується практично весь арсенал засобів, способів і прийомів регулювання суспільних відносин, притаманних праву:

– **імперативних**, владно-авторитарних, побудованих на відносинах субординації, які знаходять свій вияв насамперед у «вертикальних» відносинах, пов'язаних з організацією виконавчої влади, вимогах до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їхніх посадових осіб діяти лише на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені конституцією і законами, тобто виключно на основі дозвільного типу правового регулювання – «дозволено лише те, що прямо передбачене законом»;

– **диспозитивних**, побудованих на засадах автономії, юридичної рівності суб'єктів, координаційних зв'язків між ними, які передбачають можливість врегульовувати відносини на основі загальнодозвільного типу регулювання, тобто за принципом «дозволено все, що прямо не забороняється законом», який поширюється насамперед на громадян.

Допоміжним, але досить вагомим критерієм, за яким конституційне право України вирізняється серед інших галузей, є метод правового регулювання.

Під методом правового регулювання розуміють сукупність прийомів і засобів правового впливу на певну групу суспільних відносин.

Для конституційного права характерним є використання різних методів правового регулювання.

У теорії конституційного права традиційно виділяють два основні методи: імперативний і диспозитивний.

Імперативний метод – це метод владних приписів, який базується на заборонах, підпорядкуванні й відповідальності. Для відносин, які регулюються на основі цього методу, характерним є нерівність сторін або субординація (наприклад, в системі органів державної влади).

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

² Козюбра М. І. Конституційне право: галузь права чи особлива базова підсистема – стрижень національної системи права. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 3. С. 70–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2019_3_11

³ Козюбра М. І. Конституційне право: галузь права чи особлива базова підсистема – стрижень національної системи права. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 3. С. 70–76. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NaUKMAun_2019_3_11

Диспозитивний метод – це метод рівності сторін, заснований на дозволах і праві вибору поведінки суб'єктами правовідносин, координації діяльності.

Визначити, який з вищезазначених методів використовується для регулювання суспільних відносин, можна, проаналізувавши саму норму, а саме: якщо норма забороняє чи встановлює позитивне зобов'язання вчинити певну дію, то слід говорити про використання імперативного методу. У конституційному праві доволі широко використовується позитивне зобов'язання на вчинення певних дій.

Заборона – спосіб правового впливу, який полягає у забороні здійснення певних дій (не допускаються утворення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої влади, судових органах, навчальних закладах, ніхто не може узурпувати державну владу).

Дозвіл (санкціонування, встановлення, визнання) – спосіб правового впливу, який полягає в дозволі на здійснення певних дій або бездіяльності, що мають юридичне значення. Саме через дозволи розкривається диспозитивний метод правового впливу.

У конституційному праві **переважає імперативний метод правового регулювання**, оскільки предметом правового регулювання є здебільшого відносини, пов'язані із здійсненням влади, владарювання. Однак із розширенням об'єкта конституційного регулювання, своєрідною соціалізацією конституційного права, його гуманізацією, спрямованістю на демократизацію суспільного життя істотно зростає частка використання диспозитивного методу¹.

Система конституційного права – це сукупність конституційно-правових норм, інститутів та принципів, що об'єктивно взаємодіють і регулюють суспільні відносини, які становлять предмет конституційного права.

Конституційно-правова норма – це встановлене або санкціоноване державою загальнообов'язкове правило поведінки, що регулює суспільні відносини, які становлять предмет конституційного права. Конституційно-правовим нормам притаманні загальні ознаки юридичних приписів, тобто вони регулюють суспільні відносини, встановлюють обов'язкові правила поведінки, містяться в чинних правових актах держави; охороняються і забезпечуються в разі потреби примусовою силою держави².

До загальних видів ознак норми конституційного права слід віднести такі кваліфікації, як:

По-перше, загальнообов'язковий характер конституційно-правових норм, тобто норма конституційного права є обов'язковою для всіх суб'єктів конституційного права без винятку.

¹ Барабаш Ю. Г. Конституційне право України : посіб. для підготовки до іспитів. Харків: Право, 2015. 328 с.

² Колісник В. П., Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: підруч. для студентів вищ. навч. закладів. Харків: Право, 2008. 416 с.

По-друге, норми конституційного права є багатофункціональними нормами, оскільки ці норми встановлюють чи санкціонують і охороняють, гарантують правило поведінки, що регулює суспільні відносини.

По-третє, норма конституційного права має формально-визначений характер, тобто норма конституційного права, прийнята державою чи суб'єктами місцевого самоврядування конкретним приписом, має письмову, документальну форму. Така форма дає змогу усім суб'єктам конституційного права ясно і точно розуміти її зміст і сутність. Формальний характер норми конституційного права також встановлюється чітко визначеним колом суб'єктів конституційної нормотворчості та процедурою розроблення, обговорення, прийняття, набуття чинності, зміни і скасування конституційно-правової норми.

По-четверте, норма конституційного права має загальний характер і регулює відносини не в окремому випадку суспільних відносин, а щодо того чи того виду дій, відносин чи осіб, тобто норма конституційного права поширюється на всіх суб'єктів, що стають учасниками правовідносин, передбачених цією нормою. Норма конституційного права не припиняє свого існування в разі її використання в кожному окремо взятому випадку.

По-п'яте, норми конституційного права на відміну від інших соціальних норм охороняються державою від порушень, а в разі правопорушення держава має виключну компетенцію застосовувати передбачені чинним законодавством заходи заохочення та примусу¹.

Конституційно-правовим нормам притаманні загальні ознаки юридичних приписів, тобто вони врегульовують суспільні відносини, встановлюють обов'язкові правила поведінки, містяться у правових актах Української держави; охороняються і забезпечуються в разі потреби примусовою силою держави².

Від норм інших галузей права конституційно-правові норми відрізняються: а) своїм змістом, сферою суспільних відносин, на регулювання яких спрямовані; б) джерелами, в яких вони містяться, оскільки найважливіші норми закріплені в Конституції України і мають найвищу юридичну силу; в) установчим характером своїх приписів, оскільки конституційно-правові норми визначають форми правових актів, порядок їх прийняття і опублікування, компетенцію державних органів; г) особливостями внутрішньої структури.

Під структурою правової норми слід розуміти її внутрішній склад, взаємозв'язок трьох елементів: гіпотези, диспозиції та санкції.

Визначені умови реалізації норми права прийнято називати «гіпотезою». Саме правило називається «диспозицією», а визначення міри державного примусу, що застосовується у разі порушення норми права – «санкцією».

¹ Ковалів М. В., Гаврильців М. Т., Бліхар М. М. Конституційне право України: навч. посіб. Львів: Ліґа-прес, 2014. 402 с.

² Демків Р. Я. Конституційне право України: курс лекцій. Львів: Львів. держав. ун-т внутрішніх справ, 2012. 332 с.

Конституційно-правові норми досить різні і мають свої специфічні риси. Їх можна класифікувати за такими ознаками (критеріями): за змістом, юридичною силою, територією дії, характером втілення приписів, призначенням у механізмі правового регулювання, функціональною спрямованістю, терміном дії.

Для досягнення правового результату недостатньо наявності однієї правової норми, а необхідна їх сукупність для регулювання відповідної сфери суспільних відносин. Тому норми будь-якої галузі права поділяють за правовими інститутами.

Конституційно-правові інститути – це відповідна система норм конституційного права, що регулюють однорідні і взаємопов'язані суспільні відносини, які утворюють відносно самостійну групу.

У межах конституційного права як провідної галузі права України з часом можливе формування важливих підгалузей права, як-от: парламентське, муніципальне, виборче право. Висловлюється думка щодо становлення конституційно-процесуального права¹.

Конституційно-правові відносини – це суспільні відносини, врегульовані нормами конституційного права України, змістом яких є юридичний зв'язок між його суб'єктами у формі взаємних прав і обов'язків, передбачених відповідною нормою конституційного права.

Суб'єктами конституційно-правових відносин є їх учасники, які мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки.

Суб'єктами конституційно-правових відносин є: народ України, фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства), населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці (під час проведення референдумів, виборів, реалізації інших форм прямого волевиявлення); Верховна Рада України; Верховна Рада Автономної Республіки Крим; Президент України; парламентські комітети; постійні комісії Верховної Ради Автономної Республіки Крим; народні депутати України, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутати місцевих рад; Кабінет Міністрів України; Рада міністрів Автономної Республіки Крим; органи місцевого самоврядування; політичні партії та їх виборчі блоки; громадяни України; суди; прокуратура; Конституційний Суд України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Центральна виборча комісія та ін.²

Об'єктами конституційно-правових відносин є: суверенітет народу; державний і національний суверенітет; територія; конституційний лад та його захист; людина, її права, свободи та обов'язки; влада; волевиявлення народу, волевиявлення населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці; дії державних органів і органів місцевого

¹ Колісник В. П., Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: підруч. для студентів вищ. навч. закладів. Харків: Право, 2008. 416 с.

² Градова Ю. В., Гопич М. К., Дунаєва О. М. Конституційне право України в схемах: навч. посіб. Одеса: ОДУВС, 2013. 142 с.

самоврядування; розподіл компетенції між владними інституціями, між центром і регіонами; власність; громадянство; формування і діяльність політичних партій, громадських об'єднань, масових політичних рухів, інших суб'єктів політичного процесу тощо.

Об'єкти конституційно-правових відносин – це явище, матеріальна чи нематеріальна (духовна) реальність, у зв'язку з якою виникає суспільний стосунок, що регулюється конституційно-правовою нормою. Об'єкти конституційно-правових відносин є їх необхідним елементом, вони забезпечують зв'язок між суб'єктами і ними¹.

Становлення України як суверенної правової держави потребує вивчення широкого кола державно-правових проблем з урахуванням вітчизняного державотворення і зарубіжного досвіду регулювання конституційно-правових відносин.

Наука конституційного права є системою ідей, концепцій, теорій, учень про конституціоналізм і конституційне право як галузь національного права, спрямованих на належне теоретико-методологічне забезпечення національного державотворення та правотворення в конституційній площині.

Наука конституційного права України належить до системи галузевих наук, її головна особливість полягає в тому, що вона розкриває закономірності й тенденції конституційного регулювання суспільних відносин у державі, становлення конституціоналізму, конституційної законності, формулює основний понятійний апарат, наукові категорії, що їх застосовує, аналізує чинне конституційно-правове законодавство, роль, функції та призначення конституційно-правових інститутів².

Наука конституційного права – складова частина юридичної науки України, яка входить до системи суспільних наук. У системі юридичних наук є загально-теоретичні, історичні, галузеві, порівняльно-правові і прикладні науки³.

Отже, система науки конституційного права України за своєю суттю відповідає системі галузі права. Однак вона є значно ширшою, оскільки вивчає не лише конкретні конституційно-правові інститути і норми, а й загальну характеристику галузі, її особливості, місце і роль конституційного права в національній правовій системі, тенденції розвитку галузі на сучасному етапі розвитку суспільства⁴.

¹ Демків Р. Я. Конституційне право України : курс лекцій. Львів: Львів. держав. ун-т внутрішніх справ, 2012. 332 с.

² Ковалів М. В., Гаврильців М. Т., Бліхар М. М. Конституційне право України: навч. посіб. Львів: Ліга-прес, 2014. 402 с.

³ Колісник В. П., Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: підруч. для студентів вищ. навч. закладів. Харків: Право, 2008. 416 с.

⁴ Ковалів М. В., Гаврильців М. Т., Бліхар М. М. Конституційне право України: навч. посіб. Львів: Ліга-прес, 2014. 402 с.

Ключові слова:

конституційне право України як галузь права, державне право, соціальний зміст конституційного права України, юридичний зміст конституційного права України, функції конституційного права України, предмет правового регулювання, суверенітет народу, потенційний суверенітет, реальний суверенітет, влада, метод правового регулювання, система конституційного права України, принципи конституційного права України, конституційно-правова норма, матеріальні норми, процесуальні норми, регулятивні норми, охоронні норми, імперативні норми, диспозитивні норми, факультативні норми, ситуаційні норми, спеціалізовані норми, дефінітивні норми, загальні норми, норми-принципи, установчі норми, гарантуючі норми, оперативні норми, колізійні норми, конституційно-правовий інститут, загальні інститути, головні інститути, початкові інститути, суб'єкти конституційно-правових відносин, об'єкти конституційно-правових відносин, юридичні факти, правоздатність, дієздатність, джерела конституційного права України, наука конституційного права України, функції науки конституційного права України, предмет науки конституційного права України, методологія науки конституційного права України, система науки конституційного права України, джерела науки конституційного права України, джерела галузі конституційного права України, природне право, позитивне право, навчальна дисципліна «Конституційне право України», мета навчальної дисципліни «Конституційне право України».

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
- ❖ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08 червня 1995 року. *Відомості Верховної*

Ради України. 1995. № 18. Ст. 133.

- ❖ Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 33. Ст. 445.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до Конституції України» від 8 грудня 2004 року № 2222–IV. *Офіційний вісник України*. 2010. № 72/1. Спеціальний випуск. С. 7. Ст. 2597.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо офіційного тлумачення положення «на наступній черговій сесії Верховної Ради України», яке міститься у статті 155 Конституції України від 15 березня 2016 року № 1-рп/2016. *Офіційний вісник України*. 2016. № 28. С. 289. Ст. 1137.

Дисертації, автореферати:

1. Аблязов Д. Е. Принцип верховенства конституції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 19 с.
2. Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 252 с.
3. Волощук О. Т. Інститут Президента у Франції, Росії та Україні: конституційні норми і політична практика: дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2007. 252 с.
4. Волянська Г. М. Народний суверенітет та форми його реалізації в Україні: конституційно-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1995. 229 с.
5. Гайова О. В. Закон як джерело сучасного континентального права (загальнотеоретичні та порівняльно-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 204 с.
6. Годованик Є. В. Ефективність конституційно-правових норм сучасного розвитку системи права: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2020. 39 с.
7. Данилюк Ю. В. Теоретичні засади конституційних правовідносин в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 203 с.
8. Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 19 с.
9. Забоклицький І. І. Міжнародно-правові акти як джерела конституційного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2015. 18 с.
10. Кармазіна К. Ю. Механізм взаємодії джерел континентального та загального права: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 204 с.
11. Кінаш Б. С. Конституційно-правові норми: теорія та практика реалізації:

- дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 223 с.
12. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 1999. 36 с.
 13. Мазур М. В. Акти органів судової влади як джерело конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 233 с.
 14. Місевич С. В. Джерела канонічного права (теоретико-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2005. 212 с.
 15. Моткова О. Д. Пряма дія норм Конституції України у сферах реалізації та захисту прав людини: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
 16. Назаренко О. А. Міжнародні договори України в системі джерел конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 230 с.
 17. Наумова К. І. Правові акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування в системі джерел муніципального права в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
 18. Нікольська О. В. Застосування норм Конституції України: дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2011. 218 с.
 19. Оніщенко О. В. Конституція України як основне джерело конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 214 с.
 20. Петрученко К. І. Нормативно-правові акти місцевого самоврядування як джерело права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 18 с.
 21. Резніченко С. В. Договір як джерело конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 1999. 19 с.
 22. Сав'як О. В. Правовий звичай у системі джерел конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 219 с.
 23. Сінькевич О. В. Норми конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. 2003. 207 с.
 24. Смирнова К. В. Джерела права Європейського Союзу: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 228 с.
 25. Степанюк О. І. Норми конституційного права України: проблеми теорії: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 1993. 160 с.
 26. Товпеко Я. К. Реалізація конституційно-правових норм про права людини щодо сексуальних меншин: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
 27. Хомюк Н. С. Сучасна система джерел права України: загальнотеоретичні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 16 с.
 28. Цоклан В. І. Система сучасних джерел конституційного права України: проблеми теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 219 с.
 29. Чистоколяний Я. В. Конституційно-правові норми в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 204 с.

30. Чернолуцький Р. В. Феноменологія нормопроектної діяльності в конституційному праві України: питання теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Ужгород, 2018. 35 с.
31. Чудик Н.О. Статут територіальної громади як джерело конституційного права в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ. 2011. 228 с.
32. Шалінська І. В. Акти «м'якого права» у системі джерел права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.

Монографії:

1. Гавриленко В. Трансформація державного суверенітету в умовах європейської інтеграції: проблеми теорії та реалізації: моногр. Одеса: Фенікс, 2017. 136 с.
2. Годованик Є. В. Ефективність конституційно-правових норм: теоретико-методологічні аспекти: моногр. Одеса: Фенікс, 2019. 355 с.
3. Данилюк Ю. В. Конституційні правовідносини в Україні: питання теорії та практики: моногр. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 190 с.
4. Джерела конституційного права України: моногр. / Ю. С. Шемшученко та ін.; відп. ред.: Ю. С. Шемшученко, О. І. Ющик. Київ: Наукова думка, 2010. 711 с.
5. Ільков В. В. Джерела права в адміністративному судочинстві: теорія та правозастосування: моногр. Дніпро: Ліра, 2017. 379 с.
6. Ісмайлов К. Ю. Акти судової влади в системі джерел національного права України: моногр. Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2014. 116 с.
7. Малишко В. М. Джерела конституційного права в релігійній сфері. Київ: УНА, 2006. 39 с.
8. Носач А. В. Захист державного суверенітету і територіальної цілісності України: кримінологічне дослідження: моногр. Харків: Панов, 2020. 372 с.
9. Поличко Т. В., Бисага Ю. М., Берч В. В., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю., Петрецька Н. І. Верховенство конституційних норм у національній системі права: моногр. Ужгород: РІК-У, 2021. 220 с.
10. Різник С. В. Конституційність нормативних актів: сутність, методологія оцінювання та система забезпечення в Україні: моногр. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. 540 с.
11. Саннікова М. В. Декларація та акти декларативно-рекомендаційного характеру в системі джерел права: моногр. Харків: Друкарня Мадрид, 2014. 154 с.
12. Тодыка Ю. М. Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика: моногр. Харьков: Факт, 2003. 328 с.
13. Федоренко В. Л. Питання теорії конституційного права і модернізації Конституції України: моногр. Ліра-К, 2013. 192 с.
14. Цоклан В. І., Федоренко В. Л. Система сучасних джерел конституційного права України: моногр. Київ: Ліра-К, 2009. 400 с.

15. Шамрай В. В. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: теоретико-методологічний аспект: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 358 с.
16. Шемшученко Ю. С. та ін Джерела конституційного права України: моногр. Київ: Наукова думка, 2010. 711 с.

Наукові статті:

1. Андрущакевич Ю. Сутність конкретизації сучасного права. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 269-276.
2. Антонова О. Р. Система конституційно-правових принципів регулювання шлюбу і сім'ї. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 45. С. 46-53.
3. Багрій О. Сутність принципу верховенства Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 83-87.
4. Барабаш Б. А. Основные направления конституционно-правовых исследований в ведущих странах мира. *Юридична Україна*. 2019. № 1-2. С. 17-26.
5. Барегамян С. Х., Козлова В. В., Орлова В. Є. Проблеми та перспективи удосконалення забезпечення конституційного права на достатній життєвий рівень в контексті міжнародного досвіду. *Журнал східноєвропейського права*. 2020. № 72. С. 22-31.
6. Бариська Я. О., Попович Т. П. Джерела права у зарубіжній правовій доктрині. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 15-17.
7. Батанов О. Б. Інавгурація президента як інститут конституційного права: аксіологічні та онтологічні засади. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 114-119.
8. Батанов О. В. Сучасний погляд на проблеми конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 436-437.
9. Батанов О. В. Територія як інститут конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 49-53.
10. Берназюк Я. Методологія проведення наукових досліджень у сфері конституційного права на сучасному етапі: визначення основних завдань. *Право України*. 2014. № 11. С. 136-144.
11. Белов Д. М., Туряниця О. О. Реформа інституційної системи в Україні: конституційно-правові засади. *Конституційно-правові академічні студії*. 2015. Вип. 2. С. 51-60.
12. Бисага Ю. М., Дешко Л. М. Методологія дослідження конституційного права звертатися до міжнародних судових установ і міжнародних організацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 21. С. 14-16.
13. Білоскурська О. В. Конституційна доктрина в системі сучасних джерел конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 69-73.
14. Богданевич Т. Теоретичні аспекти інституту тлумачення в системі

- конституційного права. *Юридична наука*. 2016. № 12. С. 4-10.
15. Болокан І. В. Реалізація норм права як інтеграційна категорія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 4-8.
 16. Боняк В. О. «Конституційно-правові засади», «конституційно-правові основи» та «конституційно-правові принципи»: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 2. С. 64-76.
 17. Боняк В. О. Поняття конституційно-правової норми та її роль у механізмі організації та функціонування органів охорони правопорядку України. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. Вип. 1. С. 34-47.
 18. Борщевський І. В. Правовий звичай як джерело сучасного права в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 3-6.
 19. Волошин Ю. О. Інтернаціоналізація сучасного конституційного права: деякі теоретичні й практичні проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 4. С. 82-88.
 20. Гергелійник В. О. Взаємозв'язок конституційного права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування з іншими соціальними правами людини. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 15-23.
 21. Годованик Є. В. Конституційно-правова норма та її відображення в Європейському праворозумінні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 1. С. 80-85.
 22. Гречко О. Територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут: сутність, структура і зміст. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 17-23.
 23. Данилюк Ю. В. Конституційно-правові аспекти інституту глави держави: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 4. С. 21-26.
 24. Данилюк Ю. В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: проблемні питання. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 4. С. 39-44.
 25. Дахова І. І., Чуб О. О. Багатоаспектність принципу правової визначеності щодо сучасних конституційно-правових відносин. *Форум права*. 2017. № 4. С. 59-68.
 26. Делія Ю. Місцеве самоврядування як суб'єкт конституційних правовідносин. *Право України*. 1999. № 11. С. 24-26.
 27. Дерев'янка С. М. Конституційно-правовий інститут референдуму в системі ціннісних орієнтацій сучасного українського суспільства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 40. С. 236-241.
 28. Джунь В. Аксіологічний інструментарій у соціології конституційного права. *Право України*. 2013. № 5. С. 262-273.
 29. Джунь В. Про предмет соціології конституційного права. *Право України*. 2013. № 10. С. 194-202.

30. Джуль В. Соціологія конституційного права. *Право України*. 2010. № 11. С. 66-75.
31. Езеров А. Конфликтность в системе конституционно-правовых отношений – предмет науки конституционного права. *Юридический вестник*. 2004. № 4. С. 60-63.
32. Журавльова Г. С. Зміст принципу рівності в конституційному праві України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (1). С. 34-40.
33. Журавльова Г. С. Змістовні аспекти принципу рівності у конституційному праві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 2 (1). С. 43-46.
34. Заморська Л. Системний підхід у конституційному праві: загальнотеоретичний зміст. *Право України*. 2016. № 6. С. 107-113.
35. Кагадій М. І. Конституції зарубіжних країн близького зарубіжжя як об'єкт порівняльного правознавства. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 31. С. 53-59.
36. Ковальчук В. Б. Народний суверенітет та права людини в європейській доктрині конституціоналізму. *ScienceRise. Juridical Science*. 2019. № 1. С. 4-9.
37. Козюбра М. І. Конституційне право: галузь права чи особлива базова підсистема – стрижень національної системи права. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2019. Т. 3. С. 70-76.
38. Колюх В. В. До питання щодо предмета політології та науки конституційного права. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 76. С. 25-34.
39. Конончук І. Історичні та політико-правові аспекти виникнення і розвитку інституту конституційного контролю. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1. С. 73-77.
40. Корейба Ю. Конституція України як визначальне джерело інформаційного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 48-52.
41. Коструба А. Норми права і правоприпиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання. *Право України*. 2011. № 3. С. 202-207.
42. Кофман Б. Я. Принципи інституту громадянства в конституційному праві держави. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2019. № 4. С. 31-36.
43. Кравець Т. Є. Політико-правовий аналіз Конституції Пилипа Орлика 1710 року. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 51. С. 218-224.
44. Кравчук В. Інститут основ конституційного ладу у системі конституційного права України. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 1. С. 55-61.
45. Красовський К. Ю. Прийняття Конституції України як визначний крок в імплементації природних прав людини. *Публічне право*. 2019. № 1. С. 35-48.

46. Крусян А. Конституция и конституционное законодательство как нормативная основа современного украинского конституционализма. *Юридический вестник*. 2005. № 1. С. 88-96.
47. Куненко І. Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 2. С. 90-93.
48. Куян І. А. Розвиток вчення про суверенітет в українській та російській конституційно-правовій думці дорадянського періоду. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 1. С. 86-90.
49. Львова Є. О. Еволюція функцій принципів міжнародного права з урахуванням його конституціоналізації та фрагментації. *Публічне право*. 2015. № 3. С. 235-241.
50. Максимов С. Конституційний принцип верховенства права: загальне та особливе. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 127-134.
51. Мандель Р. До розуміння принципів права. *Sciences of Europe*. 2016. № 4, ч. 2. С. 100-103.
52. Марцеляк О. В. Фундаментальне дослідження теоретико-методологічних основ системи конституційного права України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 146-149.
53. Марцеляк О. Роль науки конституційного права в конституціоналізації правової системи України. *Право України*. 2016. № 6. С. 79-87.
54. Матат А. В. Загальні принципи права як сучасне джерело конституційного права України. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 426-430.
55. Мельничук О. Аксіологічні основи права. *Право України*. 2010. № 4. С. 220-224.
56. Минченко О. Герменевтика как философско-правовая основа юридической лингвистики. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 97-100.
57. Морозюк С. М. Зв'язок конституційно-правової норми та конституційних правовідносин у процесі реалізації Основного Закону. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 15-19.
58. Москалюк О. В. Особливості застосування принципів права при подоланні змістових колізій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 37-42.
59. Москалюк О. В. Подолання прогал ин у конституційному праві. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 95-98.
60. Мяловицька Н. А. Комплексне дослідження проблеми суверенітету в конституційному праві. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 422-423.
61. Нелін О. До питання верховенства права і закону в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 22-25.
62. Нелін О. Конституційна доктрина України: проблеми концептуалізації основних підходів. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 20-25.
63. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади здійснення впливу

- громадськості на прийняття нормативно-правових актів в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 32-40.
64. Нікольська О. Конкретизація норм Конституції України як необхідна передумова їх застосування. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 29-35.
65. Новіцький В. В. Судовий прецедент як джерело права в контексті захисту прав і свобод людини. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 232-236.
66. Носенко О. В. Сучасні інститути конституційного права України: поняття, види і сутнісні ознаки. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 73-80.
67. Омельченко Н. Л. Джерела парламентського права України: проблеми систематизації та перспективи розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 30 (1). С. 36-39.
68. Орзих М. Современный конституционализм: цель и средства конституционной реформы в Украине. *Юридический вестник*. 2001. № 3. С. 109-115.
69. Орзих М. Конституційна модернізація та реформування: методологія співвідношення науково-прикладне значення. *Право України*. 2012. № 8. С. 43-49.
70. Орловська І. Г., Фаст О. О. Значення принципу верховенства права для сучасного демократичного суспільства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 30-33.
71. Панкевич І. М., Семків В. О. Вчення Леона Петражицького в сучасній Україні: доктринальний вплив на теорію права та конституційне право. *Публічне право*. 2019. № 4. С. 144-152.
72. Поваляєва М. Інститути конституційного права України: поняття, ознаки та критерії розмежування. *Право України*. 2000. № 5. С. 20-23.
73. Погорілко В. Поняття, ознаки, види і структура конституційно-правових норм. *Право України*. 2001. № 11. С. 9-14.
74. Погорілко В. Ф. Конституційно-правові відносини в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 7. С. 12-25.
75. Погорілко В. Ф. Об'єкти конституційного права України: поняття, ознаки та види. *Право України*. 2004. № 2. С. 9-16.
76. Погребняк С. Закріплення основоположних принципів права в Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 4. С. 31-39.
77. Погребняк С. Принципи права: доктринальні питання. *Право України*. 2013. № 9. С. 217-228.
78. Подорожна Т. Дотримання принципу конституційності – основа функціонування правової системи. *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 17-21.
79. Подорожна Т. Конституційно-правові категорії в системі понятійно-категоріального апарату конституційного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 12. С. 15-17.

80. Подорожна Т. С. Зміни в методиці викладання конституційного права в умовах конституційної модернізації та формування нового правового порядку в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки.* 2014. № 4 (1). С. 65-70.
81. Рабінович П. Верховенство права: доктринальні інтерпретації в Україні. *Право України.* 2013. № 9. С. 162-175.
82. Рабінович П. Інтерпретація верховенства права: основні вітчизняні підходи та їх діалектична взаємодоповнюваність. *Право України.* 2013. № 1-2. С. 296-309.
83. Рабінович П. Проблема формування універсальної теорії права як спільної концептуальної основи теорій національного права і міжнародного права. *Право України.* 2013. № 5. С. 240-244.
84. Радченко О. І. Конституційно-правова характеристика інституту присяги народного депутата України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2015. Вип. 3. С. 44-50.
85. Рябовол Л. Т. Гарантії конституційного ладу України як предмет дослідження: реалізація системного підходу. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2017. № 4. С. 29-32.
86. Савчин М. Конституційні принципи та їх інтерпретація. *Право України.* 2017. № 7. С. 30-38.
87. Сердюк І. А. Норма права, правова норма і юридична норма: співвідношення понять. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 1. С. 129-135.
88. Сінькевич О. В. Функції конституційного права та функції інших галузей права: порівняльно-правовий аналіз. *Часопис Київського університету права.* 2016. № 3. С. 105-108.
89. Скрипнюк О. Академічна школа конституційного права. *Право України.* 2014. № 5. С. 213-223.
90. Скрипнюк О. Методологічні проблеми теорії конституційного права. *Право України.* 2013. № 5. С. 253-261.
91. Скрипнюк О. Специфіка конституційно-правових відносин в Україні. *Вісник Академії правових наук України.* 2010. № 3. С. 59-68.
92. Скрипнюк О., Батанов О. Актуальні проблеми теорії джерел конституційного права України (аксіологічні, гносеологічні та онтологічні аспекти). *Право України.* 2017. № 6. С. 39-52.
93. Совгиря О. Конституційно-процесуальне право України як навчальна дисципліна: перспективи формування. *Вісник Конституційного Суду України.* 2015. № 4. С. 142-146.
94. Стадник Р. І. Джерела права: методологія дослідження. *Наука і правоохорона.* 2016. № 4. С. 270-279.
95. Стеценко С. Біоюриспруденція – фундаментальна частина сучасного загальнотеоретичного правознавства. *Право України.* 2013. № 9. С. 194-216.
96. Стецюк П. Надзвичайний стан як інститут польського конституційного

- права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 1. С. 110-112.
97. Стрибко Т. І. Юридична природа конституційного нормативно-правового договору та особливості його договірному процесу. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 4. С. 15-25.
98. Сумарокова Л. М. Дефінітивна норма та її герменевтичний аспект. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 117-122.
99. Теплюк М. Введення в дію конституційних законів: проблемні питання. *Право України*. 2012. № 8. С. 132-138.
100. Теплюк М. Конституційне визначення чинності закону (порівняльно-правовий аспект). *Юридична Україна*. 2009. № 6. С. 32-37.
101. Теплюк М., Ющик О. До проблеми якості закону України як джерела права. *Право України*. 2017. № 6. С. 17-26.
102. Тополевський Р. Система джерел права України: сучасний стан і перспективи розвитку. *Право України*. 2017. № 6. С. 27-33.
103. Ул'яновська О. Сутність правової фікції. *Право України*. 2010. № 11. С. 66-75.
104. Фаловська І. М. Генеза відображення принципу рівності в конституційних актах України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 61-64.
105. Федоренко В. Л. Суб'єкти конституційно-правових відносин в Україні та їх система. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 4. С. 27-33.
106. Федоренко В. Поняття системи конституційного права України. *Право України*. 2000. № 7. С. 19-22.
107. Федоренко В. Система конституційного права України: поняття, генезис і структура. *Право України*. 2017. № 5. С. 18-26.
108. Федоренко В. Теоретико-методологічні проблеми системи сучасного конституційного права. *Право України*. 2007. № 2. С. 21-25.
109. Федоренко В. Утвердження процесуального конституційного права як запорука дієвості принципу верховенства права в Україні. *Право України*. 2010. № 3. С. 89-97.
110. Хряпченко В. П. Різомна модель галузей права як прояв креативності в сучасній юриспруденції. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 20. С. 12-16.
111. Худояр Л.В. Концепція принципу рівності в конституційних актах УСРР – УРСР 1917 – 1937 рр. *Правова держава*. 2018. Вип. 29. С. 514-521.
112. Цимбалістий Т., Росоляк О. Інститут конституційної юстиції в правовій системі України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4. С. 43-48.
113. Чехович Т. В. Сутність та зміст конституційного принципу рівності громадян перед законом *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 42. С. 37-45.
114. Чернолуцький Р. В. Нормопрекування в конституційному праві

- України: парадигма процесуально-стадійного забезпечення актуальних питань. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. № 4, ч. 2. С. 54-60.
115. Чернолуцький Р. В. Планування нормопроектної діяльності в конституційному праві України. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 69. С. 79-99.
116. Шаповал В. Перспективи розвитку науки конституційного права України. *Право України*. 1996. № 9. С. 49-62.
117. Шаповал В. Суб'єкти конституційного права України: постановка проблем теоретичного визначення. *Право України*. 2000. № 8. С. 21-23.
118. Шемшученко Ю. Конституційно-правові засади державного суверенітету України : до 20-ї річниці проголошення незалежності України. *Вісник Національної академії наук України*. 2011. № 6. С. 3-16.
119. Шемшученко Ю. Наука конституційного права: сучасний стан та тенденції розвитку. *Право України*. 2010. № 1. С. 15-24.
120. Шигаль Д. А. Джерельна база порівняльного історико-правового дослідження: питання методики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 4. С. 78-88.
121. Шукліна Н. Г. Правовий статус людини і громадянина як інститут конституційного права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 12. С. 52-62.
122. Шумак І. О. Вдале поєднання класичного і інноваційного підходів і конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 185-189.
123. Щербанюк О. В. Народний суверенітет у формуванні конституційно-правової зовнішньої і внутрішньої політики держави. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 43-50.
124. Щокін Ю. Конституційна норма щодо міжнародно-правових звичаїв: обґрунтування доцільності і змісту. *Право України*. 2017. № 6. С. 98-105.
125. Ярмиш О. Темпоральна дія конституційно-правових норм: проблеми теорії та практики. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 69-82.

ТЕМА 2. КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ

Основні етапи розвитку вітчизняного конституціоналізму. Державно-конституційні традиції українського козацтва. Пакти та Конституції законів і вольностей Війська Запорізького (Конституція Пилипа Орлика): юридичний аналіз. Розвиток національної конституційної думки та спроби її втілення у державотворчі процеси в ХІХ на початку ХХ століть. Конституція Української Народної Республіки 1918 р. Конституційний розвиток УРСР: аналіз українських радянських конституцій 1919, 1929, 1937, 1978 рр. Конституція УРСР 1978 р.: порівняльно-правовий аналіз із Конституцією України 1996 р. Розвиток конституційної реформи на основі Конституції України. Конституційне забезпечення політичної реформи в державі (з 2002 р.). Основні напрями, мета, засоби конституційного реформування держави та суспільства. Сучасна конституційна реформа в Україні. Сучасний український конституціоналізм: поняття, принципи конституціоналізму; складові системи сучасного українського конституціоналізму та місце в ній публічної влади.

У сучасних умовах становлення України як демократичної, соціальної, правової держави зростає значення науки конституційного права, яка також розвивається, збагачуючись новими категоріями. Одним з центральних понять у категоріальному апараті сучасної науки конституційного права є «конституціоналізм».

Конституціоналізм – це складна політико-правова система, що базується на низці основних принципів, вироблених людством у процесі свого розвитку, які стали світовими стандартами будівництва й формування демократичної держави і громадянського суспільства.

Метою функціонування системи конституціоналізму є конституційна законність як режим точного й неухильного дотримання конституції та інших конституційно-правових актів усіма суб'єктами, яким вони адресовані, реальна дія ієрархії нормативно-правових актів, у системі яких конституція має вищу юридичну силу.

Зародження українського конституціоналізму пов'язано, насамперед, з Національно-визвольною війною українського народу 1648–1654 рр. під проводом гетьмана Б. Хмельницького та Гетьманщиною.

За часів Хмельницького з'явилася низка актів, що мали важливе конституційне значення та були спрямовані на побудову української державності:

- **Зборівська угода** (1649 р.),
- **Переяславські (Березневі) статті Богдана Хмельницького** (1654 р.),
- **Гадяцький трактат** (1658 р.), різні «статті (конституції)» пізніших

років^{1 2}.

Зокрема, 5 квітня 1710 р. було укладено *Пакти й конституції законів та вольностей Війська Запорозького*. У вітчизняній літературі цей акт отримав назву «*Конституція Пилипа Орлика*». Документ, написаний латинню і староукраїнською, під сильним впливом передових тоді західноєвропейських наукових доктрин (природних прав, поділу влади тощо), передбачав таку модель організації державної влади в Україні, яка базувалася б на засадах принципу поділу влади (законодавча влада мала належати Раді, членами якої повинні стати полковники зі своєю старшиною, сотники, «генеральні радники від усіх полків» та «посли від Низового Війська Запорозького»; виконавча – Гетьманові, а судова – Генеральному суду), мав вступну частину та 16 статей. За оцінкою істориків, Конституція Пилипа Орлика є однією з перших європейських конституцій нового часу³.

У 30–40-х роках XIX ст. культурно-просвітницька діяльність патріотичної української інтелігенції набула політичного забарвлення.

Основною метою своєї діяльності Кирило-Мефодіївське товариство вважало утвердження національно державної незалежності України з демократичним ладом на зразок Сполучених Штатів Америки або Французької Республіки у конфедеративній спілці таких самих незалежних слов'янських країн⁴.

Початок XX ст. характеризується появою кількох нових конституційних документів, розроблених українськими вченими, серед них: проекти Григорія Андруського «Начерк Конституції Республіки» (1848–1850 рр.), Михайла Драгоманова «Проект основаній Устава українского общества «Вольный Союз» – «Вільна Спілка» (1884 р.), Миколи Міхновського «Основний Закон Самостійної України» (1905 р.), Михайла Грушевського (викладений в його статті «Конституційне питання і українство в Росії», 1905 р.).

Період відродження національної Української держави (1917-1920 рр.) позначений появою великої кількості конституційно-правових актів, які передбачали різні варіанти організації державної влади в Україні. До них належать *Перший Універсал Української Центральної Ради* від 10 червня 1917 р., *Другий Універсал Української Центральної Ради* від 3 липня 1917 р., *Третій Універсал Української Центральної Ради* від 7 листопада 1917 р., *Четвертий Універсал Української Центральної Ради* від 9 січня 1918 р., *Конституція Української Народної Республіки* (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) від 29 квітня 1918 р., *Закони про тимчасовий державний устрій України* від 29 квітня 1918 р., *Закон про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці* від 12 листопада 1920 р., *Тимчасовий основний закон про*

¹ Смолій В. А., Степанков В. С. Богдан Хмельницький. Київ, 1995. 624 с.

² Грушевський М. Ілюстрована історія України. Київ, 1996. 696 с.

³ Кравченко В. В. Конституційне право України. Київ, 2006. 568 с.

⁴ Реєнта О., Терещенко Ю. Десять років незалежності України: минуле та сучасне державотворення. Київ, 2001. 102 с.

державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою на засіданні 13 листопада 1918 р., та ін. До цієї групи конституційних актів можна віднести також і акти 30-40-х років ХХ ст., що були прийняті на українських землях, зокрема **конституційні акти Карпатської України** (березень 1939 р.), **Акт проголошення відновлення державності України** (30 червня 1941 р.), **Тимчасовий устрій УГВР** (1944 р.).

За радянського періоду існування української державності було прийнято чотири **конституції (1919, 1929, 1937 і 1978 рр.)**. Але ці документи з погляду вимог теорії конституціоналізму можна вважати конституціями досить умовно, вони були скоріше квазіконституціями. Така оцінка конституцій радянського типу пов'язана з тим, що вони: по-перше, встановлювали неналежним чином організовану (радянську) модель влади, яка заперечувала принцип поділу влади та незалежне правосуддя; по-друге, конституції України радянського періоду мали повністю відтворювати структуру та положення Конституції СРСР, важливе місце серед яких посідали ідеологічні настанови щодо суспільного ладу, диктатури пролетаріату, завдань комуністичного будівництва тощо; по-третє, радянські конституції регулювали відносини людини й держави на засадах колективістської (класової) концепції прав людини без належного врахування міжнародних норм у галузі прав людини та надійного гарантування прав і свобод людини й громадянина.

Становлення новітнього конституційного процесу в Україні пов'язується з прийняттям **Декларації про державний суверенітет України** від 16 липня 1990 р., де утверджувалося здійснення українським народом його невід'ємного права на самовизначення та проголошувалися нові принципи організації публічної влади та правового статусу людини й громадянина. У цьому процесі можна виділити чотири основні етапи.

Сьогоднішній період конституційної реформи, як і всі попередні, так само характеризується двома напрямками.

Перший – стосується забезпечення реалізації конституційних змін (у зв'язку з відновленням дії положень Конституції України) в чинному законодавстві України.

Другий напрям пов'язаний з підготовкою змін до чинної Конституції України. Цей період конституційної реформи зумовлений усіма попередніми етапами та має відбиток усіх основних суперечностей як змісту Конституції України, так і конституційного процесу. Напрямом конституційної реформи в Україні стали реформи місцевого самоврядування й територіальної організації публічної влади, удосконалення судочинства й статусу суддів, модернізації механізмів утвердження й захисту прав людини та забезпечення партнерства громадянського суспільства й держави, що є визначальними трендами подальшого генезису Конституції України. Не менш важливими напрямками розвитку Основного закону, а також конституційної правотворчої і правозастосовної практики є: реінтеграція до складу України анексованої

Автономної Республіки Крим і тимчасово окупованих районів Луганської та Донецької областей, створення дієвих механізмів запобігання та протидії корупції у державі, а також розвиток вітчизняної конституційно-правової науки та освіти.

Сучасні внутрішні та зовнішні виклики роблять досить складним прогнозування перспектив конституційної реформи на цьому історичному етапі розвитку Української держави. Та важливо зробити висновки з попередніх періодів конституційної реформи в Україні. Успішність і легітимність реформ великою мірою залежить від спроможності реформаторів створити зрозумілий і прийнятний образ майбутнього держави, в якій людина почуватиметься найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи та їхні гарантії визначатимуть зміст і спрямованість діяльності держави. Політичні сили, наявні у владі, мають усвідомлювати, що мета конституційної реформи полягає не в тому, щоби забезпечити їх панування, а в тому, аби забезпечити сталий розвиток суспільства та держави, становлення справжнього конституціоналізму в Україні.

Отже, на шляху сучасного етапу конституційного реформування вже здійснено окремі законодавчі кроки. Очевидним стає те, що конституційна реформа не обмежується питаннями децентралізації влади, реформування системи правосуддя у частині функціонування судової системи, Вищої ради правосуддя, Конституційного Суду, прокуратури, адвокатури, а й поширюється на питання реформування прав, свобод та обов'язків людини й громадянина та інші важливі питання в державі.

Конституціоналізм – політико-правова система держави і суспільства. В науці склалися три основні підходи до його визначення: політичний, філософсько-історичний та юридичний. В українській спеціальній літературі конституціоналізм розкривається в політичному аспекті як особливий характер відносин між державою і суспільством на основі консенсусу, як ідейно-політична доктрина і рух. У політичному контексті витримано визначення українського конституціоналізму, надане в словнику-довіднику «Українське державотворення: не витребуваний потенціал», як скарбниці національної ідейно-політичної думки й державно-правової практики, яка створювалася на світовому досвіді вітчизняними мислителями і діями впродовж століть і спрямована на конституційну регламентацію державного устрою, політичного режиму, прав і свобод людини, відносин особи, громадян, суспільства й держави.

Сучасний конституціоналізм є складною публічно-правовою системою конституційної організації сучасного суспільства на основі права та демократії, що цілеспрямована на утвердження конституційно-правової свободи людини.

Змістом цієї системи є сукупність елементів, до яких належать, зокрема, конституція (при цьому конституція разом з її доктринальними основами, системою політико-правових цінностей, які відображають її концепцію, філософію, сутність) та конституційне законодавство. Крім цих складових

політико-правової системи конституціоналізму, важливе значення мають такі його елементи, як конституційна правосвідомість, конституційні правовідносини і конституційний правопорядок. Здається, що такий «набір» елементів системи конституціоналізму є якнайповнішим і відображає зміст цього соціально-правового явища повною мірою, а головне – саме ці елементи, «працюючи» спільно (в єдиній системі), дадуть змогу забезпечити досягнення соціально значущої мети конституціоналізму¹.

Принципи сучасного українського конституціоналізму. *Принципи* – це керівні ідеї, які відображають сутність та мету функціонування конституціоналізму.

До принципів конституціоналізму належать: принцип верховенства права, принцип верховенства Конституції та законів України, принцип пріоритету прав людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами, принцип конституційної законності, принцип демократизму.

Теоретичне призначення принципів конституціоналізму в тому, що вони сприяють формуванню змісту конституціоналізму, додаючи йому цілісності та єдиної спрямованості, оскільки всі елементи конституціоналізму мають на них ґрунтуватися.

Практичне значення принципів конституціоналізму полягає в їх безпосередньому впливі на конституційні реалії, у необхідності їх застосування при формуванні конституційного законодавства, а також при організації та функціонуванні публічної влади².

Принцип верховенства права відображено у ч. 1 ст. 8 Конституції України, а також закладено у законодавчих принципах діяльності державних органів, наприклад: ст. 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», ст. 2 Закону України «Про Конституційний Суд України», ст. 2 Закону України «Про місцеві державні адміністрації» тощо.

Як зазначив Конституційний Суд України у своєму рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання), верховенство права – це панування права у суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозахисну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути сповнені передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. При цьому слід розуміти, що право не обмежується тільки законодавством, а містить й інші соціальні регулятори, такі як мораль, традиції, звичаї, що зумовлені культурним рівнем суспільства.

Принцип верховенства Конституції та законів України передбачає верховенство Конституції у законодавстві, тобто її найвищу юридичну силу, найвищу юридичну силу законів у системі нормативно-правових актів України, обов'язкову відповідність усіх інших нормативно-правових актів

¹ Тодика Ю. М., В. С. Журавський В. С. Конституційне право України: підруч. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Ін Юре, 2002. С. 55.

² Тодика Ю. М., В. С. Журавський В. С. Конституційне право України: підруч. для студентів вищих навч. закладів. Київ: Ін Юре, 2002. С. 5.

законам, тобто їх підзаконний характер.

Принцип конституційної законності (конституційності) передбачає, по-перше, дотримання норм, які безпосередньо закріплені у Конституції або впливають з неї; по-друге, це точне та неухильне здійснення положень Конституції та інших конституційно-правових актів всіма суб'єктами, яким їх адресовано, тобто як загальна вимога; по-третє, як сукупність вимог до владних структур у процесі створення конституційних приписів, їх виконання, а також система заходів, спрямованих на відновлення порушених конституційних норм.

Конституційна законність – це встановлення режиму реальності конституції, яка сповнена ідеями конституціоналізму.

Принцип демократизму об'єктивується у таких явищах та формах:

- демократичність конституції як акта установчої влади народу;
- конституційно-демократична форма організації публічної влади, за якою влада належить народу (народовладдя);
- конституційно-демократичний державний режим, за яким забезпечується дія принципу виборності представницьких органів держави, державна влада здійснюється за участю громадян та їх об'єднань; функціонує місцеве самоврядування, рішення приймаються на основі консенсусу та узгодженості інтересів, реалізується принцип поділу влади;
- демократичні способи та методи здійснення публічної влади на основі права та закону;
- визнаються, забезпечуються та гарантуються права і свободи людини на рівні міжнародних стандартів;
- політичний та ідеологічний плюралізм (різноманітність).

Принцип пріоритету прав людини перед іншими соціальними цінностями та інтересами означає пріоритетність (значущість) прав людини у відносинах «людина – суспільство – держава» й обов'язок держави визнавати, дотримуватися й захищати ці права.

Зазначений принцип закріплено у ст. 3 Конституції України, у якій ідеться, зокрема, що людина визнається в Україні найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Зміст системи сучасного українського конституціоналізму. Конституція є ядром конституціоналізму. Це зумовлено, насамперед, тим, що вона є носієм трьох ідеалів: а) обмеження влади держави; б) закладення механізмів і процедур здійснення владних функцій; в) визначення юридичних меж втручання держави у сферу політичної, економічної і соціальної свободи людини.

У цьому зв'язку слушним є висновок, що «за історично сформульованим визначенням, яке ґрунтується на ідеях природного права, конституцією вважалася система обмежень державної влади у вигляді відповідно встановлених прав і свобод, а також юридичних гарантій їх реалізації» (В. Шаповал). О. Скрипнюк справедливо характеризує Конституцію і як

«захисний бастион від свавілля держави», і як «основу суспільного визнання легітимності держави і державної влади»¹.

Ключові слова:

конституційний процес, етапи історичного розвитку Конституції України, акти конституційного характеру, звичаєве право, віче, «Руська Правда», гетьманські статті – конституція, Зборівська угода, Білоцерківський договір, Переяславські (Березневі) статті, Гадяцький трактат, Конституція П. Орлика, Універсали Центральної Ради, Декларація про державний суверенітет України, Декларація Української Директорії, Конституція Української Народної Республіки, українські радянські конституції, декларація, державний суверенітет, незалежність, державна влада, територіальне верховенство, економічна самостійність, національна ідеологія, національний суверенітет, конституційна реформа, політична реформа, конституційна модернізація, політична (конституційна) криза, Революція Гідності, конституціоналізм, принципи конституціоналізму, система конституціоналізму.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Конституція Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вільності УНР) від 29 квітня 1918 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-18>.
- ❖ Конституційні пакти Пилипа Орлика, новообраного гетьмана Війська Запорозького, з його присягою та підтверджувальною грамотою Короля Швеції, підписані у м. Бендери 5 квітня 1710 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_002.
- ❖ Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й по-за Україною суцього (I) від 10 червня 1917 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-17>.
- ❖ Універсал Української Центральної Ради (II) від 03 липня 1917 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0002300-17>.
- ❖ Універсал Української Центральної Ради (III) від 07 листопада 1917 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005300-17>.
- ❖ Універсал Української Центральної Ради (IV) від 09 січня 1918 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001300-18>.
- ❖ Декларація Української Директорії, що зробила Директорія від 26 грудня 1918 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0010300->

¹ Скрипнюк О. Сучасний конституційний процес в Україні: передумови, завдання та перспективи. *Право України*. 2012. № 8. С. 35-42.

- 18.
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
 - ❖ Декларація прав національностей України від 01.11.1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991, № 53, ст.799.
 - ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502
 - ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
 - ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
 - ❖ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України від 08 червня 1995 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 18. Ст. 133.
 - ❖ Про заснування поста Президента Української РСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 33. Ст. 445.
 - ❖ Про національні меншини в Україні від 25 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 199. № 36. Ст. 529.
 - ❖ Про назву, структуру та кількісний склад нового парламенту України: Закон України від 07 жовтня 1993 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 42. Ст. 395.

Дисертації, автореферати:

1. Авсеич В. П. Верховна Рада у конституційному процесі в Україні. 1990-1996 рр.: дис. ... канд. іст. наук. Запоріжжя, 2002. 222 с.
2. Адамович Н. М. Суспільно-політичні чинники конституційного процесу в Україні (90-ті рр. ХХ ст. - початок ХХІ ст.): дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2008. 328 с.
3. Андропова І. Ф. Еволюція політичної культури в незалежній Україні (гендерний аспект): дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2005. 176 с.
4. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти на сучасному етапі державотворення: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2009. 35 с.
5. Баранчук В. М. Політико-територіальна організація України: проблеми конституційно-правової теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1997. 201 с.
6. Бородин В. В. Конституционный процесс (сравнительно-правовой анализ): дис. ... д-ра юрид. наук. Санкт-Петербург, 2000. 321 с.
7. Вілкул Т. Л. Віче в Давній Русі у другій половині XI-XIII ст.: дис. ...

- канд. іст. наук. Київ, 2001. 207 с.
8. Гримич М. В. Звичаєво-правова традиційна культура українців ХІХ - початку ХХ ст.: дис. ... д-ра іст. наук. Київ, 2005. 410 с.
 9. Деркач А. Л. Захист прав людини у конституційному процесі: питання теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2019. 39 с.
 10. Елисеєв А. В. Конституционализм как политико-правовой режим: опыт сравнительного анализа: дис. ... канд. полит. наук. Москва, 2003. 204 с.
 11. Жакаева Л. С. Конституционный процесс в Республике Казахстан: теоретико-правовые вопросы: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2008. 430 с.
 12. Колюх В. В. Сучасний конституційний процес в Україні (політологічний аналіз): автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2016. 32 с.
 13. Комзюк Л. Т. Драгоманівська конституційно-правова концепція політичної самостійності України і ХХ століття: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1998. 181 с.
 14. Косьмій Ю. В. Конституювання соціальних суб'єктів політичного процесу в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2013. 18 с.
 15. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2010. 42 с.
 16. Куненко І. С. Конституційний процес в Україні: актуальні питання правового забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 210 с.
 17. Купрій В. М. Конституційний процес: питання правових обмежень: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 21 с.
 18. Мамонтова Е. В. Фактор преси у конституційному процесі в Україні: дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2000. 241 с.
 19. Медведчук В. В. Конституційний процес в Україні: організація державної влади і місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1996. 218 с.
 20. Могілевський В. С. Роль місцевого самоврядування в становленні національного та глобального конституціоналізму: питання взаємодії та ефективності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
 21. Присяжнюк А. Й. Конституційне будівництво в Українській Народній Республіці доби Директорії (листопад 1918 - початок 1921 рр.): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 197 с.
 22. Пустовалов А. Р. Развитие идей конституционализма в русской политико-правовой мысли ХІХ – начала ХХ веков: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 192 с.
 23. Ромашов Р. А. Современный конституционализм (теоретико-правовой анализ): дис. ... д-ра юрид. наук. Санкт-Петербург, 1998. 406 с.
 24. Савченко С. А. Конституционный процесс реализации норм, закрепляющих основы конституционного строя России: дис. ... д-ра юрид. наук. Тюмень, 2011. 489 с.
 25. Сиденко О. А. Конституционный процесс в условиях демократической

- трансформації в Польше: кінець 1980-х – початок 2000-х рр.: дис. ... канд. політ. наук. Воронеж, 2005. 339 с.
26. Сліденко І. Д. Тлумачення Конституції України: питання теорії і практики в контексті світового досвіду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 20 с.
 27. Стецюк Н. В. Конституціоналізм в українській політичній та правовій думці (середина ХІХ ст. – кінець 80-х років ХХ ст.): дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2003. 191 с.
 28. Тимцуник В. І. Реформування системи влади та державного управління в УРСР: зміст, особливості, наслідки (1953-1964 рр.): дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2004. 461 с.
 29. Цимбалюк С. І. Конституювання та розвиток теорії модернізації в соціологічному дискурсі: дис. ... канд. соціол. наук. Київ, 2007. 216 с.
 30. Чернопищук Я. В. Конституціоналізація процесу європейської інтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 22 с.

Монографії:

1. Актуальні проблеми сучасного конституціоналізму (на прикладі України та Республіки Польща): колектив. моногр. Київ: Талком, 2017. 392 с.
2. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: моногр. Харків: Право, 2008. 220 с.
3. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: системно-аксіологічний аналіз: моногр. Харків: Право, 2018. 383 с.
4. Гультай М. М. Історичні витоки вітчизняного конституціоналізму: звичаї, традиції, пам'ятки права та філософські концепції: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 240 с.
5. Деркач А. Л. Актуальні питання захисту прав людини в конституційному процесі у контексті глобальних викликів: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 372 с.
6. Колюх В. В. Сучасний конституційний процес в Україні. Політологічний аналіз: моногр. Київ: Академія, 2015. 268 с.
7. Крусс В. І. Конституціоналізація права: основи теорії: моногр. Москва: НОРМА; Инфра-М, 2016. 239 с.
8. Кушинська Л. А. Звичаєве право та його еволюція у східнослов'янському суспільстві (VI-XI ст.): моногр. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 140 с.
9. Львова Є. О. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи та правові виклики до формування: моногр. Одеса: Фенікс, 2019. 292 с.
10. Мироненко О. М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917-1920 рр.: теоретико-методологічний аспект: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 260 с.
11. Подорожна Т. С. Теоретико-прикладні засади конституціоналізації правової системи та модернізації Конституції України: моногр. (за ред.,

- передм. Н. М. Пархоменко). Львів: ПАІС, 2014. 307 с.
12. Проблеми модернізації політичних систем сучасності: моногр. М. І. Панов (кер. авт. кол.), Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян та ін.; за заг. ред. Л. М. Герасіної, О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2008. 320 с.
 13. Селіванов А. О. Наукові погляди на сучасні конституційні процеси: про Конституцію, про державу, про права і свободи людини, про правосуддя. Київ: Логос, 2014. 129 с.
 14. Смолій В. А. «Пакти і Конституції» Української козацької держави (до 300-річчя укладення): моногр. Львів: Світ, 2011. 440 с.
 15. Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: моногр. Київ: Правова єдність; Алерта, 2017. 531 с.
 16. Томенко М. В. Конституційний процес як пошук стратегічних пріоритетів України: моногр. Київ: ВПЦ «Київ. ун-т», 2010. 299 с.
 17. Шамрай В. В. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: теоретико-методологічний аспект: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 358 с.
 18. Шаповал В. М., Корнєєв А. В. Історія Основного Закону: конституційний процес в Україні в 1990-1996 роках. Харків: Фоліо, 2011. 108 с.

Наукові статті:

1. Агафонова Н. В. Президент України як суб'єкт конституційної реформи і гарант додержання Конституції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 12-17.
2. Агафонова Н. В. Функції конституційної реформи. *Наука і правоохорона*. 2016. № 1. С. 317-326.
3. Андреев Д., Вовк В. Природне право у працях Лейбніца. *Юридична Україна*. 2012. № 5. С. 12-15.
4. Бабенко К. Участь парламенту у формуванні уряду: проблеми і перспективи конституційної реформи в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 1 (109). С. 12-17.
5. Бабенко К. Участь парламенту у формуванні уряду: проблеми і перспективи конституційної реформи в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 1 (109). С. 12-17.
6. Бакумов О. С. Конституціоналізація стратегічного курсу України в контексті доктрини юридичної відповідальності держави. *Право і Безпека*. 2018. № 4. С. 13-21.
7. Бандурка О. Конституційна реформа. Логіка затребуваності. *Віче*. 2004. № 6. С. 3-5.
8. Барабаш Ю. Г. Про причини конституційної кризи в Україні. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3. С. 36-41.
9. Барабаш Ю. Конституційна реформа і стабільність конституційного ладу: конфліктологічно-правовий аналіз системного взаємозв'язку.

Право України. 2012. № 1-2. С. 77-96.

10. Барабаш Ю. Модернізація держави як конституціоналізм у дії*. *Віче*. 2014. № 3. С. 26-27.
11. Берназюк Я. О. Конституційний процес в Україні: сучасний стан та основні кроки на шляху до прийняття нової Конституції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 48-51.
12. Берченко Г. В. Відновлення дії тексту конституції в аспекті концепції установчої влади. *Форум права*. 2016. № 4. С. 25-34.
13. Берченко Г. В. Декомунізація в Україні: конституційно-правові аспекти. *Форум права*. 2017. № 4. С. 13-23.
14. Бехруз Х. Конституціоналізм в ісламських державах: становлення, сучасний стан і напрями трансформації. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 349-356.
15. Белов Д. Конституційна реформа в Україні як наслідок формування нової парадигми конституціоналізму. *Геополітика України: історія і сучасність*. 2014. Вип. 2. С. 159-172.
16. Белов Д. М. Конституціоналізм як теоретико-правова категорія: окремі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 23. С. 163-168.
17. Белов Д. М. Парадигма українського конституціоналізму та конституційна реформа: питання співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 28 (1). С. 64-68.
18. Белов Д. М. Трансформація конституціоналізму в контексті внесення змін до Конституції України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 4 (1). С. 84-87.
19. Белов Д. Реформування конституційного ладу: позитиви та негатив. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 101-104.
20. Бондаренко О. В. Конституційна модернізація: поняття та співвідношення з суміжними категоріями. *Наше право*. 2015. № 3. С. 31-37.
21. Бондаренко О. В. Принципи проведення конституційної модернізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 40 (1). С. 36-39
22. Бориславська О. М. Вплив Ради Європи та Європейського Союзу на формування європейської (континентальної) моделі конституціоналізму. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 40-49.
23. Бориславська О. М. Сучасні концепції конституціоналізму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 7. С. 65-68.
24. Бориславська О. М. Формування європейської моделі конституціоналізму: від ідеї до конституційної системи правління. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 65-70.
25. Бориславська О. Сутність конституціоналізму: конституціоналізм як

- ідеологія, доктрина та практика обмеженого правління. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 247-256.
26. Бочарова Н. В. Конституціоналізація міжнародного права як зовнішній чинник конституціоналізації правових систем країн світу. *Юридична Україна*. 2018. № 1-2. С. 28-34.
27. Бровар О. Історико-правові аспекти євроатлантичної інтеграції України у 90-х роках ХХ ст. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 119-121.
28. Булавина С. Забезпечення соціальних прав у розвитку вітчизняного конституціоналізму. *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1. С. 10-14.
29. Буроменський М., Закоморна К. До питання про методологію дослідження проблеми конституційного розвитку постсоціалістичних країн Східної Європи (на прикладі пострадянської доктрини). *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 100-113.
30. Васецький В. Ю. Історичні передумови виникнення правової ідеології в Стародавньому світі та в період Середньовіччя. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 2. С. 55-61.
31. Васильєв Г. Конституційний аспект політичної реформи. *Віче*. 2003. № 4. С. 20-23.
32. Веніславський Ф. В. Конституційна реформа в аспекті забезпечення стабільності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 33-42.
33. Вовк О. Й. Закон про міста 1791 року: пам'ятка міського права України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 43-51.
34. Волинець В. Роль правоохоронної функції держави у державотворчому і правотворчому процесах в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 7. С. 4-10.
35. Габінет Д. А. Унітарна форма державного устрою України у поглядах представників вітчизняної політико-правової думки в період між світовими війнами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: право*. 2012. Вип. 19. С. 14-18.
36. Годованик Є. В. Ефективність правотворчості як категорія сучасного європейського конституціоналізму. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Вип. 3. С. 47-51.
37. Головченко В. За зразками європейських демократій. Перспективи конституційної реформи в Україні й досвід європейських парламентсько-президентських республік. *Політика і час*. 2003. № 4. С. 38-42.
38. Гончаренко В. Бікамєралізм у контекст конституційної реформи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 67-77.
39. Гончаренко В. Конституція Української РСР 1937 р. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 75-83.
40. Гончаренко В. Право законодавчих органів УРСР на конституційні протести і його реалізація у 1920-ті роки. *Вісник Академії правових наук*

України. 2007. № 1. С. 108-111.

41. Городовенко А. Конституционная модернизация судебной системы в условиях европейской межгосударственной интеграции: проблемы теории и практики. *Leges si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 31-34.
42. Гультай М. Вітчизняний конституціоналізм радянської доби та його трансформація після здобуття Україною незалежності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 59-77.
43. Гультай М. Засади вітчизняного конституціоналізму за козацької доби. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 198-207.
44. Гуменюк Т. І. Порівняльно-правове дослідження конституціоналізму України, Франції та Німеччини. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2019. № 7. С. 16-25.
45. Даниляк О. Шляхи вдосконалення механізму контрасигнації в межах конституційної модернізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. Вип. 4. С. 51-54.
46. Добродумов П. Про реформу політичної системи України. *Право України*. 2003. № 5. С. 19-24.
47. Древаль Ю. Політична реформа: вдосконалення політичних інститутів, чи... з пастки в пастку? *Віче*. 2005. № 2. С. 7-11.
48. Евдокимов В. Галицкая традиция украинского парламентаризма. *Leges si Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 56-59.
49. Евдокимов В. Галицкая традиция украинского парламентаризма. *Leges si Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 56-59.
50. Єрмолаєв В. Богдан Хмельницький про проблеми і перспективи українського державотворення (до 365-річчя Національної революції 1648 р.). *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 66-79.
51. Єрмолаєв В. Богдан Хмельницький про проблеми і перспективи українського державотворення (до 365-річчя Національної революції 1648 р.). *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 66-79.
52. Єрмолаєв В. М. Правда Руська Ярослава Мудрого: до витоків і традицій вітчизняного законодавства. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 129. С. 3-10.
53. Єрмолаєв В., Петришин О. Про форму правління та державний режим Гетьманщини часів Б. Хмельницького (до 365-ї річниці Національної революції 1648 р.). *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 75-92.
54. Єфремова Н. Історико-правові аспекти розвитку українського конституціоналізму доби Речі Посполитої (середина XVI ст. – 1648 р.). *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 244-252.
55. Журавель М. В. Основні риси та принципи судового процесу в Гетьманщині другої половини XVII століття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 33-40.
56. Журавель М. В. Судове провадження при розгляді кримінальних справ у

- Гетьманщині в другій половині XVII ст. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 33-43.
57. Жученко Я. Європейський вимір конституційної модернізації та реформування в Україні за науковими поглядами М. П. Орзіха. *Юридичний вісник*. 2015. № 3. С. 135-140.
58. Забокрицький І. І. Основні аспекти сучасного розуміння конституціоналізму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 53-60.
59. Захарчук А. С. Вітчизняне державотворення періоду Центральної Ради крізь призму доктрини прав людини: теоретико-методологічний аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 23-30.
60. Ивченко Ю. Конституционный патриотизм как фактор консолидации народа и гарант защиты прав гражданина. *Legea si Viata*. 2018. № 6, ч. 2. С. 32-36.
61. Кагадій М. І. Конституції зарубіжних країн близького зарубіжжя як об'єкт порівняльного правознавства. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 31. С. 53- 59.
62. Калініченко О. Ф. Конституційний процес як основа державного будівництва. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 44-49.
63. Калінкін А. С. Вплив процесів децентралізації на функціонування державної влади в умовах конституційної реформи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 64-66.
64. Карп Д. І. Конституційно-правовий статус національних меншин у сучасній доктрині конституціоналізму: проблеми визначення та інтерпретації. *Соціальне право*. 2018. № 2. С. 170-174.
65. Квелиашвили И. Реформы: декларация намерений или способ обновления. *Legea si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 63-66.
66. Клименко О. І. Законодавче закріплення конституційно-правової реформи в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 2. С. 67-70.
67. Коваленко В. В. Гарантії прав і свобод людини в Україні та шляхи їх удосконалення в контексті модернізації Конституції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 57-65.
68. Коваленко В. В. Модернізація конституційних засад національної безпеки і оборони України – пріоритет діяльності Конституційної Асамблеї. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 39-46.
69. Коваленко В. В. Проблеми державотворення та правотворення в період реформ в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 35-43.
70. Ковальов І. П. Проблемні аспекти категорії конституціоналізму. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: *Право*. 2011. Вип. 1. С. 68-75.
71. Ковальчук В. Б. Народний суверенітет та права людини в європейській

- доктрині конституціоналізму. *ScienceRise. Juridical Science*. 2019. № 1. С. 4-9.
72. Ковальчук В. Зародження і розвиток ідей українського конституціоналізму (XVIII – 30-ті р. XX ст.). *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2. С. 8-15.
73. Колісник В. Сприйняття ідей конституціоналізму на тлі штучної міфологізації масової свідомості. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 132-138.
74. Колодій А. Конституційний процес та сучасна конституційна реформа в Україні: етапи розвитку. *Право України*. 2012. № 8. С. 114-121.
75. Колодій І. М. Історія українського конституціоналізму: генеза та сучасний погляд. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 3. С. 91-96.
76. Колпаков А. Проблеми змін в політичній системі України: політико-правовий вимір. *Право України*. 2003. № 4. С. 5-9.
77. Кормич Л. І. Політична реформа в Україні: проблеми відповідності теорії і практики. *Актуальні проблеми держави і права*. 2003. Вип. 21. С. 138-143.
78. Кравчук М. Становлення радянської влади в Україні у 1917-1921 рр. та її законодавче оформлення. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 2. С. 122-128.
79. Кресіна І., Перегуда Є. Політична реформа: проблеми і перспективи. *Віче*. 2003. № 4. С. 12-15.
80. Кривенко Л. Конституційний процес. Кому вигідне «перетягування ковдри»? *Віче*. 2004. № 39. С. 9-13.
81. Кривенко Л. Регламентация діяльності парламенту і парламентська реформа в Україні. *Юридический вестник*. 1999. № 4. С. 60-66.
82. Крусян А. Конституційні перетворення в Україні: доктринально-правові основи та практика. *Право України*. 2012. № 8. С. 122-131.
83. Крусян А. Конституція в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму (у контексті актуальних питань конституційних перетворень). *Право України*. 2016. № 6. С. 70-78.
84. Крусян А. Концепт демократії в науково-практичній парадигмі сучасного українського конституціоналізму. *Право України*. 2013. № 8. С. 72-81.
85. Крусян А. Р. Модернізація Конституції України: досвід, сучасність та перспективи. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2012. Т. 11. С. 235-247.
86. Кузьменко О. В. Сучасний парламентаризм у контексті формування конституціоналізму на демократичних засадах. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2018. Вип. 25. С. 72-77.
87. Кушниренко А. Ценности конституционного строя: понятие, сущность и соотношение с конституционными принципами. *Leges si Viata*. 2016.

№ 6, ч. 2. С. 59-62.

88. Лазарева А. О. Конституціоналізм як основа розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні. *Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія*. 2013. Вип. 2. С. 96-101.
89. Лазаренко Л. А. Вплив конституціоналізму на становлення конституційного ладу в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2014. № 4. С. 23-26.
90. Лемак В. Технологія конституційної реформи: основні вимоги європейського досвіду для України. *Право України*. 2016. № 6. С. 44-51.
91. Летнянчин Л. І. Конституційна судова реформа: проблеми та перспективи. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 194-203.
92. Литвин В. Життя вимагає модернізації Основного Закону України. *Право України*. 2012. № 8. С. 16-18.
93. Львов Б. Вдосконалення національного законодавства у сфері міжнародного комерційного арбітражу і третейського розгляду спорів у процесі судової та конституційної реформ в Україні. *Право України*. 2016. № 5. С. 12-18.
94. Львова Є. О. Державний суверенітет і глобальний конституціоналізм: проблеми співвідношення. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2012. Вип. 1. С. 147-153.
95. Магновський І. Й. Сучасний конституціоналізм: питання теорії та практики. *Альманах права*. 2019. Вип. 10. С. 61-65.
96. Максакова Р. М. Становлення українського конституціоналізму: витоки, основні етапи, фактори впливу на процеси розбудови державності України. *Право та державне управління*. 2015. № 3. С. 18-23.
97. Максакова Р. Сучасний конституційний процес і реалізація установчої влади в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 78-85.
98. Малишев Б. В. Правова реформа: поняття, ознаки, види. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 19-23.
99. Мартинюк Р. Поновлення чинності положень редакції Конституції України від 8 грудня 2004 р.: питання конституційності та легітимності. *Право України*. 2016. № 2. С. 144-121.
100. Мартинюк Р. Сучасний український парламентаризм: особливості розвитку. *Юридична Україна*. 2009. № 1. С. 27-31.
101. Марцеляк О. Роль науки конституційного права в конституціоналізації правової системи України. *Право України*. 2016. № 6. С. 79-87.
102. Мацькевич М. М. Етапи юридичного оформлення об'єднання УНР. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 25-29.
103. Мельниченко В., Плахотнюк Н. Статус уряду в контексті конституційної реформи: можливість зробити перший крок до самостійності. *Віче*. 2006. № 1. С. 29-32.
104. Мішина Н. Принципи українського конституціоналізму (на матеріалах конституційного реформування місцевого самоврядування). *Юридична*

- Україна. 2009. № 3. С. 21-25.
105. Могілевський В. С. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи до розуміння та тлумачення. *Держава і право. Серія: Юридичні науки.* 2017. Вип. 75. С. 147-166.
106. Могілевський В. С. Місцеве самоврядування як елемент глобального конституціоналізму. *Держава і право. Серія: Юридичні науки.* 2016. Вип. 72. С. 197-212.
107. Морозюк С. М. Зв'язок конституційно-правової норми та конституційних правовідносин у процесі реалізації Основного Закону. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2016. № 6. Т. 2. С. 15-19.
108. Морозюк С. М. Особливості дії індивідуальних принципів реалізації Конституції України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 2. С. 43-46.
109. Моткова О. Д. Дія норм Конституції: доктринальний аспект. *Науковий вісник публічного та приватного права.* 2016. № 1. Т. 1. С. 31-34.
110. Нонко О. Конституційний процес в Україні та вплив на нього Ради Європи. *Право України.* 2006. № 9. С. 21-24.
111. Носенко О. В. Особливості конституційно-правового розвитку Автономної Республіки Крим на сучасному етапі державотворення. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2012. № 8. С. 28-33.
112. Оніщенко Н. Конституційний процес: до питання про термінологічну визначеність і сутнісну спрямованість. *Вісник Конституційного Суду України.* 2015. № 4. С. 130-135.
113. Оніщенко Н. М. До питання про авторитет діючого законодавства (теоретичні засади, практичні передумови, перспективи зміцнення). *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2012. № 1. С. 27-32.
114. Орзих М. Государственное устройство Украины в условиях государственно-правовой реформы. *Юридический вестник.* 1999. № 2. С. 92-95.
115. Орзих М. Новая Конституция действует. Конституционная реформа продолжается. *Юридический вестник.* 1996. № 3. С. 42-46.
116. Орзих М. Современный конституционализм: цель и средства конституционной реформы в Украине. *Юридический вестник.* 2001. № 3. С. 109-112.
117. Орзіх М. Конституційна модернізація та реформування: методологія співвідношення та науково-прикладне значення. *Право України.* 2012. № 8. С. 43-49.
118. Орзіх М. Конституційна реформа в Україні: пошук шляхів. *Юридический вестник.* 2000. № 3. С. 78-84.
119. Орзіх М. П. Державний устрій України: концепція конституційної моделі. *Вісник Академії правових наук України.* 1993. № 1. С. 16-20.
120. Орзіх М. П. Конституційна модернізація та реформування в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія».* 2010. Т. 9. С. 21-31.

121. Орловська І. Г., Фаст О. О. Значення принципу верховенства права для сучасного демократичного суспільства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 30-33.
122. Осадча І. А. Щодо проблеми співвідношення категорій «конституціоналізм» і «конституційний процес». *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 44 (1). С. 63-67.
123. Павко А. Концепція конституціоналізму Б. Кістяківського в контексті модернізації сучасної конституційно-правової системи в Україні. *Віче*. 2015. № 16. С. 13-16.
124. Пасічник М. С. Руська правда як основний законодавчий документ Давньої Русі. *Квалілогія книги*. 2013. № 1. С. 89-98.
125. Пелих Н. А. Конституція України в умовах сьогодення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 51-56.
126. Пересада О. М. Конституційна модернізація як засіб конституційної інтеграції України в контексті глобалізаційних процесів забезпечення прав та свобод людини: досвід пострадянських держав. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 9-10. С. 33-42.
127. Пересада О. М. Конституційна реформа як основний засіб забезпечення відповідності конституції європейським стандартам прав людини. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 5 (1). С. 84-87.
128. Погорілко В. Конституційні основи українського державотворення і розвиток безпосереднього народовладдя в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. С. 54-65.
129. Подорожна Т. С. Зміни в методиці викладання конституційного права в умовах конституційної модернізації та формування нового правового порядку в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 4 (1). С. 65-70.
130. Приходько Х. До визначення історичних і змістовно-пізнавальних коренів формалізації конституційного процесу. *Юридична Україна*. 2012. № 7. С. 16-24.
131. Приходько Х. Конституційний процес: проблема класифікації та правового забезпечення в Україні. *Право України*. 2009. № 8. С. 72-75.
132. Пушкіна О. Правове регулювання внесення змін до Конституції. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 27-32.
133. Рабінович П. М. Загальнотеоретичне право державознавство в Україні: здобутки, проблеми, перспективи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 16-26.
134. Різник С. Реформа конституційного правосуддя в Україні: сучасний етап. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 1. С. 159-164.
135. Рогожин А., Гончаренко В. Проблеми становлення конституціоналізму в Україні. *Право України*. 2000. № 12. С. 143-144.

136. Рудик П. А. Реформування прокуратури України в контексті конституційних змін. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 54-59.
137. Рум'янцев В. Павло Скоропадський в українському державотворенні (до 140-річчя з дня народження). *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 34-43.
138. Сворак С. Д. «Основи державного устрою Галицької республіки» в контексті європейського конституціоналізму. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2019. № 8. С. 112-119.
139. Святоцький О., Чушенко В. Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні. *Право України*. 1998. № 2. С. 17-20.
140. Селіванов А. Конституційна реформа в Україні: потреба наукової концепції. *Право України*. 2011. № 5. С. 153-158.
141. Селіванов А. Конституційність як критерій суспільної довіри до судової влади. *Право України*. 2014. № 5. С. 92-96.
142. Селіванов А. Конституція України у правоутворенні сучасного публічного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 239-245.
143. Селіванов А. Судовий конституціоналізм як ціннісна категорія інтеграційного напрямку конституціоналізації. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 3. С. 116-119.
144. Середюк В. «Украинский вопрос» в программных документах украинских политических партий начала XX ст. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 144-148.
145. Сergyгіна С. Оптимізація статусу президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 23-26.
146. Скоморовський В. Союзний договір радянських республік та його роль в історії розпаду СРСР. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 19-22.
147. Скрипник О. Політична реформа в Україні: можливість здійснення. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2011. Вип. 2. С. 188-196.
148. Скрипнюк О. В. Конституція УНР 1918 р. і сучасний конституціоналізм. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 103-112.
149. Скрипнюк О. В. Національна державність і вітчизняний конституціоналізм доби Української Центральної Ради. До 100-річчя Конституції УНР 1918 р. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 557-562.
150. Скрипнюк О. Демократизація політичної системи України як фактор європейської інтеграції: проблеми і перспективи. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 26-30.
151. Скрипнюк О. Конституційний лад в Україні: методологічні проблеми розвитку та вдосконалення в конспекті конституційної модернізації. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4 (71). С. 123-134.
152. Скрипнюк О. Сучасний конституційний процес в Україні: передумови,

- завдання та перспективи. *Право України*. 2012. № 8. С. 35-42.
153. Скріль С. Конституційні принципи реформування політичних систем країни Центральної та Східної Європи. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 2. С. 33-37.
154. Слінько Т. Гарантування свободи слова як елемент сучасного конституціоналізму. *Право України*. 2018. № 4. С. 108-125.
155. Словська І. Зародження ідей українського конституціоналізму (початок XVIII ст. – середина XIX ст.) як історична передумова ухвалення й дії сучасного Основного Закону. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 191-196.
156. Ставнійчук М. Окремі проблеми новітнього конституційного процесу у світлі висновків Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія). *Право України*. 2012. № 8. С. 146-153.
157. Стрельцова О. В. Конституціоналізація процесу асоціації України з Європейським Союзом: теорія та практика: моногр. Київ: Правова єдність; Алерта, 2017. 531 с.
158. Стрельцова О. В. Механізм секторальної гармонізації законодавства України з правом ЄС у сферах свободи, безпеки і юстиції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 5-14.
159. Стрельцова О. В. Наднаціональний вимір процесів конституціоналізації (на прикладі правової системи ЄС). *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 70. С. 66-81.
160. Тацій В. Наукові засади конституційного реформування в Україні. *Право України*. 2009. № 11. С. 12-14.
161. Тацій В., Святоцький О. Конституційна реформа в Україні: здобутки та перспективи. *Право України*. 2009. № 11. С. 6-11.
162. Терлюк І. Козацький конституціоналізм XVIII століття: проблема поділу влади між провідними суб'єктами політики. *Вісник Львівського Університету. Серія: Юридична*. 2017. Вип. 65. С. 48-55.
163. Терлюк І. Я. Український конституціоналізм як державно-правова практика: доба Першої «УНР». *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 825. С. 289-294.
164. Терлюк І. Я. Український органічний конституціоналізм: доба «Другої» УНР. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 827. С. 246-251.
165. Тимощук О. Проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України» у світлі історичних традицій світового конституціоналізму. *Юридична Україна*. 2003. № 5. С. 14-16.
166. Ткач О. І. Особливості конституційної модернізації: європейський та латиноамериканський досвід для України. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2000. Вип. 4. С. 156-166.
167. Тодика О. Конституційна реформа в Україні в аспекті народовладдя і розвитку правової системи. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 1. С. 27-30.

168. Токарчук О. Деякі аспекти дослідження історично-правових підстав української державності. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 152-154.
169. Томенко М. Конституційний процес в Україні: у пошуках політичного і правового компромісу. *Верховенство Права*. 2016. № 1 (33). С. 30-33.
170. Федоренко В. Конституціоналізм і революції. *Право України*. 2018. № 4. С. 64-92.
171. Федоренко В. Л. Державотворення та конституційні реформи у незалежній Україні: досвід, проблеми, перспективи. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 2. С. 52-61.
172. Федоренко В. Л. Конституція та конституціоналізм: сутність, сенси і взаємозумовленість. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2. С. 78-94.
173. Федоренко В. Л. Конституція України: від прийняття до Конституційної Асамблеї. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 15-21.
174. Фрицький Ю. О. Закріплення організації та функціонування державної влади в Конституції України 1996 року. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2006. № 2. С. 3-6.
175. Цессар І. Роль конституції та конституціоналізму у функціонуванні сучасних демократій. *Юридична Україна*. 2010. № 7 (91). С. 35-41.
176. Чістоколяний Я. В. Проблеми модернізації конституційної форми правління в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 18 (1). С. 41-44.
177. Чернописький П. Б. Конституційні реформи в Литві і Грузії у сфері місцевого самоврядування та децентралізації влади як приклад для України. *Форум права*. 2017. № 4. С. 282-293.
178. Шамрай В. В. Глобалізація та міждержавна інтеграція як чинник конституціоналізації міжнародного права. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 167-173.
179. Шамрай В. В. Історико-правові аспекти становлення та розвитку доктрини конституціоналізму. *Публічне право*. 2018. № 2. С. 81-88.
180. Шамрай В. В. Концептуальні аспекти реалізації конституційної реформи у сучасних європейських правових системах. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 13. С. 182-191.
181. Шаповал В. Ключові ідеї конституціоналізму й державно-правовий розвиток України в період національно-визвольних змагань 1917-1921 років. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2017. Вип. 26. С. 31-49.
182. Шемшученко Ю. Проблеми наукового забезпечення сучасного конституційного процесу в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 28-34.
183. Шемшученко Ю. С., Оніщенко Н. М. До питання про формування і розвиток державно-правових інститутів незалежної України. *Бюлетень*

Міністерства юстиції України. 2012. № 8. С. 5-13.

184. Шемшученко Ю. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму та державного управління в Україні. *Право України. 2009. № 11. С. 19-23.*
185. Щербанюк О. Проблема реалізації народного суверенітету в умовах конституційної модернізації. *Право України. 2012. № 9. С. 291-301.*
186. Юзьков Л. Конституційний процес в Україні: основні віхи і процедура завершення. *Закон і бізнес. 1985. 8 березня. С. 8-9.*
187. Ющик О. Конституційний процес в Україні: особливості сучасного етапу. *Право України. 2012. № 8. С. 19-27.*
188. Яковлєв А. А. Конституційний Суд України і його роль у конституційному процесі: досвід доби незалежності. *Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 2 (85). С. 47-58.*
189. Яковлєв А. А. Конституційні акти початку ХХ століття в історії конституційного процесу в Україні. *Вісник Національної академії правових наук України. 2016. № 4 (87). С. 96-106.*
190. Яковлєв А. Конституційний процес в Україні 1991-1996 років: ретроспективний погляд на проблему. *Вісник Академії правових наук України. 2012. № 4. С. 135-144.*
191. Яковлєв А. Конституційний процес як засіб демократизації сучасної України. *Право України. 2013. № 8. С. 114-122.*
192. Яковюк І., Чапала Г. Огляд регіональної наукової конференції «Конституція Пилипа Орлика 1710 р. і розвиток українського конституціоналізму». *Вісник Академії правових наук України. 2006. № 1. С. 229-232.*
193. Яровой Т. Демократичний потенціал українського конституціоналізму. *Юридична Україна. 2010. № 9 (93). С. 38-42.*

ТЕМА 3. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Конституційно-правова відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності. Поняття та підходи до розуміння конституційно-правової відповідальності. Співвідношення конституційно-правової відповідальності з конституційною, державно-правовою, політичною, соціальною відповідальністю. Ознаки конституційно-правової відповідальності (2 групи): їх характеристика. Функції конституційно-правової відповідальності: поняття та види. Класифікація конституційно-правової відповідальності: критерії та види. Конституційне правопорушення (делікт): поняття, склад (характеристика), класифікація. Конституційний контроль. Судовий конституційний контроль. Склад конституційного контролю. Санкції як міра конституційно-правової відповідальності. Конституційно-правова відповідальність та конституційний контроль, їх співвідношення.

На сучасному етапі розвитку конституційного права України актуальною є проблема підвищення якості конституційно-правового регулювання, відповідності чинних нормативних актів реальним політико-правовим процесам в Україні. Великою мірою це залежить від рівня правової культури законодавця, чіткої урегульованості законодавчого процесу, а також від ефективності застосування санкцій конституційно-правової відповідальності¹.

Конституційно-правова відповідальність є елементом *соціальної відповідальності особи*, асоціацій, різноманітних формальних і неформальних суспільних інституцій, особливим видом *юридичної відповідальності*.

До поняття відповідальності, як соціально-філософської категорії, що відображає об'єктивний характер взаємодії суб'єктів діяльності на підставі взаємних вимог, які детерміновані соціальними нормами, активно звертаються науковці у різноманітних дискурсах, зокрема в контексті юридичної, економічної, політичної, екологічної, моральної, професійної відповідальності.

Як окремий вид юридичної відповідальності конституційно-правову відповідальність характеризує те, що вона забезпечується примусовою силою держави, що гарантує стабільну, стійку, навіть можна сказати сувору, а також передбачувану її реалізацію. Водночас у певних випадках поряд з державною владою додатковою силою її забезпечення є влада громадянського суспільства, народу. В інших видах юридичної відповідальності такої особливості не спостерігається так чітко, як у процесі реалізації конституційно-правової відповідальності.

¹ Майданник. О. О. Конституційне право України : навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.

Конституційна відповідальність має як багато спільного з іншими видами юридичної відповідальності, так і свої особливості, що виокремлюють її у специфічний вид¹.

Зокрема, В. Мелашенко розглядав ретроспективну відповідальність як відповідальність за минуле, а позитивну – як відповідальну поведінку, відповідальне ставлення особи (органу) до своїх обов'язків, належне виконання своїх обов'язків, підзвітність, юридичну компетентність. Він вважав, що у сфері конституційних відносин домінує саме позитивна відповідальність, а ретроспективна відіграє роль допоміжної, хоча далеко не другорядної відповідальності².

Л. Наливайко визначає конституційно-правову відповідальність як вид соціальної та юридичної відповідальності, який існує у сфері конституційно-правових відносин, передбачений нормами конституційного права, характеризується специфічним колом суб'єктів, механізмом реалізації та санкціями й полягає у примусовому зазнаванні засобів впливу за протиправне діяння (ретроспективний аспект) та у відповідальному стані зобов'язаного суб'єкта (позитивний аспект), є найважливішою гарантією реалізації й захисту Конституції³.

На думку В. Погорілка та В. Федоренка, конституційно-правова відповідальність – це самостійний вид юридичної відповідальності, визначений нормами конституційного права, що передбачає заохочення державою позитивного діяння суб'єкта конституційно-правових відносин, наслідки якого перевищують вимоги конституційно-правових приписів (позитивний аспект) або негативну реакцію держави на конституційний делікт, що передбачає зазнавання суб'єктом конституційного правопорушення визначених санкцій у межах чинного конституційного законодавства⁴.

Обов'язок сумлінного і відповідального виконання встановлених повноважень не завжди і не повною мірою супроводжується забезпеченням відповідними юридичними санкціями, а відсутність останніх виключає відповідальність. Навпаки, конституційна відповідальність настає тільки тоді й тільки за порушення таких норм, що закріплюють конституційні права й обов'язки, що забезпечені юридичними санкціями.

На переконання В. Годованця та А. Головіна, конституційна відповідальність є особливим видом соціальних відносин, що мають складний політико-правовий характер і настають за конституційне правопорушення (делікт).

¹ Зайчук О. В. Теорія держави і права. Академічний курс : підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

² Мелашенко В. Ф. Конституційно-правова відповідальність. Конституційне право України. Київ, 2000. С. 21.

³ Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. С. 7.

⁴ Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс. Київ: Юрид. думка, 2006. С. 518–519.

Узагальнюючи наведені дефініції, конституційно-правову відповідальність можна визначити як самостійний вид юридичної відповідальності, що передбачає заохочення суспільством і державою позитивного діяння чи поведінки суб'єкта конституційно-правових відносин, наслідки якого перевищують вимоги конституційно-правових приписів (позитивний аспект), або негативну реакцію держави на конституційний делікт (правопорушення) в порядку, встановленому Конституцією та законами України¹.

Під позитивною (проспективною) відповідальністю розуміють конституційно-правову відповідальність, яка існує ще до вчинення правопорушення або незалежно від його вчинення; це відповідальність за правомірну діяльність.

Конституційно-правова відповідальність має загальні та особливі ознаки, що визначають особливості її правової природи.

До **загальних ознак** можна віднести такі: вона є видом соціальної відповідальності; конституційно-правова відповідальність має позитивне (проспективне) і негативне (ретроспективне) значення; конституційно-правова відповідальність є наслідком конституційного делікту; вона є інститутом відповідної галузі права тощо.

Форми конституційно-правової відповідальності можуть бути **класифіковані** за різними підставами – **за суб'єктами відповідальності** (орган державної влади, орган місцевого самоврядування, посадова особа, політична партія, громадська організація тощо), **характером санкцій** (попереджувальні, правовідновлювальні, штрафні тощо), **суб'єктами застосування санкцій** (парламент, президент, глава уряду, суд тощо) та ін.

Функції конституційно-правової відповідальності можна визначити як основні напрямки її впливу на поведінку людей та суспільно-правові відносини, які виникають у сфері дії норм конституційного права; цілеспрямовані засоби реалізації та захисту конституційних норм, а також досягнення мети конституційної відповідальності; головні напрямки юридичного впливу як на правопорушника, так і на інших осіб з метою захисту правопорядку, державної дисципліни і виховання суб'єктів конституційно-правових відносин, що скоїли чи можуть скоїти конституційно-правовий делікт. **Види функцій** конституційної відповідальності: правоорієнтуюча, попереджувальна (превентивна), організуюча (установча), обмежувальна, правоохоронна, стимулююча (активізуюча), регулятивна (інтегративна), правозабезпечувальна, репресивно-каральна, сигналізаційна (інформаційна), правовиховна (профілактична), дисциплінуюча, правозахисна, політична (ідеологічна).

Конституційне правопорушення (делікт) – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), що посягає на конституційний лад та його інститути, за вчинення якого передбачена

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

конституційно-правова відповідальність.

Склад конституційного правопорушення, що є підставою для притягнення до конституційно-правової відповідальності, має такі елементи.

Основними елементами складу конституційно-правової відповідальності є: об'єкт, суб'єкт, зміст конституційно-правової відповідальності та юридичний факт конституційного делікту.

Конституційний контроль є будь-якою формою перевірки на відповідність конституції актів та дій органів публічної влади, а також громадських об'єднань, що здійснюють публічні функції або створені (формально і/або фактично) для участі у здійсненні публічної влади¹.

Ключові слова:

юридична відповідальність, конституційно-правова відповідальність, конституційна відповідальність, державно-правова відповідальність, соціальна відповідальність, політична відповідальність, загальні ознаки конституційно-правової відповідальності, спеціальні ознаки конституційно-правової відповідальності, функції конституційно-правової відповідальності, види функцій конституційно-правової відповідальності, форми конституційно-правової відповідальності, ретроспективна конституційно-правова відповідальність, позитивна конституційно-правова відповідальність, конституційне правопорушення (делікт), юридичний склад конституційного правопорушення, об'єкт конституційного правопорушення, об'єктивна сторона конституційного правопорушення, суб'єкт конституційного правопорушення, суб'єктивна сторона конституційного правопорушення, конституційний контроль.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 18 грудня 1984 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
- ❖ Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13.

¹ Кельман М. С. Конституційний контроль як засіб захисту конституцій у національних правових системах континентального права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2001. 19 с.

Ст. 222.

- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змін. і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
- ❖ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змін. і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.
- ❖ Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 448.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 09 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року (зі змін. і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

Дисертації, автореферати:

1. Авилов В. В. Конституционно-правовая ответственность органов и должностных лиц местного самоуправления: дис. ... канд. юрид. наук. Елец, 2011. 185 с.
2. Агапов А. С. Конституционно-правовая ответственность в федеративных отношениях: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 160 с.
3. Азығалиев Р. Ш. Конституционно-правовая ответственность по законодательству Кыргызской Республики: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 199 с.
4. Атжанова Ж. С. Конституционная ответственность в Российской Федерации и Республике Казахстан: сравнительно-правовой анализ: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2007. 194 с.
5. Балан С. В. Співвідношення політичної та конституційно-правової відповідальності у здійсненні державної влади: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2007. 223 с.
6. Виноградов В. А. Конституционно-правовая ответственность: системное исследование: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2005. 348 с.
7. Гецько В. В. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України та депутатів місцевих рад: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2015. 19 с.
8. Гороховцев О. В. Конституционная ответственность в Российской

- Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 171 с.
9. Гошуляк Т. В. Институт федерального вмешательства как вид конституционно-правовой ответственности субъектов Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. Пенза, 2007. 217 с.
 10. Жогин О. В. Конституционная ответственность как объект теоретико-правового исследования: дис. ... канд. юрид. наук. Пенза, 2008. 222 с.
 11. Завьялов Д. Ю. Конституционная ответственность как особый вид юридической ответственности: дис. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2002. 213 с.
 12. Задніпряна М. Ю. Гармонізація принципів юридичної відповідальності України та Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 13. Зимовець А. В. Правове регулювання взаємної відповідальності держави та людини (конституційно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 214 с.
 14. Казанцева О. Г. Конституционно-правовая ответственность в современной федеративной России: дис. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2007. 168 с.
 15. Книш В. В. Теоретико-правове дослідження інституту конституційно-правової відповідальності в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2018. 40 с.
 16. Колосова Н. М. Теория конституционной ответственности: природа, особенности, структура: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2006. 368 с.
 17. Кондрашев А. А. Конституционно-правовая ответственность субъектов федерации (вопросы теории и законодательного регулирования в Российской Федерации): дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2001. 159 с.
 18. Кондрашев А. А. Теория конституционно-правовой ответственности в Российской Федерации: дис. ... д-ра юрид. наук. Москва, 2011. 416 с.
 19. Корнієнко А. А. Невідворотність як принцип юридичної відповідальності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
 20. Краснікова О. В. Конституційна відповідальність в системі захисту правового статусу суб'єктів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 197 с.
 21. Крысанов А. В. Конституционно-правовая ответственность выборных и должностных лиц федеральных органов государственной власти: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2014. 196 с.
 22. Кузько А. В. Конституционно-правовая ответственность органов и должностных лиц местного самоуправления перед государством: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 203 с.
 23. Курдубанова М. Ю. Конституционно-правовые проблемы ответственности главы государства в Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2009. 200 с.
 24. Левченко Т. Г. Конституционно-правовая ответственность в избирательном праве: сравнительно-правовой аспект: на примере

- России, Великобритании и США: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2008. 203 с.
25. Муртіщева А. О. Конституційно-правова відповідальність уряду в державах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
 26. Матросов С. Н. Теоретико-правовые основы конституционной ответственности: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2002. 167 с.
 27. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 175 с.
 28. Митягин Ю. В. Конституционно-правовые аспекты ответственности депутата, члена выборного органа местного самоуправления, выборного должностного лица органа местного самоуправления: вопросы теории и практики: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2010. 190 с.
 29. Мокеев М. М. Конституционно-правовая ответственность органов и должностных лиц местного самоуправления: дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2003. 208 с.
 30. Муртіщева А. О. Конституційно-правова відповідальність уряду в державах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
 31. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 180 с.
 32. Никифорова Н. В. Конституционно-правовая ответственность в правовых позициях Конституционного Суда Российской Федерации: проблемы реализации и развития: дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2010. 246 с.
 33. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2016. 40 с.
 34. Паришкура В. В. Юридична відповідальність суддів в Україні та країнах Європейського Союзу: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
 35. Пилипишин П. Б. Конституційно-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 21 с.
 36. Пономарева В. О. Ответственность органов местного самоуправления и должностных лиц местного самоуправления перед государством: теоретические и правовые аспекты: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2006. 249 с.
 37. Рижук І. В. Конституційно-правова модель відповідальності парламентаріїв: порівняльно-аналітичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 17 с.
 38. Романова В. В. Юридическая ответственность государства: дис. ... канд. юрид. наук. Тольятти, 2007. 165 с.
 39. Сарыков К. Т. Конституционно-правовая ответственность органов местного самоуправления и их должностных лиц по законодательству

- Кыргызской Республики: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2011. 149 с.
40. Тимофеев К. Б. Конституционно-правовые основы ответственности органов и должностных лиц местного самоуправления перед государством: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009. 188 с.
 41. Червяцова А. О. Конституційно-правова відповідальність в системі видів юридичної відповідальності: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 202 с.
 42. Шин А. Г. Конституционно-правовая ответственность кандидатов в депутаты или на выборные должности за использование на выборах преимуществ своего должностного (служебного) положения: дис. ... канд. юрид. наук. Иркутск, 2011. 227 с.
 43. Ярошенко Н. И. Нормоконтроль: конституционно-правовые основы и роль в механизме реализации конституционно-правовой ответственности: дис. ... канд. юрид. наук. Челябинск, 2006. 240 с.

Монографії:

1. Атжанова Ж. С. Конституционная ответственность в Российской Федерации и республике Казахстан: сравнительно-правовой анализ: моногр. Костанай: Челябинский гос. ун-т, 2009. 207 с.
2. Біла-Тіунова Л. Р., Бондаренко В. Р., Кравець В. Р. Адміністративна відповідальність за порушення антимонопольного законодавства України: моногр. Одеса: Фенікс, 2011. 214 с.
3. Витрук Н. В. Общая теория юридической ответственности: моногр. Москва: Норма, 2009. 431 с.
4. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні: моногр. Одеса: ОНЮА, 2008. 240 с.
5. Заржицький О. С. Юридична відповідальність у трудовому праві України: моногр. Дніпропетровськ: Арт-Прес, 2009. 144 с.
6. Зубрицький М. І. Правове регулювання відносин у сфері юридичної відповідальності державних службовців в Україні: теорія та практика: моногр. Харків: Константа, 2018. 461 с.
7. Липинский Д. А., Мусаткина А. А. Юридическая ответственность, санкции и меры защиты: моногр. Москва: РИОР, 2013. 138 с.
8. Лунев А. Е., Лазурный Б. М. Ответственность в управлении: моногр. Москва: Наука, 1985. 303 с.
9. Маслак Н. В. Кримінальна відповідальність за готування до злочину: моногр. Харків: Право, 2010. 232 с.
10. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження: моногр. Харків: Право, 2014. 574 с.
11. Оніщенко Н. М. Інститут юридичної відповідальності у демократичних правових системах: моногр. Київ: Юридична думка, 2009. 216 с.
12. Оніщенко Н. М. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення: моногр. Донецьк: Кальміус, 2013. 423 с.
13. Полевий В. І. Конституційна відповідальність політичних партій в

- Україні: моногр. Київ: НА СБУ, 2007. 184 с.
14. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України (науково-практичний аналіз): моногр. Київ: Парламентське вид-во, 2018. 182 с.
 15. Серков П. П. Конституционная ответственность в Российской Федерации: современная теория и практика: моногр. Москва, 2014. 463 с.
 16. Штурнева М. В. Конституционно-правовая ответственность за подкуп избирателей: моногр. Иркутск: БГУЭП, 2013. 183 с.
 17. Юрчак Е. В., Кашина Т.В. Концепция вины в юридической науке, понятие и признаки вины, функции вины, характеристика сущности, содержание, формы и степени вины, особенности вины в сфере публичного и частного права и др.: моногр. Москва: Проспект, 2016. 158 с.

Наукові статті:

1. Авакьян С. А. Государственно-правовая ответственность. *Советское государство и право*. 1975. № 10. С. 16-25.
2. Авдеенкова М. П. Конституционно-правовые санкции и конституционно-правовая ответственность. *Государство и право*. 2005. № 7. С. 85-89.
3. Агапанов А. Ответственность региональной власти. *Власть*. 2000. № 4. С. 12-16.
4. Аземша І. Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні права. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 44-47.
5. Андрієвська О. Конституційно-правовий механізм обмеження прав та свобод людини і громадянина: питання окремих елементів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 54-59.
6. Антонова О. Р. Система конституційно-правових принципів регулювання шлюбу і сім'ї. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 45. С. 46-53.
7. Бакумов О. С. Відповідальність Парламенту України в системі юридичної відповідальності держави: конституційно-правовий аналіз. *Право України*. 2019. № 7. С. 198-217.
8. Баршиц И. Ответственность власти. *Власть*. 2000. № 1. С. 8-16.
9. Батанова Н. М. Історичні витоки інституту конституційно-правової відповідальності. *Правова держава*. 2015. Вип. 26. С. 225-235.
10. Батанова Н. М. Конституційний контроль та конституційно-правова відповідальність: концептуальні проблеми співвідношення та взаємодії. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 147-155.
11. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність політичних партій у світлі міжнародного досвіду. *Правова держава*. 2017. Вип. 28. С. 198-205.

12. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність у контексті взаємодії держави та громадянського суспільства. *Альманах права*. 2017. Вип. 8. С. 102-106.
13. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність як гарантія забезпечення державного суверенітету України. *Юридичний вісник*. 2011. № 3. С. 25-31.
14. Батанова Н. М. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2011. Вип. 1. С. 35-44.
15. Батанова Н. М. Концептуальні проблеми конституційно-правової відповідальності політичних партій та громадських організацій в Україні. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 74. С. 69-81.
16. Батанова Н. М. Принципи конституційно-правової відповідальності: понятійна та видова характеристика. *Правова держава*. 2016. Вип. 27. С. 211-218.
17. Батанова Н. М. Співвідношення конституційно-правової відповідальності та політичної відповідальності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 24-30.
18. Берназюк І. Еволюція конституційно-правового регулювання стратегічної правотворчості в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 7-12.
19. Бернацький Г. Г. До проблеми конституційно-правової відповідальності. *Публічне право*. 2013. № 2. С. 425-432.
20. Білозьоров Є. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади: теоретико-правовий аналіз. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 7. С. 104-109.
21. Бобровник С. Специфіка прояву компромісу і конфлікту в межах соціальних інститутів. *Право України*. 2009. № 12. С. 144-150.
22. Бойчук А. Понятие и признаки юридической ответственности. *Leges et Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 11-16.
23. Бондарчук І. Особливості конституційно-правової відповідальності громадських організацій та політичних партій в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 10. С. 28-33.
24. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 48-57.
25. Бориславський Л. Конституційна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. 2005. № 9. С. 102-103
26. Віхров О. П. Актуальні питання захисту прав людини в контексті правозастосування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 99-101.
27. Волинка К. Поділ влади і конституційно-правова відповідальність як

- гарантії реалізації прав і свобод людини в Україні. *Нова політика*. 1998. № 4. С. 14-18.
28. Волощук О. Відповідальність уряду у сучасних демократичних державах (політико-правовий аналіз). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 32-41.
29. Волощук О. Т. Поняття та сутність конституційно-правової відповідальності вищих органів державної влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 12. С. 77-84.
30. Гецько В. В. Конституційно-правова відповідальність депутатів за законодавством України та зарубіжних країн. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 109-111.
31. Гецько В. В. Конституційно-правова відповідальність у структурі правового статусу народних депутатів України та депутатів місцевих рад. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 101-105.
32. Гецько В. В. Правові позиції Конституційного Суду України з питань конституційно-правової відповідальності депутатів. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 67-72.
33. Гревцов Ю. Методологічні проблеми пізнання відповідальності суб'єкта права. *Право України*. 2014. № 1. С. 187-194.
34. Григор'єва В. Логічна сторона судового рішення. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 6-8.
35. Дашковська О. Ідея взаємодії відповідальності держави й особи в європейській політико-правовій думці. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 2. С. 105-113.
36. Делія Ю. Юридична відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування. *Право України*. 2003. № 10. С. 29-32.
37. Деміденко І. Теоретико-правове розуміння конституційно-правової відповідальності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2004. № 6. С. 354-362.
38. Домбровська В. О. Поняття та особливості конституційно-правової відповідальності. *Науковий часопис Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 79-83.
39. Єзеров А. Детермінація конституційних конфліктів. *Юридична Україна*. 2009. № 6. С. 46-49.
40. Єзеров А. Конституційна конфліктологія як перспективна доктринальна концепція. *Право України*. 2009. № 6. С. 167-170.
41. Єзеров А. Конфлікти у конституційно-правовій сфері: проблема найменування та визначення. *Право України*. 2011. № 5. С. 187-195.
42. Загурський В. Посилення відповідальності – основна умова дії закону. *Право України*. 1996. № 12. С. 45-46.
43. Закриницька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 346-356.
44. Зимовець А. В. До питання про конституційно-правову відповідальність.

Право і Безпека. 2007. Т. 6, № 2. С. 28-31.

45. Зозуля О. І. Особливості конституційно-правової відповідальності комітетів Верховної Ради України, їх керівництва та членів. *Форум права*. 2019. № 3. С. 39-47.
46. Калініченко О. Ф. Конституційний процес як основа державного будівництва. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 44-49.
47. Кампо В. Методологія досліджень конституційної юстиції в Україні: науковий огляд. *Право України*. 2014. № 6. С. 158-170.
48. Капітаненко Н. П. Особливості юридичної відповідальності громадських об'єднань за правопорушення у сфері публічного управління та адміністрування. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. № 2. С. 68-73.
49. Кірмач А. Дисциплінарна відповідальність та службове розслідування щодо державних службовців. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12 (169). С. 37-41.
50. Клименко О. До проблеми визначення суспільної необхідності як конституційно-правової категорії. *Право України*. 2011. № 8. С. 282-289.
51. Книш В. В. Аналіз позитивного досвіду конституційно-правової відповідальності (на підґрунті конституціоналізму зарубіжних країн). *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 7. С. 146-149.
52. Книш В. В. Генеза інституту конституційно-правової відповідальності у правовій системі Київської Русі. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2019. № 8. С. 22-29.
53. Книш В. В. Історичні аспекти конституційно-правової відповідальності на українських землях у 1917-1920 рр. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2019. Вип. 51. С. 213-221.
54. Книш В. В. Методологічні засади розуміння сутності та ознак конституційно-правової відповідальності суб'єктів конституційних правовідносин. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 10. С. 92-98.
55. Книш В. В. Правове регулювання конституційно-правової відповідальності суддів в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 34. С. 52-61.
56. Книш В. В. Принципи конституційно-правової відповідальності суб'єктів державно-політичних відносин. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2013. № 8. С. 117-121.
57. Книш В. В. Теоретико-правовий аналіз законодавства України про конституційно-правову відповідальність. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2017. № 3. С. 61-71.

58. Книш В. В. Юридична природа та специфіка механізму реалізації конституційно-правової відповідальності в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2019. Вип. 50. С. 48-62.
59. Ковальов Д. В. Конституційні засади корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 2. С. 60-69.
60. Колісник В. Конституційна реформа в контексті посилення політичної відповідальності. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 1. С. 38-44.
61. Колосова Н. М. Конституционная ответственность – самостоятельный вид юридической ответственности. *Государство и право*. 1997. № 2. С. 86-92.
62. Колпаков В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства. *Право України*. 2014. № 3. С. 47-56.
63. Колюх В. В. Конституційно-правова відповідальність та державний примус у конституційному праві України. *Наше право*. 2015. № 3. С. 24-30.
64. Колюх В. В. Політична відповідальність Конституційного Суду України. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2016. № 3-4. С. 158-163.
65. Коновейчук Х. Б. Конституційно-правова відповідальність за порушення законодавства у сфері благодійної діяльності в Україні. *Держава і право*. Серія: Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 62. С. 159-164.
66. Кравець М. О. Поняття, сутність та місце юридичної кваліфікації у процесі правозастосування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 110-115.
67. Кравець М. О. Порядок реалізації конституції в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 20-23.
68. Кравчук В. Забезпечення права на доступ до адміністративного суду осіб, які перебувають під вартою або в місцях позбавлення волі. *Право України*. 2014. № 3. С. 57-63.
69. Красникова А. Конституционная ответственность в современном украинском конституционализме. *Юридический вестник*. 2001. № 2. С. 90-95.
70. Кривенко Л. Конституційна відповідальність глави держави. *Віче*. 2001. № 10. С. 3-18.
71. Крисань Т. Розмежування державного (правового) примусу й юридичної гарантії. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 24-27.
72. Кучма О. Л. Юридична відповідальність у теорії та конституції України. *Соціальне право*. 2017. № 1. С. 28-36.
73. Кучук А. Конституційно-правова відповідальність: міф чи реальність? *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 26-30.

74. Лещух А. Р. Конституційна процесуальна відповідальність: ознаки та необхідність запровадження у правову систему України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 1. С. 39-49.
75. Ліпський Д. Касаційне оскарження в адміністративному судочинстві України: аналіз сучасних наукових досліджень. *Право України*. 2014. № 3. С. 64-74.
76. Лук'янець Д. Про класифікаційні ознаки юридичної відповідальності. *Право України*. 1999. № 7. С. 121-123.
77. Лучин В. О. Конституционные деликты. *Государство и право*. 2000. № 1. С. 12-19.
78. Майданник О. Конституційно-правова відповідальність: ознаки, підстави, суб'єкти. *Право України*. 2001. № 2. С. 92-95.
79. Марцеляк О. В. Конституційно-правовий механізм боротьби з корупцією в Україні (загальнотеоретична характеристика). *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 70-74.
80. Марченко М. В. Конституційно-правова природа права вето глави держави. *Форум права*. 2017. № 4. С. 141-146.
81. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
82. Мельник М., Різник С. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 149-159.
83. Мельник О. Державна влада в контексті конституційної відповідальності. *Віче*. 2001. № 5. С. 59-63.
84. Мельниченко В. Вертикаль управління. Повноваження і відповідальність. *Віче*. 2001. № 4. С. 16-29.
85. Морозова Л. А. Проблемы правовой ответственности государства, его органов и служащих. *Государство и право*. 2000. № 3. С. 20-36.
86. Морозова Л. А. Проблемы правовой ответственности государства, его органов и служащих (Окончание). *Государство и право*. 2000. № 4. С. 15-30.
87. Морозюк С. М. Зв'язок конституційно-правової норми та конституційних правовідносин у процесі реалізації Основного Закону. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6, Т. 2. С. 15-19.
88. Морозюк С. М. Особливості дії індивідуальних принципів реалізації Конституції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 43-46.
89. Муртіщева А. О. Окремі питання персоналізації конституційно-правової відповідальності уряду в державах – членах Європейського Союзу. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 32. С. 216-226.
90. Муртіщева А. О. Система санкцій конституційно-правової

- відповідальності уряду в державах – членах ЄС. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 171-181.
91. Муртіщева А. О. Фактичні підстави конституційної відповідальності уряду: доктринально-правові проблеми визначення. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 117-128.
92. Наливайко Л. Р. Види конституційно-правової відповідальності за її суб'єктами та підставами. *Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку*. 2002. С. 47-51.
93. Наливайко Л. Р. Види конституційно-правової відповідальності за мірами відповідальності за конституційні правопорушення. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. № 4. С. 156-159.
94. Наливайко Л. Р. Деякі проблеми конституційної відповідальності в Україні. *Концепція формування законодавства України*. 1999. С. 86-89.
95. Наливайко Л. Р. Історичні аспекти застосування конституційно-правової відповідальності. *Політика і час*. 1999. № 9-10. С. 67-72.
96. Наливайко Л. Р. Конституційний контроль та конституційно-правова відповідальність. *Нова політика*. 1999. № 5. С. 48-52.
97. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність в Україні: критерії класифікації та види. *Віче*. 1999. № 10. С. 25-32.
98. Наливайко Л. Р. Місце конституційно-правової відповідальності в системі юридичної відповідальності. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2001. Вип. 11. С. 182-186.
99. Наливайко Л. Р. Позитивний та ретроспективний аспекти конституційно-правової відповідальності. *Нова політика*. 1999. № 3. С. 54-58.
100. Наливайко Л. Р. Проблеми визначення поняття, специфічних ознак та функцій відповідальності в сучасній конституційній теорії. *Науковий вісник ЗДУ. Серія: Юридичні науки*. 2001. № 1. С. 18-27.
101. Наливайко Л. Р. Проблеми визначення поняття, специфічних ознак та функцій конституційної відповідальності в сучасній конституційній теорії. *Право України*. 1999. № 10. С. 45-50.
102. Наливайко Л. Р. Теоретичні аспекти конституційного делікту. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2001. № 13. С. 3-8.
103. Нижник М. Відповідальність – інструмент управління. *Віче*. 2001. № 5. С. 64-75.
104. Олійник А. Ю. Конституційні основи правопорядку у сфері господарювання. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 27. С. 48-54.
105. Олькіна О. Функції конституційного інституту дострокового припинення повноважень вищих посадових осіб України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2 (194). С. 11-14.
106. Павловська Н. В. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 16 (1). С. 22-24.

107. Павловська Н. Механізм процедури імпічменту (теоретичний та практичний досвід). *Право України*. 2010. № 3. С. 115-119.
108. Пасенюк О. Розмежування конституційної та адміністративної юрисдикції. *Право України*. 2016. № 2. С. 38-44.
109. Пащенко А. Конституційний делікт як підстава конституційної відповідальності. *Юридичний вісник*. 2002. № 1. С. 86-89.
110. Первомайський О. Цивільно-правова відповідальність держави Україна: конституційні засади. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 62-67.
111. Полевий В. Стягнення, що можуть застосовуватись як заходи конституційної відповідальності партій: проблеми їх застосування. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 2. С. 80-82.
112. Полевий В. Теоретичні питання конституційної відповідальності політичних партій в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 6. С. 70-73.
113. Польовий О. Л. Місце інституту відповідальності суддів у системі юридичної відповідальності органів публічної влади України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 105-110.
114. Полянський Т. Позитивістсько-правові критерії оцінки дотримання заборони зловживання правом. *Юридична Україна*. 2013. № 9. С. 16-22.
115. Полянський Т. Природно-правові критерії оцінки дотримання заборони зловживання правом: їх зміст та взаємодія. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 14-22.
116. Рижук І. В. Види конституційно-правової відповідальності парламентаріїв. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. Вип. 6-1 (1). С. 119-122.
117. Розвадовський В. І. Особливості конституційно-правової відповідальності громадських організацій та політичних партій в Україні. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. Вип. 45. С. 118-130.
118. Руднєва О. Правова природа відповідальності органів місцевого самоврядування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 81-86.
119. Рустамзаде А. Х. Конституційно-правові основи організації судової влади в Україні та Азербайджанській Республіці. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6, Т. 2. С. 23-26.
120. Савин В. Н. Ответственность государственной власти перед обществом. *Государство и право*. 2000. № 12. С. 64-72.
121. Сердюк І. А. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття «юридична відповідальність». *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 30-35.
122. Сердюк Л. М. Конституційний принцип індивідуалізації юридичної відповідальності особи в аспекті теорії конституційно-правової відповідальності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 105-111.

123. Сліденко І. Релятивність базисних категорій сучасного конституційного права (конституційний лад). *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 33-42.
124. Слободян Н. Проблеми конституційно-правової відповідальності за порушення законодавства про вибори. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2006. № 1. С. 77-82.
125. Слободяник Т. М. Підстави, форми їх реалізації та санкції конституційно-правової відповідальності представницьких органів і посадових осіб місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2015. № 2. С. 50-57.
126. Совгиря О. Уряд як суб'єкт конституційно-правової та політичної відповідальності. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2011. Вип. 86. С. 84-87.
127. Станік С. Р. Конституційно-правова відповідальність народних депутатів України: стан дослідженості проблеми. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 19. С. 77-83.
128. Тернавська В. Політико-правові засади відповідальності уряду в Україні. *Право України*. 2010. № 7. С. 88-93.
129. Ткаченко Ю. В. Особливості конституційно-правової відповідальності. *Форум права*. 2013. № 3. С. 652-656.
130. Ткаченко Ю. В. Форми (види) конституційно-правової відповідальності. *Форум права*. 2013. № 2. С. 549-555.
131. Федоренко В. Конституційно-правова відповідальність Президента у демократичних державах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 95. С. 87-91.
132. Цимбалістий Т. О. Інститут імпідменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 42-44.
133. Червяцова А. «Позитивний» аспект конституційної відповідальності: визначення змісту. *Право України*. 2000. № 2. С. 93-95.
134. Чурсін В. П. Конституційно-правова відповідальність у місцевому самоврядуванні. *Державне будівництво*. 2007. № 2.
135. Шаповал В. Д. Конституційно-правовий делікт як підстава для настання конституційно-правової відповідальності в органах місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2014. № 1. С. 48-54.
136. Шон Д. Т. Конституционная ответственность. *Государство и право*. 1995. № 7. С. 35-44.

ТЕМА 4. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

Поняття, ознаки, структура, особливості конституційного ладу України. Україна – демократична, правова, світська держава: конституційно-правова характеристика. Політичний плюралізм та ідеологічне розмаїття (порівняльний аналіз: Україна та європейських країн). Плюралізм форм власності: конституційно-правові засади. Гарантії конституційного ладу України: поняття, система. Поняття, принципи, ознаки державного ладу України. Система державних органів України. Поняття, ознаки, принципи суспільного ладу України. Структура суспільного ладу України: поняття, елементи та їх характеристика. Політична, економічна, соціальна, духовно-культурна системи суспільства як елементи суспільного ладу України.

Конституційне право України як галузь національного права містить норми, які утворюють окремі конституційно-правові інститути. Кожен із таких правових інститутів регулює певну групу однорідних і взаємопов'язаних між собою суспільних відносин. Одним із найважливіших інститутів конституційного права України є *конституційний лад України*. Норми цього інституту регулюють одну з найбільш важливих груп суспільних відносин, що становлять предмет регулювання конституційного права України. Тому цей інститут поправу посідає перше місце серед всіх інших інститутів конституційного права України. Він становить фундамент і не лише конституційного права, а всієї системи національного права України¹.

В юридичній літературі зазначається, що «*конституційний лад*» є основною інтегруючою категорією, яка створює понятійну систему науки конституційного права в аспекті як її компонентів (блоків), так і відносин, що виникають між ними. Основне навантаження цієї категорії полягає в забезпеченні цілісності науки конституційного права та її провідної ролі в юриспруденції. Поняття «конституційний лад» порівняно нове в українській конституційно-правовій науці².

Поширеним у науці є розуміння конституційного ладу як системи суспільних відносин, передбачених і гарантованих конституцією і законами, прийнятими на її основі й відповідно до неї. Особливо слід підкреслити, що не будь-які суспільні відносини можна розглядати як складову конституційного ладу, а тільки такі, що передбачені й гарантовані Конституцією як Основним законом держави і суспільства. Тільки подібний зв'язок між конституційними нормами і суспільними відносинами дає змогу перейти на новий теоретичний рівень і тлумачити конституційний лад як

¹ Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ Алерта, 2011. 380 с.

² Рябовол Л. Т. Конституційний лад України: наукова дискусія щодо визначення поняття і структурування. *Актуальні проблеми сучасної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 37–41.

певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства¹.

Пряме підтвердження розмаїття підходів науковців до визначення конституційного ладу знаходимо у Рішенні Конституційного Суду України (далі – КСУ) від 5 жовтня 2005 р. № 6-рп/2005 у справі № 1-5/2005 (справа про здійснення влади народом). Унаслідок аналізу відповідей провідних конституціоналістів на запити КСУ в цьому документі прямо зазначено, що науковці по-різному визначають поняття конституційного ладу в Україні².

Деякі науковці зазначають, що конституційний лад – це система пануючих економічних, політичних та ідеологічних відносин в їх конституційній формі вираження, які втілюють повновладдя (суверенітет) народу і визначають сутність та основні риси суспільства загалом. Акцентують також на тому, що це механізм вираження і реалізації природного права народу бути носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в державі – це інституційна, структурована система суспільних відносин, які виражають і забезпечують суверенітет народу, основні права і свободи людини і громадянина, визначають принципи громадянського суспільства, тип і форму держави, організацію державної влади й місцеве самоврядування³.

Комплексний аналіз різноманітних поглядів науковців щодо цієї проблеми дозволив врахувати як традиційні, так і специфічні підходи, які умовно можна поділити на такі групи: 1) *конституційний лад ототожнюється з державним ладом* (Д. Катков, К. Козлова, О. Кутафін, В. Маклаков, О. Фрицький та ін.); 2) *конституційний лад уособлює в собі суспільний і державний лад* (Н. Богданова, О. Костюченко, О. Міцкевич, Є. Супрунюк, Ю. Тодика та ін.); 3) *народовладдя є сутністю конституційного ладу, а конституційний лад є механізмом реального забезпечення народовладдя* (Н. Боброва, Ю. Єрмоменко, А. Каягін, В. Лучин, О. Тодика та ін.); 4) *конституційний лад характеризується державним забезпеченням прав людини як вищої соціальної цінності* (М. Баглай, Б. Габричидзе, О. Кушніренко, А. Мучник, О. Рум'янцев, Б. Страшун, О. Фрицький та ін.); 5) *конституційний лад є співвідношенням влади і відповідальності* (Н. Боброва, Т. Зражевська та ін.); 6) *конституційний лад – це основи державності та права* (О. Кокотов, М. Кукушкін, В. Лафітський та ін.); 7) *конституційний лад є системою політичних, економічних і соціальних відносин, норм і принципів* (В. Годованець, В. Додонов, В. Кабишев, В. Кравченко, О. Кокотов, В. Погорілко, О. Рум'янцев, О. Тодика,

¹ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

² Рішення Конституційного Суду України у справі про здійснення влади народом від 5 жовтня 2005 р. № 6 рп/2005 (справа № 1-5/2005). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-05>.

³ Наливайко Л. Р. Співвідношення категорій «конституційний лад» та «державний лад» в умовах конституційної модернізації. *Право України*. 2014. № 9. С. 32-44.

В. Федоренко та ін.)¹.

Необхідно зазначити, що поняття «конституційний лад» не слід ототожнювати із поняттями «конституційний порядок», «державна організація» – «державний лад». Конституційний лад є значно ширшим від конституційного порядку та державного ладу, які охоплюються ним. Отже, у найбільш загальному розумінні, конституційний лад будь-якої країни – це офіційний суспільний та державний лад та офіційна система інших суспільних відносин, проголошених і закріплених актом вищої юридичної сили – конституцією².

За своєю *суттю* конституційний лад являє собою певний тип конституційно-правових відносин, зумовлених рівнем розвитку суспільства, держави і права. Конституційний лад можна визначити як реально наявний суспільний і державний лад. Його основу становлять ті об'єктивно наявні суспільні відносини, які визначають найбільш суттєві економічні, політичні, соціальні та інші характеристики суспільства. Отже, за своїм змістом конституційний лад охоплює низку складових. Основними серед них є: основи соціальних відносин, основи політичних відносин, основи економічних відносин, основи духовного життя, основи правового статусу особи³.

За своїм *змістом* конституційний лад опосередковує собою, насамперед і головним чином, передбачені й гарантовані Конституцією України державний і суспільний лад, конституційний статус людини і громадянина, систему безпосереднього народовладдя, організацію державної влади і місцевого самоврядування, територіальний устрій, основи національної безпеки та інші найважливіші інститути конституційно-правових відносин.

За *формою* конституційний лад становить собою систему основних організаційних і правових форм суспільних відносин, передбачених Конституцією України, основних видів організації і діяльності держави, суспільства та інших суб'єктів конституційно-правових відносин, насамперед, опосередковує собою передбачену Конституцією України форму держави: за характером державного устрою і державного правління – унітарну республіку і форму безпосереднього народовладдя – вибори, референдуми тощо⁴.

Найбільш поширеним підходом до розуміння *конституційного ладу* є таке його визначення – це система конституційних відносин як предмета конституційного регулювання, а також конституційні норми й принципи, що регулюють і закріплюють окремі види суспільних відносин реально наявного ладу. Такий підхід пов'язаний з розширеним тлумаченням конституційного

¹ Наливайко Л. Р. Співвідношення категорій «конституційний лад» та «державний лад» в умовах конституційної модернізації. *Право України*. 2014. № 9. С. 32-44.

² Майданник О. О. Конституційне право України: навч. посіб. Київ : Алерта, 2011. 380 с.

³ Там само.

⁴ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

ладу і, порівняно з традиційним підходом, акцентує на конституційних відносинах¹.

Поряд із поняттям засад використовується термін «основи конституційного ладу». Науковці тлумачать основи конституційного ладу України як систему визначених у Конституції фундаментальних конституційних принципів, реалізація та гарантування яких забезпечує розвиток України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави, а також сприяє розбудові в Україні гармонійно розвиненого, політично структурованого громадянського суспільства; стрижневі конституційні ідеї, ідеали та цінності, які лежать в основі розвитку суспільства та держави й породжують та змінюють відповідні правовідносини².

Засади конституційного ладу України – це соціально-моральні установки і політико-правові правила розумної та справедливої організації суспільства, які повинні перебувати під захистом держави³.

Засади конституційного ладу – це система вихідних принципів організації державної влади в конституційній державі, відносин конституційної держави з людиною та інститутами громадянського суспільства.

Зважаючи на аналіз змісту першого розділу Основного закону, присвяченого засадам конституційного ладу, він має бути структурований на певні «видові» основи, а саме:

- основні характеристики Української держави;
- гуманістичні основи конституційного ладу;
- політичні основи конституційного ладу;
- соціально-економічні основи конституційного ладу;
- національно-культурні основи конституційного ладу;
- екологічні основи конституційного ладу⁴.

Демократія – це народовладдя, що виходить з організації і функціонування державної влади, форми організації суспільства, його державно-політичного устрою, що ґрунтується на визнанні народу єдиним джерелом влади, який здійснює реальне управління суспільними і державними справами.

Держава – це політико-територіальна суверенна організація політичної влади більшості населення або частини суспільства, що має спеціальний

¹ Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія. Харків: Право, 2009. 600 с.

² Рябовол Л. Т. Конституційний лад України: наукова дискусія щодо визначення поняття і структурування. *Актуальні проблеми сучасної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 37-41.

³ Рябовол Л. Т. Базові цінності як складник засад / основ конституційного ладу України. *Конституційні цінності: правова природа та практика реалізації* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 17 травня 2019 року): у 2 ч. Хмельницький: Хмельницький ун-т управління та права ім. Леоніда Юзькова, 2019. Ч. 2. 307 с.

⁴ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

апарат управління та примусу, здатна за допомогою права робити свої веління загальнообов'язковими, здійснює керівництво й управління загальносуспільними справами і є суб'єктом міжнародних відносин¹.

Ознаки Української держави як демократичної:

– носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 5 Конституції України);

– державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову (ч. 1 ст. 6 Конституції України);

– місцеве самоврядування визнається і гарантується (ст. 7 Конституції України);

– громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ч. 1 ст. 36 Конституції України);

– громадяни мають право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування (ч. 2 ст. 38 Конституції України);

– громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 39 Конституції України);

– усі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк (ст. 40 Конституції України);

– вибори до органів державної влади та органів місцевого самоврядування є вільними і відбуваються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Виборцям гарантується вільне волевиявлення (ст. 71 Конституції України);

– народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ч. 4 ст. 124 Конституції України)².

Крім того, демократичність Української держави проявляється у республіканській формі державного правління, що дає змогу громадянам

¹ Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

² Задорожня В. Г., Задорожній Ю. А., Сопілко І. М. Конституційне право України: підручник. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 448 с.

обирати главу держави, парламент, органи місцевого самоврядування¹.

Правова держава – це суверенна, політико-територіальна організація публічної влади, яка ґрунтується на принципах поваги і законодавчого визнання прав і свобод людини, законності, верховенства права.

Світська держава – це держава, в якій церква, релігійні об'єднання відділені від неї і не втручаються в діяльність державних органів, маючи власну сферу діяльності, без впливу держави.

Для світської держави характерно визнання церкви, релігійних об'єднань не державними інститутами, а інститутами громадянського суспільства, громадськими організаціями та їх відділення в зв'язку з цим від держави. Водночас у такій державі зазвичай закріплюється:

- рівноправність різних конфесій;
- свобода організації, функціонування і діяльності релігійних (як і атеїстичних) об'єднань у межах, встановлених законом;
- невтручання держави у відносини громадян з церквою і у внутрішні справи релігійних об'єднань, а також невтручання церкви, релігійних об'єднань у справи держави, в політику, у місцеве самоврядування тощо;
- відділення державної системи освіти від церкви, релігійних об'єднань і визнання її світського характеру та ін.

До інших характерних ознак України як світської держави можемо віднести такі:

- людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Конституції України);

- забезпечується необхідний прожитковий мінімум для людини;

- громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом;

- основи соціального захисту, форми і види пенсійного забезпечення, засади регулювання праці і зайнятості встановлюються законами України (п. 6 ч. 1 ст. 92 Конституції України);

- громадянам України гарантується право на матеріальне забезпечення у разі тимчасової втрати працездатності, на допомогу у разі народження дитини, її догляду тощо;

- створюються спеціальні державні заклади по догляду за непрацездатними особами – територіальні центри соціального обслуговування населення, будинки-інтернати для самотніх і престарілих громадян, дитячі будинки;

- конституційні норми та закони України в частині регламентації соціального захисту людини відповідають міжнародним правовим актам, наприклад, Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакту про

¹ Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

економічні, соціальні та культурні права тощо¹;

- розвиток соціально орієнтованої економіки;
- право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею. Держава повинна створювати робочі місця з гарантованою мінімальною оплатою праці;
- право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів;
- право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло;
- недоторканність житла тощо².

Політичні основи конституційного ладу містяться в положеннях ст. 14, 15, 17, 18, 20, 36, 37, 69, 71-74 та інших Конституції.

Конституція розділяє три суміжні поняття: політичну, економічну та ідеологічну багатоманітність. *Принцип політичної багатоманітності* (політичний плюралізм) означає можливість існування різних поглядів на політичні напрями розвитку держави та суспільства, легального створення та діяльності неоднакових за своїми ідеологічними орієнтирами політичних партій та рухів, їх вільну конкуренцію між собою за суспільну підтримку. Головним призначенням політичного плюралізму є виявлення різноманітних політичних поглядів, ідей, концепцій, їх конкуренція в атмосфері демократичних дискусій з метою пошуків істини, досягнення на її основі прийнятних компромісних рішень задля забезпечення єдності та ефективного розвитку суспільства³.

Політична багатоманітність і багатопартійність стали невід'ємною частиною суспільно-політичного життя у незалежній Україні. Закріплення цього принципу в Конституції означає незворотність процесу становлення основ правової демократичної державності, її наближення до стандартів державно-правового устрою країн з демократичною політичною системою, де партії виконують роль своєрідного представника інтересів громадянського суспільства у державній владі. Політичний плюралізм також має певні *обмеження*. Конституція України забороняє створення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини⁴.

Діяльність політичних партій є необхідною передумовою формування

¹ Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

² Задорожня В. Г., Задорожній Ю. А., Сопілко І. М. Конституційне право України: підручник. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 448 с.

³ Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2011. 1128 с.

⁴ Там само.

демократичної, правової держави та розвинутого громадянського суспільства, а також їх взаємодії. Конституційні засади існування багатопартійної політичної системи, принципи організації та діяльності політичних партій в Україні закріплено у ст. 15, 36, 37 Основного закону держави, а саме: політична багатоманітність; свобода політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України; право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії; визначення основної мети функціонування політичних партій, зокрема, сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян та участь у виборах; членами політичних партій можуть бути лише громадяни України; закріплення норми щодо обмеження членства у політичних партіях встановлюються виключно Конституцією і законами України¹.

В умовах сьогодення одним із найважливіших питань суспільного та державного життя України залишається питання щодо гарантій конституційного ладу. Під *гарантіями конституційного ладу України* слід розуміти систему загальних і спеціальних (нормативно-правових та інституційних чи організаційно-правових) умов і засобів забезпечення існування та дієвості основних інститутів громадянського суспільства і правової держави².

Гарантованість конституційного ладу кожної країни передусім залежить від стану загального розвитку всіх сфер суспільного і державного життя – політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної), інформаційної, екологічної та ін. Реальність, відповідність нормативно закріпленого конституційного ладу стану розвитку суспільства і держави є однією з основних гарантій ефективності конституційного ладу.

Існують різні думки щодо *класифікації відповідних гарантій*.

З одного боку, до гарантій конституційного ладу належать дві групи елементів: а) суб'єкти державної влади та елементи громадянського суспільства; б) сама конституція та закони держави, які визначають порядок функціонування державної влади, встановлюють права і свободи людини та громадянина, окреслюють принципи конституційного ладу. До суб'єктів державної влади належать органи всіх трьох гілок державної влади (парламент, уряд, загальні та спеціальні суди), інститут глави держави, органи конституційного контролю, органи місцевого самоврядування, державна служба. До суб'єктів, що є елементами громадянського суспільства та входять до системи гарантій конституційного ладу, належать політичні партії, різноманітні громадські організації, засоби масової інформації, територіальні громади тощо.

Інші дослідники вважають, що існують: а) правові гарантії, які охоплюють дію принципів верховенства права та справедливості, а також механізм реалізації установчої влади; б) інституційні гарантії, які мають

¹ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

² Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

організаційно-правову форму і втілюються у демократичних засадах функціонування суспільства, свободі політичної діяльності та належному функціонуванні публічної влади; в) процесуальні гарантії становлять комплекс процесуальних процедур забезпечення конституційного ладу України¹.

Важливим елементом системи гарантій конституційного ладу є **спеціальні юридичні гарантії**, що охоплюють нормативно-правові та організаційно-правові (інституційні) гарантії конституційного ладу України. Нормативно-правові гарантії конституційного ладу визначаються досконалістю системи чинного конституційного законодавства України, яке встановлює і закріплює основні інститути суспільства і держави. Відповідні матеріальні та процесуальні норми конституційного права втілено в чинних Конституції України, законах України та підзаконних конституційних актах, інших джерелах конституційного права².

Нормативно-правові гарантії конституційного ладу постійно вдосконалюються, що проявляється як у змінах Конституції України, так і в удосконаленні чинного законодавства, що розвиває та деталізує нормативні положення Основного закону³.

Організаційно-правові (інституційні) гарантії конституційного ладу утворені системою суб'єктів конституційного права України, уповноважених забезпечувати реалізацію основних інститутів суспільного і державного ладу⁴.

Важливою складовою конституційного ладу є державний лад. У найбільш загальному значенні конституційні **основи державного ладу України** – це система основоположних конституційних цінностей, принципів, правил і режимів організації та діяльності Української держави, які визначають соціальне призначення держави у тріаді «людина – суспільство – держава»⁵.

Державний лад – це система основних політико-правових, економічних, соціальних відносин, які закріплюються державно-правовими (конституційно-правовими) нормами. Державний лад може бути конституційним, якщо мова йде про конституційну державу, тобто державу, яка впливає на суспільний лад правовим шляхом (встановлюючи або санкціонуючи правові норми, забезпечуючи їх реалізацію на основі конституції та інших легітимних джерел права), виконує певні обов'язки перед людиною і суспільством, і неконституційним – державний лад

¹ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

² Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

³ Томенко М. В. Конституційний лад як елемент політико-правової легітимації держави. *Право і громадянське суспільство*. 2014. № 1. С 238–253.

⁴ Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Алерта, 2010. 432 с.

⁵ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

тоталітарної держави¹.

За своєю суттю, змістом і формами він є багатограним явищем. Зокрема, державний лад України, як і будь-якої іншої держави, охоплює структурні (організаційні) і функціональні основи держави, у складі яких можна розрізнити політичну, економічну, соціальну, культурну та інші основи держави. Наприклад, політичну основу державного ладу України становить політичний механізм і відповідна політична функція держави; соціальну основу – соціальний механізм і відповідна функція держави; культурну основу – культурний механізм і відповідна функція держави. Водночас сучасний державний лад України має низку особливостей, свою специфіку². Політичними основами державного ладу України є насамперед політичний механізм і відповідна політична функція (функції) держави; економічними основами – економічний механізм і відповідні функції держави тощо³.

Конституція України визначає основні засади, принципи державного ладу України, що є керівними засадами організації та діяльності держави та її основних інститутів; органів державної влади, основних функцій держави, інших елементів (атрибутів) держави. Основними **принципами державного ладу** України є принцип суверенності та незалежності держави; принцип демократизму держави; принцип соціальної і правової держави; принцип унітарності (єдності, соборності) держави; принцип республіканської форми державного правління тощо⁴.

Суспільний лад – це фактичний та реальний стан суспільних відносин, що існують у зв'язку із функціонуванням інститутів суспільства (політичні партії, громадські організації)⁵.

Конституційні основи суспільного ладу України – це система конституційних цінностей і принципів розвитку людини та громадянського суспільства у взаємодії з Українською державою⁶.

Наукову цінність має визначення суспільного ладу за сутністю, змістом та формою. *За змістом* суспільний лад є системою політичних, економічних, соціальних, духовних та інших напрямів суспільних відносин, тобто відносин в усіх основних сферах життєдіяльності суспільства, системою політичного, економічного, соціального і духовного ладу суспільства. *За формою* суспільний лад є системою організаційних і функціональних форм у всіх сферах життєдіяльності суспільства, системою його організацій і форм діяльності. Тобто суспільний лад є системою політичних, економічних,

¹ Подвірна О. В. Теоретико-правова характеристика конституційного ладу України та його роль у розбудові держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 2. С. 17-20.

² Майданник О. О. Конституційне право України : навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.

³ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

⁴ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

⁵ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

⁶ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

соціальних та інших організацій і форм політичної, економічної, соціальної та іншої діяльності, тобто системою систем – політичної, економічної, моральної тощо. Суспільний лад є досить складним за своєю структурою. Його основними складовими є: політична система суспільства; економічна система та соціальна структура суспільства¹. На відміну від державного ладу, гарантованість суспільного ладу та розвитку громадянського суспільства України характеризується насамперед нормативно-правовими гарантіями. Права і свободи людини та їх гарантії, принципи і процедури залучення громадян та інститутів громадянського суспільства до управління державними справами, правовий режим здійснення громадськістю контролю за діяльністю органів державної влади, їх посадових осіб унормовано в чинному законодавстві².

Щодо організаційно-правових гарантій суспільного ладу України, то вони полягають насамперед у позитивних зобов'язаннях держави, закріплених в Основному законі. Йдеться про обов'язки Української держави: відповідати перед людиною за свою діяльність (ст. 3 Конституції); утверджувати і забезпечувати права людини (ст. 3 Конституції); гарантувати місцеве самоврядування (ст. 7 Конституції); забезпечувати розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя (ст. 10); сприяти вивченню мов національного спілкування (ст. 10); сприяти консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури (ст. 11 Конституції); сприяти розвиткові етичної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11 Конституції); забезпечувати захист прав усіх суб'єктів права власності та господарювання, а також соціальну спрямованість економіки (ст. 13 Конституції); гарантувати свободу політичної діяльності (ст. 15 Конституції) тощо³.

Конституційні принципи суспільного ладу України виявляються насамперед в основних засадах організації та діяльності громадянського суспільства. Громадянські суспільства, які є добре розвинутими, не терплять насилля з боку держави й існують в межах свободи громадських інтересів. Його основою є людина, яка активно взаємодіє з іншими людьми.

Громадянське суспільство знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з державою. Цей зв'язок проявляється в тому, що чим сильніше громадянське суспільство, тим менш примітною є роль держави. І навпаки – нерозвинуте суспільство призводить до надзвичайного посилення ролі держави, яка намагається диктувати свою волю такому суспільству. Одночасно слід пам'ятати, що ні держава, ні суспільство не можуть існувати окремо, вони взаємно доповнюють один одного і на них однаково впливають взаємні антагоністичні відносини. Громадянським суспільствам властива відкритість, соціальна мобільність, розвинута система загальних інтересів. Таке

¹ Майданник О. О. Конституційне право України : навч. посіб. Київ: Алерта, 2011. 380 с.

² Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

³ Там само.

суспільство вміє добре саморегулювати діяльність найбільш важливих своїх інтересів і делегує державі ті повноваження, які вважає за необхідні¹.

До принципів суспільного ладу належать:

- суверенність влади народу, тобто народний суверенітет;
- демократизм громадянського суспільства та суспільного ладу загалом;
- верховенство права в урегулюванні суспільних відносин;
- конституційність суспільного ладу;
- політичний, економічний та ідеологічний плюралізм суспільного життя;
- визнання та повага приватної власності у поєднанні з відповідальністю;
- наслідки її використання;
- багатокладність та соціальна спрямованість економіки;
- етнічна, мовна, конфесійна багатоманітність суспільства та політична єдність Українського народу;
- соціальна справедливість тощо².

Ключові слова:

конституційний лад України, конституційний порядок, державний лад, державна організація, принципи конституційного ладу, засади конституційного ладу, демократія, держава, демократична держава, ознаки демократичної держави, правова держава, ознаки правової держави, соціальна держава, ознаки соціальної держави, світська держава, громадянське суспільство, політичний плюралізм, ідеологічний плюралізм, економічний плюралізм, верховенство права, верховенство закону, гарантії конституційного ладу, спеціальні юридичні гарантії, нормативно-правові гарантії конституційного ладу, організаційно-правові гарантії конституційного ладу, гарантії конституційного ладу України, державний лад України, основи державного ладу, ознаки державного ладу, принципи державного ладу, суверенітет, державний суверенітет, національний суверенітет, форма держави, механізм держави, державний апарат, функції держави, класифікація функцій держави, зовнішні функції держави, внутрішні функції держави, технологічні функції держави, об'єктні функції держави, система державних органів, державний орган, суспільний лад України (за змістом, за формою), конституційні основи суспільного ладу, принципи суспільного ладу, система суспільного ладу України, політична система суспільства, суб'єкти політичної системи, елементи політичної системи, політичні партії, громадські об'єднання, економічна система суспільства, принципи економічної системи суспільства, власність, форми

¹ Баривши Ю. Г., Байрачна Л. К., Дахова І. І. Конституційне право України: посіб. для підготовки до іспитів; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2015. 328 с.

² Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

Бібліографічний покажчик для написання курсових та наукових робіт власності, підприємницька діяльність, фінансова система, податки, бюджетний процес, банківська система, соціальна система суспільства, принципи соціальної системи суспільства, нація, етнос, корінні народи; національні меншини; соціальні групи; трудові колективи; територіальні громади; громадські організації, духовно-культурна система суспільства, релігійні організації, концепція відкритої держави.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Декларація прав національностей України від 1 листопада 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 53. Ст. 799.
- ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 50-51. Ст. 572.
- ❖ Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
- ❖ Про Державний Гімн України: Закон України від 6 березня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 163.
- ❖ Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
- ❖ Про прикордонний контроль: Закон України від 5 листопада 2009 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 6. ст.46.
- ❖ Про державні символи України: Постанова Верховної Ради України від 3 вересня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 45. Ст. 241.
- ❖ Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999.

№ 11. Ст. 79.

- ❖ Про економічну самостійність Української РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 3 серпня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 34. Ст. 499.
- ❖ Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16 квітня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 29. ст. 377.
- ❖ Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 1 грудня 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 1. Ст. 2.
- ❖ Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
- ❖ Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 529.
- ❖ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Голос України*. 2018. № 122.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
- ❖ Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15 вересня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. Ст. 397.
- ❖ Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» 28 лютого 2018 № 2-р/2018. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 2. Стор. 102.
- ❖ Про деякі заходи щодо запобігання порушенням конституційного ладу та забезпечення невтручання Національного банку України у дії, які загрожують конституційному правопорядку: Постанова Верховної Ради України від 3 квітня 2007 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 23. Ст. 304.

Дисертації, автореферати:

1. Авсеєвич В. П. Верховна Рада у конституційному процесі в Україні. 1990-1996 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук. Запоріжжя, 2002. 19 с.
2. Акрамова А. Т. Учение И. Берлина о политической свободе,

- либерализме и плюрализме: дис. ... канд. полит. наук. Уфа, 2009. 145 с.
3. Андрушко І. П. Особливості застосування категорії «інтерес» у конституційному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 19 с.
 4. Барановська Т. М. Державна політика розвитку територіальних громад в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2017. 20 с.
 5. Берченко Г. В. Конституційні засади громадянського суспільства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2012. 20 с.
 6. Бойчук М. А. Демократичний процес в Україні: проблема вибору і механізмів реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 32 с.
 7. Ващук О. М. Конституційно-правовий статус громадських організацій України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 17 с.
 8. Вінцукевич К. В. Теоретико-правові основи організації та діяльності політичних партій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 15 с.
 9. Волянська Г. М. Народний суверенітет та форми його реалізації в Україні: конституційно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1995. 22 с.
 10. Гейда О.В. Теоретико-правові основи організації та діяльності політичних партій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 16 с.
 11. Головатий С. П. Верховенство права: ідея, доктрина, принцип: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2008. 44 с.
 12. Діордіца І. В. Кримінально-правова відповідальність за дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 20 с.
 13. Дикун І. М. Специфіка політичного плюралізму в умовах сучасної партійної системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 18 с.
 14. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 19 с.
 15. Кабанець О. С. Демократія як явище правової дійсності (теоретико-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
 16. Клименко О. М. Співвідношення публічного та приватного інтересів у аспекті примусового відчуження об'єктів права приватної власності, зумовленого суспільною необхідністю (конституційно-правовий аналіз): дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2012. 473 с.
 17. Кройтор А. В. Демократизація внутрішньопартійної взаємодії як чинник політичної трансформації в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2013. 18 с.
 18. Куненко І. С. Конституційний процес в Україні: актуальні питання правового забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 210 с.

19. Литвиненко Н. І. Інституціональні чинники розвитку сучасної соціально-економічної системи: дис. ... д-ра економ. наук. Дніпропетровськ, 2016. 487 с.
20. Литвинов О. М. Республіканська форма правління як засада конституційного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
21. Людвік В. Д. Принцип народного суверенітету в історії політико-правової думки, теорії права та політичній практиці: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
22. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 535 с.
23. Нечипоренко В. О. Філософсько-правовий аналіз легітимації правової держави: автореф. дис. ... канд. філософ. наук. Київ, 2003. 16 с.
24. Нікольська О. В. Застосування норм Конституції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
25. Никифорак М. В. Державний лад і право на Буковині в 1774-1918 рр.: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2004. 37 с.
26. Павшук К. О. Демократичні засади конституційного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
27. Панчук І. О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
28. Потураєв М. Р. Консенсусний потенціал політичної комунікації в умовах ідеологічного плюралізму: автореф. дис. ... канд. політ. наук.: Дніпро, 2005. 18 с.
29. Прієшкіна О. В. Конституційний лад України та його роль у становленні та розвитку місцевого самоврядування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2009. 40 с.
30. Реньов Є. В. Цінності конституційного ладу України та їх правова регламентація: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
31. Різник С. В. Забезпечення державою конституційного права людини і громадянина на підприємницьку діяльність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 25 с.
32. Ригіна О. М. Верховний суд США: становлення, особливості компетенції та роль у формуванні конституційного ладу держави (1787-кінець XX ст.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2009. 16 с.
33. Савенко Д. Л. Верховенство права і законність в організації та діяльності прокуратури України: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 22 с.
34. Савчин М. В. Конституційний суд України як гарант конституційного ладу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 17 с.
35. Саніахметова Н. О. Регулювання підприємницької діяльності в Україні (організаційно-правові аспекти): автореф. дис. ... канд. юр. наук. Одеса, 1998. 34 с.

36. Ситникова І. Е. Политический плюрализм и правотворчество в современном российском государстве: дис. ... канд. юрид. наук. Казань, 2010. 231 с.
37. Скупінський О. В. Конституційно-правові засади економічної системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 20 с.
38. Сліденко І. Д. Тлумачення Конституції України: питання теорії і практики в контексті світового досвіду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 22 с.
39. Службська А. Я. Громадянська релігія в українських реаліях: філософсько-релігієзнавчий характер: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 21 с.
40. Таран Д. П. Форми захисту конституції на сучасному етапі: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 217 с.
41. Ушакова Ю. А. Поняття, зміст та форми права власності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
42. Філатов Б. А. Держава та церква в період становлення конституційного ладу в США: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 1997. 21 с.
43. Чепік-Трегубенко О. С. Теоретико-правова характеристика сучасного суспільного ладу України: поняття, сутність, принципи, система: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2017. 250 с.
44. Черничко В. В. Конституційне право на об'єднання у політичні партії в Україні та країнах ЄС: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 235 с.

Монографії:

1. Беха В. П. Громадські організації у дискусії демократизації суспільства: моногр. Київ: Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. 680 с.
2. Букач В. В., Олійник А. Ю. Конституційні політичні права та свободи людини і громадянина в Україні: моногр. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 172 с.
3. Войналович В. Релігійні чинники у процесах націє- та державотворення: досвід сучасної України: моногр. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2012. 272 с.
4. Гонюкова Л. Політичні партії як інститут державної політики та управління: теоретико-методологічний аналіз: моногр. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2009. 392 с.
5. Длугопольський О. В. Сучасні соціально-економічні проблеми теорії та практики розвитку економічних систем: моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2016. 204 с.
6. Ковальчук В. Б., Панчук І. О. Правосвідомість як фактор утвердження демократичних основ державного та суспільного ладу України: моногр. Острозь: Вид-во Нац. ун-ту «Острозь. акад.», 2016. 209 с.
7. Ковтун В.І. Гарантії державного суверенітету України: конституційні

- аспекти: моногр. Харків: Фактор, 2014. 216 с.
8. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
 9. Менджул М. В. Цивільно-правовий статус громадських організацій: моногр. Ужгород: Видавництво Олександри Гаркуші, 2010. 200 с.
 10. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
 11. Наливайко Л. Р., Беляєва М. В. Політична функція Української держави: теоретико-правові та конституційно-правові засади: моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2013. 316 с.
 12. Онацький Є. Основи суспільного ладу. 2-ге вид. Буенос Айрес: [б. в.], 1949. 71 с.
 13. Павшук К. О. Демократичні засади конституційного ладу України: моногр. Харків: Юрайт, 2016. 200 с.
 14. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): моногр. Харків: Право, 2009. 37 с.
 15. Прієшкіна О. В. Конституційний лад України: актуальні питання становлення, інституціоналізації та розвитку: моногр. Одеса: Фенікс, 2008. 280 с.
 16. Савчин М. В. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: моногр. Ужгород: Право, 2018. 440 с.
 17. Серьогін С. В. Верховенство права в Україні: проблеми розуміння та застосування: моногр. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2014. 124 с.
 18. Скрипнюк О. В. Соціально-правова держава в Україні: проблеми теорії та практики. До 10-річчя незалежності України: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 600 с.
 19. Скрипнюк, О. В. Конституція України та її функції: проблеми теорії та практики реалізації. До 10-річчя прийняття Конституції України: моногр. Київ: Акад. Правових наук України, 2005. 168 с.
 20. Скрипнюк В. М. Розвиток системи державної влади в Україні: конституційно-правові аспекти: моногр. Київ: Логос, 2010. 504 с.
 21. Тодыка Ю. Н. Основы конституционного строя Украины: моногр. Харьков: Факт, 2000. 176 с.
 22. Устименко В. А. Конституційні засади економічної системи України: моногр. Донецьк: Юго-Восток, 2011. 258 с.
 23. Устименко В. А. Публічна власність: проблеми теорії і практики: моногр. Київ: Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2014. 308 с.
 24. Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 560 с.

Наукові статті:

1. Nalivayko L. R. Performance problems of the Ukrainian state in social. *European Journal Of Natural History*. 2006. № 5. P. 85-86.
2. Nalyvaiko L. R., Oreshkova A. F. Mass Media as Actors of Public Control over the Activities of Judicial Authorities. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 16-24.
3. Агафонов С. Проблеми регулювання принципів правової держави в Україні та шляхи їх вирішення. *Юридичний журнал*. 2006. № 1. С. 71-73.
4. Адашис Л. Теоретичні уявлення про політичні партії: історичний і методологічний аспекти. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 5. С. 138-140.
5. Арістова І. В. Соціальна функція держави як визначальна категорія права соціального забезпечення України. *Форум права*. 2006. № 2. С. 18-21.
6. Ахмеров О. О. Теоретичні аспекти децентралізації влади як дієвого механізму демократизації політичної системи: проблемні питання та шляхи їх вирішення. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 5-10.
7. Баклан О. В. Про контрольні функції громадськості у сфері підприємництва. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 92-99.
8. Баклан О. Громадський контроль і громадська думка у сфері підприємництва: теоретично-прикладні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 4. С. 58-60.
9. Бакумов О. С. Проблеми зловживання правами громадян у процесі реалізації форм безпосередньо. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 125-132.
10. Баликіна Л. І. Парламентаризм – система політичної організації держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 100-106.
11. Барабаш Ю. Г. Двадцять років незалежного поступу: втома від демократії чи утвердження нового конституційного проекту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 5-13.
12. Барабаш Ю. Право на зміну конституційного ладу як складова правосуб'єктності Українського народу. *Право України*. 2019. № 10. С. 66-81.
13. Барон І. Г. Системно-структурний аналіз економічної безпеки держави. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 9. С. 29-36.
14. Батанов О. В. Конституційний лад України: протиріччя, конфліктогенний потенціал, виклики сучасності. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 38-42.
15. Бедрій Р. Б. Об'єкти комунальної власності в Україні: конституційно-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 4. С. 75-83.

16. Белобров Б. Стратегія українського державотворення: соціальні пріоритети. *Людина і політика*. 2000. № 1. С. 4-8.
17. Беляєва М. В. Регламентация політичної функції держави в конституційному законодавстві України. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2005. № 3. С. 21-28.
18. Берченко Г. В. Внутрішня організація політичних партій як предмет конституційного регулювання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 111-117.
19. Белов Д. М. Окремі особливості структури правової норми, що закріплює основи конституційного ладу. *Форум права*. 2012. № 2. С. 53-58.
20. Белов Д. Реформування конституційного ладу: позитиви та негативи. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 101-104.
21. Бистрик Г. Поняття правових форм діяльності держави: теоретико-методологічні аспекти аналізу. *Юридична Україна*. 2009. № 11-12. С. 142-149.
22. Богатир В. В. Пошук Концепції побудови держави в сучасній Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 29-38.
23. Богів Я. Безпосередня демократія як форма реалізації народного суверенітету. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 22. С. 205-213.
24. Богів Я. С. Представницька демократія як форма реалізації народного суверенітету. *Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 21. С. 244-253.
25. Богініч О. Реалізація принципу верховенства права у сучасній Україні. *Право України*. 2009. № 5. С. 99-102.
26. Борисова В. Релігійна організація – функціональний вид невідприємницьких організацій. *Право України*. 2014. № 2. С. 123-130.
27. Братасюк М. Г. Співвідношення принципу верховенства права та принципу законності. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. № 1. С. 11-17.
28. Бруслик О. Ю. Деволюція й референдна демократія як фактори обмеження суверенітету Парламенту Великобританії. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 4 (1). С. 55-60.
29. Бульба В. Г. Соціальні функції держави: сучасні моделі реалізації у державному управлінні. *Публічне управління*. 2006. № 5. С. 64-74.
30. Бутинський В. Я. Особливості цивільно-правового статусу релігійних організацій в Україні. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 75-79.
31. Бутко Б. О. Визначення інноваційної детермінанти у моделях циклічного розвитку економічних систем. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 6. С. 6-10.
32. Василенко В. Юридична регламентація статусу офіційної (державної) мови у практиці європейських держав. *Право України*. 2016. № 3. С. 74-

83.

33. Веніславський Ф. В. Політико-правова культура соціуму як чинник забезпечення стабільності конституційного ладу України. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. 2013. № 3. С. 223-225.
34. Веніславський Ф. Взаємодія гілок державної влади як принцип основ конституційного ладу України. *Право України*. 1998. № 1. С. 34-38.
35. Веніславський Ф. Конституційний лад та суспільний ідеал: до питання про базові цінності конституційного ладу України. *Право України*. 2010. № 2. С. 120-128.
36. Веніславський Ф. Правове обмеження державної влади – необхідна передумова стабільності конституційного ладу. *Право України*. 2010. № 6. С. 108-116.
37. Власов А. Реалізація демократії як принципу конституціоналізму в Європейському Союзі. *Юридична Україна*. 2006. № 4. С. 26-29.
38. Волощук О. Т. Проблеми тлумачення теорії розподілу влад у світовій правовій доктрині. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 65-71.
39. Воронянський О. В. Суверенітет: проблема суб'єктності. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2018. № 3. С. 15-19.
40. Гаврильців М. Т. Реалізація державного суверенітету та суверенних прав держави в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична*. 2017. Вип. 4. С. 89-98.
41. Гаєва Н. П. Закон України «Про громадські об'єднання»: деякі актуальні проблеми. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 97-104.
42. Гайворонський В. Яким має бути механізм впровадження принципу верховенства права. *Право України*. 2005. Вип. 2. С. 114-118.
43. Гайко О. С. Абсолютистський суверенітет і національний суверенітет: витоки формування національних держав. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2016. Вип. 30. С. 104-108.
44. Ганьба Б. Причини існування та засоби подолання елітарного правового нігілізму в умовах сучасних суспільств перехідного типу. *Юридична Україна*. 2011. № 5. С. 10-15.
45. Гапоненко В. А. Децентралізація як механізм створення передумов демократизації політичної системи в Україні. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2018. № 3. С. 54-58.
46. Гвоздецький В. Проблеми становлення конституційного ладу в Україні в умовах побудови громадянського суспільства і правової держави. *Вісник Академії управління МВС*. 2007. № 4. С. 6-13.
47. Георгіца А. Парламентарна форма державного правління: особливості та

- видові ознаки. *Право України*. 2009. № 10. С. 67-70.
48. Глипка А. О. Функції місцевого самоврядування в умовах трансформації політичної системи України. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 180-189.
49. Головатий С. Верховенство права (правовладдя): як його тлумачить Венеційська комісія. *Право України*. 2011. № 10. С.154.
50. Головатий С. Тріада європейських цінностей – верховенство права, демократія, права людини – як основа українського конституційного ладу. *Право України*. 2011. № 5. С. 159-174.
51. Головатий С. Україна – «соціальна» держава: що це? *Право України*. 2014. № 7. С. 199-233.
52. Гончаренко В. Декларація про державний суверенітет України (1990 р.) та її роль в історії творення незалежної Української держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 85-95.
53. Горбунова Л. М. Правові основи розвитку громадянського суспільства в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 6-11.
54. Гордієнко Д. Західноєвропейський досвід соціальної держави. *Людина і політика*. 2000. № 6. С. 62-65.
55. Горлов В. Г. Реалізація права на об'єднання громадян. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 5-7.
56. Городовенко В. Значення принципу верховенства права при здійсненні правосуддя. *Юридична Україна*. 2006. № 12. С. 4-8.
57. Григорьев В. Пути становления и конституционного закрепления принципа разделения государственной власти и местного самоуправления в Украине. *Юридический вестник*. 2001. № 1. С. 84-88.
58. Гризюк В. Поняття «правового державного ладу» та «правового громадянського суспільства» І. Канта у контексті розвитку правової держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 4. С. 5-9.
59. Гризюк В. Співвідношення природного і позитивного права та розвиток правової держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 2-3. С. 17-20.
60. Гринь О. Д. Орган державної влади як складова державного апарату. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2011. № 11. С. 11-13.
61. Гринюк Р. Ф. Конституційні аспекти співвідношення правової держави та форм узаконення державної влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 5. С. 5-15.
62. Гринюк Р. Ф. Обмежувальна роль Конституції у забезпеченні функціонування правової держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 6. С. 3-7.
63. Гудзь Т. І. Конституційне закріплення суспільного ладу: основні підходи. *Право і Безпека*. 2015. № 3. С. 21-25.
64. Демченко Т. Українська мова – правові проблеми. *Право України*. 1996. № 7. С. 47-50.

65. Джураєва О. О. Теоретико-правовий аспект суверенітету сучасної держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2 (1). С. 25-28.
66. Дзевелюк М. Номенклатура функції сучасної держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. Вип. 11. С. 171-176.
67. Додина Е. Легалізація общественных організацій в Україні. *Юридический вестник*. 2001. № 3. С. 134-137.
68. Долішній М. Соціальна, правова держава: новизна погляду. *Віче*. 2001. № 5. С. 155-157.
69. Дорошенко Ю. Політичний статус засобів масової інформації за системи поділу влади (На тлі посттоталітарних процесів). *Людина і політика*. 1999. № 2. С. 5-9.
70. Древаль Ю. Д. Верховенство права як фундаментальний принцип публічного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. № 1. С. 126-133.
71. Дроботов С. Поняття ідеологічної функції права і специфіка її реалізації у демократичній державі. *Юридична Україна*. 2011. № 2. С. 10-17.
72. Євграфова Є. Питання сучасного розуміння права і держави. *Юридична Україна*. 2009. № 11-12. С. 167-173.
73. Євдокимов В. Розвиток ідей правової держави в умовах тоталітаризму та переходу суспільства до демократії. *Право України*. 1997. № 7. С. 3-4.
74. Євсєєв С. Є. Концепція народного суверенітету в ліберальному дискурсі XVIII - XIX століть. *Сучасне суспільство*. 2017. Вип. 2. С. 42-52.
75. Жадько В. А. Концепція відкритого суспільства Карла Поппера. *Культурологічний вісник*. 2012. № 29. С. 48-58.
76. Журенок Т. В. Особливості правової процедури припинення громадських організацій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 107-114.
77. Заворотченко Т. Обов'язки держави та державних органів і обов'язки громадян як гарантії конституційних прав і свобод людини. *Юридична Україна*. 2006. № 4. С. 4-8.
78. Загуменна Ю. О. Особливості реалізації правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України. *Європейські перспективи*. 2009. № 4. С. 187-194.
79. Задихайло Д. Правовий господарський порядок в Україні: десятилітній досвід конституційно-правового забезпечення. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3. С. 143-152.
80. Заєць А. Принцип верховенства права (теоретико-методологічне обґрунтування). *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 1. С. 3-13.
81. Залізнюк В. В. Деякі аспекти дефініції поняття «політична партія» в наукових працях та національному законодавстві України як відображення її функцій та ролі в суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 3. С. 99-103.

82. Заславська О. Органи державної влади України як відкрита інформаційна система. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2009. Вип. 13. С. 190-194.
83. Захарова Т. Приватна власність у сучасному українському суспільстві: соціологічний вимір. *Вісник Кіровоградського національного технічного університету*. 2011. № 3. С. 117-128.
84. Захарчук А. Політична система сучасної України: становлення, розвиток та особливості трансформації. *Юридична Україна*. 2006. № 4. С. 26-30.
85. Зварич Р. Національна держава в контексті глобалізації. *Юридична Україна*. 2009. № 2. С. 8-11.
86. Зінченко Ю. Принцип пропорційності як складова верховенства права. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 14-17.
87. Зюзь Д. В. Сутність та чинники розвитку економічної системи. *Державне будівництво*. 2016. № 2. С. 1-12.
88. Ільницький М. С. Становлення конституційного ладу в Україні. *Право.ua*. 2017. № 3. С. 10-15.
89. Іщук С. І. Концептуальні засади реалізації права на свободу об'єднань в Україні. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. 2012. № 2. С. 1-12.
90. Кагадій М. І. Порівняння основ конституційного ладу Білорусії, Молдови, Росії, України. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 37. С. 31-41.
91. Кашуба О. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 103-106.
92. Кельман М. Аспекти аналізу методологічних проблем співвідношення держави та права. *Право України*. 2009. № 2. С. 60-67.
93. Кельман М. Десять засад демократії. *Право України*. 1996. № 8. С. 7-10.
94. Кириленко І. Конституційне регулювання власності: порівняльний аналіз. *Право України*. 1997. № 9. С. 47-50.
95. Кіндратець О. Вирішення проблеми бідності в соціальній державі. *Людина і політика*. 2000. № 2. С. 69-72.
96. Кіндратець О. Традиційні і нетрадиційні форми взаємодопомоги у соціальній державі. *Людина і політика*. 2000. № 5. С. 82-86.
97. Кісель В. Й. Генезис уявлень про сутність права власності: історія та сучасність. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 115-118.
98. Клименко О. І. Поняття конституційного права громадян на мирні зібрання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 134-141.
99. Клименко О. М. До визначення поняття конституційного ладу та права власності в його системі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 44-49.
100. Ковальов В. Наукові настанови суспільного перевлаштування існуючих економічних систем. *Адаптивне управління: теорія і практика*.

Економіка. 2018. № 5.

101. Ковальов Д. В. Політико-правові принципи конституційного ладу в Конституції Української Народної Республіки. *Політичне життя*. 2018. № 4. С. 11-16.
102. Ковальчук В. Б. Народний суверенітет та права людини в європейській доктрині конституціоналізму. *ScienceRise. Juridical Science*. 2019. № 1. С. 4-9.
103. Ковальчук В. Громадянське суспільство та його правосвідомість як основа формування легітимної влади. *Право України*. 2014. № 4. С. 91-98.
104. Ковальчук В. Конституційно-правова доктрина народного суверенітету: історія становлення та сучасна інтерпретація. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2018. Вип. 18. С. 154-164.
105. Козюбра М. Верховенство права: українські реалії та перспективи. *Право України*. 2010. № 3. С. 6-18.
106. Колісник В. Національний суверенітет та право нації на самовизначення. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 1. С. 33-39.
107. Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 103-108.
108. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою. *Право України*. 2014. № 4. С. 9-16.
109. Коломоєць О. В. Функції держави у сучасному державознавстві: теоретичні проблеми. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С. 41-44.
110. Кононенко Ю. С. Духовні основи конституційного ладу України. *Український селянин*. 2018. № 19. С. 113-118.
111. Константинова Т. В. Плюралізм політичних груп як основа демократичного політичного вибору. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 47. С. 49-56.
112. Копейчиков М. Соціальна держава як політична реальність. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 216-226.
113. Корнієнко В. Реалізація ідеалу соціально-правової держави в українському суспільстві. *Право України*. 2001. № 2. С. 48-52.
114. Корольова Н. Передумови становлення теорії політичної системи в західній політології. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2016. Вип. 2. С. 108-110.
115. Костельнюк М. М. Зарубіжний досвід трансформації політичних систем та можливість його адаптації до українських реалій. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Історія. Політологія. 2019. Вип. 25. С. 101-110.
116. Костицький В. Політичні партії в системі «громадянське суспільство і держава». *Право України*. 1995. № 12. С. 32-34.

117. Костін Ю. Про форми права власності. *Право України*. 2001. № 10. С. 75-77.
118. Кохановська О. Інформаційно-правова основа громадянського суспільства. *Право України*. 2015. № 4. С. 35-42.
119. Кравцова З. С. Зміст народного суверенітету та представницької демократії в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 1. С. 75-79.
120. Кравчук В. Проблема меж державної влади в умовах формування громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12. С. 7-9.
121. Краковська А. Є. Поняття соціальної функції держави в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 31. С. 14-19.
122. Краковська А. Конституційно-правові основи реалізації соціальної функції держави в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 7. С. 33-39.
123. Кресіна І. О. Держава і громадянське суспільство: проблеми взаємодії. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 378-383.
124. Кріцак І. В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України. *Форум права*. 2009. № 3. С. 365-372.
125. Кройтор А. В. Роль, місце та функції політичних партій у процесі формування паритетної демократії. *Актуальні проблеми політики*. 2012. Вип. 47. С. 108-113.
126. Кротюк В. Конституційно-правове регулювання статусу Національного банку України і гарантії його незалежності. *Право України*. 1999. № 4. С. 21-26.
127. Крусян А. Громадянське суспільство в Україні як передумова сучасного українського конституціоналізму: поняття і тенденції розвитку. *Право України*. 2014. № 4. С. 17-25.
128. Крутій В. О. Зміни політичної системи суспільства в умовах гібридної війни. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2017. Вип. 78. С. 186-196.
129. Крутій В. О. Політична система незалежної України: вади і ризики. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2019. Вип. 85. С. 326-338.
130. Кудрявцева О. Класифікація та систематизація конституційних прав і свобод дитини в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 47-52.
131. Кузнецова Н. Громадянське суспільство, держава, приватне право: проблеми співвідношення та взаємодії. *Право України*. 2014. № 4. С. 63-70.
132. Кузьменко Б. Правління права, політична демократія, громадянське суспільство: перспективи інтегративної ідеології. *Право України*. 1999. № 11. С. 20-26.

133. Кукуруз О. В. Взаємозумовленість політичної і правової систем: теоретико-методологічна основа. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2019. Вип. 84. С. 14-24.
134. Куракін О. М. Співвідношення верховенства права та закону в розрізі соціологічної концепції право розуміння. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 2. С. 33-36.
135. Кушніренко О. Г. Соціальна держава як базова цінність та принцип конституційного ладу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2017. № 23. С. 53-58.
136. Куян І. До питання про абсолютність і обмеженість суверенітету держави. *Право України*. 2011. № 7. С. 148-155.
137. Куян І. До питання про поняття «народний суверенітет». *Право України*. 2010. № 6. С. 101-107.
138. Ладиченко В. В. Системна єдність державної влади гарантія конституційної стабільності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 2. С. 62-66.
139. Лазор В. Конституційні основи морально-релігійної освіти в Україні. *Право України*. 2001. № 10. С. 89-91.
140. Лазор К. П. Релігійні об'єднання в Україні: організаційно-правові основи діяльності. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 50. С. 282-287.
141. Лардере Г. Короткий аналіз світового конституційного досвіду демократії. *Право України*. 1992. № 1. С. 11-12.
142. Левін Ю. Демократія як форма політичного режиму. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3. С. 244-248.
143. Лемак В. Принцип верховенства права в Україні: основні загрози. *Право України*. 2010. № 3. С. 44-48.
144. Лепський М. Поняття проблеми як критерій оцінки соціальних перспектив України. *Людина і політика*. 2000. № 6. С. 2-7.
145. Линецький С. Методологічні засади осмислення місця і ролі державного режиму в структурі державного ладу України. *Право України*. 2000. № 6. С. 19-23.
146. Линецький С. Теоретичні підходи до визначення та еволюції української моделі державного режиму. *Право України*. 1999. № 7. С. 17-20.
147. Лісовий В. Поняття політичної культури і сучасний стан політичної культури в Україні. *Розбудова держави*. 1993. № 3. С. 52-57.
148. Логущенко І. М. Соціальна відповідальність влади як чинник стійкості політичної системи. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2015. Вип. 67. С. 100-109.
149. Лошихін О. М., Якубовський Д. Г., Янішевський А. В. Реформування місцевої влади як одна з засад і гарантій конституційного ладу України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 1. С. 77-81.
150. Лукаш С. Політичний плюралізм як принцип конституційного ладу.

Віче. 1997. № 7. С. 13-24.

151. Луцький Р. П. Соціально-економічне середовище як визначальний фактор формування та розвитку позитивного права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 6. С. 39-44.
152. Любченко П. Місцеве самоврядування як фактор забезпечення стабільності конституційного ладу і форма реалізації народовладдя в Україні. *Національної академії правових наук України*. 2013. № 4. С. 58-66.
153. Людвик І. В. Шляхи та перспективи удосконалення конституційно-правового статусу засобів масової інформації в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 3. С. 134-141.
154. Людвік В. Д. Принцип народного суверенітету в «Суспільному договорі» Жан-Жака Руссо: спроба критичного аналізу. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. Вип. 29. С. 126-131.
155. Майніна М. С. Співвідношення суверенітету і наднаціональності в політико-правовій практиці Європейського Союзу. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 459-463.
156. Майніна М. С. Сучасні підходи до дослідження державного суверенітету в інтеграційному дискурсі Європейського Союзу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2018. Вип. 34. С. 87-94.
157. Макаренков О. Л. Розвиток концепції «відкритого суспільства» К. Поппера у вітчизняній та зарубіжній політико-правовій думці. *Право і Безпека*. 2006. № 5. С. 32-36.
158. Макаренков О. Ознаки права відкритого суспільства: концептуальний підхід. *Юридична Україна*. 2012. № 11 С. 12-19.
159. Макаренков О. Співвідношення генетичного і структурно-функціонального методів у дослідженні напрямів трансформації права відкритого суспільства. *Юридична Україна*. 2012. № 8 С. 12-19.
160. Максимов С. Конституційний принцип верховенства права: загальне та особливе. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 3. С. 127-134.
161. Малкіна Я. Д. Економічний зміст податків, їх роль та сучасний стан податкової системи України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 6. С. 854-858.
162. Маллік Ю. О. Фактори та моделі зміни сутності суверенітету держав в умовах глобалізації. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 6. С. 246-254.
163. Малявін Є. В. Лоббїзм у політичній системі суспільства: плюси та мінуси. *Гілея*. 2019. Вип. 143(3). С. 46-49.
164. Мартинов А. Політична система Європейського Союзу після виборів Європейського парламенту 2019 року. *Європейські історичні студії*. 2019. № 14. С. 15-30.
165. Махновський І. Демократична, соціальна, правова держава і

- громадянське суспільство: єдність та обумовленість. *Право України*. 2005. № 7. С. 25-30.
166. Мацко А. Політика зайнятості та ринок праці в Україні крізь призму світового досвіду. *Розбудова держави*. 1995. № 3. С. 25-27.
167. Мацькевич М. Державотворчі процеси в Україні на сучасному етапі її розвитку: проблеми і перспективи. *Право України*. 2009. № 2. С. 74-78.
168. Мацюк А. Конституція – правова основа суспільного ладу, формування, організації та здійснення влади народу. *Публічне право*. 2014. № 1. С. 223-230.
169. Медведчук В. Громадянське суспільство як фундаментальна основа демократичного розвитку України. *Право України*. 2014. № 4. С. 26-35.
170. Медведчук В. Держава в умовах перехідного суспільства. *Право України*. 1998. № 3. С. 9-13.
171. Медведчук В. Держава і громадянське суспільство: український вибір. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 374-384.
172. Медведчук В. Доктринальні ідеї федералізму: ретроспектива і перспектива українського вибору. *Право України*. 2012. № 9. С. 302-309.
173. Медведчук В. СДПУ(о) і сучасні процеси державотворення. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 1. С. 40-57.
174. Мельник З. Поняття «правова система»: теоретичне питання. *Юридична Україна*. 2006. № 11. С. 8-12.
175. Михалев В. Конституционность как фактор правового государства. *Юридический вестник*. 2001. № 4. С. 110-115.
176. Мірошніченко Ю. Проблеми конституційно-правового регулювання реалізації принципу народного суверенітету як фундаменту народовладдя в Україні. *Право України*. 2011. № 8. С. 262-273.
177. Моїсеєва Н. І. Ідея національного суверенітету в працях українських народників (М. Костомаров, М. Драгоманов, В. Антонович). *Сучасне суспільство*. 2017. Вип. 2. С. 149-156.
178. Моїсеєва Н. І. Ідея національного суверенітету у працях європейських філософів XVII-XVIII століть. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2017. № 2. С. 16-19.
179. Морарь М. В. Політична опозиція як елемент політичної системи суспільства та демократії. *Гілея*. 2019. Вип. 141 (3). С. 57-61.
180. Мороз О. М. Місце і роль громадських об'єднань у політичній системі сучасної демократичної держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 9-1. С. 50-52.
181. Мороз О. Реорганізація інститутів публічної влади – пріоритетний напрям реформ в Україні. *Право України*. 1998. № 1. С. 6-9.
182. Мурза В. В. Поняття та структура механізму реалізації наглядової функції держави. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 58-65.
183. Мухамедієв В. Є. Проблематика дієвого суверенітету: дія та утримання

- від дії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2017. Вип. 32. С. 35-40.
184. Набатнікова Т. С. Місце та роль людини в економічній системі. *Вісник Київського інституту бізнесу та технологій*. 2017. Вип. 2. С. 15-16.
185. Наливайко Л. Р. Верховенство права як принцип основ державного ладу України. *Актуальні проблеми політики*. 2006. Вип. 28. С. 117-122.
186. Наливайко Л. Р. Гарантії державного ладу України: проблеми визначення поняття. *Науковий вісник юридичної академії міністерства внутрішніх справ*. 2005. № 4. С. 153-159.
187. Наливайко Л. Р. До питання про визначення поняття «механізм Української держави». *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 10. С. 92-96.
188. Наливайко Л. Р. Історія становлення державного ладу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 10. С. 31-35.
189. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові засади та зміст екологічної функції Української держави. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2006. № 1. С. 181-185.
190. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові основи економічної функції Української держави. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2007. Вип. XVIII. С. 29-34.
191. Наливайко Л. Р. Конституційно-правові основи механізму Української держави та його принципів. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 8-11.
192. Наливайко Л. Р. Концепції і підходи до розуміння поняття «державний лад». *Юридичні і політичні науки*. 2005. Спецвипуск, Т. 1. С. 176-181.
193. Наливайко Л. Р. Нормативно-правові гарантії державного ладу України. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2009. № 1. С. 24-27.
194. Наливайко Л. Р. Ознаки гарантій державного ладу України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2009. № 1. С. 7-14.
195. Наливайко Л. Р. Регулююча роль Української держави в економічній сфері. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2007. № 2. С. 3-9.
196. Наливайко Л. Р. Реформування механізму держави в контексті євроінтеграційної орієнтованості зовнішньої політики України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2007. № 2 (33). С. 48-53.
197. Наливайко Л. Р. Роль принципів державного ладу у розбудові демократичної, соціальної і правової держави *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2008. № 1. С. 11-15.
198. Наливайко Л. Р. Система організаційно-правових гарантій державного ладу України. *Вісник Запорізького юридичного інституту*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2009. № 1. С. 3-12.

199. Наливайко Л. Р. Системний взаємозв'язок категорій «державний лад» та «суспільний лад». *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки.* 2007. Спецвипуск. С. 78-83.
200. Наливайко Л. Р. Системний взаємозв'язок категорій конституційний та державний лад: теоретико-методологічний підхід. *Вісник Запорізького юридичного інституту.* 2006. № 4. С. 3-13.
201. Наливайко Л. Р. Современные политические процессы и развитие государственности в Украине. *Право: теория и практика [The law: theory & practice].* 2006. № 5. С. 58-61.
202. Наливайко Л. Р. Содержание экологической функции современного государства: конституционно-правовые основы. *Российское право в Интернете.* 2006. № 2. URL: http://rli.consultant.ru/magazine/2006/const_law.
203. Наливайко Л. Р. Соціальна функція Української держави та її конституційно-правові основи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2006. № 2. С. 155-159.
204. Наливайко Л. Р. Співвідношення категорій «державний лад» і «політична система» в аспекті розробки загальної концепції розбудови Української держави. *Вісник Запорізького юридичного інституту.* 2006. № 3. С. 17-24.
205. Наливайко Л. Р. Структурованість як невід'ємний атрибут конституційного механізму української держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2005. № 8. С. 5-15.
206. Наливайко Л. Р. Теорія соціальної функції сучасної Української держави в умовах політичних та економічних перетворень. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права.* 2007. № 1. С. 13-17.
207. Наливайко Л. Р. Форми здійснення політичної функції Української держави. *Підприємництво, господарство і право.* 2006. № 8. С. 3-7.
208. Невідомий В. Структурні трансформації сучасного суспільства та реформування конституційних основ української держави. *Право України.* 2011. № 8. С. 274-282.
209. Нікітін Ю. Конституціоналізм і національна безпека в контексті соціального виміру. *Вісник Академії правових наук України.* 2006. № 3. С. 103-112.
210. Ніколаєнко Н. Сутність поняття «соціальна солідарність» у працях Леона Дюгі та Максима Ковалевського. *Юридична Україна.* 2014. № 6. С. 14-21.
211. Новіков В. В. До питання про правовий статус і види релігійних організацій. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 2. С. 88-97.
212. Носач А. В. Державний суверенітет і територіальна цілісність –

- фундаментальні національні інтереси України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 244-249.
213. Олейников С. М. Функції держави та правові форми її діяльності. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2012. Вип. 23. С. 150-161.
214. Омарова А. А. Реалізація окремих положень Декларації про державний суверенітет України. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2. С. 30-34.
215. Оніщенко Н. До питання про пошук балансу у співвідношенні громадянського суспільства та держави. *Право України*. 2014. № 4. С. 55-62.
216. Оніщенко Н. М. Нормотактика як складова державної правової політики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 37-42.
217. Оніщенко Н. Формування громадянського суспільства: комунікативно-правовий чинник. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 88-96.
218. Опришко В. Державно-правова реформа в Україні: основні напрями. *Право України*. 1998. № 1. С. 11-15.
219. Орзіх М. Президентська республіка – різновид республіканської форми правління. *Право України*. 2009. № 10. С. 72-75.
220. Остапенко М. Політичний плюралізм: багатогранність змісту. *Політичний менеджмент*. 2011. № 6. С. 29-36.
221. Павловський М. Стійкість економічної системи. Від риторики до дії. *Віче*. 2001. № 3. С. 18-33.
222. Падалка Р. О. Верховенство права як основоположний принцип демократичної та правової держави. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 24. С. 365-371.
223. Палінчак М. М. Мережа релігійних організацій в Україні: стан та перспективи розвитку. *Актуальні проблеми політики*. 2015. Вип. 55. С. 205-214.
224. Пальшков К. В. Визначальні віхи трансформації політичної системи України. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 59. С. 142-158.
225. Панкевич О. Соціальна держава: до загальнотеоретичної характеристики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 2-3. С. 29-34.
226. Пархоменко Н. Роль громадянського суспільства у захисті прав і свобод людини та громадянина. *Право України*. 2014. № 4. С. 116-125.
227. Пахаренко О. Формування інтелектуального капіталу в контексті інноваційної економічної системи. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2019. № 4. С. 25-33.
228. Пацурківський Ю. П. Основні підходи до визначення поняття та природи власності в цивільних правовідносинах. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. № 628. С. 59-64.

229. Пелих Н. Конституційний Суд – гарант конституційного ладу в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 3. С. 25-27.
230. Перегуда Є. До проблеми законодавчої регламентації багатопартійності в Україні. *Право України*. 2001. № 4. С. 69-74.
231. Петришин О. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. *Право України*. 2010. № 3. С. 24-27.
232. Петришин О. Демократія як основа правової, соціальної держави. *Право України*. 2014. № 5. С. 73-82.
233. Петришин О. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. *Право України*. 2009. № 10. С. 57-61.
234. Петришина-Дюг Г. Г. Поняття та сутність політичних партій. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2010. № 538. С. 58-62.
235. Петков С. В. До питання про право, як основу суспільного ладу. *Публічне право*. 2017. № 1. С. 206-209.
236. Пилипишин В. П. Поняття та основні риси державного управління. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 10-14.
237. Пильгун Н. В. Реалізація принципу верховенства права як необхідна умова побудови правової держави. *Юридичний вісник*. 2012. № 25. С. 30-34.
238. Пількевич В. Конституційно-правові основи управління державним майном. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 1. С. 82-90.
239. Погорілко В. Актуальні проблеми демократії управління і бюрократії в Україні. *Право України*. 2001. № 9. С. 124-125.
240. Погорілко В. Нова Конституція України – втілення національної ідеології державотворення. *Право України*. 1997. № 1. С. 46-47.
241. Погорілко В. Функції Української держави та їх правові основи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 1. С. 9-14.
242. Погребняк С. Втілення принципу рівності в юридичних актах. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3. С. 8-19.
243. Подгорний С. Проблеми соціальних держав. *Нова політика*. 2001. № 2. С. 15-16.
244. Подгорний С. Соціально-правова держава: історичні етапи становлення. *Нова політика*. 2001. № 3. С. 20-23.
245. Покутя І. Забезпечення верховенства права в умовах судової реформи України. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3. С. 198-206.
246. Прилуцька М. О. Поняття «державна служба» в історико-правовому аспекті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 149-155.
247. Прилуцький С. В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в умовах становлення правової держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 47-55.
248. Примуш М. Порядок утворення і діяльності політичної партії. *Віче*. 2001. № 5. С. 143-154.
249. Примуш М. Правова регламентація ідеологічних та організаційних засад

- політичних партій. *Право України*. 2000. № 11. С. 25-29.
250. Прієшкіна О. В. Основи конституційного ладу в системі Конституції України. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 93-96.
251. Прокопець Л. Соціальна держава як політична реальність. *Право України*. 2000. № 12. С. 16-32.
252. Прокопов Д. Є. Правовий вимір функціонування публічної влади у політичній системі сучасної України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 41-50.
253. Прудов Ю. Соціальні виплати та пільги в українському законодавстві. *Юридична Україна*. 2006. № 1. С. 49-53.
254. Пушкіна О. Пріоритетні проблеми конституційно-правового регулювання основ конституційного ладу і форм територіального устрою України. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 31-36.
255. Реньов Є. В. Проблемні питання визначення поняття та сутності конституційного ладу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10-1. С. 78-81.
256. Репецька А. Співпраця законодавчої та виконавчої гілок державної влади в контексті сучасної політичної системи України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2019. Т. 39. С. 192-197.
257. Рибчак В. І. Аналіз сучасних підходів до державного регулювання підприємницької діяльності. В Україні. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2015. № 1. С. 41-45.
258. Руденко Б. Глобалізаційний аспект у дослідженні сучасних правових систем. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 2. С. 13-17.
259. Рутар С. Держава як основний елемент політичної системи. *Розбудова держави*. 1993. № 7. С. 57-63.
260. Рябовол Л. Т. Гарантії конституційного ладу України як предмет дослідження: реалізація системного підходу. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 29-32.
261. Рябовол Л. Т. Засади конституційного ладу України як предмет дослідження: обґрунтування необхідності впорядкування термінологічного апарату. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 49-52.
262. Рябовол Л. Т. Конституційний лад України: наукова дискусія щодо визначення поняття і структурування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 37-41.
263. Сааданбеков Ж. Превратности идеологий в многопартийном политическом пространстве (на примере Кыргызстана). *Людина і політика*. 2000. № 3. С. 69-75.
264. Савченко О. Принцип верховенства права – нормативна основа громадянського суспільства і правової держави. *Юридична Україна*. 2006. № 12. С. 17-22.
265. Свірський Б. М. Ідеологічний (політичний) плюралізм як складова конституційного ладу України. *Вісник Маріупольського державного*

- університету. 2011. № 1. С. 45-50.
266. Святоцька В. Основоположні стандарти і принципи організації та діяльності адвокатури у міжнародному просторі. *Право України*. 2015. № 12. С. 83-91.
267. Святоцький О. Питання пошуку оптимальної моделі форми державного правління для України. *Право України*. 2009. № 10. С. 61-65.
268. Селіванов А. Конституційність як критерій суспільної довіри до судової влади. *Право України*. 2014. № 5. С. 92-96.
269. Селіванов А. О. Незалежність як умова політичного самовизначення народу. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 5-10.
270. Селіванов А. Суверенітет народу і його забезпечення публічною владою. *Право України*. 2009. № 11. С. 66-70.
271. Сенчук В. Правові гарантії демократизму державного ладу в Україні: проблеми теорії і практики. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 8-14.
272. Середюк В. Міжнародно-правові стандарти свободи масової інформації та їх національна імплементація. *Юридична Україна*. 2009. № 9. С. 9-13.
273. Серьогіна С. Розвиток форми правління: діалектико-формаційний підхід. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. 2006. С. 55-58.
274. Сікора В. Держава як духовно-економічний організатор суспільства. *Розбудова держави*. 1992. № 2. С. 11-12.
275. Сіренко В. До питання про конституційні основи форм власності в Україні. *Право України*. 2015. № 9. С. 97-103.
276. Скриль С. А. Розвиток політичних систем в умовах регіоналізації. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 139-148.
277. Скрипник О. Демократія як механізм державного управління. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 3. С. 3-8.
278. Скрипнюк В. Громадянське суспільство і система державної влади в Україні: проблеми взаємодії у сучасних умовах. *Право України*. 2014. № 4. С. 81-90.
279. Скрипнюк О. В. Конституційні основи розвитку громадянського суспільства в Україні: досвід і перспективи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 2. С. 15-20.
280. Скрипнюк О. Вплив інститутів громадянського суспільства на становлення і розвиток демократичного політичного режиму. *Право України*. 2001. № 5. С. 12-17.
281. Скрипнюк О. Демократизація політичної системи України як фактор європейської інтеграції: проблеми і перспективи. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 26-30.
282. Скрипнюк О. Ідея соціальної справедливості в контексті теорії соціальної, правової держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 17-24.
283. Скрипнюк О. Конституційний лад в Україні: методологічні проблеми розвитку та вдосконалення в контексті конституційної модернізації.

- Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 123-134.
284. Скрипнюк О. Конституційний лад України: ознаки, принципи, гарантії. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 4. С. 46-51.
285. Скрипнюк О. О. Теоретичні підходи до розгляду поняття «народний суверенітет». *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки*. 2015. Вип. 4 (1). С. 41-44.
286. Скрипнюк О. Політичні та організаційні фактори в системі гарантій принципу народного суверенітету в Україні. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 22-28.
287. Скрипнюк О. Проблема соціальної держави в контексті концепції «державного мінімалізму». *Право України*. 2000. № 11. С. 17-20.
288. Скупінський О. Конституційно-правові принципи економічної системи України. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 196-206.
289. Смолянчук В. Міжнародні гарантії незалежності України – політична виправданість і необхідність. Та чи достатність? *Віче*. 2001. № 2. С. 55-63.
290. Снігур І. Законодавчі пропозиції у сфері регулювання організації та діяльності політичних партій в Україні (правовий аналіз). *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 4. С. 7-10.
291. Сокурєнко В. Гуманістичний зміст концепції соціальної держави. *Право України*. 2000. № 11. С. 21-23.
292. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 271-279.
293. Ставнійчук М. І. Конституційні аспекти поглиблення і демократичного розвитку конституційного ладу, як основа консолідації українського суспільства. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2017. № 77. С. 70-86.
294. Стеценко С. Громадянське суспільство та соціальна держава: проблеми взаємодії. *Право України*. 2014. № 4. С. 71-80.
295. Стретович В. Правова система України: загальна характеристика сучасного етапу формування. *Право України*. 1998. № 2. С. 3-6.
296. Стрілець В. Ідея державності України в державно-правових поглядах Української радикально-демократичної партії. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2 (65). С. 67-75.
297. Сухонос В. Взаємовплив громадянського суспільства та інституту глави держави: досвід СРСР і України. *Право України*. 2014. № 4. С. 99-106.
298. Тацій В. Утвердження і забезпечення прав та свобод людини – основний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4. С. 3-8.
299. Телешун С. Поняття державного устрою України: проблеми теорії і практики. *Право України*. 2000. № 6. С. 14-18.
300. Телешун С. Проблеми формулювання національної ідеї в контексті збереження унітарного державного устрою України. *Людина і політика*.

2000. № 3. С. 76-78.
301. Теслітський А. М. Класифікація громадських об'єднань в Україні. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2011. № 559. С. 44-47.
302. Тимошенко В. І. Особливості концепції громадянського суспільства в політико-правовій думці України кінця ХІХ – початку ХХ ст. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 5. С. 160-168.
303. Тимошенко В. Формування ідей та елементів громадянського суспільства в Україні: ретроспективний аналіз. *Право України*. 2014. № 4. С. 36-44.
304. Тимчук О. Демократичний політичний режим в сучасному світі: порівняльний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 8. С. 25-28.
305. Ткаченко Ю. В. Конституційна законність як принцип конституційного ладу. *Форум права*. 2010. № 4. С. 875-883.
306. Тодика О. Категорія «публічний інтерес» в конституційному праві та проблеми здійснення народовладдя. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 1. С. 67-75.
307. Тодика О. Політична об'єктивність держави в аспекті здійснення народовладдя. *Юридична Україна*. 2005. № 11 С. 14-18.
308. Тодика О. Проблеми народовладдя в умовах глобалізації. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. 2006. С. 58-59.
309. Тодоріко А. Антикорупційні реформи як механізм підвищення рівня довіри до інститутів політичної системи в Україні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2019. № 1. С. 64-77.
310. Толстенко В. Інститути безпосереднього народовладдя у визначенні форми сучасної держави: правові аспекти. *Право України*. 2014. № 3. С. 171-179.
311. Толстенко В. Інститути представницької демократії як фактор розвитку форми держави. *Право України*. 2014. № 6. С. 187-196.
312. Толстенко В. Роль громадянського суспільства у генезі форми сучасної держави: теоретико-методологічні аспекти. *Право України*. 2014. № 4. С. 45-54.
313. Толстенко В. Форма держави в системі основ конституційного ладу: проблеми теорії і практики. *Право України*. 2014. № 2. С. 283-290.
314. Торяник В. М. Інформаційна безпека як складова національної безпеки держави. Роль ЗМІ в забезпеченні інформаційного суверенітету України. *Право і суспільство*. 2016. № 2 С. 151-156.
315. Трофименко Л. Роль суспільного устрою у політичній соціалізації жінки. *Юридический вестник*. 2001. № 1. С. 77-83.
316. Ущатовський Ю. В. Структура економічної системи: інституційний зріз. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економіка, управління та адміністрування*. 2018. № 4. С. 20-24.
317. Філіпенко Д. Роль референдуму 1 грудня 1991 року в становленні

- політичної системи України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2019. Т. 40. С. 184-195.
318. Француз А. Інститути громадянського суспільства у заходах запобігання і протидії корупції в Україні. *Право України*. 2014. № 4. С. 141-149.
319. Француз А. Політична опозиція у демократичній державі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 5. С. 35-38.
320. Француз А. Правові основи конструювання політичних систем. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 4. С. 28-33.
321. Хорішко Л. С. Загальні аспекти структурного підходу в дослідженні ролі еліт у процесах модернізації політичної системи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2017. Вип. 31. С. 78-83.
322. Хорішко Л. С. Особливості інституціоналізації еліти в процесах модернізації політичної системи Німеччини (1949-1990 роки). *Політичне життя*. 2018. № 4. С. 52-56.
323. Хорішко Л. С. Перспективи інституціоналізації еліти в процесах модернізації політичної системи. *Політичне життя*. 2019. № 3. С. 130.
324. Хрідочкін А. В. Особливості адміністративно-правового статусу контролюючих державних органів охорони інтелектуальної власності України. *Право і суспільство*. 2016. № 2 С. 156-161.
325. Цесар І. А. Правові гарантії політичного плюралізму в процесі розвитку демократичної держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 2. С. 136-144.
326. Цесар І. А. Принцип децентралізації у становленні демократичної держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 255-265.
327. Цимбалюк М. Громадянське суспільство як фактор утвердження демократичної правосвідомості. *Право України*. 2007. № 11. С. 21-25.
328. Чапала Г. Народовладдя, демократія, самоврядування – співвідношення понять. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 1. С. 37-43.
329. Чепульченко Т. О. Верховенство права як основоположний принцип сучасного право творення. *Вісник НТУУ «КПІ». Серія: Політологія. Соціологія. Право*. 2012. Вип. 14. С. 185-188.
330. Чернега А. Принципи правової держави: наміри і реальність. *Юридична Україна*. 2010. № 12. С. 38-45.
331. Черниш О. Перспективи формування соціальної держави. *Людина і політика*. 2000. № 4. С. 88-91.
332. Черноіваненко А. В. Політичні партії: їх роль та функції у сучасних процесах державного будівництва в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2015. № 3. С. 91-99.
333. Чорна А. Підприємницька діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 5. 128-132.
334. Чорна В. Г. Правовий статус громадських об'єднань. *Порівняльно-*

аналітичне право. 2013. № 4. С. 247-249.

335. Чушенко В. Форма державного правління в теорії та практиці українського державотворення. *Право України*. 2009. № 10. С. 78- 82.
336. Шаповал В. Конституційний механізм державної влади в незалежній Україні: політико-правові проблеми організації виконавчої влади. *Право України*. 1997. № 1. С. 30-34.
337. Шаповал В. Форма державного правління як конституційний *modus vivendi* сучасної держави. *Право України*. 2009. № 10. С. 38-41.
338. Шаповаленко М. В. Кризові явища політичної системи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2017. Вип. 32. С. 9-12.
339. Шатіло В. Принципи діяльності державної влади і методи їх здійснення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2014. Вип. 1. С. 66-70.
340. Швець І. В. Конституційно-правовий статус дитини: поняття, елементи, види. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 116-124.
341. Шевчук С. В. Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза. *Право України*. 2010. № 3. С. 52-61.
342. Шемшученко Ю. С. Проблеми подальшого розвитку конституційного процесу в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 7-8.
343. Шемшученко Ю. Теоретичні проблеми формування правової держави. *Право України*. 1995. № 12. С. 7-10.
344. Шинкарук В. Громадянське суспільство, держава, ідеологія. *Розбудова держави*. 1993. № 5. С. 51-52.
345. Шкляр Т. Правова і економічна системи суспільства: основні напрямки взаємодії. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 58-62.
346. Юрчишена Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України. *Финансы. Учет. Банки*. 2016. № 1. С. 215-224.
347. Яковюк І. Виникнення та розвиток концепції соціальної держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 25-33.
348. Яковюк І. Соціальна держава: до визначення змісту поняття. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3. С. 37-46.
349. Ялі І. Політичні партії в сучасній державі. *Віче*. 2001. № 10. С. 153-155.
350. Ярмиш О. Громадянське суспільство і злочинність. *Право України*. 2014. № 4. С. 134-140.

ТЕМА 5. ТЕОРІЯ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Поняття, основні риси та юридичні властивості, сутність, предмет та метод Конституції України. Розкрити співвідношення понять: конституція та держава, конституція та політична система суспільства, конституція та конституціоналізм. Функції конституції та їх характеристика. Класифікація конституцій: мета та критерії класифікації. Види конституцій в Україні. Характеристика Конституції Автономної Республіки Крим. Об'єкти конституційного регулювання. Дія Конституції України. Форма і структура Конституції України. Мова та стиль Конституції України. Внесення змін та доповнень до Конституції України (Розділ XIII Конституції України). Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо офіційного тлумачення положень ч. 2 ст. 158 та ст. 159 Конституції України. Поняття, структура механізму реалізації Конституції України. Чинники, що визначають реалізацію та ефективність дії Конституції України, проблеми її реалізації. Додержання та охорона Конституції України: гарантії, механізм захисту та охорони. Суб'єкти захисту Конституції України. Місце конституції в системі національного законодавства. Конституція і проблема імплементації норм міжнародного права.

Термін «конституція» використовувався в різних значеннях в різні часи. На сьогодні наука конституційного права використовує цей термін у кількох значеннях, а саме: конституція юридична та фактична. Проте існують різні підходи до розкриття їхнього змісту¹.

У вітчизняній юридичній науці Конституція – це основний закон держави, який відображає волю народу і в його інтересах закріплює найбільш важливі засади суспільного ладу і державної організації країни. Як головний закон Конституція являє собою єдиний законодавчий акт, що встановлює принципи організації і функціонування представницьких органів держави, основні права і свободи людини і громадянина, територіальний устрій, форму правління, місцеве самоврядування тощо².

Перші конституції, в сучасному значенні цього терміна, виникли в XVII-XVIII ст. під час демократичних буржуазних революцій, і їх поява була зумовлена намаганнями запровадити належну організацію державної влади, тобто таку, яка унеможливила б або значно ускладнила б можливість узурпації влади окремими особами чи групами осіб та її використання у вузькокорпоративних інтересах, що, своєю чергою, могло б забезпечити захист людини від свавілля держави, обмеження сфери державної влади і

¹ Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

² Колісник В. П., Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: підруч. для студентів вищ. навч. закладів. Харків: Право, 2010. 416 с.

гарантованість природних прав і свобод людини¹.

Конституція в усіх державах є політико-правовим документом і головним джерелом національної системи права, в ній на найвищому правовому рівні узаконюється баланс інтересів усіх соціальних верств суспільств². У зв'язку з цим термін «конституція» вживається паралельно з терміном «основний закон», а в деяких країнах (Ватикан, Німеччина, Саудівська Аравія, Фінляндія) цим терміном офіційно називають свої конституції³.

Основні риси конституції:

➤ **основоположний характер** (полягає в тому, що конституція регулює не всі суспільні відносини, а лише найбільш важливі і має загальний характер, є стрижнем правової системи будь-якої держави);

➤ **народність** (конституція є засобом вираження волі та інтересів усього населення країни чи його більшості, закріплює суспільні відносини, які притаманні саме цьому народу, приймається народом безпосередньо або через його представників);

➤ **реальність** (конституція має відображати фактичний стан суспільства, тому що цей документ не буде сприйматися і виконуватися народом);

➤ **стабільність** (конституція як документ тривалої дії у часі не повинна постійно підлягати змінам. Однак слід зазначити, що у деяких країнах конституції змінювалися неодноразово)⁴.

Конституція має низку **юридичних властивостей** (ознаки, що характеризують її як основний закон держави та суспільства), а саме:

– **конституція – основний закон держави**. Свідчить про особливе місце в системі законів, які схвалюються в державі і його особливе значення порівняно з іншими правовими актами. Саме такий підхід відповідає уявленню про конституцію як про Основний закон, що склався історично;

– **юридичне верховенство конституції**. Конституція виконує щодо всієї системи права роль активного «установчого центру», вона має найвищу юридичну силу, тобто її норми завжди мають перевагу над положеннями інших джерел права. Зокрема, на думку М. Козюбри, верховенство Конституції проявляється насамперед у її найвищій юридичній силі, під якою слід розуміти пріоритет (верховенство) норм Конституції⁵. Слід звернути

¹ Конституційне право України: навч. посіб. / за ред. В. В. Кравченка. 6-те вид., перероб. і доп. Київ: Атіка, 2007. 592 с.

² Конституційне право України: підручник / за ред. В. І. Чушенко, І. Я. Заяць. Київ: Ін Юре, 2007. 488 с.

³ Теорія держави та права: навч. посіб. / заг. ред. С. Д. Гусарева, О. Д. Тихомирова. Київ: НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.

⁴ Оніщенко О. В. Конституція України як основне джерело конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 215 с.

⁵ Козюбра М. І. Принципи верховенства права і верховенства Конституції України: співвідношення. *Конституційне будівництво в Україні: теорія та практика*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Ужгород, 2000.

увагу, що у ст. 8 Основного Закону йдеться про те, що Конституція України має найвищу юридичну силу¹;

– **юридична база поточного законодавства.** Конституція є фундаментом усього законодавства. Закони та підзаконні нормативно-правові акти приймаються на основі конституційних положень з метою їх деталізації та конкретизації та з метою забезпечення їх реалізації²;

– **системоутворюючий документ,** який визначає принципи організації та діяльності органів державної влади;

– **демократичний правовий акт** як за змістом, так і за способом прийняття;

– **особливий порядок прийняття.** Конституція України приймається з дотриманням спеціальної процедури безпосередньо народом або спеціально уповноваженим органом держави³.

Предмет (суспільні відносини що регулюються чи реально можуть бути урегульовані конституційними нормами) і **метод** (засоби, способи та прийоми регулювання предмета конституції) конституції забезпечують відмежування Основного закону від інших законів та підзаконних нормативно-правових актів⁴.

Функції конституції – це основні напрями її впливу на суспільні відносини, які зумовлені соціальним призначенням конституції.

Основними функціями конституції є:

– **юридична** – закріплює та регулює найважливіші суспільні відносини;

– **політична** – полягає в тому, що конституція встановлює основи організації публічної влади, визначає основні принципи політичної діяльності, функціонування інститутів політичної системи суспільства;

– **ідеологічна** – конституційні положення сприяють формуванню у людини певної ідеології на системі конституційних цінностей;

– **установча** – встановлює найважливіші інститути суспільства (політичні партії, громадські організації та ін.) і держави (глави держави, парламенту, уряду, органу конституційної юрисдикції та ін.), утвердження і визначення конституційно-правового статусу людини й громадянина, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, форми держави;

– **правоохоронна** – полягає у встановленні системи конституційних гарантій реалізації державних і суспільних інститутів;

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).

² Веніславський Ф. В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посіб. для студентів юрид. вузів та ф-тів. Харків: Право, 2014. 376 с.

³ Конституційне право України: академічний курс: підручник : у 2 т. / за ред. В. Ф. Погорілка. Київ: Юрид. думка, 2006. Т. 1. 544 с.

⁴ Актуальні проблеми конституційного права України: підручник / за заг. ред. А. Ю. Олійника. Київ: Скіф, 2012. 552 с.

- **правотворча** – визначає основні засади правотворення в державі;
- **інтегративна (системотворча)** – визначає основні напрями взаємоузгоджених зв'язків між людиною, суспільством і державою на основі конституційних норм і принципів;
- **організаційна** – полягає у встановленні механізму здійснення державної влади, регламентації системи організації та діяльності публічних інститутів держави і суспільства;
- **обмежувальна** – полягає в тому, що конституційні норми створюють основу і визначають межі діяльності державних органів, стримують узурпацію і монополізацію влади певними владними структурами державної влади;
- **зовнішньополітична** – знаходить свій вияв у тому, що інші держави й народи за змістом Конституції можуть робити висновки щодо рівня демократизму держави.

Принципи Конституції – це фундаментальні засади, що об'єднують її в єдине ціле, визначають її основні ідеї, характер, призначення, соціальну роль і динамічну спрямованість. Вони мають нормативний характер і є обов'язковими для виконання.

До **основних принципів Конституції України** належать: народовладдя; розподіл влади; пріоритет прав людини та громадянина; соціальна, демократична, правова держава; державний суверенітет; рівноправність громадян перед судом і законом; верховенство права; політична, економічна та ідеологічна багатоманітності¹.

Конституції **класифікують** за різними підставами.

За юридичною силою конституції поділяють на **юридичні** (офіційна вершина національного законодавства) та **фактичні** (відображають дійсний стан суспільних відносин, які існують у політиці, економіці, культурі).

За терміном дії конституції поділяють на **постійні** (приймаються на необмежений термін, але це не означає неможливості їх зміни або скасування) і **тимчасові** (приймаються на обмежений строк або до настання певних подій, наприклад, до прийняття нової конституції).

За способом прийняття розрізняють **октройовані** (даровані «згори», наприклад, Конституція Нігерії 1960 р.), **народні** (прийняті представницьким органом або шляхом референдуму) та **договірні** (приймаються через укладання відповідної угоди між різними суб'єктами конституційного процесу) конституції.

За порядком зміни, внесення поправок і доповнень конституції поділяють на: **жорсткі**, які змінюються і доповнюються в особливому порядку, з дотриманням ускладненої (порівняно зі звичайною законодавчою) процедури, наприклад Конституції США та Японії; **гнучкі**, які змінюються у звичайному порядку, без будь-яких процедур (некодифіковані конституції як, наприклад у Швеції); **змішані** – містять статті, що змінюються та

¹ Конституційне право України / за ред. Ю. М. Тодики, В. С. Журавського. Київ: Ін Юре, 2002. С. 62.

доповнюються як звичайні закони¹.

За формою правління, яка закріплюється в конституції, розрізняють **монархічні** (прийняті монархом або парламентом, наприклад, Конституція Князівства Монако 1962 р.) та **республіканські** (прийняті у державах, які за формою державного правління є республікою, наприклад, Конституція Естонської Республіки 1992 р.).

Залежно від державно-політичного режиму розрізняють **демократичні**, **авторитарні** й **тоталітарні** конституції. Згідно з конституційною доктриною конституція може бути лише демократичною, такою, що встановлює належну модель організації влади, реально гарантує права та свободи людини й громадянина. Авторитарні (обмежують певні права людини, насамперед громадянські й політичні) або тоталітарні (затверджують одну ідеологію як загальнообов'язкову і державну та однопартійну систему) конституції, за великим рахунком, взагалі не можна називати конституціями з огляду на їхній антиконституційний зміст.

За формою державного устрою, що встановлюється конституціями, вони поділяються на **федеративні** та **унітарні**. Федеративними є конституції союзних держав, вони закріплюють принципи федералізму, систему федеральних органів, розмежування компетенції між федерацією та її суб'єктами. Своєю чергою, суб'єкти багатьох федерацій можуть мати свої конституції, які регулюють питання організації державної та муніципальної влади суб'єкта федерації, закріплюють відповідні права і свободи людини і громадянина тощо².

Під дією конституції розуміють її впорядковувальний вплив на суспільні відносини. Аналіз дії конституції передбачає визначення часових і просторових меж, кола осіб, на яких поширюються положення конституції, а також механізмів такої дії – дію конституції в часі, у просторі та за колом осіб.

Дія конституції в часі визначається початком і припиненням її дії. Конституція починає діяти від моменту набуття нею чинності, і цей момент зазначається в самому тексті конституції або в окремому законі. **Дія конституції в просторі** характеризується тим, що її положення поширюються на всю територію держави, а зі зміною території держави одночасно змінюється і сфера просторової дії конституції. **Дія конституції за колом осіб** характеризується тим, що її положення поширюються на всіх суб'єктів права, що перебувають на території країни. Щодо громадян, а також своїх юридичних осіб, установ та організацій, то дія конституції поширюється на них також і у випадках перебування за кордоном³.

¹ Градова Ю. В., Гопич М. К., Дунаєва О. М. Конституційне право України в схемах: навч. посіб. Одеса, ОДУВС, 2013. 142 с.

² Конституційне право України: повний курс: навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

³ Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра, 2012. 575 с.

Конституція України являє собою єдиний наділений найвищою юридичною силою та гарантований державою і суспільством правовий акт, через який Український народ і Українська держава виражають свою суверенну волю та реалізують легітимні інтереси, утверджуючи основи конституційного ладу України, конституційні основи розвитку громадянського суспільства і його інститутів, загальні засади конституційно-правового статусу людини, принципи та інститути реалізації народовладдя, встановлюють систему, організацію та повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування, а також конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим, конституують механізми реалізації державно-владних повноважень і адміністративно-територіальний устрій держави.

Під **структурою Конституції України** слід розуміти її внутрішню побудову, поділ на частини, внутрішню узгодженість складових частин та їх послідовність розташування.

Правова охорона Конституції України у широкому значенні тотожна гарантіям Основного Закону, під якими слід розуміти систему загальних і спеціальних (юридичних) умов і засобів, що забезпечують режим конституційної законності в усіх сферах суспільного і державного ладу нашої держави. **Система гарантій** Конституції України являє собою, насамперед, загальні та спеціальні (юридичні) гарантії.

Загальні гарантії Конституції України визначаються за основними сферами конституційного ладу і, відповідно, поділяються на політичні, економічні, соціальні та культурні (духовні) гарантії належного дотримання та виконання Конституції України. Належний розвиток усіх сфер суспільного та державного ладу є загальною умовою дії Основного закону. Навіть найдосконаліша конституція виявиться «паперовою» за умови, коли суспільство та держава не в змозі реалізувати її положення через недостатній розвиток хоча б однієї із названих сфер суспільного та державного життя.

Спеціальні або власне **юридичні гарантії** Конституції України умовно поділяються на нормативно-правові та організаційно-правові. **Нормативно-правові гарантії** Конституції – це сукупність матеріальних і процесуальних конституційних та інших норм права, що визначають порядок прийняття, внесення змін до Конституції України і порядок дії норм Основного закону в часі, просторі та за колом суб'єктів. Ці норми об'єктивізуються в системі чинного конституційного законодавства України, а в широкому розумінні – у всій системі чинного національного законодавства України. До того ж слід зазначити, що основні принципи та положення нормативно-правових гарантій Конституції України закріплено в її тексті¹.

Організаційно-правові гарантії Конституції України представлено системою суб'єктів конституційного права, на які покладається обов'язок реалізувати Основний закон. Первинним елементом системи організаційно-

¹ Луць З. Правова охорона Конституції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 16 с.

правових гарантій Конституції України, безперечно, є Український народ. Так, відповідно до ст. 5 Конституції України, Український народ є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні. Він здійснює свою владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Власне, й Конституція України, як зазначено у преамбулі Основного закону, «від імені всього Українського народу» виражає його суверенну волю, тож цілком закономірно, що народ України і є основним захисником цієї Конституції.

Ключові слова:

конституціоналізм, конституція у матеріальному значенні, конституція у формальному значенні, юридична конституція, фактична конституція, фіктивна конституція, Конституція як Основний Закон держави або система правових актів, зміст конституції, правовий зміст конституції, суспільний зміст конституції, ознаки конституції, юридичні властивості конституції, юридичне верховенство конституції, предмет конституції, метод конституції, система Конституції України, принципи конституції, форма конституції, функції конституції, види конституції, писані конституції, неписані конституції, кодифіковані (консолідовані) конституції, некодифіковані (неконсолідовані) конституції, народні конституції, октройовані конституції, гнучкі конституції, жорсткі конституції, змішані конституції, постійні конституції, тимчасові конституції, демократичні конституції, авторитарні конституції, тоталітарні конституції, констатуючі конституції, програмні конституції, унітарні конституції, федеративні конституції, республіканські конституції, монархічні конституції, дія конституції в часі, дія конституції за колом осіб, дія конституції в просторі, мова конституції, стиль основного закону, структура Конституції України, преамбула, прикінцеві положення, перехідні положення, Конституція Автономної Республіки Крим, правова охорона Конституції України, охорона Конституції України в широкому розумінні, охорона Конституції України у вузькому розумінні, суб'єкти захисту Конституції, гарантії дотримання Конституції України, загальні гарантії, спеціальні гарантії, організаційно-правові гарантії, нормативно-правові гарантії, механізм реалізації Конституції України, конституційний контроль, конституційний нагляд.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.

- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 грудня 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5-6. Ст. 43.
- ❖ Про прийняття Конституції України і введення її в дію: Закон України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 142.

Дисертації, автореферати:

1. Багрій О. І. Доктрина верховенства Конституції України (за матеріалами практики Конституційного Суду України): дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 239 с.
2. Бориславська О. М. Європейська модель конституціоналізму: формування, сучасний стан, тенденції розвитку: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2018. 40 с.
3. Горячов Д. О. Система надзвичайних засобів захисту конституції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 20 с.
4. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм: теорія і практика: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2010. 546 с.
5. Лунь З. І. Правова охорона Конституції України: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2003. 192 с.
6. Махніцький О. І. Конституційний принцип верховенства права та його реалізація судовою владою в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 2014. 22 с.
7. Моткова О. Д. Пряма дія норм Конституції України у сферах реалізації та захисту прав людини: питання теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
8. Нікольська О. В. Застосування норм Конституції України: дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2011. 218 с.
9. Оніщенко О. В. Конституція України як основне джерело конституційного права України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 214 с.
10. Павшук К. О. Демократичні засади конституційного ладу України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 20 с.
11. Реньов Є. В. Цінності конституційного ладу України та їх правова регламентація: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
12. Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції: теорія і практика реалізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 47 с.
13. Таран Д. П. Форми захисту конституції на сучасному етапі: порівняльно-

правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 23 с.

14. Ткаченко Ю. В. Проблеми конституційної законності в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 14 с.
15. Шевчук Л. В. Динаміка змісту правової ідеології в українському конституційному законодавстві: історико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2019. 16 с.

Монографії:

1. Білоскурська О. В. Конституційний обов'язок додержуватися Конституції України та законів України: моногр. Чернівці: Книги ХХІ, 2011. 200 с.
2. Копиленко О. Л. Конституція Автономної Республіки Крим: проблеми прийняття, затвердження, реалізації: моногр. Київ: Таксон, 2001. 362 с.
3. Кошіль. Н. М. Систематизація конституційного законодавства України: моногр. Одеса: Гельветика, 2017. 171 с.
4. Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 560 с.
5. Львова Є. О. Глобальний конституціоналізм: теоретичні підходи до формування: моногр. / За ред. М. О. Баймуратова. Одеса: Фенікс, 2019. 292 с.
6. Подорожна Т. С. Теоретико-прикладні засади конституціоналізації правової системи та модернізації Конституції України: моногр. Львів: ПАІС, 2014. 307 с.
7. Проблеми реалізації Конституції України: теорія і практика: моногр. / відп. ред. В. Ф. Погорілко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; А.С.К., 2003. 652 с.
8. Тодыка Ю. М. Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика: моногр. Харьков: Факт, 2003. 328 с.
9. Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. 2-ге вид., змін. і доп. / За ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2006. 310 с.

Наукові статті

1. Аблязов Д. Принцип верховенства Конституції і позитивне законодавство. *Юридична Україна*. 2006. № 5. С. 28-35.
2. Агафонова Н. Конституція як об'єкт реформування. *Українські наукові записки*. 2016. № 59. С. 351-366.
3. Андреев Д. Правосвідомість у структурі соціально-правової комунікації. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 11-16.
4. Бабенко К. Розвиток конституціоналізму як елемент сучасної правової культури в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 4. С. 99-106.
5. Бабенко К. Форми конституційного контролю і гарантії стабільності системи конституційного регулювання в Україні. *Вісник*

- Конституційного Суду України*. 2010. № 2. С. 123-129.
6. Багрій О. Принципи верховенства Конституції України у контексті застосування практики Європейського суду з прав людини. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 37-42.
 7. Батанов О. В. Конституція України – втілення суверенної волі українського народу. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2017. № 6. С. 6-8.
 8. Бехруз Х. Конституціоналізм в ісламських державах: становлення, сучасний стан і напрями трансформації. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 349-356.
 9. Белкін Д. Конституція України – закон прямої дії. *Право України*. 1997. № 1. С. 71-74.
 10. Белов Д. М. Конституціоналізм як теоретико-правова категорія: окремі аспекти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 23. С. 163-168.
 11. Бичков І. Конституція в системі чинників обмеження державної влади. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 242-249.
 12. Білоскурська О. Цінність Конституції. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 105-108.
 13. Бондаренко О. В. Способи модернізацій конституцій: у площині пошуку оптимального варіанта для України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 37 (1). С. 51-55.
 14. Бориславська О. Верховенство конституції чи верховенство права: деякі питання відновлення дії окремих положень Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 48-57.
 15. Бориславська О. М. Сучасні концепції конституціоналізму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. № 7. С. 65-68.
 16. Бориславська О. Сутність конституціоналізму: конституціоналізм як ідеологія, доктрина та практика обмеженого правління. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 61. С. 247-256.
 17. Бориславський Л. Конституція України: її реалізація та способи удосконалення. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 4. С. 103-110.
 18. Буткевич В. Конституція України: проблеми вироблення нового проекту. *Право України*. 2014. № 7. С. 85-110.
 19. Валькова А. І. Правова природа конституційного контролю та його місце в державно-правовому механізмі. *Право і суспільство*. 2015. № 3. ч. 2. С. 9-12.
 20. Веремієнко С., Шестак Л. До питання про структуру Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12. С. 144-148.
 21. Волкова Д. Конституція України як запорука стабільного розвитку суспільства і держави. *Юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 237-241.
 22. Гайдуцький П. І. Конституція – фундамент державності. *Економіка та*

- держава. 2016. № 5. С. 4-11.
23. Головатий С. Конституція України 1996 року в системі європейського конституціоналізму. *Право України*. 1997. № 8. С. 3-6.
 24. Гончаренко В. Конституція Української Народної Республіки 1918 р. – вінець законодавчої діяльності Української Центральної Ради. *Право України*. 2018. № 4. С. 11-24.
 25. Грабчук Я. І. Роль прем'єр-міністра України у забезпеченні правової охорони Конституції України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 5. С. 47-50.
 26. Гринюк Р. Ф. Обмежувальна роль Конституції у забезпеченні функціонування правової держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 6. С. 13-23.
 27. Гринюк Р., Багрій О. До питання про доцільність визнання презумпції конституційності нормативно-правових актів у контексті забезпечення верховенства Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 92-102.
 28. Гусаров С. Конституція і проблеми правової політики. *Віче*. 2011. № 21. С. 12-14.
 29. Дуброва О. Б. Поняття, суб'єкти та різновиди конституційного контролю (на прикладі України). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 12. С. 88-97.
 30. Євграфова Є. Щодо ідеальної конституції, її виконання і вітчизняного досвіду проектування. *Право України*. 2014. № 7. С. 121-129.
 31. Єзеров А. Конфліктологічна експертиза актів конституційного законодавства. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 275-283.
 32. Задорожня Г. Аксіологічний вимір Конституції України: проблеми теорії та практики. *Юридичний журнал*. 2012. № 7-8 (121-122). С. 98-102.
 33. Заєць А. Концепції правової держави і верховенства права в українській правовій доктрині. *Право України*. 2013. № 9. С. 243-269.
 34. Зубчик Ю. Щодо сутності суб'єктивного права. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 14-19.
 35. Камло В. Деякі теоретичні проблеми конституційного контролю за додержанням парламентом процедури внесення змін до Конституції України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 3. С. 64-76.
 36. Коваленко В. Гарантії прав і свобод людини в Україні та шляхи їх удосконалення в контексті модернізації Конституції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 57-65.
 37. Ковальов І. П. Проблемні аспекти категорії конституціоналізму. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 92-99.
 38. Колісник В. Відновлення дії Конституції України та зміна форми правління як засіб поновлення конституційного ладу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 103-108.
 39. Колісник В. Правовий механізм трансформації української Конституції.

Вісник Академії правових наук України. 2010. № 1. С. 59-67.

40. Копиленко О. «Лукава» нормотворчість (до проблеми реалізації Конституції АРК). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 4. С. 65-69.
41. Копиленко О. Конституція в Конституції, або крок вперед, два кроки назад. *Політика і час*. 2000. № 7-8. С. 12-16.
42. Корейба Ю. Конституція України як визначальне джерело інформаційного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 48-52.
43. Косович В. До визначення поняття «нормативно-правовий акт»: практична необхідність і теоретична можливість уточнення. *Право України*. 2012. № 9. С. 274-280.
44. Кравець М. О. Порядок реалізації конституції в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 20-23.
45. Кравець М. О. Проблеми реалізації конституції в Україні. *Право і суспільство*. 2017. № 1. ч. 2. С. 14-17.
46. Кузнєцова З. В. Дотримання конституційних норм в механізмі реалізації Конституції України. *Правова держава*. 2012. № 15. С. 52-56.
47. Куненко І. Проблеми правового регулювання внесення змін до Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 2. С. 90-93.
48. Лисенков С. Властивості Конституції як основного закону та конституційна регламентація змісту і реалізації суб'єктивних прав і свобод. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 7. С. 10-14.
49. Майданник О. Конституція України – правова основа життєдіяльності суспільства і держави. *Юридична Україна*. 2016. № 3-4. С. 24-31.
50. Малишев Б. В. Природні права людини: загальнотеоретична характеристика. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 23-29.
51. Мартиненко П. Ф. Міжнародне право і українська Конституція. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2000. Вип. 4. С. 126-155.
52. Мартинюк Р. Нормативне визначення порядку розробки і прийняття нової Конституції України. *Право України*. 2011. № 6. С. 113-121.
53. Мартьянова Т. С. Конституційний Суд у системі органів конституційного контролю: порівняльно-правові аспекти діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2015. № 6. С. 59-62.
54. Марчук Р. П. Поняття конституції та її види: політико-юридичний аспект. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2015. № 4. С. 11-16.
55. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
56. Мацюк А. Конституція – правова основа суспільного ладу, формування,

- організації та здійснення влади народу. *Публічне право*. 2014. № 1 (13). С. 223-230.
57. Медведєв Ю. Імплементация норм міжнародного права у право України: зміст і способи реалізації. *Публічне право*. 2014. №1 (13). С. 129-135.
58. Мельник В. Конституція України в ієрархічній структурі законодавства: науково-теоретичний аспект. *Право України*. 2009. № 5. С. 61-64.
59. Михалев В. Конституционность как фактор правового государства. *Юридический вестник*. 2001. № 4. С. 114-116.
60. Мішина Н. Принципи українського конституціоналізму (на матеріалах конституційного реформування місцевого самоврядування). *Юридична Україна*. 2009. № 3. С. 21-25.
61. Морозюк С. Загальна характеристика гарантій реалізації Конституції України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 13. С. 168-172.
62. Морозюк С. М. Місце конституційної правової норми в механізмі реалізації основного закону. *Форум права*. 2015. № 5. С. 154-159.
63. Морозюк С. М. Особливості структури механізму реалізації Конституції України. *Науковий Вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 5. С. 32-36.
64. Морозюк С. М. Принципи реалізації Конституції України: поняття, ознаки, місце в системі принципів права. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 26-30.
65. Невідомий В. Українська Конституція у світлі проблеми гармонізації національного та європейського права. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 1 (64). С. 63-74.
66. Нікольська О. Конкретизація Конституції України як необхідна умова її застосування. *Юридична Україна*. 2012. № 11 (119). С. 29-35.
67. Нікольська О. Пряма дія норм Конституції України як її юридична властивість. *Юридична Україна*. 2009. № 7. С. 40-44.
68. Опришко В. Конституція – фундаментальна основа подальшого розвитку законодавства і правової системи України. *Право України*. 1996. № 9. С. 45-48.
69. Опришко В. Конституція України – основа розвитку законодавства. *Право України*. 1997. № 8. С. 14-17.
70. Панасюк В. М. Конституція України як основа реалізації державної молодіжної політики в Україні. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 66-72.
71. Пелих Н. Конституція України в умовах сьогодення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 1. С. 51-56.
72. Петракова Є. Р. Політичний шлях до конституції США: спроба аналізу на основі синергетичної методології. *Гілея*. 2019. Вип. 151 (3). С. 53-56.
73. Петришин О. Демократичні основи правової соціальної державності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 32-41.
74. Погорелов Є. В. Конституція України і структура національного законодавства України. *Вісник Харківського національного університету*

внутрішніх справ. 2000. № 10. С. 137-139.

75. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Система і структура Конституції України: проблеми теорії та практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 4. С. 12-25.
76. Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 44-56.
77. Подорожна Т. Дефінітивна специфіка Конституції як Основного Закону держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 11. С. 39-42.
78. Подорожна Т. С. Конституція України – правова основа становлення громадянського суспільства. *Право і громадянське суспільство*. 2014. № 1. С. 26-39.
79. Подорожна Т. С. Конституція як структурний елемент правової системи в матеріальному та формальному значеннях. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Т. 14. С. 355-364.
80. Полешко А. Проблеми, досвід, перспективи реалізації положень Конституції. *Право України*. 1997. № 8. С. 18-19.
81. Придарчук О. До питання про систему правової охорони Конституції України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2014. № 2. С. 171-176.
82. Придарчук О. Суб'єкти правової охорони Конституції України. *Конституційно-правові академічні студії*. 2015. № 2. С. 136-143.
83. Пряхина Т. М. Конституция и конституционность: диалектика взаимосвязи. *Право и политика*. 2001. № 9. С. 13-18
84. Пушкіна О. Правове регулювання внесення змін до Конституції України. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 27-32.
85. Рабінович П. Охорона Конституції України засобами конституційного судочинства. *Право України*. 2011. № 6. С. 105-112.
86. Рабінович С. Фактична конституція: перспективи соціолого-правового осмислення. *Право України*. 2014. № 3. С. 161-170.
87. Рисич Й. Л. Конституція Автономної Республіки Крим: політико-правовий аспект інституту територіального устрою України. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 7 (1). С. 123-125.
88. Рогожин А., Гончаренко В. Проблеми становлення конституціоналізму в Україні. *Право України*. 2000. № 12. С. 143-144.
89. Рудик П. А. Суб'єкти внесення змін до Конституції України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 90-97.
90. Савенко М. Функція правової охорони Конституції України. *Право України*. 2001. № 9. С. 3-5.
91. Савчин М. В. Конституція і політика: виклики сучасній конституційній демократії. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 146. С. 48-62.
92. Святоцький О., Чушенко В. Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні. *Право України*. 1998. № 2. С. 17-20.
93. Ситник О. Передумови проголошення конституційного проекту 1710 р. *Проблеми гуманітарних наук. Серія: Історія*. 2019. Вип. 1. С. 35-46.

94. Сінкявічюс В. Конституція: від основного закону до вищого права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 74-80.
95. Скрипнюк О. В. Конституція УНР 1918 р. і сучасний конституціоналізм. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 103-112.
96. Скрипнюк О. Поняття функцій Конституції та теоретико-методологічні проблеми її класифікації. *Право України*. 2006. № 2. С. 21-26.
97. Скрипнюк О. Соціальні функції Конституції та їх забезпечення в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4. С. 68-79.
98. Стефанюк В. Напрями реалізації положень Конституції судами. *Право України*. 1997. № 1. С. 50-52.
99. Стефанюк В. Реалізація судами норм Конституції. *Право України*. 1997. № 8. С. 7-10.
100. Таран Д. П. Захист конституції основні сучасні підходи. *Форум права*. 2015. № 3. С. 212-218.
101. Тацій В. Я., Тодика Ю. Проблеми становлення і розвитку українського конституціоналізму. *Державне будівництво та місцеве самоврядування. Серія: Право*. 2001. № 1. С. 7-33.
102. Тацій В., Тодика Ю. Проблеми реалізації Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 2. С. 20-24.
103. Тененбаум А. Конституція – візитна картка держави. *Право України*. 1992. № 11. С. 8-10.
104. Тененбаум А. Конституція – правовий фундамент законності. *Право України*. 1994. № 5-6. С. 3-6.
105. Тесленко М. «Непорушність» Конституції як особлива гарантія її правової охорони. *Право України*. 2006. № 11. С. 10-15.
106. Тесленко М. Значення суспільства у правовій охороні Конституції. *Право України*. 2004. № 12. С. 91-94.
107. Тесленко М. Ф. Конституція і конституційне регулювання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 10. С. 17-22.
108. Тесленко М. Ф. Функції правової охорони Конституції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 9. С. 26-35.
109. Тихонова Є., Юзьков Л. Конституція юридична і фактична. *Право України*. 1992. № 1. С. 9-31.
110. Тодика Ю. Конституція як соціальна цінність. *Право України*. 2000. № 12. С. 9-12.
111. Тодика Ю. Роль Конституції України в становленні громадянського суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 2. С. 3-8.
112. Тодика Ю. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 51-58.
113. Тодика Ю. Фактори реалізації Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 3. С. 22-27.

114. Толстенко В. Форма держави і засоби її конституційно-правового закріплення. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 37-45.
115. Томенко М. Конституція України як неосновний закон держави. *Віче*. 2004. № 7. С. 37-38.
116. Федоренко В. Л. Конституція та конституціоналізм: сутність, сенси і взаємозумовленість. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2. С. 78-94.
117. Федоренко В. Л. Конституція України як оберіг державності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 6. С. 14-24.
118. Федоренко В. Л. Конституція України: від прийняття до Конституційної Асамблеї. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 15-21.
119. Федоренко В. Л. Конституція України: поняття та юридичні властивості. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 2 (7). С. 188-193.
120. Федоренко В. Л. Конституція України: правова природа та законодавче забезпечення реалізації її положень у сфері прав людини. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2010. Вип. 3. С. 5-14.
121. Федоренко В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: поняття, види, питання конституційної правосуб'єктності. *Право України*. 2014. № 5. С. 83-91.
122. Черняк Є. В. Роль органів конституційної юстиції в процесі внесення змін до Основних Законів (Конституції). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 42-51.
123. Шаповал В. Верховенство закону як принцип Конституції України. *Право України*. 1999. № 1. С. 5-10.
124. Шаповал В. Конституція і міжнародне право: до питання про взаємозв'язок і взаємовплив. *Право України*. 2009. № 7. С. 88-93.
125. Шаповал В. Конституція України як нормативно-правовий акт (теоретичні проблеми кваліфікації). *Право України*. 1997. № 10. С. 3-7.
126. Шаповал В. Принцип верховенства Конституції і позитивне законодавство. *Юридична Україна*. 2006. № 5. С. 28-33.
127. Шаповал В. Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії. *Право України*. 1998. № 8. С. 21-24.
128. Шаповал В. Теоретичні проблеми реалізації норм Конституції. *Право України*. 1997. № 6. С. 3-6.
129. Шаповал В. Феномен конституції у контексті вітчизняної політико-правової «міфології». *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 3 (13). С. 14-18.
130. Шаповал В. Феномен конституції як основного закону. *Право України*. 2014. № 7. С. 64-84.
131. Шевчук І. М. Становлення та розвиток конституційного контролю.

- Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2014. Вип. 6-2. С. 107-110.
132. Шевчук С. Принцип верховенства права та найвища юридична сила Конституції України. *Право України.* 2011. № 5. С. 175-186.
133. Шемшученко Ю. Теоретико-методологічні проблеми сучасного конституціоналізму та державного управління в Україні. *Право України.* 2009. № 11. С. 19-22.
134. Шестопалова Л. М. Форма державного устрою як матриця соціального розвитку. *Форум права.* 2014. № 1. С. 526-531.
135. Юзова Д. Питання порядку внесення змін до Конституції України. *Правова інформатика.* 2006. №2 (10). С. 75-82.
136. Ющик О. Конституційні митарства чи народна Конституція? *Віче.* 2015. № 5. С. 14-16.
137. Ющик О. Конституція України і політика: до питання критерію істинності. *Судова апеляція.* 2019. № 2. С. 31-35.
138. Ющик О. Перехідні положення Конституції України (теоретико-правові питання). *Юридична Україна.* 2005. № 1. С. 12-17.
139. Яригін А. Створення і ухвалення Конституції США у 1787-1789 рр.: формування політико-правових принципів та ідеалів. *Зовнішні справи.* 2016. № 7. С. 28-31.

ТЕМА 6. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Поняття, правова природа, ознаки, структура та конституційні принципи правового статусу людини та громадянина в Україні. Класифікація конституційних прав і свобод людини й громадянина в Україні. Система гарантій конституційних прав, свобод та обов'язків людини й громадянина в Україні. Громадянство України: законодавство; міжнародні акти; зміст права на громадянство; документи, які підтверджують громадянство України. Принципи та способи набуття громадянства України. Територія держави. Умови прийняття до громадянства України (порядок розгляду заяв громадян з питань громадянства України). Припинення громадянства України. Зміна громадянства України. Роль міжнародних актів у регулюванні конституційних прав, свобод та обов'язків в Україні. Конституційно-правові засади статусу іноземних громадян, осіб без громадянства та біженців в Україні. Конституційні обов'язки громадян: поняття, види та їх характеристика. Необмеженість конституційних прав і свобод людини й громадянина. Право власності за Конституцією України та чинним законодавством. Статус мови в Україні. Право громадян на звернення (Закон України «Про звернення громадян»). Право на правову допомогу (Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Право звернення до міжнародних установ (Закон України «Про ратифікацію конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» та ін.). Право на повагу до гідності, невтручання в особисте і сімейне життя, таємницю листування, недоторканність житла (ст. 162, 163 КК України, ст. 27 КПК України, ст. 289, 297, 301, 306, 311 ЦК України, ст. 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р., ст. 2, 37, Закону України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. і ст. 2, 33 Закону України «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 р., Європейська конвенція про захист приватного життя).

Конституційно-правовий статус людини й громадянина – це встановлена конституцією та іншими законами система юридичних параметрів, яка визначає фактичне становище людини й громадянина у суспільстві на конкретному етапі суспільно-політичного розвитку держави¹.

До **елементів конституційно-правового статусу** людини і громадянина належать:

- права, свободи і обов'язки як основи конституційного статусу особи;
- громадянство, правосуб'єктність, юридичні гарантії як умови

¹ Конституційне право України: повний курс: навч. посіб. / за заг. ред. О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

реалізації прав, свобод та обов'язків;

➤ принципи правового статусу особи як вихідні засади, що інтегрують у собі нормативний зміст прав, свобод та обов'язків особи, а також умови їх реалізації¹.

Термін «**права**» вживається в тому разі, коли йдеться про право громадян отримати від суспільства та держави певне матеріальне, культурне чи духовне благо (право на працю, освіту, матеріальне забезпечення тощо). Термін «**свободи**» використовують тоді, коли мовиться про свободу здійснити той чи той вчинок (свобода слова, друку, мітингів, демонстрацій, віросповідання та ін.).

Права та свободи, закріплені в конституції. Однак не завжди можна провести чітке розмежування між правами людини та правами громадянина. І ті й ті, будучи записаними в конституції, повинні забезпечуватися державою.

Права людини – це природні, невід'ємні права, що належать людині від її народження, права, пов'язані з людською істотою, її існуванням та розвитком. Ці права ніколи ніким людині не надавались, а тому не можуть бути ніким відібрані чи обмежені. **Права громадянина** пов'язані з державою, її законодавством, правом. Вони надаються громадянам з огляду на матеріальні можливості держави (право на охорону здоров'я, освіту), рівень розвитку демократії (право на свободу об'єднання в політичні партії) та ін.

Ознаки конституційних прав і свобод людини й громадянина:

- мають верховенство (є правовою базою для прийняття всіх інших прав і свобод);
- є нормами прямої дії і мають гарантований захист;
- базуються на конституційних принципах рівності для кожного;
- основні права належать їй з народження;
- їх якісний рівень залежить від рівня соціально-економічного, політичного, культурного та іншого розвитку суспільства та держави².

У поняття загального правового статусу як найбільш широкої категорії, слід включити складові елементи змісту, які характеризують його структуру:

- ✓ правові принципи, що складають методологічну основу правового статусу;
- ✓ норми права, що встановлюють загальні для всіх права, свободи та обов'язки;
- ✓ правосуб'єктність, тобто можливість суб'єкта мати права та обов'язки, користуватися ними й нести відповідальність за свої дії;
- ✓ законні інтереси, що спонукають суб'єкта права до відповідних дій, або навпаки орієнтують його на дозволену нормами права пасивність;
- ✓ юридична відповідальність як обов'язок нести відповідальність за

¹ Шукліна Н. Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії і практики): монографія. Київ: Центр навч. літ., 2005. С. 164.

² Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

порушення правового статусу;

✓ громадянство, тобто такий правовий стан, який вказуючи про належність людини до відповідної держави, дає право на те, щоб розширити коло прав та обов'язків;

✓ правовідносини загального (статусного) характеру¹.

Принцип правового статусу людини й громадянина – це вихідні засади, на основі яких визначаються захист і умови реалізації прав, свобод та обов'язків людини й громадянина.

До принципів правового статусу людини й громадянина належать:

- свободи людини;
- рівність людей у своїй гідності і правах;
- невідчуженість й непорушність прав і свобод людини;
- гарантованість прав і свобод і обов'язків людини й громадянина;
- невичерпності конституційного переліку прав і свобод людини й громадянина;
- рівність конституційних прав і свобод громадян України та рівності перед законом;
- єдності прав людини та її обов'язків перед суспільством².

Існує кілька класифікацій прав і свобод на основі різних критеріїв.

Найбільш загальним є поділ прав і свобод на **негативні** (полягають у праві людини на захист від будь-якого втручання, зокрема і з боку держави, в здійсненні особою своїх прав як суб'єкта громадянського суспільства, не потребують великих державних ресурсів і не залежать від рівня соціально-економічного розвитку країни) та **позитивні** (потребують підтримки та забезпечення з боку держави – право на працю, освіту, охорону здоров'я та ін.)³.

Конституція України закріплює цілий комплекс **гарантій прав та свобод людини й громадянина** (передбачені Основним законом України умови, засоби, методи і механізми, що забезпечують реалізацію конституційних прав і свобод людини й громадянина). Умовно їх можна поділити на **дві групи**: загальні гарантії – стосуються всіх або більшості прав і свобод; спеціальні гарантії – щодо певних прав і свобод або їх груп. Також серед **загальних гарантій** виділяють: економічні; політичні; юридичні⁴.

Основні **економічні гарантії**: володіння, користування та розпорядження власністю, вільний вибір праці, соціальна діяльність держави та ін.

Політичні гарантії прав пов'язані з різними формами здійснення влади

¹ Скрипнюк О. В. Курс сучасного конституційного права України : академічне видання. Харків: Право, 2009. 468 с.

² Конституційне право України: навч. посіб. / за ред. В. В. Кравченка. 6-те вид., перероб. і доп. Київ: Атіка, 2007. 592 с.

³ Права і свободи людини і громадянина: навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Кушніренка, Т. М. Слінько. Харків: Факт. 2001. С. 13-14.

⁴ Актуальні проблеми прав і свобод людини і громадянина: навч. посіб. / за заг. ред. Ж. М. Пустовіт. Київ: КНТ, 2009. 232 с.

народу: загальні та «чесні» вибори, проведення з принципових питань референдумів, участь громадян в управлінні державою, поділ влади.

Юридичні гарантії пов'язані зі способами здійснення основних прав, допомогою органів держави в їх реалізації, їх захистом. Важливою юридичною гарантією вважається існування правової держави, зв'язаної законами, що несе відповідальність перед особою, зобов'язана захищати громадянина і його права¹.

Організаційно-правові гарантії – це передбачені в нормативно-правових актах суспільно-політичні інституції, на які покладаються відповідні функції та повноваження щодо організації та здійснення юридичного забезпечення реалізації, охорони і захисту свободи людини й громадянина².

Захист конституційних прав може здійснюватися:

- громадянами (необхідна оборона під час замаху з боку хулігана на недоторканність особи);
- об'єднаннями громадян (захист професійними спілками конституційного положення про своєчасне одержання винагороди за працю чи від незаконного звільнення);
- органами державної влади та місцевого самоврядування в межах своїх повноважень і відповідними посадовими особами;
- підприємствами, установами, організаціями, незалежно від форм власності;
- засобами масової інформації;
- спеціалізованими державними та громадськими органами й організаціями у справі захисту прав і свобод людини й громадянина (адвокатура, нотаріат тощо);
- судовим захистом (особливе значення).

Громадянство – постійний правовий зв'язок особи та держави, що проявляється в їхніх взаємних правах і обов'язках. Такий зв'язок виникає, зазвичай, з народженням людини та зберігається протягом усього її життя. Наявність громадянства (підданства) надає особі весь обсяг прав і обов'язків, які передбачені конституцією та законодавством певної держави. Саме цим відрізняється статус громадянина (підданого) від правового статусу іноземців і осіб без громадянства, які, на відміну від громадян, суттєво обмежені в правах та свободах³.

Законодавством України передбачені різні способи набуття громадянства України.

За народженням («філіація» – зв'язок, наступництво, розвиток у формі наступництва, повторення) громадянство набувається на основі двох

¹ Кушніренко О. Г., Слінько Т. М. Конституційне право України у запитаннях і відповідях: навч. посіб. Харків: Майдан, 2012. 330 с.

² Барабаш Ю. Г. Правова політика у сфері прав людини: шляхи підвищення ефективності. *Право України*. 2009. № 4. С. 55-61.

³ Янковський С. А. Правова сутність інституту громадянства ЄС. *Право і безпека*. 2011. № 4 (41). С. 28-32.

принципів: **«права крові»** та **«права ґрунту»**. Суть «права крові» полягає в тому, що дитина набуває громадянства батьків незалежно від місця народження; «права ґрунту» – дитина стає громадянином тієї держави, на території якої вона народилася, незалежно від громадянства батьків. Одержання громадянства за народженням є основною формою набуття особою статусу громадянина держави в більшості країн світу. У нормах законодавства України, що регулюють набуття громадянства України, поєднуються принципи права крові та права ґрунту¹.

За походженням громадянство набувається у разі, якщо особа, яка сама або хоча б один з її батьків, дід або баба, повнорідні брат чи сестра народились або постійно проживали до 16 липня 1990 р. на території, що стала територією України, а також на інших територіях, які належали до складу УНР, ЗУНР, Української Держави, УСРР, Закарпатської України, УРСР, і є особою без громадянства чи іноземцем, яка взяла зобов'язання припинити іноземне громадянство та подала заяву про набуття громадянства України, а також її діти реєструються громадянами України.

Прийняття до громадянства України, що визначається як **натуралізація**, та полягає в наданні органами державної влади країни громадянства заінтересованій особі на її прохання. У світовій практиці натуралізація є найбільш поширеним способом надання громадянства. Виділяють натуралізацію індивідуальну та натуралізацію внаслідок правонаступництва держави.

Поновлення в громадянстві (репатріація чи реінтеграція) застосовується до осіб, які раніше перебували в громадянстві України, але втратили його з якихось причин. Репатріація відрізняється від натуралізації спрощеним порядком набуття громадянства.

Припинення громадянства – це припинення постійного правового зв'язку особи з державою, що полягало в їхніх взаємних правах і обов'язках.

Обов'язки – це певне коло дій, покладених на особу та безумовних для виконання.

Обов'язок характеризується певними рисами, а саме:

- це завжди певне обмеження прав людини;
- це категорія необхідної поведінки для людини;
- виконання обов'язку забезпечується певним механізмом, який має держава.

Держава.

Громадяни України мають такі **основні обов'язки**: неухильно дотримуватися Конституції України та законів України; шанувати її державні символи; оберігати інтереси держави; сприяти зміцненню її могутності; захищати свою Вітчизну, її незалежність і територіальну недоторканність; відбувати військову службу відповідно до закону; сплачувати податки та збори; поважати національну гідність інших громадян, їхні законні права та інтереси; піклуватися про виховання дітей, про батьків, надавати їм

¹ Завгородній В. А., Бугайов В. С. Підстави набуття громадянства України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 41-46.

допомогу; берегти навколишнє середовище, історичні пам'ятники й інші культурні цінності¹.

Конституція України в чітких формулюваннях закріплює тільки **індивідуальні обов'язки** – обов'язки людини, що живе в суспільстві, й обов'язки громадянина держави. Водночас деякі заборони, що стосуються колективів, громадських організацій, можуть одночасно розглядатись і як їхні обов'язки.

Ключові слова:

конституційно-правовий статус людини й громадянина, права людини, права громадянина, абсолютне суб'єктивне право, відносне суб'єктивне право, свобода людини і громадянина, позитивні права, негативні права, конституційний обов'язок громадянина і людини, правовий статус, індивідуальний статус особи, родовий (спеціальний) статус особи, галузевий статус особи, конституційно-правовий (базовий) статус особи, конституційно-правовий статус людини і громадянина як конституційно-правовий інститут, принципи конституційно-правового інституту прав і свобод людини й громадянина, обов'язок, конституційні права, свободи та обов'язки, політичні гарантії прав, економічні гарантії прав, юридичні гарантії прав, загальна правоздатність, дієздатність, захист конституційних прав, громадянство, принципи громадянства, філіація, принцип «права крові», принцип «права ґрунту», натуралізація, індивідуальна натуралізація, натуралізація внаслідок правонаступництва держав, іноземець, імміграція, іммігрант, міграція, апатриди, біпатриди, біженці, внутрішньо переміщена особа, особа, яка потребує тимчасового захисту, природні права і свободи людини, громадянські права, економічні права, соціальні права, культурні права, політичні права і свободи, конституційні обов'язки людини й громадянина, механізм реалізації прав і свобод людини й громадянина, система гарантій конституційних прав, свобод та обов'язків, організаційні гарантії, механізм захисту прав і свобод людини й громадянина, право на захист, право на звернення, пропозиція, заява, клопотання, скарга, електронна петиція, адвокат, безоплатна первинна правова допомога, безоплатна вторинна правова допомога.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Про правонаступництво України: Закон України від 12 вересня

¹ Колісник В. П., Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: підруч. для студентів вищ. навч. закладів. Харків: Право, 2008. 416 с.

- 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 46. Ст. 617.
- ❖ Про державний кордон: Закон України від 4 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
 - ❖ Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради*. 2019. № 21. Ст. 81.
 - ❖ Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93.
 - ❖ Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
 - ❖ Європейська конвенція про громадянство від 7 листопада 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 13. Ст. 359.
 - ❖ Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_011
 - ❖ Конвенція про статус апатридів від 28 вересня 1954 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 51 / № 12. ст. 450. Стор. 447. Ст. 1875.
 - ❖ Конвенція про кіберзлочинність 23 листопада 2001 року. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Стор. 107. Ст. 2535.
 - ❖ Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, 19-20, 21-22. Ст. 144.
 - ❖ Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.
 - ❖ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
 - ❖ Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
 - ❖ Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16 січня 2020 року. *Голос України*. 2020. № 50.
 - ❖ Про вищу освіту: Закон України від 7 липня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
 - ❖ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
 - ❖ Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 6 червня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.
 - ❖ Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 8 липня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 16. Ст. 146.
 - ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
 - ❖ Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року (зі

- змiнами i допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.
- ❖ Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
 - ❖ Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 року. *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.
 - ❖ Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20 листопада 2012 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2013. № 51. Ст. 716.
 - ❖ Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 8 вересня 2005 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.
 - ❖ Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 грудня 2017 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
 - ❖ Про закордонних українців: Закон України від 4 березня 2004 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2004. № 25. Ст. 343.
 - ❖ Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
 - ❖ Про імміграцію: Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2001. № 41. Ст. 197.
 - ❖ Про інформаційні агентства: Закон України від 28 лютого 1995 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 1995. № 13. Ст. 83.
 - ❖ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
 - ❖ Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2014. № 26. Ст. 892.
 - ❖ Про підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 1991. № 14. Ст. 168.
 - ❖ Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України: Закон України від 21 січня 1994 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 1994. № 18. Ст. 101.
 - ❖ Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22 вересня 2011 року. *Офіційний вісник України*. 2011. № 83.
 - ❖ Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 року (зі змінами і допов.). *Вiдомостi Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.

- ❖ Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283.
- ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
- ❖ Про комісію при Президентові України з питань громадянств: Указ Президента України від 30 квітня 2005 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 2005. № 85.
- ❖ Про затвердження зразків довідок про подання особою заяви про надання їй статусу біженця, про особу стосовно якої прийнято рішення про оформлення документів для вирішення питання щодо надання їй статусу біженця, про прийняття скарги до розгляду, про звернення до суду: Наказ Державного комітету України у справах еміграції від 14 квітня 2004 року № 21. *Офіційний вісник України*. 2004. № 18. С. 68-74.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про засади державної мовної політики» 28 лютого 2018 № 2-р/2018. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 2. Стор. 102.

Дисертації, автореферати:

1. Альонкін О. А. Конституційне право людини на свободу світогляду і віросповідання та гарантії його реалізації в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 227 с.
2. Асірян С. Р. Рада ООН з прав людини (інституційно-організаційний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
3. Баран С. О. Конституційне право людини і громадянина на відшкодування шкоди та його забезпечення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 236 с.
4. Бедрій Р. Б. Громадянство України: конституційно-правові основи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 16 с.
5. Бедь В. В. Право людини на свободу совісті: конституційно-правове регулювання: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2011. 36 с.
6. Боняк В. О. Конституційне право людини і громадянина на освіту та його забезпечення в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 207 с.
7. Бородій І. Л. Адміністративно-правові способи захисту прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2004. 38 с.
8. Васьковська В. П. Право людини на безпеку та конституційно-правовий механізм його забезпечення: дис. ... канд. юрид. наук. Дніпропетровськ, 2006. 224 с.
9. Великоречанін П. О. Множинне громадянство: конституційно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 23 с.

10. Верланов С. О. Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загальнотеоретичне дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2008. 18 с.
11. Вітів В. А. Інформаційні права людини у сфері охорони навколишнього природного середовища: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 21 с.
12. Головка В. М. Громадянство у світ-системній перспективі: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2013. 16 с.
13. Головка О. М. Інформаційно-правова політика України у сфері безпеки людини у медіапросторі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 19 с.
14. Гориславський К. О. Право людини та громадянина на самозахист життя і здоров'я від протиправних посягань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 17 с.
15. Горова О. Б. Конституційні громадянські права людини в Україні і їх забезпечення міліцією (роль міжнародно-правових норм в цьому процесі): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 16 с.
16. Грицкевич С. Г. Конституційні екологічні права людини й громадянина та їх забезпечення органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 24 с.
17. Гула І. Л. Адміністративно-правове забезпечення примусового видворення іноземців та осіб без громадянства з України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 20 с.
18. Данелія О. С. Правосуб'єктність юридичної особи як суб'єкта Європейського суду з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
19. Дешко Л. М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародної організації: порівняльно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 38 с.
20. Джумурат Є. І. Забезпечення виконання конституційних обов'язків людини і громадянина у сфері місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
21. Динько О. Ф. Зміст і гарантії забезпечення свободи пересування людини та громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 18 с.
22. Дір І. Ю. Захист громадянських прав людини в Україні у рамках Ради Європи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
23. Домбровська О. В. Конституційне право на життя людини і громадянина та забезпечення його реалізації органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 19 с.
24. Дорофєєва В. І. Конституційні засади участі громадських об'єднань в системі захисту прав людини: Україна та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2018. 16 с.

25. Єрмоленко Д. О. Правовий статус людини і громадянина в Україні як соціальній державі: автореф. ... дис. канд. юрид. наук. Харків, 2002. 20 с.
26. Журавка О. В. Міжнародно-правова характеристика інституту громадянства: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1999. 203 с.
27. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 19 с.
28. Закоморна К. О. Інститут омбудсмана як засіб забезпечення прав і свобод людини та громадянина (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. канд. юрид. наук. Харків, 2000. 16 с.
29. Івершенко Л. А. Конституційне право людини і громадянина на приватну власність в Україні та забезпечення його реалізації органами внутрішніх справ: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 240 с.
30. Капустинський В. Вплив діяльності Європейського суду з прав людини на формування національних правозахисних систем і дотримання державами захисту прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 20 с.
31. Ковалишин І. Г. Правовий статус біженців в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
32. Ковбан А. В. Конституційно-правова регламентація права людини на свободу світогляду та віросповідання в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 19 с.
33. Котляревська Г. М. Конституційне право громадян на звернення до органів влади в Україні (питання теорії та практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 20 с.
34. Кравченко О. О. Захист прав і свобод людини та громадянина Конституційним Судом України: доктринальні, прикладні та компаративні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 16 с.
35. Кулабухова А. В. Інститут громадянства Європейського Союзу (загальнотеоретичне дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
36. Куліч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2015. 20с.
37. Лазаренко Л. А. Конституційне право на звернення людини і громадянина та його забезпечення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 21 с.
38. Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 20 с.
39. Лиска І. Г. Конституційно-правовий статус закордонних українців в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 201 с.
40. Липачова Л. М. Реалізація конституційного права людини та

- громадянина на звернення за захистом своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 20 с.
41. Литвиненко І. Л. Діяльність органів місцевого самоврядування по забезпеченню конституційних прав та свобод людини і громадянина: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2002. 20 с.
 42. Любашенко В. І. Концепція «обов'язок захищати» як гарантія захисту основоположних прав людини в міжнародному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 22 с.
 43. Ляшенко Н. А. Застосування практики Європейського суду з прав людини при розгляді цивільних справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
 44. Магда С. О. Забезпечення прав, свобод та реалізації обов'язків громадян в умовах надзвичайних адміністративно-правових режимів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 20 с.
 45. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 20 с.
 46. Максимович Р. О. Конституційно-правовий механізм захисту соціальних та економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
 47. Малишко В. М. Конституційне право людини на свободу світогляду і віросповідання: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 205 с.
 48. Мацькевич М. М. Конституційні культурні права та свободи людини і громадянина в Україні: праворозуміння та практика реалізації: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 39 с.
 49. Мендеграл Т. І. Конституційно-правовий статус осіб без громадянства в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 225 с.
 50. Михайлюк О. А. Проблеми забезпечення конституційних гарантій захисту прав і свобод людини в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с.
 51. Мілова Т. М. Конституційне право людини і громадянина на свободу наукової творчості в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 211 с.
 52. Мірошніченко О. А. Право людини на життя (теорія та практика міжнародного співробітництва): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 191 с.
 53. Нагорний Є. В. Становлення та розвиток інституту громадянства України (1917-2007 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
 54. Негодченко О. В. Забезпечення прав і свобод людини органами внутрішніх справ: організаційно-правові засади: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2004. 36 с.
 55. Недибалюк В. Д. Конституційне право людини на повагу до її гідності та

- його правове забезпечення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
56. Огурцов О. П. Попередження та скорочення стану осіб без громадянства в Україні: конституційно-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
57. Олефіренко Е. О. Адміністративно-правові гарантії реалізації прав і свобод громадян: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2006. 20 с.
58. Олійник В. С. Конституційне право людини на особисту недоторканість і його забезпечення органами внутрішніх справ України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 18 с.
59. Опольська Н. М. Конституційне забезпечення прав і свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 22 с.
60. Пабат О. В. Адміністративно-процесуальні гарантії прав та свобод громадян: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 20 с.
61. Павлишин С. Я. Захист прав і свобод людини в умовах збройного конфлікту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2017. 15 с.
62. Пазенок А. С. Соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні та Федеративній Республіці Німеччині: порівняльне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 208 с.
63. Поєдинок О. Р. Права біженців у контексті фрагментації міжнародного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
64. Пустовіт Ж. М. Основні соціальні права та свободи людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2001. 17 с.
65. Пушкіна О. В. Конституційний механізм забезпечення прав людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2008. 48 с.
66. Рабінович А. В. Право людини на гідний рівень споживання та юридичний механізм його забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження): дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 189 с.
67. Рабінович С. П. Права людини у природно-правовій думці неотомізму: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2003. 19 с.
68. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
69. Ракша Н.С. Адміністративно-правове забезпечення права громадян на освіту: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2007. 20 с.
70. Регушевський Е. Є. Конституційно-правові гарантії прав та свобод людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 18 с.
71. Різник С. В. Забезпечення державою конституційного права людини на підприємницьку діяльність: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 16 с.

72. Романенко К. М. Конституційне право громадянина на освіту в Україні: стан і тенденції розвитку: дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2008. 213 с.
73. Савухін В. С. Конституційне право людини і громадянина на невтручання в їх особисте і сімейне життя та його забезпечення органами внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 231 с.
74. Сенюта І. Я. Право людини на охорону здоров'я та його законодавче забезпечення в Україні (загальнотеоретичне дослідження): дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2006. 217 с.
75. Серьогін В. О. Конституційне право особи на недоторканість приватного життя (прайвесі): проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2011. 40 с.
76. Слабан М. М. Правові позиції Європейського суду з прав людини щодо права на повагу до сімейного життя (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2017. 18 с.
77. Соловійов О. В. Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики Страсбурзького суду в Україні (загальнотеоретичні аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 16 с.
78. Сорока О. С. Конституційне право людини на вільний розвиток своєї особистості: проблеми забезпечення у контексті світового досвіду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 19 с.
79. Суржинський М. І. Громадянство України як конституційно-правовий інститут: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 20 с.
80. Толкачова І. А. Конституційні засади розвитку інституту громадянства в Україні і країнах СНД: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
81. Турута О. В. Забезпечення реальності прав і свобод громадян органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
82. Фокіна М. О. Права і свободи людини як об'єкт конституційно-правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
83. Француз-Яковець Т. А. Забезпечення конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 20 с.
84. Фролов Ю.М. Економічні права та свободи людини і громадянина в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 20 с.
85. Хальота А. І. Конституційні особисті права та свободи людини і громадянина та їх забезпечення органами внутрішніх справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 19 с.
86. Чирик О. Ю. Адміністративно-правові засади набуття громадянства України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
87. Шандала О. О. Правове регулювання громадянства в період українського державотворення 1917-1920 рр.: автореф. дис. ... канд.

юрид. наук. Львів, 2017. 16 с.

88. Шумак І. О. Громадянські права і свободи людини за Конституцією України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 16 с.

Монографії:

1. Анпілогов О.В. Захист прав та свобод громадянина прокурором в адміністративному судочинстві: моногр. Київ: Ін. Юр, 2008. 167 с.
2. Антонович М. Україна в міжнародній системі захисту прав людини: моногр. Київ: КМ Academia, 2000. 262 с.
3. Базов О. В. Юрисдикція Європейського суду з прав людини. Доктрина та практика: моногр. Київ: Істина, 2017. 422 с.
4. Бедрій Р. Конституційно-правові основи громадянства України: моногр. Львів, 2006. 164 с.
5. Бисага Ю. М. Право на судовий захист: конституційно-правовий аспект: моногр. Ужгород: Гельветика, 2015. 207 с.
6. Великоречанін П. О. Правове регулювання множинного громадянства: моногр. Одеса: Юридична література, 2015. 179 с.
7. Верланов С. О. Економічні і соціальні права людини: європейські стандарти та їх впровадження в юридичну практику України (загальнотеоретичне дослідження): моногр. Львів: Край, 2009. 196 с.
8. Вільчик Т. Б. Конституційне право на правову допомогу адвоката у країнах Європейського Союзу та в Україні: моногр. Харків: Право, 2015. 399 с.
9. Галич Р. В. Реалізація конституційного права працівника на захист: моногр. Дніпропетровськ: Форест, 2015. 176 с.
10. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект: колект. моногр. / [Барбелко Н. С. та ін.]; за заг. ред. Н. А. Сейко. 3-є вид. Житомир: Волинь, 2016. 220 с.
11. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні: моногр. Дніпропетровськ: Дніпр. нац. ун-т, 2007. 255 с.
12. Зубарева А. Є. Комітет ООН з прав людини: моногр. за наук. ред. В. М. Репецького. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2017. 275 с.
13. Карташкін В. А. Права человека: международная защита в условиях глобализации: моногр. Москва: ИНФРА-М. 2011. 288 с.
14. Кириченко Ю. В. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні в контексті європейського досвіду: моногр. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 538 с.
15. Кобрусєва Є. А., Соколенко О. Л., Кононець В. П. Адміністративно-правовий захист прав та свобод людини і громадянина на мирні зібрання: моногр. Дніпропетровськ: Крос-Принт, 2016. 236 с.
16. Конституційно-правовий статус адвокатури в механізмі реалізації права людини і громадянина на правову допомогу: моногр. Ужгород:

- Гельветика, 2018. 180 с.
17. Курко М. Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: моногр. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 376 с.
 18. Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики: моногр. Харків: Вапнярчук Н. В., 2006. 256 с.
 19. Малишко В. Н. Конституційне право людини на свободу світогляду і віросповідання: моногр. Київ: Котигорошко, 2007. 160 с.
 20. Мацькевич М. М. Конституційно-правові засади забезпечення культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні: моногр. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. 462 с.
 21. Мельчук О. Ф. Право людини на освіту: моногр. Вінниця: Меркьюрі-Поділ, 2013. 283 с.
 22. Нагорний Є. В. Становлення та розвиток інституту громадянства України (1917-2007 рр.): моногр. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 186 с.
 23. Новак-Каляєва Л. М. Права людини у державному управлінні: теоретико-методологічний аспект: моногр. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2013. 395 с.
 24. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: моногр. Київ: Алтера, КНТ, Центр навч. л-ри, 2008. 472 с.
 25. Політанський В. С. Право на інформацію як фундаментальне право людини: моногр. Харків: Право, 2017. 206 с.
 26. Права людини в контексті сучасного суспільствотворення: моногр. М. Г. Вербенський та ін. Київ; Вінниця: Нілан, 2016. 260 с.
 27. Разметаєва Ю. С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: моногр. Харків: Финарт, 2013. 196 с.
 28. Сопільник Р. Л. Судовий захист фундаментальних прав людини: євроінтеграційний вектор розвитку: моногр. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. 406 с.
 29. Тітко Е. В. Правомірне обмеження свободи вираження поглядів: досвід Європейського суду з прав людини: моногр. Вінниця: Нілан, 2016. 167 с.
 30. Тодика Ю. Н. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні: моногр. Київ, Ін Юре, 2004. 368 с.
 31. Чехович С. Б. Безгромадянство в Україні: конституційно-правові аспекти: моногр. Київ: Ін-т зак-ва Верховної Ради України, 2016. 231 с.

Наукові статті:

1. Hromivchuk I., Subbotina N. The European Court of Human Rights: the prospects for protection of human rights in the Autonomous Republic of Crimea. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 1, ч. 1. С. 32-36.
2. Iacob I. Dreptul fundamental la viață: între garantare constituțională și restrângere legală. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 48-53.

3. Krakhmalova K. Zakaz dyskryminacji przy realizacji przez osoby wewnątrznie przesiedlone ich praw i wolności na Ukrainie. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 109-114.
4. Nurcan O. Limitele și caracterul efectiv al dreptului de acces la justiție. *Legea si Viata*. 2017. № 5, ч. 1. С. 53-58.
5. Panina T. Legal and non – legal ways of realization of human rights provide. *Sciences of Europe*. 2017. № 18, ч. 2. С. 57-59.
6. Аблякімова Е. Е. Реалізація права на доступ по публічної інформації в законодавстві Європейського Союзу. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 164-171.
7. Аблязов Д. Е. Судовий захист прав людини і громадянина. *Право і Безпека*. 2012. № 1. С. 123-126.
8. Аврамова О. Право народу на протест. *Юридична Україна*. 2010. № 12 (96). С. 11-16.
9. Аврамова О. Четверте покоління прав людини: постановка проблеми. *Право України*. 2010. № 2. С. 101-104.
10. Адашис Л. І., Дробко О. А. Конституційне право громадян на мирні зібрання: сучасний стан правового регулювання в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 54-57.
11. Ажнюк Б. Мовні права: колективні й індивідуальні. *Право України*. 2016. № 3. С. 84-93.
12. Альонкін О. Правове забезпечення економічних гарантій права людини на свободу світогляду і віросповідання. *Право України*. 2010. № 1. С. 92-95.
13. Альонкін О. Охорона культурних прав людини в Україні. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 5. С. 17-24.
14. Андрєєвський В. В. Зовнішня і внутрішня організація адвокатури. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 130-135.
15. Андріанов К. До питання про юрисдикцію Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2000. № 8. С. 46-47.
16. Андрієвська О. Конституційно-правовий механізм обмеження прав та свобод людини і громадянина: питання окремих елементів. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 54-59.
17. Анісімова М. Право на свободу та особисту недоторканність: відповідність українського законодавства євро стандартам. *Право України*. 1999. № 2. С. 26-29.
18. Антонович М. Еволюція поняття прав людини. *Право України*. 2005. № 12. С. 16-20
19. Антонович М. Законодавство України та зарубіжних країн щодо статусу державної мови (порівняльний аспект). *Право України*. 1999. № 6. С. 73-74.
20. Антонович М. Конвенція про захист прав людини і основних свобод у судах Європейських держав та перспективи її застосування в Україні. *Право України*. 2000. № 8. С. 42-46.

21. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: кризь призму України. *Право України*. 2007. № 3. С. 37-41.
22. Астахова В. І. Право на освіту: європейський стандарт. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2000. № 492. С. 57-60.
23. Афанасенко С. І. Права та свободи людини і громадянина. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2013. № 2. С. 28-30.
24. Бабак М. А. Індивідуалістичні форми захисту прав та свобод людини Конституційним Судом України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 18-21.
25. Бадида А. Ю. Соціальні права у системі фундаментальних прав людини. *Право України*. 2019. № 11. С. 272-280.
26. Баймуратов М. Муніципальні права людини: теоретико-аксіологічні підходи до визначення та розуміння. *Юридичний журнал*. 2012. № 7-8 (121-122). С. 76-83.
27. Баймуратов М. О. Дискреційні повноваження органів місцевого самоврядування в сфері захисту прав людини: методологічні підходи до розуміння та визначення. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 31-41.
28. Бакумов О. С. Правові пропозиції Європейського суду з прав людини щодо прав на вільні вибори: спірні питання практики. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 183-193.
29. Бальжик І. А. Гідність і свобода як базові християнські цінності концепту прав людини. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 64. С. 48-59.
30. Барабаш О. О. Право, людина, антропологія. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 12-15.
31. Барабаш Ю. Правова політика у сфері прав людини: шляхи підвищення ефективності. *Право України*. 2009. № 4. С. 55-61.
32. Барчук В. Б. Вдосконалення форм і методів діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 5. С. 102-112.
33. Барчук В. Б. Права людини як головний об'єкт національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 4. С. 81-84.
34. Барчук В. Б. Роль і місце Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в юридичному механізмі забезпечення прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 90-99.
35. Барчук В. Б. Роль і місце Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в юридичному механізмі закріплення прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 134-137.
36. Батанов О. Місцевий уповноважений з прав територіальної громади в механізмі захисту прав людини (проблеми теорії та практики). *Право України*. 2001. № 2. С. 43-46.
37. Баштанник В. Регламентация захисту прав людини у системі права Європейського Союзу: організаційно-правовий аспект. *Право України*.

2006. № 9. С. 59-60.
38. Безбабіна О. Конституційне право людини та громадянина на підприємницьку діяльність. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 7. С. 95-99.
39. Безбабіна О. Поняття та класифікація гарантій реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 91-95.
40. Безсонова М. В. Конституційне право громадян України на звернення до Європейського суду з прав людини. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2015. № 1151. Вип. 19. С. 177-180.
41. Безусий В. В. Окремі питання правового статусу людини в державі. *Форум права*. 2009. № 2. С. 44-49.
42. Бережанська В. В. Поняття та зміст конституційного права особи не давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6, Т. 1. С. 33-39.
43. Беркела Г. Ю. Міжнародно-правовий захист прав дітей у діяльності міжнародних організацій і у практиці Європейського Суду з прав людини. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 70. С. 250-257.
44. Бехруз Х. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод та ісламські міжнародно-правові документи (компаративістський аналіз). *Право України*. 2010. № 10. С. 114-118.
45. Белкіна Ю. Роль Президента України в забезпеченні культурних прав громадян. *Право України*. 2009. № 12. С. 161-167.
46. Биков О. Внутрішньодержавні нормативно-правові гарантії забезпечення прав та свобод національних меншин в Україні. *Право України*. 2000. № 8. С. 51-55
47. Биркович Т. І. Правова держава як невід'ємна складова захисту прав людини. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. Вип. 4. С. 116-128.
48. Бисага Ю. М., Дешко Л. М. Методологія дослідження конституційного права звертатися до міжнародних судових установ і міжнародних організацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 21. С. 14-16.
49. Бисага Ю. М., Дешко Л. М. Міждисциплінарність як умова розв'язання комплексної проблеми щодо конституційного права кожного звертатися до міжнародних судових установ і міжнародних організацій. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 18-21.
50. Біла-Кисельова А. Від антидемократичних тенденцій до сучасної концепції прав людини в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 43-48.
51. Білозьоров Є., Бортник С. Правові гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Юридична Україна*. 2011. № 3 (99).

С. 4-10.

52. Білозьоров Є. Права і свободи людини і громадянина в Україні: оптимізм та реалії. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Дрогоманаова. Серія 18: Економіка і право*. 2011. Вип. 16. С. 44-52.
53. Білозьоров Є. В, Правові гарантії захисту прав і свобод людини в Україні: реалії та проблеми. *Адвокат*. 2009. № 8. С. 26-30.
54. Білоскурська О. В. Актуальні питання механізму забезпечення виконання конституційного обов'язку додержуватися Конституції України та законів України. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 78-82.
55. Білоскурська О. Питання типології конституційних обов'язків людини і громадянина. *Юридична Україна*. 2010. № 9 (93). С. 21-24.
56. Білокурська О. В. Форми реалізації конституційного обов'язку додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. *Адвокат*. 2009. № 1. С. 20-23.
57. Блаживская Н. Содержание принципа законности в соответствии со статьей 1 Первого Протокола к Конвенции о защите прав человека и основных свобод. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 7-10.
58. Бобокал О. М. До питання про конституційно-правовий статус іноземців в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 88-91.
59. Богашева Н. Об'єднання громадян у контексті свободи об'єднання. *Право України*. 2011. № 6. С. 122-126.
60. Богдан І. А. Вплив природно-правової доктрини на зміст права на творчість. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 12. С. 115-121.
61. Богданевич Т. С. Тлумачення положень Європейської конвенції з прав людини та рішень Європейського суду з прав людини в діяльності Конституційного Суду України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 52-54.
62. Богинская Ю. В. Анализ состояния доступности высшего образования для лиц с ограниченными возможностями жизнедеятельности в Украине. *Гуманітарні науки*. 2010. № 1. С. 22-28.
63. Богословська Ж. Судові органи в системі реалізації конституційного права людини та громадянина на соціальний захист в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 106-110.
64. Боднар О. Юридичні гарантії права людини на безпеку. *Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 159-168.
65. Бойко В. І. Застосовність статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді справ про адміністративні правопорушення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 59-71.
66. Болотіна Н. Право людини на соціальне забезпечення України:

- проблеми теорії і понять. *Право України*. 2000. № 4. С. 35-43.
67. Болотіна Н. Право соціального забезпечення України: системно-структурний аналіз. *Право України*. 2001. № 5. С. 24-29.
68. Бондаренко Н. О. Конституційно-правовий статус особи: теоретико-практичні засади. *Форум права*. 2016. № 4. С. 35-40
69. Бондаренко О. Захист прав і свобод людини як основний напрям конституційної модернізації в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 2. С. 89-94.
70. Бондарчук І. В. Право на свободу об'єднання в Україні: конституційно-правове регулювання і міжнародно-правові стандарти. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 89-97.
71. Бондарчук І. Легалізація об'єднань громадян як конституційно-правове поняття. *Юридична Україна*. 2009. № 7. С. 28-32.
72. Боняк В. Освітнянське право: галузь права чи галузь законодавства? *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 11. С. 69-71.
73. Бориславська О. М. Конституційна скарга: реальний механізм захисту прав людини чи чергова декларація? *Український часопис конституційного права*. 2017. № 1. С. 7-10.
74. Боровікова В. С. Права і свободи людини як визначальні засади її правового статусу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 3-18.
75. Бородін І. Права та свободи громадян, їх класифікація, гарантії реалізації. *Право України*. 2001. № 12. С. 32-34.
76. Бородін І. Функціональні обов'язки прав прокуратури у сфері забезпечення прав людини і громадянина (загальний нагляд, представництво інтересів громадян). *Право України*. 2000. № 7. С. 46-48.
77. Бородін М. Конституційне право громадянина на звернення до суду за захистом своїх прав. *Право України*. 2000. № 8. С. 65-66.
78. Борщевська Г. Європейська система гарантій і захисту соціально-економічних прав працівників-мігрантів. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 156-159.
79. Бочарова Н. Права человека и права интеллектуальной собственности: современные доктринальные подходы. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 49-54.
80. Бочарова Н. Право на результати творчої діяльності в системі сучасних прав людини і громадянина. *Юридична Україна*. 2006. № 3. С. 8-12.
81. Брацук І. Вплив суду ЄС на формування та розвиток принципу прямої дії права Європейського Союзу. *Юридична Україна*. 2010. № 2. С. 129-132.
82. Бреус С. М. Механізми реалізації права на безоплатну професійну правничу допомогу в Молдові: досвід для України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 52-54.
83. Бризанська О. В. Концепція свавілля у практиці Європейського суду з прав людини в контексті захисту права на свободу. *Слово Національної*

- школи суддів України. 2017. № 2. С. 38-49.
84. Буайя Ф. Захист прав людини на національному та наднаціональному рівні. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 196-199.
85. Букач В. В., Шевченко А. О. Люстрація як інститут захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 59-61.
86. Букач В. Зміст конституційних політичних прав і свобод громадян. *Право України*. 2001. № 9. С. 21-23.
87. Буроменський М. Європейський кодекс свободи та демократії. *Право України*. 2010. № 10. С. 89-93.
88. Бурьянов С. А., Мозговой С. А. Концепция государственно-конфессиональных отношений: от декларирования свободы совести к антиконституционной государственной политике вероисповедных предпочтений. *Право и политика*. 2001. № 6. С. 131-133.
89. Буткевич В. Генеза доктрини міжнародної правосуб'єктності індивіда. *Право України*. 2010. № 2. С. 44-48.
90. Буткевич В. Фактори негативного впливу на ефективність реалізації прав людини в Україні. *Право України*. 2009. № 4. С. 36-41.
91. Васечко Л. Обмеження прав людини в умовах глобалізації: проблеми теорії і практики. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 4-8.
92. Васильченко О. Ограничение свободы выражения мнения в целях национальной безопасности Украины: конституционный-правовой анализ. *Верховенство Права*. 2017. № 3. (30). С. 59-66.
93. Васильченко О. Сучасний зміст конституційного принципу рівності прав і свобод людини та громадянина. *Право України*. 2017. № 7. С. 47-55.
94. Васильченко О. П. Рівність прав і свобод людини і громадянина в Україні незалежно від мовної ознаки. *Європейські перспективи*. 2014. № 8. С. 60-64.
95. Великоречанін П. Транснаціоналізація інституту громадянства та особливі випадки полігромадянства. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 35-42.
96. Венецька О. Проблематика прав людини у відносинах Європейського Союзу з третіми державами. *Право України*. 2010. № 1. С. 98-101.
97. Верланов С. Практика Страсбурзького суду як інструмент захисту соціально-економічних прав людини. *Право України*. 2010. № 10. С. 173-177.
98. Верланов С. Соціальні права людини і громадянина у практиці Конституційного Суду України: межі захисту. *Право України*. 2010. № 2. С. 108-111.
99. Вінгловська О. Діти України потребують правового захисту. *Право України*. 1996. № 4. С. 31-33.
100. Віткова В. С. Суб'єкти конституційного права на медичну допомогу. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 17-20.
101. Власенко О. Конституційно-правовий механізм реалізації права

- громадян на свободу мирних зборів. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 111-113.
102. Волинець В. Охорона прав і свобод людини і громадянина як функція сучасної демократичної держави. *Юридична Україна*. 2013. № 4. С. 9-15.
103. Волинець В. Правове забезпечення державної підтримки науки, освіти і культури в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 9-15.
104. Волинка К. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти. *Право України*. 2000. № 11. С. 30-33.
105. Волинка К. Проблема збереження прав і свобод особи в Україні. *Людина і політика*. 2000. № 1. С. 64-68.
106. Воронова В. Право на евтаназію як складова права людини на життя. *Право України*. 2010. № 5. С. 199-201.
107. Гаврилова І. О. Правовий статус фізичних осіб-підприємців як суб'єктів адміністративної відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 116-120.
108. Гаврильців М. Т. Організаційно-правові гарантії конституційного права людини та громадянина на судовий захист у сфері публічних правовідносин. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 22. С. 38-41.
109. Гараджаєв Д. Конституційна скарга як ефективний процесуальний засіб захисту прав і свобод людини та громадянина. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 1. С. 33-38.
110. Гарбуз К. С. Права людини в Україні: конституційна цінність? *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 21. С. 31-37.
111. Гергелійник В. О. Взаємозв'язок конституційного права на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування з іншими соціальними правами людини. *Публічне право*. 2019. № 2. С. 15-23.
112. Гецько М. М. Конституційна скарга як інструмент реалізації природного права людини і громадянина в Україні на судовий захист основних прав і свобод. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 7. С. 73-77.
113. Гладкіх В. І. Конституційні соціальні права громадян України як теоретична і практична проблема. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2005. № 2. С. 38-41.
114. Гладкіх В. І. Соціальні права громадянина в аспекті формування України як соціальної правової держави. *Право України*. 2005. №11. С. 57-60.
115. Головченко В. Права жінок в Україні: під кутом зору міжнародно-правових стандартів. *Право України*. 1999. № 7. С. 38-41.
116. Гончаренко В. Аспекти забезпечення прав і свобод особи в системі місцевої публічної влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 118-122.
117. Гончаренко О. Законодавство України про біженців – реальні проблеми

- та шляхи їх подолання. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 12. С. 10-14.
118. Гончаренко О. Конституційно-правові гарантії економічних прав людини і громадянина в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 4. С. 24-29.
119. Гончаренко О. Міжнародні нормативно-правові гарантії економічних прав людини і громадянина України. *Юридична Україна*. 2006. № 3. С. 23-26.
120. Гончаренко О. Міжнародно-правове регулювання прав дитини в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 2. С. 4-7.
121. Гончаренко О. Питання конституційного закріплення права на життя ненародженої дитини. *Право України*. 2010. № 5. С. 90-94.
122. Гончаренко О. Правові обмеження права на приватну власність у Конституції України. *Право України*. 2007. № 4. С. 122-125.
123. Горбова Н. А. Правова культура та культура прав людини: співвідношення понять та шляхи імплементації. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 16-18.
124. Гостєв В. В. Права і свободи людини та громадянина як основа їх правового статусу. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2010. № 17. С. 108-114.
125. Гоша І. О. Розвиток права на освіту в умовах євроінтеграційних процесів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1. С. 14-17.
126. Грабар Н. Правова регламентація порядку порушення справи про надання статусу біженця. *Право України*. 2005. № 7. С. 57-60.
127. Грабовська О. Застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у цивільному процесі України. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 64-70.
128. Грицай І. Обеспечении политических прав и свобод человека и гражданина в Украине в контексте гендерного паритета. *East European Science Journal*. 2016. № 3, ч. 4. С. 156-161.
129. Грицкевич С. Екологічні права в системі конституційних прав людини і громадянина. *Право України*. 2001. № 8. С. 54-57.
130. Громовчук М. В. Право людини на життя: теоретичні та практичні засади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 37-41.
131. Гудзь Л. Механізм забезпечення виборчих прав громадян України та його основні елементи. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 129-131.
132. Гудзь Д. С. Поняття прав людини: загальнотеоретична характеристика. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 42-45.
133. Дамірлі М. Європейська конвенція з прав людини як ключовий елемент системи права Ради Європи. *Право України*. 2010. № 10. С. 98-102.
134. Дахова І. І. Обмеження реалізації права на свободу віросповідання. *Форум права*. 2017. № 3. С. 27-32.
135. Дашковська О. Гендерна рівність у системі демократичних принципів

- організації суспільства. *Право України*. 2009. № 12. С. 134-139.
136. Дашковська О. Право на гідність та особисту недоторканість особи: гендерний аспект. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 198-204.
137. Дашковська О. До питання про інститути забезпечення прав і свобод людини і громадянина. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 44-49.
138. Дежан-Понс М. Територіальний та екологічний виміри забезпечення сталого розвитку, прав людини та демократії. *Право України*. 2011. №2. С. 95-104.
139. Денисов В. Правам людини – європейський рівень поваги. *Віче*. 2002. № 4. С. 53-57.
140. Дерій В. В. Корупція і права людини. *Юридична Україна*. 2019. № 5. С. 52-54.
141. Дешко Л. М. Генеза конституційного права звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних судових установ чи органів міжнародних організацій. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 21-25.
142. Добренька Н. В. Проблеми реалізації прав особами з особливими потребами. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 2. С. 26-29.
143. Добрянський С. П. Права людини в Європейському Союзі: можливості удосконалення юридичного гарантування. *Право України*. 2019. № 11. С. 108-127.
144. Дробуш І. В. Проблеми класифікації конституційно-правових гарантій політичних прав громадян України. *Часопис Київського університету права*. 2005. № 4. С. 100-105.
145. Дроздова О. Репродуктивні права: міжнародно-правовий аспект. *Право України*. 2016. № 5. С. 183-189.
146. Дубінко Д. О. Реалізація принципу прав людини як стрижнева основа судочинного процесу. Слово *Національної школи суддів України*. 2019. № 1. С. 84-97.
147. Дудаш Т. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у світлі праворозуміння Страсбурзького суду. *Право України*. 2010. № 10. С. 158-161.
148. Дученко А. Ю. Свобода слова в Україні: стан, гарантії, перспективи. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 39. С. 54-58.
149. Дяченко С. В. Принцип права на справедливий суд: елементи розгляду та практика Європейського суду з прав людини щодо України. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 70. С. 90-96.
150. Дячок Т. О. Звернення громадян – шлях до вирішення гострих суспільно значущих проблем. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 1. С. 148-149.
151. Євстіфєєв М. До питання про природу люстраційних заходів у контексті конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина. *Вісник*

- Конституційного Суду України*. 2016. № 1. С. 88-97.
152. Єльнікова М. О. Класифікація конституційних прав і свобод людини в контексті праворозуміння. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. Вип. 2 (1). С. 77-81.
153. Єрмакова Г. С. Релігійний фактор і його вплив на закріплення релігійних прав і свобод людини в правовому полі Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: *Юриспруденція*. 2016. Вип. 22. С. 19-23.
154. Єрух М. Правове регулювання державного управління міграційними процесами в Україні. *Право України*. 1994. № 5-6. С. 42-43.
155. Жаровська І. М., Грень Н. М. Реалізація права людини на справедливий суд. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 3-6.
156. Жерж Н. А. Міжнародні нормативно-правові засади боротьби з торгівлею людьми. *Ірпінський юридичний часопис*. Серія: *Право*. 2019. Вип. 1. С. 141-150.
157. Жупанова Е. Конституционные гарантии обеспечения прав, свобод и законных интересов личности в уголовном производстве. *Leges si Viata*. 2017. № 12, ч. 2. С. 58-62.
158. Завгородний В. Понятие и сущность практики Европейского суда по правам человека. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 30-35.
159. Завгородній В. А., Бугайов В. С. Підстави набуття громадянства України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 41-46.
160. Заворотченко Т. М. Класифікація конституційних суб'єктивних політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 1. С. 42-45.
161. Заворотченко Т. М. Свобода спілок: проблеми правового регулювання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 47-55.
162. Заворотченко Т. Нормативно-правові гарантії політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 62-72.
163. Заворотченко Т. Обов'язки держави та державних органів і обов'язки громадян як гарантії конституційних прав і свобод людини. *Юридична Україна*. 2006. № 4. С. 4-8.
164. Заворотченко Т. Політичні права в системі конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 89-97.
165. Зайцев Ю. Про тонкощі використання в українській судовій практиці рішень Європейського суду з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С. 5-8.
166. Закриницька В. Омбудсмен з прав дитини в механізмі державного захисту прав, свобод і законних інтересів дітей: зарубіжний досвід.

Вісник Академії правових наук України. 2012. № 4 (71). С. 346-356.

167. Залеська А. Об'єктивні ознаки порушення права на отримання освіти. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 369-374.
168. Залізняка В. Міжнародно-правове регулювання права на інформацію. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 8. С. 69-72.
169. Залюбовская И. Защита прав граждан Украины за границей. *Юридический вестник*. 1998. № 4. С. 142-144.
170. Заросило В. Щодо формування сучасного сприйняття прав людини. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 20-23.
171. Зарубей В. Правове регулювання перебування іноземців та біженців в Україні. *Право України*. 1999. № 8. С. 52-53.
172. Зуєв Р. Щодо механізму адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини. *Юридична Україна*. 2011. № 8. С. 46-51.
173. Исмаилов Р. Понятие гражданства. *Юридический вестник*. 1999. № 4. С. 81-85.
174. Іванницький С. Принципи адвокатури. *Юридична Україна*. 2015. № 10-12. С. 117-130.
175. Іванюшенко Б. В. Особливості гарантій права людини на безпечне життя і здоров'я докiлля. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 1. С. 36-43.
176. Івершенко Л. Зміст конституційного права людини та громадянина на приватну власність. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 7. С. 88-91.
177. Ірха Ю. Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в інтересах національної безпеки України в сучасних умовах. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 78-87.
178. Ісакова В. Право на правову допомогу в системі прав людини. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 337-345.
179. Іщук С. Завчасне сповіщення при реалізації конституційного права на проведення мирних зібрань. *Право України*. 2016. № 1. С. 136-143.
180. Каліченко О. Політичні гарантії права людини на свободу світогляду і віросповідання та їх правове забезпечення за законодавством України. *Право України*. 2009. № 10. С. 132-136.
181. Кампо В., Савчин М., Сергієнко Н. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та Конституційний Суд України (окремі аспекти міжнародно-конформного тлумачення Конституції України). *Право України*. 2010. № 10. С. 186-190.
182. Капінус Л. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 1. С. 53-57.
183. Карпа В. Корупція і права людини. *Юридична Україна*. 2018. № 9. С. 60-63.
184. Карпачова Н. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – основа формування європейських стандартів прав і свобод

- людини в Україні. *Право України*. 2010. № 10. С. 24-27.
185. Карпачова Н. Омбудсман України на захисті прав і свобод людини в умовах глобальної фінансово-економічної кризи. *Право України*. 2010. № 2. С. 4-9.
186. Карпачова Н. Правовий статус українських трудових мігрантів та стан дотримання їхніх прав і свобод. *Юридична Україна*. 2003. № 5. С. 60-68.
187. Касмінін О. Актуальні питання захисту права на працю та права на соціальний захист громадян Конституційним Судом України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 123-131.
188. Катаева Э. Защита прав и интересов физических и юридических лиц как результат решения публично-правовых споров административными судами Украины. *Leges si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 50-54.
189. Кашинцева О. Право пацієнта на духовну підтримку: принцип толерантності. *Право України*. 2011. № 1. С. 196-199.
190. Кашинцева О. Правовий статус людини в біомедичному експерименті: людина чи animal of necessity. *Право України*. 2010. № 2. С. 114-118.
191. Кашунська К. О. Контроль щодо правового статусу біженців, як чинник приватної безпеки. *Юрист України*. 2014. № 2. С. 11-17.
192. Кирилюк Д. Міжнародно-правові стандарти права особи на правову допомогу та їх імплементація у законодавстві України. *Юридичний журнал*. 2005. № 10. С. 29-31.
193. Кириченко Ю. В. Конституційне закріплення права на невтручання в особисте і сімейне життя в Україні та європейських державах: порівняльно-правовий аналіз. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 34-40.
194. Китайка О. Основные аспекты конституционного статуса ребенка в ЕС. *Leges si Viata*. 2017. № 2, ч. 2. С. 54-57.
195. Кім Н. Р. Право на вільний розвиток особистості: універсальна цінність чи новела ліберального світу. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 6. С. 104-113.
196. Кірічко С. Соціальний захист. Як працюєш, так і дбаєш. *Віче*. 2001. № 3. С. 65-68.
197. Клименко О. І. Поняття конституційного права громадян на мирні зібрання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 134-141.
198. Климович О. Система національних засобів захисту прав людини (в контексті положень Конвенції про захист прав і основних свобод людини). *Право України*. 2001. № 1. С. 34-36.
199. Ключковський Ю. Суб'єктивні права, похідні від основних виборчих прав. *Право України*. 2015. № 10. С. 122-130.
200. Князев В. Конституційні гарантії прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні. *Право України*. 1998. № 11. С. 29-31.
201. Князев В. Поняття та елементи конституційного статусу людини і громадянина в Україні. *Право України*. 1998. № 12. С. 29-33.

202. Коваленко В. Гарантії прав і свобод людини в Україні та шляхи їх удосконалення в контексті модернізації Конституції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 57-65.
203. Ковалишин І. Законодавство України про біженців: питання розвитку і вдосконалення. *Нова політика*. 1999. № 6. С. 12-15.
204. Ковалишин І. Поняття «біженець»: критерії визначення в законодавстві України. *Право України*. 1999. № 11. С. 112-117.
205. Ковалишин І. Правовий статус біженців в Україні як вид правового статусу іноземців. *Право України*. 2001. № 2. С. 38-42.
206. Коваль В. Забезпечення прав іноземців та осіб без громадянства в адміністративних справах про їх видворення за межі України. *Право України*. 2016. № 3. С. 269-276.
207. Коваль Н., Кайдаш Л. К вопросу о понятии решений Европейского суда по правам человека в международном и украинском законодательстве. *Leges si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 65-69.
208. Ковальчук А. Ю. Деякі аспекти правового забезпечення прав і свобод дитини. *Європейські перспективи*. 2012. № 2 (2). С. 83-87.
209. Козинець І. Г., Козинець О. Г. Права біженців в контексті прав людини в сучасному світі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. Т. 2. С. 21-24.
210. Козир О. Забезпечення органами внутрішніх справ України конституційного права особи на недоторканість житла. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 12-15.
211. Козюбра М. Права людини і верховенство права. *Право України*. 2010. № 2. С. 24-35.
212. Колісник В. Деякі питання реалізації національно-культурних прав особи. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3. С. 41-45.
213. Колісник В. Про визначення поняття правового статусу національних меншин та його головних елементів. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 2. С. 28-34.
214. Колодій А. М. Підвищення якості освіти у сфері прав і свобод людини та громадянина. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України* 2001. № 3. С. 112-118.
215. Коломоець Ю. О. Зміст конституційного права людини і громадянина на страйк. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 100-109.
216. Комзюк В. Т. Адміністративне видворення за межі України іноземців та осіб без громадянства: правове регулювання та місце в системі заходів державного примусу. *Форум права*. 2017. № 4. С. 105-110.
217. Комогоров Ю. Громадянство в Україні: правові та соціологічні питання. *Право України*. 2000. № 8. С. 115-117.
218. Кондратенко В. М. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю: шляхи перейняття зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія:*

Юриспруденція. 2017. Вип. 28. С. 36-38.

219. Кондратенко В. М. Сучасні теоретико-правові підходи до реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина суб'єктами публічної адміністрації. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*. 2020. Вип. 8. С. 51-54.
220. Кондратюк Т. В. Рівні права та можливості в Україні: реалії та перспективи. *Безпека життєдіяльності*. 2006. № 12. С. 8-11.
221. Кононенко О. Проблеми реалізації конституційного права громадян на збори, мітинги, походи і демонстрації. *Право України*. 1998. № 2. С. 48-50.
222. Кончар П. Європейська соціальна хартія – один із основних інструментів захисту прав людини в Європі. *Право України*. 2010. № 10. С. 119.
223. Копиленко О. Щодо закону про громадянство України. *Право України*. 2001. № 10. С. 84-88.
224. Копча В. В. Конституційна скарга як інструмент захисту прав людини в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Вип. 4. С. 11-16.
225. Корнієнко Г. П. Проблема прав людини в філософії права США. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 78-85.
226. Корнієнко Г. П. Обґрунтування прав людини: від класичного до сучасного лібералізму. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 61. С. 295-304.
227. Корнієнко М. В. Конституційне право людини і громадянина на свободу думки і слова в Україні: стан наукових досліджень. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 9-13.
228. Коршенко А. В. Застосування практики Європейського суду з прав людини судовими органами України в забезпеченні права особи на правову допомогу. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 6. С. 106-111.
229. Костицький В. Соціально-економічні права людини. *Право України*. 1996. № 6. С. 16-17.
230. Котерлін І. Тлумачення поняття захисту інформації як правової категорії. *Юридична Україна*. 2009. № 4. С. 34-35.
231. Котляр О. І. Роль Конвенції про захист прав і основоположних свобод у захисті прав біженців. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип. 11. С. 73-82.
232. Котормус Т. Классификация административно-правовых гарантий защиты права собственности граждан Украины в районах проведения антитеррористической операции. *Leges si Viata*. 2017. № 12, ч. 2. С. 96-100.
233. Котюк І. І. Конституційно-правові аспекти проблеми визначення та забезпечення правомірності слідчих дій. *Бюлетень Міністерства*

- юстиції України. 2009. № 12 (98). С. 48-55.
234. Кофман Б. Я. Правова соціалізація як основа реалізації правового статусу людини і громадянина в місцевому самоврядуванні. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2019. Вип. 83. С. 118-136.
235. Коцюба Р. О. Гарантування прав людини в контексті імперативів конституційного забезпечення ядерної безпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 29-33
236. Кравцов А. Пріоритет прав і свобод людини і громадянина – основний принцип діяльності міліції України. *Юридична Україна*. 2010. № 6. С. 29-31.
237. Кравченко С. Розвиток екологічних прав людини у міжнародному праві. *Право України*. 2001. № 2. С. 133-136.
238. Кравченко Т. А. Права людини як основний критерій легітимності державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 4. С. 13-17.
239. Краснова М. Право громадян на екологічну інформацію: проблеми гарантій реалізації та захисту. *Право України*. 1997. № 3. С. 42-48.
240. Красовський К. Ю. Новітні ідеї гарантування природних прав людини та удосконалення їх конституційних механізмів на тлі світового досвіду. *Публічне право*. 2019. № 4. С. 19-29.
241. Красовський К. Концепції природних прав людини у період Нового часу та їх відображення у перших юридичних документах. *Публічне право*. 2018. № 4. С. 206-213.
242. Красовський К. Ю. Прийняття Конституції України як визначний крок в імплементації природних прав людини. *Публічне право*. 2019. № 1. С. 35-48.
243. Крижанівський С. Про деякі концептуальні положення конституційної регламентації прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Право України*. 1998. № 7. С. 30-32.
244. Круглова О. О. До питання визначення завдань соціальної політики України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 14-17.
245. Крук О. Проблемні питання реалізації демократичних прав і свобод людини. *Право України*. 2007. № 5. С. 20-24.
246. Круміна В. Роль та виклики адміністративних судів у захисті прав людини: досвід Латвії. *Право України*. 2016. № 2. С. 82-86.
247. Крусс В. И. Актуальные аспекты проблемы злоупотребления правами и свободами человека. *Государство и право*. 2002. № 7. С. 46-53.
248. Крусс В. И. Личностные («соматические») права человека в конституционном и философско-правовом измерении: к постановке. *Государство и право*. 2000. № 10. С. 43-50.
249. Кубко О. Проблемні питання реалізації демократичних прав і свобод людини. *Право України*. 2007. № 5. С. 20-24.

250. Кудрявцева О. Класифікація та систематизація конституційних прав і свобод дитини в Україні. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 47-52.
251. Кудрявцева О. М. Нормативно-правове забезпечення конституційних прав дитини в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 19-25.
252. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 4. С. 88-92.
253. Куліцька С. Ефективні засоби захисту права на справедливий суд (у частині дотримання розумних строків) в Україні: місія здійснення? *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 121-126.
254. Куракін О. М. Право на мирні зібрання: від авторитаризму до демократії. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 1. С. 39-42.
255. Куріс Е. Стаття 18 Європейської конвенції з прав людини: підхід Страсбурзького суду. *Слово Національної школи суддів України*. 2016. № 4. С. 6-12.
256. Курко М. Право громадян на проведення масових заходів в Україні та його застосування. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 16-19.
257. Куц Ю. Права людини і права нації як політологічна проблема. *Розбудова держави*. 1994. № 6. С. 53-57.
258. Куц Ю. Реалізація прав людини і націй. *Юридический вестник*. 2002. № 1. С. 82-85.
259. Кучук А. М. Гендерна рівність і рівність чоловіка і жінки: правовий дискурс. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 24-26.
260. Кушнір І. В. Поняття та ознаки конституційного права фізичної особи на доступ до публічної інформації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7 С. 58-64.
261. Кушніренко О. Права іноземців на участь у місцевому самоврядуванні. *Віче*. 2003. № 4. С. 78-79.
262. Кушніренко О. Роль місцевих органів влади у забезпеченні права громадян на достатній життєвий рівень. *Право України*. 1999. № 1. С. 14-16.
263. Лавринович О. Європейська конвенція з прав людини – надійний дороговказ гуманістичного розвитку України. *Право України*. 2010. № 10. С. 43-46.
264. Ладигін С. Конституційно-правове регулювання інституту громадянства та проблема подвійного громадянства в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 4. С. 25-29.
265. Ладиченко В. Взаємозв'язок права і свободи. *Юридична Україна*. 2011. № 10 (106). С. 4-9.
266. Лазарєв В. В. Юридична природа і ознаки громадянства України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 1. С. 68-70.

267. Лазаренко Л. А. Конституційне право громадян України на звернення та його забезпечення судовими і правоохоронними органами (аналіз соціологічного дослідження). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 66-73.
268. Лакабарат А. Роль касаційної інстанції у захисті прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 218-222.
269. Лановенко Г. Приватне життя людини як об'єкт правової охорони. *Право України*. 2005. № 12. С. 112-116.
270. Легін Л. М. Право на інформацію про нові закони та інші правові акти. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 338-349.
271. Лемак В. Соціально-економічні права людини в контексті верховенства права: вітчизняний досвід, закріплення та застосування. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 40-48.
272. Лещенко Д. Окремі нюанси застосування Віденської конвенції з метою правового захисту інтересів покупця при укладенні договорів міжнародної купівлі-продажу. *Право України*. 2016. № 5. С. 37-40.
273. Липчук О. І. Політичні права та свободи людини і громадянина: сучасний стан та проблеми реалізації в Україні. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2016. № 3. С. 72-78.
274. Лисогор В. Презумпція невинуватості – основний принцип кримінального процесу в правовій державі. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12 (169). С. 145-148.
275. Литвин В. Європейська конвенція з прав людини: уроки і перспективи. *Право України*. 2010. № 10. С. 4-9.
276. Литвиненко А. Захист дітей – обов'язок держави. *Право України*. 1997. № 5. С. 25-29.
277. Литвиненко І. Л. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини. *Університетські наукові записки*. 2005. № 4. С. 271-279.
278. Литовченко Л. А. Поняття «право на правову допомогу» та «правова допомога» у контексті конституційного та цивільно-процесуального законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 152-162.
279. Лічман Н. Судовий захист конституційного права людини на житло. *Юридический вестник*. 1998. № 3. С. 96-100.
280. Ліщина І. Регулювання реалізації рішень Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2001. № 5. С. 42-43.
281. Ліщина І. Ю. Скасування остаточних судових рішень як порушення права власності у практиці Європейського суду з прав людини та сучасний стан проблеми в українському судочинстві. *Право України*. 2019. № 11. С. 256-271.
282. Лобода Ю. П. Права громадян на житло та отримання житла за рахунок житлового фонду підприємств, організацій, установ: правова традиція і трансформація вітчизняної правової системи. *Бюлетень Міністерства*

юстиції України. 2010. № 10. С. 23-29.

283. Лотюк О. Принципи громадянства України відповідно до Конституції України. *Право України*. 1998. № 7. С. 9-14.
284. Луцков В. Індивідуальна конституційна скарга як засіб захисту прав людини та громадянина: аналіз чинного законодавства. *Юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 103-108.
285. Макаренко О. Європейський суд з прав людини як механізм захисту прав платників податків у розрізі аналізу прийнятих ним рішень. *Юридична Україна*. 2019. № 4. С. 72-73.
286. Макаренков О. Гарантування права людини на розвиток як напрям трансформації правової системи відкритого суспільства. *Юридична Україна*. 2013. № 10. С. 16-23.
287. Максименко С. Шенгенська конвенція і право людини на вільне пересування та вибір місця проживання. *Право України*. 2000. № 5. С. 14-16.
288. Максимов С. Інститут прав людини в сучасному світі: філософсько-правові аспекти. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3. С. 49-53.
289. Максимов С. Права людини: універсальність і культурна різноманітність. *Право України*. 2010. № 2. С. 36-40.
290. Маланій О. Правове забезпечення охорони праці у Східній Галичині у 1918-1939 рр. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 16-21.
291. Малишев Б. Природні права людини: загальнотеоретична характеристика. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 23-29.
292. Маркерт Т. Роль Верховного Суду України в механізмі виконання зобов'язань держави у сфері захисту прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 207-211.
293. Мармазов В. Чи існує право на справедливий арбітражний розгляд справ, гарантований Європейською Конвенцією з прав людини? *Право України*. 2011. № 1. С. 37-49.
294. Мартиненко Б. Права і свободи громадян у юрисдикційних провадженнях. *Право України*. 2006. № 11. С. 17-21.
295. Мартинюк Ю. М. Деякі аспекти правового статусу біженців та осіб, що потребують додаткового захисту в Україні. *Митна справа*. 2013. № Спец. вип. С. 87-91.
296. Марчук М. І. Право людини на свободу світогляду та віросповідання в Україні. *Право і Безпека*. 2012. № 1. С. 23-26.
297. Марущак Н. В. Щодо питання співвідношення міжнародного й національного права у сфері забезпечення прав людини. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 11-13.
298. Марущак Н. Щодо питання суті та змісту права особи на повагу до її гідності. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 9. С. 3-6.
299. Марущак Н. В. Право особи на повагу до гідності: міжнародно-правовий

- асpekt. *Міжнародний юридичний вісник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. 2015. Вип. 1. С. 228-233.
300. Марцеляк О. Омбудсман з прав дитини: проблеми формування і розвитку у світі і в Україні. *Право України*. 2003. № 10. С. 44-48.
301. Марченко О. О. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод як джерело адміністративного права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 181-184.
302. Масленко О. Конституційні вимоги щодо права власності на землю. *Віче*. 2004. № 3. С. 18-22.
303. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 1. С. 186-194.
304. Матат А. В. Громадянство як правовий статус фізичної особи – суб'єкта основних прав (німецька доктрина та український досвід). *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 64. С. 170-177.
305. Матяшовська Р. Ю. Громадянство як визначальна гарантія забезпечення прав дітей дошкільного віку. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 7. С. 61-68.
306. Мацькевич М. Гарантії захисту інтелектуальної власності в контексті конституційних культурних прав. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 3. С. 100-103.
307. Мацькевич М. Конституційні і культурні права в практиці Європейського суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 1. С. 3-5.
308. Мацькевич М. Конституційні культурні права та свободи людини і громадянина в умовах глобалізації. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 411-417.
309. Мацькевич М. Конституційні культурні права та свободи людини і громадянина на сучасному етапі розвитку демократії в Україні. *Віче*. 2012. № 4. С. 20-22.
310. Мацькевич М. Культурні права та свободи людини і громадянина: питання регламентації змісту та реалізації. *Віче*. 2011. № 20. С. 24-26.
311. Мацькевич М. М. Поняття гарантій конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*. 2014. № 3. С. 219-227.
312. Мацькевич М. Право на освіту як конституційне культурне право: практика Європейського суду з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 30-36.
313. Мельничук О. С. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в концепції правосвідомості. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 85-92.
314. Мельничук О. Захист права на освіту державно-громадськими органами

- управління освітою. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 1. С. 6-9.
315. Мельничук О. Інститут омбудсмена в механізмі захисту прав людини на освіту. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2 (194). С. 7-10.
316. Мельничук О. Поняття права на освіту в аспекті інтегративної юриспруденції. *Юридична Україна*. 2011. № 4 (100). С. 10-14.
317. Мельничук О. Право на освіту в контексті теорій право розуміння. *Право України*. 2011. № 2. С. 180-185.
318. Мельничук О. Публічний та приватний інтерес у контексті забезпечення права людини на освіту. *Публічне право*. 2011. № 1. С. 116-121.
319. Мельничук О. Реалізація прав людини на освіту: сутність та механізм. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 23-29.
320. Мельничук О. Суб'єктивне право на освіту: поняття, структура, зміст. *Юридична Україна*. 2011. № 6 (102). С. 4-10.
321. Мельничук О. Ф. Захист права на освіту Конституційним Судом України. *Адвокат*. 2011. № 3 (126). С. 24-27.
322. Мельничук О. Ф. Право людини на захист суб'єктивного права на освіту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 7. С. 20-26.
323. Мельничук О. Ф. Правові засоби та способи захисту суб'єктивного права на освіту. *Адвокат*. 2011. № 4 (127). С. 23-27.
324. Мельничук О. Ф. Принципи освіти в механізмі реалізації права людини на освіту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 44-49.
325. Мельничук О. Юридичні гарантії права людини на освіту: загальнотеоретичний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 1. С. 68-71.
326. Микитенко Є. В. Щодо особливостей правового регулювання статусу біженців. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 14 (1). С. 38-40.
327. Мисюк Ю. І. Право на здобуття вищої освіти осіб з особливими потребами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6, Т. 1. С. 13-15.
328. Митник О. В. Питання вдосконалення механізму захисту прав і свобод людини у зв'язку з конституційними перетвореннями в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 70-74.
329. Михайлова І. О. Дискурсивна етика як проект реалізації універсальності прав людини в умовах глобалізації. *Гілея*. 2019. Вип. 147 (3). С. 63-66.
330. Мікуліна М. Законні інтереси та суб'єктивні права: потенціал можливостей. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 3. С. 25-26.
331. Мілова Т. Конституційні принципи регулювання духовно-етичних та ідеологічних відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 1. С. 72-75.
332. Мілова Т. М. Нормативно-правові гарантії конституційного права людини і громадянина на свободу наукової творчості в Україні. *Часопис*

Київського університету права. 2007. № 3. С. 82-88.

333. Мілова Т. М. Окремі права і свободи громадян України та їх відповідність європейським стандартам. *Часопис Київського університету права*. 2005. № 3. С. 80-83.
334. Мінка Т. Видворення іноземних громадян як міра відповідальності за порушення порядку перебування в Україні. *Право України*. 2001. № 9. С. 70-72.
335. Мінюков А. Теоретичні та історико-правові засади забезпечення органами державної влади прав і свобод людини і громадянина України. *Право України*. 2007. № 5. С. 15-19.
336. Мірошніченко О. А. Теорія та практика застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та виконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні. *Форум права*. 2012. № 1. С. 369-372.
337. Мішина Н. В. Інкорпорація законодавства про права людини: європейський досвід. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 60. С. 273-279.
338. Мішина Н. В. Конституційна скарга та індивідуальна заява до Європейського суду з прав людини як юридичні гарантії прав людини в Україні. *Право України*. 2018. № 12. С. 178-196.
339. Мойсей Г. Г. Право на людську гідність: поняття та гарантії. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 59-61.
340. Мосьондз С. Проблема біженців: історія виникнення, сучасний стан та шляхи розв'язання. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 12. С. 135-139.
341. Мосьондз С. Становлення державної міграційної політики в Україні. *Право України*. 2005. № 11. С. 114-117.
342. Моткова О. К вопросу применения Европейским судом по правам человека норм конвенции о защите прав человека и основных свобод. *Leges si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 105-109.
343. Музика В. В. Особливості атрибуції порушень прав людини, що пов'язані зі зміною клімату. *Актуальні проблеми політики*. 2019. Вип. 63. С. 271-282.
344. Муравйов В. Захист прав людини в Європейському Союзі. *Право України*. 2011. № 6. С. 85-100.
345. Мутусханов А. А. Європейські стандарти прав людини у правовій системі України. *Трипільська цивілізація*. 2012. № 8. С. 63-67.
346. Мушак Н. Механізм правового регулювання відносин України та Європейського Союзу у сфері захисту прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 5-14.
347. Навроцький О. О. Набуття дитиною адміністративної дієздатності як самостійного елементу адміністративної правосуб'єктності дитини в аспекті реалізації її права на дошкільну та загальну середню освіту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія:

Юриспруденція. 2017. Вип. 27. С. 41-44.

348. Нагорний Є. Удосконалення законодавства України про громадянство – запорука захисту прав людини. *Право України*. 2006. № 10. С. 33-35.
349. Нагорнова Є. А. Громадянство в Україні: правове регулювання, набуття та припинення. *Наше право*. 2013. № 7. С. 42-46.
350. Наливайко Л. Р. Захист прав і свобод в світлі положень Конституції України та конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2003. Спецвипуск. С. 343-345.
351. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова регламентація права людини на життя в Україні. *Влада. Людина. Закон*. 2003. № 4. С. 102-106.
352. Наливайко Л. Р. Міжнародний контроль за дотриманням прав і свобод національних меншин в Україні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2002. № 7-8. С. 25-29.
353. Наливайко Л. Р., Вітвіцький С. С. Право на доступ до публічної інформації в контексті контролю громадян за діяльністю держави. *Право і суспільство*. 2014. № 5. С. 28-33.
354. Наливайко Л. Р. Теоретичні та практичні проблеми правового статусу біженців в Україні. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2001. № 2. С. 67-76.
355. Наливайко Л. Р., Романов М. Ю. Політичні права внутрішньо переміщених осіб в Україні: реалії та проблемні аспекти. *National law journal: theory and practice*. 2018. № 5 (21). С. 15-18.
356. Нелін О. І. Правові аспекти забезпечення прав людини в сучасному геополітичному просторі та в Україні. *Юридична Україна*. 2019. № 7. С. 48-53.
357. Нелін О. І. Ідеологія захисту прав людини в Україні в мирний час і під час збройних конфліктів (війни). *Юридична Україна*. 2019. № 5. С. 46-51.
358. Нестеренко С. Судовий розгляд справ *in absentia* та захист прав особи в механізмі екстрадиції. *Юридична Україна*. 2009. № 10. С. 135-139.
359. Нестерович В. Лобювання як конституційно-правовий механізм захисту прав і свобод людини і громадянина. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 83-93.
360. Нижник А. Питання судового захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Право України*. 2010. № 2. С. 65-69.
361. Нікольська О. Конституційне право на мирні зібрання: проблеми реалізації. *Юридична Україна*. 2013. № 3. С. 33-37.
362. Новик В. Імміграція: пошук шляхів вирішення проблеми. *Право України*. 1999. № 6. С. 61-63.
363. Новіков В. В. Свобода совісті і віросповідання – конституційне право людини. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 1. С. 71-74.
364. Новіцький В. В. Методологія аналізу прав людини та юридичних

- гарантій їх реалізації. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 80. С. 28-38.
365. Нудненко Л. Деякі проблеми змісту та реалізації конституційного права на свободу слова. *Право України*. 2012. № 8. С. 100-113.
366. Огородник А. Механізм забезпечення прав і свобод людини та принципи законності в Україні. *Право України*. 2008. № 6. С. 14-18.
367. Олещенко В. Соціальні права людини: теоретичні інтерпретації та офіційні класифікації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 2. С. 56-63.
368. Олійник А. Поняття, види і зміст конституційної свободи пересування в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 1. С. 97-105.
369. Олійник А. Ю. Суб'єкти забезпечення конституційних свобод та недоторканості людини і громадянина в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2005. № 5. С. 78-89.
370. Олійник В. Конституційне право на свободу та особисту недоторканність: поняття та характерні риси. *Право України*. 2000. № 12. С. 33-36.
371. Онишко О. Б. Гарантії забезпечення конституційного права громадянина на невтручання в особисте і сімейне життя. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 115-120.
372. Оніщенко Н. До питання про розвиток доктрини прав людини в Україні (роки незалежності). *Право України*. 2013. № 9. С. 176-193.
373. Оніщенко Н. Захист прав і свобод людини в Україні. *Право України*. 2009. № 4. С. 47-54.
374. Опольська Н. Зміст суб'єктивного права на творчість. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 5. С. 17-20.
375. Опольська Н. Проблеми забезпечення прав та свобод дитини у вітчизняній науковій думці кінця ХІХ – першої половини ХХ століть. *Юридична Україна*. 2011. № 6 (102). С. 11-15.
376. Опришко В. Головний обов'язок держави. Проблеми реалізації принципів та норм міжнародного права щодо прав людини в Україні. *Політика і час*. 2001. № 3. С. 16-20.
377. Орзих М. Конституционное положение человека в государстве и обществе Украины. *Юридический вестник*. 1997. № 2. С. 60-61.
378. Орзих М. Национальные меньшинства в правовом государстве. *Юридический вестник*. 2000. № 4. С. 83-85.
379. Орзих М. Судебная власть в механизме защиты прав человека: доктрина и практика. *Юридический вестник*. 2001. № 4. С. 117-127.
380. Остапенко В. В. Конституційна скарга у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Форум права*. 2016. № 4. С. 240-251.
381. Остапенко В. В. Конституційна скарга у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Форум права*. 2016. № 4. С. 240-251.

382. Отчак Н. Я. Очищення державної влади у контексті забезпечення конституційних прав і свобод. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 132-134.
383. Павлищев О. Громадянами народжуються. Хто і за яких умов може набути українське громадянство або втратити його. *Закон і бізнес*. 2006. № 3. С. 11-14.
384. Павлищев О. Право на свободу й особисту недоторканість. *Закон і бізнес*. 2005. № 27-28. С. 12-18.
385. Павлович-Сенета Я. П. Адміністративно-правовий механізм видворення за межі країни як різновид адміністративних стягнень, що застосовуються до іноземців та осіб без громадянства. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 209-212.
386. Павлович-Сенета Я. П. Публічна адміністрація – сфера реалізації та захисту прав та свобод людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 195-197.
387. Пазенок А. Конституційне право на охорону здоров'я: сучасний стан та перспективи розвитку. *Право України*. 2010. № 3. С. 120-125.
388. Пайда Ю. Ю. Зарубіжний досвід правового регулювання реалізації прав людини та релігійної свободи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 2. С. 34-39.
389. Папарига Д. Ю. Правове підґрунтя обов'язковості членства в професійних асоціаціях. Бюлетень *Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 26-31.
390. Паршичева И. Механизм защиты национальных меньшинств. *Юридический вестник*. 2002. № 2. С. 78-82.
391. Пащенко В. Моделі нормативного обґрунтування «громадянськості». *Політичний менеджмент*. 2004. № 3. С. 58-70.
392. Петришин О. О. Євроінтеграція України: аспекти прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 25-28.
393. Петрова Н. Свобода слова як гарантія забезпечення демократії у державі. *Право України*. 1999. № 12. С. 39-41.
394. Писаренко Н. Б. Застосовність гарантій права на справедливий суд в адміністративному судочинстві: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 214-228.
395. Підкуркова І. В. Права і свободи людини як показник зрілості громадянського суспільства. *Гілея*. 2014. Вип. 90. С. 359-362.
396. Погорілко В. Загальна декларація прав людини – одна з найважливіших загальнолюдських цінностей ХХ століття. *Право України*. 1999. № 4. С. 7-11.
397. Погорілко В. Ф. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії і практики). *Право України*. 2005. № 8. С. 144-146.
398. Подима Я. Конституційно-правовий принцип рівності громадян:

- актуальні питання теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 96-99.
399. Подковенко Т. О., Бобер С. Ю. Право на життя як найвища цінність. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 34-38.
400. Подорожна Т. С. Конституційна скарга як форма судового захисту прав людини в Україні. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. *Право*. 2019. № 1. С. 97-101.
401. Поєдинок О. Р. Законодавство України про біженців у світлі міжнародно-правових стандартів захисту: недоліки та шляхи вдосконалення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 50. С. 453-459.
402. Пожар О. М. Процесуальні засади (гарантії) реалізації права на особисту недоторканість як суб'єктивного права людини. *Митна справа*. 2013. № 4 (2.2). С. 43-49.
403. Полетило К. Європейська Конвенція про судовий захист інформаційних прав і свобод людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 11. С. 181-185.
404. Полетило К. Інформаційні права і свободи людини та громадянина й їх судовий захист у конституційних нормах України та Росії. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 114-117.
405. Полетило К. Інформаційні права та свободи людини й їх судовий захист у конституційних нормах Португалії. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 7. С. 67-70.
406. Полетило К. Інформаційні права та свободи людини й їх судовий захист у конституційних нормах Бельгії. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 5. С. 8-11.
407. Полешко А. На захисті прав і свобод людини в Україні. *Право України*. 2007. № 8. С. 141-142.
408. Полешко А. Правові аспекти захисту дітей в Україні. *Право України*. 1996. № 7. С. 32-34.
409. Полешко А. Рада Європи – на захисті прав людини. *Право України*. 1999. № 7. С. 36-38.
410. Полешко А. Рівність прав і можливостей жінки і чоловіка в суспільстві. *Право України*. 2000. № 4. С. 20-22.
411. Полешко А. Що робиться для матеріалізації норм Розділу II Конституції. *Право України*. 1997. № 6. С. 18-19.
412. Полянський Т. Особливості зловживань окремими правами, гарантованими Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. *Юридична Україна*. 2009. № 8. С. 28-33.
413. Полянський Т. Заборона Євроконвенцією зловживання правом та практика її офіційного тлумачення. *Право України*. 2010. № 10. С. 179-183.
414. Пономарьов С. М. Категоріально-понятійний апарат механізму

- реалізації конституційного права громадян на об'єднання в громадські організації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 108-114.
415. Попеску І. Права національних меншин у законодавстві та міжнародних зобов'язаннях України. *Людина і політика*. 1999. № 2. С. 51-52.
416. Постульга В. Термінологічні проблеми визначення меж інформаційних прав людини. *Право України*. 2001. № 11. С. 105-107.
417. Похил О. Поняття і зміст конституційного права на захист своїх прав. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 25-29.
418. Почанская Е. Понятие, структура и особенности административно-правового статуса субъектов обеспечения прав граждан, осуждённых к лишению свободы в Украине. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 102-106.
419. Присяжнюк Т. Система Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини – унікальний інструмент захисту порушених прав. *Право України*. 2001. № 6. С. 32-36.
420. Присяжнюк Т. Стаття 5 Європейської конвенції про захист прав та основних свобод людини (підходи до розуміння основних положень). *Право України*. 2001. № 12. С. 28-32.
421. Приходько С. Держава і соціальний захист громадян. *Право України*. 1999. № 9. С. 22-26.
422. Приходько С. Здійснення громадянами права на соціальних захист та гарантії його забезпечення. *Право України*. 2000. № 2. С. 18-22.
423. Пробко І. Б. Поняття та класифікація конституційних прав, свобод і обов'язків людини та громадянина, гарантії їх реалізації. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2013. Вип. 11. С. 86-89.
424. Прокопов Д. Є. Теорія «гарантій держави» М. Алексєєва в контексті проблеми забезпечення прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 7 (105). С. 9-18.
425. Прокопчук І. Сутність та структура свободи. *Людина і політика*. 2000. № 1. С. 30-34.
426. Протопопова Я. С. Компенсація моральної шкоди у разі порушення конституційного права та завдання шкоди репутації працівника. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 29-35.
427. Процевський В. О. Правове регулювання прав людини, народу і націй в Україні. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Право*. 2019. Вип. 30. С. 7-25.
428. Процишен М. Аналіз чинного та перспективного законодавства про право на страйк. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 5. С. 104-107.
429. Процишен М. Гарантії реалізації права на страйк та можливості їх удосконалення. *Юридична Україна*. 2009. № 11-12. С. 26-31.
430. Процишен М. Право на страйк, його конституційне визначення та

- можливості вдосконалення. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 1. С. 17-20.
431. Пряміцин В. Ю. Зміст права на вищу освіту. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Спеціальний випуск, ч. 2. С. 27-30.
432. Пугач С. Положення про рівноправ'я загальної декларації прав людини й їх юридичні гарантії в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 2. С. 22-26.
433. Пунда О. О. Адміністративно-правовий механізм забезпечення здійснення права на гідність. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 123-126.
434. Пустовіт Ж. Поняття соціальних гарантій прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Право України*. 2000. № 3. С. 28-30.
435. Пучкова В. Особенности реализации конституционного права на охрану здоровья и медицинскую помощь для иностранных граждан. *East European Science Journal*. 2016. № 9, ч. 2. С. 119-122.
436. Пушкарьов Г. О. Визначення термінів «іноземний громадянин» та «особа без громадянства» за законодавством України. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 2. С. 162-167.
437. Пушкіна О. В., Чебикіна Т. С. Правовий аналіз статусу біженців та іноземних громадян в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, Т. 1. С. 35-38.
438. Пушкіна О. Інститути громадянського суспільства в системі захисту прав і свобод людини. *Юридична Україна*. 2012. № 1 (109). С. 4-11.
439. Пушкіна О. Особисті права людини в конституційному законодавстві України. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 17-24.
440. Рабінович А. Основоположні споживчі права людини та їх зв'язок з її правом на достатній рівень життя. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 7-8.
441. Рабінович П. Ефективність впливу Конвенції про захист прав та основних свобод людини на держав-членів Ради Європи. *Право України*. 2000. № 11. С. 34-36.
442. Рабінович П. Загальна декларація прав людини – вселюдський ідеал гуманізму (до 50-річчя прийняття). *Право України*. 1998. № 12. С. 8-14.
443. Рабінович П. Знання практики Європейського суду з прав людини як передумова виникнення ефективного використання механізму їх захисту в Україні. *Право України*. 2009. № 4. С. 42-46.
444. Рабінович П. Конституційні гарантії прав людини і громадянина: можливості модернізації в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 50-59.
445. Рабінович П. Конституційно-правовий статус людини і громадянина: можливості оптимізації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 19-31.
446. Рабінович П. М. Конституційне забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні: можливості ефективізації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 5. С. 68-78.

447. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 19-29.
448. Рабінович П. М. Права і свободи людини: соціальна сутність. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 4. С. 27-36.
449. Рабінович П. Межі прав людини і Конституція України. *Право України*. 1997. № 5. С. 19-22.
450. Рабінович П. Міжнародні стандарти прав людини: загальні ознаки, класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 18-28.
451. Рабінович П. Основоположні права людини: соціально-антропна сутність, змістова класифікація. *Право України*. 2010. № 2. С. 18-22.
452. Рабінович П. Права людини у сучасній православної інтерпретації (у світлі міжнародних стандартів). *Право України*. 2015. № 2 (81). С. 7-16.
453. Рабінович П. Рішення Європейського суду з прав людини: спроба концептуально-методологічного аналізу. *Право України*. 1997. № 12. С. 32-37.
454. Рабінович П. До модернізації конституційно-правового статусу людини і громадянина (львівські пропозиції). *Право України*. 2014. № 7. С. 146-156.
455. Рабінович С. Критерії конституційності обмежень прав людини: можливості уточнення в Основному Законі України. *Право України*. 2012. № 8. С. 139-145.
456. Рабінович С. Критерії конституційності обмежень прав людини: можливості уточнення в Основному Законі України. *Право України*. 2012. № 8. С. 139-145.
457. Рабінович С. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 97-111.
458. Рабінович С. Природно-правова очевидність та її юридична позитивація. *Юридична Україна*. 2009. № 1. С. 15-21.
459. Рабінович С. Проблеми застосування принципу рівності в захисті прав людини (за матеріалами практики Конституційного суду України). *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 7-20.
460. Раданович Н. Міжнародно-судові засоби імплементації Європейської Конвенції про захист прав людини і основних свобод. *Право України*. 1999. № 12. С. 36-39.
461. Радзієвська В. Вплив діяльності Конституційного Суду України на систему прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 153-159.
462. Радзієвська В. Щодо правового визначення поняття «механізм забезпечення прав і свобод людини та громадянина». *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 3. С. 149-152.
463. Ракша Н. Підстави адміністративної відповідальності у сфері реалізації

- права громадян на освіту. *Юридична Україна*. 2011. № 2. С. 36-41.
464. Ракша Н. Процедури адміністративної відповідальності у сфері реалізації права громадян на освіту. *Юридична Україна*. 2011. № 3. С. 56-59.
465. Рачков И. В. Правовая регламентация гражданства Европейского Союза. *Государство и право*. 1999. № 8. С. 75-83.
466. Резнік Г. Право дітей з обмеженими можливостями здоров'я на освіту. *Україна*. 2012. № 12. С. 75-81.
467. Решетник Л. Деякі питання відшкодування моральної шкоди, заподіяної порушенням екологічних прав громадян. *Право України*. 2001. № 9. С. 18-20.
468. Резнікова В. Право людини на інформацію про стан здоров'я. *Право України*. 2004. № 9. С. 36-39.
469. Рижук Ю. Теоретико-правовий аналіз міжнародно-правового забезпечення економічних прав і свобод людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 8. С. 3-7.
470. Рогатюк К. В. Правовий статус особи: доктринальні аспекти визначення та розуміння. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 4. С. 110-115.
471. Рогожин А. Роль Конституційного Суду і прокуратури в забезпеченні прав людини. *Право України*. 1998. № 12. С. 134-136.
472. Рожок В. Деякі питання щодо позиції Європейського суду з прав людини з питань невиконання рішень національних судів. *Право України*. 2009. № 5. С. 88-91.
473. Романова А. А. Система забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Форум права*. 2012. № 2. С. 599-602.
474. Романюк І. Щодо визначення поняття «гарантії прав особи» у контексті забезпечення державної безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 138-140.
475. Романюк І. Щодо ролі правоохоронних органів України у забезпеченні права особи на безпеку. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 9-11.
476. Романяк М. М. До питання про вдосконалення правового регулювання процедури захисту прав громадян у позасудовому порядку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1, Т. 1. С. 98-101.
477. Росоляк О. Б., Вербіцька М. В. Правові основи можливості застосування засобів захисту прав, свобод та інтересів дитини у школі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 30-33
478. Ростовська К. В. До питання про основний документ, що посвідчує особу власника та підтверджує громадянство України. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. № 1082. Вип. 16. С. 93-96.
479. Руднева О. М. Розвиток концепції прав людини під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Бюлетень Міністерства*

юстиції України. 2010. № 11. С. 30-36.

480. Руднева О. М. Теоретичні проблеми класифікації міжнародних стандартів прав і свобод людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. №9. С. 32-42.
481. Руднева О. Міжнародні стандарти прав людини та принцип верховенства права: до проблеми співвідношення правових явищ. *Юридична Україна*. 2012. № 4. С. 15-19.
482. Руднева О. М. Поняття та види міжнародних інституційних механізмів забезпечення та захисту прав людини. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 27-32.
483. Саблук С. А. Деякі аспекти правового статусу дитини. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 143-147.
484. Савенко Н. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина та їх захист органами конституційної юрисдикції. *Право України*. 1999. № 2. С. 3-10.
485. Савчак А. В. Практичні аспекти застосування статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод під час проведення обшуків. *Слово Національної школи суддів України*. 2018. № 4. С. 64-75.
486. Савченко О. Правове обмеження прав людини як основа і критерій співвідношення публічних та особистих інтересів. *Право України*. 2006. № 3. С. 26-29.
487. Савченко Я. А. Деякі питання визначення статусу біженців та надання їм права притулку. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. Число 3. С. 214-217.
488. Савчин М. В. Систематика судового захисту у світлі зобов'язальної природи прав людини. *Слово Національної школи суддів України*. 2016. № 3. С. 6-18.
489. Самодзен М. В. Конституційне право громадян на звернення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2005. Вип. 31. С. 225-228.
490. Самогуга А. Правові підстави обмеження поліцією особистих прав і свобод людини у США: законодавство штатів та муніципальні нормативні акти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 2. С. 88-96.
491. Саченко С. С. Конституційно-правовий аналіз прав людини і громадянина, що забезпечують охорону життя. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2006. № 1. С. 102-110.
492. Селіванов С. Право як сфера свободи. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 1. С. 17-20.
493. Серьогін В. Зміст та обсяг права на недоторканість приватного життя (прайвесі). *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 4 (63). С. 88-97.
494. Серьогін В. Приватне життя як об'єкт конституційного права на недоторканість приватного життя. *Вісник Академії правових наук*

України. 2011. № 1 (64). С. 51-62.

495. Сидей Е. Конституционные гарантии осуществления права на здоровье. *Верховенство Права*. 2016. № 2 (28). С. 20-23.
496. Сиза Н. П. Презумпція невинуватості як складова права на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 3. С. 36-44.
497. Сирота Д. І. Обов'язки громадян як один з центральних елементів їх правового статусу. *Форум права*. 2009. № 2. С. 389-393.
498. Ситник Ю. М. Зміст забезпечення конституційного права на свободу об'єднання у політичні партії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 132-142.
499. Сіренко В. Сучасний стан реалізації основних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Право України*. 2009. № 4. С. 22-28.
500. Скавроник В. Обеспечение конституционного права граждан на обращение. *Юридический вестник*. 1999. № 1. С. 26-29.
501. Скомороха В. Захист прав і свобод людини у практиці Конституційного Суду України. *Право України*. 2009. № 6. С. 61-64.
502. Скрипнюк О. Права людини в Україні в сучасних умовах: пошук нових механізмів утвердження та забезпечення (за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції). *Право України*. 2015. № 4. С. 179-184.
503. Скрипнюк О. Проблеми розвитку демократичного державного управління в контексті забезпечення прав і свобод людини в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 2. С. 16-20.
504. Скрипнюк О. Свобода думки і слова: конституційно-правові гарантії в Україні. *Юридична Україна*. 2011. № 3 (99). С. 28-32.
505. Скрипнюк О. Права і свободи людини і громадянина: міжнародні стандарти, національна практика та проблеми їх конституційної модернізації в Україні. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 125. С. 56-63.
506. Скрипнюк О. Конституційні права і свободи людини у сучасній Україні та пошук оптимальної моделі їх захисту. *Вісник національної академії правових наук України*. 2014. № 4. С. 176-182.
507. Слабко С. М. Правове забезпечення та особливості реалізації прав осіб з інвалідністю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 44-46.
508. Славкина Н. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод и национальные законодательства. *Власть*. 2000. № 6. С. 29-34.
509. Слинько Т. Эволюция права на свободу слова: сравнительно-правовой аспект. *Leges si Viata*. 2017. № 9, ч. 2. С. 110-114.
510. Словська І. Механізм захисту прав людини – основоположний принцип сучасного українського конституціоналізму. *Право України*. 2001. № 9. С. 15-17.
511. Слюсар К. Методи гарантування і захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина. *Право України*. 2006. № 4. С. 35-39.
512. Смирнова Е. С. Дискуссия по вопросам формирования института

- європейського громадянства и поиски альтернативы. *Право и политика*. 2001. № 11. С. 141-146.
513. Смокович М. Право на свободу мирних зібрань: реалії та перспективи в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 22-30.
514. Соколенко Ю. Поняття культурних прав і свобод людини та громадянина. *Право України*. 2005. № 2. С. 27-32.
515. Соколецька К. М. Правосуб'єктність іноземних громадян в Україні. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2002. Вип. 18. С. 118-121.
516. Солдатенко О. Конституційний обов'язок громадян щодо сплати податків в Україні та Російській Федерації. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 31-37.
517. Солдатенко О. Право на охорону здоров'я у Конституціях України та інших Європейських держав. *Право України*. 2008. № 8. С. 20-24.
518. Соляр С. Проблема обмеження права особи на об'єднання. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2 (65). С. 226-233.
519. Соляр С. Систематизація законодавства України у сфері об'єднання громадян. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 35-45.
520. Сорока О. Значення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини для кримінального права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 22-26.
521. Софінська І. Д. Ефект консюмеризму в концепції громадянства. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 203-2014.
522. Софінська І. Д. Громадянство та міграція: цивілізаційні, конституційні та глобалізаційні виклики сьогодення. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 3. С. 40-46.
523. Старобор О. Конституційні принципи правового статусу людини і громадянина в Україні. *Право України*. 2007. № 4. С. 30-32.
524. Сташкін Б. Поняття права соціального забезпечення. *Право України*. 2000. № 5. С. 24-26.
525. Стащенко О. До питання про вдосконалення механізму забезпечення прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 6. С. 115-118.
526. Стеценко С. Обмеження прав людини в діяльності органів виконавчої влади. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. 2006. С. 178-180.
527. Сульженко Ю. О. Судовий захист економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 6. С. 35-42.
528. Сульженко Ю. О. Поняття та система економічних прав та свобод людини і громадянина в Україні. *Юридична наука*. 2011. № 3. С. 14-21.
529. Сурженко О. А. Право дитини на житло. *Форум права*. 2016. № 4.

С. 291-295

530. Суржинський М. І. Належність до громадянства України: теоретико-правові питання. *Часопис Київського університету права*. 2006. № 2. С. 90-95
531. Сурілова О. О. Екологічні права людини в Україні та Європейському Союзі: порівняльний аналіз. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 25. С. 524-527.
532. Сушко Г. Захистити права людини. *Право України*. 1994. № 3-4. С. 20-21.
533. Танько А. В. Становлення в Україні системи надання поліцейських послуг – основа забезпечення державою прав і свобод людини. *Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право*. 2020. Вип. 8 С. 78-84.
534. Танчак А. Я. Політичні права людини: поняття та зміст. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 24. С. 248-254.
535. Тацій В. Імплементція європейських стандартів у галузі прав людини – важливий напрям правової політики України. *Право України*. 2010. № 10. С. 48-53.
536. Темченко В. Права і свободи людини як критерій розмежування функціональної спрямованості держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 55-59.
537. Темченко О. Соціальна функція Української держави у сфері захисту прав дитини: європейський контекст. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 3-6.
538. Тептюк Є. П. Конституційне закріплення юридичних гарантій права на доступ до публічної інформації в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 58-61.
539. Тиліпська О. Ю. Поняття і зміст адміністративно-правового забезпечення права на мирні зібрання в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 124-128.
540. Тимошенко В. І. Формування концепції свободи особистості в історії політико-правової думки. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 33-48.
541. Тимчик Г. Деякі аспекти правового статусу політичних біженців в Україні. *Юридичний журнал*. 2004. № 5. С. 63-66.
542. Ткаченко Є. Принципи мовної політики України: державно-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2010. № 8 (92). С. 32-38.
543. Ткачук А. Актуальні питання конституційного захисту основних прав і свобод людини. *Право України*. 2010. № 11. С. 297-301.
544. Ткачук Л. В. Роль Уповноваженого з прав людини в системі правозахисних гарантій прав людини в Україні: теоретико-правові аспекти. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. Вип. 84. С. 36-48.
545. Товт М. Міжнародно-правовий захист національних меншин в Україні

- та система контролю Ради Європи. *Право України*. 2001. № 7. С. 28-31.
546. Тодика Ю. Конституційний принцип гласності як гарантія основних прав і свобод громадян. *Право України*. 1998. № 6. С. 22-24.
547. Толкачова І. Конституційний принцип єдиного громадянства. *Право України*. 2009. № 11. С. 196-200.
548. Толочко О. Європейський досвід застосування ст. 6 Конвенції про захист прав і основних свобод людини у кримінальному судочинстві. *Право України*. 2001. № 6. С. 41-43.
549. Толочко О. Міжнародно-правові стандарти захисту права особи на свободу і особисту недоторканість. *Юридичний журнал*. 2006. № 3. С. 122-127.
550. Толькесдорф К. Національні Верховні суди як гаранті захисту прав людини та верховенства права. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 204-206.
551. Третьяков Д. Застосування практики Європейського суду з прав людини в Україні. *Віче*. 2007. № 9-10. С. 41-44.
552. Триньова Я. О. Дискусія щодо правового регулювання темпоральних муж життя людини. *Публічне право*. 2019. № 3. С. 176-183.
553. Трофименко Л. Політичні права жінки та їх реалізація. *Юридический вестник*. 2000. № 4. С. 77-79.
554. Тунік А. Міжнародно-правові стандарти захисту інформації про особу: стан і перспективи. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 1. С. 131-134.
555. Турянський Ю. І. Новий час як етап стрімкого розвитку прав людини. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 21. С. 7-12.
556. Турянський Ю. І. Права людини нового покоління: суспільна мораль vs людська гідність. *Публічне право*. 2019. № 3. С. 9-15.
557. Федоренко В. Політичні права та свободи людини і громадянина в Україні: поняття, види, характеристика. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 1. С. 80-87.
558. Федоренко В. Економічні права та свободи людини в Україні: поняття, види, загальний огляд. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2. С. 49-53.
559. Федорова А. Захист соціальних прав у рамках Європейської конвенції з прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 241-251.
560. Федчишин М. Громадянство України. До питання законодавчого регулювання. *Віче*. 2001. № 8. С. 145-150.
561. Фесенко О. А. Адміністративна відповідальність у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 100-104.
562. Француз-Яковець Т. Гарантії забезпечення конституційно-правового статусу особи: Україна на шляху реалізації ідеалу правової, демократичної держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 4. С. 97-106.

563. Француз-Яковець Т. Принцип конституційно-правового статусу особи та специфіка їх системної взаємодії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 7. С. 118-123.
564. Фролов Ю. Держава – основний організаційно-правовий гарант забезпечення реалізації, охорони та захисту економічних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 4. С. 57-60.
565. Хальота А. Класифікація конституційних особистих прав і свобод людини і громадянина. *Право України*. 2000. № 8. С. 55-57.
566. Хальота А. Методи діяльності органів внутрішніх справ по забезпеченню реалізації прав людини. *Право України*. 2001. № 5. С. 43-46.
567. Хальота А. Щодо захисту конституційних прав шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. *Право України*. 2000. № 3. С. 31-33.
568. Халюк С. О. Поняття та структура конституційної системи захисту прав людини та громадянина в Україні. *Митна справа*. 2013. № 4. (2.2). С. 37-43.
569. Хіміч С. Право на житло відповідно до норм Конституції України. *Юридична Україна*. 2009. № 9. С. 55-59.
570. Хоменко О. В. До питання про зв'язок людини й права: темпорально-просторовий вимір. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 109-117.
571. Христенко Н. Право на недоторканність житла у різних конституціях світу. *Юридична Україна*. 2009. № 4. С. 30-33.
572. Христова Ю. В. Право на розумний строк розгляду справи в практиці Європейського Суду з прав людини. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 69-75.
573. Цветкова Ю. В. Свобода віросповідання: поняття та співвідношення з іншими правами людини у державах західної традиції права. *Публічне право*. 2019. № 3. С. 16-21.
574. Цимбалістий Т. О. Деякі питання захисту прав і свобод людини і громадянина Конституційним Судом України. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 52-55.
575. Цимбалюк М. М. Нормативне закріплення прав людини як гуманістичної цінності. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 52-60.
576. Цьопух К. С. До питання захисту права людини на звернення. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 1. С. 193-198.
577. Чанишева Г. Право на страйк: міжнародні стандарти та законодавство України. *Право України*. 2000. № 12. С. 80-86.
578. Чепульченко Т. О. Права людини і громадянина: основи концепції та їх

- реалізація в законодавстві України. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 28-34.
579. Черемних В. Права людини в Україні. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 15-20.
580. Червінська Л. М. Громадянство та політичні права мігрантів. *Гілея*. 2013. № 77. С. 309-312.
581. Черней В. Конституційне забезпечення прав людини в Україні. *Право України*. 1999. № 10. С. 93-94.
582. Чернищук Н. В. Роль правознавства в житті людини. *Гілея*. 2019. Вип. 151 (2). С. 155-158.
583. Черноусов А. Мобільні групи з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян: на шляху до впровадження національного превентивного механізму із запобігання тортурам. *Право України*. 2008. № 8. С. 25-30.
584. Чехович С. Інститут права притулку як конституційно-правова гарантія захисту прав людини. *Право України*. 2000. № 4. С. 14-17.
585. Чехович Т. В. Правові та історичні передумови закріплення конституційного принципу рівності громадян перед законом у Конституції України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 17-23.
586. Чехович Т. В. Принцип рівності громадян перед законом у сфері адміністративно-юрисдикційної діяльності. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 40. С. 21-28.
587. Чехович Т. В. Сутність та зміст конституційного принципу рівності громадян перед законом. *Журнал східноєвропейського права*. 2017. № 42. С. 37-45.
588. Чижмар К. Принцип рівності прав жінок і чоловіків у міжнародному праві. *Право України*. 2001. № 3. С. 3-6.
589. Чистоколяний Я. В. Права і свободи людини в конституційному праві України та Європейського Союзу: порівняльний аспект. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 43-46.
590. Чорна В. Г. Правовий статус дитини в Україні. *Митна справа*. 2013. № 6 (2.1). С. 229-234.
591. Чорній Н. Конституційне забезпечення прав людини в Україні. *Право України*. 1999. № 10. С. 93-95.
592. Чубар Л. Права жінок в Україні як об'єкт правового захисту. *Право України*. 2000. № 5. С. 12-14.
593. Чукаєва В. О., Діцман К. Д. Права на освіту в Україні: сучасні проблеми реформування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 15-18.
594. Чуприна О. Право на інформацію: адміністративно-правовий аспект. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 1. С. 127-130.
595. Шалабай А. В. Поняття конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами та визначення його складників.

Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 5. С. 79-81.

596. Шамбрай Б. М. Поняття гарантій конституційних прав і свобод людини і громадянина. *Юридична наука*. 2012. № 7. С. 16-23.
597. Шаповал В. Генезис регламентации права граждан на профессиональную юридическую помощь в Украине. *Leges si Viata*. 2017. № 11, ч. 2. С. 154-157.
598. Шаповал В. Загальні характеристики конституційних статусів людини і громадянина в Україні. *Право України*. 2007. № 9. С. 47-51.
599. Шаповал В. Конституційні статуси людини і громадянина. *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 5. С. 57-76.
600. Шаповал В. Д. Загальна характеристика права громадян на правову допомогу в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 4. С. 83-87.
601. Шаповал В. Д. Міжнародні стандарти регламентації права громадян на правову допомогу. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 9-10. С. 160-168.
602. Шаповал Т. Основні права і свободи в механізмі конституційного регулювання. *Юридична Україна*. 2010. № 10 (94). С. 53-57.
603. Шаповалова І. С. Застосування практики Європейського суду з прав людини слідчим суддею при призначенні експертизи. *Слово Національної школи суддів України*. 2019. № 2. С. 91-100.
604. Шаповалова К. Г. Конституційна скарга у механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина: порівняльне дослідження та перспективи запровадження в Україні. *Наше право*. 2014. № 4. С. 32-38.
605. Шаптала Н. Співвідношення конституційних прав і свобод людини і громадянина та забезпечення національної безпеки України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 181-186.
606. Швець Ю. Ю. Порядок та підстави обмеження конституційного права особи на охорону здоров'я в законодавстві України та зарубіжних країн. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 4. С. 9-14.
607. Швець Ю. Ю. Роль Конституційного суду в захисті права особи на охорону здоров'я. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 36-39.
608. Шевердяев С. Н. Право на інформацію: к вопросу о конституционно-правовой сущности. *Право и политика*. 2001. № 10. С. 91-101.
609. Шевиріна Т. Д. Автономні концепції як інструмент тлумачення Конвенції Європейським судом з прав людини. *Слово Національної школи суддів України*. 2017. № 1. С. 49-59.
610. Шевчук С. Концепція позитивних обов'язків держави у практиці Європейського суду з прав людини. *Право України*. 2010. № 2. С. 55-59.
611. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини. *Право України*. 2001. № 8. С. 13-15.
612. Шмоткін О. В. Конституційно-правовий механізм захисту прав людини Службою безпеки України. *Законодавство України*. 2006. № 4. С. 5-10.

613. Шорський П. О. Виборчі права громадян як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6, Т. 2. С. 72-77.
614. Шорський П. О. Роль та місце адміністративних судів у механізмі забезпечення виборчих прав громадян в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 177-182.
615. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобод людини в Україні. *Право України*. 1999. № 10. С. 14-16.
616. Шумський П. Роль прокуратури у захисті прав людини. *Право України*. 1997. № 3. С. 36-38.
617. Юдківська Г. Роль верховних судів у захисті прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 200-203.
618. Юлдашев А. Права человека и гражданское общество. *Юридический вестник*. 2002. № 3. С. 144-149.
619. Яковенко А. Некоторые вопросы ответственности судей в Украине, в случае если Европейский суд по правам человека указал в их решениях на нарушение прав человека. *Leges si Viata*. 2017. № 2, ч. 2. С. 132-134.
620. Яновська О. Адвокатська таємниця як правова гарантія адвокатської діяльності. *Право України*. 1997. № 2. С. 33-37.
621. Яновська О. Система гарантій адвокатської діяльності – крок до громадянського суспільства. *Право України*. 1996. № 5. С. 48-51.
622. Яременко А. Реалізація права громадян на свободу зібрання та громадський порядок: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. 2006. С. 494-495.
623. Ярош Д. В. Конституція Української Народної Республіки 1918 року про права і свободи людини: історичний досвід і сучасність. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1. С. 6-11.
624. Ярошенко О. Правове регулювання праці іноземців в Україні. *Право України*. 1998. № 11. С. 103-105.

ТЕМА 7. ОРГАНІЗАЦІЯ І ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Конституційно-правове регулювання питань організації і діяльності органів державної влади. Поняття та особливості органів державної влади. Форми та методи здійснення державної влади. Ознаки та принципи діяльності державної влади. Система та структура органів державної влади, їх компетенція. Види органів державної влади: критерії класифікації та види. Принцип єдності та розподілу державної влади та його реалізація. Легалізація та легітимація державної влади в Україні. Місце прокуратури в системі органів державної влади: система і структура прокуратури; функції і повноваження прокуратури; акти органів прокуратури.

державою та її органами, здатність держави підпорядковувати своїй волі поведінку людей та діяльність об'єднань, що знаходяться на її території¹.

Ознаками державної влади є:

- **суверенітет** державної влади;
- **легальність** – нормативність, здатність втілюватися в нормах права, обмежуватися законом, функціонувати в межах права;
- **легітимність** – прийняття населенням країни законної влади, а також визнання її права управляти соціальними процесами, готовність їй підкорятися²;
- **єдність** державної влади;
- **поділ влади** (це конституційна ознака, яка закріплюється у ст. 6 Конституції України та проголошує, що державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову)³;

– **спирання на примус**.

Основоположними **принципами** державної влади є:

- **принцип суверенітету**, що означає верховенство і незалежність державної влади;
- **принцип законності**, що має обов'язкове значення для всіх видів та рівнів влади, для всіх державних органів, посадових осіб і полягає у неухильному дотриманні ними норм Конституції, законів та інших нормативних правових актів;
- **принципи виборності та призначення**, які визначають процес

¹ Рабінович П. М. Державна влада. Юридична енциклопедія: в 6 т. Київ: Укр. Енциклоп., 1999. Т. 2. 380 с.

² Коваль О. Я. Легальність як юридична форма вираження легітимності влади. *Вітчизняна юридична наука в умовах сучасності: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17–18 березня 2017 р.)*. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2017. С. 6-9.

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

формування влади (представники державного апарату отримують посади шляхом виборів або призначення, будь-які захоплення чи узурпування державної влади є неприпустимими)¹;

➤ **принципи розділення і з'єднання влади**, які розглядаються в різні історичні періоди як способи раціональної організації державної влади;

➤ **принципи єдиноначальності та колегіальності**, що відображають специфіку тієї чи тієї гілки влади і допомагають оперативно та відповідально вирішувати питання;

➤ **принцип ієрархічності, супідрядності** (чітке підпорядкування органів державної влади за вертикальною схемою. Тобто органи, що стоять нижче, повинні підпорядковуватися органам, що стоять вище);

➤ **принцип професіоналізму**, що означає наявність системи підготовки кадрів, їх стабільність і своєчасне просування по службі, контроль за відповідністю рівня професійних знань і навичок займаній посаді².

Однією з фундаментальних характеристик влади, яка свідчить про те, що суспільство добровільно приймає (або не приймає) наявну державну владу, є **легітимність**.

Легітимація державної влади є специфічним, динамічно змінюваним, соціально значущим та внормованим порядком відносин між владою і суспільством, який ґрунтується на визнанні громадянами державної влади. Влада вважається легітимною, якщо її дії узгоджуються з уявленнями громадян про справедливість, законність та доцільність³.

Основні ознаки легітимації державної влади:

- верховенство права;
- народний суверенітет;
- народне волевиявлення;
- система стримувань і противаг та наявність механізму конституційного контролю;
- узаконення влади на території та схвалення її народом;
- взаємодія суспільства і влади⁴.

Вважається, що процес легітимації стримує суспільство від саморуйнування й хаосу та окреслює образ майбутнього трансформованого ладу⁵.

Юридичним вираженням легітимності влади є її легальність –

¹ Ткаля О. Загальні принципи організації та діяльності державного апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 274-279.

² Липовська Н. А. Реформування системи професійного навчання державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: теоретичні аспекти. *Грані*. 2012. № 12 (92). С. 144-148.

³ Сердюк В. Легітимність влади як один з її основних атрибутів. *Юридична Україна*. 2006. № 11. С. 10-15.

⁴ Депа Ю.-М. Р. Правова сутність і теоретико-правова конструкція легітимації державної влади. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 3-14.

⁵ Проблеми влади і права в умовах посттоталітарних трансформацій: міждисциплінарний аналіз: монографія / за ред. М. І. Панова, О. Г. Данильяна. Харків: Право, 2004. 360 с.

нормативність, здатність втілюватися в нормах права, обмежуватися законом, функціонувати в рамках законності.

Легалізація державної влади – це порядок обрання, формування та функціонування органів державної влади згідно із встановленими нормами права, здійснення влади відповідно до обсягу повноважень, наданих законом¹.

Ознаки легальної державної влади:

- 1) невід’ємна умова державної влади;
- 2) юридично засвідчений, підтверджений факт установа;
- 3) правила і процедури легалізації, встановлені до моменту настання юридичного факту².

Нелегітимна влада визнається узурпованою. **Узурпація** – це насильницьке протизаконне захоплення влади будь-якою особою або групою осіб, а також привласнення чужих владних повноважень³.

З урахуванням географічних факторів, національного складу населення, державного устрою, державного режиму країни, найпоширенішими сучасними моделями систем державних органів у світі є централізовано-сегментна та моноцефальна.

Централізовано-сегментна система державних органів побудована за принципом розподілу влади. За цією системою органами державної влади є центральні органи, які діють у масштабі всієї країни (глава держави, парламент, уряд), а також їхні представники на місцях (голови місцевих державних адміністрацій та ін.). Ця система містить кілька видів органів, які формуються специфічними засобами, мають власну компетенцію і особливості формування. Принцип розподілу влади визначає сегментність цієї системи, проте це не розрізнений набір елементів. Органи держави об’єднані загальними завданнями, метою управління суспільством, методами управління, які мають загальні принципи. Органи цієї моделі зазвичай класифікують за трьома гілками, кожна з яких є певною системою – органи законодавчої, виконавчої та судової влади⁴.

Моноцефальна система державних органів побудована за принципом єдності державної влади від верху до низу. Очолює таку систему один орган чи посадова особа, наділені всією повнотою влади, які, своєю чергою, наділяють певними повноваженнями всі інші органи. Характерною рисою цієї системи є вертикальна підпорядкованість. При цьому згадана модель такої системи пов’язана з однопартійністю, з відмовою від політичного плюралізму, гіпертрофуванням ролі держави, яка «зверху» наділяє громадян

¹ Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» та «легалізація». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. С. 7-10.

² Мороз С. П. Теорія держави : навч. посіб. Дніпропетровськ : Ун-т митної справи та фінансів, 2016. 119 с.

³ Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015.

⁴ Рубцов В. П., Перинська Н. І. Державне управління та державні установи : навч. посіб. для дистанційного навчання / за ред. Ю. П. Сурміна. Київ: Ун-т «Україна», 2008. 440 с.

правами і свободами. Система державних органів цієї моделі складалася з органів державної влади, державного управління, суду, прокуратури, системи народного контролю¹.

Елементами державної влади є:

- суб'єкт влади;
- об'єкт влади;
- державно-владні відносини.

Окреме значення мають форми, методи та способи державно-владної діяльності; конституційно-правові норми, що її регламентують; система державних інституцій, які здійснюють владний вплив, забезпечують реальне управління в процесі державно-владних відносин. Сукупність вищевказаних елементів, за допомогою яких здійснюється влада, утворює **механізм реалізації державної влади**. Функціонування такого механізму здійснюється за допомогою наявності цілісної та внутрішньо впорядкованої системи органів державної влади та посадових осіб, на які покладено відповідні функції здійснення державно-владної діяльності.

Механізм реалізації влади передбачає:

- наявність партнерів, які беруть участь у владних відносинах;
- волевиявлення суб'єкта політики, зафіксованого у формі правових актів з констатацією санкцій у разі невиконання їх;
- обов'язковість підпорядкування громадян тим, хто здійснює владу;
- нормотворче закріплення права одних видавати законодавчі акти, а інших – виконувати їх.

Елементами конституційного статусу **органів державної влади** є:

- конституційні принципи формування, організації та діяльності органів державної влади;
- компетенція державних органів;
- організаційна структура органів державної влади;
- форми і методи діяльності органів державної влади.

В юридичній літературі термін «державний орган» різними авторами трактується по-різному. Проте важливим залишається той факт, що саме державні органи становлять структуру державного апарату та наділені владними повноваженнями. Адже саме від рівня їх розвитку, взаємодії, налагодженості взаємозв'язків та чіткості повноважень залежать ефективність державного апарату, його розвиток та подальше вдосконалення².

Ознаками державного органу є:

- структурна відокремленість;
- внутрішня організованість;
- юридична оформленість;

¹ Косілова О. І. Механізм правової держави: принципи функціонування, тенденції розвитку в сучасній Україні. *Інформаційне право*. 2016. № 1. С. 92-101.

² Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія. Харків: Право, 2009. 600 с.

- наявність державно-владних повноважень;
- наявність правових, матеріально-фінансових засобів;
- спрямованість на реалізацію завдань і функцій держави;
- використання правових та організаційних форм і методів діяльності¹.

Спільним для всіх державних органів є те, що вони мають властиві їм повноваження, обсяг і характер яких залежить від цілей та завдань кожного із них і визначаються відповідними законодавчими актами.

Відповідно до ст. 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Концепція поділу влади спрямована, насамперед, на забезпечення демократії в державному апараті, на встановлення взаємного контролю влади, на запобігання виникненню авторитаризму тощо².

Законодавча влада – це галузь (гілка) державної влади, делегована народом своїм представникам у парламенті, що надає їм виключне право приймати закони³.

Відповідно до Конституції України (ст. 75) єдиним органом законодавчої влади є Верховна Рада України. Парламент є органом державної влади, який не має верховенства влади над іншими органами державної влади.

Парламент – єдиний представницький орган народу і єдиний законодавчий орган, який цілком або частково створює інші вищі органи держави, визначає основи внутрішньої і зовнішньої політики держави і бере участь у її здійсненні, контролює діяльність інших вищих органів і посадових осіб⁴.

Виконавча влада – галузь (гілка) державної влади, що володіє правом безпосередньо управляти країною, виконувати закони та інші нормативні акти, ухвалені законодавчою владою. Органом виконавчої влади у масштабах усієї країни є уряд⁵.

Основними **функціями уряду** є: виконавча та розпорядча.

Виконавча функція уряду полягає у безпосередньому виконанні нормативних приписів правових актів, прийнятих органами законодавчої влади. Особливим видом виконавчої діяльності є адміністративні (управлінські) послуги – публічно-правова, виконавчо-зобов'язальна діяльність органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, їх

¹ Органи державної влади в Україні: структура, функції й тенденції розвитку: навч. посіб. / заг. ред. Н. Р. Нижник. Київ: НІЧЛАВА, 2003. 284 с.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

³ Законодавча влада // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / за заг. ред. О. В. Петришин. 2017. Т. 3: Загальна теорія права. С. 152.

⁴ Шаповал В. М. Конституційний контур парламенту: посіб. для народних депутатів. Київ: Друкарський дім Олега Федорова, 2019. 118 с.

⁵ Державна виконавча влада в Україні: формування і функціонування: зб. наук. праць УАДУ при Президентові України. Київ, 2000. Ч. 1. 154 с.

посадових осіб, спрямована на юридичне оформлення умов, встановлених законодавством, які є необхідними для належної реалізації прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, що звертаються до них з цією метою (реєстрація, ліцензування, сертифікація тощо)¹.

Розпорядча функція уряду полягає у здійсненні управління шляхом видання підзаконних (управлінських) актів і виконання організаційних дій (відповідних розпоряджень)².

Судова влада – незалежна галузь (гілка) державної влади, що має виключне право здійснювати правосуддя, ухвалювати рішення у процесі судочинства та доводити їх до виконання (здійснюють свою діяльність на основі ст. 124–131 Конституції України та Законом України «Про судоустрій та статус суддів»³. Ці та інші законодавчі акти визначають правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні.

Функції судової влади – це напрями і види здійснення правосуддя судами в межах і в порядку, передбачених Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами України⁴.

Основними **функціями судової влади** є:

- **охоронна** (профілактична) – охорона прав і свобод людини, винесення окремих ухвал щодо виявлення судом порушень прав громадян;
- **контрольна** – стримування інших галузей влади, в межах права, за допомогою судового контролю;
- **правосудна (захисна)** – захист прав і свобод людини у разі їх порушення, відновлення порушених прав, притягнення правопорушників до юридичної відповідальності;
- **конституційного нагляду** – нагляд за додержанням конституційної законності, тобто за відповідністю Конституції нормативних актів держави⁵.

Ключові слова:

влада, соціальна влада, політична влада, публічна влада, державна влада, державна влада як конституційно-правовий інститут, ознаки державної влади, суверенітет держави, поділ влади, принципи, організації і діяльності державної влади, принцип єдності державної влади, принцип розподілу державної влади, принцип законності, принцип ієрархічності, форми здійснення державної влади, методи здійснення державної влади, державний апарат, елементи державної влади, моноцефальна система

¹ Дуда А. В. Удосконалення функцій і структури Кабінету Міністрів України в період адміністративної реформи: автореф. дис. ... канд. наук з державного управління. Київ, 2001. 19 с.

² Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Алерта, 2010. 432 с.

³ Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. №31. Ст. 545.

⁴ Певцов М. В. Функції судової влади в Україні та країнах СНД. *Форум права*. 2014. № 2. С. 358-363.

⁵ Скрипнюк В. Функції правосуддя в структурі державної влади в Україні. *Юридична Україна*. 2005. № 2. С. 70-76.

державних органів державної влади, централізовано-сегментна система органів державної влади, державний орган України, ознаки органу державної влади, центральні органи державної влади, компетенція державного органу, посадова особа, постійні державні органи, тимчасові державні органи, правотворчі державні органи, правоохоронні державні органи, контрольно-наглядові державні органи, установчі державні органи, державна програма, система стримувань і противаг, легалізація державної влади, легітимація державної влади, форми легітимації державної влади, раціональна легітимація державної влади, ідеологічна легітимація державної влади, державний суверенітет, конституціоналізм, конституційні засади організації і здійснення державної влади, конституційно-правовий статус органу державної влади, функції Української держави, функції державних органів, структура державної влади в Україні, прокуратура, неурядові організації, державне управління, механізм здійснення державної влади, верховенство державної влади, парламент, функції парламенту, парламентський контроль, глава держави, Президент України, уряд, функції уряду, виконавчо-розпорядча діяльність, Кабінет Міністрів України, державна служба, державні службовці, урядові органи державного управління, органи місцевого самоврядування, управлінські послуги, правосуддя, функції судової влади, Генеральний прокурор.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади організації та функціонування державної влади і місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 18. Ст. 133.
- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.
- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, №16-17. Ст. 133.
- ❖ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.

- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
- ❖ Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.
- ❖ Про Автономну Республіку Крим: Закон України від 17 березня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 11. Ст. 69.
- ❖ Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 29. Ст. 191.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 4. Ст. 170.
- ❖ Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.
- ❖ Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року. *Урядовий кур'єр*. № 138.

Дисертації, автореферати:

1. Агафонов С. А. Інститут Президента в системі державної влади України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 16 с.
2. Антонов О. В. Соціально-філософський аналіз державної влади у контексті суспільних відносин: автореф. дис. ... канд. філос. наук. Одеса, 2016. 18 с.
3. Армаш Н. О. Адміністративно-правовий статус керівників органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 18 с.
4. Артеменко І. В. Взаємодія органів державної влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні й реалізації молодіжної

- політики: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2017. 20 с.
5. Бабенко К. А. Принцип поділу державної влади та сучасні проблеми його реалізації в Україні (конституційно-правовий аналіз): дис. ... канд. юрид. наук. Острог, 2004. 212 с.
 6. Бабінова О. О. Взаємодія органів державного управління і місцевого самоврядування з громадськістю: теоретико-методологічний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2006. 20 с.
 7. Бартків В. П. Місцевий державний апарат російської імперії і селянська реформа 1861 р. в Україні (історико-правове дослідження): дис. ... канд. юрид. Харків, 2002. 218 с.
 8. Баштанник А. Г. Механізми регулювання діяльності органів державної влади в умовах децентралізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2017. 20 с.
 9. Берназюк О. О. Конституційно-правовий статус допоміжних органів при вищих органах державної влади України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 20 с.
 10. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2007. 20 с.
 11. Бортун М. І. Становлення правового регулювання органів прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 12. Бриль К. І. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації державної влади в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 39 с.
 13. Бульба О. Ю. Конституційно-правові аспекти реалізації принципу поділу влади в Україні: національна традиція та сучасність: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 214 с.
 14. Бурда В. Ю. Місцеві ради УСРР в утвердженні монополії більшовиків на державну владу (1920-ті рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2016. 16 с.
 15. Вандін Є. В. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованої антикорупційної прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
 16. Веніславський Ф. В. Конституційні основи взаємовідносин законодавчої та виконавчої влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 240 с.
 17. Вінцукевич К. В. Громадські організації у політичному процесі сучасної України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2010. 18 с.
 18. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
 19. Волинець В. В. Легітимність влади як фактор політичної стабільності суспільства: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2008. 19 с.
 20. Воронько Л. О. Теоретико-організаційні основи культури праці

- державних службовців України: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2004. 192 с.
21. Гречко Т. К. Механізм забезпечення ефективності діяльності державних службовців: дис. ... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2006. 184 с.
 22. Губа О. П. Удосконалення діяльності керівника в органах державної влади: теоретико-методологічний аналіз: дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпропетровськ, 2004. 214 с.
 23. Дзейко Ж. О. Правовий статус вищих органів державної влади Української Народної Республіки (1917-1920 р.р.): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1996. 248 с.
 24. Дмитрасевич Н. О. Внутрішній та міжнародний аспекти легітимації радянської влади в Україні в 1917-1922 рр.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 19 с.
 25. Добровольський Д. М. Незалежність як засада організації та діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
 26. Довбуш Т. Н. Принципы правового государства и механизма их реализации: теоретико-правовой аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Санкт-Петербург, 2005. 183 с.
 27. Ерохов С. В. Европейский парламент: эволюция правового статуса и компетенция: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 1995. 128 с.
 28. Євтушенко О. Н. Державна влада і місцеве самоврядування в умовах модернізації політичної системи сучасного українського суспільства: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Одеса, 2011. 28 с.
 29. Єрмолаєв В. М. Вищі представницькі органи влади в Україні (історико-правове дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2006. 40 с.
 30. Жоган Р. А. Конституційно-правовий статус прокуратури в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 19 с.
 31. Жувака С. О. Історико-теоретичний аналіз розвитку функцій прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 19 с.
 32. Жук Н.А. Стимування і противаги в системі поділу влади в Україні (загальнотеоретичні проблеми): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 221 с.
 33. Замогильний А. Г. Взаємодія державної влади і державного управління (історико-теоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2010. 20 с.
 34. Івчук М. Ю. Адміністративно-правовий статус органів прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 19 с.
 35. Ізотова М. О. Правовий статус керівника місцевої прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 20 с.
 36. Калінкін А. С. Конституційна реформа у сфері децентралізації державної влади: проблеми теорії та практик: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 17 с.

37. Каневський О. С. Доктрина розподілу влади: від теоретичної концепції до політико-конституційного принципу: дис. ... канд. політ. наук. Севастополь, 1999. 171 с.
38. Карпунець А. С. Механізм реформування державної служби України: соціокомунікативний аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Чернігів, 2018. 20 с.
39. Кошова О. В. Судова влада як соціокультурний феномен: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 193 с.
40. Крусян А. Р. Взаємодія місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 1999. 19 с.
41. Курусь Т. В. Теоретико-правові засади нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у їх взаємодії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
42. Ладиченко В. В. Гуманістичні основи організації державної влади: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2008. 439 с.
43. Лактіонов В. О. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з органами державної влади в регулюванні соціального захисту населення: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2007. 20 с.
44. Лата Н. Ф. Адміністративно-правове регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2004. 18 с.
45. Литвин І. І. Адміністративно-правове регулювання взаємодії органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2009. 19 с.
46. Любченко П. М. Місцеве самоврядування в системі інститутів громадського суспільства: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2008. 40 с.
47. Мазурик С. В. Інформаційно-правове забезпечення діяльності органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2017. 20 с.
48. Макаренко А. В. Державний комітет у системі органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 16 с.
49. Малиновський В. Я. Оптимізація функцій органів виконавчої влади України: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2002. 24 с.
50. Малюга В. І. Принципи організації та діяльності прокуратури України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 20 с.
51. Манжула А. А. Державне управління на місцевому рівні: адміністративно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2003. 200 с.
52. Мартинюк О. Г. Адміністративна діяльність органів прокуратури: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Тернопіль, 2018. 20 с.
53. Матвєєв С. В. Юридичний механізм взаємодії органів державної влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Луганськ, 2011. 22 с.

54. Мацола М. І. Політична та державна влада: теоретико-правові проблеми співвідношення та взаємодії: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 211 с.
55. Мельничук М. В. Адміністративно-правові засади управлінської діяльності керівників органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 20 с.
56. Миколенко В. А. Правова модернізація органів прокуратури України в умовах європейської міждержавної інтеграції: загальнотеоретичне дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 36 с.
57. Мильчакова О. В. Парламент в европейских странах Содружества Независимых Государств: на примере Верховной Рады Украины: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2004. 176 с.
58. Мичко М. І. Проблеми функцій і організаційного устрою прокуратури України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2002. 38 с.
59. Митровка Я. В. Конституційні засади поділу державної влади в Україні та Чеській Республіці: дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2007. 197 с.
60. Мінченко Р. М. Еволюція державної влади в сучасній Україні (теоретико-правове дослідження): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2009. 38 с.
61. Міщенко А. Б. Довіра як складова легітимації влади в умовах сучасної демократії: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2010. 20 с.
62. Мухаметшин Ф. Х. Представительные и исполнительные органы власти Республики Татарстан как фактор стабилизации социальных процессов в период реформирования политической системы: дис. ... канд. социол. наук. Казань, 1996. 179 с.
63. Надрага В. І. Взаємодія владних структур, політичних і громадських організацій як засіб підвищення ефективності управління на регіональному рівні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2003. 20 с.
64. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 535 с.
65. Никифорак М. В. Державний лад і право на Буковині в 1774-1918 рр.: дис. ... д-ра юрид. наук. Чернівці, 2004. 420 с.
66. Носик О. А. Розвиток служби управління персоналом державного органу на засадах компетентнісного підходу: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
67. Онупрієнко А. М. Місцеві органи влади в механізмі демократичної держави: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 225 с.
68. Пікуля Т. О. Правоохоронні органи в механізмі держави України (теоретико-правові питання функціонування): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 203 с.
69. Пономаренко Є. В. Адміністративно-правове забезпечення євроінтеграційних процесів у діяльності органів виконавчої влади України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 19 с.

70. Потапов И. В. Государственный аппарат и гражданская служба Великобритании во второй половине XIX века: институциональный и деятельностный аспекты: дис. ... канд. истор. наук. Санкт-Петербург, 2007. 230 с.
71. Присташ Л. Т. Апарат управління Західною Україною в складі Польщі (1921-1939 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 1998. 16 с.
72. Проценко Т. О. Діяльність органів виконавчої влади в регіоні України: організаційно-правові засади: дис. ... канд. юрид. наук. з держ. управління Ірпінь, 2002. 184 с.
73. Процюк І. В. Законодавча влада в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1999. 196 с.
74. Радченко О. О. Генезис легітимації інститутів публічної влади в Україні: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
75. Ракул О. В. Теоретичні засади удосконалення діяльності державного апарату в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 19 с.
76. Ремескова Ю. О. Судова влада в системі поділу влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2013. 20 с.
77. Рибалка Н. О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 18 с.
78. Родченко І. Ю. Розвиток механізмів самовпорядкування в системі державного управління: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 21 с.
79. Роман В. Ф. Механізми державного управління процесами децентралізації влади: досвід країн ЄС для України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2017. 20 с.
80. Романюк Л. В. Адміністративно-правові засади формування кадрів органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 20 с.
81. Савицький В. Т. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2006. 20 с.
82. Савченко О. В. Теоретико-правові засади громадського контролю за діяльністю органів державної влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2016. 20 с.
83. Савчин М. В. Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 218 с.
84. Серьогін С. М. Державний службовець у взаємовідносинах влади і суспільства: дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2004. 380 с.
85. Славич Д. Д. Проблема підстав і принципів оптимальної організації державної влади в теоретико-політичній спадщині Івана Франка: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 1996. 175 с.
86. Смородинський В. С. Судова влада в Україні (загальнотеоретичні проблеми): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 20 с.

87. Солов'євич І. В. Державна влада в Україні і місце в ній правоохоронної діяльності: конституційно-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1997. 16 с.
88. Старуха Б. І. Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві: теоретико-правовий вимір: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 180 с.
89. Старцев О. В. Адміністративно-правове регулювання відповідальності посадових осіб органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2004. 20 с.
90. Стефанчук М. М. Теоретико-методологічні та організаційно-правові засади реалізації прокуратурою України представницької функції: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 40 с.
91. Стрижак А. А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 27 с.
92. Сухонос В. В. Прокуратура в механізмі української держави: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2009. 33 с.
93. Тарануха В. П. Звернення громадян як засіб забезпечення законності в діяльності місцевих органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 233 с.
94. Теплюк М. О. Конституційно-правові проблеми організації публічної влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 21 с.
95. Тимощук О. В. Охоронний апарат Української Держави (квітень-грудень 1918 р.): історико-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2000. 474 с.
96. Тимцуник В. І. Реформування системи влади та державного управління в УРСР: зміст, особливості, наслідки (1953-1964 рр.): дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2004. 461 с.
97. Топалова С. О. Політичні партії як суб'єкти державної влади: компаративістський аналіз: дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2004. 210 с.
98. Усаченко О. О. Розвиток системи базових механізмів державного управління: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
99. Федоренко Г. О. Законодавча влада в системі розподілу державної влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 18 с.
100. Хоменко О. В. Виконавча влада: соціально-правова природа, особливості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 20 с.
101. Хромова Ю. О. Організаційно-правовий механізм державного регулювання виборчого процесу в Україні: автореф. дис. ... канд. наук держ. упр. Одеса, 2014. 24 с.
102. Цакадзе Н. Ч. Прокуратра в системі органів державної влади в Україні: статус, функції, перспективи реформування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 15 с.
103. Циганок С. В. Адміністративно-правовий статус регіональної прокуратури в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017.

18 с.

104. Чапала Г. В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 20 с.
105. Чехович Т. В. Державна влада як інститут конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 19 с.
106. Яценко С. С. Ділова комунікація державних службовців як складова частина механізму функціонування державного управління: автореф. дис. ... д-ра філософ. в галузі держ. упр. Київ, 2008. 23 с.

Монографії:

1. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: моногр. Харків: Право, 2008. 220 с.
2. Битяк Ю. П. Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції: моногр. Харків: Право, 2010. 384 с.
3. Висоцький О. Ю. Політична влада в Україні: проблеми легітимації та модернізації: моногр. Дніпропетровськ: Інновація, 2012. 132 с.
4. Дерещ В. А. Органи виконавчої влади України та управлінські відносини: моногр. Київ: Юридична думка, 2007. 180 с.
5. Жаровська І. М. Державна влада: правові категорії: моногр. Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2012. 196 с.
6. Карпунцов В. В. Процесуальна компетенція органів прокуратури України: адміністративно-правовий аспект. Київ: Логос, 2018. 376 с.
7. Качний О. С. Інноваційні механізми державного управління соціально-економічним розвитком регіонів України: теорія, методологія, практика: моногр. Київ: [б. в.], 2018. 626 с.
8. Квітка С. А. Державне управління формуванням партнерських відносин між владою та бізнесом в умовах соціальних перетворень: моногр. Дніпро: Грані, 2017. 266 с.
9. Ковальчук В. Б. Легітимність державної влади в правовій теорії та державно-правовій практиці: моногр. Київ: Логос, 2011. 392 с.
10. Козачук О. С. Військові прокуратури в Україні: організаційно-правові засади функціонування: моногр. Київ: [б. в.], 2018. 242 с.
11. Коломієць Ю. М. Інститут глави держави в системі вищих органів влади й управління зарубіжних країн: моногр. Харків: Основа. 1998. 245 с.
12. Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект: моногр. Київ: Академія, 2013. 560 с.
13. Межі державної влади: моногр. дослідж. / Верник О. І. [та ін.]; за заг. ред. В. П. Самохвалова. Київ: Укр. Центр духов. культури, 2001. 215 с.
14. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с.
15. Погорілко В.Ф. Органи державної влади України: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2002. 592 с.
16. Правові основи формування та функціонування органів державної влади

- у контексті євроінтеграції: моногр. Харків: Право, 2010. 384 с.
17. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України: моногр. Київ: Парлам. вид-во, 2018. 184 с.
 18. Сердюк В. В. Верховний Суд України в системі розподілу функцій влади: моногр. Київ: Істина, 2007. 488 с.
 19. Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: моногр. Суми: Університетська книга, 2008. 448 с.
 20. Тимошук О. В. Охоронний апарат Української Держави (квітень-грудень 1918 р.). Харків: Вид-во УН-ту внутрішніх справ, 2000. 460 с.
 21. Шатіло В. А. Теоретичні проблеми конституційного механізму державної влади: співвідношення організаційних структур та функцій (вітчизняний і світовий досвід): моногр. Київ: Юридична думка, 2017. 363 с.
 22. Шемшученка Ю. С. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 656 с.

Наукові статті:

1. Arnaut V. Competența legislativă a parlamentului și limitele acesteia. *Legea si Viata*. 2017. № 9, ч. 1. С. 22-28.
2. Arnaut V. Procesul legislativ și procedura legislativă. (Partea I). *Legea si Viata*. 2017. № 11, ч. 1. С. 24-28.
3. Boguta E., Bogomolova V. Definirea conceptului de autoritate judecătorească în contextul reglementărilor constituționale. *Legea si Viata*. 2016. № 11, ч. 1. С. 23-26.
4. Cozna D. Unele reflecții asupra statutului de funcționar public al magistratului. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 41-45.
5. Moldovean B. Mecanismul puterii în stat: istorie și actualitate. *Legea si Viata*. 2016. № 11, ч. 1. С. 51-53.
6. Nalyvaiko L. R., Oreshkova A. F. Mass Media as Actors of Public Control over the Activities of Judicial Authorities. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 16-24.
7. Nalyvaiko L. R., Marhenko O., Ilkov V. The phenomenon of corruption conceptualization: international practices and Ukrainian experience. *Economic Annals-XXI*. 2018. № 127 (7-8). P. 32-37.
8. Ondrová D. Public administration, ethical integration and globalization. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 1. С. 22-30.
9. Railean P. Unele reflecții pe marginea autonomiei puterii judecătorești în cadrul unui stat de drept. *Верховенство Права*. 2017. № 2 (27). С. 104-108.
10. Sidorenko N. Conceptual foundations of modelling of the institution of public service. *Legea si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 162-165
11. Tataru G. Demiterea – o măsură veritabilă de răspundere constituțională a șefului de stat. *Верховенство Права*. 2017. № 2 (27). С. 74-82.

12. Tataru G. Imunitatea sefului de stat: evolutie, continut is forme. *Верховенство Права*. 2016. № 1 (33). С. 51-57.
13. Tataru G. Răspunderea șefului de stat în spațiul European. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 51-54
14. Turcan O. Puterea judecătorească în statul de drept: concept și valoare. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 55-58.
15. Авер'янов В. Державне управління та виконавча влада: зміст і співвідношення. *Вісник Державної служби України*. 2004. № 1. С. 13-16.
16. Авер'янов В. Принцип верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації. *Право України*. 2010. № 3. С. 72-74.
17. Авер'янов В. Система органів виконавчої влади: проблеми реформування у світлі конституційних вимог. *Право України*. 2003. № 9. С. 24-31.
18. Авер'янов В. Уряд у механізмі поділу влади: недосконалість вітчизняної конституційної моделі. *Право України*. 2005. № 4. С. 10-16.
19. Адашис Л. А. Проблеми фінансування політичних партій в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 10-16.
20. Алексеева О. Є. Новітні засади нормативно-правового регулювання державної служби в Україні. *Форум права*. 2016. № 1. С. 10-15.
21. Андрійко О. Ф. Органи державної влади як суб'єкти державного управління. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 35-38.
22. Афанасьєва М. В., Стоянов М. М. Зняття депутатського імунітету: правова природа, проблеми та перспективи визначення юрисдикції. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 4. С. 47-51.
23. Бабенко К. А. Конституційно-правовий вимір реалізації принципу поділу державної влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 7 (105). С. 19-27.
24. Бабенко К. А. Проблема забезпечення цілісності державної влади в контексті розвитку системи конституційно-правового регулювання в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 7. С. 22-27.
25. Бабенко В. І. Прокуратура України в системі органів публічної влади. *Наше право*. 2013. № 10. С. 31-34.
26. Бабенко В. І. Прокуратура в системі органів публічної влади. *Європейські перспективи*. 2014. № 4. С. 12-15.
27. Базавлук Н. Концептуалізація регіонального аспекту публічного управління в умовах конституційно-правової реформи. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6, ч. 2. С. 7-12.
28. Байрачная Л. Политическая власть и легитимность: к вопросу о соотношении. *Legea si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 8-12.
29. Барбашова Н. Конституційне закріплення Концепції сталого розвитку України. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 269-274.
30. Баталов О. А. Легітимність державної влади у постімперському (постколоніальному) суспільстві: приклад України. *Вісник Харківського*

Національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2016. Вип. 29. С. 55-59.

31. Баштанник А. Теоретико-методологічні засади функціонування механізмів регулювання діяльності органів державної влади. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2016. № 4, ч. 2. С. 64-69.
32. Баштанник А. Г. Механізм державного регулювання трансформаційних процесів у системі судової влади України. *Аспекти публічного управління.* 2013. № 1. С. 46-51.
33. Бевзенко В. Публічне правонаступництво: сутність, процедура та особливості. *Право України.* 2014. № 3. С. 75-90.
34. Безпалюк В. А. Відповідальність виконавчої влади в Україні (на прикладі Кабінету Міністрів України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 1. Т. 2. С. 36-39.
35. Бейкун А. Позитивна тенденція розвитку категорії «система» як елемента структурно-функціональної побудови органів державного управління. *Право України.* 2001. № 12. С. 51-56.
36. Белей Є. Н. Публічне правонаступництво органів державної влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 2. Т. 2. С. 65-67.
37. Беляєва М. Політична суб'єктність держави у сфері народовладдя: конституційно-правові засади. *Підприємництво, господарство і право.* 2013. № 9. С. 16-19.
38. Бережанський Г. І. Співвідношення легітимності та легальності державної влади: теоретико-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2015. № 7. С. 36-42.
39. Беріша Ф. Контроль за діяльністю адміністративних органів та носії державного управління. *Evropský politický and law diskurz.* 2016. № 3, ч. 3. С. 100-111.
40. Берназюк І. М. Державні цільові програми як стратегічні акти Кабінету Міністрів України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 2. Т. 2. С. 17-20.
41. Берназюк І. Планування законотворчої діяльності Верховної Ради України: сучасний стан та шляхи розвитку. *Visegrad Journal on Human Rights.* 2016. № 6, ч. 2. С. 13-18.
42. Белов Д. М. Реформування державної влади в Україні: аналіз положень Основного Закону України. *Форум права.* 2012. № 1. С. 82-87.
43. Беляєва М. Конституційні конфлікти й їх вплив на реалізацію політичної функції Української держави. *Підприємництво, господарство і право.* 2013. № 6. С. 3-5.
44. Бичков І. Конституція в системі чинників обмеження державної влади. *Вісник академії правових наук України.* 2012. № 1. С. 242-249.
45. Бідей О. Деякі проблеми розвитку державної служби. *Підприємництво, господарство і право.* 2012. № 6. С. 7-11.
46. Біла-Тюріна Ю. З. Щодо питання теоретико-методологічних засад дослідження послуг, які надаються Національною поліцією України.

Держава та регіони. Серія: Право. 2016. № 3. С. 59-64.

47. Блінова Г. О. Органи публічної адміністрації як суб'єкти інформаційних відносин. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 5. С. 82-85.
48. Богданова С. Д. Взаємодія Верховної Ради України та Конституційного Суду України. *Судова апеляція.* 2019. № 1. С. 32-43.
49. Бондар В. В. Щодо проблем адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України. *Журнал східноєвропейського права.* 2017. № 38. С. 12-17.
50. Бондаренко Е. Государственное управление и публичное администрирование: соотношение понятий. *Leges si Viata.* 2017. № 3, ч. 2. С. 10-13.
51. Бондаренко І. Правоохоронна діяльність і правоохоронні органи: поняття та ознаки. *Право України.* 2003. № 4. С. 18-21.
52. Боняк В. О. Конституційно-правове регулювання організації і функціонування правоохоронних органів України: поняття, рівні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2012. № 2. С. 17-23.
53. Борденюк В. Державний механізм держави як система органів державної влади та органів місцевого самоврядування та фактори його цілісності. *Юридична Україна.* 2005. № 5. С. 11-15.
54. Борденюк В. Деякі аспекти системного підходу до співвідношення механізму (апарату) держави та місцевого самоврядування. *Юридична Україна.* 2005. № 2. С. 4-7.
55. Борденюк В. Місцеве самоврядування в механізмі держави: конституційно-правовий аспект. *Право України.* 2003. № 4. С. 12-18.
56. Бородин І. Функціональні обов'язки прав прокуратури у сфері забезпечення прав людини і громадянина (загальний нагляд, представництво інтересів громадян). *Право України.* 2000. № 7. С. 46-48.
57. Буличев А. Проблемні питання встановлення взаємозв'язку понять «публічний службовець», «державний службовець» і «військовослужбовець». *Підприємництво, господарство і право.* 2013. № 8. С. 138-142.
58. Бульба О. Деякі аспекти реформування моделі поділу влади в Україні. *Право України.* 2004. №4. С. 27-30.
59. Бульба О. До питання поділу влади в Україні: пошук оптимальних варіантів. *Право України.* 2003. № 4. С. 8-12.
60. Бульба О. Європейська інтеграція України та питання реалізації принципу розподілу влад. *Право України.* 2004. № 12. С. 8-12.
61. Бульба О. Законодавча влада як один з елементів принципу розподілу влад. *Право України.* 2002. № 6. С. 46-49.
62. Бурбика В. Понятие и особенности взаимодействия органов местного самоуправления с правоохранительными органами. *Leges si Viata.* 2017. № 1, ч. 2. С. 21-24.

63. Бурбіка В. Процедури взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами. *Верховенство Права*. 2017. № 1. (30). С. 70-75.
64. Веклич В. О. Взаємодія органів державної влади і громадянського суспільства при впровадженні концепції правової політики щодо подолання корупції в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2018. № 1. С. 47-52.
65. Веніславський Ф. Зловживання правом у публічно-правовій сфері як державно-правова проблема. *Право України*. 2010. № 4. С. 249-252.
66. Веніславський Ф. Правове обмеження державної влади – необхідна передумова стабільності конституційного ладу. *Право України*. 2010. № 6. С. 108-111.
67. Вітвіцький С. С. Контрольно-наглядова діяльність держави: поняття та юридична природа. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2013. № 22, ч. 2, Т. 2. С. 158-163.
68. Владимиров М. В. Модернізація державної влади в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 135-142.
69. Владимиров М. В. Державна влада в умовах розвитку громадянського суспільства. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 2. С. 46-53.
70. Волинець В. Правова теорія «функцій державного владарювання» М. Коркунова в контексті дослідження публічної влади. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 9-15.
71. Волинець В. Функції держави і проблеми організації публічної влади у правовій державі (Б. Кістяківський). *Юридична Україна*. 2012. № 6 (114). С. 4-10.
72. Воронявський О. В. Роль національного суверенітету в легітимації державної влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 2. С. 216-221.
73. Гаганова Н. А. Концепция разделения властей и идея субсидиарности. *Государство и право*. 2003. № 3. С. 88-92.
74. Галаган Л. Інформаційне забезпечення як сетод діяльності органів державної влади. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 32. С. 149-153.
75. Галай А. Умови взаємодії органів місцевої влади та недержавних організацій у контексті децентралізації влади в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 7. С. 30-33.
76. Ганжа Н. Механізми реалізації Регламенту Верховної Ради України. *Життя і право*. 2005. № 5. С. 40-43.
77. Георгиевский Ю. Нормативные способы и модели установления компетенции органов государственной власти и органов местного самоуправления. *Lexa si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 30-33.
78. Гілін Є. О. Нормативно-правові засади впровадження інноваційних технологій управління в діяльність органів місцевого самоврядування.

Науковий вісник публічного та приватного права. 2017. № 1. С. 12-16.

79. Глуховець В. А. Адміністративно-правовий статус МВС України: шляхи удосконалення окремих структурних елементів. *Форум права.* 2017. № 2. С. 36-40.
80. Глуховець В. А. Вплив світових стандартів на сучасний статус поліцейського в Україні. *Право і суспільство.* 2016. № 2 С. 114-120.
81. Гнатенко Н. Політична корупція у діяльності українського парламенту: теорія і практика. *Evropský politický and law diskurz.* 2016. № 3, ч. 6. С. 140-146.
82. Голобутовський Р. З. Судова влада в контексті розуміння феномену державної влади. *Журнал східноєвропейського права.* 2019. № 64. С. 92-98.
83. Головащенко О. С. Органи державної влади та громадянське суспільство: питання взаємодії. *Форум права.* 2012. № 3. С. 122-125.
84. Гончар Л. Место и роль административных судов в судебной системе Украины. *Leges si Viata.* 2017. № 1. ч. 2. С. 29-32.
85. Гордієнко І. Л. Вплив на державну владу громадянського суспільства та інститутів безпосередньої демократії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2018. Вип. 33. С. 33-36.
86. Горобець Р. В. Деякі аспекти взаємодії між органами державної виконавчої та судової влади. *Теоретичні та прикладні питання державотворення.* 2011. Вип. 8. С. 213-227.
87. Грабіна Г. Субкультура влади в сучасній Україні: особливості ціннісного коду президентів. *Evropský politický and law diskurz.* 2016. № 3, ч. 1. С. 130-135.
88. Грабовський В. А. Шляхи удосконалення взаємодії органів державної влади з інститутами громадянського суспільства. *Актуальні проблеми державного управління.* 2012. № 1. С. 361-365.
89. Григорьев В. Пути становления и конституционного закрепления принципа разделения государственной власти и местного самоуправления в Украине. *Юридический вестник.* 2001. № 1. С. 84-88.
90. Гринь А. Г. К вопросу о гарантиях правомерности реализации дискреционных полномочий органов исполнительной власти Украины. *Leges si Viata.* 2017. № 3, ч. 2. С. 47-50.
91. Грицаєнко Л. Роль та місце прокурорської влади в системі державних органів. *Прокуратура. Людина. Держава.* 2005. № 6. С. 84-90.
92. Даниленко Ю. Теоретико-правовая характеристика оценивания результатов служебной деятельности государственных служащих. *Leges si Viata.* 2017. № 1. ч. 2. С. 48-51.
93. Даниленко Л. І. Забезпечення легітимності конституційних змін в Україні: історичний аспект. *Державно-управлінські студії.* 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/derups_2017_2_4
94. Даниленко Л. І. Легітимність конституційних змін в історії України.

- Вісник післядипломної освіти. Серія: Управління та адміністрування.* 2016. Вип. 2. С. 14-23.
95. Данко В. Й. Про дослідження природи та місця Конституційного Суду України в системі органів державної влади. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 1. С. 60-64.
96. Декаленко В. С. Особливості правового статусу посадових осіб судів України. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 3. С. 137-140.
97. Демський О. Чи стане прокуратура новою гілкою влади? *Віче.* 2011. № 23. С. 32-34.
98. Демьянчук В. Правовые основы реализации антикоррупционной политики в Украине. *Leges si Viata.* 2017. № 8, ч. 2. С. 42-46.
99. Демьянчук Ю. Механизм функционирования режима законности и правопорядка должностных лиц в условиях предотвращения и противодействия коррупции в Украине. *Leges si Viata.* 2017. № 3, ч. 2. С. 54-56.
100. Демьянчук Ю. Механизмы преодоления коррупции в системе государственной службы Украины. *Leges si Viata.* 2017. № 6, ч. 2. С. 35-39.
101. Демьянчук Ю. Основные принципы предотвращения и противодействия коррупции в органах государственной службы Украины. *Leges si Viata.* 2017. № 5, ч. 2. С. 30-34.
102. Джунь В. Доктрина установчої влади народу: історичний поступ. *Право України.* 2017. № 6. С. 133-144
103. Дзьобань О. Теоретичні основи поділу влади (історико-філософський аспект). *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2004. № 4. С. 48-53.
104. Діденко С. В. Адміністративно-правовий статус національної поліції у сфері забезпечення обігу та застосування зброї в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2016. № 3. С. 88-92.
105. Дмитриева А., Организационно-правовые основы деятельности органов, обеспечивающих государственную защиту. *Sciences of Europe.* 2016. № 9, ч. 3. С. 22-25.
106. Дніпров О. С. Концептуальні основи дослідження виконавчої влади в системі державної влади України. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2018. № 4. С. 93-99.
107. Дніпров О. С. Легальність і легітимність виконавчої влади. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки.* 2015. Вип. 5 (2). С. 114-116.
108. Донченко С. П. Легітимація державної влади в контексті міжнародних відносин. *Грані.* 2019. Т. 22. № 7. С. 72-80.
109. Дрозд О. Ю. Система адміністративного законодавства у сфері проходження державної служби. *Держава та регіони. Серія: Право.* 2016. № 4. С. 63-68.
110. Дудченко О. Методи діяльності органів державної влади та управління радянської України в 1920-х роках. *Evropský politický and law diskurz.*

2017. № 4, ч. 1. С. 103-108.
111. Дьячков Д. Принцип политической нейтральности прокуроров при осуществлении ими функций прокуратуры. *Legea si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 44-47.
112. Євграфова Є. Державорозуміння і право: проблемні аспекти теорії. *Право України*. 2015. № 11. С. 67-76.
113. Євтушенко О. Н. Принцип поділу влади та його вплив на формування демократичної моделі державної влади: зарубіжний досвід і Україна. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*. 2009. Т. 110. Вип. 97. С. 89-94.
114. Євтушенко О. Н. Державна влада і місцеве самоврядування в Україні: можливі моделі взаємовідносин. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*. 2010. Т. 149. Вип. 137. С. 83-87.
115. Єрмолін В. До питання про співвідношення понять виконавчої влади і державного управління. *Право України*. 2002. № 9. С. 29-33.
116. Жарковська І. Державна влада як детермінант соціального, публічно-правового конфлікту. *Право України*. 2011. № 5. С. 196-203.
117. Жаровська І. Відкритість та доступність діяльності органів державної влади як складова конституція правової держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 6. С. 126-129.
118. Жаровська І. М. Генезис принципу легітимності державної влади та проблеми його впровадження у сучасному суспільстві. *Європейські перспективи*. 2012. № 4 (1). С. 19-23.
119. Жаровська І. М. Легітимність державної влади у демократичній державі. *Університетські наукові записки*. 2009. № 3. С. 20-23.
120. Жаровська І. М. Правові тенденції функціонування механізму державної влади в сучасних суспільствах. *Наше право*. 2013. № 8. С. 5-11.
121. Жилін Є. В. Адміністративно-правове регулювання взаємодії об'єднань громадян з органами державної влади: вітчизняний і світовий досвід. *Форум права*. 2011. № 4. С. 267-271.
122. Жовтобрюх М. Дискурс і комунікація як засоби легітимації державної влади в концепції Ю. Хабермаса. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 155-158.
123. Жуган М. Принцип поділу влади: сучасні інтерпретації. *Право України*. 2011. № 2. С. 193-200.
124. Жуковська Г. Взаємодія органів влади та громадськості у сфері протидії людьми: досвід країн Європи. *East European Science Journal*. 2016. № 3, ч. 4. С. 161-168
125. Загорулько Є. О. Контроль та нагляд за застосуванням заходів адміністративного примусу органами державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 77-80.
126. Загорулько Є. О. Сутність, ознаки та правове регулювання заходів адміністративного примусу у виконавчому провадженні. *Науковий*

- вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. Т. 1. С. 204-206.
127. Заєць А. П. Щодо легітимності діючої сьогодні влади в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 5. С. 5-8.
128. Звоздецька І. В. Правові ознаки парламентських процедур. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 35-38.
129. Зеленов А. Субъекты исполнения решений административных судов. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 36-39.
130. Зозуля О. Место в государственном механизме и цель деятельности комитетов и временных комиссий Верховной Рады Украины. *Leges si Viata*. 2017. № 11, ч. 2. С. 51-55.
131. Зубрицький М. І. Особливості адміністративної відповідальності державних службовців. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 280-284.
132. Зуй В. В. Правове регулювання адміністративно-юрисдикційної діяльності Національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 107-111.
133. Іншин М. І. Місце органів прокуратури у системі органів державної влади. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. Число 1. С. 130-134.
134. Іщенко Л. В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність Національної поліції України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 196-198.
135. Калашник М. В. Взаємодія правоохоронних органів з громадськістю в дореволюційний період: уроки для сьогодення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 56-61.
136. Калінкін А. С. Вплив процесів децентралізації на функціонування державної влади в умовах конституційної реформи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 64-66.
137. Каменська Н. Інститут звернень до публічної адміністрації: окремі питання історіографії досліджень в адміністративно-правовій доктрині. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 76-79.
138. Карабін Т. О. Зміст та форми діяльності органів публічної адміністрації на місцевому рівні управління. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 2. Т. 1. С. 75-78
139. Карабін Т. О. Оптимізація розподілу повноважень місцевих органів публічної адміністрації в контексті здійснення адміністративної реформи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 4. С. 73-76.
140. Карабін Т. О. Розподіл контрольних повноважень місцевих органів публічної адміністрації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 3. С. 146-149.
141. Карабін Т. О. Удосконалення організаційних форм публічної адміністрації на місцевому рівні в Україні в контексті здійснення адміністративної реформи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 2. С. 29-33.

142. Карабін Т. О. Умови здійснення повноважень публічної адміністрації як критерій їх розподілу за горизонталлю. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 4. С. 128-133
143. Карашук М. Г. Легітимність політичної влади: специфіка сучасного осмислення. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Політологія*. 2017. Вип. 2. С. 8-12.
144. Карпунцов В. В. Функціонування спеціалізованих антикорупційних інституцій в Україні: сучасний стан та шляхи вдосконалення. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2017. № 2. С. 74-78.
145. Карпунцов В. В. Органи прокуратури в системі координат державної влади на сучасному етапі. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 14-17.
146. Катрич Д. Класифікація функцій поліції сквозь призму законодавельних актів України и Республіки Молдова. *Legea si Viata*. 2017. № 12. ч. 2. С. 72-76.
147. Кібець В. О. Особливості взаємодії Державної судової адміністрації з іншими органами державної влади. *Форум права*. 2013. № 3. С. 287-294.
148. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 32-36.
149. Кічмаренко С. Адміністративно-правовий статус суб'єктів, які посягають на незалежність судової влади в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 6. ч. 1. С. 66-72.
150. Кічмаренко С. М. Адміністративно-правові аспекти місця і ролі судової влади в механізмі держави. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 2. С. 34-39.
151. Кобрин В. С. Конституційно-правове регулювання статусу глав урядів держав Вишеградської групи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 61-64.
152. Коваль В. Актуальні проблеми функціонування судової системи України. *Право України*. 2003. № 12. С. 20-25.
153. Коваль О. Я. Підходи до розуміння легітимності влади в історії політичних і правових учень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 21-24.
154. Коваль О. Я. Проблеми легітимності влади в сучасному інформаційному суспільстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 11-15.
155. Коваль О. Я. Співвідношення понять «легітимність», «легальність» та «легалізація». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. Т. 2. С. 7-10.
156. Коваль О. Я. Теоретико-правові засади легітимності державної влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 23. С. 32-35.
157. Коваль О. Я. Легітимація державної влади. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2014. Вип. 1. С. 5-16.

158. Ковальова С. Основні етапи формування та становлення єдиної системи органів державного управління племінною справою в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 5. С. 74-78.
159. Ковальчук В. Проблема легітимності та легальності влади в державно-правових доктринах. Іерінга Р. та Єллінека Г. *Юридична Україна*. 2011. № 8 (104). С. 32-38.
160. Ковальчук В. Органи конституційної юстиції в механізмі легітимації державної влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 78-89.
161. Козак Ю. М. Р. Народ як системоутворюючий суб'єкт легітимаційних процесів державної влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 7-10.
162. Козак Ю. М. Р. Правові засади легітимації державної влади в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 15-19.
163. Козак Ю. М. Р. Історія легітимації державної влади як явища державно-правової дійсності на історичних землях України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2018. № 1-2. С. 126-145.
164. Козуб В. П. Напрями підвищення результативності взаємодії органів державної влади та органів самоврядування в реалізації владних повноважень. *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 231-240.
165. Колісник В. П. Конституційні засади функціонування демократичної держави та їх дотримання органами публічної влади. *Форум права*. 2010. № 3. С. 493-499.
166. Колодій А. Громадянське суспільство: доктрина та вітчизняна практика. *Право України*. 2013. № 9. С. 270-282.
167. Колюх В. Парламентская оппозиция в Украине в контексте современной политической ситуации. *Legea si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 80-83.
168. Коник С. М. Повноваження та компетенція вищих органів державної влади відповідно до Конституції УРСР 1929 року. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1-2. С. 252-256.
169. Константний О. Окремі проблеми становлення самостійної судової влади в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 10. С. 33-38.
170. Копиленко О. Організація влади та законодавство Української Держави. Студії з архівної справи та документознавства. 1999. Т. 5. С. 20-24.
171. Корнієнко М. Територіальна організація влади в Україні: якою вона має бути? *Право України*. 2010. № 4. С. 239-248.
172. Корнієнко П. С. Місце і роль Верховної Ради України у формуванні правозахисного механізму держави. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2019. Вип. 84. С. 49-60.
173. Косінов С. Народ як первинний суб'єкт здійснення контролю над публічною владою. *Право України*. 2013. № 10. С. 178-184.
174. Косінов С. А. Громадський контроль над державною владою як принцип

- демократії. *Юрист України*. 2012. № 4. С. 5-11.
175. Костенко Н. И. Место прокуратуры в государственном механизме. *Государство и право*. 1995. № 11. С. 12-21.
176. Костюченко О. Інструментальна теорія С. С. Алексєєва. *Юридична Україна*. 2013. № 2. С. 15-20.
177. Котюк І. Ідея «потрійного поділу державної влади» є хибною. *Юридичний вісник України*. 2018. № 10/11. С. 14-15.
178. Кошіль Н. М. Кодифікація в статутах актів місцевих рад із питання участі населення в здійсненні місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 16-19
179. Кравцова З. С. Історичні витoki дослідження конституційних основ організації та здійснення державної влади. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 3. С. 319-329.
180. Кравченко В. В. Наглядова діяльність органів прокуратури в історичному аспекті. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 116-121.
181. Кравченко Т. А. Права людини як основний критерій легітимності державної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 4. С. 13-17.
182. Кравченко Т. А. Правове забезпечення відкритості державного управління в процесі легітимації публічної влади. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 1. С. 64-69.
183. Кравченко Т. А. Роль Конституції і конституційного законодавства у легітимації системи державної влади. *Наукові праці МАУП. Серія: Політичні науки. Юридичні науки*. 2013. Вип. 2. С. 103-107.
184. Кравченко Т. А. Співвідношення легітимності та стабільності публічної влади в сучасній державно-правовій науці. *Наукові праці МАУП*. 2013. Вип. 3. С. 116-120.
185. Кравчук В. Проблема меж державної влади в умовах формування громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 1. С. 7-9.
186. Кравчук В. М. Місце і функціональне призначення прокуратури в системі державної влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. Вип. 52. С. 359-364.
187. Кривобок В. Актуальні питання визначення статусу прокуратури України в умовах перехідного періоду. *Право України*. 2000. № 10. С. 85-87.
188. Круглова А. Є. Сучасний стан правового регулювання оцінювання ефективності діяльності органів і установ виконання покарань. *Форум права*. 2016. № 1. С. 124-127.
189. Крыжановская А. Соотношение принципа гласности с другими принципами организации деятельности Президента Украины. *Leges et Viata*. 2016. № 7, ч. 2. С. 70-73.

190. Кубаенко А. Общественное доверие к органам Национальной полиции как ключевой фактор эффективности правоохранительной системы. *Legea si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 80-84.
191. Кулага Е. Органи внутрішніх справ України в системі поділу державної влади. *Право України*. 2004. № 9. С. 82-91.
192. Курусь Т. В. Стан дослідження проблеми нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 21-24.
193. Куценко В. Д. Завдання та функції державної судової адміністрації: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 2. С. 67-72.
194. Куян І. До питання про публічність і суверенність державної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 52-55.
195. Куян І. До питання про родові і видові поняття суверенітету. *Право України*. 2013. № 10. С. 185-193.
196. Ладиченко В. Гуманістична парадигма організації державної влади. *Юридична Україна*. 2005. № 9. С. 4-8.
197. Ладиченко В. Забезпечення збереження державної єдності: важлива функція державної влади. *Право України*. 2007. № 8. С. 13-17.
198. Ладиченко В. Конституційні основи єдності державної влади. *Юридична Україна*. 2011. № 5 (101). С. 20-25.
199. Ладиченко В. В. Системна єдність державної влади гарантія конституційної стабільності. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 2. С. 62-66.
200. Ладиченко В. В. Державна влада як правовий феномен. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2009. № 2. С. 19-23.
201. Леванчук О. М. Принцип розподілу державної влади. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 4. С. 18-26.
202. Литвин І. Історико-правові аспекти становлення публічної влади на місцевому рівні в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 6. С. 67-71.
203. Литвинова Л. Проблемы формирования эффективных коммуникаций государственных служащих и общества в Украине: социально-психологический аспект. *Legea si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 72-75.
204. Личко Т. М. Цінність місцевого самоврядування як демократичної форми децентралізації державно-владних повноважень. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*. 2009. Т. 122. Вип. 109. С. 97-101.
205. Логачова В. Громадський контроль як елемент громадянського суспільства в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 26-31.
206. Логоша В. В. Місце прокуратури в системі органів державної влади. *Форум права*. 2011. № 3. С. 478-485.
207. Лотюк О. Розуміння громадянського суспільства у контексті предмета

- конституційного регулювання. *Право України*. 2013. № 6. С. 228-234.
208. Лучко М. О. Поняття та сутність децентралізації публічної влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 3. С. 29-34.
209. Ляшук Р. М. Методи переконання та примусу в адміністративній діяльності правоохоронних органів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 148-150.
210. Мазур О. Г. Ефективність політичного режиму як детермінанта його інституціональної легітимності. *Політологічні записки*. 2013. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Polzap_2013_7_12
211. Мазуренко А., Колесник С. Правотворческа́я форма антикоррупционной политики в условиях децентрализации государственной власти. *Sciences of Europe*. 2016. № 2, ч. 2. С. 131-133.
212. Майданник О. Про контроль у здійсненні державної влади. *Юридична Україна*. 2006. № 5. С. 4-7.
213. Майстро С. В. Розмежування повноважень органів державної влади та органів місцевого самоврядування. *Державне будівництво*. 2012. № 1. С. 1-9.
214. Макаренко О. Співвідношення генетичного і структурно-функціонального методів у дослідженні напрямів трансформації права відкритого суспільства. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 12-17.
215. Макаренко О. Ознаки права відкритого суспільства: концептуальний підхід. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 12-18.
216. Макарова З. С. Проблеми класифікації (типологізації) форми державного правління. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 1. С. 67-72.
217. Максакова Р. Сучасний конституційний процес і реалізація установчої влади в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 78-85.
- Макушев П. В. Поняття та зміст адміністративно-правового статусу державного виконавця. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 127-132.
218. Малиновський В. Підходи щодо організації влади на первинному рівні публічного управління України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 3. С. 169-177
219. Мальй А. Ф. Государственная власть как правовая категория. *Государство и право*. 2001. № 3. С. 94-99.
220. Манько О. Є. Принципи поділу державної влади в умовах президентської, парламентської та змішаної форми державного правління. *Університетські наукові записки*. 2009. № 2. С. 406-411.
221. Марочкін І. Є. Прокуратура України: проблеми становлення й розвитку. *Юрист України*. 2011. № 2. С. 62-68.
222. Марченко М. В. Конституційно-правова природа права вето глави держави. *Форум права*. 2017. № 4. С. 141-146.
223. Маслова О. Международные стандарты правового регулирования независимости прокуроров. *Leges Viatae*. 2016. № 8, ч. 2. С. 92-96.
224. Масько А. М. Сутність та місце інституту державної влади в

- економічній системі. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. № 3. С. 72-78.
225. Медведчук В. Доктринальна модель побудови федеративної держави: українська ретроспектива і сучасність. *Право України*. 2013. № 9. С. 289-305.
226. Медведько О. Гарантії забезпечення незалежності Генерального прокурора України при виконанні його обов'язків. *Право України*. 2010. № 4. С. 231-234.
227. Мельник О. Г. Фактичні склади як система юридичних фактів, що є підставою виникнення та зміни правових відносин у сфері реалізації судової влади. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 19-21.
228. Месюк М. П., Савчук М. П. Органи державної влади та інститути громадянського суспільства в боротьбі з корупцією: проблеми взаємодії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 264-272.
229. Мичко М., Голова Н. Про основні принципи організації прокуратури. *Право України*. 2000. № 12. С. 74-77.
230. Мінченко Р. М. Проблеми взаємодії державної влади і громадянського суспільства. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 195-202.
231. Мінюков А. Система органів державної влади, що забезпечують конституційні права і свободи людини і громадянина: їх повноваження. *Право України*. 2002. № 4. С. 61-65.
232. Мірошниченко Ю. Теоретичні засади та проблеми конституційно-правового регулювання форм народовладдя в Україні. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 329-335.
233. Могілевський Л. Роль вищих органів державної влади у сфері видання нормативно-правових актів підзаконного характеру. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 145-151.
234. Москалюк Ю. Д. Прокуратура України як особливий державний інститут. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 1. С. 183-188.
235. Мусієнко О. П. Адміністративно-правові заходи запобігання виникнення корупційних ризиків в органах місцевого самоврядування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 20. С. 81-84.
236. Мусієнко О. П. Органи, що здійснюють адміністративні заходи запобігання та протидії корупції за новим антикорупційним законодавством України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 105-108.
237. Наливайко Л., Чепік-Трегубенко О. Децентралізація влади в Україні в умовах розбудови демократичного громадянського суспільства. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 10. С. 44-47.
238. Наливайко Л. До питання про визначення поняття «механізм

- Української держави». *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 10. С. 92-96.
239. Наливайко Л. Конституційно-правові основи механізму Української держави та його принципів. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 8-11.
240. Наливайко Л. Р. Європейський досвід забезпечення транспарентності державної влади. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2014. Спецвипуск. С. 51-58.
241. Наливайко Л. Р. Реформування механізму держави в контексті євроінтеграційної орієнтованості зовнішньої політики України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2007. № 2. С. 48-53.
242. Наливайко Л. Р. Структурованість як невід'ємний атрибут конституційного механізму Української держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2005. № 8. С. 5-15.
243. Наливайко Л. Співвідношення категорій «конституційний лад» та «державний лад» в умовах конституційної модернізації. *Право України*. 2014. № 9. С. 32-44.
244. Наливайко Л. Р., Чепік-Трегубенко О. С. Транспарентність публічної влади: вітчизняний і зарубіжний досвід. *Право України*. 2015. № 6. С. 148-156.
245. Наулік Н. Прокуратура України: теоретико-правовий аспект діяльності у сучасних умовах. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 5-10.
246. Неврозов О. Б. Адміністративна компетенція прокуратури України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 1. С. 149-153.
247. Німченко В. Референдум як форма народовладдя потребує конституційного врегулювання. *Право України*. 2013. № 6. С. 235-241.
248. Новак А. Принципы делегирования органам местного самоуправления отдельных полномочий органов исполнительной власти в Украине. *Leges si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 120-124.
249. Новак А. Теоретические основы исследования особенностей формирования национальной антикоррупционной политики: публично-правовой аспект. *Leges si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 108-112.
250. Новосад Ю. О некоторых потенциальных возможностях прокуратуры, связанных с выявлением, устранением и блокировкой причин и условий преступности в Украине. *Leges si Viata*. 2017. № 3, ч. 2. С. 91-94.
251. Оксенчук І. Сучасне визначення наукових підходів до формування пенітенціарної політики України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 112-114.
252. Олійник В. М. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 24. С. 9-12.

253. Олійник В. Принципи взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні: види та їх характеристика. *Верховенство Права*. 2017. № 3 (30). С. 20-26.
254. Олійник В. Теоретико-правові основи реалізації принципу гласності під час взаємодії судової влади з інститутами громадянського суспільства в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 2. С. 154-159.
255. Олуйко В., Кондратьєв Р. До питання про межі державної влади (критичні замітки). *Право України*. 2003. № 2. С. 17-22.
256. Олуйко В. М. Особливості формування інститутів державної влади. *Університетські наукові записки*. 2006. № 3-4. С. 345-350.
257. Олькіна О. Функції конституційного інституту дострокового припинення повноважень вищих посадових осіб України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 11-15.
258. Осауленко С. В. Конституційні норми про політичні партії в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 16-19.
259. Осауленко С. В. Суб'єкти права на об'єднання у політичні партії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 23. С. 62-64.
260. Остапенко О. Г. Децентралізація чи федералізація – оптимальний шлях реформування публічної влади в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 26-29
261. Остропілець В. Р. Форми взаємодії органів досудового розслідування міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 110-114.
262. Отчак Н. Я. Очищення державної влади у контексті забезпечення конституційних прав і свобод. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 2. С. 132-134.
263. Павленко Р. Парламент і уряд. Як оптимізувати механізм відносин. *Віче*. 2002. № 4. С. 7-14.
264. Павлюх О. А. Роль Президента як глави держави в організації державної влади: Україна і світ. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 3-4. С. 28-34.
265. Панов М. І., Колісник В. П. Генеза державної влади та її системи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 304-307.
266. Панова Г. В. Характеристика рішень, дій, бездіяльності суб'єктів публічної адміністрації як підстав втручання адміністративного суду в адміністративний розсуд. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 4. С. 97-101.
267. Панченко М. А. Особливості адміністративно-правової охорони встановленого порядку управління. *Форум права*. 2017. № 3. С. 152-159.
268. Папуша В. Общественный контроль деятельности государственных служащих. *Leges si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 113-117.
269. Пасальський М. Концепція публічного управління в сучасній юридичній

- науці. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 17-21.
270. Пархоменко-Куцевіл О. Принцип легітимності в системі управління персоналом державної служби України. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 3. С. 10-14.
271. Пелих Н. Державний апарат в умовах сьогодення. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 8. С. 78-82.
272. Пелих Н. Функції Української держави. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 1. С. 27-30.
273. Петришин О. Форма державного правління: до пошуку конституційної моделі в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 160-167.
274. Петровський П. М. Теоретико-методологічні основи забезпечення легітимності публічної влади в сучасних умовах України. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 29-40.
275. Пильгун Н. В., Хомченко О. В. Особливості механізму держави в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2016. № 24. С. 62- 67.
276. Піонтковська О. О. Проблематика процесу децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 46. С. 207-216.
277. Погрібний С. О. Теоретико-правовий аналіз функціонування державної влади крізь призму світоглядних орієнтирів і духовно-культурних цінностей. *Публічне право*. 2013. № 4. С. 196-202.
278. Подорожна Т. С. Конституційно-правові проблеми удосконалення механізму державної влади: світовий досвід. *Публічне право*. 2013. № 1. С. 32-37.
279. Поклад О. В. Поняття та зміст громадського контролю за діяльністю поліції в Україні. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 139-145.
280. Поклонська О. Співвідношення влади й авторитету. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 12. С. 6-9.
281. Поклонська О. Співвідношення влади і права. *Право України*. 2010. № 4. С. 225-230.
282. Предместніков О. Г. Адміністративно-правове регулювання організаційної структури Міністерства юстиції України. *Форум права*. 2016. № 5. С. 157-167.
283. Предместніков О. Г. Особливості статусу та складу системи органів юстиції в зарубіжних країнах. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1, Т. 2. С. 119-123.
284. Присяжнюк А. Й. Центральні органи виконавчої влади як суб'єкти державного контролю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 333-343.
285. Присяжнюк А. Й. Виконавча влада як об'єкт державного контролю. *Форум права*. 2011. № 4. С. 594-599.
286. Прокопов Д., Скрипнюк Д. Правовий вимір функціонування публічної влади у політичній системі сучасної України. *Бюлетень Міністерства*

Юстиції України. 2012. № 1. С. 41-50.

287. Процюк І. В. Головні компоненти поділу державної влади. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Право*. 2012. Вип. 19. С. 5-11.
288. Процюк І. В. Влада як особлива категорія державознавства. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Серія: Право*. 2012. Вип. 18. С. 138-144.
289. Пузирний В. Ф. Адміністративна діяльність Служби безпеки України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 5. С. 121-123.
290. Пустовіт Ж. М. Співвідношення функцій Верховної Ради України з функціями інших вищих органів державної влади. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 109-113.
291. Пушкіна О. Інститути громадянського суспільства в системі захисту прав і свобод людини. *Юридична Україна*. 2012. № 1. С. 4-11.
292. Рабінович С. Субсидіарність як принцип взаємодії приватної та публічної влади у сучасному суспільстві. *Юридична Україна*. 2006. № 2. С. 4-8.
293. Рагимов Ф. Современные проблемы формирования основ регионального управления в Украине: административно-правовой аспект концепции устойчивого развития. *Leges si Viata*. 2017. № 11, ч. 2. С. 130-133.
294. Радченко О. О. Ознаки, чинники та моделі легітимності державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2013. Вип. 1. С. 129-136.
295. Радченко О. О. Легітимність в системі державної влади й державного управління: від «чистої теорії» до української політичної практики. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 1. С. 117-125.
296. Радченко О. О. Програма легітимності державної влади в поглядах зарубіжних науковців. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 38. С. 127-134.
297. Ременяк О. Децентралізація публічної влади в українській правовій мислі новішого часу. *Leges si Viata*. 2017. № 11, ч. 2. С. 134-137.
298. Репецька А. Співпраця законодавчої та виконавчої гілок державної влади в контексті сучасної політичної системи України. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2019. Т. 39. С. 192-197.
299. Рєзнік О. М. Реформування правоохоронних органів в аспекті забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Право і суспільство*. 2016. № 2 С. 145-151.
300. Рибак М. С. Методологія аналізу сутності та змісту категорії «публічна адміністрація». *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1, Т. 2. С. 128-131.
301. Росоляк О. Б. Місце і роль виконавчої влади України у формуванні та виконанні державного бюджету України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 1 (1). С. 38-47.
302. Рудниченко С. Адміністративно-правовий статус Державної судової

- адміністрації України. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 143-149.
303. Рустамзаде А. Х. Конституційно-правові основи організації судової влади в Україні та Азербайджанській Республіці. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6, Т. 2. С. 23-26.
304. Савенко М. Конституційний Суд як інституція стримувань і противаг у системі державної влади. *Дайджест*. 2002. № 10. С. 106-114.
305. Савченко О. Конституційне закріплення принципу верховенства права в зарубіжних державах. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 7. С. 100-103.
306. Самбор М. Поліція та органи внутрішніх справ: роздуми про співвідношення понять. *Право України*. 2016. № 4. С. 149-156.
307. Самородинський В. Проблеми судової влади в зарубіжних ученнях про державу і право. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 4. С. 30-38.
308. Саунін Р. Д. Адміністративні процедури в системі реалізації владної компетенції публічної адміністрації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 3. С. 182-186.
309. Свірський Б. М. Становлення парламенту України як вищого законодавчого та представницького органу державної влади. *Право і суспільство*. 2010. № 5. С. 73-76.
310. Северенчук О. Запровадження принципу розподілу влади в політико-правовому просторі України. *Юридична Україна*. 2004. № 9. С. 4-10.
311. Селиванов В. Державна влада як елемент державно упорядженого суспільства в Україні. *Право України*. 2007. № 9. С. 10-17.
312. Селіванов А. Законодавча влада і конституційне правосуддя в Україні. *Право України*. 2009. № 5. С. 23-29.
313. Сельський А. Розвиток органів державної влади: стратегія та управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 3. С. 50-58.
314. Семений Е. Современная система субъектов публичной администрации в Украине. *Legea si Viata*. 2017. № 7, ч. 2. С. 97-101.
315. Сибіга І. Форми та методи впливу неурядових організацій на прийняття державно-владних рішень. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 1. С. 242-249.
316. Сисоєва В. Г. Сценарії взаємодії місцевого самоврядування та органів державної влади. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 35. С. 236-247.
317. Сіренко В. Деякі зауваження до питання про природу влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 46-50.
318. Сіренко В. До питання про владу. *Право України*. 2009. № 11. С. 26-29.
319. Сіренко Д. О. Становлення та розвиток інституту протидії адміністративним правопорушенням, пов'язаним із корупцією, у національному законодавстві України. *Прикарпатський юридичний*

вісник. 2017. № 2. С. 91-95.

320. Скрипник О. Сучасна державна політика України: основні концептуальні підходи до визначення поняття. *Вісник Академії правових наук України*. 2006. № 4. С. 12-22.
321. Скрипнюк В. Конституційно-правові основи взаємодії органів державної влади і забезпечення верховенства права. *Право України*. 2010. № 3. С. 80-84.
322. Скрипнюк В. М. Конституційно-правові основи функціонування контрольних органів у системі державної влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 3. С. 62-70.
323. Скрипнюк В. Політико-правові принципи організації та функціонування державної влади в Україні. *Право України*. 2002. № 5. С. 3-6.
324. Скрипнюк В. Функції правосуддя в структурі державної влади в Україні. *Юридична Україна*. 2005. № 2. С. 70-75.
325. Скрипнюк В. М. Громадянин, суспільство, держава: політична участь як механізм демократичної легітимації влади. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2013. № 1-2. С. 44-51.
326. Скрипнюк О. В. Державна влада в Україні: питання вдосконалення її організації та розвитку на сучасному етапі. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 8-11.
327. Словська І. Є. Принцип обмеження державної влади в системі вітчизняного конституціоналізму. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 15. С. 33-39.
328. Словська І. Є. Характеристика окремих принципів діяльності Верховної Ради України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С. 27-32.
329. Сороко В. М. Концептуальні засади функціонального аналізу органів державної влади. *Аналітика і влада*. 2012. № 6. С. 106-113.
330. Стадник Р. Реализация норм права в правоотношениях органами исполнительной власти Украины как распорядителями публичной информации. *Legea si Viata*. 2017. № 9, ч. 2. С. 115-119.
331. Старицька О. Деякі соціальні проблеми державної влади в сучасній Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 4. С. 100-103.
332. Старицька О. Основні ознаки соціальної сутності державної влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 3. С. 137-141.
333. Старицька О. Проблемні питання довіри до державної влади в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 71-75.
334. Степаненко С. В. Організація і здійснення влади в країні як об'єкт державної політики. *Теорія та практика державного управління*. 2018. Вип. 3. С. 23-29.
335. Степаненко С. В. Конституційно-правовий зміст інституту Президента України в системі державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2018. Вип. 4. С. 28-34.

336. Стефанчук М. Праксеологічні засади організації діяльності прокуратури щодо реалізації нею представницької функції. *Право України*. 2017. № 5. С. 148-160.
337. Строган А. Взаємозалежність і взаємообумовленість громадянського суспільства та правової держави. *Право України*. 2007. № 10. С. 14-17.
338. Суббот А. І. Негативні явища, що впливають на безпечну діяльність працівників правоохоронних органів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 111-118.
339. Сумунський О. Рада національної безпеки і оборони України: конституційно-правовий статус. *Вибори та демократія*. 2005. № 3. С. 23-27.
340. Сухонос В. Виникнення інституту прокуратури. *Право України*. 2001. № 8. С. 103-107.
341. Сухонос В. Місце прокуратури в системі органів державної влади України, її розвиток та правове забезпечення гарантій діяльності. *Право України*. 2000. № 6. С. 10-13.
342. Сухорукова А. Л. Теоретично-конституційні аспекти феномену органів державної влади України. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*. 2008. Т. 79. Вип. 66. С. 134-137.
343. Тароєва В. В. Сучасна держава та принципи єдності і поділу влад. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 228-232.
344. Теплюк М. Публічна влада в Україні: визначення поняття і конституційно-правова природа. *Право України*. 2009. № 5. С. 6-9.
345. Тертишник В. Концептуальні проблеми розподілу влади: до становлення сучасної моделі правової держави в контексті політичної реформи в Україні. *Юридична Україна*. 2003. № 3. С. 13-16.
346. Ткач М. Державне регулювання та державне управління: співвідношення понять. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 8. С. 110-113.
347. Ткаченко О. В. Форми адміністративної діяльності публічної адміністрації Національної гвардії України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6. Т. 2. С. 48-51.
348. Толочко О., Подкопаєв С. Дисциплінарна відповідальність прокурорів: недоліки правового регулювання. *Юридичний журнал*. 2006. № 6. С. 55-68.
349. Толстенко В. Принцип поділу влади в генезі форми сучасної держави. *Юридична Україна*. 2014. № 5. С. 15-21.
350. Томкіна О. О. Принцип партнерства у відносинах між інститутами громадянського суспільства і держави: конституційно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 62-65.
351. Томкіна О. О. Принцип доброчесності державної влади: постановка проблеми. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 65-74.

352. Топольницький В. В. Питання реалізації представництва Міністерства оборони України в судах після зміни до Конституції України (щодо правосуддя). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 19. С. 57-62.
353. Торяник О. Ю. Компетенція органів прокуратури України як основи її конституційно-правового статусу. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 3. С. 64-66.
354. Тулик І. І. Основні повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 85-87.
355. Тулик І. Органи місцевої публічної влади: взаємозв'язок і незалежність. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 3. С. 180-184.
356. Тупицький О., Шостенко О. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 101-110.
357. Усаченко Л. Органи державної влади та неурядові організації: функції системи взаємовідносин. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. № 1. С. 183-191.
358. Усаченко Л. Про взаємовідносини органів державної влади з неурядовими організаціями. *Університетські наукові записки*. 2010. № 1. С. 180-184.
359. Федоренко В. Л. Конституційні засади територіальної організації публічної влади в Австрії: історія та сучасність. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 1. С. 73-85.
360. Федоренко В. Національні комісії з регулювання природних монополій у системі центральних органів виконавчої влади: проблеми нормопроектного та управлінського забезпечення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2010. № 3. С. 85-94.
361. Фейзула Б. Судовий контроль за адміністративною діяльністю. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 3. С. 148-156.
362. Француз А. Політичні партії і проблеми посилення їх ролі у здійсненні державної влади в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 8. С. 5-10.
363. Фрицький Ю. Конституційно-правові засади становлення державної влади в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 3. С. 107-109.
364. Фрицький Ю. О. Особливості функціонування судової влади як окремої гілки державної влади в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 29. С. 271-278.
365. Фрицький Ю. О. Система стримувань і противаг як засіб організації та функціонування державної влади в Україні. *Юридичний вісник*. 2013. № 4. С. 17-22.

366. Фролов Ю. Держава – основний організаційно-правовий гарант забезпечення реалізації, охорони та захисту економічних прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 4. С. 57-60.
367. Халішхов В. М. Державна виконавча служба: генезис організації та методики функціонування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 33-35.
368. Хорсуненко О. В. Нормативно-правове регулювання діяльності прокуратури держав-членів Європейського Союзу та її місце в системі органів державної влади. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 57. С. 93-104.
369. Цакадзе Н. Ч. Прокуратура та її місце в системі органів влади. *Вісник Академії адвокатури України*. 2007. Число 3. С. 148-153.
370. Цвіркун Ю. І. Значення адміністративних процедур при вирішенні публічно-правових спорів із колегіальними суб'єктами публічної адміністрації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 3. С. 101-105.
371. Цвіркун Ю. І. Колегіальність суб'єктів публічної адміністрації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 23. С. 70-73.
372. Цесар І. Принципи правової визначеності у діяльності органів державної влади. *Юридична Україна*. 2011. № 1. С. 36-42.
373. Цимбалістий Т. О. Інститут імпичменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 42-44.
374. Цокур Є. Політико-правові концепції феномену політичної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 132-136.
375. Цуркан-Сайфуліна Ю. В. Філософсько-правовий вимір права як фактора легітимності влади. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2017. Вип. 4. С. 25-42.
376. Черних С. П. Адміністративно-правові засади взаємодії органів державної влади України у сфері протидії організованій злочинності. *Право і Безпека*. 2010. № 2. С. 82-87.
377. Черничко В. В. Основні інституційні гарантії права на об'єднання в політичні партії в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 2. С. 57-60.
378. Чикурлій С. О. Конституційно-правові аспекти організаційно-правових форм діяльності Кабінету Міністрів України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 9. С. 115-125.
379. Чиркин В. Е. О понятии «ветвь государственной власти». *Право и политика*. 2003. № 4. С. 4-8.
380. Чобану М. Роль інституту президента в організації державної влади: світовий досвід і Україна. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 1. С. 71-79.
381. Чернописький П. Б. Конституційні реформи в Литві і Грузії у сфері

- місцевого самоврядування та децентралізації влади як приклад для України. *Форум права*. 2017. № 4. С. 282-293.
382. Чухлебов І. Кадрова інформація органів публічної адміністрації. *Legea si Viata*. 2017. № 2, ч. 2. С. 124-128.
383. Шалабай А. В. Поняття конституційного права громадян на участь в управлінні державними справами та визначення його складників. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 79-81.
384. Шаповал В. Виконавча влада в Україні в контексті форми державного правління (досвід до прийняття Конституції України 1996 р.). *Право України*. 2016. № 3. С. 200-212.
385. Шаповал В. Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління. *Право України*. 2016. № 4. С. 72-88.
386. Шаповал В. Політико-правова категорія народного представництва: питання теорії. *Право України*. 2013. № 5. С. 12-17.
387. Шаповал В. Суд як орган конституційного контролю (із зарубіжного досвіду). *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 6. С. 20-34.
388. Шарій В. Державне управління ризиками у фінансовій сфері виконавчої гілки влади України. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2010. № 3. С. 135-142.
389. Шатіло В. Проблеми співвідношення конституційного механізму державної влади та механізму реалізації її функцій. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 336-344.
390. Шатіло В. Співвідношення політичної й адміністративної компоненти у функціонуванні державної влади. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 271-278.
391. Шатіло В. А. Інституціоналізація глави держави в системі державної влади. *Юридична наука*. 2012. № 7. С. 24-28.
392. Шатіло В. А. Уряд та центральні органи виконавчої влади у структурі конституційного механізму державної влади. *Юридична наука*. 2011. № 6. С. 17-23.
393. Шатіло В. А. Співвідношення функцій державного апарату та механізму державної влади. *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. Число 2. С. 5-11.
394. Шатіло В. А. Органи прокуратури у структурі конституційного механізму державної влади. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 1. С. 42-46.
395. Шатіло В. А. Поняття та ознаки конституційного механізму державної влади. *Публічне право*. 2019. № 1. С. 9-17.
396. Шатіло В. А. Суб'єктивні фактори та їх вплив на розвиток конституційного механізму державної влади. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 1. С. 81-84.
397. Шестопапов Р. М. Історичні передумови становлення та розвитку правозахисної діяльності органів прокуратури України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012.

№ 2. С. 143-152.

398. Шитілов Л. До юридичного розуміння легітимації влади. *Вісник Академії правових наук України*. 2003. № 1. С. 185-189.
399. Шихненко Д. Институционализация инновационного лидерства на пути к демократизации государственного управления в Украине. *Leges si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 178-181.
400. Шишкін В. Конституційні основи правового реагування органів державної влади на акти воєнної агресії. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 214-222.
401. Шоптенко С. С. Система правоохоронних органів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. № 3. С. 150-155.
402. Щавінський В. Р. Проблеми адміністративно-судового захисту інтересів держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 4. С. 154-156.
403. Юськів Н. В. Легітимність державної влади: етимологічні та семантичні виміри. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 204-207.
404. Якименко Х. Наднаціональна організація влади і державний суверенітет: проблеми співвідношення. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 3. С. 36-44.
405. Яковлев А. Принцип разделения государственной власти и его обеспечение в конституционном процессе современной Украины. *Leges si Viata*. 2016. № 11, ч. 2. С. 164-168
406. Яковлева Л. І. Процес легітимації публічної влади в умовах перехідного суспільства. *Гілея*. 2019. Вип. 149 (3). С. 76-80.
407. Янчук А. До питання про взаємодію органів державної влади та громадянського суспільства при здійсненні моніторингу законодавства України. *Юридичний журнал*. 2012. № 3 (117). С. 94-95.
408. Ярош Я. Взаємодія молодіжних громадських організацій з політичними партіями в Україні. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. № 4, ч. 5. С. 89-93.

ТЕМА 8. ВИБОРЧЕ ПРАВО ТА ВИБОРЧИЙ ПРОЦЕС

Типові форми безпосередньої демократії: загальна характеристика. Поняття, ознаки, принципи та функції виборів в Україні. Становлення інституту виборів в Україні. Класифікація виборів в Україні: критерії, види та їх характеристика. Виборча система в Україні: поняття та конституційно-правова регламентація. Виборчий процес в Україні: поняття, стадії та їх характеристика. Інформаційне та фінансове забезпечення проведення виборів в Україні. Відповідальність за порушення законодавства про вибори. Референдуми в Україні: поняття, види та принципи. Законодавче закріплення процедури проведення референдуму. Передумови виникнення референдумів. Референдний процес: поняття, стадії та їх характеристика. Юридична сила рішень, прийнятих на референдумі. Відповідальність за порушення порядку проведення референдуму.

Сучасний конституціоналізм ґрунтується на принципі представництва, а тому неабияку цікавість викликають особливості існування та реалізації форм безпосередньої демократії в межах представницької системи. У світі прийнята велика кількість національних нормативно-правових та міжнародних актів, що передбачають гарантії існування прямої демократії. Наприклад, Загальною декларацією з прав людини, яку ухвалено Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., закріплено право громадян на безпосередню участь в управлінні своєю країною. Конституціями сучасних держав, і Україна тут не стала винятком, громадянину держави гарантовано право на використання різноманітних форм прямої демократії¹.

Наука конституційного права виокремлює дві основні форми народовладдя – безпосередня (пряма) і представницька (непряма) демократія².

Безпосередня демократія – це форма прямого народовладдя, що пов'язана зі здійсненням прямого волевиявлення народу України, територіальної громади чи іншої, визначеної законом, спільноти громадян³.

Форми безпосередньої демократії – це способи здійснення влади народом України або його частиною, які виключають передавання владних повноважень будь-яким органам чи особам⁴.

В. Ф. Погорілко зазначав, що пряме народовладдя, як і будь-яка влада,

¹ Михайлов М. Б. Нетипові (допоміжні) форми безпосередньої демократії: теорія та конституційно-правове регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 221 с.

² Поняття, види виборів та їх соціальна функція: базовий правничий спецкурс. URL: <https://dl.sumdu.edu.ua/textbooks/114125/682338/index.html>.

³ Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

⁴ Поняття, види виборів та їх соціальна функція: базовий правничий спецкурс. URL: <https://dl.sumdu.edu.ua/textbooks/114125/682338/index.html>.

здійснюється в певних формах, які становлять, як правило, способи волевиявлення народу з метою здійснення суспільних функцій, що мають правові наслідки¹.

Формами **прямої демократії** є:

- вибори;
- референдуми;
- дорадче опитування громадян (консультативний референдум);
- загальні збори громадян;
- місцеві ініціативи;
- громадські слухання.

У сучасній юридичній науці виокремлюють типові та нетипові форми прямої демократії. Типові (основні) форми безпосередньої демократії – базова група форм прямого народовладдя, до якої може входити необмежена кількість конкретних форм, які за історичним розвитком, демократичною традицією, значимістю, першорядністю й інтерактивністю в процесі вираження народної волі стають базою (основою) реалізації народом належної йому влади в межах окремих правових систем².

Вибори є найбільш поширеною формою прямого народовладдя.

Вибори – це форма безпосередньої демократії, народного волевиявлення, в процесі яких шляхом голосування формуються державні органи та органи місцевого самоврядування, а також заповнюються вакантні виборні посади, зокрема пост глави держави³.

За сутністю вибори є інститутом безпосередньої демократії, який дає змогу трансформувати волевиявлення громадян на спільну волю народу України і територіальної громади під час формування їх представницьких органів. *За змістом* вибори є волевиявленням народу чи територіальних громад щодо формування легітимних представницьких органів державної влади, органів місцевого самоврядування і Верховної Ради Автономної Республіки Крим⁴.

Поняття виборів традиційно пов'язують із терміном «виборче право», що вживається в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. В об'єктивному значенні *виборче право – це інститут конституційного права, що об'єднує норми та інститути конституційного й інших галузей права, які визначають поняття, види, принципи виборів, порядок їх організації та проведення, а також юридичну відповідальність за порушення законодавства про вибори*⁵.

Зміст суб'єктивного виборчого права громадян розкрито у ст. 38, 70, 71

¹ Погорілко В. Ф. Основні засади теорії безпосередньої демократії. *Право України*. 2001. № 8. С. 26-32.

² Михайлов М. Б. Класифікація типових та нетипових форм безпосередньої демократії. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 10. С. 127-131.

³ Шаптала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

⁴ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

⁵ Там само.

Конституції України. Узагальнюючи положення чинного законодавства та правової науки, можна стверджувати, що *суб'єктивне виборче право – це конституційне право громадянина України вільно обирати та бути обраним до органів державної влади та органів місцевого самоврядування*¹. Це право також слід розуміти як встановлене Конституцією та законами України право громадянина України брати участь у всіх видах виборів на всіх стадіях їх організації та проведення.

Структурними елементами інституту виборів є:

- виборче право;
- виборчі системи;
- історичні традиції виборності влади;
- тип партійної системи;
- суспільні уявлення про вибори;
- електоральна культура;
- виборчі технології².

Основні **ознаки** виборів:

- є формою безпосереднього народовладдя, оскільки під час виборів народ або його певна частина здійснює владу;
- проводяться шляхом голосування;
- необхідні для формування органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

Конституційне положення про *вільні вибори* означає, що участь у виборах в Україні є правом громадян, а не обов'язком. Самі громадяни вирішують, брати їм участь у виборах чи утриматись. Звідси випливає, що під час визначення результатів виборів не слід брати до уваги, який процент виборців проголосував: якщо хоча б один проголосував, то вибори відбулися. Небажання брати участь у виборах виборців називається абсентеїзмом. Щоб зменшити аполітичний абсентеїзм, вводяться такі інститути, як голосування по пошті, голосування по дорученню. В деяких країнах передбачений *обов'язковий вотум* щодо прийняття участі у голосуванні³.

Виборча система – це система суспільних відносин, пов'язаних з формуванням складу представницьких органів через вибори⁴.

Мажоритарна виборча система – це голосування, в основу якого покладено принцип більшості: обраним є кандидат по виборчому округу,

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

² Климкова І. І., Остапенко М. А. *Вибори і виборчі системи* : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ: Персонал, 2011. 160 с.

³ Мошак О. В., Мазуренко А. С. *Конституційне право України* : навч. посіб. для студентів за напрямками підготовки 6.030401 «Правознавство» та 6.030402 «Правоохоронна діяльність». Одеса: ОДУВС, 2015. 368 с.

⁴ Рибак Н. С. Основні підходи щодо визначення категорії «виборча система» у конституційному праві. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2012. № 2. С. 56–67.

який одержав більшість голосів виборців. Розрізняють мажоритарні системи відносною, абсолютною та кваліфікованою більшістю¹.

Мажоритарна система є найдавнішою і протягом тривалого часу була єдиною виборчою системою. Голосування може відбуватись в одномандатних округах, у межах яких обирається по одному представнику, чи багатомандатних, де обирається по кілька представників; округи визначаються так, щоб на кожен округ припадала приблизно однакова кількість виборців; межі виборчих округів найчастіше збігаються з межами адміністративно-територіальних округів; голосування відбувається за конкретні персоналії – одного чи кількох кандидатів в одномандатних чи багатомандатних округах відповідно, внаслідок чого виникають і зміцнюються безпосередні зв'язки між кандидатами і виборцями; виборці можуть голосувати як за незалежних кандидатів, так і за інших; визначення результатів голосування може відбуватись кількома способами².

При мажоритарній системі **відносною більшістю** кандидатів для того, щоб бути обраним, потрібно отримати більше голосів порівняно з іншими кандидатами³.

Мажоритарна система **абсолютною більшістю** вимагає для обрання отримати не менше ніж 50 % від поданих і визнаних дійсними голосів. Обраним вважається кандидат, який отримав не менше ніж 50 % + 1 голос.

Мажоритарна система **кваліфікованою більшістю** передбачає, що закон встановлює певний відсоток голосів, який повинен зібрати кандидат, аби бути обраним. Цей відсоток завжди вищий від абсолютною більшістю, тобто перевищує 50 % + 1. Якщо в першому турі ніхто з кандидатів не перемагає, відбувається другий тур голосування, що, звичайно, проводиться через один-два тижні. У другому турі виборцям пропонується або тільки дві кандидатури, що набрали більшу кількість голосів, порівняно з іншими, або на голосування виборців виносяться всі кандидатури, які зібрали в першому турі встановлений законом відсоток голосів⁴.

Пропорційна виборча система – це голосування за списки кандидатів від політичних партій або інших політичних сил і розподіл місць у парламенті (депутатських мандатів) пропорційно до кількості голосів, відданих за списки. Ця система може бути застосована тільки в багатомандатних і загальнодержавних (теж багатомандатних) виборчих округах. Головне в пропорційній виборчій системі – вирахування **виборчої квоти** (виборчого місця), тобто кількості голосів, необхідних для обрання одного депутата⁵.

¹ Там само.

² Демченко В. Г. Мажоритарна виборча система: порівняльно-правова характеристика. *Молодий вчений*. 2016. № 11. С. 292–296.

³ Нікіфорова І. І. Система виборів до органів місцевого самоврядування як чинник розвитку політичної конкуренції. *Економіка, фінанси та право*. 2013. № 3. С. 41–44.

⁴ Орленко В. І. Конституційне право України : навч. посіб. Київ: ПАЛИВОДА А. В., 2011. 156 с.

⁵ Там само.

Виборчий процес – це врегульована Конституцією та законами України специфічна діяльність органів і громадян (суб'єктів виборчого процесу), спрямована на підготовку і проведення виборів з метою формування представницьких органів влади¹.

Відповідно до нормативного визначення виборчого процесу, під ним розуміють здійснення суб'єктами, визначеними у тексті Виборчого кодексу України, протягом встановленого цією статтею періоду часу процедур, пов'язаних із підготовкою і проведенням відповідних виборів, встановленням та оприлюдненням їх результатів².

Термін «референдум» походить від латинського слова *referendum*, означає «те, що має бути повідомленим». **Референдум** – це форма прямої демократії, змістом якої є голосування громадян з важливого питання або за схвалення чи відхилення законопроекту шляхом всенародного голосування³. Референдум відрізняється від виборів як форми безпосередньої демократії тим, що під час референдуму громадяни безпосередньо вирішують конкретні питання. При цьому рішення, ухвалені на референдумі, є остаточним. Водночас на виборах громадяни формують представницький корпус (якщо йдеться про парламент чи місцеві ради) або ж наділяють представницьким мандатом відповідну посадову особу (глава держави чи міський, селищний, сільський голова)⁴.

Вважається, що батьківщина такого політичного явища як референдум – Швейцарія. Проте певні джерела вказують, що плебісцити, які проводив імператор Франції Луї Наполеон у 1851–1852 рр., очевидно і можна вважати першими референдумами. Слід визнати, що в Швейцарії референдуми проводилися і проводяться частіше, ніж в інших країнах.

У конституціях багатьох країн використовується поняття «плебісцит» (Коста-Рика, Чилі), в інших країнах використовується лише термін «референдум» (Італія, Іспанія). Аналізуючи співвідношення цих понять, зазначимо, що термін «плебісцит» з латинської мови перекладається як «рішення народу». В літературі зазначається, що з юридичного погляду відмінності між плебісцитом і референдумом немає⁵.

У Концепції розвитку електронної демократії наведено визначення понять «електронний плебісцит» та «електронний референдум». Тож електронний плебісцит – це форма консультаційного застосування шляхом

¹ Шапгала Н. К., Задорожня Г. В. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

² Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7. № 8. № 9. Ст. 48.

³ Мошак О. В., Мазуренко А. С. Конституційне право України : навч. посіб. для студентів за напрямками підготовки 6.030401 «Правознавство» та 6.030402 «Правоохоронна діяльність». Одеса : ОДУВС, 2015. 368 с.

⁴ Баривши Ю. Г., Байрачна Л. К., Дахова І. І. Конституційне право України: посіб. для підготовки до іспитів; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2015. 328 с.

⁵ Климкова І. І., Остапенко М. А. Вибори і виборчі системи: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закладів. Київ: Персонал, 2011. 160 с.

інформаційно-комунікаційних технологій та електронних засобів, що мають рекомендаційний характер для органів державної влади. Електронний референдум розуміють як всеукраїнський або місцевий референдум з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, електронних засобів для прийняття громадянами рішень з важливих справ держави та суспільства на загальнодержавному та місцевому рівні¹.

Теоретичним підґрунтям інституту референдуму є теорія народного суверенітету. При цьому, як зазначають вітчизняні вчені, розкриваючи зміст поняття народного суверенітету, слід підкреслити, що головне в ньому – похідність влади від народу, належність влади народові та здійснення влади народом. З огляду на положення Конституції, зокрема ст. 5, народ України є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в державі. Це конституційне закріплення правового статусу народу є фундаментом для визначення правових засад здійснення державної влади в Україні².

Класифікацію референдумів здійснено за різними критеріями, зокрема:

За територією проведення:

- загальнонаціональний;
- регіональний;
- місцевий.

Такий поділ референдумів пов'язаний з питаннями, які можуть виноситись на той чи інший референдум. Наприклад, на місцевий референдум не можуть виноситись питання, які мають конституційний характер³.

За суб'єктом ініціювання (призначення):

- за парламентською ініціативою;
- за урядовою ініціативою;
- за ініціативою президента;
- за народною ініціативою.

Залежно від необхідності проведення для вирішення державно-правових питань:

- обов'язкові, тобто такі, необхідність проведення яких передбачена Конституцією чи законами;
- факультативні, тобто такі, які проводяться з інших питань, в межах допустимо загального предмета референдуму.

За юридичним значенням рішень, які приймаються на референдумі:

- імперативний, рішення, прийняті на якому не потребують додаткового

¹ Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : Розпорядження КМУ № 797-р від 8 листопада 2017 року (зв змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 797-р.

² Мошак О. В., Мазуренко А. С. Конституційне право України : навч. посіб. для студентів за напрямом підготовки 6.030401 «Правознавство» та 6.030402 «Правоохоронна діяльність». Одеса: ОДУВС, 2015. 368 с.

³ Баривши Ю. Г., Байрачна Л. К., Дахова І. І. Конституційне право України : посіб. для підготовки до іспитів; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2015. 328 с.

розгляду і затвердження з боку будь-яких органів влади в тому разі, якщо предметом референдуму був проєкт конкретного нормативного акта (відповідно до Рішення КСУ під 16.04.2008 р. № 23-рп/2008 рішення всеукраїнського референдуму щодо прийняття законів є остаточним і не потребує будь-якого затвердження, в тому числі Верховною Радою України);

– консультативний, має місце тоді, коли предметом такого референдуму стають питання, сформульовані в загальному, концептуальному вигляді без прив'язки до конкретної законодавчої ініціативи. При цьому такі референдуми проводяться з ініціативи вищих органів влади, передовсім парламенту для того, щоб визначатись із вибором у вирішенні питання, щодо якого відсутня консолідована більшість серед провідних політичних сил. Рішення такого референдуму носять рекомендаційний для органів влади характер. Як приклад консультативного референдуму можна привести референдум, що відбувся 20 січня 2013 р. в Австрії з приводу скасування загальнообов'язкового призову до армії¹.

За часом проведення (в контексті законодавчого процесу):

– дозаконодавчий (до цієї категорії можна віднести також місцеві референдуми, які проводяться до розгляду відповідного питання (проєкту нормативного акта) місцевими радами чи іншими органами місцевого самоврядування);

– післязаконодавчий. Такий референдум може носити затверджувальний (ратифікаційний) характер або ж, як це має місце в таких країнах, як Італія, скасовувальний характер, коли на вимогу певної кількості громадян або регіональних органів влади проводиться референдум, на який виноситься питання про повне чи часткове скасування прийнятого закону².

Залежно від черговості проведення:

– звичайний референдум. Проводиться вперше з певного питання;

– новий референдум. Проводиться повторно щодо питання, яке виносилось на звичайний референдум. Новий всеукраїнський референдум може бути проведено не раніш ніж через рік з дня оголошення результатів проведеного першого референдуму.

Залежно від предмета референдуму:

– конституційний референдум: про схвалення нової редакції Конституції України, внесення змін до Конституції України, скасування, втрату чинності чи визнання нечинним закону про внесення змін до Конституції України;

– ратифікаційний референдум: про зміну території України;

– законодавчий референдум: щодо прийняття чи скасування закону

¹ Мошак О. В., Мазуренко А. С. Конституційне право України : навч. посіб. для студентів за напрямками підготовки 6.030401 «Правознавство» та 6.030402 «Правоохоронна діяльність». Одеса: ОДУВС, 2015. 368 с.

² Баривши Ю. Г., Байрачна Л. К., Дахова І. І. Конституційне право України : посіб. для підготовки до іспитів; за заг. ред, Ю. Г. Барабаша. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2015. 328 с.

України або внесення змін до чинного закону України;

– загальний референдум: з будь-якого питання за винятком тих, щодо яких референдум не допускається згідно з Конституцією України¹.

Залежно від характеру відповіді:

– стверджувальні референдуми, які проводять у зв'язку з прийняттям закону або вирішенням важливого питання;

– відхиляючі референдуми: мають місце тоді, коли уряд зацікавлений у скасуванні будь-якого закону чи правила, проте не впевнений, чи парламент піде на цей крок (скасування).

Залежно від характеру відносин, до яких належить предмет референдуму:

– міжнародно-правовий референдум, де вирішують питання, пов'язані з міжнародним статусом або відносинами з іншими державами, зокрема референдуми щодо вступу до ЄЕС, НАТО тощо;

– адміністративний референдум, на який може бути винесено питання державного значення в межах країни. Наприклад, про зміну кордонів між суб'єктами федерації².

Роль референдумів у регулюванні суспільних відносин визначається з огляду на їхні основні соціальні функції.

1. Референдум є одним із основних інструментів реалізації права народного суверенітету і легітимізації владних рішень. Легітимізація рішень здійснюється і шляхом прийняття закону або рішення під час референдуму, і шляхом підтвердження рішень органів державної влади з питань, що належать до виняткової компетенції референдумів через надання вищої юридичної сили в обох випадках законам та рішенням. Певний рівень легітимізації прийнятих рішень витримується і під час проведення консультативних референдумів, оскільки, за законом, їхні результати розглядаються і враховуються державними органами під час прийняття рішень.

2. Референдум є однією з основних форм реалізації права національного суверенітету, оскільки за умов виконання певної конституційної процедури щодо всеукраїнського референдуму і виконання вимог закону щодо місцевих референдумів громадяни України, представники певної нації і народності нашої країни можуть ініціювати проведення того чи того референдуму з питань, пов'язаних з конституційним чи законодавчим регулюванням їхніх прав і свобод.

3. Референдум є одним із способів формування громадської думки.

4. За умов демократичного суспільства референдум може бути використаний народом як протипага рішенням органів державної влади та місцевого самоврядування, що не задовольняють інтереси громадян.

¹ Там само.

² Мошак О. В., Мазуренко А. С. Конституційне право України : навч. посіб. для студентів за напрямками підготовки 6.030401 «Правознавство» та 6.030402 «Правоохоронна діяльність». Одеса : ОДУВС, 2015. 368 с.

Варто звернути особливу увагу на нормативне врегулювання питань референдумів в Україні. Проведення референдумів в Україні передбачено Конституцією України, законами України «Про Центральну виборчу комісію», «Про Державний реєстр виборців», а також Законом України «Про місцеве самоврядування», в тексті якого регламентовано деякі аспекти проведення місцевого референдуму.

Конституція України проголошує, що народне волевиявлення здійснюється через вибори, референдум та інші форми безпосередньої демократії¹. Водночас у тексті Основного закону регламентовано положення про правосуб'єктність учасників референдуму та суб'єктів ініціювання такої форми безпосередньої демократії. Однак нормативне закріплення референдумів лише на рівні Конституції є недостатньо ефективним для їх правової регламентації.

Ключові слова:

демократія, народовладдя, безпосередня демократія, типові форми безпосередньої демократії, нетипові форми безпосередньої демократії, народне волевиявлення, вибори, виборче право, об'єктивне виборче право, принципи виборів, ознаки виборів, функції виборів, виборчий корпус, суб'єктивне виборче право, загальне виборче право, активне виборче право, пасивне виборче право, рівне виборче право, пряме виборче право, вільне виборче право, принцип таємного голосування, принцип загального пасивного виборчого права, принцип свободи агітації та принцип рівності суб'єктів виборчого процесу, принцип гласних виборів, принцип законного фінансування, принцип незалежності виборчих комісій, виборче право як конституційно-правовий інститут, виборчі цензи, необраність, несумісність, легітимні вибори, вільні вибори, загальні вибори, справедливі вибори, парламентські вибори, регіональні вибори, муніципальні вибори, прямі вибори, непрямі вибори, чергові вибори, позачергові вибори, повторні вибори, дійсні вибори, недійсні вибори, виборча система (в широкому та вузькому значенні), мажоритарна виборча система, мажоритарна система відносної більшості, мажоритарна система абсолютної більшості, мажоритарна система кваліфікованої більшості, пропорційна виборча система, пропорційна виборча система із закритими списками, пропорційна виборча система із відкритими списками, виборча квота, змішана виборча система, виборчий процес, засади виборчого процесу, стадії виборчого процесу, суб'єкти виборчого процесу, списки виборців, територіальний виборний округ, виборчі округи, виборчі дільниці, виборчі органи, Центральна виборча комісія, грошова застава, передвиборна агітація, принципи передвиборної агітації, таємне голосування, інформаційне забезпечення,

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).

інформаційні відносини, фінансування виборів, відповідальність за порушення законодавства про вибори, референдум, плебісцит, предмет референдуму, формула референдуму, конституційний референдум, ратифікаційний референдум, законодавчий референдум, загальний референдум, дозаконодавчий референдум, післязаконодавчий референдум, звичайний референдум, новий референдум, вирішальний референдум, консультативний референдум, міжнародно-правовий референдум, адміністративний референдум, обов'язковий референдум, факультативний референдум, загальнодержавний референдум, регіональний референдум, місцевий референдум, передумови проведення референдуму (об'єктивні та суб'єктивні), політичні передумови, економічні передумови, соціальні передумови, духовні передумови, референдний процес (в об'єктивному та суб'єктивному значенні), стадії референдного процесу, суб'єкти ініціювання референдуму, суб'єкти призначення референдуму, обов'язковість рішень, відповідальність за порушення законодавства про референдум.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4. Т. 1. Стор. 9. Ст. 188.
- ❖ Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446.
- ❖ Про всеукраїнський референдум: Закон України від 26 січня 2021 року. *Голос України*. 2021. № 67.
- ❖ Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 23. Ст. 118.
- ❖ Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81.
- ❖ Про Державний реєстр виборців: Закон України від 22 лютого 2007 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 20. Ст. 282.
- ❖ Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 448.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини дев'ятої статті 61,

частини третьої статті 105 Закону України «Про вибори народних депутатів України», пункту 3 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про вибори народних депутатів України» щодо виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку партії у багатомандатному окрузі» (справа про виключення кандидатів у народні депутати України з виборчого списку політичної партії) від 21 грудня 2017 року № 3-р/2017. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 1. Стор. 46.

- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про всеукраїнський референдум» від 26 квітня 2018 року № 4-р/2018. *Офіційний вісник України*. 2018. № 41. Стор. 77. Ст. 1460.
- ❖ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» від 21 травня 2019 року № 303/2019. *Урядовий кур'єр*. 2019 року № 6-р/2019.

Дисертації, автореферати:

1. Адашис Л. І. Політичні партії як суб'єкти виборчого процесу на виборах народних депутатів України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 232 с.
2. Афанасьєва М. В. Конституційно-правове забезпечення виборчих технологій в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 203 с.
3. Бачеріков О. В. Адміністративне судочинство у справах, пов'язаних із виборчим процесом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 21 с.
4. Білан С. В. Конституційно-правові засади референдуму, як форми прямої демократії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
5. Богашов О. А. Виборчі комісії в системі органів публічної влади України: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 18 с.
6. Бондар М. Ю. Конституційний референдум: теорія та практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 20 с.
7. Бурда С. Я. Адміністративно-правовий захист учасників виборів і референдумів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 16 с.
8. Гончарук В. П. Особливості трансформації виборчої системи сучасної України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2001. 16 с.
9. Князевич Р. П. Конституційно-правові засади виборів Президента України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук.

- Одеса, 2002. 18 с.
10. Ковальчук О. Б. Виборчий процес в Україні: конституційно-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2002. 231 с.
 11. Козодой Л. М. Конституційно-правовий статус суб'єктів виборчого процесу в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 19 с.
 12. Лавринович О. В. Виборче законодавство України та проблеми його вдосконалення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2001. 16 с.
 13. Лазарев А. А. Конституційно-правовий статус вищих виборчих органів в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 215 с.
 14. Логачова В. В. Конституційно-правові засади громадського контролю в проведенні виборів та референдумів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 19 с.
 15. Максакова Р. М. Вибори до органів місцевого самоврядування: проблеми теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 223 с.
 16. Малкіна Г. М. Взаємодія виборчої і партійної системи: світовий досвід і проблеми України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2004. 18 с.
 17. Натуркач Р. П. Виборче право в системі права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2014. 16 с.
 18. Наход М. А. Виборчі системи та їх вплив на управління виборчим процесом (історико-порівняльний аспект): дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2012. 237 с.
 19. Плахотнік О. В. Конституційне право громадян брати участь у всеукраїнських та місцевих референдумах і його забезпечення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 22 с.
 20. Плукар В. В. Адміністративне провадження у справах про оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій під час проведення виборів в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 18 с.
 21. Пономарьова Г. П. Становлення парламентської виборчої системи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 20 с.
 22. Равлик І. О. Парламентські вибори як механізм мобільності політичної еліти України: дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2012. 245 с.
 23. Радченко О. В. Інституційна взаємодія народовладдя та органів державної влади у виборах: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2004. 16 с.
 24. Рябченко Т. О. Референдум як форма безпосередньої правотворчості українського народу (теоретичні аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 25. Савков А.П. Державне управління виборчим процесом в Україні: теоретико-методологічні засади: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2010. 36 с.
 26. Співак В. І. Правова культура учасників виборчого процесу як засіб забезпечення реалізації виборчих прав громадян України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 205 с.

27. Ставнійчук А. П. Місцевий референдум як форма безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
28. Ставнійчук М. І. Законодавство про вибори народних депутатів України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2001. 16 с.
29. Стаднік О. М. Виборче право як інститут конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
30. Стещенко Т. В. Виборчі комісії: правовий статус і організація роботи: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 185 с.
31. Стукаленко В. А. Адміністративна відповідальність посадових осіб за порушення виборчого законодавства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2011. 20 с.
32. Тимошенко І. В. Юридична відповідальність за порушення виборчого законодавства України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 215 с.
33. Тодика О. Ю. Вибори в парламенти країн СНД (порівняльно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 210 с.
34. Федоренко В. Л. Конституційно-правові основи всеукраїнського референдуму: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1999. 17 с.
35. Хаврук І. А. Референдуми в перехідних демократіях (на прикладі України, Білорусі та Росії): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2006. 20 с.
36. Шкурат І.В. Становлення та розвиток політичних виборів в Україні (управлінський аспект): автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2002. 20 с.
37. Шумляк О. П. Інститут реєстрації виборців у виборчому процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 214 с.
38. Янчук А. О. Проведення референдумів в Україні (конституційно-правові аспекти): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 222 с.

Монографії:

1. Баймуратов М. О., Кофман Б. Я. Міжнародні виборчі стандарти: правова природа, змістовна та системна характеристика, актуальні питання імплементації в законодавство України: моногр. Суми: Університетська книга, 2012. 227 с.
2. Бакумов О. С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації: моногр. Харків: Право, 2015. 245 с.
3. Бучин М. А. Демократичні вибори в Україні: принципи, механізми та технології реалізації: моногр. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2016. 448 с.
4. Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: моногр. Київ: Час Друку, 2011. 132 с.

5. Кочубей Л. Виборчі технології: політологічний аналіз (на прикладі виборів до парламенту сучасної України): моногр. Київ: Юридична думка, 2006. 280 с.
6. Кресіна І. О., Перегуда Є. В. Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. 368 с.
7. Панкевич І. М., Традиція виборності влади в Україні: моногр. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 488 с.
8. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Референдуми в Україні: історія та сучасність: моногр. / Заг. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: [б.в.], 2000. 248 с.
9. Розум І. О. Теоретичні та практичні аспекти провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій та комісій з референдуму: моногр. Київ: Славутич-Дельфін, 2015. 198 с.
10. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний і практичний аспекти: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 575 с.
11. Янчук А. О. Теоретичні засади референдумного процесу в Україні: моногр. Київ: Київ. ун-т, 2010. 207 с.

Наукові статті:

1. Акуленко В. Народ для виборів влади чи вибори влади для народу. *Нова політика*. 1998. № 1. С. 14-19.
2. Бабенко К. Конституційно-правове регулювання і розвиток виборчого права України. *Юридична Україна*. 2009. № 8. С. 41-46.
3. Бабін Б. Проблема національних квот у виборчому праві України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 58-64.
4. Баймуратов М. Проблема становлення єдиної системи міжнародних виборчих стандартів. *Право України*. 2013. № 5. С. 63-76.
5. Бакумов О. Проблеми зловживання правами громадян у процесі реалізації форм безпосередньої демократії. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 125-132.
6. Барабаш Ю. Окремі питання модернізації конституційних засад виборчого права України. *Право України*. 2013. 5. С. 46-53.
7. Барабаш Ю. Установча влада Українського народу як конституційний феномен. *Право України*. 2009. № 11. С. 73-77.
8. Берченко Г. В. Внутрішня організація політичних партій як предмет конституційного регулювання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 111-117.
9. Білан С. В. Доктринальні підходи до поняття референдуму у науці конституційного права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 33-36.
10. Білоус А. Пропорційні вибори в Україні: ілюзії чи реалії. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 2-5.
11. Богачов С. В. Про стан та завдання щодо правової просвіти громадян у

- сфері виборчого законодавства. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 118-127.
12. Богашева Н. Еволюція виборчої системи в Україні. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 1. С. 42-50.
 13. Богашов О. Електоральна гілка влади як потенційний напрям розвитку системи виборчих комісій України. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 3. С. 110-114.
 14. Бойко О. Вибори до Верховної Ради СРСР: випробування сил політичної опозиції. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 31-33.
 15. Будник Ю. В. Інститут всеукраїнського референдуму: проблеми теоретико-методологічного та законодавчого забезпечення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 7. С. 82-89.
 16. Бучковський Є. Виборчий кодекс: вибрані зміни, впроваджені до польського виборчого права. *Право України*. 2013. № 5. С. 77-85.
 17. Ганжело В. О. Щодо проблеми місцевих референдумів в Україні та в зарубіжних країнах. Порівняльний аспект. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 64. С. 178-184.
 18. Гончаренко В. Виборчі права громадян за Конституцією УРСР 1937 р. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 93-101.
 19. Гудзь Л. Конституційно-правові принципи як елементи механізму забезпечення виборчих прав громадян. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 9. С. 3-5.
 20. Гудзь Л. Механізм забезпечення виборчих прав громадян України та його основні елементи. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 129-131.
 21. Дашковська А. В. Правові засади участі засобів масової інформації у виборчому процесі. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. № 29. С. 301-306.
 22. Журавель Я. Проблеми призначення виборів до органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 100-101.
 23. Заворотченко Т. М. Виборче законодавство та право на референдум: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 69-78.
 24. Задорожня Г. В. Принцип рівного виборчого права громадян у рішеннях Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 42-49.
 25. Заєць Н. Вибори як реалії сучасної державно-правової діяльності: теоретичний аспект. *Право України*. 2007. № 11. С. 26-29.
 26. Залізнюк В. В. Поняття конституційно-правового статусу політичної партії як суб'єкта виборчого процесу. *Право і суспільство*. 2015. № 6.2 (2). С. 18-23.
 27. Кальник В. В. Окремі аспекти адміністративно-правового статусу суб'єктів виборчого процесу. *Актуальні проблеми держави і права*.

2014. № 71. С. 32-37.
28. Кампо В. М. Конституційні засади виборів у практиці Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 17-28.
29. Кириченко Л. Народовладдя і місцеве самоврядування в Україні. *Право України*. 2001. № 6. С. 99-101.
30. Клименко О. І. Права громадян на народне волевиявлення: історичні та теоретико-правові аспекти виборів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 145-150.
31. Ключковський Ю. Деякі проблеми конституційного регулювання виборів України. *Право України*. 2012. № 8. С. 86-92.
32. Ключковський Ю. Виборчий процес: правова природа і суб'єктний аспект. *Право України*. 2014. № 7. С. 157-166.
33. Книгін К. Правове визначення референдуму як форми народовладдя (проблеми теорії і практики). *Право України*. 2001. № 11. С. 28-31.
34. Книгін К. Референдум в Україні – головний прояв безпосередньої демократії. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 227-231.
35. Коваль О. Я. Підходи до розуміння легітимності влади в історії політичних і правових учень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 21-24.
36. Коваль О. Я. Проблеми легітимності влади в сучасному інформаційному суспільстві. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 5. С. 11-15.
37. Коваль О. Я. Теоретико-правові засади легітимності державної влади. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 23. С. 32-35.
38. Ковальчук В. Всенародний референдум як одна з форм легітимації державної влади: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Право України*. 2009. № 12. С. 151-160.
39. Ковальчук О. Виборчий процес в Україні: конституційний аспект. *Вісник Львівського університету внутрішніх справ*. 2004. № 32. С. 217-220.
40. Колісник В. Голосування та встановлення результатів виборів: проблеми правового регулювання. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 93-102.
41. Костишин Р. В. Поняття та зміст принципів передвиборчої агітації. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2006. № 34. С. 192-199.
42. Кривенко Л. Конституційні основи референдуму. Проблеми демократизації. *Віче*. 2001. № 2. С. 96-108.
43. Лавринович О. В. Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року: досвід визначальних рішень вітчизняного державотворення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 5-10.
44. Лавринович О. Місце суду у правовій інфраструктурі виборчих кампаній в Україні. *Право України*. 1999. № 5. С. 23-25.
45. Лавринович О. Проблема недійсності виборів. *Право України*. 2000. № 6. С. 84-85.

46. Лавринович О. Реформа виборчої системи і Парламент України. *Право України*. 2000. № 1. С. 97-98.
47. Левіна Ю. Інститути демократії в умовах розвитку громадянського суспільства. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 265-271.
48. Лізунова О. Д. Актуальні питання законодавчого регулювання інформаційного забезпечення виборів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 12. С. 31-37.
49. Логачова В. Перспектива розвитку громадянського контролю за виборами і референдумами в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 3 (111). С. 43-47.
50. Лук'янов Д. Правова і політична оцінка загороджувального бар'єру як інституту виборчого права. *Право України*. 2005. № 12. С. 10-18.
51. Мазур О. Виборча система України: у пошуках оптимального варіанту. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 6-8.
52. Максакова Р. Дострокове припинення повноважень представницьких органів влади як предмет всеукраїнського референдуму: позиція народу. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 9. С. 6-10.
53. Максакова Р. М. Вибори як форма реалізації установчої влади в Україні: актуальні питання сьогодення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 1 (99). С. 52-58.
54. Марцеляк О.В. Конституційні засади виборчого права України (загальнотеоретична характеристика). *Право України*. 2013. № 5. С. 38-45.
55. Мурашин А. Г. Міжнародне сприяння здійсненню безпосередньої демократії. *Право України*. 2000. № 8. С. 6-10.
56. Мурашин А. Г. Прямое правотворчество. Особенности принятия актов прямого народовластия. *Государство и право*. 2001. № 2. С. 85-93.
57. Мурашин О. Акти прямого народовладдя у механізмі правового регулювання. *Право України*. 2000. № 9. С. 18-21.
58. Мурашин О. Акти прямого народовладдя, їх система та класифікація. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 1. С. 61-64.
59. Мурашин О. Акти прямого народовладдя: проблеми ефективності. *Право України*. 1999. № 10. С. 3-7.
60. Мурашин О. Економічні відносини і локальні акти прямого народовладдя. *Юридический вестник*. 1999. № 4. С. 72-76.
61. Мурашин О. Правозастосовчі акти прямого народовладдя (теоретичний аспект). *Право України*. 1999. № 8. С. 20-23.
62. Мурашин О. Сучасне дослідження проблем законодавства про вибори народних депутатів. *Право України*. 2001. № 7. С. 138-139.
63. Наливайко Л. Р., Пізнюр І. В. Процедура імпічменту: проблемні питання. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 17-21.
64. Неліна Н. Вибори як форма волевиявлення українського народу. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 7. С. 15-18.
65. Неліна Н. Вибори як форма волевиявлення українського народу

- Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 7. С. 15-18.
66. Неліпа Н. Проблеми визначення конституційно-правового статусу українського народу. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 29-33.
67. Нестерович В. Ф. Проблеми та перспективи прийняття Виборчого кодексу України. *Право і суспільство*. 2017. № 6. С. 24-29.
68. Нестерович В. Ф. Виборче право як підгалузь конституційного права України. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 44-49.
69. Нестерович В. Ф. Поняття, сутнісні риси та види норм виборчого права України. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3. С. 33-39.
70. Нечаєва Г. М. Політико-правові аспекти законодавчого забезпечення виборчого процесу в сучасній Україні. *Сучасне суспільство*. 2019. № 1. С. 134-144.
71. Ніконова Л. Мажоритарна та пропорційна система народного представництва: з історії політико-правової дискусії. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4. С. 60-65.
72. Оніщук М. В. Конституційні основи референдної демократії в Україні: проблеми теорії та методології. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 5-16.
73. Петришин О. Влада народу – народовладдя: основа демократичної держави. *Право України*. 2009. № 11. С. 58-62.
74. Петришин О. Народовладдя – основа демократичної, правової, соціальної держави. *Право України*. 2009. № 6. С. 4-9.
75. Петришин О. Пропорційна виборча система: історичний досвід запровадження. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2006. № 1. С. 53-58.
76. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 102-105.
77. Погорілко В. Акти прямого народовладдя в Україні. *Право України*. 2000. № 2. С. 118-119.
78. Погорілко В. Вибори народних депутатів України як ключовий процес державотворення і право творення. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 1. С. 38-45.
79. Погорілко В. Основні засади теорії безпосередньої демократії. *Право України*. 2001. № 8. С. 26-32.
80. Полозенко А. Громадський контроль в організації виборчого процесу в Україні: конституційно-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 7. С. 80-82.
81. Пономарьова Г. Зміна виборчої системи України в контексті інтеграції до Європейського Союзу. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 1. С. 229-237.
82. Пономарьова Г. Змішана виборча система (досвід виборів народних депутатів України у 2002 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 48-58.
83. Примуш М. Вибори. Демократія. Партії. *Політика і час*. 2000. № 5-6. С. 15-20.
84. Примуш М. Політичні партії та виборчий процес. *Право України*. 2001.

- № 3. С. 124-127.
85. Процин В. С. Теоретико-правові засади управління виборчими процесами. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 24. С. 391-398.
86. Рибак Н. Конституційно правові засади внутрішньої побудови виборчої системи в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 110-117.
87. Рибак А. В. Виборче право і виборчі системи. *Соціально-політичний журнал*. 1998. № 2. С.113-122.
88. Савенко М. Конституційний контроль за виборами і референдумами. *Віче*. 1998. № 1. С. 62-69.
89. Савков А. П. Основні напрямки підвищення правової культури учасників та організаторів виборчого процесу. *Університетські наукові записки*. 2010. № 2. С. 30-37.
90. Сарай Р. Д. Правові проблеми вдосконалення виборчого процесу в Україні (досвід Чехії та Словаччини). *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. № 3. С. 14-20.
91. Селіванов А. Суверенітет народу і його забезпечення публічною владою. *Право України*. 2009. № 11. С. 66-70.
92. Селіванов А. Судовий захист виборчого права громадян у сучасній конституційній державі. *Право України*. 2013. № 5. С. 54-62.
93. Серьогіна С. Вибори як спосіб легітимізації форми правління: конституційно-правовий аспект. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 45-54.
94. Скрипнюк В. М. Проблема «вибору» виборчої системи: Україна і європейський досвід. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 1 (99). С. 60-69.
95. Скрипнюк О. Категорії «народний університет», «народне волевиявлення», «безпосередня демократія», «форма безпосередньої демократії»: теоретико-методологічні аспекти. *Право України*. 2012. № 9. С. 281-290.
96. Скрипнюк О. Політичні та організаційні фактори в системі гарантій принципу народного суверенітету в Україні. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 22-28.
97. Слободян Н. Проблеми конституційно-правової відповідальності за порушення законодавства про вибори. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2006. № 1. С. 77-82.
98. Смокович М. Компетенція адміністративних судів що до розгляду виборчих спорів. *Юридична Україна*. 2012. № 4. С. 37-42.
99. Смокович М. Конституційний контроль правового регулювання виборчих процесів. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 36-45.
100. Смокович М. Правовий статус виборця в Україні: окремі аспекти. *Юридична Україна*. 2014. № 2. С. 28-39.
101. Смокович М. Сторони виборчого спору щодо виборів народних

- депутатів: проблемі визначення. *Юридична Україна*. 2012. № 8. С. 43-50.
102. Смокович М. Судовий контроль за виборами народних депутатів України. *Юридична Україна*. 2012. № 7. С. 29-33.
103. Смокович М. Юрисдикція адміністративних судів: проблема визначення спорів щодо їх пов'язаності з виборчим процесом. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 27-34.
104. Сопілко І. М. Особливості правосвідомості молоді як суб'єктів виборчого процесу на прикладі опитування студентів ЮФ НАУ. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2019. № 1. С. 54-60.
105. Співаков І. Виборчі (електоральні) відносини як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 10. С. 20-23.
106. Співаков І. Теоретичні аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері виборчих відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 12. С. 32-35.
107. Ставнійчук М. Вибори як ключовий інститут демократичного конституційного ладу сучасної України. *Право України*. 2013. № 5. С. 18-29.
108. Ставнійчук М. Строки у виборчому процесі: правові проблеми визначення поняття, класифікації та обрахунків. *Право України*. 2003. № 10. С. 21-28.
109. Стецюк П. Вибори у механізмі функціонування конституційної держави. *Право України*. 2013. № 5. С. 30-37.
110. Стешенко Т. В. Організаційно-правові аспекти виборчого процесу по виборах народних депутатів України. *Проблеми законності*. 2012. № 120. С. 27-33.
111. Стукаленко В. А. Актуальні питання реформування інституту адміністративної відповідальності у сфері здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення. *Правова держава*. 2016. № 22. С. 39-43.
112. Телешун С. Процес імплементації результатів всеукраїнського референдуму в Україні: деякі аспекти. *Право України*. 2000. № 10. С. 3-4.
113. Тимошенко І. Навчання членів виборчих комісій: зарубіжний досвід та українська практика. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 8 (200). С. 149-151.
114. Тимошенко І. Реалізація захисту виборчих прав громадян в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 7. С. 99-103.
115. Тихий В. Проблеми відповідальності держави та представників влади за порушення виборчих прав. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні*. 2006. № 4. С. 126-129.
116. Тодика О. Ю. Народовладдя і виборчі правовідносини: теоретико-методологічне питання. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2004. № 2. С. 18-25.
117. Толкачова І. А. Проблеми забезпечення участі громадян України у

- всеукраїнському та місцевих референдумах. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2019. № 3. С. 89-94.
118. Федик Л. Б. Правова культура учасників виборчого процесу у Східній Галичині кінця ХІХ – початку ХХ століття. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2018. № 5. С. 53-59.
119. Федоренко В. Всеукраїнський референдум: проблеми теорії та практики. *Право України*. 1998. № 11. С. 136-141.
120. Федоренко В. Л. Запровадження окремих міжнародних стандартів виборчого права в контексті модернізації Конституції України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 12-19.
121. Федоренко В. Л. Категорія «виборчий процес» у конституційному праві: теоретико-методологічні та законодавчі аспекти. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 30-40.
122. Федоренко В. Референдне право в системі конституційного права України. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 72-79.
123. Фоміна С. В. Суб'єкти, що беруть участь у виборчому процесі на стадії голосування, та їхній правовий статус у зарубіжних країнах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 29 (1). С. 114-118.
124. Фурашев В. Про механізми спотворення народного волевиявлення під час організації референдуму. *Правова інформатика*. 2009. № 1. С. 32-37.
125. Цимбалістий Т. О. Інститут імпідменту в системі конституційно-правової відповідальності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 1. С. 42-44.
126. Чупахін О. Правова культура учасників виборчого процесу – важливий аспект демократичних виборів. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2005. № 2. С. 45-52.
127. Шорський П. О. Виборчі права громадян як об'єкт адміністративно-правового забезпечення. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 6, Т. 2. С. 72-77.
128. Юр'єв С. Є. «Новий формат» місцевих виборів 2010. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 12-22.
129. Ющенко О. Недосконалість законодавства про референдум як один із основних чинників зловживання владою в процесі референдуму. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 30-35.
130. Яворський В. Принципи сучасного виборчого права України. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 3. С. 40-45.
131. Яковлев А. Розвиток виборчої системи як складова сучасного конституційного процесу в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 24-31.
132. Ярчук А. Місце референдуму в системі конституційних форм безпосередньої демократії. *Влада. Людина. Закон*. 2005. № 7. С. 79-86.

ТЕМА 9. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇЇ РОБОТИ

Ідея парламентаризму та її реалізація в Україні. Поняття та ознаки Верховної Ради України як органу законодавчої влади. Кількісний та якісний склад Верховної Ради України. Принципи діяльності парламенту. Повноваження Верховної Ради України: правова характеристика. Функції Верховної Ради України: поняття, зміст. Конституційно-правовий статус народного депутата України: поняття, структура, нормативне закріплення. Структура Верховної Ради України: конституційно-правова характеристика елементів. Апарат Верховної Ради України: правовий статус та структура. Рахункова палата: поняття, функції, повноваження, структура. уповноважений Верховної Ради України з прав людини: конституційно-правовий статус. Основні форми діяльності Верховної Ради України. Ведення пленарних засідань: прийняття рішень; порядок надання слова; організація розгляду питань; протокол, стенографічний бюлетень, стенографічний звіт. Рішення Верховної Ради України. Законотворча діяльність Верховної Ради України. Зовнішньополітична діяльність Верховної Ради України і міжпарламентські зв'язки: засади зовнішньої політики України; законодавство з питань зовнішньої політики України; ратифікація та приєднання до міжнародних договорів; співробітництво України з Організацією Об'єднаних Націй; Європейське регіональне співробітництво; співробітництво Верховної Ради України з парламентами інших країн.

Одним із фундаментальних понять у сучасній науці конституційного права загалом та парламентського права зокрема є категорія «парламентаризм» (франц. *parlementarisme* – парламентська система). «Парламентаризм» походить від терміна «парламент» і означає систему організації державної влади, яка базується на активній ролі парламенту у здійсненні цієї влади¹. Проте слід зазначити, що парламентаризм є порівняно новою категорією для юридичної науки, яка не отримала єдиного визначення в юридичній літературі і по-різному інтерпретується. Передусім, як підкреслює В. Шаповал, це «пов'язано з багатоманітністю парламентської практики в різних країнах як тоді, так і в наші дні»². Автор наголошує, що для тих самих цілей вживаються терміни «парламентаризм», «парламентське

¹ Шемшученко Ю. С. Проблеми українського парламентаризму у світлі конституційної реформи в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 2. С. 99.

² Шаповал В. М. *Основи теорії парламентаризму* : монографія. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 136 с.

правління», «парламентський лад», «парламентський режим» тощо¹.

Розглядаючи поняття «**парламентаризм**» у вузькому та широкому розумінні слід зазначити, що у вузькому сенсі парламентаризм – це процес організації представницької влади, функціональна характеристика якого проявляється в представницькому значенні, законодавчих та контрольних повноваженнях, що здійснюються за допомогою реалізації принципів народного представництва, виконує функцію легітимації влади. А в широкому сенсі парламентаризм розглядається як спосіб організації державної влади, структурно і функціонально заснований на принципах верховенства закону, поділу і незалежності влади².

Парламентаризм як суспільно-політичне явище є одним із найвагоміших демократичних надбань цивілізації, безпосередньо пов'язане з визнанням і реалізацією принципів народного суверенітету, пріоритету прав людини, представництвом народу, верховенством парламенту серед органів державної влади. Дедалі частіше в юридичній літературі парламентаризм називають однією з основних цінностей сучасного конституціоналізму³.

Деякі науковці визначають парламентаризм як особливий конституційно-правовий режим, що забезпечується високим авторитетом парламенту в країні та виявляється в спроможності парламенту ефективно забезпечити народне представництво, своєчасно та якісно здійснювати народне представництво, своєчасно та якісно здійснювати законодавче регулювання всіх сфер життя у суспільстві та державі, утверджувати та гарантувати права і свободи людини, сприяти консолідації нації довкола демократії та верховенства права⁴.

Отже, **парламент** – єдиний представницький орган народу і єдиний законодавчий орган, який цілком або частково створює інші вищі органи держави, визначає основи внутрішньої і зовнішньої політики держави, бере участь у її здійсненні, контролює діяльність інших вищих органів і посадових осіб⁵.

Досліджуючи поняття та ознаки парламентаризму, науковці зазначають, що на сучасному етапі державотворення парламентаризм може бути охарактеризований як режим здійснення державної влади, за умов якого парламент є єдиним загальнонаціональним представницьким і законодавчим органом влади, що активно виконує покладені на нього функції з реалізації й захисту інтересів народу, а його рішення мають беззаперечний авторитет серед усіх суб'єктів права, насамперед органів і посадових осіб виконавчої

¹ Омельченко Н. Л. Парламентаризм як концептуальна та інституційна основа сучасного парламентського права. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 74-79.

² Сурай І. Г., Гончар В. В. Сутнісні ознаки сучасного парламентаризму. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 1 (49). С. 1-5.

³ Омельченко Н. Л. Парламентаризм як концептуальна та інституційна основа сучасного парламентського права. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 74-79.

⁴ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

⁵ Білозьоров Є. В. Теорія держави та права : практикум. Київ: Маслаков, 2018. 166 с.

влади¹.

До системи сучасного парламентаризму відносять *організаційні основи* (державний лад, що ґрунтується на особливій, пріоритетній ролі парламенту серед інших гілок влади) та *наукові основи* (теорія парламентаризму, що охоплює досягнення вітчизняної та зарубіжної наукової думки). Доповнюють складне політико-правове явище *нормативно-правові основи* (конституція та законодавство з питань парламентської діяльності), *історичні основи* (передумови, основні етапи, тенденції еволюціонування парламентаризму), *ідеологічні основи* (сукупність поглядів, ідей, понять, заснованих на певних наукових і політичних знань та уявленнях, які мають за мету вплив на формування і розвиток правової, моральної та політичної культури населення) та *основи правової й політичної культури*, моральної духовності громадян (легітимність і легальність парламенту в сприйнятті народними масами)².

Однією з ознак парламентаризму є *легітимність парламенту*. Поняття розглядається у вузькому та широкому значенні. При цьому зовнішній пов'язується з формуванням самого органу, а внутрішній – вже функціонуванням сформованого органу. Перший, зовнішній аспект, позначає визначений законом спосіб формування парламенту та відповідно свідчить про прийняття народом парламенту. Легітимність парламенту забезпечується політичними виборами як механізмом реалізації влади народу в демократичних державах. Такі вибори повинні бути загальними, прямими, рівними, вільними та з дотримання принципу таємного голосування. Венеціанська комісія детально описала усі складові демократичних виборів, на підставі яких забезпечується легітимність законодавчого органу держави. Венеціанська комісія у Кодексі належної практики у виборчих справах наголошує, що «вибори, які відповідають спільним для європейської спадщини засадам, на які оперте справді демократичне суспільство, мають провадитись з дотриманням таких основних норм: виборче право має бути загальним, рівним, вільним і прямим при таємному голосуванні»³.

Парламентарна незалежність як вимога сучасного парламентаризму є однією з найскладніших, оскільки вона передбачає декілька аспектів: це незалежність від інших гілок влади відповідно до теорії розподілу влади та водночас гарантії діяльності парламентарів. Деякі науковці, серед яких Ю. Шемшученко, Ю. Барабаш та ін., пов'язують концепцію парламентаризму із верховенством парламенту, що впливає з їхнього розуміння сутності парламентаризму загалом. Верховенство парламенту розглядаємо в контексті виконання основної ролі в системі органів державної

¹ Барабаш Ю. Г. Парламентаризм в системі демократичних цінностей сучасного суспільства. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління і права*. 2004. № 4. С. 47-51.

² Омельченко Н. Л. Парламентаризм як концептуальна та інституційна основа сучасного парламентського права. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 74-79.

³ Code of Good Practice in Electoral Matters: Guidelines and Explanatory Report - Adopted by the Venice Commission at its 52nd session (Venice, 18-19 October 2002) / Venice Commission. URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2002\)023rev2-cor-ukr](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2002)023rev2-cor-ukr)

влади в законодавчій сфері та винятковій компетенції – втілювати волю народу шляхом прийняття законів. Конституція України визначає єдиний законодавчий орган – Верховну Раду України. Водночас змішана форма державного правління ускладнює взаємини між парламентом, урядом та президентом. Тому, характеризуючи незалежність парламенту як вимогу побудови парламентаризму, варто наголосити також й на взаємодії інституцій трьох гілок влади, а головне – парламенту та уряду. Саме така взаємодія визначає якість парламентаризму. Щодо другого аспекту незалежності парламентаризму, то вказана вимога пов'язана із конституційно-правовим статусом представників – парламентарів. Конституційно-правовий статус парламентаря охоплює низку елементів, серед яких права й обов'язки, гарантії діяльності та підстави припинення повноважень тощо¹.

Важливий аспект, необхідний для розгляду інституту парламентаризму в Україні, – це конституційний розвиток. Конституція країни віддзеркалює, яких принципів дотримується країна (демократичних чи авторитарних), чи є держава правовою. В Україні парламент нині відіграє особливу роль у зв'язку з необхідністю створення законодавчої бази для нового суспільства. Українське суспільство вже пройшло перший етап свого становлення як громадянського. При цьому варто відзначити, що однією з проблем, що перешкоджає розвитку парламентаризму в Україні, є відсутність сталих традицій парламентаризму. Крім того, є проблеми, пов'язані з кризовими явищами практично в усіх сферах життя². У зв'язку з цим актуальним на сьогодні є питання реалізації парламентської реформи, яка передбачає посилення інституційної спроможності парламенту та забезпечення реалізації його основних функцій: законодавчої, контрольної, представницької. Реалізація парламентської реформи є однією з передумов здійснення інших важливих для держави реформ. Адже саме законодавча база є інструментом, який допомагає упровадити необхідні зміни в державі. Реалізація парламентської реформи сьогодні має здійснюватися у взаємодії з всеохопними реформами, що реалізуються в Україні за ініціативи ВРУ, Президента України та Уряду³.

В Україні законодавча влада представлена Верховною Радою України. Відповідно до ст. 75 Конституції України, *єдиним органом законодавчої*

¹ Дубас В. Європейські стандарти сучасного парламентаризму (за позиціями Європейської комісії «За демократію через право»). *Український часопис конституційного права*. 2019. № 2. URL: https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/Dopovid-_Dubas_10.10.2019.pdf

² Гончар В. В. Проблеми становлення сучасного українського парламентаризму. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 3 (58). С. 1–6.

³ Лихач Ю. Ю. Реалізація парламентської реформи в Україні в умовах європейської інтеграції. *Теорія та практика державного управління*. 2018. № 2 (61). С. 1–7.

влади в Україні є парламент – Верховна Рада України¹. За загальною характеристикою, Верховна Рада є єдиним, представницьким, загальнонаціональним, виборним, колегіальним, однопалатним, постійно діючим **органом законодавчої влади**, в складі якого 450 народних депутатів. Вони обираються на основі вільного, загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування терміном на п'ять років.

Провідна роль Верховної Ради України зумовлена її особливою політико-правовою природою, що має прояв у її представницькому, колегіальному, виборному та постійному характері організації та діяльності, періодичності формування, легальності, легітимності та інших ознаках².

Колегіальний характер Верховної Ради як парламенту України зумовлений насамперед її складом і порядком роботи. Верховна Рада має у своєму складі 450 народних депутатів і є повноважною за умови обрання не менше двох третин від її конституційного складу. Рішення Верховної Ради приймаються на її пленарних засіданнях шляхом голосування³.

Виборний характер українського парламенту, як і парламентів інших країн, полягає в тому, що він формується виключно шляхом виборів народних депутатів України. Ці вибори зазвичай є вільними та демократичними. Вони проводяться на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування⁴. Під час проведення парламентських виборів відбувається процес інтеграції настроїв, інтересів суспільства у представницьку установу з метою їх реалізації та захисту. І саме в цей момент парламент України набуває рис так званого інтеграційного центру, що сприяє виявленню суспільних інтересів у державі⁵.

Постійний характер українського парламенту полягає, зокрема, в тому, що народні депутати обираються до Верховної Ради строком на чотири роки і здійснюють свої повноваження в ній на постійній основі. Верховна Рада України, як зазначається в Конституції (ст. 82), працює сесійно, що передбачає постійну професійну діяльність народних депутатів України.

Щодо *легальності* парламенту, то відповідно до ч. 2 ст. 6 Конституції України органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України. Отже, статус Верховної Ради України визначається розділом IV

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).

² Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

⁴ Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

⁵ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

«Верховна Рада України» та іншими нормами Конституції, законами України, а саме: «Про регламент Верховної Ради України», «Про статус народного депутата України», «Про комітети Верховної Ради України», «Про звернення громадян», «Про державну службу», «Про політичні партії в Україні», «Про джерела фінансування органів державної влади» тощо¹.

Наступною ознакою Верховної Ради є *легітимність*. Ця ознака – показник рівня відповідності пріоритетів діяльності парламенту інтересам і потребам Українського народу, який є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні. Легітимність є основою розвитку правових способів урегулювання конфліктів не тільки у суспільстві, а й в державі загалом. Особливе значення це має за кризових ситуацій у політичній сфері і проявляється в незастосуванні силових способів їх урегулювання. Легітимний характер Верховної Ради України зумовлений низкою чинників, насамперед способом формування, виборчою системою, процедурами прийняття рішень у парламенті. Для поліпшення показників легітимності Верховної Ради України доцільно створювати умови для активізації участі громадян у політичному житті та поліпшення інформаційних зав'язків між громадянами та політичними партіями – основними суб'єктами виборчого процесу².

Зупинимось більш детально на питаннях кількісного та якісного складу Верховної Ради України. Згідно зі ст. 76 Конституції України, конституційний склад Верховної Ради України – чотириста п'ятдесят народних депутатів України, які обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування строком на п'ять років³.

Кількісний склад парламенту України – це загальна кількість народних депутатів, зумовлена певними об'єктивними обставинами: кількістю населення держави, територією держави, виборчою системою тощо. Кількісний склад парламентів країн світу досить різний, зокрема в Естонії 101, Литві – 141, Молдові – 101, Латвії – 100, Словаччині – 150, Хорватії – 160, Чехії – 200. У деяких країнах численними є й нижні палати парламентів, зокрема у Росії – 450, США – 435, Франції – 577, Італії – 630, Німеччині – 662⁴.

На відміну від кількісного *якісний склад* Верховної Ради України не може суворо регламентуватися, оскільки вибори до парламенту в Україні є

¹ Там само.

² Там само.

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

⁴ Шаптала Н. К. Конституційне право України: навч. посіб. Дніпропетровськ: ЛізуновПрес, 2012. 472 с.

демократичними і вільними¹.

Принципи діяльності, функції та компетенція Верховної Ради України є тими юридичними параметрами, які найбільш виразно визначають роль і місце парламенту в системі органів державної влади України. Принципи організації й діяльності українського парламенту прямо чи опосередковано відображені у Конституції України та Регламенті Верховної Ради України. Аналіз названих актів дозволяє виділити такі **принципи**:

- *народовладдя* – Верховна Рада України є одним з органів, через які носій суверенітету і єдине джерело влади – народ – здійснює свою владу;
- *законність* (легітимність) – парламент діє на основі Конституції та законів України, у порядку, визначеному Регламентом Верховної Ради України;
- *виборність* – Верховна Рада України є виборним органом, усі члени якого отримують мандат довіри безпосередньо від народу;
- *колегіальність* – рішення парламенту є результатом колективного пошуку і приймаються абсолютною чи кваліфікованою більшістю народних депутатів;
- *гласність* – Верховна Рада України працює у режимі постійного інформаційного обміну з широкими колами громадськості, робота парламенту і всіх його органів є відкритою для виборців;
- *діяльність парламенту на професійних засадах* – парламент є постійно діючим органом, протягом усього скликання парламентарі можуть у будь-який час збиратися і приймати рішення з питань своєї компетенції.

Правовий статус Верховної Ради України виявляється також через її *компетенцію*, під якою слід розуміти сукупність юридично визначених повноважень і функцій парламенту України, що визначають місце цієї інституції в системі державних органів України.

Отже, **функції Верховної Ради України** – це основні, встановлені Конституцією України і деталізовані у законах України, напрями і види діяльності українського парламенту. Множинність функцій парламенту не суперечить його природі як органу законодавчої влади. Наведене зумовлено тим, що парламент, як й інші органи державної влади, у властивих йому формах бере участь у здійсненні багатьох функцій держави як об'єктних, зумовлених змістом діяльності держави (політичної, економічної, соціальної, культурної, інформаційної, екологічної), так й інших функцій, зокрема «технологічних», владних (законодавчої, установчої тощо)².

Серед основних функцій Верховної Ради України слід виокремити: *представницьку, установчу, законодавчу, програмну, охоронну, зовнішньополітичну, бюджетно-фінансову, контрольну, арбітражну,*

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

² Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

кадрову, антикорупційну та інші. Звернемось до змісту функцій більш детально¹.

До складу Верховної Ради України входять народні депутати, обрані шляхом прямого, таємного голосування, строком на 5 років. Статус депутата є відображенням рівня демократизму держави і суспільства, розвитку парламентаризму, стану безпосереднього та представницького народовладдя в країні². Конституційно-правовий статус народного депутата закріплений у Конституції України та Законі України «Про статус народного депутата України». Згідно з положеннями Закону, **народний депутат** – це обраний відповідно до Закону України «Про вибори народних депутатів України» представник Українського народу у Верховній Раді України і уповноважений ним протягом строку депутатських повноважень здійснювати повноваження, передбачені Конституцією України та законами України³.

Народний депутат здійснює свої повноваження на постійній основі. Під час виконання своїх повноважень народний депутат керується Конституцією України, законами України та загальновизнаними нормами моралі. Держава гарантує народному депутату забезпечення необхідними умовами для здійснення ним депутатських повноважень⁴.

Конституційний статус народного депутата – це сукупність конституційно-правових чинників, які визначають правове становище народного депутата. Такими правовими чинниками є: правосуб'єктність; принципи конституційного статусу; права та обов'язки народного депутата; гарантії діяльності; відповідальність народного депутата⁵.

Повноваження народного депутата починаються після складення ним присяги на вірність Україні перед Верховною Радою України з моменту скріплення присяги особистим підписом під її текстом. Народний депутат не може брати участі у засіданнях Верховної Ради України та її органів, а також здійснювати інші депутатські повноваження до того часу, поки він не скріпить присягу особистим підписом під її текстом. Відмова скласти та підписати присягу має наслідком втрату депутатського мандата. Повноваження народного депутата припиняються з моменту відкриття першого засідання Верховної Ради України нового скликання⁶.

Відповідно до Конституції України Верховна Рада України обирає зі

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ : Вид-во Ліра-К, 2016. 616 с.

² Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

³ Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.

⁴ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами № 11-р/2019 від 02.12.2019 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.

⁵ Баривши Ю. Г., Байрачна Л. Г., Дахова І. І. Конституційне право України: посіб. для підготовки до іспитів; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2015. 328 с.

⁶ Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.

свого складу Голову Верховної Ради, першого заступника і заступника Голови та відкликає їх з цих посад.

Уповноважений Верховної Ради з прав людини здійснює свою діяльність незалежно від інших державних органів та посадових осіб. Діяльність Уповноваженого доповнює наявні засоби захисту конституційних прав і свобод людини й громадянина, не відмінняє їх і не тягне перегляду компетенції державних органів, які забезпечують захист і поновлення порушених прав і свобод. Повноваження Уповноваженого не можуть бути припинені чи обмежені у разі закінчення строку повноважень Верховної Ради України або її розпуску (саморозпуску), введення воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в окремих її місцевостях¹.

Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням. Рахункова палата підзвітна Верховній Раді України та регулярно її інформує про результати своєї роботи. Діяльність Рахункової палати ґрунтується на принципах законності, незалежності, об'єктивності, безсторонності, гласності та неупередженості. Рахункова палата є організаційно, функціонально та фінансово незалежною, самостійно планує свою діяльність².

Ключові слова:

народне представництво, парламентаризм, система парламентаризму, ознаки парламентаризму, парламент, орган законодавчої влади, колегіальний характер парламенту, виборний характер парламенту, постійний характер парламенту, легальність парламенту, легітимність парламенту, кількісний склад парламенту, якісний склад парламенту, принципи діяльності Верховної Ради України, функції парламенту України, представницька функція парламенту, установча функція парламенту, законодавча функція парламенту, програмна функція парламенту, охоронна функція парламенту, зовнішньополітична функція парламенту, бюджетно-фінансова функція парламенту, контрольна функція парламенту, антикорупційна функція парламенту, зовнішньополітична функція парламенту, повноваження Верховної Ради України, ознаки повноважень Верховної Ради України, депутатський корпус, народний депутат України, конституційний статус народного депутата, правосуб'єктність народного депутата, принципи діяльності народного депутата, депутатський мандат, імперативний мандат, вільний мандат, повноваження народного депутата, депутатське звернення, депутатський запит, обов'язки народного депутата, депутатська недоторканність, депутатський індемнітет, депутатський імунітет, відповідальність народного депутата, система гарантій діяльності народного депутата, структура Верховної Ради України,

¹ Там само.

² Про рахункову палату : Закон України від 2 липня 2015 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.

політична структура парламенту, організаційно-функціональна структура парламенту, керуючі органи парламенту, спікер, парламентські комітети, тимчасові комісії, тимчасові спеціальні комісії, депутатські групи, парламентські фракції, парламентська більшість, парламентська опозиція, лобіювання, лобістське бюро, парламентський контроль, апарат Верховної Ради України, омбудсмен (уповноважений Верховної Ради України з прав людини), акти реагування уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, конституційне подання уповноваженого Верховної Ради з прав людини, подання омбудсмена, Рахункова палата, організаційно-правові форми роботи парламенту України, парламентські сесії, чергові сесії, позачергові сесії, пленарні засідання, урочисті засідання, парламентські слухання, протокол пленарного засідання, стенограма пленарного засідання, стенографічний бюлетень пленарного засідання, голосування, рішення Верховної Ради України, акти Верховної Ради України, закони, постанови, резолюції, декларації, звернення, заяви, законотворча діяльність, законодавчий процес, стадії законодавчого процесу, законодавча ініціатива, невідкладні законопроекти, читання законопроекту, установча процедура, прийняття закону, оприлюднення закону, зовнішньополітична діяльність Верховної Ради України, повноваження загального характеру, спеціальні зовнішньополітичні повноваження, установчі повноваження, ратифікація міжнародних договорів, денонсація міжнародних договорів, засади зовнішньої політики.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Про визначення порядку обчислення скликань Верховної Ради України: Закон України від 1 лютого 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 8. Ст. 52.
- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, №16-17. Ст. 133.
- ❖ Про статус народного депутата України: Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
- ❖ Про джерела фінансування органів державної влади: Закон України від 30 червня 1999 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 34. Ст. 274.
- ❖ Про визначення порядку обчислення скликань Верховної Ради України: Закон України від 1 лютого 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 8. Ст. 52.
- ❖ Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995

року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.

- ❖ Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 20. Ст. 99.
- ❖ Про Рахункову палату: Закон України від 02 липня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.
- ❖ Про тимчасові слідчі комісії і тимчасові спеціальні комісії Верховної Ради України: Закон України від 19 грудня 2019 року. *Голос України*. 2020. № 7.
- ❖ Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 36. Ст. 448.
- ❖ Про структуру апарату Верховної Ради України: Постанова Верховної Ради України від 20 квітня 2000 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 31. Ст. 253.
- ❖ Про Положення про Представника Президента України у Верховній Раді України: Указ Президента України від 15 лютого 2008 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 13. Ст. 323.
- ❖ Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності: Указ Президента від 10 червня 1997 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1997. № 107-108.

Дисертації, автореферати:

1. Абасов Г. Г. Конституційно-правовий статус Верховної Ради Автономної Республіки Крим: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 21 с.
2. Авсеєвич В. П. Верховна Рада у конституційному процесі в Україні. 1990-1996 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук. Запоріжжя, 2002. 19 с.
3. Александров О. А. Конституційно-правові засади статусу народного депутата України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
4. Алексєєв В. М. Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в Україні: управлінський аспект: автореф. дис. ... д-ра наук. Київ, 2012. 36 с.
5. Ал-Зухайрі А. І. Сучасний парламентаризм як фактор становлення демократичної політичної системи: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2017. 20 с.
6. Антонова О. Р. Взаємодія Верховної Ради України з неурядовими організаціями: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2015. 20 с.
7. Баликіна Л. І. Становлення та розвиток парламентаризму в Україні та Республіці Білорусь: порівняльні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 21 с.
8. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та

- практики: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 205 с.
9. Бондарчук О. В. Інститут недоторканності депутата парламенту в Україні та Російській Федерації: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 190 с.
 10. Бруслик О. Ю. Конституційно-правовий статус Парламенту Великобританії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
 11. Венгер В. М. Конституційно-правові засади впливу парламентських фракцій на здійснення представницького мандата: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 12. Верцімага І. В. Механізми здійснення парламентського контролю за реалізацією державної екологічної політики в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
 13. Ганжуров Ю. С. Парламент України в політичній комунікації: політологічний аналіз: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2007. 32 с.
 14. Гев'юк У. Ю. Формування інституту парламентських виборів у процесі демократизації політичної системи України: дис. ... канд. політ. наук. Чернівці, 2011. 217 с.
 15. Георгіца А. З. Сучасний парламентаризм: проблеми теорії та практики: дис. ... док-ра юрид. наук. Чернівці, 1999. 444 с.
 16. Гербут Н. А. Гендерне представництво в парламентах: українські реалії та зарубіжний досвід: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2014. 18 с.
 17. Григоренко А.О. Конституційно-правовий статус народного депутата України і парламентаріїв Італії, Польщі та Угорщини: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 24 с.
 18. Григорук Н. Г. Конституційно-правовий статус народного депутата України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 216 с.
 19. Гриценко О. І. Організаційно-правове забезпечення діяльності Рахункової палати: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
 20. Гричина Н. А. Лобізм як інститут сучасної демократії: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2009. 19 с.
 21. Драхова І. І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 197 с.
 22. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм в українському парламентаризмі: філософсько-правове осмислення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.
 23. Єрмолін В.П. Конституційні засади виконавчої влади в Україні (проблеми теорії і практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 17 с.
 24. Журавський В. С. Теоретичні та організаційно-правові проблеми становлення і розвитку українського парламентаризму: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2001. 36 с.
 25. Ісаєнко А. В. Конституційно-правовий статус державних органів зовнішніх зносин України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014.

- 19 с.
26. Карасев А. Т. Депутат в системе представительной власти: конституционно-правовое исследование: дис. ... д-ра юрид. наук. Екатеринбург, 2009. 448 с.
 27. Кісельова Н. В. Сучасні моделі парламентського бікамералізму: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Сімферополь, 2010. 18 с.
 28. Койчева О. С. Рахункова палата як суб'єкт фінансового контролю: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 24 с.
 29. Коляструк О. П. Верховна Рада України у системі владних відносин 1994-2002 рр.: автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2008. 19 с.
 30. Кофанов А. В. Теоретичні та практичні аспекти криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 20 с.
 31. Кульчицька О. В. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій Верховної Ради України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
 32. Левицька К. В. Парламентаризм в Україні (1917 р. - початок ХХІ ст.): історіографія: автореф. дис. ... канд. іст. наук. Переяслав-Хмельницький, 2014. 19 с.
 33. Лікарчук Д. С. Особливості парламентських конфліктів у сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2016. 18 с.
 34. Ломжець Ю. В. Інститут парламентаризму в сучасній Україні: становлення та динаміка: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2011. 17 с.
 35. Любченко А. В. Політико-управлінські засади становлення інституту парламентаризму в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2014. 20 с.
 36. Майданник О. О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2008. 39 с.
 37. Мігальчан І. О. Державотворча діяльність Верховної Ради України четвертого скликання як етап становлення українського парламентаризму (2002-2006 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Переяслав-Хмельницький, 2017. 23 с.
 38. Мироненко В. П. Політико-правові засади формування і діяльності парламентської коаліції: зарубіжний досвід і Україна: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2016. 22 с.
 39. Назаренко Я. М. Номінаційна (установча) функція Верховної Ради України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 18 с.
 40. Никонова Л. И. Реформирование институтов народного представительства в Украине: конституционно-правовое исследование: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2007. 180 с.
 41. Омельченко Н. Л. Конституційно-правові основи законодавчої функції Верховної Ради України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011.

18 с.

42. Панчак-Бялоблоцка Н. В. Порівняльний аналіз урядів меншості у європейських парламентських демократіях: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Львів, 2017. 38 с.
43. Пацкан В. В. Роль парламентаризму в системі конституційно-правового механізму забезпечення прав і свобод людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
44. Пеньковська Н. К. Парламентські коаліції у процесі демократизації урядування в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2015. 20 с.
45. Погорелова З. О. Законодавчий процес в Україні: проблеми теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 173 с.
46. Погребняк Н. С. Конституційно-правовий статус апарату Верховної Ради України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2014. 23 с.
47. Погорелова А. І. Розвиток культури парламентаризму в Україні в контексті законотворчої діяльності парламенту: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2015. 32 с.
48. Попова М. А. Законодательный процесс в парламенте Великобритании: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2015. 233 с.
49. Приходько Х. В. Представницька функція Верховної Ради – парламенту України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 20 с.
50. Радченко О. І. Статус народного депутата України: проблеми теорії і правового регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 194 с.
51. Развадовська М.В. Внутрішньоуправлінська діяльність Верховної Ради України (організаційно-правові засади): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 20 с.
52. Рижук І. В. Конституційно-правова модель відповідальності парламентаріїв: порівняльно-аналітичне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 17 с.
53. Роговенко Д. С. Правовий статус Рахункової палати України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 19 с.
54. Развадовський В. І. Правовий статус Голови Верховної Ради України: проблеми правового регулювання: автореф. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 21 с.
55. Сас С. В. Законодавство про регламент Верховної Ради України: проблеми теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 215 с.
56. Сergygin В. О. Конституційний принцип гласності у діяльності органів державної влади України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 1999. 23 с.
57. Словська І. Є. Верховна Рада України в системі вітчизняного парламентаризму: конституційно-правове дослідження: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2014. 47 с.
58. Станкевич О. І. Місце Комісії Європейського Союзу в законодавчому процесі: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 228 с.

59. Стопченко М. І. Конституційно-правовий статус голови парламенту в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
60. Чепель О. Д. Проблеми статусу та професіоналізації діяльності депутатів парламенту на сучасному етапі: дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2009. 243 с.
61. Черпак Т. В. Законодавча функція Верховної Ради України: практика реалізації в умовах президентсько-парламентської та парламентсько-президентської республіки: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2017. 18 с.
62. Чикурлій С. О. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 211 с.
63. Шварцева М. І. Парламентська (Консультативна) Асамблея Ради Європи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2016. 20 с.
64. Шевченко Т. О. Законодавче регулювання припинення повноважень народного депутата України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 16 с.
65. Ющенко О. О. Конституційно-правові засади участі громадян у законодавчому процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 22 с.
66. Яровой Т. С. Парламентаризм в умовах сучасного українського державотворення: питання теорії і практики: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2015. 17 с.

Монографії:

1. Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права: моногр. Харків: Право, 2008. 220 с.
2. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект): моногр. Харків: Легас, 2004. 192 с.
3. Берназюк І. М. Реалізація актів стратегічної (програмної) правотворчості парламенту, глави держави та уряду як гарантія прямої демократії: моногр. Ужгород: Гельветика, 2017. 483 с.
4. Бисага Ю. М. Парламентська більшість (коаліція) та парламентська опозиція: теоретико-правове дослідження: моногр. Ужгород: УжНУ, 2013. 187 с.
5. Гриценко А. П., Абасов Г. Г. Верховна Рада Автономної Республіки Крим: моногр. Сімферополь: ОДЪЖАК, 2008. 267 с.
6. Гусаров С. М. Законотворчість і законодавчий процес в Україні: моногр. / [за заг. ред. О. М. Бандурки]. Харків: Золота миля, 2014. 412 с.
7. Журавський В. С. Український парламентаризм на сучасному етапі: теоретико-правовий аспект: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 248 с.
8. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус парламентських комітетів в Україні: моногр. Харків: Майдан, 2019. 620 с.

9. Кафарський В. І. Політичні партії України: конституційно-правове регулювання організації та діяльності: моногр. Київ: Логос, 2008. 560 с.
10. Кондратюк С. В. Традиція парламентаризму на західноукраїнських землях: історико-правове дослідження: моногр. Львів: Євросоціум, 2016. 623 с.
11. Кресіна І. О. Парламентські вибори в Україні: правові і політичні проблеми: моногр. Київ: Ін-т дер-ви і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. 368 с.
12. Легін Л. М. Законодавчий процес в Україні: теоретико-правове дослідження: моногр. Івано-Франківськ; Дрогобич: Коло, 2015. 132 с.
13. Майданник О. О. Парламентський контроль в Україні: моногр. Київ: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. 320 с.
14. Марцеляк О. В. Інститут омбудсмана: теорія і практика: моногр. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004. 448 с.
15. Панчак-Бялоблоцка Н. В. Політична структуризація парламентів країн Центральної Європи: моногр. Львів: ПАІС, 2014. 351 с.
16. Словська І. Є. Конституційно-правовий статус парламенту – Верховної Ради України: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 336 с.
17. Становлення електронного парламенту в контексті євроінтеграції України: моногр. / І. Ф. Корж [та ін.]. Київ: ПанТот, 2015. 171 с.
18. Шаповал В. М. Основи теорії парламентаризму: моногр. Київ: Парламент. вид-во, 2015. 134 с.

Наукові статті:

1. Агафонова Н. В. Верховна Рада України як носій установчої влади і провідний суб'єкт конституційної реформи. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2016. № 31. С. 347-364.
2. Анохін О. М. Проблеми підготовчої діяльності комітетів Верховної Ради України. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. № 13. С. 60-63.
3. Арабаев А. А. Конституционные новеллы в законодательном процессе Киргизской Республики. *Государство и право*. 2005. № 8. С. 57-61.
4. Астафичев П. А. Социально-правовая природа народного представительства. *Государство и право*. 2000. № 11. С. 29-37.
5. Бабенко К. Конституційне регулювання участі громадян у процесі реалізації парламентом контрольної функції: питання теорії і практики. *Юридична Україна*. 2009. № 6. С. 40-45.
6. Бабенко К. Конституційні підвалини генезису парламентаризму в Україні в контексті запровадження політичної реформи. *Юридична Україна*. 2007. № 4. С. 38-45.
7. Бабенко К. Політична реформа в контексті демократизації системи державної влади: конституційні аспекти. *Юридична Україна*. 2007. № 3. С. 26-33.
8. Бабенко К. Участь парламенту у формуванні уряду: проблеми і

- перспективи конституційної реформи України. *Юридична Україна*. 2012. № 1. С. 12-17.
9. Балабанова Н. В. Міжрегіональне співробітництво в системі регіональної політики Європейського Союзу. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 10. С. 103-111.
 10. Балан С. В. Імпічмент як різновид формування порядку денного. *Правова держава*. 2005. Вип. 16. С. 629-642.
 11. Баликіна Л. Парламентаризм – система політичної організації держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 100-108.
 12. Баргілевич М. І. Шляхи вдосконалення процедури імпічменту Президента в Україні крізь призму досвіду зарубіжних країн. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 36 (1). С. 37-41.
 13. Барчук В. Роль і місце уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в юридичному механізмі закріплення прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 134-137.
 14. Баскакова Ю. В. Правовий статус апарату Верховної ради України в умовах забезпечення фракційної стабільності законодавчого органу влади. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2013. Вип. 12. С. 52-59.
 15. Баскакова Ю. В. Правовий статус комітетів Верховної Ради України в забезпеченні діяльності законодавчого органу влади на шляху становлення парламентаризму. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 61. С. 440-447.
 16. Баскакова Ю. В. Нормативно-правове забезпечення парламентської діяльності Верховної Ради України. *Політологічний вісник*. 2014. Вип. 74. С. 216–225.
 17. Баскакова Ю. В. Форми діяльності комітетів Верховної Ради України по забезпеченню функціонування парламенту. *Політологічний вісник*. 2014. Вип. 75. С. 313–325.
 18. Баскакова Ю. В. Організаційні засади діяльності комітетів Верховної Ради України: теоретичні та практичні аспекти. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2018. Вип. 81. С. 76-88.
 19. Басюк Л. Реалізація стратегій і тактик спікера (на матеріалі парламентських дебатів Великої Британії). *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2014. № 4. С. 10-14.
 20. Башимов М. Інститут омбудсмена в країнах СНГ і Балтії. *Государство и право*. 2004. № 5. С. 63-73.
 21. Бері В. Регламент Верховної Ради України – процедурно-правова основа реалізації функції парламенту. *Право України*. 2005. № 11. С. 103-107.
 22. Болдирєв С. В. Проблеми правового регулювання парламентського розслідування в процесі застосування процедури імпічменту Президента України. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 118. С. 56-66.

23. Болдирев С. В. Участь народних депутатів у діяльності тимчасових комісій Верховної Ради України: проблеми теорії і практики. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2013. Вип. 25. С. 127-136.
24. Борденюк В. Депутатська недоторканість як гарантія діяльності представницького органу державної влади: конституційно-правові аспекти. *Юридична Україна*. 2011. № 3 (99). С. 22-27.
25. Бронніков В. Д. Конфлікти коаліцій як умова нестабільності парламенту в Україні. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*. 2012. Т. 182, Вип. 170. С. 5-8.
26. Букач В. В. Верховна Рада та Президент України у механізмі забезпечення конституційних політичних прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2008. №. 42. С. 185-190.
27. Булаков О. Н. Особенности реализации законодательной функции Советом Федерации и верхними палатами европейских государств. *Государство и право*. 2004. № 7. С. 90-95.
28. Бульба О. Законодавча влада як один з елементів принципу розподілу влади. *Право України*. 2002. № 6. С. 113-117.
29. Василюк С. Правотворча правозастосовча діяльність: їх діалектична єдність. *Право України*. 1996. № 6. С. 48-51.
30. Войтенко Ю. М. Депутатський імунітет як політичний інститут: вітчизняний та світовий досвід. *Гілея*. 2015. Вип. 93. С. 357-361.
31. Волощук О. Бікамералізм як одна з провідних тенденцій розвитку парламентаризму в сучасному світі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2014. Вип. 1. С. 47-53.
32. Волощук О. Т. Причини бікамералізму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 35-44.
33. Волкова Д. Є. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та національні судові інституції: питання функціональної взаємодії. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 61. С. 107-116.
34. Воронов М. М. Двопалатний парламент: досвід зарубіжних країн та ідеї запровадження в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2013. № 1062. С. 50-54.
35. Гавриляка А. Щодо удосконалення управлінської діяльності Верховної Ради України. *Право України*. 1997. № 6. С. 49-51.
36. Гавріш С. Парламентаризм на чолі суспільного прогресу. *Віче*. 2001. № 7. С. 3-17.
37. Ганжуров Ю. Парламентське лобіювання в контексті політичної комунікації. *Політичний менеджмент*. 2005. № 4. С. 50-62.
38. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 100-104.
39. Георгіца А. Парламентарна форма державного правління: особливості та видові ознаки. *Право України*. 2009. № 10. С. 67-70.

40. Глухов М. Співпрацюють і представницька, і виконавча влада. *Віче*. 2002. № 8. С. 41-45.
41. Гнатенко Н. Депутатська фракція у Верховній Раді України: елемент політичної структуризації парламенту чи інструмент лобізму. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2009. Вип. 2. С. 235-242.
42. Гончар В. В. Проблеми становлення сучасного українського парламентаризму. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 3. С. 34-39.
43. Гончаренко В. Склад верхньої палати бікамерального парламенту (історико-правовий аспект). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 48-55.
44. Гончаренко В. Бікамералізм у контекст конституційної реформи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3. С. 67-77.
45. Гончаренко В. Д. Регламенти законодавчих органів України за радянських часів. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 30-42.
46. Гончаренко В. Законодавчі органи Австро-Угорської монархії під час перебування в її складі західноукраїнських земель. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4 (43). С. 52-60.
47. Гончаренко В. Правовий статус Верховної Ради України за Конституцією України 1996 року. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 77-87.
48. Гончаренко І. Б. Проблемні питання законодавчих пропозицій щодо легалізації приватної детективної діяльності в Україні. *Публічне право*. 2016. № 2. С. 196-203.
49. Грицай І. О. Загальнотеоретичний аналіз гендерного збалансування в національних парламентах. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 6. С. 3-7.
50. Гриценко О. Сутність і призначення Рахункової палати: проблемні питання. *Право України*. 2004. № 10. С. 106-110.
51. Грушанська Н. Історично-правові питання етики представників законодавчої влади. *Нова політика*. 1999. № 2. С. 16-20.
52. Грушанська Н. Поняття та сутність інституту депутатської етики. *Право України*. 1999. № 5. С. 79-81.
53. Давиденко Є. Службі Омбудсмана в Україні – три роки. *Право України*. 2001. № 6. С. 132-133.
54. Даниляк О. О. Політико-правові аспекти неособистого голосування у Верховній Раді України. *Стратегічна панорама*. 2018. № 2. С. 53-63.
55. Дем'янчук В. А. Верховна Рада України як суб'єкт формування та реалізації державної антикорупційної політики. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 14. С. 76-83.
56. Денисов В. Парламентаризм і ліберальна традиція індивідуальної свободи. *Віче*. 2001. № 1. С. 65-84.

57. Дерев'янку Б. Питання депутатської недоторканості. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 11. С. 3-8.
58. Держалюк О. М. Контроль за реалізацією запитів народних депутатів України (на прикладі секретаріату Кабінету Міністрів України). *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2009. Вип. 7. С. 110-116.
59. Дмитрушко В. Відображення ідеї парламентаризму в програмних документах та конституційних проектах українських політичних партій початку ХХ ст. *Часопис української історії*. 2013. № 26. С. 70-77.
60. Довбиш В. Шляхи вдосконалення політико-правового статусу вітчизняного омбудсмана: застосування західноєвропейського досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 9. С. 62-65.
61. Доморослий В. Законодавча та виконавча влада в Україні: історія проблеми. *Розбудова держави*. 1995. № 12. С. 14-16.
62. Древаль Ю. Д. Інституалізація парламентської опозиції. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 1. С. 35-42.
63. Дупай Я. М. Доступність законодавства – передумова правової поінформованості суспільства. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 38-44.
64. Евдокимов В. Галицька традиція українського парламентаризма. *Leges et Vita*. 2018. № 5, ч. 2. С. 56-59.
65. Євдокимов В. В. Вплив системи австрійського парламентаризму на правосвідомість населення Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2019. № 7. С. 33-39.
66. Єрмолаєв В. Про двопалатний парламент: з історії парламентаризму в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 101-111.
67. Жаровська І. М. Принцип відкритості і прозорості парламентських процедур. *Життя і право*. 2004. № 7. С. 32-35.
68. Журавський В. Двопалатний парламент в Україні: проблеми формування. *Право України*. 2001. № 3. С. 33-34.
69. Журавський В. Керівництво парламентом та його палатами. *Юридический вестник*. 2001. № 4. С. 114-116.
70. Журавський В. Козацький конституціоналізм і його роль в еволюції вітчизняного парламентаризму. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 60-69.
71. Журавський В. Правове регулювання статусу та діяльності комітетів та комісій парламенту. *Юридичний вісник*. 2001. № 1. С. 103-107.
72. Журавський В. Розвиток доктрини Українського парламентаризму в ХІХ – на початку ХХ ст. *Право України*. 2001. № 5. С. 37-41.
73. Закоморна К. Особливості законодавчого регулювання діяльності Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. *Право України*. 2000. № 1. С. 47-50.

74. Звоздецька І. В. Правові ознаки парламентських процедур. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 35-38.
75. Зеленов Р. Ю. Законодательные процедуры Европейского Союза. Эволюция полномочий Европейского парламента. *Государство и право*. 2005. № 1. С. 97-103.
76. Зозуля О. І. Поняття та ознаки принципів діяльності комітетів і тимчасових комісій Верховної Ради України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38 (1). С. 46-50.
77. Зозуля О. І. Сутність організаційної функції парламентських комітетів та її роль у реалізації номінаційної функції Верховної Ради України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68), № 4. С. 13-18.
78. Зозуля О. І. Особливості контролю комітетів Верховної Ради України за додержанням і виконанням. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69), № 1. С. 26-31.
79. Зозуля О. І. Особливості конституційно-правової відповідальності комітетів Верховної Ради України, їх керівництва та членів. *Форум права*. 2019. № 3. С. 39-47.
80. Зозуля О. І. Критерії та принципи формування персонального складу комітетів Верховної Ради України. *Форум права*. 2019. № 2. С. 36-44.
81. Зотова Т. Г. Питання удосконалення структури апарату верховної ради України у контексті світового досвіду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 16. С. 142-144.
82. Зубченко Н. І. Регіональне (не-європейське) співробітництво держав в сфері добробуту тварин та захисту їх від жорстокого поводження. *Правова держава*. 2014. № 17. С. 102-106
83. Кадук Т. Д. Принципи парламентського контролю. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 9. С. 58-66.
84. Карашук К. Л. Поняття та проблеми кодифікації законодавства України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 124-131.
85. Кириченко В. Парламент – він і за Атлантикою парламент. *Віче*. 2002. № 10. С. 67-74.
86. Ківалов С. Парламентський контроль в умовах державно-правової реформи в Україні. *Юридический вестник*. 1999. № 4. С. 66-70.
87. Кіндюк Б. В. Оцінка ефективності діяльності комітетів Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2019. № 11. С. 20-29.
88. Ключковський Ю. Чи є змішаною виборча система України? *Право України*. 2012. № 3-4. С. 418-424.
89. Коваленко А. А. Контрольні повноваження Рахункової палати України у галузі місцевих фінансів. *Форум права*. 2009. № 1. С. 260-267.

90. Ковальчук О. Двопалатний парламент: яким він може бути в Україні. *Право України*. 2004. № 7. С. 118-121.
91. Козюбра М. І. Взаємозв'язки між народовладдям, парламентаризмом та верховенством права: європейські стандарти і сучасні українські реалії. *Право України*. 2019. № 11. С. 83-97.
92. Койчева О. С. Проблеми реалізації функцій рахункової палати. *Наше право*. 2014. № 7. С. 104-109.
93. Койчева О. С. Конституційний статус рахункової палати України в системі органів державного фінансового контролю. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1. С. 151-158.
94. Колісник В. Роль парламенту України в забезпеченні розвитку міжнаціональних відносин та деякі питання вдосконалення його діяльності. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 11. С. 51-55.
95. Коломієць Ю. М. Ідея парламентаризму в українській конституційно-правовій думці Наддніпрянщини XVIII – початку XX ст. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. № 9. С. 204-209.
96. Колюх В. В. Інституалізація парламентської коаліції у Верховній Раді України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Політологія*. 2017. Вип. 2. С. 12-14.
97. Косинський В. Законодавчий процес та процедура, їх основні стадії та етапи. *Право України*. 1999. № 6. С. 26-31.
98. Косова Е. В. Рахункова палата України: еволюція правового статусу. *Молодий вчений*. 2016. № 6. С. 243-246.
99. Косова Т. Д. Актуальні проблеми стандартизації діяльності Рахункової палати України. *Економічний часопис-XXI*. 2013. № 11-12 (1). С. 99-102.
100. Костицький М. В. Філософсько-правовий аналіз депутатського імунітету та індемнітету в Україні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2011. № 4. С. 8-12.
101. Корж І. Ф. Розвиток електронного парламентаризму як ознака подальшої демократизації держави. *Інформація і право*. 2018. № 3. С. 56-67.
102. Корнієнко П. С. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як спеціалізований правозахисний орган Української держави. *Київського університету права*. 2014. № 2. С. 74-77.
103. Корнієнко П. С. Місце і роль Верховної Ради України у формуванні правозахисного механізму держави. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2019. Вип. 84. С. 49-60.
104. Котелевская И. Информация и законодательный процесс. *Советское государство и право*. 1990. № 9. С. 148-152.
105. Кочерга В. Законопроект, який став законом. *Право України*. 1998. № 7. С. 91-95.
106. Кравченко Н. В. Становлення інституту вітчизняного омбудсмана з прав інвалідів: імплементація міжнародно-правових принципів. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 153-158.

107. Кравченко С. Про стиль законодавства. *Право України*. 1998. № 3. С. 62-92.
108. Кравченко В. В. Обмеження здійснення контрольних повноважень Верховної Ради України під час направлення та вирішення депутатських запитів. Аналіз практики Конституційного Суду України. *Право і Безпека*. 2013. № 3. С. 16-20.
109. Кравчук В. Проблеми вдосконалення діяльності парламенту України. *Нова політика*. 2001. № 3. С. 53-55.
110. Кресіна І. О. Участь політичних партій у парламентських коаліціях в Україні. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2016. Вип. 73. С. 81-92.
111. Кривенко Л. Делеговане законодавство. Дзеркало і задзеркалля. *Віче*. 2002. № 6. С. 9-12.
112. Кривенко Л. Законодавча влада в системі державної влади. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 1. С. 58-71.
113. Кривенко Л. Зміцнення українського парламентаризму: конституційні аспекти. *Віче*. 1995. № 5. С. 17-31.
114. Кривенко Л. Регламентация діяльності парламенту і парламентська реформа в Україні. *Юридический вестник*. 1999. № 4. С. 60-65.
115. Кривенко Л. Розподіл влад і процесуальні права парламенту. *Віче*. 1998. № 3. С. 14-33.
116. Кривенко Л. Т. Суверенітет парламенту. Теорія і практика. *Віче*. 1998. № 4. С. 32-49.
117. Кривенко Л. Функції Верховної Ради України в контексті конституційної реформи. *Юридический вестник*. 2004. № 4. С. 50-59.
118. Кримський А. Парламент як акціонерне товариство. *Віче*. 2004. № 1. С. 17-18.
119. Кройтор А. В. Конституційні засади становлення парламентаризму в Україні. *Актуальні проблеми політики*. 2017. Вип. 59. С. 223-238.
120. Крока В. Постійні комісії: час дії і звершень. *Віче*. 2001. № 6. С. 71-74.
121. Крутевич М. Рахункова палата як орган парламентського контролю. *Право України*. 2001. № 11. С. 144-147.
122. Кудерська Н. акнотворча діяльність Верховної Ради України: проблеми та шляхи їх розв'язання. *Вісник Академії управління МВС*. 2009. № 2. С. 63-72.
123. Кузьменко О. Проблеми співвідношення компетенції парламенту і Рахункової палати у контрольно-бюджетній сфері. *Право України*. 2001. № 4. С. 101-104.
124. Кульчицька О. В. Дефініція конституційно-правового статусу депутатських фракцій як запорука стабільності, відносної сталості та внутрішньої погодженості парламентської діяльності. *Право і Безпека*. 2009. № 5. С. 20-24.
125. Кульчицька О. В. Організаційно-правові форми діяльності депутатських фракцій у Верховній Раді України. *Форум права*. 2009. № 3. С. 383-391.

126. Кунець І. Ю. Конституційне регулювання правового статусу парламентських комітетів та/або комісій на прикладі України та зарубіжних країн. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 71-76.
127. Курманов М. М. Взаимоотношения законодательных (представительных) органов государственной власти республик с высшими должностными лицами республик и исполнительными органами республик. *Социально-гуманитарные знания*. 2004. № 2. С. 59-71.
128. Курманов М. М. Участие законодательного (представительного) органа государственной власти субъекта Российской Федерации в федеральном законодательном процессе. *Государство и право*. 2004. № 10. С. 52-56.
129. Кушнір І. В. Захист Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини конституційного права особи на доступ до публічної інформації. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 297-309.
130. Кушніренко О. Інститут євроомбудсмана: питання теорії і позитивної практики. *Право України*. 2001. № 6. С. 44-47.
131. Кушніренко О. Комітети Верховної Ради України: проблеми формування і статусу. *Право України*. 1998. № 11. С. 38-40.
132. Лавринович О. Реформа виборчої системи і Парламент України. *Право України*. 2000. № 1. С. 97-98.
133. Ладиченко В. Якими будуть функції українського парламенту? *Юридична Україна*. 2011. № 9 (105). С. 18-22.
134. Лапаева В. Социологическое обеспечение законотворчества. *Советское государство и право*. 1989. № 9. С. 27-35.
135. Левенець Є. Ю. Особливості інституціоналізації парламентських коаліцій в Україні. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*. 2017. Вип. 19. С. 178-185.
136. Левченко К. Б. Філософсько-правовий аналіз правового статусу народного депутата України (до питання недоторканності). *Форум права*. 2005. № 1. С. 44-49.
137. Лемак В. Законодавство і практика люстрації: досвід Чеської Республіки. *Право України*. 2014. № 4. С. 126-133.
138. Лихач Ю. Ю. Напрями удосконалення інституційно-правового забезпечення діяльності Апарату Верховної Ради України. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 268-273.
139. Лихачев С. А. Проблемы реализации депутатами Государственной Думы Федерального Собрания Российской Федерации права законодательной инициативы. *Вестник Московского университета. Серия 11: Право*. 2004. № 3. С. 89-93.
140. Лопушняк Г. Рахункова палата та її роль у здійсненні державного фінансового контролю в Україні. *Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК*. 2013. № 20 (1). С. 123-131.

141. Лыскова Е. И. Роль органов государственной власти и их должностных лиц в осуществлении защиты прав граждан на обращение. *Государство и право*. 2007. № 9. С. 97-101.
142. Любченко А. В. Шляхи формування парламентської культури в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2016. № 4. С. 31-35.
143. Майданник О. Конституційно-правовий імунітет народного депутата України: проблеми та перспективи. *Юридична Україна*. 2015. № 4-5. С. 4-8.
144. Майданник О. Депутатський запит та інтерпеляція як форми реалізації парламентом контрольної функції: характерні ознаки, співвідношення. *Юридична Україна*. 2009. № 7. С. 18-21.
145. Майданник О. Деякі проблеми законодавчого забезпечення контрольної функції парламенту. *Право України*. 2001. № 12. С. 128-131.
146. Майданник О. Конституційні принципи діяльності Верховної Ради України по здійсненню контрольної функції. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 5. С. 98-102.
147. Майданник О. Контрольна функція парламенту: сутність, зміст, призначення. *Право України*. 2013. № 5. С. 280-286.
148. Майданник О. Контрольна функція українського парламенту щодо виконання державного бюджету України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 6. С. 62-66.
149. Майданник О. Парламентські функції: правовий зміст поняття, ознаки, конституційна регламентація. *Право України*. 2009. № 6. С. 17-20.
150. Майданник О. Поняття і сутність парламентського. *Право України*. 2004. № 10. С. 12-16.
151. Максакова Р.М. Верховна Рада України як орган установчої влади. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2011. Вип. 4. С. 18-22.
152. Малкіна Г. Політична відповідальність глави держави. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2. С. 42-50.
153. Маляренко В. Створення двопалатного парламенту в Україні – необхідна умова утвердження демократії, гарант законності і правопорядку в державі. *Право України*. 2009. № 6. С. 12-15.
154. Манжул К. В. Місце і значення депутатських фракцій в законодавчому процесі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 11. С. 21-32.
155. Манжул К. В. Роль комітетів Верховної Ради України в законодавчій процедурі. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 10. С. 23-35.
156. Мануленко Г. Народний депутат України: конституційно-правовий статус. *Віче*. 1998. № 1. С. 3-11.
157. Мартинюк Р. Сучасний український парламентаризм: особливості розвитку. *Юридична Україна*. 2009. № 1. С. 27-31.
158. Мартышин О. В. Столетие учреждения Государственной Думы и судьба парламентаризма в России. *Государство и право*. 2007. № 2. С. 92-101.

159. Марцеляк О. В. Комітети Верховної Ради України: система, структура та роль у здійсненні основних функцій парламенту. *Право і Безпека*. 2005. № 4. С. 7-10.
160. Марцеляк О. Колегіальні омбудсманівські служби. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 3. С. 18-22.
161. Матвеева Ю. І. Тлумачення поняття «закон» як вимога принципу правової визначеності. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2014. Т. 155. С. 18-20.
162. Матейчук Р. І. Поняття й характерні ознаки методів організаційно-правових форм діяльності народних депутатів України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 2. С. 14-17.
163. Матейчук Р. І. Процедура організації і проведення пленарних засідань Верховної Ради України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6 (1). С. 49-52.
164. Матрос О. О. Основні аспекти та напрями роботи уповноваженого Верховної Ради України з захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (1). С. 98-102.
165. Мацюк А. А. Проблеми формування парламентської коаліції депутатських фракцій у світлі конституційних положень і вимог Основного Закону держави. *Публічне право*. 2014. № 4. С. 43-48.
166. Мацюк А. Український парламентаризм сьогодні. *Віче*. 2001. № 8. С. 151-154.
167. Медведчук В. Актуальні питання бікамералізму (двопалатної структури парламенту) в класичній європейській державно-правовій теорії. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 341-347.
168. Медведчук В. Двопалатний парламент: правова ретроспекція формування класичної доктрини і моделі. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 14-23.
169. Медведчук В. Конституційні основи становлення парламентаризму в незалежній Україні. *Право України*. 2001. № 11. С. 3-8.
170. Медведчук В. Правові проблеми двопалатної організації парламентів і конституційний процес в Україні. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 259-270.
171. Медвідь А. Особливості допиту окремих категорій суб'єктів тимчасовими слідчими комісіями Верховної Ради України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12. С. 141-143.
172. Медвідь А. Особливості правопорядку обрання голови та заступника голови тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 131-133.
173. Медвідь А. Щодо встановлення оптимального кількісного складу тимчасових слідчих комісій Верховної Ради України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 11. С. 43-44.
174. Мельник О. Сфера правового регулювання: поняття, знаки, види. *Право України*. 2010. № 9. С. 132-138.

175. Мельничук О. Інститут омбудсмана в механізмі захисту права людини на освіту. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 7-10.
176. Митровна Я. В. Дострокове припинення повноважень парламентів України і Чеської республіки. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 74-78.
177. Михайлович Д. М. Специфічні риси та функції актів офіційного тлумачення законів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 21. С. 99-104.
178. Мохончук Б. С. Щодо питання про класифікацію існуючих моделей імпичменту (теоретичний аспект). *Форум права*. 2011. № 4. С. 500-504.
179. Мудавин А. Депутатская неприкосновенность и уголовно-процессуальный закон. *Юридический вестник*. 1997. № 1. С. 102-104.
180. Мудра О. Роль комітетів Верховної Ради України у законодавчому процесі. *Право України*. 2000. № 12. С. 29-32.
181. Мяловицька Н. Парламентський контроль в Україні. *Право України*. 2005. № 3. С. 158-159.
182. Навора Ю. Роль верхньої палати в законодавчому процесі в двопалатних парламентах. *Юридична Україна*. 2012. № 2. С. 32-36.
183. Наконечный Д. В. К вопросу о характеристиках законодательной ветви власти и функциях представительного органа. *Проблемы права*. 2011. № 5. С. 56-58.
184. Наконечный Д. В. Порядок избрания и основные полномочия председателей палат парламента (сравнительно-правовой аспект). *Мир юридической науки*. 2011. № 7. С. 58-61.
185. Наливайко Л. Р. Роль фракцій у реалізації представницької функції Верховної Ради України в контексті конституційної реформи. *Влада. Людина. Закон*. 2003. № 10. С. 99-102.
186. Наливайко Л. Р. Теоретико-прикладні проблеми тлумачення Конституції та законів України Конституційним Судом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 68-75.
187. Наливайко Л. Р. Функції Верховної Ради України: критерії класифікації та види. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2003. № 11. С. 5-14.
188. Наливайко О. І. Порівняльно-правовий аналіз реалізації процедури імпичменту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 61-70.
189. Нестерович В. Лобіювання як конституційно-правовий механізм захисту прав і свобод людини та громадянина. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3 (62). С. 83-93.
190. Нестерович В. Ф. Етимологія та феномен поняття «лобіювання»: гносеологічний вимір. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 1 (99). С. 40-50.
191. Нижник А. І. Недоторканність народного депутата України – конституційно-правова гарантія незалежного парламентського

- контролю: інформаційно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2019. № 2. С. 141-155.
192. Нижник А. І. Сучасні тенденції надання комітетам Верховної Ради України спеціальних повноважень для здійснення парламентського контролю: організаційно-правовий аспект. *Інформація і право*. 2018. № 4. С. 134-142.
193. Нікогосян О. О. Парламентська коаліція як критерій демократії і права в Україні. *Політикус*. 2017. Вип. 5. С. 73-75.
194. Ніколаєвич Т. Г. Порядок звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 28-29.
195. Олійник А. Законотворчий процес – його основні риси і особливості. *Право України*. 1998. № 4. С. 81-83.
196. Онищук І. Проблеми вдосконалення нормативно-правового регулювання вимог до юридичної техніки. *Юридична Україна*. 2011. № 6 (102). С. 22-27.
197. Опришко В. Актуальні проблеми парламентської реформи. *Право України*. 2001. № 8. С. 21-25.
198. Опришко В. Законотворчому процесу – наукове забезпечення. *Право України*. 1996. № 5. С. 52-56.
199. Опришко В. Каталізатор законотворчості. *Політика і час*. 1996. № 9. С. 26-30.
200. Опришко В. Наукове забезпечення законотворчого процесу: вимога часу. *Віче*. 1995. № 3. С. 3-13.
201. Орловський В. К. Сутність і політичний імідж парламентської опозиції. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили. Серія: Політологія*. 2011. Т. 175, Вип. 163. С. 58-63.
202. Панасюк В. Роль Верховної Ради України в реалізації напрямів державної політики в Україні. *Юридичний вісник*. 2018. № 1. С. 23-27.
203. Паньків С. Організаційна структура Рахункової палати України. *Право України*. 2006. № 9. С. 17-21.
204. Паньків С. П. Рахункова палата України у системі державного фінансового контролю. *Університетські наукові записки*. 2005. № 3. С. 232-237.
205. Пасальський М. Конституційна модель депутатського мандата парламентарія України. *Юридична Україна*. 2015. № 9. С. 26-31.
206. Пенська А. О. Проблеми скасування депутатської недоторканності: Україна та зарубіжний досвід. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 68. С. 225-234.
207. Перерва Ю. М. Попереднє опрацювання законопроектів у комітетах Верховної Ради України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2006. Вип. 31. С. 103-110.
208. Перерва Ю. Прийняття законів парламентом України. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 5. С. 33-36.

209. Плющ І. Доктрина і практика українського парламентаризму: «на ґрунті історичного прецеденту». *Право України*. 2001. № 8. С. 3-12.
210. Погорелова А. Професіоналізм в українському парламенті: досвід та перспективи становлення. *Віче*. 2002. № 9. С. 19-22.
211. Погорелова А. І. Регламент Верховної Ради України: аналіз комунікативного потенціалу та умов його продуктивного використання. *Політологічний вісник*. 2013. Вип. 71. С. 368-376.
212. Погорелова А. І. Актуальні проблеми парламентської діяльності в контексті культури парламентаризму в Україні. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2019. Вип. 83. С. 52-61.
213. Погорілко В. Концепція розвитку законодавства України. *Вісник Академії правових наук України*. 1993. № 5. С. 17-24.
214. Погорілко В. Функції українського парламенту. Від номінального до реального. *Віче*. 2002. № 2. С. 17-21.
215. Погребняк Н. Апарат Верховної Ради України: основні напрями діяльності у порівнянні із зарубіжними країнами світу. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 6. С. 109-111.
216. Погребняк Н. С. Структура і порядок формування Апарату Верховної Ради України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2017. Вип. 33. С. 49-59.
217. Погребняк Н. Зарубіжний досвід організації та діяльності парламентського апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 10. С. 64-67.
218. Погребняк Н. Порядок проходження служби в Апараті Верховної Ради України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 11. С. 85-88.
219. Погребняк Н. Професійні кадри – запорука продуктивної діяльності апарату законодавчого органу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 134-137.
220. Погребняк Н. С. Методи діяльності Апарату Верховної Ради України (класифікація за призначенням). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 14-27.
221. Погребняк Н. С. Форми діяльності апарату Верховної Ради України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 29. С. 43-53.
222. Полешко А. Депутатська недоторканість: український та європейський досвід. *Право України*. 1999. № 4. С. 109-110.
223. Полховська І. К. Депутатська недоторканність в Україні: деякі проблемні питання теорії та практики. *Право і суспільство*. 2011. № 6. С. 39-44.
224. Порубенський О. М. Окремі питання організації комітетів у структурі парламенту: зарубіжний досвід та Україна. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 72-77.
225. Працюк І. Парламентська форма правління: сутність і особливості. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4 (71). С. 65-74.

226. Приполова Л. І. Зміст депутатської недоторканності: порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду. *Право і суспільство*. 2015. № 1. С. 32-37.
227. Приходько Х. В. Генезис представницької функції парламенту. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2003. № 1 (10). С. 286-294.
228. Приходько Х. В. Право на представництво: міжнародний аспект та регламентація в національному законодавстві. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2003. Спецвипуск. С. 202-205.
229. Приходько Х. В. Представницька функція Верховної Ради України: поняття та ознаки. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ*. 2003. № 3 (12). С. 73-81.
230. Приходько Х. В. Філософсько-правовий аспект представницької функції парламенту. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. № 1. С. 39-43.
231. Процюк І. Парламентська форма правління: сутність і особливості. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 65-74.
232. Пустовіт Ж. М. Основні напрями діяльності Верховної Ради України – парламенту України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 6. С. 27-34.
233. Пустовіт Ж. М. Поняття про сутність установчої функції Верховної Ради України. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 59-64.
234. Пустовіт Ж. М. Поняття, сутність та зміст функцій Верховної Ради України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 11. С. 18-23.
235. Пылин В. В. Императивный или свободный мандат адекватен «народовластью». *Право и политика*. 2001. № 8. С. 26-30.
236. Радченко О. Структура правового становища (статусу) парламентарія як посадової особи. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 8. С. 128-131.
237. Развадовська М. В. Загальноправова характеристика законотворчості – основної функції управлінської діяльності Верховної Ради України. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2005. № 1. С. 3-7.
238. Развадовський В. І. Правові форми взаємодії Голови Верховної Ради України у відносинах з апаратом Верховної Ради України. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2011. Вип. 26. С. 59-67.
239. Росенко М. І. Парламентська опозиція: сутність і політичний імідж, участь у політичному житті. *Актуальні проблеми державного управління*. 2010. № 2. С. 289-299.
240. Рибак Н. С. Організаційно-правові аспекти механізму реалізації вітчизняної виборчої системи. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 122-129.
241. Риндюк В. І. Правотворчі помилки: поняття, види, способи їх

- попередження, виявлення та виправлення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 21-27.
242. Різник С. В. Верховна Рада України як організаційно-правова гарантія конституційних прав людини і громадянина на підприємницьку діяльність. *Форум права*. 2008. № 3. С. 427-432.
243. Різник С. Про нез'ясоване питання конституційності актів парламенту, прийнятих в умовах Революції Гідності. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 6. С. 58-66.
244. Рогач О. Я. Проблеми зловживання правом при використанні народними депутатами України депутатського імунітету. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 2. С. 21-27.
245. Роговенко Д. До питання про статус Рахункової палати України. *Право України*. 2004. № 7. С. 121-125.
246. Самойлюк О. Г. Роль і місце апарату Верховної Ради України в системі парламентського контролю. *Теорія та практика державного управління*. 2008. Вип. 4. С. 383-389.
247. Сарган О. Механізм здійснення Верховною Радою України зовнішньополітичної функції. *Юридична Україна*. 2005. № 11. С. 75-81.
248. Сарган О. Міжпарламентські зв'язки Верховної Ради України як вагома складова розбудови міжнародних відносин Української держави. *Юридична Україна*. 2005. № 8. С. 69-74.
249. Сас С. Законодавча процедура парламентарів світу: порівняльно-правовий аналіз норм регламентів. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 3. С. 13-18.
250. Селіванов А. Законодавча влада і конституційне правосуддя в Україні. *Право України*. 2009. № 5. С. 23-27.
251. Селіванов А. Політичні рішення Верховної Ради України та їх вплив на правове регулювання суспільних відносин. *Право України*. 2005. № 12. С. 3-7.
252. Семко С. О. Правовий статус депутатських фракцій у міських, обласних, районних радах та організаційні форми їх роботи. *Актуальні проблеми державного управління*. 2009. № 2. С. 389-394.
253. Сенченко М. Суть парламентаризму. *Вісник Книжкової палати*. 2019. № 3. С. 3-9.
254. Скакун О. Дослідження українського парламентаризму на сучасному етапі. *Право України*. 2001. № 9. С. 125-126.
255. Скрипник М. О. Чинники функціонування парламентської опозиції. *Інтелігенція і влада*. 2007. Вип. 9. С. 205-209.
256. Скрипнюк О. Двопалатний парламент як конституційна модель структурної організації вищого законодавчого органу влади. *Право України*. 2009. № 11. С. 92-96.
257. Словська І. Верховна Рада України як суб'єкт конституційно-правової відповідальності. *Право України*. 2011. № 5. С. 204-210.
258. Словська І. Є. Конституційно-правовий статус апарату Верховної Ради

- України. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2010. Вип. 6 (1). С. 24-30.
259. Словська І. Законодавча влада: тлумачення дефініції та суб'єкти. *Юридична Україна*. 2011. № 3 (99). С. 28-32.
260. Словська І. Є. Характеристика окремих принципів діяльності Верховної Ради України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 64. С. 27-32.
261. Словська І. Ідеї парламентаризму у поглядах державних діячів. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 473-479.
262. Словська І. Є. Принцип гласності у діяльності Верховної Ради України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 41-49.
263. Словська І. Є. Депутатський запит як форма реалізації контрольної функції парламенту (за законодавством України). *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 4. С. 53-57.
264. Словська І. Сесія – основна організаційно-правова форма діяльності Верховної Ради України. *Право України*. 2012. № 7. С. 134-140.
265. Смирнова К. В. Європейський парламентаризм як феномен представництва в міждержавних інтеграційних об'єднаннях: еволюція становлення та сучасні тенденції. *Право України*. 2019. № 11. С. 153-164.
266. Снігур І. Вплив парламенту України на визначення територіального устрою. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 4. С. 3-7.
267. Снігур І. Наукові підходи до розуміння установчої функції парламенту України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 12. С. 72-76.
268. Совгіря О. В. Парламентські дебати в Україні: проблеми правового регулювання та перспективи імплементації світового досвіду. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2009. № 12 (98). С. 56-65.
269. Совгіря О. Законодавче закріплення правового статусу парламентської опозиції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 8. С. 124-128.
270. Сон С. Выборы в Европарламент и перспективы европейской интеграции Украины. *Юридический вестник*. 2005. № 1. С. 129-131.
271. Стадник Г. Важливість діяльності Уповноваженого з прав людини за міжнародними та європейськими стандартами захисту прав людини. *Право України*. 2005. № 3. С. 28-31.
272. Стопченко М. І. Сучасний зміст досліджень конституційно-правового статусу голови парламенту України. *Право і суспільство*. 2014. № 6, ч. 3. С. 27-33.
273. Стопченко М. І. Конституційні повноваження голови Верховної Ради України та спікерів парламентів зарубіжних країн. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2014. № 9. С. 149-155.
274. Супрун В. Ф. Деякі питання щодо вдосконалення взаємодії Міністерства юстиції з Верховною Радою України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 2-3. С. 134-142.

275. Супрун Т. М. Правові презумпції та суміжні поняття. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 2. С. 125-133.
276. Тароєва В. В. Рахункова палата України як інститут контрольної влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. Вип. 22. С. 94-97.
277. Тененбаум А. Статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини і прогаліни в Законі. *Право України*. 1999. № 2. С. 101-102.
278. Теплюк М. Законодавча ініціатива та її реалізація в законодавчому процесі. *Віче*. 1995. № 7. С. 3-10.
279. Тимченко І. Законодавча влада в Україні. *Право України*. 2009. № 11. С. 81-86.
280. Тодика Ю. Гласність роботи парламенту України: проблеми нормативного регулювання і практики реалізації. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 1. С. 32-37.
281. Тодика Ю. Інститут омбудсмена: світові моделі і досвід. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 2. С. 57-61.
282. Тодика Ю. Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини (порівняльно-правовий аналіз). *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 3. С. 29-33.
283. Федоренко Г. Парламентська прерогатива приймати закони. Традиції і реалії. *Віче*. 1997. № 8. С. 30-36.
284. Федоренко Г. Поділ та єдність влади: інтеграційні механізми на парламентському рівні. *Право України*. 2002. № 11. С. 13-17.
285. Федоренко Г. Розподіл влади та її єдність: місце законодавчої гілки влади на етапі державно-правової реформи. *Право України*. 1998. № 7. С. 7-8.
286. Федоренко Г. Український парламентаризм. *Віче*. 1998. № 4. С. 49-56.
287. Федосюк А. В. Методологічні основи дослідження українського парламентаризму в умовах глобалізації. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 147-159.
288. Федчишин М. Правові законодавчі ініціативи і правове вето. *Віче*. 1998. № 11. С. 44-54.
289. Француз А. Й. Політична опозиція у демократичній державі (правові аспекти аналізу). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 5. С. 35-46.
290. Француз А. Й. Політичні партії і проблеми посилення їх ролі у здійсненні державної влади в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 8. С. 5-16.
291. Француз-Яковець Т. А. Окремі аспекти історико-правового осмислення традиції парламентаризму, його бікамеральних інститутів на етапі Середньовіччя. Еволюція власного і запозиченого досвіду у сфері державотворення і правотворення України. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 29. С. 43-52.
292. Француз-Яковець Т. А. Передумови і основні фактори формування й утвердження бікамералізму у практиці парламентів держав Європи.

- Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2011. Вип. 8. С. 29-35.
293. Француз-Яковець Т. Основи питання організації діяльності двопалатних парламентів Європи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 32-38.
294. Француз-Яковець Т. А. Бікамералізм та система стримувань і противаг за конституціями європейських держав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 32-38.
295. Француз-Яковець Т. А. Двопалатний парламент і глава держави в зарубіжних практиках. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 2. С. 5-13.
296. Француз-Яковець Т. А. Двопалатний парламент Федеративної Республіки Німеччини: досвід взаємодії палат у сфері сумісної компетенції. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 44-50.
297. Француз-Яковець Т. А. Контрольні повноваження двопалатних парламентів сучасних демократичних держав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 4. С. 20-25.
298. Француз-Яковець Т. А. Основні питання організації діяльності двопалатних парламентів Європи. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 32-38.
299. Француз-Яковець Т. А. Особливості взаємодії двопалатного парламенту з органами виконавчої влади в практиці сучасних демократичних держав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 7. С. 27-33.
300. Фрицький Ю. Парламент України – Верховна Рада та його роль у реалізації законодавчої влади. *Право України*. 2007. № 7. С. 3-7.
301. Фролова Е. А. Конституционные и другие законодательные проекты. *Государство и право*. 2006. № 8. С. 121-123.
302. Хальота А. Щодо захисту конституційних прав шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. *Право України*. 2000. № 3. С. 31-33.
303. Христова Ю. В. Національний та зарубіжний досвід захисту прав людини у громаді муніципальним омбудсманом. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 103-108.
304. Цвік М. Про державно-правову природу влади парламенту України в системі розподілу влад. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 1. С. 56-57.
305. Цимбал Д. І. Структурування парламентської опозиції та особливості її функціонування в період 2010-2013 рр. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Політологія. Соціологія. Право. 2014. № 1. С. 23-30.
306. Чалих С. Г. Вектори діяльності апарату Верховної Ради України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 2. С. 129-135.

307. Чаплюк О. Методологічні засади взаємодії національної та міжнародної правотворчості. *Юридична Україна*. 2011. № 4 (100). С. 21-26.
308. Чепель О. Д. Проблеми корпоративного представництва в контексті сучасних тенденцій розвитку парламентаризму. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 41-49.
309. Шаповал В. Парламент: організаційні характеристики. *Право України*. 2015. № 4. С. 120-138.
310. Шаранич С. С. Інституалізація парламентської опозиції – теоретичний аспект. *Форум права*. 2012. № 4. С. 1050-1053.
311. Шведа О. Юридическая природа и содержание лоббистской деятельности в контексте опыта зарубежных стран. *Leges si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 173-177.
312. Швець М. Системна інформатизація законотворчого процесу. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 2. С. 3-8.
313. Шевченко Т. Дострокове припинення повноважень народного депутата України у разі його невходження до складу депутатської фракції політичної партії або виходу із складу такої фракції. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 5. С. 108-113.
314. Шевченко Т. О. Інститут розпуску парламенту як випадок колективного припинення повноважень народних депутатів. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 77-82.
315. Шевчук О. А. Рахункова палата України: стан і проблеми функціонування. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1. С. 225-232.
316. Шемшученко Ю. Теоретичні засади розвитку українського парламентаризму. *Право України*. 1998. № 1. С. 17-20.
317. Шипіка А. В. Організаційно-правові аспекти діяльності комітетів Верховної Ради України. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 21-28.
318. Юхименко Л. Правові засади контролю за використанням бюджетних коштів, здійснюваного Рахунковою палатою України. *Право України*. 2003. № 10. С. 72-74.
319. Ющик О. До питання методології законодавчого процесу в Україні. *Право України*. 2009. № 10. С. 89-93.

ТЕМА 10. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СТАТУСУ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Становлення інституту президентства в Україні. Проблеми президентської влади на сучасному етапі розвитку. Конституційно-правовий статус Президента України. Функції Президента України. Повноваження Президента України. Акти глави держави. Гарантії діяльності Президента України. Підстави та порядок припинення повноважень Президента України. Правове регулювання процедури імпічменту Президента України. Офіс Президента України: конституційно-правовий статус. Рада національної безпеки та оборони при Президентові України як консультативно-дорадчий орган: правовий статус. Інші допоміжні, консультативні та інші органи і служби при Президентові України. Організація представництва Президента України: представник Президента України у Верховній Раді України; представник Президента України в Конституційному Суді України; представник Президента України в Кабінеті Міністрів України.

Інститут президентства є особливою формою правління політичної системи суспільства. Поняття інституту президентства належить до головних в юридичній науці. Воно має величезне операційне значення під час аналізу складних, багатопланових проблем, що дозволяли визначити єство і з'ясувати основні напрями еволюції політичної реальності. У сучасному світі президентство є досить багатоманітним інститутом. За інформацією Організації Об'єднаних Націй, у світі визнано 192 незалежні держави, з яких як демократичні позиціонують у дослідженнях 167. Аналіз показує, що з цієї кількості 48 держав мають президентську форму правління без існування посади прем'єр-міністра (керівника уряду); 21 – президентська форма з прем'єр-міністром та 28 держав – напівпрезидентських¹.

Залежно від форми правління в республіці визначається й місце президента в системі державної влади та системі стримувань і противаг між гілками влади². У *президентській республіці* президент є главою держави і главою виконавчої влади (США, Бразилія). Йому підпорядковані міністри як тоді, коли вони складають уряд – раду (кабінет) міністрів, так і коли не утворюють колегіального органу. Посада прем'єр-міністра, за умови утворення колегіального органу виконавчої влади у президентській республіці, є символічною. Це – адміністративний керівник. Фактичним керівником уряду (ради, кабінету міністрів) є сам президент, відповідно не існує у таких республіках і уряду як колегіального органу, а є кабінет президента. У *парламентській республіці* президент є лише главою держави,

¹ Головка О. С. Місце та функції інституту президента в політичній системі демократичних суспільств. *Аспекти публічного правління*. 2018. № 5. С. 41–51.

² Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

в якій діє інститут контрасигнатури. Він полягає в тому, що деякі акти президента набувають чинності лише за умови скріплення їх підписом прем'єр-міністра або міністра, відповідального за виконання цього акта. Президент у таких республіках не приймає рішень, які мають політичне значення. Для *парламентсько-президентської республіки* характерними є істотні обмеження ролі президента парламентом, насамперед щодо призначення прем'єр-міністра (згода парламенту або однієї з його палат) і відповідальності уряду¹. Загалом глави (президенти) держав зі змішаною формою правління наділяються Конституціями досить широкими правами в галузі виконавчої влади та іншими повноваженнями (нормотворчими, господарськими, координаційними тощо).

Термін «*глава держави*» вперше було унормовано у французькій Конституційній хартії 1814 р., хоча у цьому конституційному акті наведене поняття було вжито стосовно короля Франції, який визначався «верховним главою держави», але з часом стало узагальнюючим і для монархів, і для президентів. Спочатку інститут глави держави був запроваджений у Конституції Баварії 1818 р., а також в установчих актах декількох німецьких князівств та італійських королівств у XIX ст., а надалі отримав своє конституційне закріплення у більшості держав світу². Запровадження посади глави держави дало змогу повною мірою використовувати потенціал принципу поділу влади та системи стримувань і противаг між різновидами влади для державотворення. За цією конструкцією глава держави є своєрідним «арбітром» у врегулюванні конфліктів між парламентом, урядом і судовою владою, а у федераціях – між центром і штатами (землями)³.

У юридичній літературі використовують терміни «інститут президентства» та «інститут Президента». Однак вони не тотожні. *Інститут президентства* – це система правових норм, які спрямовані на регулювання суспільних відносин, змістом яких є діяльність Президента України. Водночас під «*інститутом Президента України*» розуміють орган держави в цілісній системі вищих органів державної влади, діяльність якого регулюється нормами інституту президентства⁴.

Інститут Президента в Україні у його сучасному розумінні утвердився в Україні напередодні проголошення незалежності нашої держави в 1991 р. Перші вибори Президента України відбулися в один день із затвердженням на всеукраїнському референдумі Акта проголошення незалежності України 1 грудня 1991 р. Тому інститут президентства України (президентури) або ж інститут Президента України традиційно вважається важливою складовою становлення та розбудови національної державності. Інститут Президента

¹ Головка О. С. Місце та функції інституту президента в політичній системі демократичних суспільств. *Аспекти публічного правління*. 2018. № 5. С. 41–51.

² Сухонос В. В. Інститут глави держави в конституційному праві: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. 339 с.

³ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

⁴ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

України став порівняно новим, невідомим до 1991 р. явищем у політико-правовому житті та державному будівництві України. За доби Української народної республіки функції глави держави виконував голова Центральної Ради М. Грушевський. Із поваги до його внеску в розбудову національної державності в Україні сучасні політики і громадські діячі називають його «першим президентом України». Однак таке визначення є алегоричним, оскільки посада «президента» в УНР не була унормована. Після падіння УНР функції глави держави в Україні здійснював гетьман П. Скоропадський, а надалі – колегіальний орган – Директорія¹.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, інститут президентської влади має низку проблемних аспектів, які потребують врегулювання. Наприклад, одним з недоліків нормативного закріплення повноважень Президента є відсутність спеціального нормативно-правового акта щодо організації діяльності зазначеного інституту. Сьогодні статус Президента визначено в окремому розділі Конституції України, однак її положення як основного закону суспільства і держави не можуть охопити увесь комплекс аспектів, які повинні бути врегульовані для якісної організації діяльності глави держави.

Інститут Президента України – це державно-правове утворення в цілісній системі управління суспільством, що являє собою найвищий державний одноособовий виборний орган і його консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи та служби, наділене конституційно-владними повноваженнями в управлінні державою, характеризується єдністю взаємозв'язків з іншими державними, а також недержавними органами та громадянами, діяльність якого регулюється системою відповідних правових норм. Одним із головних напрямів становлення та розвитку України як демократичної, соціальної, правової держави є визначення ролі й місця в механізмі здійснення державної влади глави держави – Президента України. Інститут президента в Україні має не лише бути гарантом конституційних основ та державного ладу, але і стати інтеграційним інститутом у системі органів державної влади та забезпечити взаємодію їх з органами місцевого самоврядування².

Правова основа діяльності глави держави визначена у розділі V Конституції України. Відповідно до ст. 102 Конституції України, *Президент України є главою держави і виступає від її імені*. Президент України є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини й громадянина. Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

² Степаненко С. В. Конституційно-правовий зміст інституту Президента України в системі державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2018. № 4. С. 1–7.

Організації Північноатлантичного договору¹.

Ст. 102 Конституції України визначає основи конституційно-правового статусу Президента України, основними елементами якого є *ціннісно-функціональне призначення* Президента України в державі, суспільстві щодо інших суб'єктів права, а також основні напрямки діяльності глави держави – функції Президента України. Ціннісно-функціональне призначення Президента України в державі і суспільстві розкривається через визначення його місця в системі державної влади України та визначається такими характеристиками: по-перше, Президент України в системі поділу державної влади не належить ні до законодавчої, ні до виконавчої, ні до судової влади, займаючи особливе, самостійне місце в державному механізмі, але за змістом своїх повноважень Президент України найбільше наближений до виконавчої влади; по-друге, влада Президента України є похідною від влади народу України, який є носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні (ч. 2 ст. 5 Конституції України), що забезпечує формальну незалежність Президента України від інших вищих органів державної влади; по-третє, Президент України забезпечує єдність державної влади і державної політики, цілісність державного механізму; по-четверте, Президент України є рівноправним органом у системі вищих органів державної влади; по-п'яте, Президент України зобов'язаний діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, які передбачені Конституцією та законами України (ч. 2 ст. 19 Конституції)².

Характеристика Президента України як глави держави означає, що *Президент України є вищим одноосібним органом державної влади*, який є втіленням (уособленням) держави і державної влади загалом та має повноваження виступати від імені держави. Право виступати від імені держави, тобто представництво держави, реалізується як право виступати від імені України у внутрішньому житті країни та в міжнародних відносинах³.

Найбільш об'єктивне уявлення про основні функції Президента України та їх систему дає аналіз відповідних положень Конституції, зокрема ч. 1 ст. 106 та ін. Основними **функціями Президента України** є:

- представницька;
- установча (державотворча);
- безпекова та оборонна;
- зовнішньополітична;
- правозахисна;
- антикорупційна;

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160).

² Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2011. 1128 с.

³ Там само.

- програмна;
- правотворча;
- контрольна та арбітражна;
- кадрова;
- нагородна та ін¹.

До **основних напрямів діяльності** Президента України як глави держави належить забезпечення:

➤ державного суверенітету, тобто неподільності, верховенства, незалежності державної влади в Україні;

➤ територіальної цілісності України, тобто недоторканності її кордонів і внутрішньої єдності;

➤ відповідності внутрішньої та зовнішньої політики держави визначеним у Конституції засадам; чіткого й своєчасного реагування відповідних державних органів на будь-які порушення конституційних приписів;

➤ прав і свобод людини, відповідності міжнародно-правовим актам і реальності правового статусу людини і громадянина.

Повноваження Президента України – це конкретні права та обов’язки глави держави щодо вирішення питань, віднесених до його відання².

Повноваження президента для зручності аналізу можна систематизувати за такими групами:

- 1) у сфері державного будівництва;
- 2) у сфері нормотворчої діяльності;
- 3) у сфері забезпечення конституційної законності;
- 4) у галузі оборони і національної безпеки;
- 5) у сфері реалізації гарантій щодо забезпечення прав і свобод громадян;
- 6) у сфері зовнішньої політики і міжнародних відносин.

Ключові слова:

глава держави, інститут президентства, інститут Президента, президент, президентська республіка, парламентська республіка, президентсько-парламентська республіка, парламентсько-президентська республіка, «колегіальний президент», одноособовий президент, ціннісно-функціональне призначення Президента України, вибори Президента України, чергові вибори Президента, позачергові вибори Президента України, повторні вибори Президента України, правовий статус президента, президент-арбітр, інституалізація президентства, легітимація президентства, компетенція Президента України, контрасигнування,

¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

² Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право України: прагматичний курс : навч. посіб. Одеса : Юрид. літ., 2017. 256 с.

повноваження Президента України, установчі повноваження Президента, номінаційні повноваження Президента, процедурні повноваження Президента, функції Президента України, представницька функція Президента, установча функція Президента, оборонна функція Президента, зовнішньополітична функція Президента, правозахисна функція Президента, антикорупційна функція Президента, кадрова функція Президента, право вето, абсолютне вето, відкладальне вето, промульгація, правотворче контрольне провадження, виконавче контрольне провадження, акти глави держави, укази, розпорядження, гарантії діяльності Президента України, юридичні гарантії, організаційні гарантії, матеріально-технічні гарантії, припинення повноважень Президента України, відставка, неспроможність виконувати свої повноваження за станом здоров'я, імпичмент, стадії імпичменту, апарат Президента України, Офіс Президента України, завдання Офісу Президента України, глава Офісу Президента України, радники Президента України, пресекретар Президента України, уповноважені Президента України, приймальня Президента України, національна безпека, Рада національної безпеки та оборони України, функції Ради національної безпеки та оборони, консультативні, дорадчі, допоміжні органи і служби, створені Президентом України, Національна рада реформ, Конституційна комісія, Рада з питань судової реформи, Національна рада з питань антикорупційної політики, Рада з питань національної єдності, Координаційна рада сприяння розвитку громадянського суспільства, уповноважений Президента України з прав дитини, уповноважений Президента України з прав людей з інвалідністю, Комітет з питань розвідки при Президентові України, Державне управління справами, Національний інститут стратегічних досліджень, Національна академія державного управління при Президентові України, Комітет з національної премії України імені Тараса Шевченка, Комітет із Державної премії України в галузі архітектури, Комітет з Державних премій України в галузі науки і техніки, Комісія при Президентові України у питаннях помилування, Комісія з питань громадянства, Комісія державних нагород та геральдики.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Про заснування поста Президента УРСР і внесення змін та доповнень до Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон УРСР від 5 липня 1991 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1991. № 33. Ст. 445.
- ❖ Питання Адміністрації Президента України: Указ Президента України від 14 липня 2014 року. *Офіційний вісник України*. 2014. № 57. Стор. 10.

Ст. 1546.

- ❖ Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4. Том 1. Стор. 9. Ст. 188.
- ❖ Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81.
- ❖ Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.
- ❖ Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.
- ❖ Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
- ❖ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Голос України*. 2018. № 122.
- ❖ Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, №16-17. Ст. 133.
- ❖ Про Державний фонд сприяння місцевому самоврядуванню України: Указ Президента України від 24 червня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 49.
- ❖ Про забезпечення, обслуговування та охорону Президента України: Постанова Верховної Ради України від 4 січня 1992 року. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 1999. № 8. С. 86.
- ❖ Про Положення про Адміністрацію Президента України: Указ Президента України від 2 квітня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 25 Ст. 978.
- ❖ Про Положення про порядок підготовки та внесення проектів актів Президента України: Указ Президента України від 15 листопада 2006 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2006. № 47.
- ❖ Про Положення про Представника Президента України у Верховній Раді України: Указ Президента України від 15 лютого 2008 року. *Офіційний вісник України*. 2008 № 13. Ст. 323.
- ❖ Про Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим: Закон України від 2 березня 2000 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 21. Ст. 158.
- ❖ Про Положення про Раду з питань розвідки: Указ Президента України від 11 березня 1999 року. *Офіційний вісник України*. 1999. № 10. Ст. 379.
- ❖ Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України: Указ Президента України від 9 квітня 1997 року. *Урядовий кур'єр*. 1997. № 69.

Дисертації, автореферати:

1. Багряк А. С. Конституційні засади права вето Президента України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 21 с.
2. Бак В. І. Конституційно-правові основи взаємовідносин Президента України та Верховної Ради України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
3. Батракова И. В. Институт президентства как субъект концептуальной власти в демократических политических системах: дис. ... канд. полит. наук. Севастополь, 2003. 197 с.
4. Берназюк Я. О. Конституційні основи правотворчості Президента України: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 40 с.
5. Белов Д. М. Порівняльно-правовий аналіз інституту президентства в Україні та Франції: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 18 с.
6. Волощук О. Т. Інститут Президента у Франції, Росії та Україні: конституційні норми і політична практика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 20 с.
7. Гулієв А. Д. Особливості інституту президентства в Україні та Азербайджанській Республіці: державно-управлінський аспект: автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2005. 20 с.
8. Житник О. О. Філософсько-правові засади інституту глави держави в українському державотворенні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
9. Князевич Р. П. Конституційно-правові засади виборів Президента України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2002. 18 с.
10. Кожевников А. Ю. Конституційно-правове регулювання імунітетів в Україні (на прикладі глави держави, народних депутатів та суддів України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 20 с.
11. Коваленко Р. О. Передвиборна агітація на виборах президентів України та США: конституційно-порівняльне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2017. 21 с.
12. Коваль Н. В. Координаційні, консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби при Президентові України: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
13. Коваль Ю. О. Трансформація інституту глави держави у контексті співвідношення традиції і модернізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Дніпро, 2012. 20 с.
14. Кожевников А. Ю. Конституційно-правове регулювання імунітетів в Україні (на прикладі глави держави, народних депутатів та суддів України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 20 с.
15. Кохановський В. В. Строк повноважень глави держави в Україні та зарубіжних країнах: конституційно-порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.

16. Крейденко В. В. Модернізація механізмів інституційної взаємодії між Президентом України і Кабінетом Міністрів України: автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2014. 20 с.
17. Мазур Д. В. Акти правотворчості Президента в республіках зі змішаною формою правління (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 20 с.
18. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади впливу громадськості на прийняття нормативно-правових актів: зарубіжний та український досвід: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2015. 40 с.
19. Паска О. В. Інститут президентства як чинник державного управління суспільними змінами (досвід посткомуністичних країн): автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2017. 20 с.
20. Пащенко Ю. А. Технології формування іміджу політичного лідера в Україні (на прикладі президентських кампаній 2004 та 2010 рр.): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2016. 19 с.
21. Плахотнюк Н. Г. Інститут президентства в Україні: конституційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1999. 222 с.
22. Рибалка Н. О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: Київ, 2009. 18 с.
23. Солукова А. А. Институт полномочных представителей Президента Российской Федерации в федеральных округах: дис. ... канд. юрид. наук. 2010. 213 с.
24. Чернишевич О. В. Становлення та розвиток інституту президентства в Україні (1991-2006 рр.): історичний аспект: автореф. дис. ... канд. іст. наук: Київ, 2009. 16 с.
25. Шатіло В. А. Теоретичні проблеми інституту президентства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 18 с.
26. Шелевер Н. В. Поняття та види імунітету в конституційному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.

Монографії:

1. Батанов О. В., Стойко О. М., Ходаківський М. Д. Інавгурація. Історія та сучасність; за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юридична думка, 2013. 112 с.
2. Берназюк Я. О. Конституційні основи правотворчості президента України: моногр. Херсон: Гельветика, 2013. 511 с.
3. Берназюк О. О. Правовий статус і законодавчі гарантії діяльності Адміністрації Президента України, Апарату Верховної Ради України та Секретаріату Кабінету Міністрів України: моногр. Ужгород: Гельветика, 2016. 215 с.
4. Берназюк І. М. Реалізація актів стратегічної (програмної) правотворчості парламенту, глави держави та уряду як гарантія прямої демократії: моногр. Ужгород: Гельветика, 2017. 483 с.
5. Горащенко О. М. Глава держави та місцеве самоврядування в Україні:

- конституційно-правові засади взаємодії: моногр. / за ред. М. О. Баймуратова. Одеса: Фенікс, 2017. 180 с.
6. Греченко В. А., Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус Адміністрації Президента України: моногр. Харків: Харків юридичний, 2014. 299 с.
 7. Задорожня Г. В. Конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз: моногр. Київ: Правова єдність; Алерта, 2016. 551 с.
 8. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус Адміністрації Президента України: моногр. Харків: Харків юридичний, 2014. 300 с.
 9. Зозуля О. І. Секретаріат Президента України: нормативно-правові засади організації та діяльності: моногр; за ред. О. В. Марцеляк. Харків: Харків юридичний, 2008. 304 с.
 10. Кресіна І. О. Інститут імпідменту: порівняльний політико-правовий аналіз: моногр. Київ: Юридична думка, 2004. 173 с.
 11. Пластун М. С. Глава держави і антикорупційна політика: проблеми формування та реалізації: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 222 с.
 12. Плахотнюк Н. Г. Інститут президентства в Україні: становлення та розвиток: моногр. Київ: Максимус, 2004. 223 с.
 13. Сухонос В. В. Інститут глави держави в конституційному праві: моногр. Суми: УАБС НБУ, 2011. 339 с.
 14. Чиркин В. Е. Глава государства: сравнительно-правовое исследование: моногр. Москва: НОРМА, ИНФРА-М, 2014. 239 с.
 15. Чорна О. О. Комунікативний імідж Президента: моногр. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 296 с.
 16. Шатіло В. А. Інститут президентства в системі державної влади України: моногр. Київ: Укр. центр політ. менедж., 2004. 159 с.

Наукові статті:

1. Агафонов С. Історичний розвиток інституту глави держави в Україні. *Право України*. 2001. № 7. С. 102-104.
2. Агафонов С. Правовий статус Президента України. *Право України*. 2000. № 9. С. 24-26.
3. Агафонова Н. В. Президент України як суб'єкт конституційної реформи і гарант додержання Конституції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 4. С. 12-17.
4. Байрачна Т. О. Особливості президентського контролю за діяльністю національної гвардії України. *Право і Безпека*. 2016. № 4. С. 29-34.
5. Барабаш Ю. Президент у змішаних республіках: деякі питання конституційно-правової теорії та практики. *Право України*. 2012. № 8. С. 93-100.
6. Бак В. І. Взаємовідносини Президента України та Верховної Ради України у сфері формування органів публічної влади. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 114-118.

7. Балюнов О. О. Статистичні оцінки результатів першого туру виборів президента України 2019 року. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2019. Вип. 25 (1). С. 13-19.
8. Басов А. Повноваження Президента України як гаранта забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. *Вісник Академії правових наук України*. 2011. № 2. С. 150-156.
9. Батанов О. Б. Інавгурація президента як інститут конституційного права: аксіологічні та онтологічні засади. *Часопис Київського університету права*. 2011. № 4. С. 114-119.
10. Берназюк Я. О. Конституційні основи процесу підготовки актів президента України: розгляд, ухвалення та набрання чинності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2012. Вип. 19. С. 199-208.
11. Берназюк Я. О. Конституційно-правова природа права вето Президента України та пропозицій до прийнятих Верховною Радою України законів. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 2. С. 43-48.
12. Берназюк Я. Деякі питання запровадження додаткових законодавчих та організаційних гарантій виконання рішень Президента України. *Право України*. 2013. № 10. С. 203-209.
13. Берназюк Я. Контрольна нормотворчість Президента України як важливий механізм захисту і охорони Конституції України. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 1. С. 35-39.
14. Берназюк Я. О. Місце та роль доручень президента України у процесі реалізації його конституційних функцій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2012. Вип. 20. С. 147-154.
15. Берназюк Я. О. Підготовка проектів актів Президента України як перша стадія нормотворчого процесу глави держави. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2012. Вип. 18. С. 163-169.
16. Берназюк Я. О. Повноваження Президента України в бюджетному процесі. *Публічне право*. 2014. № 1. С. 19-27.
17. Берназюк Я. О. Поняття та ознаки рішення Президента України в формі доручення. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 1. С. 16-22.
18. Берназюк Я. О. Поняття та ознаки стадій нормотворчого процесу підготовки проектів актів Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 7. С. 32-37.
19. Берназюк Я. О. Правотворча діяльність Президента України в аспекті дотримання принципів нормотворчості та забезпечення їх виконання іншими суб'єктами владних повноважень. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 4. С. 27-32.
20. Берназюк Я. Особливості урядового контролю за нормотворчою

- діяльністю Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 41-48.
21. Берназюк Я. Особливості контрольних нормотворчих повноважень Президента України стосовно актів Верховної Ради України та актів органів виконавчої влади. *Віче*. 2013. № 9. С. 10-11.
 22. Берназюк І. М. Реалізація стратегічних актів Президента України: питання теорії та практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 12. С. 20-25.
 23. Берназюк Я. О. Сучасні підходи до класифікації актів глави держави: конституційно-правовий аспект. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 1. С. 5-15.
 24. Белкіна Ю. Роль Президента України в забезпеченні культурних прав громадян. *Право України*. 2009. № 12. С. 161-167.
 25. Вовк Ю. Розмежування сфери компетенції між Президентом і Прем'єр-міністром в Україні. *Право України*. 2009. № 5. С. 51-55.
 26. Галаган Л. Президент у системі влад за різних форм державного правління. *Політичний менеджмент*. 2011. № 4. С. 8-17.
 27. Головатенко В. Отдельные аспекты конституционно-правового статуса Президента Украины. *Право України*. 1999. № 5. С. 30-34.
 28. Головатенко В. Правові акти Президента України: юридична природа, статус, функції. *Право України*. 2004. № 3. С. 14-21.
 29. Головка О. С. Місце та функції інституту президента в політичній системі демократичних суспільств. *Аспекти публічного управління*. 2018. № 5. С. 41-51.
 30. Горащенков О. М. Місце глави держави в системі гарантів місцевого самоврядування в Україні: теоретико-правові аспекти. *Конституційно-правові академічні студії*. 2015. Вип. 1. С. 71-77.
 31. Гриневич В. В. Інститут президентства та органи місцевого самоврядування в Україні: досвід і перспективи взаємодії. *Актуальні проблеми державного управління*. 2014. № 1. С. 178-186.
 32. Даниляк О. О. Конституційно-правові аспекти набуття чинності актів глави держави, що потребують контрасигнації членами уряду: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 5. С. 20-26.
 33. Даниляк О. О. Шляхи вдосконалення механізму контрасигнації в межах конституційної модернізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. Вип. 4. С. 51-54.
 34. Дегтев Г. В. Некоторые теоретические закономерности становления института президентства на современном этапе. *Государство и право*. 2005. № 2. С. 5-11.
 35. Доскоч О. Л. Президент України як гарант державної цілісності України. *Право і суспільство*. 2014. № 6.2 (3). С. 12-16.
 36. Жароїд І. В. Компетенція Президента України у сфері державного

- управління: поняття та форми реалізації. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 1. С. 104-111.
37. Жукорська Я., Тарасюк Р. Конституційно-правовий статус Президента України. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 163-167.
 38. Задорожня Г. В. Джерела нормативної регламентації правового статусу глави держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 65-73.
 39. Задорожня Г. В. Конституційно-правовий статус глави держави. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2015. № 1. С. 8-11.
 40. Задорожня Г. В. Правосуб'єктність глави держави: конституційно-правовий аспект. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 7. С. 49-57.
 41. Задорожня Г. Нормативна регламентація правового статусу глави держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 31-37.
 42. Заяць Н. Теоретико-правові проблеми інституту президентства в механізмі реалізації державної влади в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 29-33.
 43. Звоздецька І. В. Президент як суб'єкт парламентських процедур. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. Вип. 2. С. 74-80.
 44. Зелінська М. Етапи трансформації інституту президентства в Україні. *Правовий менеджмент*. 2010. № 1. С. 68-75.
 45. Зозуля О. І. Інститут президентства як об'єкт сучасної конституційної реформи в Україні. *Форум права*. 2010. № 1. С. 126-146.
 46. Зозуля О. І. Канцелярія Президента України: правові засади побудови апарату глави держави. *Форум права*. 2008. № 2. С. 152-182.
 47. Зозуля О. І. Конституційне регулювання правового статусу президента України як глави держави. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1. С. 42-48.
 48. Зозуля І. В. Нормативно-правові засади діяльності Секретаріату президента України. *Форум права*. 2006. № 2. С. 53-70.
 49. Зозуля О. І. Правові засади формування Адміністрації Президента України. *Форум права*. 2011. № 1. С. 408-418.
 50. Зозуля О. І. Шляхи вдосконалення організації та діяльності допоміжних органів Президента України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 116-125.
 51. Ильин А. Импи́чмент главы государства и историко-теоретический аспект *Правоведение*. 2004. № 5. С. 61-69.
 52. Іванець О. О. Порівняльний аналіз правового статусу президента у французькій республіці та Україні. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 355-359.
 53. Касинюк А. Інститут президентства і його сутність та становлення в

- Україні. *Науковий вісник юридичної академії МВС України*. 2005. № 1. С. 136-142.
54. Кіс Т. Інститут президентства в Україні. *Нова політика*. 2000. № 1. С. 20-24.
55. Клим М. В. Сучасні тенденції розвитку інституту президентства в Україні. *Політологічні записки*. 2013. № 2. С. 179-189.
56. Климюк О. Контроль Президента України за діяльністю Міністерства внутрішніх справ України. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 35-41.
57. Кобрин В. С. Проблеми практичного функціонування інституту контрастигування актів глави держави в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2016. № 845. С. 200-205.
58. Коваленко Р. О. Передвиборна агітація на телебаченні на виборах Президента України. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 241-244.
59. Колисенко А. І. Інститут контрастигування за сучасних умов конституційного реформування. *Право і суспільство*. 2016. № 4 (2). С. 33-40.
60. Колюх В. Звуження через розширення: правовий статус Президента України в контексті конституційних змін. *Віче*. 2014. № 23. С. 9-12.
61. Кононенко Н. Інститут президентства в Україні: трансформація напередодні виборів 1999 року. *Людина і політика*. 1999. № 3. С. 3-5.
62. Кохановський В. В. Інститут президентства та строк його повноважень в Україні та інших країнах світу: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний вісник*. 2012. № 2. С. 46-50.
63. Кохановський В. В. Президент України: розвиток його правового статусу та конституційне закріплення строку повноважень. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2012. № 3. С. 53-57.
64. Красногор О. В. Інститут глави держави в Україні: ретроспекція становлення та загальна характеристика. *Наукові праці МАУП. Політичні науки*. 2015. Вип. 45. С. 55-59.
65. Красногор О. В. Функції та повноваження Президента України. *Наукові праці МАУП. Політичні науки*. 2015. Вип. 45. С. 64-69.
66. Крейденко В. В. Інститут президентства в Україні: порівняльний аналіз 2004-2012 рр. *Ефективність державного управління*. 2012. Вип. 30. С. 151-157.
67. Крейденко В. Розподіл управлінських функцій між Президентом України та Кабінетом Міністрів України в контексті адміністративної реформи. *Вісник Національної академії державного управління при Президентіві України*. 2012. Вип. 1. С. 235-241.
68. Кривенко Л. Конституційна відповідальність глави держави. *Віче*. 2001. № 10. С. 3-18.
69. Крижановська А. С. Організаційно-правові питання реалізації принципу

- гласності в діяльності Президента України. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 1. С. 232-140.
70. Кудряченко А. Институт президентства на Украине: реалии конституционно-правового статуса. *Государство и право*. 1998. № 3. С. 99-106.
71. Кухерний Є. Верховенство права в діяльності Президента України *Українське право*. 2006. № 1. С. 295-297.
72. Лазаренко Л. А. Забезпечення Президентом України конституційного права громадян України на звернення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 23-30.
73. Лашко О. Президентська вертикаль: так чи ні. *Розбудова держави*. 1995. № 5-6. С. 46-50.
74. Лепех Ю. С. Президент України як суб'єкт правотворчості: адміністративно-правовий аналіз. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 4. С. 89-95.
75. Лесько Н. В. Загальна характеристика правового статусу уповноваженого Президента України *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 827. С. 74-78.
76. Лузин В. В. Президентская модель разделения властей (на примере США). *Государство и право*. 1999. № 3. С. 82-90.
77. Мазур Д. В. Актуальні питання співвідношення нормативно-правових указів Президента України та Законів України. *Право і безпека*. 2005. № 4. С. 30-36.
78. Мазур Д. В. Особливості дії указів Президента України в часі, просторі та за колом осіб. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2005. № 1. С. 59-65.
79. Майлыбаев Б. А. Понятие «институт президентства»: теоретико-правовой анализ. *Право и политика*. 2001. № 7. С. 4-10.
80. Майлыбаев Б. А. Сроки президентства как политическая проблема. *Право и политика*. 2001. № 4. С. 34-39.
81. Максакова Р. М. Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України та його вплив на процеси конституювання влади в Україні. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 3. С. 34-38.
82. Малкіна Г. Політична відповідальність глави держави. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2. С. 42-50.
83. Маляренко Н. Ю. Аналіз ролі президента України в сучасній системі державного управління. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Державне управління. 2017. Т. 305, Вип. 293. С. 17-23.

84. Мартинюк Р. «Суперпрезидентська республіка»: конституційно-правова оцінка феномену та досвід пострадянських країн. *Право України*. 2013. № 7. С. 252-262.
85. Мартинюк Р. Конституційні повноваження президента змішаної республіки та доктрина «прихованих» президентських повноважень. *Право України*. 2012. № 7. С. 141-150.
86. Мартинюк Р. Президент і виконавча влада: співвідношення інститутів у практиці сучасних республік. *Право України*. 2020. №3. С. 256-269.
87. Мартинюк Р. Проблеми визначення конституційно-правового статусу Президента України в умовах змішаної форми правління. *Право України*. 2009. № 5. С. 44-50.
88. Мартинюк Р. С. Конституційно-правовий статус Президента України та Кабінету Міністрів України: пошук оптимальної моделі компетенційних взаємозв'язків. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 66-75.
89. Марченко М. В. Конституційно-правова природа права вето глави держави. *Форум права*. 2017. № 4. С. 141-146.
90. Матвеев С. В. Конституційно-правовий статус Президента України. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС*. 2004. Спецвипуск. С. 64-72.
91. Матвеева Л. О. Виконання контрольної функції в умовах президентсько-парламентської республіки: тенденції та ризики для української держави. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2013. № 1. С. 29-36.
92. Мельниченко В. Інститут президента в Україні: стан та перспективи розвитку. *Право України*. 2009. № 12. С. 18-29.
93. Михеєнко Р. Виконавча влада і конституційні статуси Президента України та Кабінету Міністрів України. *Право України*. 2000. № 8. С. 24-28.
94. Москалюк М. Ф. Інститут президентства в сучасних політичних системах: конституційно-правові, статусно-рольові та владно-функціональні характеристики. *Прикарпатський вісник НТШ. Думка*. 2018. № 5. С. 72-84.
95. Музиченко Г. В. Ефективність політичної реклами в електоральному процесі: досвід позачергових виборів президента України - 2014. *Грані*. 2014. № 9. С. 76-82.
96. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади здійснення опосередкованого впливу громадськості на нормопроектну діяльність Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 52-58.
97. Олеськів І. Становлення в Україні інституту президентства. *Юридична Україна*. 2006. № 3. С. 23-26.
98. Орзіх М. Президентська республіка – різновид республіканської форми

- правління. *Право України*. 2009. № 10. С. 72-76.
99. Павловська Н. Механізм процедури імпічменту (теоретичний та практичний досвід). *Право України*. 2010. № 3. С. 115-119.
100. Полякова Ю. О. Громадські ради як консультативно-дорадчі органи при Президенті України. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 136-144.
101. Польщиків І. В. Проблемні питання удосконалення законодавства про вибори президента України в аспекті додержання міжнародних виборчих стандартів. *Право і Безпека*. 2009. № 5. С. 10-14.
102. Полякова Л. І. Особливості взаємодії Президента України, законодавчої влади з судовою владою. *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. 2013. Вип. 35. С. 220-224.
103. Присяжнюк А. Й. Центральні органи виконавчої влади як суб'єкти державного контролю. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 333-343.
104. Процюк І. В. Місце і роль президента в президентській республіці. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2012. № 24. С. 379-391.
105. Пушкіна О. Особливості конституційно-правового регулювання інституту Президента України. *Юридична Україна*. 2012. № 2 (110). С. 20-25.
106. Рогожин А. Правовий статус глави держави. *Право України*. 2000. № 7. С. 134-135.
107. Рудик П. Конституційно-правовий статус Президента України в умовах парламентсько-президентської республіки. *Віче*. 2014. № 20. С. 7-15.
108. Савчин М. Президент України у конституційній системі: забезпечення континуїтету та належного функціонування публічної влади главою держави *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 3. С. 65-73.
109. Сазонов В. Повноваження Президента України у сфері забезпечення державної безпеки. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3. С. 272-278.
110. Семотюк О. Л. Інавгураційні промови українських та німецьких президентів: контент-аналіз комунікативних стратегій. *Нова філологія*. 2011. № 44. С. 134-137.
111. Сердюк Л. М. Конституційне регулювання імпічменту глави держави в Україні й окремих пострадянських країнах. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 4. С. 52-65.
112. Серьогіна С. Інститут президента в Україні. *Право України*. 2009. № 12. С. 6-17.
113. Серьогіна С. Оптимізація статусу президента як ключова ланка конституційної реформи в Україні. *Право України*. 2009. № 6. С. 23-27.
114. Скакун О. Ф. Президентська гілка влади у системі розподілу влад (в

- контексті сучасного реформування). *Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС*. 2004. Спецвипуск. С. 8-17.
115. Совгиря О. Інститут контрасигнування актів глави держави в Україні: правова природа та проблеми законодавчого регулювання. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2010. Вип. 85. С. 66-70.
116. Стасюк Ю. Інститут президентства. Конструктиви і деструктиви. *Віче*. 2002. № 5. С. 27-32.
117. Статкявичус М. Импи́чмент и его последствия. *Закон і право*. 2004. № 10. С. 3-7.
118. Степаненко С. В. Конституційно-правовий зміст інституту Президента України в системі державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2018. № 4 (63). С. 1-7
119. Сухонос В. В. Вплив форм державного устрою на статус глави держави: конституційно-правовий аспект. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2012. № 2 (5). С. 31-38.
120. Сухонос В. Взаємовплив громадянського суспільства та інституту глави держави: досвід СРСР і України. *Право України*. 2014. № 4. С. 99-106.
121. Сухонос В. В. Глава держави як адміністративно-правовий інститут. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 4. С. 7-14.
122. Сухонос В. В. Імпічмент як спосіб припинення повноважень глави держави: конституційний та політико-правовий аспекти. *Правовий вісник Української академії банківської справи*. 2014. № 1. С. 3-6.
123. Сухонос В. Класифікація інституту глави держави: критерії та види. *Право України*. 2007. № 11. С. 17-20.
124. Сухонос В. Конституційно-правовий та історичний аспект припинення повноважень глави держави: теоретико-методологічний аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 6. С. 122-125.
125. Сушинський О. Інститут президентства в Україні в аспекті конституційної реформи. *Життя і право* 2005. № 3. С. 28-31.
126. Сушинський О. І. Судова юрисдикція актів Президента України. *Університетські наукові записки*. 2008. № 4. С. 65-70.
127. Тимофеева Л. Р. Участь глави держави у законодавчій діяльності. *Правове регулювання економіки*. 2014. № 14. С. 182-191.
128. Ткаченко О. Засади державної політики безпеки Президента України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 140-142.
129. Турчинов К. О. Окремі питання законодавчого забезпечення виборів Президента України. *Університетські наукові записки*. 2016. № 4. С. 25-30.
130. Удовик В. Інститут президентства в Україні й зарубіжних країнах як об'єкт сучасних науково-теоретичних досліджень. *Вісник Книжкової палати*. 2011. № 6. С. 47-48.

131. Удовик В. Інститут президентства в Україні: джерела дослідження. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2011. Вип. 30. С. 134-142.
132. Француз-Яковець Т. А. Двопалатний парламент і глава держави в зарубіжних практиках. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 2. С. 5-13.
133. Фрицький Ю. Передумови визначення статусу президента України в період 1991-2007 рр. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 7. С. 92-94.
134. Чернолуцький Р. Особливості нормопроектної діяльності Президента України: питання теорії і практики. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2016. С. 48-56.
135. Шаповал Т. Президент України і виконавча влада (конституційний аспект). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 44-49.
136. Шатіло В. Місце Президента України в системі органів державної влади. *Право України*. 2003. № 5. С. 24-27.
137. Шатіло В. Нормотворча діяльність глави держави у контексті реалізації державної влади. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2012. Вип. 92. С. 104-109.
138. Шатіло В. А. Президент у механізмі державної влади: деякі питання вітчизняної та зарубіжної теорії і практики. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. № 2. С. 12-18.
139. Яковлев А. А. Розвиток інституту глави держави: досвід і сучасність України. *Право та інновації*. 2016. № 3. С. 34-40.

ТЕМА 11. ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС

Виконавча влада як відносно самостійна форма державної влади в Україні. Особливості організації виконавчої влади в Україні: поняття, ознаки, принципи та функції. Система органів виконавчої влади: поняття та класифікація. Кабінет Міністрів України – вищий орган в системі органів виконавчої влади: поняття, основні функції та повноваження. Склад та порядок формування. Центральні органи виконавчої влади: міністерства, державні комітети (державні служби), центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Місцеві державні адміністрації: завдання, функції та повноваження. Акти органів виконавчої влади: загальна характеристика. Адміністративна реформа в Україні: проблеми та перспективи.

Поняття «виконавча влада» містить в собі зміст і напрямок діяльності цієї гілки державної влади, а саме виконання законів та підзаконних актів. Також як в українській, так і зарубіжній літературі можна зустріти думку, що основним завданням виконавчої влади є реалізація управлінської діяльності, що орієнтована на виконання нормативно-правових актів. Саме це показує весь зміст діяльності виконавчої влади як гілки влади та є основною рисою поняття¹.

Призначення виконавчої влади серед інших гілок державної влади полягає в тому, що саме під час її реалізації відбувається реальне втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування важелів державного регулювання й управління важливими процесами суспільного розвитку². Слушною є й думка правознавців про те, що призначення виконавчої влади є похідним від принципу поділу єдиної державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, тобто змістом діяльності виконавчої влади є виконання рішень законодавчого органу. Проте виконавчу владу не можна визначити, ґрунтуючись лише на зіставленні її з іншими гілками влади. Виконавча влада має власну конституційно-правову природу та призначення в суспільстві та державі. Про це свідчить і те, що Конституція України присвячує Кабінету Міністрів України й іншим органам виконавчої влади самостійний розділ.

Виконавча влада – самостійна гілка державної влади, зміст діяльності якої визначається реалізацією Конституції та законів України, указів Президента України, формуванням і здійсненням державної політики в усіх сферах соціально-економічного, гуманітарного, екологічного, інформаційного, інноваційного життя суспільства і держави та здійсненням ефективного державного управління в інтересах громадянського суспільства

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

² Конституційне право України: мультимедійний навч. посіб. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil10.html.

і задля реалізації конституційних прав і свобод людини.

Конституційні основи організації та діяльності виконавчої влади – це система конституційних цінностей, а також конституційного законодавства та практики, які визначають сутність і зміст виконавчої влади, її призначення в суспільстві та державі, основні функції та повноваження й порядок їх реалізації в інтересах людини¹.

Зміст виконавчої влади України впливає з таких її ознак:

– ієрархічність системи органів виконавчої влади: Кабінет Міністрів України (вищий орган виконавчої влади); міністерства, державні комітети, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом (центральні органи виконавчої влади); місцеві державні адміністрації (місцеві органи виконавчої влади);

– діяльність виконавчої влади має **виконавчо-розпорядчий характер**, тобто, крім виконання (практичного здійснення та реалізації) законів, виконавча влада приймає підзаконні нормативні акти загальнообов'язкового характеру, спрямовані на врегулювання суспільних відносин;

– виконавчо-розпорядча діяльність виконавчої влади є **підзаконною**, тобто ця гілка влади може діяти лише у межах, визначених Конституцією та законодавством України;

– державна влада *підконтрольна* та *підзвітна* Президенту України та Верховній Раді України².

Місце виконавчої влади в системі єдиної державної влади визначається насамперед метою діяльності виконавчої влади – забезпечення реалізації прав і свобод людини й громадянина. Межа між законодавчою і виконавчою владами лежить у площині двох складових – рішення і виконання. Представницька влада лише приймає законодавчі акти, але не розробляє механізми їх реалізації. Робота щодо деталізації закону шляхом визначення механізму його здійснення покладалася на органи виконавчої влади³.

Сутність виконавчої влади полягає в такому:

➤ виконавча влада є відносно самостійною гілкою (формою, видом) єдиної державної влади в Україні – атрибутом державно-владного механізму, побудованого на засадах поділу влади, й здійснюється поряд із законодавчою та судовою в тісній взаємодії;

➤ виконавча влада є самостійною лише у зв'язку з практичною реалізацією Конституції, законів України в загальнодержавному та функціонально-компетенційному масштабі. На неї покладено найбільшу частину загальнодержавних функцій;

➤ виконавча влада має державно-правову природу, наділена владними

¹ Конституційне право України: мультимедійний навч. посіб. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/konst_pu/rozdil/rozdil10.html.

² Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

³ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

повноваженнями, що виявляється в її можливостях впливати на поведінку і діяльність людей, їх об'єднань, праві й можливостях підкоряти своїй волі інших;

➤ виконавчу владу здійснюють на засадах поділу державної влади на гілки не на всіх рівнях, а лише на вищому, оскільки на місцевому рівні відсутні законодавчі органи. На рівні району в місті є судові органи, водночас відсутні органи виконавчої влади (державного характеру), крім Києва та Севастополя. Немає їх і на рівні села, селища, міста. Управління на цьому рівні здійснюють органи місцевого самоврядування;

➤ виконавча влада не може ототожнюватися з виконавчою діяльністю, оскільки така діяльність є формою реалізації виконавчої влади, видом державної діяльності відповідної компетенційної та функціональної спрямованості;

➤ виконавча влада здійснюється системою спеціально створених суб'єктів – органами виконавчої влади різних рівнів, які наділено виконавчою компетенцією, що не властиво органам законодавчої та судової влади. Через систему цих органів – виконавчої влади – здійснюють державне управління, виконавчу й розпорядчу діяльність.

Діяльність органів виконавчої влади регулюється Конституцією України та іншими нормативно-правовими актами, серед яких Конституція Автономної Республіки Крим, Закони України «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації», «Про столицю України – місто-герой Київ», підзаконними актами¹.

Органи виконавчої влади в Україні – це система вищих, центральних і місцевих, одноособових і колегіальних органів державної виконавчої влади загальної та спеціальної компетенції на чолі з Кабінетом Міністрів України, що відповідно до Конституції та законів України забезпечують виконання чинного законодавства та формують і реалізують державну політику в найважливіших сферах суспільного і державного життя України².

Діяльність органів виконавчої влади ґрунтується на певних принципах – керівних засадах їх організації та діяльності. У ст. 3 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. закріплюються принципи діяльності Кабінету Міністрів України, які також можуть застосовуватись до інших органів виконавчої влади. Це принципи *верховенства права, законності, поділу державної влади, безперервності, колегіальності, солідарної відповідальності, відкритості та прозорості*³.

Загальними принципами організації та діяльності органів виконавчої влади в Україні є принципи демократії, верховенства права, патріотизму,

¹ Афанасьєва М. В., Бальцій Ю. Ю., Батан Ю. Д. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. Одеса: Юрид. літ., 2017. 256 с.

² Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

³ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

поваги до прав і свобод, честі та гідності людини й громадянина, єдиноначальності та колегіальності, гласності, громадського контролю, компетентності, територіальності, науковості тощо¹.

За способами діяльності органи виконавчої влади в Україні здійснюють систему функцій:

- виконавчу,
- програмну,
- управлінську,
- правотворчу,
- бюджетно-фінансову,
- матеріально-технічну,
- контрольну,
- правоохоронну,
- антикорупційну тощо.

За формою діяльності органи виконавчої влади в Україні є переважно єдиноначальними (міністерство, інший центральний орган виконавчої влади, місцева державна адміністрація). Вони очолюються керівником, який самостійно організовує їх роботу та несе відповідальність за неї. Водночас Кабінет Міністрів України є вищим колегіальним органом виконавчої влади. До того ж у кожному міністерстві та іншому центральному органі виконавчої влади діють колегиї. Це дозволяє говорити про *поєднання колегіальності та єдиноначальності* в організації та діяльності органів виконавчої влади в Україні².

Розглядаючи *систему органів виконавчої влади* в Україні, слід зазначити, що ця система є трирівневою, єдиною структурою. Вона, відповідно до Конституції України, складається з таких **рівнів**:

- **вищий** – Кабінет Міністрів України;
- **центральний** – міністерства, державні комітети, державні відомства, інші центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, інші центральні органи виконавчої влади³;
- **місцевий** – на якому діють:
 - *органи виконавчої влади загальної компетенції* – обласні, районні, Київська міська державна адміністрація;
 - *органи спеціальної – галузевої та функціональної – компетенції*, які безпосередньо підпорядковані центральним органам виконавчої влади або перебувають у підпорядкуванні водночас і центральному, і місцевому органу виконавчої влади⁴.

Основними функціями уряду є: виконавча та розпорядча.

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України : підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

² Там само.

³ Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія. Харків, 2009. 600 с.

⁴ Бобровська О. Ю., Савостенко Т. О., Матвеева О. Ю., Лебедева В. К. Державне та регіональне управління : навч. посіб. 2-ге вид., допов. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 160 с.

До основних **завдань** Кабінету Міністрів України належать:

1) забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України;

2) вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини й громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості;

3) забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

4) розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, охорони довкілля, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм;

5) забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави;

6) забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності; здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону;

7) здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

8) організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;

9) спрямування та координація роботи міністерств, інших органів виконавчої влади¹.

Діяльність Кабінету Міністрів ґрунтується на **принципах**:

➤ *поділу державної влади*, який говорить про розмежування повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади або ж конкретно посадовою особою;

➤ *верховенства права* – суть принципу верховенства права полягає у тому, щоб діяти на власний розсуд, не порушуючи норм Конституції та законів України, приймати і реалізовувати справедливі рішення;

➤ *законності* – це вимога до Уряду України точно і неухильно дотримуватися під час реалізації своїх повноважень Конституції України, законів та підзаконних нормативно-правових актів²;

➤ *колегіальності* – Кабінет Міністрів є колегіальним органом, що

¹ Баривши Ю. Г., Байрачна Л. К., Дахова І. І. Конституційне право України : посіб. для підготовки до іспитів; за заг. ред. Ю. Г. Барабаша. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2015. 328 с.

² Бобровська О. Ю., Савостенко Т. О., Матвеева О. Ю., Лебедева В. К. Державне та регіональне управління : навч. посіб. 2-ге вид., допов. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2018. 160 с.

приймає рішення після вільного демократичного обговорення питань на своїх засіданнях;

➤ *безперервності* – до моменту призначення нового суб'єкта влади, попередні органи виконують свої функції. Громадяни не повинні хвилюватися щодо потенційної можливості звернень до органів державної влади;

➤ *відповідальності* – у своїй діяльності Кабінет Міністрів України керуватиметься принципом відповідальності та нестиме політико-правову відповідальність перед українським парламентом;

➤ *відкритості та прозорості* – принцип відкритості і прозорості розуміється як відкритість на протипагу секретності; прозорість – на протипагу дискретності¹.

Основними функціями Уряду України, згідно зі ст. 116 Конституції України і ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», є:

➤ забезпечення державного суверенітету та економічної самостійності України, здійснення внутрішньої та зовнішньої політики держави, виконання Конституції та законів України, актів Президента України;

➤ вжиття заходів щодо забезпечення прав і свобод людини й громадянина, створення сприятливих умов для вільного і всебічного розвитку особистості;

➤ забезпечення проведення бюджетної, фінансової, цінової, інвестиційної, у тому числі амортизаційної, податкової, структурно-галузевої політики; політики у сферах праці та зайнятості населення, соціального захисту, охорони здоров'я, освіти, науки і культури, охорони природи, екологічної безпеки і природокористування;

➤ розроблення і виконання загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, культурного розвитку, а також розроблення, затвердження і виконання інших державних цільових програм;

➤ забезпечення розвитку і державної підтримки науково-технічного та інноваційного потенціалу держави;

➤ забезпечення рівних умов для розвитку всіх форм власності;

➤ здійснення управління об'єктами державної власності відповідно до закону;

➤ здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

➤ організація і забезпечення провадження зовнішньоекономічної діяльності, митної справи;

➤ спрямування та координація роботи міністерств, інших органів

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

виконавчої влади, здійснення контролю за їх діяльністю¹.

Крім названих функцій Уряду України, слід також виокремити *програмну функцію*. Її зміст полягає насамперед у формуванні, затвердженні та реалізації Програми діяльності Кабінету Міністрів України, юридичні властивості якої визначено у ст. 11 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р.

Інша, *антикорупційна функція* Кабінету Міністрів України полягає насамперед у формуванні й забезпеченні реалізації державної антикорупційної політики, а також у здійсненні координації і контролю за діяльністю органів виконавчої влади щодо запобігання і протидії корупції. До таких центральних органів виконавчої влади, що одночасно відносяться Антикорупційною стратегією до спеціальних суб'єктів запобігання та протидії корупції, є Національна поліція України, новостворене Національне агентство з питань запобігання корупції та Державне бюро розслідувань².

Ключові слова:

поділ влади, виконавча влада, конституційні основи організації та діяльності виконавчої влади, зміст виконавчої влади, сутність виконавчої влади, державне управління, виконавчо-розпорядча діяльність, правозастосовна влада, органи виконавчої влади в Україні, система органів, система виконавчої влади в Україні, принципи виконавчої влади, верховенства права, законності, поділу державної влади, безперервності, колегіальності, солідарної відповідальності, відкритості та прозорості, класифікація органів виконавчої влади, функції виконавчої влади, суб'єкти виконавчої влади, виконавчі органи загальної компетенції, виконавчі органи спеціальної компетенції, місцеві органи державної виконавчої влади, уряд, функції уряду, Кабінет Міністрів України, конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України, завдання Кабінету Міністрів України, принципи Кабінету Міністрів України, функції Кабінету Міністрів України, програмна функція, антикорупційна функція, повноваження Кабінету Міністрів України, конституційний склад та порядок формування Кабінету Міністрів України, Програма діяльності Кабінету Міністрів, постійні органи Кабінету Міністрів, консультативні органи Кабінету Міністрів, Прем'єр-міністр України; перший віцепрем'єр-міністр України; віцепрем'єр-міністри України; міністри України, члени Кабінету Міністрів України, звільнення з посади члена Кабінету Міністрів України, резолюція недовіри Кабінету Міністрів України, відставка Уряду, міністерство, міністр, державні комітети, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, державна служба, державні службовці, урядові органи державного управління,

¹ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

² Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

конституційно-правова відповідальність міністрів, завдання міністерства, територіальні органи міністерств, центральні органи виконавчої влади, апарат центрального органу виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, місцеве управління, принцип поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, завдання місцевих державних адміністрацій, об'єкт діяльності місцевих державних адміністрацій, функціональні повноваження місцевих державних адміністрацій, галузеві повноваження місцевих державних адміністрацій, акти органів виконавчої влади, накази, розпорядження, адміністративна реформа.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).
- ❖ Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.
- ❖ Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.
- ❖ Про визначення питань, що належать до компетенції віце-прем'єр-міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 березня 2020 року. № 274. *Офіційний вісник України*. 2020. № 33. Ст. 1110.
- ❖ Про центральні органи виконавчої влади: Закон України від 17 березня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. Ст. 385.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
- ❖ Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 87.
- ❖ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
- ❖ Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 9 грудня 2010 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2010. № 94.
- ❖ Про систему центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 15 грудня 1999 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 1999. № 50.
- ❖ Про склад Кабінету Міністрів України: Указ Президента України від 15 грудня 1999 року (зі змінами і допов.). *Урядовий кур'єр*. 1999. № 237.

Дисертації, автореферати:

1. Армаш Н. О. Адміністративно-правовий статус керівників органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 200 с.
2. Артим І. І. Оцінка ефективності управління в органах державної виконавчої влади (на прикладі районних адміністрацій): дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2004. 231 с.
3. Веніславський Ф. В. Конституційні основи законодавчої та виконавчої влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 240 с.
4. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
5. Гасимов Р. А. огли Електронне урядування як механізм публічного управління та адміністрування: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
6. Дерещ В. І. Управлінські відносини в системі органів виконавчої влади та їх правове регулювання: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 190 с.
7. Дзюба І. І. Адміністративно-правові засади діяльності Міністерства внутрішніх справ як центрального органу виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 209 с.
8. Журавльов Д. В. Теоретико-правові засади оптимізації функціонування центральних органів виконавчої влади України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 32 с.
9. Ісаєнко І. І. Механізм координації у системі органів виконавчої влади: дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2010. 241с.
10. Кикоть П. В. Міністерства в системі органів виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 210 с.
11. Коваленко А. А. Становлення і розвиток виконавчої влади в Україні: дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2003. 415 с.
12. Кременовська І. В. Правові та організаційні засади діяльності суб'єктів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2010. 210 с.
13. Кувітанова Ю. І. Нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України: загальнотеоретична характеристика: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2018. 285 с.
14. Кузнецова М. Ю. Органи виконавчої влади України як суб'єкт інформаційних правовідносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 23 с.
15. Лата Н. Ф. Адміністративно-правове регулювання нормотворчої діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 200 с.
16. Макаренко А. В. Державний комітет у системі органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 181 с.

17. Макарова З. С. Конституційно-правовий статус глави уряду: порівняльно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 203 с.
18. Мельник Ю. В. Правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 187 с.
19. Мовчан Д. В. Реєстраційне провадження в діяльності органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2013. 200 с.
20. Мостовой О. А. Адміністративно-правові та організаційні засади проваджень за зверненнями громадян до органів виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 201 с.
21. Нітченко А. Г. Органи місцевого самоврядування та виконавчої влади Тимчасового уряду (на матеріалах Чернігівської губернії): дис. ... канд. іст. наук. Чернігів, 2012. 314 с.
22. Новак А. О. Конституційно-правове регулювання здійснення органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
23. Осадчий А. Ю. Організаційно-правове забезпечення оскарження громадянами незаконних дій органів виконавчої влади у судах: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 175 с.
24. Павлов Д. М. Організаційно-правові засади забезпечення ефективності функціонування системи органів виконавчої влади (державного управління): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 195 с.
25. Панчак-Бялоблоцка Н. В. Порівняльний аналіз урядів меншості у європейських парламентських демократіях: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Львів, 2017. 38 с.
26. Петренко І. Є. Політико-дипломатична діяльність українських національних урядів у Чорноморському регіоні (1917-1920 рр.): автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2016. 17 с.
27. Писаренко В. П. Організація контролю за виконанням нормативно-правових актів в органах виконавчої влади: дис. ... канд. наук з держ. управління. Харків, 2007. 221 с.
28. Побережний В. В. Становлення запобігання і протидії корупції в органах виконавчої влади України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2014. 20 с.
29. Присяжнюк А. Й. Організаційно-правові засади державного контролю у сфері виконавчої влади: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2012. 380 с.
30. Салієнко О. О. Запобігання та розв'язання конфліктів у процесі взаємодії законодавчої та виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2015. 20 с.
31. Сидоренко П. В. Кадрова політика в місцевих органах виконавчої влади України: сутність та тенденції розвитку: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2012. 248 с.
32. Сірик Д. С. Правове регулювання діяльності органів виконавчої влади щодо розгляду звернень громадян: дис. ... канд. юрид. наук. Київ,

2013.160 с.

33. Совгіря О. В. Конституційно-правовий статус Уряду в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 400 с.
34. Стадник Р. І. Реалізація норм права органами виконавчої влади України як розпорядниками публічної інформації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 21 с.
35. Стефанчук М. М. Органи виконавчої влади як сторона у справах адміністративної юрисдикції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 209 с.
36. Тарануха В. П. Звернення громадян як засіб забезпечення законності в діяльності місцевих органів виконавчої влади: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 233 с.
37. Хоменко О. В. Виконавча влада: соціально-правова природа, особливості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2005. 20 с.
38. Чиркулій С. О. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 214 с.
39. Шандрук С. М. Управління державною виконавчою службою в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2010. 246 с.
40. Щербань В. Д. Адміністративно-правові засади публічно-сервісної діяльності органів виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
41. Янчук О. Ю. Організаційно-правові питання удосконалення діяльності органів виконавчої влади у контексті адміністративної реформи в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2005. 234 с.

Монографії:

1. Авер'янов В. Б. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту: моногр. Дніпро: Ліра, 2008. 585 с.
2. Берназюк І. М. Реалізація актів стратегічної (програмної) правотворчості парламенту, глави держави та уряду як гарантія прямої демократії: моногр. Ужгород: Гельветика, 2017. 483 с.
3. Белкін Л. М. Забезпечення законності в діяльності органів виконавчої влади: адміністративно-правовий вимір: моногр. Ужгород: Бреза, 2014. 550 с.
4. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: моногр. Харків: Право, 2005. 303 с.
5. Буглак Ю. О. Адміністративно-правове регулювання розмежування повноважень між органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування України: моногр. Харків: Панов, 2019. 354 с.
6. Бялоблоцький З. Стабільність та ефективність урядів у політичних системах країн Східної Європи: моногр. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. 469 с.
7. Вавженчук С. Я. Конституційні основи розвитку виконавчої влади в

- Україні: моногр. Київ: Атіка, 2011. 216 с.
8. Василенко Л. П. Правові проблеми діяльності органів виконавчої влади з питань екології: моногр. Житомир: Євенок О. О., 2014. 167 с.
 9. Гетьман Є. А. Нормотворча діяльність органів виконавчої влади в Україні: правовий зміст і проблемні питання: моногр. Харків: Оберіг, 2014. 307 с.
 10. Горбунова Л. М. Принцип законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 240 с.
 11. Денисова А. В. Адміністративний нагляд органів виконавчої влади України: генезис, процедури, шляхи новелізації: моногр. Одеса: ОДУВС, 2018. 344 с.
 12. Дніпров О. С. Виконавча влада в Україні: теоретико-концептуальні підходи до розуміння сутності в сучасних умовах трансформації суспільства: моногр. Київ: Людмила, 2018. 539 с.
 13. Журавльов Д. В. Організаційно-правове забезпечення функціонування центральних органів виконавчої влади України: теоретико-правовий аспект: моногр. Дніпропетровськ: Ліра, 2013. 311 с.
 14. Калиновський В. С. Правові та організаційні засади діяльності колегій органів виконавчої влади України: моногр. Ніжин, 2011. 214 с.
 15. Ківалов С. В. Адміністративно-правовий статус державної служби як центрального органу виконавчої влади: моногр. Одеса: Фенікс, 2015. 189 с.
 16. Кіцул Ю. С. Адміністративно-правове регулювання діяльності місцевих органів виконавчої влади: моногр. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 199 с.
 17. Кравцова Т. М. Виконавча влада і проблеми регуляторної політики в Україні: моногр. Суми: Мрія, 2007. 194 с.
 18. Крупчан О. Д. Органи виконавчої влади: питання компетенції: моногр. Київ: КНЕУ, 2012. 255 с.
 19. Кудрявцев О. Ю. Електронне урядування у сучасному політико-адміністративному просторі: моногр. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2016. 184 с.
 20. Макарова З. С. Конституційно-правовий статус глави уряду: порівняльно-правовий аспект: моногр. Київ; Чернігів: Лозовий В. М., 2014. 231 с.
 21. Марченко В. В. Електронне урядування в органах виконавчої влади: адміністративно-правові засади: моногр. Харків: Панов, 2016. 443 с.
 22. Назар Ю. С. Взаємодія органів внутрішніх справ із місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування у профілактиці адміністративних правопорушень: моногр. Львів: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. 159 с.
 23. Нижник Н. Р. Виконавча влада в Україні: реформування та перспективи: моногр. Полтава: ПУЕТ, 2012. 143 с.
 24. Орлов М. М. Формування системи взаємодії регіональних органів виконавчої влади у сфері охорони правопорядку (теоретико-

- методологічні засади): моногр. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2012. 343 с.
25. Пивовар Ю. І. Бюджетно-правовий статус міністерства як центрального органу виконавчої влади та учасника бюджетного процесу: моногр. Київ: Три К, 2013. 218 с.
 26. Пекарчук В. М. Законодавчі і виконавчі органи державної влади в Україні: становлення та розвиток (90-ті роки ХХ - початок ХХІ століття): моногр. Чернігів: Академія ДПтС, 2018. 205 с.
 27. Перегуда Є. В. Виконавча влада України. Політико-правові аспекти модернізації: моногр. Київ: Логос, 2013. 405 с.
 28. Петренко П. Д. Організація діяльності органів виконавчої влади в умовах євроінтеграції: теоретико-правовий аспект: моногр. Харків: ПромАрт, 2018. 502 с.
 29. Потіп М. М. Розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування: моногр. Дніпропетровськ: Середняк Т. К., 2015. 186 с.
 30. Присяжнюк А. Й. Організаційно-правові засади державного контролю у сфері виконавчої влади: моногр. Харків: Золота миля, 2012. 397 с.
 31. Синкова О. М. Підзвітність в органах виконавчої влади: організаційно-правові аспекти: моногр. Донецьк: Юго-Восток, 2010. 334 с.
 32. Совгиря О. В. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України: сучасний стан та тенденції розвитку: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2012. 464 с.
 33. Чубенко А. Г. Фінансування центральних органів виконавчої влади із використанням програмно-цільового методу (на матеріалах Міністерства внутрішніх справ та Міністерства надзвичайних ситуацій України): моногр. Київ: Три К, 2011. 196 с.

Наукові статті:

1. Christopher M. Conservatives, the Supreme Court, and the Constitution: Judicial-Government Relations. *Osgoode Hall Law Journal*. 2016. Vol. 12, Issue 7. P. 3-35.
2. Drozd O. The rule of law as a principle of state service in Ukraine. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 60-65.
3. Glukhov A. The legal nature of relations in the civil service. *Sciences of Europe*. 2017. № 14, ч. 3. С. 55-64.
4. Jankurová A. Efektivna verejná správa. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 4, ч. 2. С. 7-12.
5. Țurcan O. Deontologia funcționarului public: de la norme morale spre conduită profesională. *Legea si Viata*. 2016. № 2. ч. 1, С. 13-18.
6. Авер'янов В. Б. «Подвійний» центр виконавчої влади: особливості взаємовідносин глави держави і уряду в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 21-32.
7. Авер'янов В. Б. Закон про Кабінет Міністрів України у світлі

- Конституції України. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 3-8.
8. Авер'янов В. Організація виконавчої влади потребує реформування. *Право України*. 2009. № 12. С. 39-46.
 9. Авер'янов В. Організація виконавчої влади: необхідність усунення внутрішніх суперечностей. *Право України*. 2009. № 5. С. 30-34.
 10. Авер'янов В. Принцип верховенства права у сфері виконавчої влади: питання теорії та практика реалізації. *Право України*. 2010. № 3. С. 72-75.
 11. Авер'янов В. Центральні органи виконавчої влади України: концептуальний підхід до класифікації в контексті адміністративної реформи в Україні. *Вісник Академії правових наук України*. 1999. № 1. С. 42-50.
 12. Алексеев О. Г. Кабінет Міністрів України як суб'єкт правовідносин юридичної відповідальності у фармацевтичній сфері. *Актуальні питання фармацевтичної і медичної науки та практики*. 2019. Т. 12, № 1. С. 74-77.
 13. Алексеева О. Є. Новітні засади нормативно-правового регулювання державної служби в Україні. *Форум права*. 2016. № 1. С. 10-15.
 14. Артеменко И. Органы местного самоуправления как участники административного судопроизводства в Украине: вопросы сегодняшнего дня. *Leges si Viata*. 2016. № 10, ч. 1. С. 3-7.
 15. Артемчук Д. О. Виконавча влада: поняття і форми організації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 13(1). С. 53-55.
 16. Бабай Д. О. Кабінет Міністрів України як суб'єкт організаційно-господарських повноважень в інноваційній сфері. *Економічна теорія та право*. 2017. № 2. С. 122-133.
 17. Барабаш Б. А. Актуальні тенденції розвитку виконавчої гілки державної влади. *Стратегія розвитку України*. 2017. № 1. С. 79-83.
 18. Барбул П. О. Правові засади реформування організаційної структури Міністерства оборони України. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 128-131.
 19. Безпалюк В. А. Відповідальність виконавчої влади в Україні (на прикладі Кабінету Міністрів України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 1, Т. 2. С. 36-39.
 20. Белей Є. Н. Правові основи правонаступництва центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 6 (2). С. 32-34.
 21. Берназюк І. М. Державні цільові програми як стратегічні акти Кабінету Міністрів України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, Т. 2. С. 17-20.
 22. Берназюк Я. Особливості контрольних нормотворчих повноважень Президента України стосовно актів Верховної Ради України та актів

- органів виконавчої влади. *Віче*. 2013. № 9. С. 10-11.
23. Берназюк Я. О. Особливості урядового контролю за нормотворчою діяльністю Президента України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 41-48.
 24. Битяк Ю. Виконавча влада в Україні. *Право України*. 2009. № 12. С. 30-38.
 25. Богачова Л. Л. Нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади (загальнотеоретична характеристика). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 5 (1). С. 7-11.
 26. Бондаренко К. В. Повноваження Кабінету Міністрів України в галузі оборони. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 9-1. С. 60-61.
 27. Борденюк В. Деякі аспекти співвідношення системи органів виконавчої влади та виконавчих органів місцевого самоврядування. *Юридична Україна*. 2005. № 5. С. 16-18.
 28. Бублик Г. Матеріальне та фінансове забезпечення реалізації делегованих повноважень місцевим органам влади відповідно до чинного законодавства України. *Юридична Україна*. 2004. № 11. С. 21-25.
 29. Будецький Р. В. Компетенція міністра юстиції: історичні традиції та окремі сучасні паралелі. *Юрист України*. 2016. № 1-2. С. 11-17.
 30. Бурбика В. Понятие и особенности взаимодействия органов местного самоуправления с правоохранительными органами. *Leges si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 21-24.
 31. Василенко Л. П. Повноваження й компетенція центральних органів виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 1 (2). С. 101-108.
 32. Веприцький Р. С. Місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування як суб'єкти протидії злочинності в регіоні. *Право.ua*. 2015. № 2. С. 17-22.
 33. Віхляєв М. Ю. Громадські ради при органах виконавчої влади України та роль громадських об'єднань у їх діяльності. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 36-43.
 34. Волощук О. Т. Відповідальність уряду у сучасних демократичних державах (політико-правовий аналіз). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 32-41.
 35. Георгієвський Ю. В. Про визначення компетенції органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як правового явища. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 21. С. 34-36.
 36. Гетьман Є. А. Виконавча влада: сутність та зміст. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 26. С. 235-241.
 37. Гетьман Є. А. Кабінет міністрів України як суб'єкт законодавчої

- ініціативи. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 1. С. 90-96.
38. Гетьман Є. А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав: порівняльна характеристика. *Теорія і практика правознавства*. 2016. Вип. 1. С. 1-10.
39. Гетьман Є. А. Порядок реалізації Кабінетом Міністрів України нормотворчої діяльності. *Публічне право*. 2014. № 1. С. 42-46.
40. Гетьман Є. А. Система органів виконавчої влади. *Публічне право*. 2013. №2. С. 83-90.
41. Головка В. В. Громадські експертизи і залучення громадян до проведення експертиз органами виконавчої влади: проблеми адміністративно-правового забезпечення. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 6 (2). С. 55-59.
42. Горбатенко В. Конституційні засади проведення адміністративної реформи в Україні та удосконалення системи органів виконавчої влади. *Юридична Україна*. 2003. № 3. С. 59-62.
43. Горова К. П. Складові елементи конституційно-правового статусу членів Кабінету Міністрів України. *Форум права*. 2013. № 4. С. 69-72.
44. Глущенко К. С. Нормативно-правове забезпечення іміджу центральних органів виконавчої влади в системі комунікації з громадянським суспільством. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 15. С. 79-83.
45. Глущенко К. С. Проблеми формування іміджу центральних органів виконавчої влади: системний аналіз. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 3. С. 3-14.
46. Гребьонкіна Л. Мета та завдання державної та виконавчої служби. *Право України*. 2000. № 2. С. 13-14.
47. Гудзь І. Г., Шамрук М. Ю. Особливості адміністративного правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. №5. С. 198-200.
48. Даниленко Ю. Теоретико-правовая характеристика оценивания результатов служебной деятельности государственных служащих. *Leges si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 48-51.
49. Даниляк О. О. Конституційно-правові аспекти набуття чинності актів глави держави, що потребують контрасигнації членами уряду: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2015. № 5. С. 20-26.
50. Данічева К. П. Функції Кабінету Міністрів України як провідні напрямки діяльності. *Форум права*. 2014. № 4. С. 124–129.
51. Дахова І. І. Повноваження уряду в умовах глобалізаційних. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2014. № 4. С. 287-289.
52. Дем'янчук О. Проблеми реформування виконавчої влади в Україні: завдання, підходи і процедури. *Вибори та демократія*. 2005. № 3. С. 34-

- 40.
53. Денисова А. В. Синергетика як сучасний методологічний підхід до дослідження адміністративного нагляду органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 62-66.
54. Дерев'яно С. М. Акти Кабінету Міністрів України як джерело референдного права. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2009. Вип. 21. С. 76-83.
55. Діхтієвський П. В. Державне управління і виконавча влада: співвідношення, тенденції сучасного розвитку. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2011. № 1. С. 42-45.
56. Дніпров О. Компетенція як елемент правового статусу органів виконавчої влади. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 257-262.
57. Донченко О. Принципи законності в діяльності місцевого самоврядування. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2, ч. 2. С. 72-75.
58. Дробуш І. Розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади. *Право України*. 2001. № 10. С. 20-24.
59. Дутчак Г. Український національний комітет в Парижі: обманливі можливості й перспективи. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. Вип. 1. С. 28-32.
60. Дудченко О. Особливості правового статусу колегій центральних органів виконавчої влади незалежної України. *Право України*. 2009. № 10. С. 238-242.
61. Єзеров А. А. Сучасні проблеми конституційно-правової організації виконавчої влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 2. С. 51-59.
62. Железняк Н. Міністерство юстиції України – провідний орган у забезпеченні реалізації державної правової політики. *Право України*. 2000. № 8. С. 38-41.
63. Жилін Є. В. Виконавча влада в Україні: значення та сутність. *Форум права*. 2013. № 3. С. 208-213.
64. Журавльов Д. В. Поняття і загальна характеристика центральних органів виконавчої влади України. *Публічне право*. 2013. № 3. С. 61-67.
65. Завадяк О. П. Структура механізму адміністративно-правового забезпечення законності та дисципліни в органах виконавчої влади. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 1. Т. 1. С. 275-279.
66. Загорулько Є. О. Контроль та нагляд за застосуванням заходів адміністративного примусу органами державної виконавчої служби. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 4. С. 77-80.
67. Заплотинська Ю. Акти Кабінету Міністрів України в системі нормативно-правових актів: загальнотеоретичний та порівняльно-

- правовий аспекти. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична.* 2013. Вип. 57. С. 36-42.
68. Заплотинська Ю. І. Класифікація нормативно-правових актів уряду за юридичною силою. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2014. Вип. 27 (1). С. 19-22.
69. Заплотинська Ю. І. Правотворча ініціатива щодо створення нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки.* 2015. № 2 (1). С. 16-20.
70. Золотоноша О. В. Форми взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо соціально-економічного розвитку регіону. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2017. № 1. С. 169-175.
71. Іванцов В. О. Національна поліція як центральний орган виконавчої влади: межа між управлінням і незалежністю в служінні суспільству. *Право і суспільство.* 2016. № 4(2). С. 137-144.
72. Заплотинська Ю. І. Підзаконний характер як необхідна властивість урядових нормативно-правових актів. *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична.* 2014. Вип. 60. С. 28-34.
73. Карабін Т. О. Оптимізація розподілу повноважень місцевих органів публічної адміністрації в контексті здійснення адміністративної реформи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2016. № 4. С. 73-76.
74. Кафарський В. Правові засади функціонування Кабінету Міністрів України. *Право України.* 2006. № 6. С. 3-8.
75. Кикоть П. Міністерство – центральний орган виконавчої влади України. *Право України.* 2000. № 1. С. 35-37.
76. Кізілов Ю. Ю. Зарубіжний досвід проходження державної служби та можливості його використання в Україні в умовах адміністративної реформи. *Аспекти публічного управління.* 2016. № 6-7. С. 57-65.
77. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції.* 2017. № 3. С. 32-36.
78. Кірмач А. Дисциплінарна відповідальність та службове розслідування щодо державних службовців. *Підприємництво, господарство і право.* 2010. № 12 (169). С. 37-41.
79. Климюк О. Контрольні повноваження Глави держави і уряду щодо Міністерства внутрішніх справ України в умовах переходу до парламентсько-президентської республіки. *Юридична Україна.* 2014. № 7. С. 24-28.
80. Кобан О. Г. Діяльність виконавчої гілки влади як об'єкт соціалізації. *Альманах права.* 2017. Вип. 8. С. 163-166.
81. Кобрин В. С. Поняття та зміст конституційно-правового статусу Прем'єр-міністра України. *Вісник Національного університету*

- «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2016. № 837. С. 131-136.
82. Кобрин В. С. Проблеми реформування конституційно-правового статусу Прем'єр-міністра України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 7. С. 49-56.
83. Коваленко А. Методологічні проблеми функціонального аналізу виконавчої влади. *Нова політика*. 2000. № 6. С. 14-17.
84. Коваленко Я. Управлінський облік, видатки та контролінг ресурсного забезпечення центральних органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. Вип. 4. С. 77-81.
85. Коваленко А. Уряд та урядова діяльність як базовий елемент функціонування виконавчої влади. *Нова політика*. 2001. № 1. С. 34-38.
86. Ковальчук А. Ю. Місце і роль органів виконавчої влади у сфері забезпечення безпеки України. *Право.ua*. 2017. № 3. С. 47-52.
87. Козуліна С. Напрями вдосконалення правового забезпечення державної реєстрації нормативно-правових актів органів виконавчої влади. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. Вип. 2. С. 75-80.
88. Коліушко І. Про запровадження у сферу виконавчої влади посад державних політичних діячів. *Право України*. 2000. № 2. С. 10-13.
89. Колобов Ю. В. Специфіка і визначальні параметри функціонування виконавчої гілки влади. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 4. С. 134-137.
90. Коломоєць Т. Методи контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування України при реалізації ними повноважень у сфері публічного управління: пошук оптимального варіанту. *Юридична Україна*. 2012. № 4. С. 20-24.
91. Коломоєць Т. Патріотизм та служіння українському народу – принцип державної служби: деякі теоретико-правові та нормативні аспекти. *Право України*. 2014. № 3. С. 198-205.
92. Корнієнко П. С. Кабінет Міністрів України і Міністерство юстиції України як суб'єкти конституційної правозахисної діяльності. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. Вип. 2. С. 192-201.
93. Коровайко А. Адміністративно-правові засади організації та діяльності Кабінету Міністрів України в галузі закордонних справ. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 73-79.
94. Костилев О. І. Місце міністерств в системі центральних органів виконавчої влади. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право*. 2014. Вип. 2. С. 28-32.
95. Котляревський Я. В. Основні засади діяльності державного комітету з питань телебачення і радіомовлення України як суб'єкта інформаційної сфери. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2015. № 5. С. 15-22.
96. Крига А. А. Модель взаємодії законодавчої і виконавчої гілок влади в

- Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 19. С. 130-132.
97. Крупчан О. Загальна характеристика змісту компетенції органів виконавчої влади. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 45-49.
98. Крупчан О. Компетенція центральних органів виконавчої влади. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 2. С. 47-59.
99. Крупчан О. Методологія досліджень діяльності органів виконавчої влади в науці адміністративного права. *Юридична Україна*. 2013. № 9. С. 22-27.
100. Кузьменко С. Л. Порядок перевірки актів органів місцевого самоврядування з питань здійснення делегованих повноважень органів виконавчої влади. *Теорія та практика державного управління*. 2018. Вип. 1. С. 141-147.
101. Кульчій І. О. Еволюція реформ системи органів виконавчої влади України: особливості та перспективи. *Теорія та практика державного управління*. 2010. Вип. 3. С. 88-96.
102. Курілов Ю. Ю. Адміністративна реформа в Україні: від витоків до майбутнього. *Аспекти публічного управління*. 2019. Т. 7, № 9-10. С. 62-78.
103. Курусь Т. В. Стан дослідження проблеми нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 21-24.
104. Куліш А. М. Кабінет Міністрів України у системі державного управління фінансовою системою України: становлення та майбутні перспективи. *Правові горизонти*. 2016. № 1. С. 98-105.
105. Лавренова О. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 115-119.
106. Ладиченко В. В., Ємельяненко К. О. Особливості правового регулювання місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2, Т. 1. С. 32-34.
107. Людькова І. Щодо особливостей правового статусу центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом. *Юридичний вісник*. 2014. № 6. С. 67-71.
108. Лялюк О. Ю. Територіальні органи центральних органів виконавчої влади в системі територіальної організації влади в Україні. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 28-39.
109. Майданник О. Парламентський контроль за функціонуванням виконавчої влади в Україні: питання теорії. *Право України*. 2010. № 5. С. 102-108.
110. Макаренко О. Щодо співвідношення понять «орган виконавчої влади» та «орган державного управління». *Право України*. 2000. № 6. С. 23-26.
111. Малиновський В. Співвідношення та взаємозв'язок виконавчої влади і державного управління. *Нова політика*. 2001. № 5. С. 18-23.
112. Мартинюк Р. С. Компетенційний дуалізм виконавчої влади: державно-правовий досвід П'ятої Французької Республіки та України. *Право*

- України. 2011. № 1. С. 200-208.
113. Мартинюк Р. С. Конституційно-правовий статус Президента України та Кабінету Міністрів України: пошук оптимальної моделі компетенційних взаємозв'язків. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 66-75.
114. Марченко В. В. Модернізація механізму електронного урядування в органах виконавчої влади України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2017. № 1. С. 39-47.
115. Михеєнко Р. Виконавча влада і конституційні статуси Президента України та Кабінету Міністрів України. *Право України*. 2000. № 8. С. 24-28.
116. Мушенок В. В. Акти кабінету міністрів України у системі фінансового регулювання заходів у сільському господарстві. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки*. 2017. № 4. С. 36-39.
117. Нагорний П. О. Щодо змісту та значення нормативно-правових актів органів виконавчої влади в контексті оптимізації адміністративного законодавства України. *Європейські перспективи*. 2017. Вип. 3. С. 88-92.
118. Нижник Н. Верховна Рада і Кабінет Міністрів: правило симетрії. *Віче*. 2002. № 4. С. 3-8.
119. Новак А. Принципы делегирования органам местного самоуправления отдельных полномочий органов исполнительной власти в Украине. *Leges si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 120-124.
120. Окопник О. М. Актуальні питання організаційної діяльності Кабінету Міністрів України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2014. № 2. С. 137-142.
121. Оргієць О. М. Стажування в органах виконавчої влади як інструмент накопичення передового досвіду управлінської діяльності. *Актуальні проблеми державного управління*. 2017. № 1. С. 127-135.
122. Остапчук В. О. Сутність децентралізації в контексті необхідності реформування системи органів виконавчої влади в Україні. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 3. С. 88-94.
123. Остропілець В. Р. Форми взаємодії органів досудового розслідування міністерства внутрішніх справ України з іншими правоохоронними органами. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 3. С. 110-114.
124. Павленко Р. Парламент і уряд. Як оптимізувати механізм відносин. *Віче*. 2002. № 4. С. 7-11.
125. Папуша В. С. Виконавча влада: місце та роль в системі державної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. С. 35-42.
126. Параниця С. П. Суть нормотворчої діяльності центральних органів виконавчої влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 65-71.
127. Пахомов І. Механізм підвищення ефективності системи державної служби в нових умовах розвитку держави. *Право України*. 2009. № 10. С. 102-107.

128. Петренко П. Д. Деякі особливості організації діяльності органів виконавчої влади вищого рівня у країнах – членах Європейського Союзу. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2016. № 6. С. 34-38.
129. Петришин О. Державна служба в Україні: особливості загальної теорії права. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 34-37.
130. Петришин О. Державна служба як проблема теорії держави і права. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 1. С. 21-25.
131. Пилипенко Г. М. Сила держави як показник оцінювання ефективності виконання урядом своїх економічних функцій. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2016. № 4. С. 25-39.
132. Піонтковська О. О. Проблематика процесу децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 46. С. 207-216.
133. Пылаева В. Система принципов деятельности органов исполнительной власти в Украине: проблемы правового закрепления. *Leges si Viata*. 2016. № 1, ч. 2. С. 87-91.
134. Польський О. Ю. Організаційна структура державних органів виконавчої влади (на прикладі Національної поліції України). *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 257-266.
135. Пономаренко М. В. Програма діяльності Кабінету Міністрів України: правова природа та проблеми реалізації. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (2). С. 140-145.
136. Предместніков О. Міністр юстиції України як державний політичний діяч: статус, порядок призначення на посаду та припинення повноважень. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 89-94.
137. Приймак Л. Система «стримувань і противаг» у взаємовідносинах між виконавчою та законодавчою гілками влади як механізм консолідації політичного режиму. *Вісник Львівського університету. Серія: Філософсько-політологічні студії*. 2015. Вип. 6. С. 122-129.
138. Присяжнюк А. Й. Виконавча влада як об'єкт державного контролю. *Форум права*. 2011. № 4. С. 594-599.
139. Прищепа О. І. Стадії провадження з прийняття правових актів органами виконавчої влади. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 111. С. 221-229.
140. Решота В. В. Акти центральних органів виконавчої влади в системі джерел адміністративного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. Вип. 32. С. 35-38.
141. Романюк І. Щодо ролі правоохоронних органів України у забезпеченні права особи на безпеку. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 9-11.
142. Рудик П. А. Про зміни правового статусу Кабінету Міністрів України відповідно до нової редакції Конституції України. *Часопис Київського*

- університету права. 2007. № 1. С. 59-66.
143. Салиєнко О. О. Природа та причини конфліктів між законодавчою та виконавчою владою в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2015. № 1. С. 94-99.
144. Самородов А. С. Місцеві державні адміністрації як суб'єкти земельних відносин. *Проблеми законності*. 2016. Вип. 133. С. 126-132.
145. Самородов А. С. Розмежування повноважень місцевих державних адміністрацій та інших органів державної влади, місцевого самоврядування в галузі земельних відносин. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 129. С. 154-162.
146. Сахно В. О. Місце місцевих державних адміністрацій в системі органів державної виконавчої влади України. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2013. № 27. С. 466-473.
147. Совгиря О. В. Позапарламентська відповідальність Кабінету Міністрів України: сучасний стан та перспективи правового регулювання. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 2. С. 38-44.
148. Совгиря О. Види та правова природа актів Кабінету Міністрів України. *Юридична Україна*. 2011. № 8 (104). С. 39-45.
149. Совгиря О. Конституційно-правовий статус уряду: межі та понятійний апарат дослідження проблеми. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 2. С. 3-6.
150. Совгиря О. Правова природа Програми діяльності Уряду. *Юридична Україна*. 2010. № 9 (93). С. 25-31.
151. Совгиря О. Прийняття актів Кабінетом Міністрів України як процесуальна форма закріплення його рішення. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 279-286.
152. Совгиря О. В. Припинення повноважень уряду в Україні: теоретичні та практичні аспекти. *Конституційно-правові академічні студії*. 2016. Вип. 1. С. 131-140.
153. Совгиря О. Процедура прийняття актів Уряду: конституційно-правові аспекти. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2011. Вип. 87. С. 29-32.
154. Совгиря О. Місце актів Конституційного Суду України у правовому забезпеченні діяльності Кабінету Міністрів України. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2011. Вип. 88. С. 57-60.
155. Соколовська Н. І. Удосконалення механізмів взаємодії центральних органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в забезпеченні енергетичної безпеки регіонів. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2017. № 4. С. 68-76.
156. Стеценко С. Г. Виконавча влада та роль Конституції України в організації її діяльності. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 67-72.

157. Стогова О. В. Адміністративно-територіальна реформа в Україні як складова процесу децентралізації влади. *Сучасне суспільство*. 2017. Вип. 2. С. 207-217.
158. Сурай І. Г. Політична складова формування виконавчої гілки влади в Україні. *Публічне урядування*. 2015. № 1. С. 201-209.
159. Троценко М. М. Нормативно-правове забезпечення взаємодії центральних органів виконавчої влади з органами місцевого самоврядування щодо забезпечення якості освіти. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 1. С. 1-8.
160. Федоренко В. Л. Оптимізація системи центральних органів виконавчої влади як чинник удосконалення інституту державної служби. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2014. № 3. С. 83-89.
161. Француз-Яковець Т. А. Особливості взаємодії двопалатного парламенту з органами виконавчої влади в практиці сучасних демократичних держав. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 7. С. 27-33.
162. Француз-Яковець Т. А. Окремі аспекти взаємодії законодавчої і виконавчої гілок влади: досвід Французької Республіки. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 27. С. 52-58.
163. Фрідманський Р. М. Кабінет Міністрів України: особливості реалізації основних функцій. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. 2013. № 2 (2). С. 52-56.
164. Халецький А. В. Система взаємодії органів виконавчої влади з громадськими організаціями. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління*. 2010. № 2. С. 129-135.
165. Халішхов В. М. Державна виконавча служба: генезис організації та методики функціонування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 33-35.
166. Харчук Р. С. Окремі проблеми правотворчої діяльності органів виконавчої влади як складової механізму забезпечення прав людини в Україні. *Право та інновації*. 2016. № 3. С. 41-45.
167. Чабан В. П. Адміністративно-правовий феномен декретів Кабінету Міністрів України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 813. С. 81-85.
168. Чернишевич О. В. Виконавча влада в Україні на рубежі ХХ-ХХІ століть: правовий та історичний аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. № 1. С. 27-35.
169. Чернишевич О. В. Міністерство як орган в системі центральних органів виконавчої влади в Україні: конституційно-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 127-130.
170. Чикурлій С. Конституційно-правовий статус міністерств України: основні теоретичні питання. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 3. С. 115-120.
171. Чикурлій С. О. Конституційно-правові аспекти організаційно-правових

- форм діяльності Кабінету Міністрів України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 9. С. 115-125.
172. Чмелюк В. Роль місцевих державних адміністрацій та місцевих рад в системі органів виконавчої влади в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 142-147.
173. Чорнобиль І. Є. Сучасний стан впровадження наставництва в органах виконавчої влади України. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 34. С. 222-230.
174. Чернолуцький Р. В. Принципи нормопроектної діяльності органів виконавчої влади України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 173-190.
175. Черномаз О. Б. Акти Кабінету Міністрів України в системі нормативно-правових актів: загальнотеоретичний аспект. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Вип. 4. С. 236-244.
176. Шаповал В. Виконавча влада в Україні в контексті форми державного правління (досвід до прийняття Конституції України 1996 р.). *Право України*. 2016. № 3. С. 200-212.
177. Шаповал В. Виконавча влада в Україні у контексті форми державного правління. *Право України*. 2016. № 4. С. 72-88.
178. Шаповал Т. Президент України і виконавча влада (конституційний аспект). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 44-49.
179. Шклярук О. В., Шевкунов С. В. Особливості відповідальності державних службовців за вчинення адміністративних корупційних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 286-288.
180. Яременко О. І. Правовий статус Кабінету Міністрів України як суб'єкта державного управління інформаційною сферою. *Інформація і право*. 2015. № 2. С. 13-19.
181. Яценко Т. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій з питань реалізації делегованих повноважень. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 2. С. 183-189.

ТЕМА 12. ОРГАНИ СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ЇХ РОБОТИ

Поняття, соціальна функція та значення судової влади. Конституційні принципи правосуддя. Система судової влади в Україні. Конституційно-правовий статус суддів в Україні. Гарантії незалежності суддів. Порядок призначення та обрання суддів. Підстави, за яких припиняються повноваження суддів. Правові засади діяльності органів суддівського самоврядування в Україні. Вища рада правосуддя України: порядок формування, склад, основні функції, повноваження.

Судова влада – це самостійна і максимально незалежна і неупереджена гілка державної влади, яка наділена повноваженнями забезпечувати професійний правовий захист прав і свобод громадян, інтересів держави і суспільства, додержання законності та справедливості шляхом фахового застосування законів до конкретних життєвих ситуацій¹. Судова влада, як і інші гілки державної влади, здійснює свої повноваження у встановлених Конституцією межах і відповідно до законів України.

Метою правосуддя є захист конституційного ладу, прав і свобод громадян, прав і законних інтересів підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності².

Здійснення судової влади за змістом є значно ширшим, ніж відправлення правосуддя. Судову владу реалізують у діях суду, які не пов'язані з розглядом справ. Це організаційні та інформаційно-аналітичні дії (узагальнення судової практики, аналіз судової статистики, вирішення скарг позивачів, відповідачів, обвинувачених, адвокатів, направлення окремих ухвал в державні органи, установи, організації). Для визначення поняття судової влади необхідно визначити її основні сутнісні ознаки.

Такими ознаками є:

- судова влада реалізується виключно спеціальними державними органами – судами;
- судова влада в Україні належить судам, які складають єдину судову систему;
- єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується єдиними засадами організації та діяльності судів, єдиним статусом суддів, обов'язковими для всіх судів правилами судочинства, єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності суддів, фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України, вирішенням питань внутрішньої діяльності суддів органами суддівського самоврядування;

¹ Веніславський Ф.В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посіб. Харків: Право, 2014. 376 с.

² Колісник В. П., Барабаш Ю. Г. Конституційне право України: підруч. Харків: Право, 2008. 416 с.

- судова влада є самостійною та незалежною;
- для реалізації судової влади закон наділяє суди усіма необхідними повноваженнями;
- головними завданнями усіх судів є захист гарантованих Конституцією України і законами прав та свобод інтересів суспільства та держави;
- юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини у державі;
- вирішення судом справи означає, що суд застосовує норми матеріального права до конкретних правовідносин, які були предметом розгляду в судовому засіданні, та виносить на їх основі мотивоване рішення;
- судова влада здійснюється на основі та в чіткій відповідності з вимогами процесуального закону;
- судові рішення є обов'язковими на всій території України;
- повноваження суду мають владний характер;
- виконання вимог суду і виконання його рішень забезпечується силою держави¹.

Сутність судової влади та її призначення в суспільстві та державі детерміновано завданнями і функціями судів загальної юрисдикції та правозахисним потенціалом правосуддя. Тільки у сильних демократичних державах суди – не атрибут, а функціональна складова державної влади.

Вітчизняні суди покликані здійснювати справедливе правосуддя, захищати національну правову систему, а також конституційні права та свободи людини. Очевидно, що в умовах сьогодення українська судова влада реалізує й інші завдання. Наприклад, очищення суддівського корпусу від корупціонерів, проведення судової реформи, трансформація інститутів суддівського самоврядування тощо.

Завданням судів системи судоустрою в Україні є здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечення права кожної людини на справедливий суд і повагу до прав та свобод інших людей, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними зобов'язаннями України. Ці завдання отримують продовження у функціях судів загальної юрисдикції.

Функції судової влади – це основні напрями і види діяльності судів у межах і порядку, передбачених Конституцією та законами України, спрямовані на здійснення правосуддя та судовий захист прав і свобод людини.

Основною функцією судової влади в Україні є здійснення правосуддя – цивільного, кримінального, господарського та адміністративного. Про важливість, титульний характер цієї функції свідчить і назва відповідного розділу Конституції України – «Правосуддя». Тобто функціонування судової влади передбачає насамперед здійснення правосуддя. Саме правосуддя

¹ Гриценко І. С. Судова влада в Україні: до визначення поняття. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 23-27.

відображає сутність і зміст судової влади та призначення судів у суспільстві й державі.

Водночас функції судової влади в Україні не обмежуються виключно функціями правосуддя. Вони є досить різноманітними, тому варто розглядати множинність функцій судової влади в Україні.

Конституційні засади правосуддя та судової влади – це система унормованих в Конституції та законах України цінностей і принципів, спрямованих на організацію незалежної та добросовісної судової влади в особі суддів і судів загальної юрисдикції, на здійснення справедливого судочинства для захисту прав і свобод людини, також законних інтересів фізичних і юридичних осіб¹.

Законом України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що судоустрій будується за принципами **територіальності, спеціалізації та інстанційності**.

Суди системи судоустрою – це система незалежних безсторонніх органів судової влади, які здійснюють через суддів правосуддя шляхом цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства в порядку, встановленому Конституцією і законами України, іншими актами чинного законодавства.

За своєю сутністю суди системи судоустрою є органами правосуддя, уповноваженими здійснювати судочинство відповідно до Конституції та законів України. Оскільки основним завданням судів є насамперед судовий захист прав і законних інтересів людини, то суди системи судоустрою слід вважати ключовою ланкою правозахисної системи України. Тобто за сутнісними характеристиками суди системи судоустрою поєднують у своїй діяльності правосуддя та правозахисні функції.

За змістом діяльності суди системи судоустрою є органами цивільної, господарської, адміністративної та кримінальної юрисдикції².

Систему судоустрою складають:

- 1) місцеві суди;
- 2) апеляційні суди;
- 3) Верховний Суд.

Найвищим судовим органом у системі судоустрою є Верховний Суд.

Ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» також передбачено дію двох вищих спеціалізованих судів – **Вищого суду з питань інтелектуальної власності** та **Вищого антикорупційного суду**³.

Завданням судів системи судоустрою в Україні є здійснення правосуддя на засадах верховенства права, забезпечення права кожної людини на справедливий суд і повагу до прав та свобод інших людей, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними зобов'язаннями

¹Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

²Федоренко В.Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

³ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 (.зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України ВВР 2020, № 2, ст.5.

**України. Ці завдання отримують продовження у функціях судів системи
судоустрою.**

Системі судоустрою властиві такі **ознаки**:

- регулювання діяльності системи судів загальної юрисдикції виключно Конституцією та законами України;
- заборона делегувати функції системи судів загальної юрисдикції іншим органам державної влади та місцевого самоврядування;
- організаційно-правова єдність системи судів загальної юрисдикції;
- застосування принципів територіальності та спеціалізації до системи судів загальної юрисдикції;
- динамічність системи судів загальної юрисдикції, що зумовлює її постійний розвиток і вдосконалення тощо.

Ключові поняття:

правосуддя, судова система, судова система з внутрішньою спеціалізацією, судова система з зовнішньою спеціалізацією, Верховний суд України, Вищі спеціалізовані суди України, апеляційні суди, місцеві суди, обласні суди, районні суди, міські суди, районні суди у містах, судова влада, функції судової влади, конституційні принципи правосуддя, принцип спеціалізації, принцип територіальності, суд, суддя, посада судді, суддівські збори, голова суду, секретар судової палати, пленум, конституційно-правовий статус суддів, професійні судді, присяжні, народні засідателі, гарантії діяльності суддів, недоторканність суддів, система судової влади, суди загальної юрисдикції, суддівське самоврядування, завдання суддівського самоврядування, акти органів судової влади, право на судовий захист, Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Вища рада правосуддя, Національна школа суддів України.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141* (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України. 2019. № 38. Ст. 160.*)
- ❖ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України. 2016. № 31. Ст. 545.*
- ❖ Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 7 червня 2018 року. *Голос України. 2018. Ст. 107.*
- ❖ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України. 2017. № 7-8. Ст. 50.*
- ❖ Про Конституційний Суд України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України. 2017 р. № 35. Ст. 376.*

- ❖ Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2016. № 30. Ст. 542
- ❖ Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
- ❖ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
- ❖ Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

Дисертації, автореферати:

1. Аскеров С. С. Принцип незалежності і недоторканності суддів у кримінальному процесі України та Азербайджану (порівняльно-правове дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 20 с.
2. Баронін Д. Б. Правовий статус суду в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 19 с.
3. Бернюков А. М. Юридична герменевтика як методологія здійснення правосуддя (філософсько-теоретичний аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2008. 16 с.
4. Белявська С. Ю. Організаційно-правові засади впровадження інновацій у судове управління в умовах інформаційного суспільства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 21 с.
5. Білова О. В. Проблеми суддівського самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 194 с.
6. Борисенко М. О. Організаційні та правові основи забезпечення єдності правозастосування судами України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
7. Бринцев В. Д. Система організаційного забезпечення судової влади України: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2010. 520 с.
8. Василевич М. В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 225 с.
9. Верба І. О. Право на доступ до правосуддя та його юридичне забезпечення: загальноправова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2016. 20 с.
10. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 187 с.
11. Вільгушинський М. Й. Суди загальної юрисдикції у системі взаємовідносин із суб'єктами владних повноважень та громадськістю: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2013. 32 с.
12. Вінокурова Л. В. Судова влада у взаємодії громадянського суспільства та держави: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2009. 218 с.
13. Войнарович А. Б. Участь народу в здійсненні правосуддя у

- кримінальних справах за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 19 с.
14. Воронцов А. В. Кримінальна відповідальність за злочини проти правосуддя, які вчинюються службовими особами органів дізнання та досудового слідства: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 21 с.
 15. Гаврилук О. О. Принцип гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Херсон, 2012. 20 с.
 16. Гладій С. В. Легітимність судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
 17. Головій В. М. Механізми взаємодії влади та ЗМІ в контексті становлення громадянського суспільства в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Запоріжжя, 2009. 20 с.
 18. Гончар В. П. Організаційно-правові аспекти реалізації конституційної засади гласності судового процесу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 19. Городовенко В. В. Проблеми незалежності судової влади: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2006. 197 с.
 20. Градецький А. В. Особливості карально-виховного впливу на засуджених, колишніх суддів та співробітників правоохоронних органів, які відбувають покарання у виді позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 20 с.
 21. Гречишникова В. В. Адміністративна відповідальність за правопорушення, що посягають на встановлений порядок здійснення правосуддя в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2011. 20 с.
 22. Гринюк В. О. Принцип незалежності суддів і підкорення їх тільки закону в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 228 с.
 23. Гудз Б. Д. Судовий контроль за законністю адміністративної діяльності органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 24. Дідик С. Є. Кримінально-правова охорона правосуддя від незаконних діянь судді як спеціального суб'єкта злочину: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 16 с.
 25. Єгорова В. С. Конституційно-правовий статус суддів судів загальної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. Київ, 2008. 17 с.
 26. Єльцов В. О. Правове регулювання інформаційного забезпечення діяльності судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 27. Іванець О. М. Теоретичні та прикладні засади меж судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 28. Іванченко О. Ю. Адміністративно-правовий аспект надання судових послуг в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2018. 15 с.

29. Каблак П. І. Взаємовідносини судової влади та громадськості (правові і організаційні аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
30. Калашник О. А. Правовий статус місцевих загальних судів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2016. 24 с.
31. Колесниченко В. М. Роль судової влади у захисті виборчих прав: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2009. 20 с.
32. Кондратенко В. М. Принципи гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
33. Кондратьєв О. В. Організаційно-правові проблеми судового контролю: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 191 с.
34. Коротун О. М. Організація і функції суддівського самоврядування за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 20 с.
35. Костенко І. В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації права громадян на доступ до інформації, що перебуває у розпорядженні суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 19 с.
36. Кравчик М. Б. Реформування судової системи як важлива складова європейської інтеграції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
37. Куфтирєв П. В. Суддівський розсуд у теорії права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 20 с.
38. Лаговський В. М. Органи судової влади в механізмі правової держави: загальнотеоретичні аспекти функціонування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2016. 16 с.
39. Лашкіна М. Г. Концептуальні засади взаємодії органів державної влади та засобів масової інформації в умовах демократизації державного управління в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2008. 20 с.
40. Леськів С. Р. Правовий статус суддівського самоврядування України в контексті забезпечення професійних прав суддів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 20 с.
41. Лужанський А. В. Конституційно-правові засади доступу до правосуддя в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
42. Мазур М. В. Акти органів судової влади як джерело конституційного права України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
43. Мартіросян А. Г. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність осіб, які здійснюють правосуддя: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 17 с.
44. Марцинкевич А. М. Удосконалення добору кадрів на суддівські посади – один із шляхів реформування судової системи України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 20 с.
45. Махніцький О. І. Конституційний принцип верховенства права та його

- реалізація судовою владою в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 22 с.
46. Мельник О. Г. Теоретичні засади правовідносин в сфері реалізації судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
 47. Мовчан В. В. Межі здійснення судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 48. Мозолевська О. М. Правові засади інформаційних відносин у системі місцевих загальних судів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 49. Москвич Л. М. Проблеми підвищення ефективності судової системи: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2011. 40 с.
 50. Намясенко О. К. Правовий статус судді Конституційного Суду України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 19 с.
 51. Нечипорук С. В. Конституційні засади організації та функціонування судової влади в Україні (питання теорії і практики): дис. ... канд. юрид. наук. Чернівці, 2010. 225 с.
 52. Ніколайчук М. Є. Адміністративно-правове забезпечення доступу до публічної інформації у судових органах: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
 53. Овсяннікова О. О. Транспарентність судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
 54. Овсяннікова О. О. Транспарентність судової влади: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 20 с.
 55. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гарантії його реалізації: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 249 с.
 56. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 40 с.
 57. Остафійчук Л. А. Юридична відповідальність за неповагу до суду: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 20 с.
 58. Подкопаєв С. В. Дисциплінарна відповідальність суддів: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 184 с.
 59. Позіненко Ю. В. Роль саморегуляції в оптимізації професійної діяльності працівників правосуддя: автореф. дис. ... канд. психол. наук. Харків, 2004. 20 с.
 60. Потапенко В. І. Самостійність судової влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 18 с.
 61. Прилуцький С. В. Судова влада в умовах формування громадянського суспільства та правової держави в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2013. 36 с.
 62. Рекецька І. Р. Судова влада в контексті демократичної трансформації українського суспільства: дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2003. 16 с.
 63. Саленко О. В. Гармонізація законодавства України про судоустрій і статус суддів із міжнародними стандартами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.

64. Севостьянова, Н. І. Звернення до Європейського Суду з прав людини як реалізація права на правосуддя: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2011. 19 с.
65. Сердюк В. В. Правовий статус Верховного Суду України в системі судової влади: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2009. 563 с.
66. Сіда Ю. С. Судова влада в умовах трансформації українського суспільства: автореф. дис. ... канд. соціол. наук. Харків, 2005. 19 с.
67. Скомороха Л. В. Конституційно-правові аспекти формування професійного суддівського корпусу в Україні: сутність, механізм реалізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
68. Соболий О. М. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному провадженні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
69. Соловійов І. М. Проблеми підвищення ефективності діяльності адміністративних судів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 20 с.
70. Степаненко С. В. Взаємодія органів державної влади та інституцій громадянського суспільства в процесі реалізації євроінтеграційної політики України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2010. 20 с.
71. Струс-Духнич Т. В. Судова влада в період розбудови громадянського суспільства: теоретико-правові аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 16 с.
72. Суховій М. М. Правовий статус інституту судової влади у контексті судово-правової реформи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2012. 20 с.
73. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 22 с.
74. Сьома М. С. Наукові засади формування ціннісно-етичної складової у підготовці професійних суддів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
75. Тупицький О. М. Державний механізм підвищення якості професійної підготовки суддів: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2008. 20 с.
76. Туркіна І. Є. Місце та роль конституційно-судової гілки влади в демократичному політичному процесі: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2005. 20 с.
77. Федоренко В. В. Основні конституційні засади судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
78. Федорович В. І. Теоретичне обґрунтування механізму відповідальності судді за недоброчесну поведінку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2015. 20 с.
79. Федькович О. В. Роль органів юстиції в організації та забезпеченні функціонування системи правосуддя: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 222 с.

80. Француз Т. І. Політико-правові проблеми становлення і розвитку судової влади в незалежній Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2001. 194 с.
81. Чорнобук В. І. Законність та обґрунтованість процесуальних рішень судді в порядку судового контролю у досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2007. 211 с.
82. Шавкун М. Г. Процесуальний контроль органів судової влади на досудових стадіях кримінального процесу: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 229 с.
83. Шевчук С. В. Загальнотеоретичні проблеми нормативності актів судової влади: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2008. 433 с.
84. Яровая М. В. Судебные системы современных европейских государств: дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2006. 195 с.

Монографії:

1. Білова О. В. Проблеми суддівського самоврядування в Україні: моногр. Харків: ІНЖЕК, 2009. 175 с.
2. Бринцев В. Д. Стандарти правової держави: втілення у національну модель організаційного забезпечення судової влади: моногр. Харків: Право, 2010. 462 с.
3. Булкат М. С. Теоретико-правові засади розвитку та функціонування судової влади: моногр. Київ: Юрид. думка, 2018. 502 с.
4. Глущенко С. В. Вищі спеціалізовані суди в системі судової влади України: теоретико-прикладне дослідження: моногр. Чорнобай: Чорнобаївське КПП, 2015. 352 с.
5. Городовенко В. В. Проблеми становлення незалежної судової влади в Україні: моногр. Київ: Фенікс, 2007. 224 с.
6. Городовенко В. В. Принципи судової влади: моногр. Харків: Право, 2012. 447 с.
7. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя: моногр. Харків: Право, 2013. 422 с.
8. Дунюшкин П. А. Дисциплинарная ответственность судей (история и современность): моногр. Нижний Новгород: НА МВД России, 2013. 312 с.
9. Іванищук А. А. Адміністративно-правове регулювання діяльності судової гілки влади: теорія і практика: моногр. Київ: Ун-т «Україна», 2014. 356 с.
10. Ісмаїлов К. Ю. Акти судової влади в системі джерел національного права України: моногр. Донецьк: Ноулідж, 2014. 116 с.
11. Каблак П. І. Методологічні основи наукового дослідження взаємовідносин судової влади та громадськості: моногр. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2019. 227 с.
12. Короед С. Є. Теоретико-правові основи підвищення ефективності правосуддя в цивільних справах: моногр. Київ: Леся, 2013. 211 с.

13. Кулик С. В. Конституційна реформа в сфері судової влади в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 184 с.
14. Меліхова Ю. А. Морально-професійна культура судді: історія і сучасність: моногр. Харків: Право, 2015. 217 с.
15. Мірошніченко С. С. Злочини проти правосуддя: теорія та практика протидії: моногр. Київ: Десна, 2012. 431 с.
16. Мірошніченко С. С. Судова влада в Україні: проблеми протидії злочинним посяганням на правосуддя: моногр. Київ: Десна, 2013. 663 с.
17. Москвич Л. М. Правовий статус носіїв судової влади в Україні (професійні судді, народні засідателі, суд присяжних): моногр. Харків: ФІНН, 2009. 488 с.
18. Овчаренко О. М. Юридична відповідальність судді: теоретико-прикладне дослідження: моногр. Харків: Право, 2014. 576 с.
19. Осадчий В. І. Злочини проти правосуддя: моногр. Київ: Маслаков Р. О., 2018. 200 с.
20. Прилуцький С. В. Вступ до теорії судової влади (Суспільство. Правосуддя. Держава): моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2012. 317 с.
21. Ремєскова Ю. О. Судова влада в системі поділу влади: моногр. Харків: Право, 2014. 191 с.
22. Сайбулаева С. А. Конституционная юстиция в системе органов государственной власти Российской Федерации: моногр. Махачкала: ЛЕЛЕК, 2013. 194 с.
23. Сакара Н. Ю. Проблема доступності правосуддя у цивільних справах: моногр. Харків: Право, 2010. 256 с.
24. Самсін І. Л. Організаційно-правове співробітництво органів судової влади України з інституціями Ради Європи: моногр. Херсон: Гельветика, 2019. 231 с.
25. Севостьянова І. Є. Судова влада і державне управління: моногр. Харків: Цифрова друкарня №1, 2013. 279 с.
26. Селіванов А. О. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні: актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя: моногр. Київ: Логос, 2010. 276 с.
27. Сердюк В. В. Верховний Суд України: витоки, сучасність, перспективи: моногр. Київ: Істина, 2008. 304 с.
28. Терехин В. А. Суд в государственно-правовом механизме обеспечения прав и свобод человека: теория и практика: моногр. Москва: Юрлитинформ, 2013. 350 с.
29. Ткачев В. Н. Конституционная законность в российской правоприменительной (судебной) практике: моногр. Москва: Изд-во Современного гуманитарного ун-та, 2013. 499 с.
30. Туркіна І. Є. Судова влада в системі державного управління: моногр. Харків: Апостроф, 2012. 201 с.
31. Юревич І. В. Єдність судової влади: моногр. Харків: Право, 2014. 263 с.

Наукові статті:

1. Алексеева А. О. Поняття, сутність і форми участі народу у здійсненні правосуддя. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Т. 11, № 2. С. 6-11.
2. Алєєва І. В. Незалежність суддів – гарантія конституційного права на судовий захист. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 3. С. 37-39.
3. Андронов І. В. Судове рішення як акт правосуддя в цивільному процесі. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2015. Т. 16. С. 322-334.
4. Антонюк О. А. Судова влада та правова глобалізація. *Гілея*. 2014. Вип. 89. С. 408-411.
5. Антошкіна В. К. Поняття та правова природа судових інтерпретаційних актів. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 4. С. 153-156.
6. Ахмедов В. А. Класифікація злочинів проти правосуддя за суб'єктивним критерієм: критичний аналіз. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 4. С. 218-221.
7. Ахмедов В. А. Правова природа і форми реалізації правосуддя: теоретичне обґрунтування. *Судова апеляція*. 2017. № 4. С. 6-14.
8. Базов В. Актуальні питання забезпечення гласності судового процесу в адміністративному судочинстві України. *Право України*. 2014. № 3. С. 38-46.
9. Базов О. В. Поняття та генеза міжнародного кримінального правосуддя. *Юридична Україна*. 2017. № 9-10. С. 69-77.
10. Баронін Д. Суд в системі органів державної влади. *Національний юридический журнал: теорія і практика*. 2014. № 4. С. 36-41.
11. Бачун О. Розгляд судами справ за скаргами громадян. *Право України*. 2001. № 4. С. 44-47.
12. Баштанник А. Г. Механізми державного регулювання трансформаційних процесів у системі судової влади України. *Грані*. 2013. № 8. С. 174-179.
13. Бевзенко В. Адміністративна юрисдикція та Кодекс адміністративного судочинства України у редакції 2017 р.: розв'язання проблеми повному чи неподолані виклики минулого? *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 11-25.
14. Бенедик В. І. Гарантії незалежності суддів у адміністративному судочинстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2015. Вип. 16 (1). С. 46-49.
15. Бершов Г. Є. Покарання за втручання у діяльність судових органів. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4 (1). С. 83-90.
16. Бететто Н. Підтримка цілісності судової практики Верховним Судом Республіки Словенія – прецедентний характер його рішень. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 189-195.
17. Белкін Л. М. Роль органів юстиції України в реалізації судових рішень

- про визнання нормативно-правового акта незаконним (нечинним). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 6. С. 126-133.
18. Белова О. Деякі проблемні питання, що виникають в адміністративному судочинстві при визначенні кола фізичних осіб-підприємців, які звільняються від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. *Право України*. 2014. № 3. С. 118-124.
 19. Бігун В. С. Вищий антикорупційний суд: філософсько-правовий аналіз формування незалежного суду і доброчесність конкурсу. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 4. С. 26-32.
 20. Бігун В. С. Доброчесність як принцип правосуддя: постановка проблеми та сучасний дискурс. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 2. С. 29-33.
 21. Білак М. Подвійні стандарти застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини судами України. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 170-184.
 22. Білозьоров Є. В. Дискреційні повноваження судових органів як суб'єктів здійснення правозахисної діяльності в Україні. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2015. Вип. 30. С. 126-134.
 23. Бічковіч І. Роль Верховного Суду Латвійської Республіки у формуванні єдиної судової практики. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 181-185.
 24. Блажівська Н. Практичне значення практики Європейського суду з прав людини для вирішення податкових спорів адміністративними судами України. *Право України*. 2014. № 3. С. 110-117.
 25. Бобечко Н. Р. Суть, значення та класифікація рішень суду апеляційної та касаційної інстанцій у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2016. № 1 (2). С. 145-153.
 26. Бобошко О. М. Механізм діяльності правоохоронних, судових органів у досудовому розслідуванні кримінальних корупційних правопорушень. *Lex portus*. 2018. № 1. С. 153-164.
 27. Богословська Ж. Судові органи в системі реалізації конституційного права людини та громадянина на соціальний захист в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 106-110.
 28. Бондаренко В. А. Теоретико-правові питання електронного правосуддя в інформаційному суспільстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2017. Вип. 2. С. 154-162.
 29. Бондюк А. Ф. Генеза наукової думки щодо процесуального статусу слідчого судді в кримінальному процесі України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 205-214.
 30. Боняк В. Конституційно-правові основи взаємодії органів прокуратури України з суб'єктами громадянського суспільства. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 21-27.
 31. Борко А. Л. Підстави і порядок звільнення судді з посади як гарантія

- незалежності суддів. *Право і Безпека*. 2013. № 3. С. 21-27.
32. Борова Ю. Особливості конституційно-правового статусу суддів: проблеми теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 8. С. 25-29.
33. Бояринцева М. А. Адміністративний суд як суб'єкт права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 35 (2.2). С. 71-75.
34. Брозова І. Роль Верховного Суду Чеської Республіки в захист прав людини на національному рівні. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 212-213.
35. Буайя Ф. Захист прав людини на національному та наднаціональному рівні. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 196-199.
36. Булкат М. С. Деякі питання теоретико-правової природи та сутності судової влади. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. Вип. 71. С. 97-108.
37. Булкат М. С. Система функцій судової влади. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 201-211.
38. Бучик А. Впровадження принципу процесуальної регламентації в адміністративному судочинстві. *Право України*. 2018. Вип. 2. ст. 39-53.
39. Валанчус В. Навіщо потрібна уніфікована судова практика. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 137-143.
40. Василевич В. В. Кримінологічне обґрунтування запровадження відновного правосуддя та пробації в Україні. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 41-53.
41. Величко О. І. Правосуддя як основна функція судової влади в Україні: поняття та його соціальна цінність. *Європейські перспективи*. 2013. № 6. С. 70-73.
42. Виноградова Л. Про вдосконалення порядку притягнення суддів до цивільно-правової, кримінально-правової, адміністративної відповідальності. *Юридична Україна*. 2005. № 4. С. 82-85.
43. Вільчик Т. Б. Адвокатура та судова влада: характер взаємовідносин. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7, № 4. С. 19-25.
44. Вільгушинський М. Категорія «судова влада» у новій інтерпретації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2013. Вип. 2. С. 5-8.
45. Вігушинський М. Принципи взаємодії судів загальної юрисдикції з громадськістю. *Юридична Україна*. 2013. № 8. С. 88-94.
46. Вільгушинський М. Участь громадськості у здійсненні правосуддя судами загальної юрисдикції. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 92-98.
47. Вітюк Д. Л. Особливості статусу судді суду загальної юрисдикції як публічного службовця. *Економіка. Фінанси. Право*. 2015. № 10 (2). С. 49-52.
48. Вюнш Д. Німецька система адміністративного судового захисту у світлі порівняльного правознавства. *Право України*. 2014. № 3. С. 134-141.

49. Гаврилук Р. Правосуддя як принцип здійснення права людини на податки. *Юридична Україна*. 2015. № 4-5. С. 15-24.
50. Гацелюк В. О. Перешкоджання діяльності Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: аналіз дотримання принципів криміналізації. *Наше право*. 2017. № 3. С. 57-66.
51. Гетманцев Д., Блажівська Н. Судові доктрини, що потребують перегляду з адміністративно-процесуального погляду. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 84-101.
52. Гірський Б. Деякі теоретичні аспекти управлінської діяльності голови суду. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 3. С. 26-29.
53. Глуховеря М. М. Апеляційне провадження в системі проваджень адміністративного судового процесу. *Форум права*. 2013. № 3. С. 114-118.
54. Глущенко С. Концептуальні нариси єдності судової юрисдикції. *Право України*. 2014. № 11. С. 219-232.
55. Глущенко С. Розвиток законодавства про вищі спеціалізовані судові органи у новітній період історії України. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 327-335.
56. Глущенко С. В. Загальнотеоретичне бачення ролі та місця вищих спеціалізованих судів у системі судової влади України. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 5. С. 80-101.
57. Глущенко С. В. Новели судової реформи: поняття професійної етики та добросовісності в контексті кваліфікаційного оцінювання судді (кандидата на посаду судді). *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6. С. 70-83.
58. Глущенко С. Участь вищих спеціалізованих судів у конституційному судочинстві. *Юридична Україна*. 2015. № 3. С. 55-62.
59. Глущенко С. В. Функції вищих спеціалізованих судів України: сутність і зміст. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1. С. 37-51.
60. Гончаренко О. Вища рада юстиції: питання статусу і повноважень. *Право України*. 2006. № 2. С. 17-21.
61. Гончарова Г. Присяга судді: потрібні чіткі ознаки її порушення для звільнення його з посади. *Право України*. 2016. № 3. С. 244-252.
62. Городовенко А. Конституционная модернизация судебной системы в условиях европейской межгосударственной интеграции: проблемы теории и практики. *Leges si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 31-34.
63. Городовенко В. Засади побудови судової системи України. *Юридична Україна*. 2012. № 9. С. 78-87.
64. Гриценко І. С. Судова влада в Україні: до визначення поняття. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 23-27.
65. Гриценко І. С. Судова влада і громадянське суспільство: концепт взаємодії. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 241-249.
66. Гріненко О. О. Доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, в контексті законодавства України та європейських стандартів. *Часопис*

Київського університету права. 2016. № 3. С. 364-370.

67. Гузела М. До питання про суд присяжних за кримінальним процесуальним законодавством України. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 861. С. 427-431.
68. Гусаров К. В. Теоретична конструкція контрольної функції правосуддя в цивільному судочинстві. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 114. С. 62-70.
69. Данелія О. С. Юридичні особи як суб'єкти звернення до Європейського суду з прав людини. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 1. С. 104-109.
70. Декаленко В. С. Атестація та її значення при перевірці відповідності професійного рівня судді займаній посаді. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 1. С. 15-18.
71. Демченко С. Про поняття «правосуддя» і «доступність правосуддя». *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 96-102.
72. Демченко С. Реформування судової системи: окремі ключові поняття. *Юридична Україна*. 2010. № 4. С. 11-15.
73. Дем'яненко І. В. Проблеми навантаження на місцеві загальні суди як основну ланку судової системи України. *Право і суспільство*. 2016. № 1. С. 19-24.
74. Дригваль Н. П. Верховний Суд у кримінальному процесі: системна реформа чи проста зміна назви. *Вісник кримінального судочинства*. 2018. № 2. С. 25-33.
75. Дубовик О. І. Становлення альтернативного правосуддя в Україні. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2. С. 53-57.
76. Дяченко С. В. Принцип права на справедливий суд: елементи розгляду та практика Європейського суду з прав людини щодо України. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 70. С. 90-96.
77. Емізеггер Х. Вищий Федеральний Суд Швейцарії та захист прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 214-217.
78. Євграфова Є. Доступність правосуддя: можливості судової реформи. *Право України*. 2012. № 8. С. 279-287.
79. Євтошук Ю. О. Принцип пропорційності у практиці судів загальної юрисдикції. *Право і суспільство*. 2015. № 4 (3). С. 9-14.
80. Єгорова В. С. Щодо конституційно-правового статусу суддів судів загальної юрисдикції. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 2. С. 98-103.
81. Єдаменко І. В. Адміністративно-правова компетенція зборів суддів як організаційної форми суддівського самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3. С. 153-155.
82. Ємельянов А. С. Роль голови суду в процесі притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 3. С. 27-29.

83. Єрмолаєва Т. В. Проблеми доступу до правосуддя при захисті екологічних прав. *Проблеми законності*. 2017. Вип. 137. С. 92-100.
84. Живицька Л. І. Суд як орган правосуддя, уповноважений розглядати справи про адміністративні правопорушення. *Наука і правоохорона*. 2014. № 1. С. 41-48.
85. Задорожня Г. Принцип рівного виборчого право громадян у рішеннях Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 42-49.
86. Заліско О. І. Нормативний чинник обумовленості кримінально-правової охорони правосуддя в Україні. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2015. № 30. С. 69-78.
87. Заліско О. І. Предмет злочинів проти правосуддя. *Форум права*. 2015. № 3. С. 80-84.
88. Запара С. Безпосередня участь народу у здійсненні правосуддя: імітація чи реальність? *Право України*. 2015. № 9. С. 114-119.
89. Захарова О. С. Доступність правосуддя за законодавством України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2014. Вип. 64. С. 81-86.
90. Захарова О. В. Умови та порядок перегляду справи Верховним Судом України на підставі рішення Європейського суду з прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 3. С. 13-16.
91. Захарова О. Єдність судової практику скрізь призму завдань цивільного судочинства. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 151-156.
92. Земляной В. В. Проблемні питання розробки тестових запитань для анонімного тестування кандидатів на посаду судді. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 2. С. 65-74.
93. Зубенко Г. В. Органи судової влади в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2014. № 1137, Вип. 18. С. 54-57.
94. Іваницький С. О. Тенденції розбудови професійного самоврядування в системі прокуратури, судової влади та адвокатури. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 10-2 (2). С. 120-121.
95. Іванишук А. Адміністративна процедура призначення на посаду судді вперше. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 20-23.
96. Іванів І. Вимоги до кандидатів на посади суддів Конституційного Суду: порівняльно-правовий аналіз (на основі досвіду держав-членів ЄС). *Вісник Львівського університету. Серія: Юридична*. 2016. Вип. 64. С. 95-102.
97. Іваночко І. Імплементация міжнародно-правових стандартів статусу суддів у конституційному праві України. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. 2014. № 4. С. 42-46.
98. Іваночко І. Б. Реалізація міжнародних стандартів щодо статусу суддів у

- ході проведення судово-правової реформи в Україні. *Право.ua*. 2015. № 1. С. 176-181.
99. Івасюк І. Г. Функції потерпілого у кримінальному провадженні України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 3. С. 101-105.
100. Ігонін Р. Місце і роль суду в системі судоустрою України. *Юридична Україна*. 2011. № 3 (99). С. 17-21.
101. Ігонін Р. Поняття судової влади. *Юридична Україна*. 2011. № 2 (98). С. 18-22.
102. Каблак П. І. Судова влада та громадськість: проблеми вироблення взаємодії. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2013. Вип. 11. С. 215-218.
103. Кадикало О. Виникнення та становлення конституційного судочинства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 108-112.
104. Калашник О. А. Становлення й розвиток місцевих загальних судів України: історичний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 8. С. 21-24.
105. Камінська І. В. Концепція поняття «гарантії незалежності суду»: до питань класифікації. *Судова апеляція*. 2016. № 1. С. 22-27.
106. Камінська І. В. Механізм заповнення адміністративних посад в судах загальної юрисдикції як гарантія незалежності суддів. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1. С. 209-218.
107. Кампо В. Система джерел права в актах органу конституційної юстиції: проблеми теорії. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 11-23.
108. Капустинський В. Взаємозв'язок понять «судова влада», «правосуддя» і «судочинство у контексті сучасного реформування». *Право України*. 2012. № 9. С. 363-368.
109. Квасневська Н. Д. Верховний Суд України: проблеми визначення адміністративного-правового статусу. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 45-49.
110. Ківалов С. Вища рада правосуддя в контексті реалізації положень судово-правової реформи. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 40-47.
111. Ківалов С. Роль Верховних судів держав-учасниць Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у подоланні структурних/системних недоліків національних правових систем. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 63-72.
112. Кірхер Г. Забезпечення єдності судової практики в Німеччині. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 157-161.
113. Кобзюра М. Судова влада в Україні. *Право України*. 2009. № 12. С. 47-63.
114. Коваленко В. Конституційний Суд України як ключова інституція в механізмі гарантій прав і свобод людини в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 66-73.
115. Коваленко В. Концептуальні засади модернізації правоохоронної

- діяльності та вдосконалення системи органів охорони правопорядку в Україні. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 356-364.
116. Ковальчук В. Б. До питання про роль та місце Конституційного суду України в системі вищих органів державної влади: в контексті європейського досвіду. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 837. С. 137-142.
117. Ковальчук В. Формування Конституційного Суду України як одна з умов забезпечення його легітимного функціонування. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 1. С. 69-74.
118. Козюбра М. Система судів в Країні та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 15-28.
119. Коліушко І. Пріоритети судової реформи на сучасному етапі. *Право України*. 2010. № 5. С. 55-60.
120. Коломоєць Т., Лютіков П. Оціночні поняття адміністративного судочинства України: наукові підходи до їх тлумачення у правовій доктрині. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 54-70.
121. Колпаков В. Адміністративне судочинство: співвідношення з адміністративним процесом і предметом адміністративного права. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 26-38.
122. Колпаков В. Правова природа відносин адміністративного судочинства. *Право України*. 2016. № 2. С. 25-30.
123. Колпаков В. Принцип офіційного з'ясування всіх обставин у справі в системі принципів адміністративного судочинства. *Право України*. 2014. № 3. С. 47-56.
124. Комарова Т. Феномен судового активізму у практиці Суду Справедливості Європейського Союзу. *Право України*. 2018. № 2. С. 217-232.
125. Константний О. Окремі проблеми становлення самостійної судової влади в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 10. С. 33-38.
126. Коровайко О. І. Забезпечення реалізації судом засади доступу до правосуддя стороні захисту. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 4. С. 77-86.
127. Короленко В. Удосконалення процесуальних форм захисту трудових і соціальних прав у контексті ст. 6 Європейської конвенції з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 3. С. 53-58.
128. Косткіна Ю. О. Склад Вищої ради правосуддя: проблемні питання нормативної регламентації. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2016. № 6. С. 124-133.
129. Кравчук В. Адміністративна юстиція в контексті конституційної реформи. *Право України*. 2016. № 2. С. 45-49.
130. Кравчук В. Вимога щодо несумісності як складовий елемент конституційно-правового статусу суддів. *Історико-правовий часопис*.

2019. № 1. С. 34-39.

131. Кравчук В. Забезпечення права на доступ до адміністративного суду осіб, які перебувають під вартою або в місцях позбавлення волі. *Право України*. 2014. № 3. С. 57-63.
132. Кравчук В. М. Інститут судової влади в системі конституційного права України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 40-46.
133. Кравчук В. Історико-правові аспекти конституційних основ правового статусу суддів у міжвоєнний період (1921-1939 рр.) на теренах радянської України. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 1. С. 31-36.
134. Кравчук В. Конституційні основи правового статусу суддів у радянській Україні за Конституцією 1978 року: історико-правові аспекти. *Історико-правовий часопис*. 2017. № 2. С. 25-28.
135. Кравчук В. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 109-112.
136. Кравчук В. М. Порівняльно-правовий аналіз окремих елементів конституційно-правового статусу судді. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 15-22.
137. Кравчук В. Порядок призначення та обрання суддів на посаду як елемент їх конституційно-правового статусу. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 30-33.
138. Кравчук В. Структурні елементи конституційно-правового статусу суддів в Україні: інформаційний аспект. *Правова інформатика*. 2011. № 3-4. С. 103-107.
139. Красівський О. Забезпечення та дотримання принципу доступності правосуддя в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. Вип. 1. С. 94-97.
140. Крижановський А. Доктрина правового порядку в Україні: генезис, сучасний стан і перспективи. *Право України*. 2013. № 9. С. 229-242.
141. Крижановський В. Я. Судова влада в механізмі захисту прав громадян України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 62. С. 643-650.
142. Крикун В. Б. Органи судової влади в системі адміністративно-правового регулювання економіки України в кризових умовах. *Правові новели*. 2018. № 6. С. 101-108.
143. Крукевич О. М. Здійснення правосуддя щодо неповнолітніх у країнах романо-германського та англо-американського типів правових систем *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2014. № 4. С. 143-148.
144. Круміна В. Роль та виклики адміністративних судів у захисті прав людини: досвід Латвії. *Право України*. 2016. № 2. С. 82-86.
145. Крупнова Л. Обов'язковість виконання судових рішень як принцип правової держави. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 8-14.

146. Крусян Р. А. Судова влада в Україні: характеристика етапів реформування. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 14-20.
147. Крючко Н. І. Ознаки судової влади як соціальної системи. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. Вип. 3. С. 31-37.
148. Кубишкіна А. О. Особливості побудови апеляційних судів в Україні як важливий аспект сфери адміністративно-правового регулювання судової системи України. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 4. С. 109-115.
149. Кузнєцова Ю. Застосування міжнародних стандартів Конституційного Суду України: методологія та цільове призначення. *Юридичний журнал*. 2012. № 7-8 (121-122). С. 103-107.
150. Кулик С. В. Вплив міжнародних стандартів на конституційну реформу у сфері правосуддя в Україні. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 326-337.
151. Культенко О. До проблеми визначення судової юрисдикції Євросоюзу (можливість алгоритмізації). *Право України*. 2016. № 2. С. 97-103.
152. Кухта М. М. Військові суди в Україні – сучасна потреба суспільства. *Право та державне управління*. 2016. № 4. С. 36-41.
153. Кушакова-Костицька Н. В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 103-109.
154. Лагнюк О. М. Основні вимоги до кандидатів на посаду судді через призму внесення змін до Конституції України щодо правосуддя. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 3 (2). С. 156-159.
155. Лакабарат А. Роль касаційної інстанції у захисті прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 218-222.
156. Леоненко Т. Є. Особливості дії Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в умовах воєнного, надзвичайного стану або в районі проведення антитерористичної операції. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2015. № 2. С. 59-62.
157. Лезін Є. Є. Можливості забезпечення доказів без звернення до суду у цивільному процесі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. Вип. 30 (2). С. 21-25.
158. Ліпський Д. Касаційне оскарження в адміністративному судочинстві України: аналіз сучасних наукових досліджень. *Право України*. 2014. № 3. С. 64-74.
159. Літвінов Є. В. Місце судових органів України в системі спеціалізованих суб'єктів запобігання злочинності. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. № 2. С. 120-125.
160. Літвінов Є. В. Об'єкти запобіжної діяльності судових органів України. *Наше право*. 2013. № 8. С. 30-33.
161. Логвиненко А. О. Суд присяжних в Україні: проблеми теорії та

- практики. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2018. № 1. С. 177-181.
162. Лукаш Є. Ю. Особливості функціонування інституту присяжних в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 11 (2). С. 881-884.
163. Лук'янець Д. Сміслові колізії у новій редакції Кодексу адміністративного судочинства України. *Право України*. 2018. Вип. 2. ст. 71-83.
164. Лунін С. Поняття принципу змагальності у судовому процесі. *Право України*. 2010. № 3. С. 126-130.
165. Луцький Р. П. Позитивно-правові засади відбору, призначення та кар'єрного росту судді як прогресивний елемент забезпечення «якості правосуддя» в Україні. *Альманах права*. 2016. Вип. 7. С. 329-332.
166. Любченко П. М. Проблемні питання рішень Верховної Ради України та Конституційного Суду України в аспекті внесення змін до Конституції України. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 31. С. 15-24.
167. Малихіна В. В. Проблеми доступності правосуддя в адміністративному судочинстві у період реформування судової системи України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 4. С. 157-163.
168. Малишкіна Н. О. Судова влада в системі стримувань та противаг: гарантії функціонування і взаємодія з іншими гілками влади. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 143. С. 39-50.
169. Маляренко В. Судова реформа та проблематика предмета змін. *Право України*. 2010. № 5. С. 20-25.
170. Мальський М. Проблеми здійснення виконавчого провадження щодо рішень судів чи інших юрисдикційних органів, винесених в іноземній державі, як інституту транснаціонального виконавчого процесу. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. № 1 (5). С. 102-108.
171. Мандичев Д. В. Місце Вищої Кваліфікаційної Комісії суддів та Вищої Ради Правосуддя в організації роботи господарських судів. *Право і Безпека*. 2017. № 2. С. 43-47.
172. Маркерт Т. Роль Верховного Суду України в механізмі виконання зобов'язань держави у сфері захисту прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 207-211.
173. Марцинкевич А. М. Вимоги до кандидата на посаду судді: зарубіжний досвід. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 7. С. 349-354.
174. Махніцький О. І. Судова влада: сутність, зміст та поняття. *Актуальні проблеми держави і права*. 2013. Вип. 70. С. 19-25.
175. Мацькевич М. Європеїзація української судової системи як складова євроінтеграційної політики України. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 411-417.

176. Мілієнко О. А. Принципи адміністративного судочинства та їх класифікація. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 132-139.
177. Мірінович У. А. Поняття та класифікація принципів здійснення правосуддя. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2011. Вип. 6. С. 209-211.
178. Мірошников І. Ю. Деякі питання провадження в суді апеляційної інстанції (порядок, строки та межу перегляду судом апеляційної інстанції). *Юрист України*. 2014. № 2. С. 116-121.
179. Мовчан В. В. До проблемних питань проявів судової влади у сферах правотворчої, правозастосовної і правоохоронної діяльності. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 4. С. 16-23.
180. Москвич Л. М. До питання практики оцінки якості судових систем. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 9. С. 100-107.
181. Москвич Л. Принципи ефективної судової системи. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 103-111.
182. Москвич Л. М. Стабільність судової практики як стандарт функціонування системи правосуддя. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 1. С. 28-36.
183. Москвич Л. Щодо системності заходів судової реформи. *Право України*. 2014. №11. С. 233-242.
184. Москвич Л. Статус найвищого суду країни: історичний та порівняльно-правовий аналіз. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 82-88.
185. Муза О. Теоретичні питання адміністративного судочинства в Україні. *Право України*. 2009. № 8. С. 106-110.
186. Мушак Н. Б. Механізм правового регулювання відносин України та Європейського Союзу у сфері захисту прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 5-13.
187. Назаров І. Завдання та повноваження вищого судового органу (на приклад європейських країн). *Право України*. 2012. № 11-12. С. 73-81.
188. Назаров І. Значення принципу інстанційності для організації судової системи України та європейських країн. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 121-125.
189. Назаров І. Принцип спеціалізації у побудові судової системи України та європейських країн. *Юридична Україна*. 2009. № 4. С. 106-111.
190. Назаров І. Принципи ступінчастості судової системи в Україні та європейських державах. *Право України*. 2009. № 6. С. 84-88.
191. Назарук О. Підтримання публічного обвинувачення в суді – конституційна функція органів прокуратури України. *Історико-правовий часопис*. 2016. № 2. С. 62-67.
192. Нелін О. Національна конституційна юстиція: тенденції та закономірності розвитку. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 11-16.
193. Нелін О. Проблема становлення та розвитку ювенальної юстиції в Україні. *Юридична Україна*. 2013. № 10. С. 4-8.
194. Нерсисян А. С. Соціальна функція адвокатури як невід'ємного елемента

- правосуддя в демократичному суспільстві. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 2. С. 287-290.
195. Нестор Н. В. Проблемні аспекти законодавчого забезпечення гарантій незалежності судового експерта. *Криміналістика і судова експертиза*. 2018. Вип. 63 (1). С. 36-41.
196. Нестор Я. В. Конституційні принципи здійснення судочинства у практиці судів загальної юрисдикції. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 4. С. 38-43.
197. Нечипорук С. Щодо питання про місце судової гілки влади в системі поділу влади. *Право України*. 2009. № 12. С. 228-234.
198. Нікольська О. Захист Конституційним Судом України прав і свобод людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 79-82.
199. Новиков О. В. Англо-американська модель суду присяжних для України. Досвід США для України. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (2). С. 726-729.
200. Овчаренко Е. Н. Проблемы обжалования решений Высшей квалификационной комиссии судей Украины и Высшего совета юстиции по привлечению судей к юридической ответственности. *Проблемы законности*. 2013. Вып. 122. С. 218-230.
201. Огороднікова І. І. Особливості тлумачення міжнародних договорів у сфері оподаткування судами загальної юрисдикції. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 4. С. 66-71.
202. Окіпнюк В. Т. Розвиток організаційно-штатної структури підрозділів прокуратури по нагляду за додержанням законів органами Державного політичного управління та Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 107-114.
203. Оксюта Т. Г. Методологія дослідження статусу запасного судді в кримінальному провадженні України. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2017. № 2. С. 117-129.
204. Ольховский Б. І. Питання становлення судової влади в правовій державі. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2005. № 4. С. 3-8.
205. Омелян С. Б. Порівняльно-правова характеристика забезпечення принципу незалежності конституційного правосуддя в демократичних державах світу. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2015. Вип. 6 (1). С. 62-66.
206. Опришко В. Основні засади судової реформи. *Право України*. 2010. № 5. С. 14-18.
207. Пасенюк О. Адміністративне судочинство як засіб утвердження верховенства права у вітчизняному конституційному устрої. *Право України*. 2014. № 3. С. 18-27.
208. Пасенюк О. М. Судова експертиза: досягнення і проблеми. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2004. № 2-3. С. 190-197.
209. Пасенюк О. Розмежування конституційної та адміністративної

- юрисдикцій. *Право України*. 2016. № 2. С. 38-44.
210. Петров Р. Європеїзація української судової системи як складова євроінтеграційної політики України. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 300-306.
211. Печевиста Л. П. Ефективна судова влада як основа формування судового конституціоналізму в Україні. *Конституційно-правові академічні студії*. 2017. Вип. 2. С. 67-72.
212. Пивовар І. В. Звільнення судді з посади за законодавством України. *Право і суспільство*. 2014. № 5.2. С. 170-174.
213. Писаренко Н. Про складові незалежної адміністративної юстиції. *Право України*. 2016. № 2. С. 31-37.
214. Пігарева Г. Загальновизнані принципи здійснення правосуддя: міжнародний та національний досвід. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 91-94.
215. Плукар В. В. Підстави криміналізації втручання у діяльність судових органів. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2. С. 171-177.
216. Погорецький М. Місце та повноваження Верховного Суду України як найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 35-41.
217. Подорожна Т. С. Конституційний Суд України як гарант конституціоналізації правового порядку. *Публічне право*. 2016. № 3. С. 84-92.
218. Подорожная Т. Конституционность нормативно-правовых актов: теория и практика правового регулирования. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2014. № 1 (5). С. 58-62.
219. Полюк Ю. І. Деякі зміни цивільного процесуального законодавства щодо реалізації права на звернення до суду за захистом: порівняльно-правовий аспект. *Форум права*. 2018. № 2. С. 98-108.
220. Полюк Ю. І. Правова природа права на звернення до суду в цивільному судочинстві України. *Правова держава*. 2017. № 26. С. 99-103.
221. Полюхович О. І. Співвідношення функції правосуддя та судового контролю при здійсненні негласних слідчих (розшукових) дій: питання теорії та практики. *Публічне право*. 2016. № 2. С. 166-173.
222. Поляков І. Проблемні питання вдосконалення адміністративно-процесуального статусу судді апеляційного адміністративного суду. *Юридичний вісник*. 2017. № 2. С. 248-253.
223. Помазанов А. В. Господарські суди: ліквідувати не можна реформувати. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 12. С. 46-58.
224. Порощук Т. С. Проблеми конституційного формування судової системи України (1990-1996). *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2004. № 3. С. 28-30.
225. Потильчак О. І. Незалежність суддів як гарантія правової держави: міжнародний досвід. *Вісник Верховного Суду України*. 2014. № 6. С. 44-48.

226. Пошва Б. М. Судова влада в Україні як гарантія міжнародних стандартів захисту прав людини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 2. С. 5-26.
227. Прилуцький С. В. Вища рада правосуддя – самостійний орган судової влади України!? (актуальні питання новітнього конституційного формату). *Публічне право*. 2017. № 4. С. 9-18.
228. Прилуцький С. В. Єдність судової влади як конституційно-правова засада правосуддя: проблеми теорії та практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 7. С. 23.
229. Прилуцький С. В. Судова влада в Україні: сучасні проблеми легальності. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 56-77.
230. Прилуцький С. В. Судова влада України та передумови її становлення (соціально-правовий аналіз). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 146-156.
231. Прилуцький С. Єдність судової влади і правовий статус Верховного Суду України: концептуальні засади та проблеми їх реалізації. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 42-51.
232. Прилуцький С. В. Конституціоналізація безпосередньої участі народу України при здійсненні правосуддя. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 6. С. 120-127.
233. Прилуцький С. Концептуальні підходи до реформування судової влади України. *Право України*. 2015. № 11. С. 106-112.
234. Прилуцький С. В. Модернізація статусу суддів: концепт взаємодії громадянського суспільства та держави в умовах конституційної реформи 2016 року. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 9-17.
235. Прокопенко Б. О. Міжнародні стандарти добору кандидатів на посаду судді. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 356-359.
236. Прокопенко Б. Проблемні аспекти визначення належного рівня особистих та моральних якостей кандидата на посаду судді. *Слово Національної школи суддів України*. 2014. № 1. С. 38-47.
237. Прошутя І. Д. Адміністративно-правове забезпечення діяльності місцевих загальних судів в Україні. *Право і Безпека*. 2014. № 4. С. 64-70.
238. Пустовойт Т. В. Єдність судової влади як конституційно-правова основа судової системи України: постановка проблеми. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2013. Вип. 5. С. 75-80.
239. Рабінович П. Діалектичний підхід у практиці Європейського суду з прав людини. *Юридична Україна*. 2012. № 5. С. 4-11.
240. Равлен М. Ухилення від виконання закону в теорії і практиці права Німеччини. *Право України*. 2018. № 2. С. 199-216.
241. Рачинський А. П. Незалежність суддів як передумова функціонування самостійної й авторитетної судової влади, що відповідає європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління*. 2016. № 1. С. 66-74.

242. Решота В. В. Правова природа рішень Верховного Суду України в адміністративному судочинстві у контексті забезпечення права на справедливий суд. *Публічне право*. 2015. № 2. С. 96-102.
243. Рзаєв Р. Верховний Суд Азербайджанської Республіки в системі державної влади і судової влади. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 101-104.
244. Рибас А. В. Об'єкт адміністративно-правового призначення суддів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2015. Вип. 2. С. 103-109.
245. Рой О. Европейские модели обжалования правовых актов и предложения для Украины. *Leges si Viata*. 2018. № 6, ч. 2. С. 93-97.
246. Романюк Л. Передумови формування адміністративного судочинства: становлення та розвиток. *Юридична Україна*. 2009. № 3. С. 35-40.
247. Романюк Я. Актуальні питання реформування цивільного процесуального законодавства України. *Право України*. 2012. № 8. С. 288-305.
248. Романюк Я. Правова природа обов'язковості рішень Верховного Суду України та вдосконалення механізму забезпечення єдності судової практики. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 122-136.
249. Рощина І. О. Судова влада і права людини в Україні. *Юридична наука*. 2017. № 10. С. 4-11.
250. Руденко М. Модель представницької функції прокуратури у контексті нових конституційних змін (щодо правосуддя). *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 30-35.
251. Рунішвілі В. Суть судового рішення касаційної інстанції (на матеріалах судової практики Грузії). *Право України*. 2012. № 11-12. С. 119-121.
252. Савчин М. Конституційна юстиція перехідного періоду (до п'ятнадцятиріччя Конституційного Суду України). *Юридична Україна*. 2012. № 1. С. 106-110.
253. Савчин М. Конституційний Суд України і динаміка конституційного порядку. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 136-141.
254. Сагун А. В. Голова суду як суб'єкт управлінської діяльності адміністративних судів України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 29 (2.3). С. 197-199.
255. Саленко О. Міжнародні стандарти у сфері судоустрою та статусу суддів, їх зміст і класифікація. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. 2014. № 3. С. 263-269.
256. Сасевич О. Процесуальні аспекти вирішення питання щодо компенсації за час затримки у виконанні рішення суду. *Право України*. 2014. № 3. С. 125-133.
257. Саханенко С. Є. Проблеми організаційного забезпечення суду присяжних як елемент судового управління. *Теорія та практика державного управління*. 2018. Вип. 2. С. 178-186.

258. Сverdlichenko V. Право на звернення особи до суду у разі порушення її права на честь, гідність та ділову репутацію – суб'єктивне право чи юридична гарантія? *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 35-38.
259. Святоцький О. Судова влада в Україні: актуальні питання реформування. *Право України*. 2010. № 5. С. 30-34.
260. Селіванов А. «Письмова форма» розгляду справ конституційної юрисдикції: чи діє принцип доступу до правосуддя. *Право України*. 2014. № 7. С. 175-183.
261. Сердюк В. В. Верховний Суд України і реформування системи правосуддя: організаційно-правовий аспект. *Вісник Верховного Суду України*. 2010. № 6. С. 35-41.
262. Сердюк В. Деякі питання судових юрисдикцій. *Право України*. 2012. № 8. С. 270-278.
263. Сердюк В. До питання про функції Верховного Суду України. *Юридична Україна*. 2006. № 9. С. 94-102.
264. Сердюк В. Принципи територіальності у побудові системи судів загальної юрисдикції: нові підходи до реалізації. *Право України*. 2012. № 6. С. 255-261.
265. Сердюк В. В. Судова влада та її місце в теорії поділу влади. *Вісник Академії адвокатури України*. 2006. Вип. 5. С. 38-46.
266. Серединський В. В. Проблемні питання визначення стажу роботи в галузі права, що дає право особі претендувати на посаду судді адміністративного суду. *Митна справа*. 2013. № Спец. вип. С. 129-136.
267. Сивак В. М. Гарантії забезпечення реалізації правового статусу голови суду. *Європейські перспективи*. 2017. Вип. 3. С. 71-76.
268. Сивак В. М. Щодо притягнення голови суду до адміністративної та кримінальної відповідальності. *Форум права*. 2017. № 5. С. 362-367.
269. Сібільова Н. Теоретичні основи побудови судової системи України. *Право України*. 2009. № 6. С. 38-43.
270. Сімакова-Єфремян Е. Б. Інтеграційні процеси в судовій експертизі: сутність та проблемні питання комплексних досліджень. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2016. Вип. 16. С. 172-183.
271. Сіренко В. Деякі проблеми реформування судової влади в Україні. *Право України*. 2010. № 5. С. 4-11.
272. Сіренко В. До питання про місце і роль Верховного Суду в судоустрої України. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 29-34.
273. Сіренко В. Судова система України потребує докорінного радикального реформування. *Право України*. 2012. № 8. С. 60-67.
274. Сірий М. Значення та роль найвищого судового органу у правовій системі України. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 52-62.
275. Скомороха Л. Окремі питання професійних якостей судді в Україні. *Право України*. 2015. № 11. С. 113-125.

276. Скомороха Л. Питання професійно-психологічного добору кандидатів на посади суддів в Україні та міжнародний досвід. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 336-348.
277. Скрипник О. Г. Адміністративні процедури набуття статусу судді та його реалізації у контексті гарантування незалежності суддів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 34 (2). С. 136-139.
278. Скрипнюк О. Правові акти Конституційного суду України як джерела сучасного конституційного права України. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 404-410.
279. Славко А. С. Доступність правосуддя як складова права на справедливий суд. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 69. С. 206-212.
280. Слінько С. В. Незалежна судова влада: концепція розвитку. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 12-15.
281. Слотвінська Н. Д. Теоретико-правовий аналіз судової практики вищих спеціалізованих судів в Україні як джерела права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2016. Вип. 19. С. 27-30.
282. Смокович М. Вищий адміністративний суд України як суд першої інстанції: проблеми та перспективи. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 25-31.
283. Смокович М. Обмеження права суддів на судовий захист. *Право України*. 2018. № 2. С. 118-135.
284. Смокович М. Організаційно-правове забезпечення доступності правосуддя у виборчих спорах. *Право України*. 2016. № 4. С. 116-128.
285. Смокович М. Проблеми вирішення у судовому порядку спорів, пов'язаних із всеукраїнським референдумом. *Юридична Україна*. 2013. № 6. С. 32-38.
286. Смокович М. Судова влада: місце в суспільстві та судовий контроль. *Юридична Україна*. 2012. № 10. С. 99-108.
287. Смокович М. Судовий контроль за виборами народних депутатів України. *Юридична Україна*. 2012. № 7 С. 4-11.
288. Смокович М. Юрисдикція адміністративних судів: проблеми визначення спорів щодо їх пов'язаності з виборчим процесом. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 27-35.
289. Смородинський В. Проблеми судової влади в зарубіжних ученнях про державу і право. *Вісник Академії правових наук України*. 2004. № 4. С. 30-38.
290. Солоткий С. А. Інтереси правосуддя у практиці Європейського суду з прав людини та їх значення для правової системи України. *Вісник Верховного Суду України*. 2013. № 9. С. 40-48.
291. Сопільник Р. Л. Експертне забезпечення правосуддя у контексті сучасних євроінтеграційних процесів в Україні. *Криміналістичний вісник*. 2015. № 1. С. 39-44.

292. Степанов С. В. Господарські суди України в системі органів судової влади. *Lex portus*. 2018. № 2. С. 110-117.
293. Стефанюк В. Незалежний суд – гарант прав людини і громадянина. *Право України*. 1996. № 5. С. 16-18.
294. Стефанюк В. Правозахисна діяльність судів України. *Право України*. 1999. № 5. С. 18-22.
295. Стефанюк В. Судова влада як основна юридична гарантія захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Право України*. 2001. № 1. С. 15-18.
296. Таликін Є. А. Зміст поняття «правосуддя» у контексті функцій господарського суду. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4. С. 164-169.
297. Тарасюк В. М. Конституційний Суд України: пошук істини. *Судова апеляція*. 2016. № 4. С. 17-37.
298. Тацій Л. Етика судді та особливості її нормативної регламентації. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1 (76). С. 75-85.
299. Тимошек О. Принципи реалізації захисту конституційних прав та свобод іноземців в Україні. *Національний юридический журнал: теорія и практика*. 2014. № 4. С. 47-51.
300. Тольксдорф К. Національні верховні суди як гаранті захисту та верховенства права. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 204-206.
301. Тупицький О. Конституційний і Верховний суди України та співвідношення їхніх правових позицій в аспекті здійснення інтерпретаційних функцій. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 2-3. С. 194-202.
302. Туркіна І. Є. Конституційне правосуддя в механізмі державного управління країн Західної Європи (на прикладах Італії, Німеччини, Франції). *Актуальні проблеми державного управління*. 2012. № 1. С. 449-454.
303. Туркіна І. Судова влада в системі поділу влади: історичний аспект. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. Вип. 3. С. 42-45.
304. Тьорьок Ю. Забезпечення цілісності судової практики Верховного Суду Угорської Республіки і застосування ним рішень європейського суду з прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 186-188.
305. Фальковський А. О. Запровадження суду інституту присяжних в цивільному судочинстві як складова судової реформи в Україні. *Правова держава*. 2017. № 26. С. 113-119.
306. Федина Д. І. Судова влада як конституційно-правова категорія. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2 (3). С. 39-45.
307. Федина А. В. Окремі положення реалізації принципу публічного здійснення правосуддя крізь призму ефективної комунікації. *Право.иа*. 2017. № 3. С. 138-144.
308. Федоров І. В. Щодо подальшого удосконалення суду присяжних в Україні з урахуванням світового досвіду. *Соціально-гуманітарний*

вісник. 2019. Вип. 25. С. 250-251.

309. Федькович О. Роль органів юстиції України в організації та забезпеченні правосуддя. *Право України*. 2004. № 10. С. 22-25.
310. Хлібороб Н. Запровадження електронного адміністративного судочинства в Україні: інновації та перспективи. *Право України*. 2018. Вип. 2. ст.102-117.
311. Хотенець П. Захист суддів від неналежного тиску: міжнародно-правові стандарти, досвід правового регулювання у пострадянських країнах. *Право України*. 2016. № 5. С. 143-154.
312. Хотинська-Нор О. Перебіг судової реформи з прийняттям Конституції України: історико-правовий аналіз. *Юридична Україна*. 2015. № 10-12. С. 40-47.
313. Хотинська-Нор О. Судова реформа: закономірності й особливості реалізації. *Право України*. 2015. № 10. С. 181-188.
314. Целлер Е. Питання структурної незалежності та судового діалогу в системах конфліктуючих норм. *Право України*. 2016. № 2. С. 17-24.
315. Цуркан М. Роль Вищого адміністративного суду України у забезпеченні однакового правозастосування. *Право України*. 2014. № 3. С. 28-37.
316. Ченкова Н. Сутність принципу рівності перед законом і судом в адміністративному процесі. *Юридична Україна*. 2012. № 10. С. 26-31.
317. Чередник О. Ф. Кримінологічна характеристика й запобігання насильницьким злочинам проти правосуддя, скоєним щодо свідків і потерпілих. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. Вип. 3. С. 216-219.
318. Черникова А. О. Правова природа письмового провадження в адміністративному судочинстві України. *Право і суспільство*. 2016. № 2. С. 161-167.
319. Черняк Ю. Сертифікація судового рішення як спосіб його визнання на території держав-членів Європейського Союзу. *Право України*. 2014. № 6. С. 131-138.
320. Чичерська М. І. Правовий статус місцевого суду та його втілення у функціях структурних одиниць із забезпечення роботи суду. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 40 (2). С. 142-146.
321. Шабалін А. В. Апеляційний перегляд судових рішень у справах наказного провадження. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 79-82.
322. Шацька Б. Судовий прецедент в Україні: тенденції новітньої практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 1. С. 18-12.
323. Шевченко А. Є. Судова влада: засадничі завдання правничої науки. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2019. № 1. С. 53-54.
324. Шевчук С. Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції. *Право України*. 2013. № 9. С. 306-326.
325. Шевчук С. Роль Верховного Суду в умовах конституційної демократії.

- Право України*. 2012. № 11-12. С. 89-100.
326. Шемшученко Ю. С. Судова влада в Україні: сучасна доктрина, механізми та перспективи реалізації (стенограма наукової доповіді на засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 р.). *Вісник Національної академії наук України*. 2017. № 2. С. 37-47.
327. Шепітько М. В. Вплив міжнародно-правових актів на зміст злочинів проти правосуддя. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2017. № 4. С. 30-41.
328. Шепітько М. Кримінальна політика з протидії злочинам у сфері правосуддя: форми реалізації та функції. *Юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 32-40.
329. Шепітько М. Кримінально-правовий підхід до розуміння поняття правосуддя. *Національної академії правових наук України*. 2015. № 3. С. 126-133.
330. Шепітько М. В. Спосіб вчинення злочинів проти правосуддя як системоутворююча ознака: кримінально-правовий та криміналістичний аспекти. *Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія: Юридична*. 2015. Вип. 2. С. 336-346.
331. Шепітько М. В. Спосіб вчинення злочину як ознака складу злочинів проти правосуддя. *Форум права*. 2015. № 4. С. 330-335.
332. Шепітько М. В. Юридико-психологічні передумови побудови системи протидії злочинам проти правосуддя, що вчиняються суддями. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 141. С. 166-174.
333. Шицький І. Судова влада у контексті розбудови правової держави. *Право України*. 2009. № 5. С. 36-40.
334. Шмідт Г. Стандарти справедливого судового розгляду в адміністративному судочинстві згідно зі статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Право України*. 2016. № 2. С. 12-16.
335. Шпенюв Д. Ю. Адміністративно-правовий механізм звільнення суддів з посади в Україні. *Публічне право*. 2014. № 4. С. 73-79.
336. Штоун С. Суддівське самоврядування як конституційна гарантія незалежності та недоторканості суддів. *Право України*. 2004. № 6. С. 18-21.
337. Шувальська Л. Р. Принципи залучення представників народу до відправлення правосуддя в Україні. *Європейські перспективи*. 2018. № 2. С. 177-185.
338. Шульгач Н. М. Поняття та зміст правового статусу судді. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С. 23-25.
339. Юдківська Г. Роль верховних судів у захисті прав людини. *Право України*. 2012. № 11-12. С. 200-203.
340. Юзевич В. М. Судова влада в Україні. суд і правосуддя. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 9. С. 271-274.

341. Юревич І. В. Добір кандидатів на посаду судді: їх рівність при проходженні відбору та єдність критеріїв оцінювання. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 424-431.
342. Юревич І. В. Єдність статусу суддів: міжнародно-правові стандарти. *Право і Безпека*. 2012. № 3. С. 78-83.
343. Ющенко Т. В. Проблеми формування якісного суддівського корпусу в умовах судово-правової реформи. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 3. С. 92-95.
344. Яковлев А. А. Конституційний Суд України і його роль у конституційному процесі: досвід доби незалежності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2. С. 47-58.
345. Ясинок М. М. Доступ до правосуддя як важлива гарантія демократичного суспільства. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 79-85.
346. Яценко О. В. Структура і зміст правового статусу судді під час здійснення судочинства. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 1. С. 113-120.

ТЕМА 13. КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД УКРАЇНИ

Історичні передумови виникнення конституційної юстиції в системі судової влади. Порядок формування Конституційного Суду України, його чисельний склад, структура, вимоги до суддів. Статус суддів Конституційного Суду України та гарантії їх діяльності. Законодавчі засади організації і діяльності Конституційного Суду України: функції та повноваження. Регламент Конституційного Суду України – нормативно-процесуальний акт. Конституційне провадження. Форми звернення до Конституційного Суду України. Доктрина політичного питання в діяльності Конституційного Суду України.

Після здобуття Україною незалежності у 1991 р., вдалося розпочати формування спеціалізованого органу правового захисту Конституції України – *Конституційного Суду України*. У липні 1992 р. Верховна Рада України ухвалила Закон «Про Конституційний Суд України», який визначив порядок формування та основні функції цього органу конституційної юстиції незалежної України.

Конституційний Суд України посідає особливе, відокремлене від інших органів держави, місце. З прийняттям 28 червня 1996 р. нині чинної Конституції України, що чітко визначила систему правового захисту Основного Закону, було ухвалено Закон «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р., який і поклав початок реальній діяльності цього єдиного органу *конституційної юстиції* в Україні. Тобто відлік історії спеціалізованого правового захисту Конституції України слід вести з 1996 р., коли було сформовано реально діючий Конституційний Суд України. 13 липня 2017 р. прийнято новий Закон «Про Конституційний Суд України».

Розуміння *генезису конституційної юстиції*, правового статусу Конституційного Суду в Україні, його місії та авторитету в суспільстві та державі перебуває у площині становлення і розвитку практичної діяльності Конституційного Суду України, з моменту його заснування до сьогодні.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р. Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

Конституційний Суд здійснює свою діяльність на засадах верховенства права, незалежності, колегіальності, гласності, відкритості, повного і всебічного розгляду справ, обґрунтованості та обов'язковості ухвалених ним рішень і висновків.

За своєю *сутністю* Конституційний Суд України є юрисдикційним

судовим органом. Він має правосудну природу і правосудний правовий статус та уповноважений здійснювати конституційне судочинство в Україні¹.

Сутність Конституційного Суду, його призначення у суспільстві та державі визначають функції Конституційного Суду, під якими слід розуміти основні напрями і види його діяльності, що здійснюються відповідно до Конституції і законів України.

Пріоритетною функцією Конституційного Суду, є здійснення ним конституційного судочинства. Утім, ця функція не єдиний напрям діяльності Конституційного Суду України. Інші його функції можна класифікувати за об'єктами та засобами і способами діяльності суду.

Об'єктами діяльності Конституційного Суду є основи конституційного ладу України; конституційно-правовий статус людини і громадянина; форми безпосередньої демократії; основні засади організації й діяльності органів публічної влади. За способами і засобами функції Конституційного Суду можна класифікувати на функції конституційного контролю; офіційного тлумачення Конституції; правової охорони Конституції; забезпечення принципу поділу влади (арбітражна функція); здійснення конституційного судочинства тощо.

Межі повноважень Суду:

1. Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень).

2. З метою захисту та відновлення прав особи Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) акта (його окремих положень), який втратив чинність, але продовжує застосовуватись до правовідносин, що виникли під час його чинності.

3. Суд не розглядає питання щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених пунктом 28 частини першої статті 85 та частиною другою статті 137 Конституції України².

Повноваження Конституційного Суду України визначені Конституцією України. Це, зокрема:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність):

законів та інших правових актів Верховної Ради України;

актів Президента України;

актів Кабінету Міністрів України;

правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України;

3) здійснення інших повноважень, передбачених Конституцією України.

¹ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. С. 376.

² Там само.

Склад (відповідно до ст. 9 Закону України «Про Конституційний суд України») Суду становить 18 суддів Конституційного Суду. Президент України, Верховна Рада України та з'їзд суддів України призначають по шість суддів Конституційного Суду. Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду¹.

Суддею Конституційного Суду може бути громадянин України, який володіє державною мовою, на день призначення досяг сорока років, має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п'ятнадцять років, високі моральні якості, є правником із визнаним рівнем компетентності.

Суддею Конституційного Суду, зокрема, *не може бути призначена* на посаду особа, яка на день призначення: 1) є членом або обіймає посаду в політичній партії, іншій організації, яка має політичні цілі або бере участь у політичній діяльності; 2) є обраною на виборну посаду в органі державної влади чи органі місцевого самоврядування, має представницький мандат; 3) бере участь в організації або фінансуванні політичної агітації чи іншої політичної діяльності.

Сутність і зміст правового статусу судді Конституційного Суду України найбільш рельєфно відображено насамперед у їх завданнях, функціях і повноваженнях. Відповідно до ст. 19 Закону України «Про Конституційний Суд України» суддя Конституційного Суду України здійснює попередню підготовку питань для їх розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України, Конституційним Судом України, бере участь у розгляді справ.

Суддя Конституційного Суду України має право витребувати від Верховної Ради України, Президента України, Прем'єр-міністра України, Генерального прокурора України, суддів, органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, підприємств, установ, організацій усіх форм власності, політичних партій та інших об'єднань громадян, окремих громадян потрібні документи, матеріали та іншу інформацію з питань, що готуються до розгляду Колегією суддів Конституційного Суду України або Конституційним Судом України.

Суддя Конституційного Суду України також має право публічно висловлювати свою думку з питань, що стосуються провадження у Конституційному Суді України, але лише з тих справ, у яких Конституційним Судом України прийнято рішення чи висновок.

Важливим елементом конституційно-правового статусу судді Конституційного Суду України є гарантії його діяльності, тобто умови та юридичні засоби діяльності судді Конституційного Суду України. *До юридичних гарантій діяльності суддів належать принципи незалежності суддів, суддівський імунітет та індемнітет, соціальне і побутове*

¹ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. С. 376.

забезпечення суддів, гарантії їх особистої безпеки та ін.

Судді Конституційного Суду України під час здійснення своїх повноважень є незалежними і підпорядковуються лише Конституції України та керуються законами України, крім тих законів або їх окремих положень, що є предметом розгляду Конституційного Суду України.

На суддів Конституційного Суду України поширюється суддівська недоторканність. Так, ст. 28 чинного Закону України «Про Конституційний Суд України» визначено, що суддя не може бути затриманий чи заарештований без згоди Верховної Ради України до винесення обвинувального вироку судом. Тобто йдеться про суддівський імунітет.

Суддівський індемнітет передбачає, що судді не несуть юридичної відповідальності за результати голосування або висловлювання у Конституційному Суді України та у його колегіях, за винятком відповідальності за образу чи наклеп під час розгляду справ, прийняття рішень і надання висновків Конституційним Судом України¹.

Суддя Конституційного Суду не може суміщати свою посаду з будь-якою посадою в органі державної влади або органі місцевого самоврядування, органі професійного правничого самоврядування, зі статусом народного депутата України, депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласної, районної, міської, районної у місті, сільської, селищної ради, з іншим представницьким мандатом, з адвокатською діяльністю, з підприємницькою діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати будь-яку іншу оплачувану роботу або отримувати іншу винагороду, за винятком здійснення викладацької, наукової чи творчої діяльності та отримання винагороди за неї, а також не може входити до складу керівного органу чи наглядової ради юридичної особи, що має на меті одержання прибутку².

Порядок формування Конституційного Суду України – це встановлена Конституцією України та Законом України «Про Конституційний Суд України» процедура призначення на посади суддів Конституційного Суду України. Особа набуває статусу судді Конституційного Суду з дня, що є наступним за днем призначення на посаду. Повноваження судді Конституційного Суду та гарантії його діяльності не можуть бути обмежені при введенні воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях. Суддя здійснює попередню підготовку питань, що їх розглядають Велика палата, Сенат, Колегія суддів Конституційного Суду України та бере участь у розгляді справ. Суддя Конституційного Суду може публічно висловлювати свою думку щодо суті лише тих справ, у яких Суд уже ухвалив рішення чи надав висновок. Суддю Конституційного Суду під час перебування на посаді не може бути нагороджено державними

¹Федоренко В.Л. Конституційне право України : підруч. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с.

²Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. С. 376.

нагородами України, відзнаками, спеціальними званнями України, а також будь-якими іншими нагородами, відзнаками, грамотами, за винятком нагородження за проявлену ним особисту мужність і героїзм в умовах, пов'язаних із ризиком для життя. Судді Конституційного Суду України під час здійснення своїх повноважень є незалежними і підпорядковуються лише Конституції України та керуються законами України, крім тих законів або їх окремих положень, що є предметом розгляду Конституційного Суду України¹.

Оскільки Конституційний Суд України – колегіальний орган конституційної юстиції, то основна його діяльність, пов'язана з прийняттям певних юридичних рішень, здійснюється на **пленарних засіданнях Конституційного Суду України і засіданнях Конституційного Суду України.**

Основою формою роботи Конституційного Суду України є його пленарні засідання, на яких Конституційний Суд України:

- 1) приймає рішення та дає висновки у справах за конституційними поданнями та конституційними зверненнями;
- 2) затверджує положення про постійні комісії;
- 3) приймає рішення про утворення тимчасових комісій, затверджує їх персональний склад і призначає голів цих комісій.

Пленарне засідання Конституційного Суду України є повноважним, якщо на ньому присутні не менше ніж дванадцять суддів Конституційного Суду України. При цьому рішення і висновки цього Суду вважаються прийнятими, якщо за них проголосувало не менше десяти суддів Конституційного Суду України.

Іншою формою діяльності Конституційного Суду України є його засідання, на яких Суд:

- затверджує регламент Конституційного Суду України, вносить зміни та доповнення до нього;
- затверджує положення про секретаріат, архів, бібліотеку та інші самостійні структурні підрозділи Конституційного Суду України;
- призначає за поданням голови Конституційного Суду керівника секретаріату Конституційного Суду України та приймає рішення про звільнення його з посади;
- приймає рішення про утворення постійних комісій і затверджує їх персональний склад тощо. Засідання Конституційного Суду України є повноважним за наявності на ньому не менше ніж одинадцяти суддів цього Суду.

Діяльність Конституційного Суду України є досить різноманітною (організаційна, бюджетно-фінансова, інформаційно-аналітична, наукова тощо), але основним видом діяльності цього органу державної влади, відповідно до ст. 147 Конституції, є, безперечно, здійснення конституційної

¹ Веніславський. Ф. В. Конституційне право України в схемах і таблицях: навч. посіб. Харків: Право, 2014. 376 с.

юрисдикції. Конституційну юрисдикцію часто позначають термінами «конституційне судочинство», «конституційний процес», «конституційне провадження» та ін. Виходячи із положення ст. 124 Конституції України, найбільш вдалими із цих термінів є «конституційне судочинство», що й визначає сутність і зміст діяльності Конституційного Суду України як органу судової влади. Порядок здійснення конституційного судочинства визначається Конституцією, Законом України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р., Регламентом Конституційного Суду України від 5 березня 1997 р. та іншими нормативно-правовими актами. Здійснення конституційного судочинства відбувається на принципах верховенства права; незалежності Конституційного Суду України у прийнятті ним рішень і висновків; гласності діяльності Конституційного Суду України; колегіальності; повноти і всебічності розгляду справ та обґрунтування прийнятих ним рішень; науковості та ін.¹

На суддів Конституційного Суду України поширюється **суддівська недоторканність**. Так, суддя Конституційного Суду, затриманий за адміністративне правопорушення або за підозрою у вчиненні діяння, за яке встановлена кримінальна відповідальність, має бути негайно звільнений після з'ясування його особи, за винятком: 1) якщо Суд надав згоду на затримання Судді у зв'язку з таким діянням; 2) якщо його затримано під час або відразу ж після вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Суд має бути негайно повідомлений про затримання Судді. Судді Конституційного Суду про підозру у вчиненні кримінального правопорушення повідомляє Генеральний прокурор або особа, яка здійснює його повноваження (**суддівський імунітет**).

Порядок здійснення конституційних проваджень у Конституційному Суді України врегульовано Законом України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 р. та Регламентом КСУ від 22 лютого 2018 року.

Конституційне судочинство складається із таких **стадій**:

- звернення спеціально уповноважених суб'єктів до Конституційного Суду України;
- провадження у справах у Конституційному Суді України, за якими відкрито конституційне провадження;
- прийняття рішень і висновків Конституційного Суду України.

Формами звернення до Конституційного Суду України є конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга.

Конституційне подання – це письмове клопотання до Конституційного Суду України про визнання правового акта (його окремих положень) неконституційним, про визначення відповідності проєкту закону про внесення змін до Конституції України вимогам ст.ст. 157 і 158 Конституції України, конституційності міжнародного договору або про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України.

¹ Федоренко В. Л. Конституційне право України: підруч. Київ: Ліра-К, 2016. 616 с.

Конституційним поданням є також звернення Верховної Ради України про дачу висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту, порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

Конституційне звернення – це письмове клопотання до Конституційного Суду України про необхідність офіційного тлумачення Конституції України та законів України з метою забезпечення реалізації чи захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина, а також прав юридичної особи. Після прийняття Конституційним Судом України конституційного звернення відбувається відкриття провадження у справі у Конституційному Суді України, яке ухвалюється колегією суддів Конституційного Суду України та Конституційним Судом України на його засіданні.

Конституційна скарга – це засіб ініціювання фізичною особою в органи конституційної юрисдикції спеціальної процедури щодо захисту її прав, порушених актом державного органу.

Рішення та висновок Конституційного Суду України оприлюднюються державною мовою наступного робочого дня після їх підписання і публікуються у «Віснику Конституційного Суду України» та інших офіційних виданнях («Офіційний Вісник України», «Відомості Верховної Ради України», «Голос України», «Урядовий кур'єр»)¹.

Ключові слова:

конституційність, конституційна юстиція, конституційна юрисдикція, конституційне правосуддя, Конституційний Суд України, принципи функціонування Конституційного Суду України, суддя Конституційного Суду України, гарантії діяльності Конституційного Суду України, функції Конституційного Суду України, склад Конституційного Суду України, конституційний контроль, офіційне тлумачення конституційно-правових норм, Велика палата, Сенат, Колегія, акти Конституційного Суду України, збори суддів Конституційного Суду, Секретаріат Конституційного Суду України, конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга, конституційне провадження, доктрина політичного питання, межі діяльності Конституційного Суду України.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р.

¹ Барабаш Ю.Г., Слінько Т.М., Летнянчин Л.І. Конституційне право України : посіб. для підгот. до іспитів. Харків: Право, 2019. 388 с

Відомості Верховної Ради України. 2019. № 38. Ст. 160.

- ❖ Про Конституційний Суд України: Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. С. 376.
- ❖ Регламент Конституційного Суду України від 22 лютого 2018 р. *Вісник Конституційного суду України*. 2018. № 2. Ст. 14.
- ❖ Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.
- ❖ Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, №16-17. Ст. 133.
- ❖ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.
- ❖ Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
- ❖ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
- ❖ Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. Ст. 260.
- ❖ Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування: Указ Президента України від 07 лютого 2008 року. *Офіційний вісник Президента України*. 2008. № 5. Стор. 31. Ст. 207.
- ❖ Положення про Секретаріат Конституційного Суду України: затверджено Постановою Конституційного Суду України від 11 квітня 2019 року № 13- п/2019. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/179>
- ❖ Про затвердження Регламенту призначення та звільнення суддів Конституційного Суду України з посад за квотою з'їзду суддів України: затверджено Рішенням XII позачергового з'їзду суддів України 25 вересня 2014 року (в редакції, затвердженій рішенням XIV позачергового з'їзду суддів України 13 листопада 2017 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0005415-14>

Додатки:

- ❖ Пам'ятка для громадян та юридичних осіб про порядок внесення конституційних скарг до Конституційного Суду України. URL: <http://ccu.gov.ua/publikaciya/poryadok-ta-umovy-zvernennya-gromadyan-ta-yurydychnyh-osib-do-konstytucijnogo-sudu>

- ❖ Порядок допуску до залів засідань сенатів, великої палати Конституційного Суду України осіб, які бажають бути присутніми на відкритій частині пленарного засідання сенатів, Великої палати Конституційного Суду України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/publikaciya/poryadok-dopusku-do-zalu-zasidan-konstytucijnogo-sudu-ukrayiny>
- ❖ Рекомендації для громадян та юридичних осіб про порядок звернення до Конституційного Суду України з конституційними скаргами. URL: <http://ccu.gov.ua/publikaciya/rekomendaciyi-dlya-fizychnyh-ta-yurydychnyh-osib-shchodo-vnesennya-do-konstytucijnogo>

Дисертації, автореферати:

1. Айріян К. Б. Конституційна скарга як форма звернення до органу конституційної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
2. Алавердян Л. В. Конституционно-правовой характер решений Конституционного Суда и проблемы их осуществления: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ереван, 2012. 30 с.
3. Багрій О. І. Доктрина верховенства Конституції України (за матеріалами практики Конституційного Суду України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 16 с.
4. Василевич М. В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 225 с.
5. Волвенко П. В. Діяльність Конституційного Суду України щодо тлумачення Конституції України: теоретичний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 24 с.
6. Гецько М. М. Інститут конституційної скарги як засіб захисту прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2014. 15 с.
7. Гультай М. М. Інститут конституційної скарги: світовий досвід та перспективи впровадження в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2014. 41 с.
8. Данко В. Й. Застосування правових позицій Конституційного Суду України судами загальної юрисдикції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 22 с.
9. Кадикало О. І. Офіційне тлумачення норм Конституції і законів конституційними судами (на прикладі України та країн СНД): дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 197 с.
10. Корейба І. В. Конституційний Суд України в системі органів правової охорони Конституції України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 236 с.
11. Кузьменко О. О. Конституційний суд України в системі вищих органів державної влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
12. Мазур М. В. Акти органів судової влади як джерело конституційного

- права України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2009. 233 с.
13. Махніцький О. І. Конституційний принцип верховенства права та його реалізація судовою владою в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 22 с.
 14. Міхеєва Т. П. Інститут конституційної юстиції: історичні та політико-правові аспекти: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 231 с.
 15. Намясенко О. К. Правовий статус судді Конституційного Суду України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 195 с.
 16. Нечипорук С. В. Конституційні засади організації та функціонування судової влади в Україні (питання теорії і практики): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 17 с.
 17. Портнов А. В. Становлення і розвиток конституційного судочинства в Україні: теоретичні та практичні проблеми: дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2009. 474 с.
 18. Радзівська В. В. Конституційний Суд України в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 16 с.
 19. Савенко М. Д. Правовий статус Конституційного Суду України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 16 с.
 20. Савчин М. В. Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 218 с.
 21. Сергієнко Н. М. Застосування норм міжнародного права органами конституційної юрисдикції (європейський досвід): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 18 с.
 22. Скоромоха В. Є. Конституційний Суд України в механізмі державної влади: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2001. 230 с.
 23. Тесленко М. В. Конституційна юрисдикція в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 210 с.
 24. Ткачук А. П. Конституційний суд у механізмі захисту основних прав і свобод людини: модельний підхід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2012. 20 с.
 25. Федик С. Є. Особливості тлумачення юридичних норм щодо прав людини (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини та Конституційного Суду України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 20 с.
 26. Христова Г. О. Юридична природа актів Конституційного Суду України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2004. 20 с.

Монографії:

1. Гецько М. М. Інститут конституційної скарги як засіб захисту основних прав і свобод: порівняльно-правовий аналіз: моногр. Ужгород: Гельветика, 2015. 227 с.
2. Головін А. С. Права людини: інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: моногр. Київ: Логос, 2012. 368 с.

3. Гультай М. М. Конституційна скарга у механізмі доступу до конституційного правосуддя: моногр. Харків: Право, 2013. 424 с.
4. Івановська А. М. Правові засади функціонування Конституційного Суду України: моногр. Хмельницький: ХУУП, 2013. 221 с.
5. Мироненко О. М. Конституційний Суд України: історія і сучасність, доктрина і практика: моногр. Київ: ІДП ім. В. М. Корецького, 2011. 910 с.
6. Портнов А. В. Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні: моногр. Київ: Логос, 2008. 155 с.
7. Селиванов А. А. Вопросы теории конституционного правосудия в Украине: моногр. Киев: Логос, 2010. 272 с.
8. Селіванов А. О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади: моногр. Київ: Ін Юре, 2008. 120 с.
9. Селіванов А. О. Конституційні проблеми в сучасній теорії права. Доктрина стабільності та охорони Конституції України в контексті її модернізації та ефективного конституційного правосуддя: моногр. Київ: Логос, 2012. 152 с.
10. Селіванов А. О. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні. Актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя: моногр. Київ: Логос, 2010. 276 с.
11. Селіванов О. А. Конституційний судовий контроль за актами органів державної влади України: моногр. Київ: Парламентське вид-во, 2018. 182 с.
12. Тодика Ю. М. Тлумачення Конституції і законів України: теорія та практика: моногр. Харків: Факт, 2001. 328 с.

Наукові статті:

1. Railean P. Aportul curții constituționale la asigurarea constituționalității în statul de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 10-15.
2. Railean P. Rolul și valoarea justiției constituționale în statul de drept. *Верховенство Права*. 2016. № 1 (33). С. 5-12.
3. Spanu I., Lupu C. Esența și menirea justiției constituționale într-un stat de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 3, ч. 1. С. 18-23.
4. Авакьян С. А. Нормативное значение решений конституционных судов. *Вестник Московского университета*. 2004. № 46. С. 25-31.
5. Айріян К. Б. Конституційно-правова сутність інституту «конституційна скарга». *Правничий вісник Університету «Крок»*. 2014. № 18. С. 22-25.
6. Айріян К. Б. Проблеми впровадження інституту конституційної скарги в Україні: підвідомчість судових справ адміністративної та конституційної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 5. С. 61-71.
7. Бабак М. А. Індивідуалістичні форми захисту прав та свобод людини Конституційним Судом України. *Юридичний науковий електронний*

- журнал. 2017. № 1. С. 18-21.
8. Багрій О. І. Авторитетність Конституційного Суду України як індикатор рівня конституційної правосвідомості та правової культури й засіб їх підвищення. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 52-55.
 9. Бакірова І. О. Офіційне тлумачення Конституції та законів України як одна із форм забезпечення судового захисту прав людини і громадянина Конституційним Судом України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 52-63.
 10. Барабаш Ю. Г. Преюдиціальність рішень Конституційного Суду України: проблемні питання теорії та практики. *Право України*. 2010. № 6. С. 45-49.
 11. Баулін Ю. Принцип верховенства права у рішеннях Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2017. № 1. С. 18-27.
 12. Берестова І. Конституційний Суд України в системі юрисдикційних органів: загальні положення. *Вісник Конституційного Суду України*. 2018. № 9. С. 154-159.
 13. Бірмонтієне Т. «Невидимі» поправки до Конституції: роль Конституційного суду. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 223-238.
 14. Бірюк Л. Науково-експертний висновок як засіб застосування доктринального тлумачення у рішеннях Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 1. С. 33-39.
 15. Богданевич Т. С. Тлумачення положень Європейської конвенції з прав людини та рішень Європейського суду з прав людини в діяльності Конституційного Суду України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 52-54.
 16. Бондарчук І. В. Рішення Конституційного Суду України у правовому регулюванні діяльності політичних партій і громадських організацій. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 5. С. 106-113.
 17. Бринзанська О. Право особи на подання конституційної скарги та процесуальні проблеми його реалізації в контексті змін до Конституції України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 2. С. 35-40.
 18. Валькова А. І. Правова природа конституційного контролю та його місце в державно-правовому механізмі. *Право і суспільство*. 2015. № 3, ч. 2. С. 9-12.
 19. Веніславський Ф. В. Інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України в механізмі забезпечення стабільності конституційного ладу. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 2. С. 61-69.
 20. Владикін О. Н., Друзь В. Д. Інститут конституційної скарги як гарантія прав і свобод людини і громадянина. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 30-34.
 21. Водянніков О. Ю. Роль окремої думки судді в розвитку конституційної

- юриспруденції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3. С. 15-22
22. Водянінов О. Ю. Прогалина в праві як предмет конституційної скарги *Право України*. 2018. № 12. С. 128-147.
 23. Волвенко П. В. Акти тлумачення (рішень і висновків) Конституційного Суду України в механізмі правового регулювання з погляду теорії поділу влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 12. С. 136-140.
 24. Волвенко П. В. Статус актів тлумачення (рішень і висновків) Конституційного Суду України з огляду типології правових систем. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 68-74.
 25. Волощук О. Т. Конституційний Суд України на шляху до доктрини реального права (проблеми та перспективи). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 6. С. 52-59.
 26. Гергелійник В. О. Конституційний Суд в системі органів контрольної влади: теоретичні аспекти. *Право України*. 1999. № 5. С. 81-85.
 27. Грабильніков А. В. Конституційна юстиція в Україні: до визначення поняття. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 1. С. 3-7.
 28. Григор'єв В. А. Особливості правового становища органів конституційного контролю: порівняльно-правове дослідження на прикладі України та деяких держав Європи. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. 2011. № 1. С. 103-110.
 29. Григор'єв В. А. Політико-правова природа Конституційного Суду в системі поділу влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 60. С. 305-310.
 30. Гультай М. М. Повна чи нормативна конституційна скарга: пошук національної моделі. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1 (72). С. 24-33.
 31. Гультай М. М. Роль європейських стандартів правозахисту у конституційному судочинстві України. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 3 (70). С. 54-66.
 32. Гультай М. П. Конституційна скарга як прояв дії верховенства права. *Право України*. 2012. № 9. С. 316-324.
 33. Гультай М. М. Конституційна скарга як інститут конституційного права. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1. С. 111-120.
 34. Гультай М. М. Конституційна скарга та конституційне звернення: порівняльне дослідження. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 1. С. 68-75.
 35. Данко В. Й. Про дослідження природи та місця Конституційного Суду України в системі органів державної влади. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 60-64.
 36. Дроздов О. В. Зупинення провадження у справі у зв'язку зі зверненням до Конституційного Суду України. *Право України*. 2001. № 2. С. 132-

135.

37. Дубас В. В. Європейські стандарти конституційної скарги (за позиціями Венеціанської комісії). *Часопис Київського університету права*. 2017. № 1. С. 67-71.
38. Евсеев А. П. Судебные ошибки в деятельности Конституционного Суда Украины. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 8. С. 3-6.
39. Євграфов Є. П. Акти Конституційного Суду України в системі національного законодавства. *Право України*. 2001. № 10. С. 66-68.
40. Єгорова В. С. Конституційна скарга в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2018. № 31. С. 44-46.
41. Єрмоленко Я. В. Зміст поняття конституційної скарги в сучасній правовій доктрині та конституційному законодавстві України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 95-103.
42. Задорожня Г. В. Принцип рівного виборчого права громадян у рішеннях Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 9. С. 42-49.
43. Зубенко Г. В. Інститут конституційної скарги в Україні: питання запровадження. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія: Право*. 2017. № 23. С. 58-61.
44. Кампо В. М. Деякі проблеми розвитку конституційної юстиції в Україні. *Право України*. 2010. № 6. С. 60-65.
45. Кампо В. М. Легітимність рішень конституційних судів у контексті доктрини верховенства права: компаративний та гносеологічний аспекти. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 5. С. 99-109.
46. Кампо В. М. Конституційна юстиція в Україні: проблеми і перспектива. *Юридична наука*. 2011. № 1. С. 43-49.
47. Кельман М. С. Підсумкові акти конституційної юрисдикції зарубіжних країн: їх юридична природа. *Право України*. 2000. № 10. С. 124-127.
48. Коваленко В. Конституційний Суд України як ключова інституція в механізмі гарантій прав і свобод людини в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 66-73.
49. Козюбра М. Теорія юридичної аргументації та її особливості в конституційному судочинстві. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 167-180.
50. Колюх В. В. Окрема думка судді Конституційного Суду України як засіб уникнення політичної відповідальності. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 2. С. 62-68.
51. Колюх В. В. Інститут конституційної скарги: європейський досвід і Україна. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2016. № 6. С. 32-37.
52. Константий О. В. Окремі проблеми становлення самостійної судової влади в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 10.

С. 33-37.

53. Кравець О. О Конституційна скарга в Україні: теоретичні та практичні питання визначення і застосування. *Судова апеляція*. 2019. № 2. С. 94-113.
54. Кравчук В. М. Особливості конституційно-правового статусу суддів Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 109-112.
55. Кравчук К. Г. Акти Конституційного Суду України та їх правотворчий характер. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 51-54.
56. Кузнецова Ю. Застосування міжнародних стандартів Конституційного Суду України: методологія та цільове призначення. *Юридичний журнал*. 2012. № 7-8 (121-122). С. 103-107.
57. Кузнецова Ю. Інститут конституційної скарги: теоретичні аспекти проблеми. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 4. С. 91-101.
58. Кузьменко О. В. Про вплив Конституційного Суду України на процес законотворчості в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 132-134.
59. Кузьменко О. В. Про правові позиції Конституційного Суду України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 6. С. 112-114.
60. Куракін О. М. Методи контрольного процесу в органах внутрішніх справ України: питання теорії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 86-94.
61. Лемак В. В. Проблеми інституційної незалежності Конституційного Суду України: уроки європейського досвіду. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 113-117.
62. Лемак В. В. Конституційна скарга: досвід держав Центральної Європи і можливі уроки для України. *Публічне право*. 2016. № 4. С. 49-56.
63. Летнянчин Л. І. Проблеми конституціоналізації індивідуальної конституційної скарги в Україні. *Право України*. 2018. № 12. С. 55-76.
64. Ліфшиць Ю. Конституційність нормативного акта. *Право України*. 1994. № 11-12. С. 36-37.
65. Ліфшиць Ю. Правовий статус Конституційного Суду. *Право України*. 1994. № 5-6. С. 6-8.
66. Луцков В. Індивідуальна конституційна скарга як засіб захисту прав людини та громадянина: аналіз чинного законодавства. *Юридичний вісник*. 2016. № 3. С. 103-108.
67. Марцеляк О. В. Правова природа актів Конституційного Суду України та їх роль у розвитку науки конституційного права. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 118-121.
68. Мартинюк Р. Конституційний Суд України в системі стримувань і противаг. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2008. № 39. С. 186-192.
69. Матат А. В. Верховенство Конституції та захист прав людини як пріоритет діяльності Конституційного Суду України. *Форум права*.

2016. № 1. С. 186-194.

70. Мельник М., Різник С. Про межі конституційної юрисдикції та пряму дію норм Конституції України при здійсненні правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 4-5. С. 149-159.
71. Мірошніченко Ю. Р. Конституційне право громадян на скаргу як форма прояву народовладдя. *Європейські перспективи*. 2012. № 2 (2). С. 42-46.
72. Мішина Н. В. Проблеми доктринального супроводження розвитку конституційної юстиції в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 122-126.
73. Мішина Н. В. Конституційна скарга та індивідуальна заява до Європейського суду з прав людини як юридичні гарантії прав людини в Україні. *Право України*. 2018. № 12. С. 178-196.
74. Намясенко О. К. Правовий статус членів органів конституційного контролю: загальний характер та порівняльний аналіз. *Юридична Україна*. 2007. № 2. С. 10-16.
75. Намясенко О. К. Теоретичні засади поняття правового статусу суддів Конституційного Суду України. *Юридична Україна*. 2007. № 9. С. 19-24.
76. Нелін О. І. Національна конституційна юстиція: тенденції та закономірності розвитку. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 11-16.
77. Нікольська О. В. Захист Конституційним Судом України прав і свобод людини та громадянина. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 9. С. 79-82.
78. Овчаренко В. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку в аспекті практики Конституційного Суду України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 74-93.
79. Омелян С. Гарантії реалізації принципу незалежності конституційного правосуддя у демократичних державах. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 2. С. 155-160.
80. Орзіх М. П. Міжнародна конференція з проблем конституціоналізму та конституційної юстиції. *Право України*. 2001. № 1. С. 21-28.
81. Остапенко В. В. Право власності у рішеннях Конституційного Суду України. *Форум права*. 2016. № 3. С. 186-193.
82. Остапенко В. В. Конституційна скарга в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Форум права*. 2016. № 4. С. 240-251.
83. Пелих Н. А. Конституційний Суд – гарант конституційного ладу в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 3. С. 25-27.
84. Полховська І. К., Пахомова В. А. Проблемні аспекти виконання рішень Конституційного суду України. *Форум права*. 2016. № 3. С. 213-218.
85. Портнов А. В. Сутність правових позицій Конституційного Суду України. *Юридична Україна*. 2009. № 3. С. 26-30.
86. Портнов А. В. Запровадження інституту конституційної скарги в Україні: теоретичні та правові проблеми, шляхи їх вирішення. *Форум права*. 2009. № 1. С. 450-456.
87. Приходько Х. Роль правових позицій Конституційного Суду України у

- становленні та розвитку доктрини конституційного процесу. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 2. С. 43-54.
88. Рабінович П. М. Інтерпретація верховенства права Конституційним Судом України (доктринальний коментар). *Право України*. 2006. № 11. С. 27-31.
89. Рабінович С., Панкевич О. Принцип рівності прав людини у практиці Конституційного Суду України: проблеми методики застосування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 97-111.
90. Радзівська В. В. Вплив діяльності Конституційного Суду України на систему прав і свобод людини та громадянина в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 8. С. 153-159.
91. Різник С. В. Значення інституту окремої думки судді Конституційного Суду України для утвердження справедливого конституційного правосуддя. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 3. С. 59-67.
92. Різник С. Реформа конституційного правосуддя в Україні: сучасний етап. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 1. С. 159-164.
93. Рябченко О. П. Доктринальна основа запровадження судового конституційного процесу: питання формування. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 94-100.
94. Савчак А. В. Дія закону в часі: теорія та правові позиції Конституційного Суду України. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 64-67.
95. Савчин М. В. Конституційний Суд України і динаміка конституційного порядку. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 4. С. 136-141.
96. Савчин М. В. Природа актів Конституційного Суду України: теоретико-методологічні аспекти. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 65-69.
97. Савчин М. В. Доктринальні проблеми запровадження конституційної скарги в Україні. *Право України*. 2018. № 12. С. 39-54.
98. Самсін І. Л. Про обрання голів Конституційного Суду України та Верховного Суду України. *Право України*. 2006. № 11. С. 3-4.
99. Селіванов А. О. Конституційне правосуддя і конституційна юрисдикція в Україні (доктринальне визначення). *Право України*. 2010. № 6. С. 34-38.
100. Селіванов А., Євграфов П. Конституційна скарга громадян в реаліях сучасності. *Право України*. 2003. № 4. С. 80-85.
101. Селіванов А. О. Проблемні аспекти законотворчого процесу та їх відображення в рішеннях Конституційного Суду України. *Право України*. 2004. № 9. С. 34-36.
102. Селіванов А. О. Теоретичні і практичні погляди на тлумачення Конституційним Судом України норм законодавства. *Право України*. 1999. № 10. С. 37-40.
103. Селіванов А. О. Ухвали Конституційного Суду України та їх

- юрисдикційне призначення. *Право України*. 2015. № 4. С. 157-163.
104. Синицин П. Практика Європейського Суду з прав людини як нормативно-ціннісний орієнтир у діяльності Конституційних Судів. *Evropský politický and law diskurz*. 2017. № 4, ч. 1. С. 54-59.
105. Синицин П. Практика конституційних судів щодо застосування рішень Європейського суду з прав людини: конкуренція правових позицій. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 3. С. 157-162.
106. Скомороха В. Є. Вплив конституційної юстиції на розвиток українського конституціоналізму. *Право України*. 2000. № 12. С. 3-8.
107. Скомороха В. Є. Конституційний Суд України досвід і проблеми. *Право України*. 1999. № 1. С. 8-13.
108. Скомороха В. Є. Окремі питання діяльності конституційної юстиції в Україні. *Право України*. 1999. № 12. С. 4-10.
109. Скрипнюк О. В. Правові акти Конституційного Суду України як джерела сучасного конституційного права України. *Право України*. 2012. № 3-4. С. 404-410.
110. Совгиря О. В. Конституційна скарга як спосіб захисту конституційних прав і свобод у податкових правовідносинах. *Право України*. 2018. № 12. С. 148-162.
111. Стеценко С. Г. Конституційний Суд України як суб'єкт формування державної політики у сфері охорони здоров'я. *Право України*. 2013. № 5. С. 287-293.
112. Стецюк П. Б. Конституційний Суд України як суб'єкт формування сучасного українського конституціоналізму (до постановки проблеми). *Право України*. 2010. № 6. С. 70-76.
113. Стрижак А. А. Верховенство права і конституційне судочинство в Україні. *Право України*. 2010. № 3. С. 62-66.
114. Стрижак А. А. Конституційний Суд України як гарант дотримання конституційних принципів демократичної, правової держави. *Право України*. 2010. № 6. С. 4-9.
115. Стрижак А. А. Деякі проблемні питання у діяльності Конституційного Суду України щодо забезпечення конституційного ладу в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4-5. С. 42-49.
116. Тацій В., Тодика Ю. Межі тлумачення Конституційним Судом України Конституції і законів України. *Вісник Конституційного Суду України*. 2002. №2. С. 60-64.
117. Терлецький Д. С. Конституційний Суд України-Міністерство юстиції України: конфлікт повноважень у сфері забезпечення дії міжнародних договорів України. *Юридичний вісник*. 2006. № 4. С. 109-115.
118. Терлецький Д. С. Місце та роль Конституційного Суду України в контексті конституційно-правової регламентації дії міжнародно-правових договорів. *Юридический весник*. 2004. № 4. С. 75-80.
119. Тесленко М. В. Правова природа актів Конституційного Суду України. *Право України*. 2000. № 2. С. 6-9.

120. Тесленко М. В. Про місце Конституційного Суду України в системі вищих органів державної влади. *Право України*. 1999. № 12. С. 33-35.
121. Тимченко І. А. Механізм конституційної юрисдикції в Україні: становлення і розвиток. *Право України*. 2010. № 6. С. 12-16.
122. Тимченко І. А. Принцип гласності-один з фундаментальних принципів діяльності Конституційного Суду України. *Право України*. 1998. № 6. С. 3-5.
123. Тихий В. П. Повноваження Конституційного Суду України та правова природа його рішень. *Вісник Конституційного Суду України*. 2006. № 4. С. 38-45.
124. Тихий В. П. Правова природа Конституційного Суду України, його повноваження, рішення та висновки. *Право України*. 2012. № 1-2. С. 97-110.
125. Тищук Т. І. Конституційно-правовий аналіз форм реалізації рішень Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 1. С. 132-137.
126. Тищук Т. І. Процедура реалізації рішень Конституційного Суду України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 5. С. 38-45.
127. Топчій В. В. Офіційне тлумачення конституційних норм щодо прав людини у парадигмі юридичної герменевтики. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 276-283.
128. Тодика Ю. М. Способи тлумачення Конституції і законів України Конституційним Судом. *Вісник Академії правових наук*. 2001. № 2 (25). С. 51-59.
129. Тупицький О. М. Забезпечення виконання органами державної влади рішень Конституційного Суду України: теоретичний та практичний аспекти. *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 2. С. 101-110.
130. Тупицький О. М. Повноваження Конституційного Суду України та ефективність національних засобів індивідуального доступу до конституційного правосуддя. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 208-210.
131. Черняк Є. В. Роль органів конституційної юстиції в процесі внесення змін до Основних законів (Конституцій). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 4-5. С. 42-51.
132. Чистоколяний Я. В. Європейські стандарти й критерії інституціональної незалежності конституційної юстиції та Конституційний суд України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. С. 44-47.
133. Чистоколяний Я. В. Основні проблеми правозахисної діяльності Конституційного Суду України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 4. С. 33-36.
134. Шаповал В. М. Про генезу конституційного контролю: історико-правовий аспект проблеми. *Вісник Академії правових наук України*. 1999.

№ 2. С. 104-108.

135. Шаповал В. М. Суд як орган конституційного контролю (із зарубіжного досвіду). *Вісник Конституційного Суду України*. 2005. № 6. С. 20-34.
136. Шаптала Н. К. Особливості національного конституціоналізму в питаннях захисту Конституційним Судом України прав і свобод громадян. *Вісник Конституційного Суду України*. 2010. № 6. С. 125-131.
137. Шаповалова К. Г. Конституційна скарга у механізмі захисту прав та свобод людини і громадянина: порівняльне дослідження та перспективи запровадження в Україні. *Наше право*. 2014. № 4. С. 32-38.
138. Швець Ю. Ю. Роль Конституційного суду в захисті права особи на охорону здоров'я. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 5. С. 36-39.
139. Щербанюк О. В. Індивідуальна конституційна скарга як засіб забезпечення конституційної демократії. *Право України*. 2018. № 12. С. 77-91.
140. Щербанюк О. Удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності Конституційного Суду України як шлях до формування європейської моделі конституційного судочинства. *Вісник Конституційного Суду України*. 2016. № 6. С. 187-197.
141. Яковлев А. А. Конституційний Суд України і його роль у конституційному процесі: досвід доби незалежності. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 47-58.

ТЕМА 14. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Історія становлення і розвитку системи місцевого самоврядування. Конституційне закріплення моделі місцевого самоврядування в Україні. Поняття та сутність місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування: поняття, елементи та їх характеристика. Повноваження місцевого самоврядування. Правова, організаційна, матеріальна і фінансова основи місцевого самоврядування. Гарантії місцевого самоврядування. Рішення органів місцевого самоврядування: порядок прийняття та юридична сила. Припинення дії та відміна актів органів місцевого самоврядування. Судовий захист прав місцевого самоврядування. Перспективи розвитку місцевого самоврядування в ході адміністративної реформи. Міжнародно-правова регламентація питань організації питань місцевого самоврядування. Європейська Хартія місцевого самоврядування. Сучасні моделі місцевого самоврядування.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.

Органи місцевого самоврядування здійснюють владу, яка за своїми ознаками є публічною, і в процесі її здійснення виникають відповідні публічно-правові відносини. Так, діяльність органів місцевого самоврядування характеризується такими притаманними органам публічної влади рисами, як наявність владних повноважень, обов'язковість ухвалених рішень для всіх фізичних та юридичних осіб, що перебувають на території, у межах якої діють відповідні органи місцевого самоврядування, Загальновідомо, що місцеве самоврядування як один із різновидів публічної влади у суспільстві відрізняється від державної влади такими ознаками, як децентралізована форма управління, яка передбачає певну самостійність органів місцевого самоврядування; територіальне обмеження; мета та завдання її здійснення; суб'єктний склад конституційно-правових відносин, що виникають у процесі її здійснення; різноманітність організаційних форм здійснення місцевого самоврядування; більш широкий набір форм безпосередньої участі громадян у самоврядуванні на своїй території (пряме волевиявлення) у вигляді сходів, зборів, конференцій, місцевих

референдумів, місцевих ініціатив тощо¹.

У науці конституційного права виділяють такі ознаки самоврядування: це виокремлена комунальна корпорація (грумада), наділена спеціальним правовим статусом, що дозволяє самостійно вирішувати власні справи; устрій самоврядних громад ґрунтується на самоврядуванні, що дозволяє територіальним громадам самостійно без органів державної влади вирішувати справи своїх мешканців; самоврядування територіальних громад не є абсолютним – можуть діяти виключно в законодавчо визначених межах².

Місцеве самоврядування в Україні здійснюється на таких **принципах**:

- народовладдя;
- законності;
- гласності;
- колегіальності;
- поєднання місцевих і державних інтересів;
- виборності;
- правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами;
- підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб;
- державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування;
- судового захисту прав місцевого самоврядування³.

Систему **європейських принципів** місцевого самоврядування та належних практик їх реалізації також поєднують із феноменом «доброго врядування» на місцевому рівні. Зокрема, визначення «доброго місцевого (міського) врядування» вперше задекларовано на II Конференції ХАБІТАТ у червні 1996 р. у м. Стамбулі. На цьому заході було ініційовано обговорення питань щодо запровадження в управління поняття «добре місцеве врядування», за результатами якого було визначено, що «добре місцеве врядування – це сума безпосередніх відносин між громадянами, публічним і приватним секторами, планування та управління спільними справами міста; процес, який триває постійно і передбачає врахування протиріч або різних інтересів, організованих спільних дій; відносини, які охоплюють як офіційні інституції, так і неформальні домовленості та соціальний капітал громадян». До того ж добре врядування саме по собі є цінністю та водночас ключовим засобом досягнення «Цілей тисячоліття» і деяких інших стратегічних міжнародних документів.

Отже, можна виокремити два пов'язаних між собою види принципів місцевого самоврядування:

¹ Ільницький М. С. Місцеве самоврядування як форма народного волевиявлення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 28-37.

² Богів Я. С. Поняття та принципи місцевого самоврядування. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2015. № 827. С. 45-52.

³ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

- національні принципи місцевого самоврядування;
- міжнародні та регіональні (європейські) принципи місцевого самоврядування.

Приміром, Європейська хартія місцевого самоврядування визначає такі фундаментальні принципи організації і функціонування органів місцевого самоврядування:

➤ необхідність конституційного регулювання автономії місцевого самоврядування, а також зобов'язання закріпити у внутрішньому законодавстві та застосовувати на практиці сукупність юридичних норм, що гарантують політичну, адміністративну та фінансову автономію місцевої влади наділення місцевої влади згідно із законодавством країни правом регулювати та упорядковувати значну кількість місцевих справ під власну відповідальність місцевої влади і в інтересах місцевого населення, це повноваження повинні здійснювати виборні органи;

➤ управління місцевими справами має реалізовуватися на найбільш близькому до населення рівні і може передаватися на більш високий адміністративний рівень лише в тому разі, якщо вирішення таких завдань силами місцевих органів влади неефективне або неможливе (принцип субсидіарності);

➤ будь-які зміни кордонів на місцевому рівні з боку державної або регіональної влади мають проводитися на основі консультацій із місцевою владою, бажано після референдуму за участю місцевих виборців;

➤ місцева влада має бути здатною пристосовувати свої внутрішні адміністративні структури до місцевих потреб і забезпечувати ефективність управління;

➤ адміністративне втручання та регламентація справ місцевої влади з боку державної або регіональної влади повинні обмежуватися тими випадками, коли місцева влада порушує Конституцію або закони країни;

➤ місцева влада має право на власні адекватні фінансові ресурси, якими вона може вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень.¹

Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні 2014 р. визначила, що реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади здійснюється з дотриманням ряду принципів. Зокрема, **принципами реформування місцевого самоврядування** визначено:

- ✓ верховенство права;
- ✓ відкритість, прозорість і громадську участь;
- ✓ повсюдність місцевого самоврядування;
- ✓ субсидіарність;
- ✓ доступність публічних послуг;
- ✓ підзвітність та підконтрольність органів і посадових осіб місцевого самоврядування територіальній громаді;

¹ Європейська хартія місцевого самоврядування (м. Страсбург, 15 жовтня 1995 р.), ратифікована Україною 17 липня 1997 р. *Офіційний вісник України*. 2015. № 24. Ст. 718.

- ✓ підконтрольність органів місцевого самоврядування органам
- ✓ виконавчої влади з питань дотримання Конституції та законів України;
- ✓ правову, організаційну і фінансову спроможність місцевого самоврядування;
- ✓ державну підтримку місцевого самоврядування;
- ✓ партнерство між державою та місцевим самоврядуванням;
- ✓ сталий розвиток території¹.

Сукупність загальних засад місцевого самоврядування в Україні утворює цілісну систему – **систему принципів місцевого самоврядування**, встановлених Конституцією та законами України.

Завдання місцевого самоврядування – це визначений ідеальний результат реалізації конституційного права громадянина на участь у місцевому самоврядуванні та конституційного права територіальної громади вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України.

Основні завдання місцевого самоврядування викладено в Конституції та законах України. Так, у ч. 1 ст. 140 Конституції України унормовано визначення місцевого самоврядування, яке дає уявлення про місцеве самоврядування як про природне право, закріплене в Конституції, щодо вирішення питань місцевого значення. При цьому ст. 143 Основного Закону визначено ключові функції та повноваження територіальних громад, а також обласних і районних рад, які репрезентують спільні інтереси цих громад. Якісне та своєчасне виконання ними конституційних функцій і повноважень забезпечує певний ідеальний результат – реалізацію конституційного права громадян на участь у місцевому самоврядуванні (ст. 38 Основного Закону) та дієвість місцевого самоврядування в Україні.

До **основних завдань** місцевого самоврядування в Україні, закріпленими у Конституції та законах України, є:

- забезпечення реалізації права громадянина на участь у місцевому самоврядуванні;
- реалізація права територіальних громад і їх добровільних об'єднань на всебічне та якісне вирішення питань місцевого значення.

Функції місцевого самоврядування – це визначені Конституцією та законами України основні напрями і види діяльності територіальних громад, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, а також асоціацій місцевого самоврядування та інших профільних інститутів громадянського суспільства з метою вирішення питань місцевого значення. Функції місцевого самоврядування поділяються **за об'єктами** – політичні, економічні, соціальні, культурні (духовні) та ін. Через це їх ще називають **«об'єктними функціями місцевого самоврядування»**.

¹ Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-рп *Офіційний вісник України*. 2014. № 30. Ст. 831.

Система місцевого самоврядування України – це визначена Конституцією та законами України спільнота суб'єктів місцевого самоврядування, які реалізують функції місцевого самоврядування.

Територіальна громада – це природно сформована людська спільнота, членами якої є фізичні особи (громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства, переміщені особи та біженці), які проживають, працюють чи володіють нерухомим майном на спільній території, у межах одного або кількох населених пунктів з єдиним адміністративним центром, характеризується сукупністю сталих зв'язків і спільних інтересів у питанні власного життєзабезпечення та є представником місцевої спільноти на політичній арені, є власником комунального майна на цій території та платником місцевих податків і зборів¹.

Сільська, селищна, міська рада є органами місцевого самоврядування, які представляють відповідну територіальну громаду та здійснюють від імені та в її інтересах функції і повноваження місцевого самоврядування (ч. 1 ст. 10 Закону «Про місцеве самоврядування в Україні»). Районні ж та обласні ради згідно з ч. 4 ст. 140 Конституції України є органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ і міст.

Суттєвою особливістю місцевого самоврядування в Україні є те, що в його системі не діє принцип поділу влади, властивий механізму держави. Натомість існує єдність представницьких і виконавчих органів місцевого самоврядування. Система місцевого самоврядування на рівні територіальних громад сіл, селищ, міст має функціонувати як так звана «працююча корпорація», яка самостійно приймає відповідні рішення і самостійно їх виконує.

Особливий правовий статус у системі місцевого самоврядування села, селища, міста має **сільський, селищний, міський голова**. Чинний Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» визначає сільського, селищного, міського голову як головну посадову особу самої територіальної громади (ч. 1 ст. 12). Після започаткування добровільного об'єднання територіальних громад у 2015 р. систему місцевого самоврядування доповнено новим суб'єктом місцевого самоврядування – **старостою**.

За змістом ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» **органи самоорганізації населення – це «представницькі органи, що створюються частиною жителів, які тимчасово або постійно проживають на відповідній території в межах села, селища, міста».** Статтею 14 цього ж Закону встановлено, що сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради можуть дозволяти за ініціативою жителів створювати будинкові, вуличні, квартальні та інші органи самоорганізації населення і наділяти їх частиною власної компетенції,

¹.Ковенко О. Ю. Адміністративна реформа як крок до створення успішних територіальних громад. *Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України*. 2012. №. 2. С. 362-368.

фінансів, майна¹.

Матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у комунальній власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад.

Гарантії місцевого самоврядування – це встановлені Конституцією і законами України умови та засоби забезпечення організації і діяльності місцевого самоврядування в Україні. Гарантії місцевого самоврядування поділяються на²:

- загальні або загальносоціальні гарантії;
- спеціальні (юридичні) гарантії.

Насамперед рівень гарантованості місцевого самоврядування забезпечується **загальними гарантіями** – політичними, економічними, соціальними, культурними (духовними) та ін., які визначаються рівнем розвитку суспільства і держави, їх основних інститутів у всіх сферах суспільного життя. Зокрема, важливими загальними гарантіями місцевого самоврядування в Україні є наявність у нього сталих організаційно-правової, матеріально-фінансової і територіальної засад, процес становлення яких відбувається сьогодні в Україні.

Нормативно-правові гарантії місцевого самоврядування представлені сукупністю нормативно-правових актів, які визначають основні принципи місцевого самоврядування, організаційно-правові форми здійснення місцевого самоврядування та встановлюють юридичну відповідальність за порушення чинного законодавства України. До нормативно-правових гарантій місцевого самоврядування в Україні слід віднести передусім нормативні положення Конституції України, Європейської хартії місцевого самоврядування 1985 р., законів України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р., «Про столицю України – місто-герой Київ» від 15 січня 1999 р., «Про органи самоорганізації населення» 11 липня 2001 р., «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 р., «Про співробітництво територіальних громад» від 17 червня 2014 р., «Про добровільне об'єднання територіальних громад» від 5 лютого 2015 р. та ін.

Організаційно-правові гарантії місцевого самоврядування в Україні представлено системою суб'єктів, уповноважених згідно з Конституцією здійснювати та гарантувати місцеве самоврядування в нашій державі. До системи суб'єктів, які здійснюють організаційно-правові гарантії місцевого самоврядування в Україні, належать: а) народ України; б) територіальні громади; в) держава та її спеціально уповноважені органи; г) суб'єкти місцевого самоврядування; г) асоціації місцевого самоврядування та

¹ Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 254.

² Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.

профільні інститути громадянського суспільства; д) міжнародні організації та програми зарубіжних держав у сфері реформування місцевого самоврядування в Україні.

Ключові слова:

місцеве самоврядування, англо-американська (англосаксонська) система, континентальна (романо-германська або європейська) система, іберійська система, радянська система (система рад та їх виконавчих комітетів), магдебурзьке право, державницька теорія місцевого самоврядування, громадівська теорія місцевого самоврядування, теорія муніципального дуалізму, демократична децентралізація, адміністративна децентралізація, місцевий референдум, місцеві вибори, система місцевого самоврядування, територіальна громада, представницький орган місцевого самоврядування, районні ради, обласні ради, загальний склад ради, правомочний склад ради, виконавчі органи рад, органи самоорганізації населення, посадова особа місцевого самоврядування, служба в органах місцевого самоврядування, делеговані повноваження, право комунальної власності, місцевий бюджет, місцеві податки, місцеві збори.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.
- ❖ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. № 31. Ст. 429.
- ❖ Про проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР від 24 серпня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 38. Ст. 502.
- ❖ Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 39. Ст. 1418.
- ❖ Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 року. *Офіційний вісник України*. 2006. № 50. Ст. 3381.
- ❖ Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 7, № 8, № 9. Ст. 48.
- ❖ Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
- ❖ Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16 квітня 2009 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 38. Ст. 534.
- ❖ Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон від 05 лютого 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради*

- України. 2015. № 13. Ст. 91.
- ❖ Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
 - ❖ Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст. 87.
 - ❖ Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
 - ❖ Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29 листопада 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 10. Ст. 78.
 - ❖ Про органи самоорганізації населення: Закон України від 11 липня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 254.
 - ❖ Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23 вересня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 49. Ст. 299.
 - ❖ Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 34 ст. 1167.
 - ❖ Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 33. Ст. 175.
 - ❖ Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.
 - ❖ Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1150. Ст. 1.
 - ❖ Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1998 року. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 10: Місцеве самоврядування в Україні. С. 193-195.
 - ❖ Про День місцевого самоврядування: Указ Президента України від 25 листопада 2000 року. *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 10: Місцеве самоврядування в Україні. С. 145.
 - ❖ Про державну підтримку розвитку місцевого самоврядування в Україні: Указ Президента України від 30 серпня 2001 року (зі змінами і допов.). *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2002. № 10: Місцеве самоврядування в Україні. С. 86-87.

Дисертації, автореферати:

1. Астапова Т. О. Адаптація зарубіжного досвіду реформування діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2010. 217 с.
2. Бабенков Є. П. Організаційно-економічний механізм розвитку місцевого самоврядування: дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2005. 252 с.
3. Березовська С. В. Правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 24 с.
4. Білуха Л. А. Механізми реалізації державної політики розвитку спроможних територіальних громад в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2019. 20 с.
5. Бориславська О. М. Конституційно-правові засади місцевого самоврядування в Україні та їх реалізація: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2003. 212 с.
6. Бурбика В. О. Адміністративно-правові засади взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Суми, 2017. 20 с.
7. Васильєв Є. О. Роль органів місцевого самоврядування України у створенні локальної системи зовнішньоекономічної діяльності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 21 с.
8. Ващенко А. М. Теоретико-правові аспекти співвідношення правотворчої діяльності органів і посадових осіб держави та місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 18 с.
9. Вишневський С. Ф. Функції органів самоорганізації населення як суб'єктів місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
10. Віліжінський В. М. Відтворення національних традицій врядування в системі місцевого самоврядування України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2019. 20 с.
11. Возний С. О. Механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з органами державної виконавчої влади щодо формування дієздатних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. наук. Київ, 2017. 20 с.
12. Войновський М. М. Посилення інституційної спроможності системи місцевого самоврядування через розвиток об'єднань співвласників багатоквартирних будинків: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2019. 20 с.
13. Гілін Є. О. Адміністративно-правові основи впровадження інноваційних технологій управління в діяльність органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
14. Гладій В. І. Місцеве самоврядування як ресурс політики євроінтеграції: досвід Вишеградської групи та перспективи для України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Львів, 2016. 20 с.

15. Горащенко О. М. Роль інституту глави держави у становленні та формуванні місцевого самоврядування в Україні: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 20 с.
16. Грицяк І. А. Правові та організаційні проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1993. 217 с.
17. Гришко Р. Ю. Реформування місцевого самоврядування в Україні у напрямку децентралізації управління: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Запоріжжя, 2017. 20 с.
18. Грищук М. В. Місцеве самоврядування в Україні: політико-правові аспекти становлення і розвитку на сучасному етапі: автореф. дис... канд. політ. наук. Одеса, 2007. 18 с.
19. Гулак Л. С. Місцеве самоврядування в Україні: теоретико-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2011. 19 с.
20. Гулевська С. Ф. Роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні соціальних прав громадян: дис. ... канд. наук. Харків, 2012. 215 с.
21. Гуренко М. А. Інвестиційні договори за участю органів державної влади та органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
22. Дацко Ю. С. Участь органів місцевого самоврядування в цивільному процесі для захисту прав, свобод та інтересів інших осіб: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
23. Довбань І. М. Органи місцевого самоврядування як об'єкт адміністративного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Кривий Ріг, 2017. 18 с.
24. Дробуш І. В. Соціальна функція місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 38 с.
25. Дубняк М. В. Правове регулювання інформаційної взаємодії у місцевому самоврядуванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
26. Євдокімов О. В. Організаційне забезпечення функціонування та розвитку об'єднаних територіальних громад: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
27. Заболоцький В. В. Генеза державотворчих конструкторів системи місцевого самоврядування: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Запоріжжя, 2013. 41 с.
28. Записний Д. Ю. Надання адміністративних послуг в умовах реформування місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. наук. Запоріжжя, 2016. 20 с.
29. Калиновський Б. В. Конституційні принципи місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 218 с.
30. Камінська Н. В. Європейська система місцевого і регіонального самоврядування (міжнародно-правові засади становлення,

- функціонування та розвитку): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2014. 37 с.
31. Ковач Я. В. Локальні нормативно-правові акти місцевого самоврядування: поняття, особливості, проблеми правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 20 с.
 32. Колтун В. С. Темпоральна парадигма діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2015. 36 с.
 33. Кондрацька Н. М. Місцеве самоврядування в Україні: конституційна модель системно-структурної організації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
 34. Кравченко Т. А. Формування системи місцевого самоврядування в сільській місцевості: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Запоріжжя, 2013. 40 с.
 35. Краснікова О. В. Конституційна відповідальність в системі захисту правового статусу суб'єктів місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 197 с.
 36. Кузьменко Н. О. Рішення органів місцевого самоврядування в механізмі правового регулювання земельних відносин: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.
 37. Куйбіда В. С. Організаційно-функціональні принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2003. 511 с.
 38. Кулик Т. О. Конституційні засади взаємодії місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування (на матеріалах міста Києва): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 39. Кулинич А. П. Правовий режим земель міських територіальних громад в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 18 с.
 40. Кулі-Іванченко К. К. Соціальне замовлення органів місцевого самоврядування в Україні: конституційно-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 23 с.
 41. Курусь Т. В. Теоретико-правові засади нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування у їх взаємодії: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 20 с.
 42. Лактіонов В. О. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з органами державної влади в регулюванні соціального захисту населення: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2007. 20 с.
 43. Лановюк Л. П. Розвиток місцевого самоврядування в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні (90-ті роки ХХ століття - початок ХХІ століття): дис. ... канд. іст. наук. Луганськ, 2003. 223 с.
 44. Лебединська Г. О. Політико-стабілізаційна роль місцевого самоврядування в умовах суспільно-політичної трансформації сучасної України: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2004. 217 с.
 45. Лихачов С. В. Діяльність органів внутрішніх справ та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення громадської безпеки: теорія та

- практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Одеса, 2010. 38 с.
46. Луценко В. І. Податково-бюджетна політика місцевого розвитку за умов децентралізації фінансової системи України: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Краматорськ, 2017. 20 с.
 47. Максакова Р. М. Вибори до органів місцевого самоврядування: проблеми теорії і практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 223 с.
 48. Маліков С. В. Принципи місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2012. 225 с.
 49. Малярчук А. К. Наповнення місцевих бюджетів в умовах розширення бюджетних прав органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. екон. наук. Тернопіль, 2005. 256 с.
 50. Медведчук В. В. Конституційний процес в Україні: організація державної влади і місцевого самоврядування: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1996. 218 с.
 51. Мельник А. Г. Компетенція органів місцевого самоврядування первинного рівня у сфері регулювання земельних відносин: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2015. 16 с.
 52. Мех О. В. Служби із зв'язків з громадськістю в органах виконавчої і законодавчої влади та місцевого самоврядування на сучасному етапі розвитку України: дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2003. 171 с.
 53. Могілевський В. С. Роль місцевого самоврядування в становленні національного та глобального конституціоналізму: питання взаємодії та ефективності: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
 54. Молчанова Ю. Ю. Муніципальне регулювання здійснення членами територіальної громади права на участь у місцевому самоврядуванні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 20 с.
 55. Музиченко Г. В. Реалізація принципів демократії в сучасній системі місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2004. 201 с.
 56. Мусєєв М. С. Управління органами місцевого самоврядування інфраструктурним розвитком міста обласного значення: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Запоріжжя, 2015. 20 с.
 57. Мусієнко О. П. Адміністративно-правові заходи запобігання та протидії корупції в органах виконавчої влади і місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 22 с.
 58. Назарко А. Т. Міське самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 23 с.
 59. Наумова К. І. Правові акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування в системі джерел муніципального права в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
 60. Ніколаєв О. Т. Матриця місцевого самоврядування в Україні: моделювання, можливості, прогнозування: дис. ... канд. політ. наук. Одеса, 2003. 209 с.

61. Нікулін В. А. Адміністративно-правове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування з питань реклами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 18 с.
62. Новак А. О. Конституційно-правове регулювання здійснення органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
63. Новак О. М. Конституційно-правові засади формування органів місцевого самоврядування в країнах Європи: порівняльно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 18 с.
64. Панасюк С. А. Принципи Європейської хартії місцевого самоврядування та актуальні проблеми їх імплементації в законодавство України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2015. 20 с.
65. Пастернак О. М. Суб'єкти правових відносин у сфері місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 240 с.
66. Первомайський О. О. Участь територіальної громади у цивільних правовідносинах: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2003. 202 с.
67. Переверзєва А. В. Комплексний розвиток людських ресурсів територіальних громад умовах децентралізації: регіональний вимір: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2019. 39 с.
68. Петришин О. О. Правові засади місцевого самоврядування в зарубіжних країнах та Україні: теоретико-правовий та порівняльний аналіз: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 19 с.
69. Петришина М. О. Нормотворча діяльність в органах місцевого самоврядування в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2010. 222 с.
70. Петрученко К. І. Нормативно-правові акти місцевого самоврядування як джерело права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 18 с.
71. Пилипишин П. Б. Конституційно-правова відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 21 с.
72. Півцаєва В. О. Участь громадян у прийнятті управлінських рішень органами місцевого самоврядування: дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2010. 235 с.
73. Полякова К. В. Господарська компетенція органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2019. 16 с.
74. Пянковський В. В. Адміністративно-правові засади реалізації прав людини у об'єднаних територіальних громадах в умовах децентралізації: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2018. 20 с.
75. Рогуля А. О. Функції органів місцевого самоврядування в організації безпеки життєдіяльності територіальних громад України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2019. 20 с.
76. Рум'янцев Ю. В. Концептуально-методологічні засади протидії вчиненню корупційних правопорушень службовцями органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 20 с.
77. Русанова С. Ю. Гарантії прав територіальної громади: конституційно-

- правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2011. 18 с.
78. Рушак І. Я. Органи місцевого самоврядування та їх посадові особи як учасники адміністративного судочинства в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 18 с.
 79. Савенко Л. О. Статус інституту місцевого самоврядування у вимірах сучасної комунікативної парадигми: дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2005. 228 с.
 80. Савицький В. Т. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування України: дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2006. 300 с.
 81. Самойленко Л. Я. Розвиток місцевого самоврядування як чинник волевиявлення та самоорганізації населення у громадянському суспільстві: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2010. 256 с.
 82. Сидор М. Я. Адміністративно-правові аспекти взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 19 с.
 83. Сидоренко Н. О. Органи місцевого самоврядування України як суб'єкти міжнародного співробітництва в умовах європейської інтеграції: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2014. 20 с.
 84. Смоляр О. А. Державний та громадський контроль у сфері місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2017. 20 с.
 85. Спасів Н. Я. Сучасна парадигма фінансів об'єднаних територіальних громад: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Тернопіль, 2020. 40 с.
 86. Ставнійчук А. П. Місцевий референдум як форма безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 18 с.
 87. Стрельцов В. Ю. Державний фінансовий контроль діяльності органів місцевого самоврядування: дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2005. 210 с.
 88. Сьох К. Я. Конституційне право громадян на службу в органах місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2015. 20 с.
 89. Телицька В. А. Взаємодія органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади у сфері надання адміністративних послуг: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2016. 20 с.
 90. Тісногуз В. В. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації в управлінні суспільними справами на місцевому рівні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2009. 20 с.
 91. Тупіцин В. М. Організаційне забезпечення діяльності представницького органу місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2015. 20 с.
 92. Федоров І. В. Роль органів місцевого самоврядування в становленні соціальної роботи в територіальній громаді: дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2011. 236 с.

93. Хоменко В. О. Інструменти діяльності органів місцевого самоврядування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. 18 с.
94. Чапала Г. В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: дис. ... канд. юрид. наук. Хакрів, 2005. 214 с.
95. Чернеженко О. М. Конституційні основи місцевого самоврядування в державах-учасниках Європейського Союзу і в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук Київ, 2019. 40 с.
96. Чумакова О. В. Шляхи розвитку місцевого самоврядування України в контексті досвіду держав Європейського Союзу: дис. ... канд. наук з держ. упр. Донецьк, 2008. 200 с.
97. Шаталова О. М. Управління професійною адаптацією посадових осіб місцевого самоврядування України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2018. 20 с.
98. Шпак Ю. А. Нормотворчість органів місцевого самоврядування в Україні: теоретико-правовий вимір: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2016. 16 с.
99. Щебетун І. С. Організаційно-правові гарантії місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2002. 20 с.
100. Ющенко Т. В. Процесуальна правосуб'єктність органів місцевого самоврядування в адміністративному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Дніпро, 2019. 16 с.
101. Ярмистий М. В. Формування адміністративної компетентності державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Дніпро, 2014. 20 с.

Монографії:

1. Алексєєв В. М. Власність територіальних громад в Україні: шляхи розвитку: моногр. Чернівці: Технодрук, 2007. 335 с.
2. Артеменко А. Г. Місцеве самоврядування в Україні: євроінтеграційний шлях: моногр. Київ: Рідна мова, 2016. 805 с.
3. Баймуратов М. О. Європейські стандарти регіонального самоврядування: актуальні питання конституційно-правового забезпечення в Україні: моногр. Одеса: Фенікс, 2013. 215 с.
4. Баймуратов М. О. Роль юридичної служби органу місцевого самоврядування в формуванні та функціонуванні правового простору локальної демократії: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 326 с.
5. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні: моногр. / Заг. ред. В. Ф. Погорілка. Київ: Ін Юре, 2003. 511 с.
6. Батанов О. В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Київ: Юридична думка, 2010. 653 с.
7. Батанов О. В. Територіальна громада-основа місцевого самоврядування в Україні: моногр. Київ: ІДП ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.

8. Батанов О. В., Бесчастний В. М., Делія Ю. В. Правові акти місцевого самоврядування: нариси про юридичну природу: моногр. Донецьк: ДЮІ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 234 с.
9. Беззубко Л. В., Кольцова Д. В. Органи самоорганізації населення: проблеми і шляхи рішення: моногр. Донецьк: Норд-Прес, 2006. 122 с.
10. Беззубко Л. В., Стойка А. В. Взаємодія органів місцевого самоврядування і громадськості: моногр. Донецьк: Норд-комп'ютер, 2006. 204 с.
11. Белец Ж. А. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації влади в Україні: моногр. Київ: Рідна мова, 2016. 742 с.
12. Віліжінський В. М. Реформування системи місцевого самоврядування в Україні з урахуванням національних традицій врядування: моногр. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2016. 180 с.
13. Грищенко І. М. Феномен лідерства в системі місцевого самоврядування: теорія, методологія, практика: моногр. Київ: НАДУ, 2016. 319 с.
14. Делія Ю. В., Погорілко В. Ф. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні: проблеми теорії та практики: моногр. Донецьк: ДЮІ МВС при ДНУ, 2004. 277 с.
15. Дробуш І. В. Соціальна функція місцевого самоврядування в Україні та конституційно-правові проблеми її реалізації: моногр. Рівне: Овід, 2015. 536 с.
16. Іванський А. Й. Місцеве самоврядування та захист майнових прав територіальної громади: моногр. Одеса: Гельветика, 2019. 229 с.
17. Кузькін Є. Ю. Фінансовезабезпечення фіскального простору місцевого самоврядування: моногр. Харків: Технологічний Центр, 2019. 263 с.
18. Куйбіда В. С. Відповідальність представницьких органів місцевого самоврядування в Україні: реалії та перспективи: моногр. Київ: НАДУ, 2016. 323 с.
19. Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: моногр. Київ: МАУП, 2004. 432 с.
20. Куц Ю. О. Територіальна громада: управління розвитком: моногр. Харків: Константа, 2013. 540 с.
21. Любченко П. М. Конституційно-правові основи розвитку місцевого самоврядування як інституту громадянського суспільства: моногр. Харків: Одиссей, 2006. 352 с.
22. Мельник А. Г. Компетенція органів місцевого самоврядування первинного рівня в сфері регулювання земельних відносин: конституційно-правовий аспект: моногр. Ужгород: Гельветика, 2016. 207 с.
23. Мельник І. В. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: моногр. Київ: Вентурі, 2005. 437с.
24. Мочков О. Б. Територіальна громада в реалізації місцевої демократії: моногр. Київ: АртЕк, 2019. 266 с.
25. Овчаренко В. А. Місцеве самоврядування в Україні: історичні витоки,

- становлення та перспективи: моногр. Київ: Логос, 2014. 911 с.
26. Окорський В. П. Організаційно-економічні засади реформування інститутів місцевого самоврядування та їх вплив на сталий розвиток об'єднаних територіальних громад (на прикладі Рівненської області): моногр. Рівне, 2018. 363 с.
 27. Переверзева А. В. Вплив людських ресурсів на формування та розвиток територіальних громад: регіональний вимір: моногр. Запоріжжя: ЗНУ, 2018. 339 с.
 28. Петришин О. О. Правові засади місцевого самоврядування в зарубіжних країнах та Україні: теоретико-правовий та порівняльний аналіз: моногр. Харків: Право, 2014. 189 с.
 29. Потіп М. М. Розмежування компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування: моногр. Дніпро, 2015. 186 с.
 30. Сидор М. Я. Адміністративно-правові аспекти взаємодії місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування: моногр. Львів: Ліга Прес, 2016. 191 с.
 31. Слосанська Г. І. Соціальна робота в територіальній громаді: теорії, моделі та методи: моногр. Тернопіль: Осадца Ю. В. , 2018. 381 с.
 32. Собченко Л. Проблеми функціонування органів самоорганізації населення та їх взаємодії з органами місцевого самоврядування: моногр. Київ: К.І.С., 2014. 173 с.
 33. Тодика Ю. М. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів: моногр. Харків: Право, 2009. 540 с.
 34. Труфен А. О. Місцеві фінанси в сучасних умовах проведення бюджетної децентралізації в Україні: моногр. Запоріжжя: КПУ, 2016. 328 с.
 35. Упоров И. В., Грицай В. В. Полномочия депутата представительного органа муниципального образования: проблемы правового регулирования и реализации: моногр. Москва: Юрлитинформ, 2016. 199 с.
 36. Фролов О. О. Принцип державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування в Україні: конституційно-правове регулювання і практика реалізації: моногр. Харків: Юрайт, 2014. 188 с.
 37. Чернеженко О. М. Місцеве самоврядування в Україні та державах учасницях ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі: моногр. Київ: Ліра-К, 2018. 379 с.
 38. Шамрай В. В. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: моногр. Одеса: Фенікс, 2018. 358 с.
 39. Яценко М. А. Ефективність діяльності органів місцевого самоврядування: моногр. Одеса: Фенікс, 2013. 102 с.

Наукові статті:

1. Kuzmenko N. Legal effects of unlawful local government acts. *Leges si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 81-86.
2. Абрамчук Н. Р. Територіальна громада в Україні: стан та перспективи

- розвитку. *Вісник Дніпропетровського університету*. 2012. № 9/2. С. 3-7.
3. Андрусів Л. М. Особливості оприлюднення нормативно-правових актів органів місцевого самоврядування. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія: Право*. 2019. № 8. С. 8-14.
 4. Артеменко І. Органи місцевого самоуправління як учасники адміністративного судопроизводства в Україні: вопросы сегодншнього дня. *Leges si Viata*. 2016. № 10, ч. 1. С. 3-7.
 5. Артеменко І. А. Види адміністративно-процесуальних відносин за участю органів місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 6. С. 43-47.
 6. Атаманчук Н. І. Місцеві податки і збори України: сучасний стан та перспективи реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 31. С. 102-105.
 7. Баймуратов М. М. Децентралізація повноважень публічної влади в Польщі як засіб формування компетенції місцевого самоврядування: досвід для України. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2014. № 7. С. 138-147.
 8. Баймуратов М. М. Децентралізація та компетенція місцевого самоврядування в Україні. *Віче*. 2015. № 12. С. 14-17.
 9. Баранова Ц. С. Територіальна громада в умовах децентралізації: реалії та перспективи. *Слово Національної школи суддів України*. 2019. № 1. С. 153-162.
 10. Батанов О. В. Концептуальні засади співвідношення функцій територіальних громад з функціями місцевих органів державної виконавчої влади. *Право України*. 1999. № 5. С. 25-26.
 11. Батанов О. В. Децентралізація та місцеве самоврядування у гендерному вимірі: вітчизняний досвід та міжнародні стандарти. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2018. № 3. С. 48-54.
 12. Батанов О. В. Конституційне забезпечення організації місцевого самоврядування в Україні: проблеми формування та шляхи розвитку. *Право України*. 2016. № 6. С. 60-69.
 13. Батанов О. В. Концептуальні аспекти реформи конституційної моделі місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2009. № 12. С. 117-125.
 14. Батанов О. В. Місцеве самоврядування в Україні в контексті реалізації принципу верховенства права. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2008. № 11-12. С. 38-46.
 15. Батанов О. В. Народовладдя та муніципальна влада: феноменологія співвідношення і взаємодії. *Право України*. 2019. № 10. С. 175-194.
 16. Батанов О. В. Територіальна громада-первинний суб'єкт муніципальної влади в країні: поняття та ознаки. *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2008. № 2 (12). С. 51-57.

17. Батанов О. Функції територіальних громад як специфічних суб'єктів конституційного права. *Право України*. 1998. № 7. С. 12-14.
18. Батечко А. І. Організація управління конфліктами в органах місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 30-33.
19. Бедний О. Адміністративно-правове регулювання створення посади та визначення посадових повноважень в органах місцевого самоврядування. *Evropský politický and law diskurz*. 2016. № 3, ч. 5. С. 57-62.
20. Бец Б. Б. Формування та розвиток об'єднаних територіальних громад в Україні. *Вісник Одеського національного університету*. 2019. № 6. С. 35-43.
21. Бідей О. Колізійність імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування в національне законодавство України. *Право України*. 2008. № 11. С.103-108.
22. Бодак Н. Местное управление и местное самоуправление в государствах Восточной Европы. *Leges si Viata*. 2016. № 4, ч. 2. С. 5-9.
23. Борденюк В. Децентралізація державної влади та місцеве самоврядування: поняття, суть та форми. *Право України*. 2005. № 1. С. 21-25.
24. Борденюк В. Деякі проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування у містах з районним поділом. *Право України*. 2001. № 2. С. 53-54.
25. Борденюк В. Діалектика співвідношення самоврядування, місцевого самоврядування і державного управління. *Право України*. 2002. № 12. С. 118-120.
26. Борденюк В. Механізм державного управління як система органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. *Право України*. 2005. № 6. С. 16-20.
27. Борденюк В. Місцеве самоврядування в механізмі держави: конституційно-правовий аспект. *Право України*. 2002. № 4. С. 12-18.
28. Борденюк В. Сільський, селищний, міський голова у механізмі здійснення місцевого самоврядування: конституційно-правові аспекти. *Право України*. 2011. № 2. С. 208-215.
29. Брагіна Ю. А. Напрями вдосконалення організаційно-правових засад місцевого самоврядування в Україні *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 49. С. 65-70.
30. Бурбика В. Понятие и особенности взаимодействия органов местного самоуправления с правоохранительными органами. *Leges si Viata*. 2017. № 1, ч. 2. С. 21-24.
31. Бурбика В. Процедури взаємодії органів місцевого самоврядування з правоохоронними органами. *Верховенство Права*. 2017. № 1 (30). С. 70-75.
32. Волошина Я. Нормативно-правовые акты местного самоуправления: понятие и особенности. *Leges si Viata*. 2018. № 4, ч. 2. С. 22-25.

33. Гайдар М. Є. Проблеми децентралізації та добровільного об'єднання територіальних громад в Україні: конституційно-правове забезпечення та сучасні законопроектні ініціативи. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2019. № 84. С. 75-85.
34. Галус О. О. До питання про визначення меж муніципально-правового регулювання. *Університетські наукові записки*. 2019. № 1-2. С. 38-48.
35. Георгиевский Ю. Нормативные способы и модели установления компетенции органов государственной власти и органов местного самоуправления. *Leges si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 30-33.
36. Гілін Є. Розвиток управління діяльністю органів місцевого самоврядування та запровадження у нього інноваційних технологій після набуття Україною статусу незалежної держави. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 1, ч. 1. С. 27-31.
37. Гірняк В. О. Спроможна міська громада як суб'єкт комунальної власності в Україні: муніципально-правове забезпечення. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2019. Вип. 8. С. 73-82.
38. Гладілін В. М. Яницька В. Ю. Децентралізація об'єднаних територіальних громад. *Містобудування та територіальне планування*. 2019. № 71. С. 115-126.
39. Гладка Т. І. Децентралізація влади в Україні як засіб посилення демократії та підвищення її стабільності. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 12. 3 с.
40. Глипка А. О. Досвід децентралізації у зарубіжних країнах як важливий аспект реформування місцевого самоврядування в Україн. *Держава і право. Серія: Політичні науки*. 2017. Вип. 77. С. 138-148.
41. Глущенко Ю. Міське самоврядування в Україні: проблеми розвитку та фінансового забезпечення. *Державне управління та міське самоврядування*. 2015. Вип. 4. С. 244-255.
42. Головченко В. Конституційні принципи місцевого самоврядування. *Право України*. 1998. № 3. С. 13-14.
43. Горян Е. Місцеві органи влади на українських землях (за часів Київської Русі до 1861 р.). *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 9. С. 101-103.
44. Гудзь І. Г., Шамрук М. Ю. Особливості адміністративного правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. № 5. С. 198-200.
45. Данількевич М. Статут територіальної громади міста – нове явище в праві України. *Право України*. 2002. № 4. С. 27-29.
46. Делія Ю. В. Компетенційні спори: причини і шляхи їх подолання. *Право України*. 2000. № 6. С. 32-33.
47. Делія Ю. В. Міське самоврядування як суб'єкт конституційних правовідносин. *Право України*. 1999. № 11. С. 24-26.
48. Делія Ю. В. Юридична відповідальність органів та посадових осіб

- місцевого самоврядування. *Право України*. 2003. № 10. С. 29-32.
49. Дем'яненко Т. І. Правове регулювання бюджетних повноважень як категорії фінансової діяльності органів місцевого самоврядування України. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12 (169). С. 48-52.
50. Демиденко В. О. Поняття, юридичний зміст і види методів муніципального права України *Філософські та методологічні проблеми права*. 2018. № 1-2. С. 82-94.
51. Денчук Р. О. Органи місцевого самоуправління як суб'єкти управління комунальної власністю. *Юридична Україна*. 2005. № 3. С. 64-68.
52. Донченко О. Принципи законності в діяльності місцевого самоврядування. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 2, ч. 2. С. 72-75.
53. Дорохін Д. В. Проблема визначення фінансової основи місцевого самоврядування в Європейській хартії місцевого самоврядування. *Юридична Україна*. 2007. № 1. С. 35-39.
54. Дробуш І. В. Розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів державної виконавчої влади. *Право України*. 2001. № 10. С. 20-24.
55. Друцул Т. І. Поняття органів публічної адміністрації як складової частини державного апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 5. С. 21-24.
56. Дубняк М. Законодательное регулирование информационного взаимодействия в местном самоуправлении европейских стран. *Leges et Viata*. 2017. № 4, ч. 2. С. 31-35.
57. Єлісеєва І. О. Конституційний дуалізм місцевого самоврядування в Україні. *Форум права*. 2017. № 2. С. 52-58.
58. Ємельяненко К. О. Трансформація повноважень органів місцевого самоврядування в процесі їх реформування. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 269-283.
59. Журавель Я. В. Класифікація органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 4. С. 61-65.
60. Журавель Я. В. Проблеми призначення виборів до органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 8. С. 100-101.
61. Журавель Я. В. Форми управлінської діяльності органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 5. С. 113-116.
62. Журавель Я. В. Щодо питання про участь негромадян у здійсненні місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2006. № 8. С. 75-78.
63. Журавський В. Питання реформування місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2005. № 11. С. 24-26.
64. Загуменник В. І. Порівняльний аналіз законодавства про вибори народних депутатів до органів місцевого самоврядування. *Право*

- України. 2005. № 10. С. 7-11.
65. Задорожня Г. В. Специфіка нормотворчої діяльності органів місцевого самоврядування. *Право України*. 2007. № 6. С.18-22.
66. Задорожня Г. В. Форми роботи постійних комісій міських рад: теоретично-практичний аспект. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 1. С. 66-72.
67. Заяць І. Я. Місцеве самоврядування: генеза законодавства та політики. *Право України*. 2009. № 12. С. 126-133.
68. Ільницький М. С. Місцеве самоврядування як форма народного волевиявлення. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 28-37.
69. Калиновська Т. О. Вимоги легітимності нормативно-правових актів місцевих рад. *Право України*. 2010. № 12. С. 283-287.
70. Калиновська Т. О. Класифікація правових актів місцевого самоврядування. *Право України*. 2009. № 10. С. 219-222.
71. Калиновський Б. В. Державні гарантії здійснення конституційних принципів місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2005. № 9. С. 15-19.
72. Калиновський Б. В. Інституційні гарантії здійснення місцевого самоврядування в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 10. С. 97-103.
73. Калінкін А. С. Місцеве самоврядування як форма втілення конституційної децентралізації: проблеми визначення та інтерпретації. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 315-325.
74. Кириченко Л. С. Народовладдя і місцеве самоврядування в Україні. *Право України*. 2001. № 6. С. 92-101.
75. Кіріка Д. В. Вплив місцевого самоврядування на демократичну трансформацію державної влади в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 32-36.
76. Кіселичник В. П. Міське право як самоврядне право громади (на прикладі міста Львова). *Вісник Конституційного Суду України*. 2014. № 6. С. 90-97.
77. Коваль В. В. Щодо законодавчого врегулювання статусу сільських селищних міських голів. *Право України*. 2000. № 1. С. 44-46.
78. Ковріга О. Відповідальність органів місцевого самоврядування за неправомірні дії. *Право України*. 2001. № 2. С. 57-59.
79. Коломоєць Т. Методи контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування України при реалізації ними повноважень у сфері публічного управління: пошук оптимального варіанту. *Юридична Україна*. 2012. № 4. С. 20-24.
80. Комиссаров С. Международно-правовое обеспечение деятельности местной (муниципальной) полиции в Украине. *Leges si Viata*. 2018. № 5, ч. 2. С. 94-98.

81. Компанієць М. М. Організаційні та організаційно-правові форми діяльності органів місцевого самоврядування в організації та здійсненні безоплатної правової допомоги. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2019. Вип. 85. С. 31-56.
82. Кондратинский. Модель формирования гражданских компетентностей территориальных общин. *Leges si Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 63-66.
83. Корнієнко М. Місцеве самоврядування: системний аналіз. *Право України*. 2013. № 3-4. С. 348-355.
84. Корнієнко М. Районні у містах ради як конституційний інститут. *Право України*. 2011. № 2. С. 201-207.
85. Короєд С. О. Договірне регулювання делегованих повноважень в динаміці правовідносин при здійсненні місцевої публічної влади. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2016. № 71. С. 160-173.
86. Косик С. Розвиток місцевого самоврядування в Україні. *Економіка. Фінанси. Право*. 2002. № 4. С. 32-33.
87. Косінській В. Процесуальні особливості здійснення повноважень органами місцевого самоврядування. *Право України*. 2000. № 5. С. 17-19.
88. Костицький В. Місцеве самоврядування як окрема гілка публічної влади. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 1. С. 48-50.
89. Котенко Т. В. Взаємодія місцевого самоврядування та громадянського суспільства: функціональний аналіз. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 141-148.
90. Котенко Т. Тенденції розвитку функцій місцевого самоврядування в умовах розбудови громадянського суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 80-84.
91. Кошіль Н. М. Кодифікація в статутах актів місцевих рад із питання участі населення в здійсненні місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. № 5. С. 16-19.
92. Кравчук В. М. Громадський контроль у сфері місцевого самоврядування: проблеми ефективності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 16-20.
93. Кравчук М. Ю. Правовий аналіз етапів становлення і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 67-69.
94. Крестева Ю. Місцеве самоврядування в Україні: політико-правове оформлення. *Нова політика*. 2001. № 6. С. 18-23.
95. Крипак А. Правовое обеспечение реализации публичной политики формирования самодостаточных территориальных громад в Украине. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 76-79.
96. Кругляк Д. М. Імплементация принципів європейської хартії місцевого самоврядування як чинник формування національної моделі

- місцевого самоврядування *Гілея: науковий вісник*. 2019. № 149 (1). С. 98-102.
97. Крупчан О. Фомування компетенції місцевих органів публічної влади шляхом делегування повноважень. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 14-20.
98. Крусян А. Территориальная громада и публичная власть в современной Украине. *Юридический вестник*. 2002. № 3. С. 96-102.
99. Куйбіда В. Поняття місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 1998. № 5. С. 17-21.
100. Кулик Т. Реалізація жителями столиці України права на місцеве самоврядування: проблеми та перспективи. *Юридична Україна*. 2011. № 10 (106). С. 10-14.
101. Кулі-Іванченко К. К. Конституційна модель місцевого самоврядування в Україні. *Юридичний вісник*. 2007. № 1. С. 54-57.
102. Кулі-Іванченко К. К. Конституційно-правова характеристика предмета договору на соціальне замовлення органів місцевого самоврядування в Україні за колом осіб. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 57-60.
103. Курусь Т. В. Стан дослідження проблеми нормотворчої діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 21-24.
104. Кушніренко О. Права іноземців на участь у місцевому самоврядуванні. *Віче*. 2003. № 4. С. 78-79.
105. Ладиченко В. В. Особливості правового регулювання місцевого самоврядування в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 2. С. 32-34.
106. Лемешенко К. Б. Про місцеве самоврядування як форму правління в українській державі. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 2. С. 45-49.
107. Лисенко О. Трансформація правового статусу органів місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів. *Право України*. 2009. № 4. С. 132-137.
108. Літвінова О. Судовий захист прав органів місцевого самоврядування як одна з найважливіших гарантій місцевого самоврядування. *Право України*. 2010. № 12. С. 272-278.
109. Лукашенко А. Органи самоорганізації населення як форма впровадження місцевої демократії в Україні. *Право України*. 2010. № 6. С. 175-179.
110. Лукашенко А. Повноваження органів в самоорганізації населення та статус їх керівників. *Юридична Україна*. 2010. № 11 (95). С. 50-55.
111. Любченко П. Місцеве самоврядування в Україні. *Право України*. 2009. № 12. С. 85-100.
112. Любченко П. Місцеве самоврядування в Україні: концептуальні підходи реформування. *Право України*. 2009. № 5. С. 55-58.

113. Любченко П. Народовладдя та місцеве самоврядування: сутність і взаємообумовленість розвитку. *Право України*. 2019. № 10. С. 195-211.
114. Люток О. Місцеве самоврядування – основа формування громадянського суспільства в Україні та зарубіжних країнах. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Юридичні науки*. 2013. Вип. 4. С. 21-25.
115. Лялюк О. Перспективи розвитку територіальної основи місцевого самоврядування в період реформування територіального устрою в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 1. С. 74-79.
116. Майданник О. Становлення та розвиток української моделі місцевого самоврядування. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. 2018. № 1. С. 55-59.
117. Манжула А. Адміністративно-правове положення місцевих органів влади. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 2. С. 69-73.
118. Матіос А. Державне управління в умовах адміністративно-правової реформи. *Юридична Україна*. 2006. № 2. С. 34-37.
119. Маяченко М. Загальнотеоретичні засади діяльності органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2000. № 7. С. 18-20.
120. Мигович Т. М. Місцеве самоврядування в забезпеченні сталого розвитку країни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2019. Вип. 15 (2). С. 160-166.
121. Михайленко О. В. Місце та аналіз місцевих податків і зборів з урахуванням особливостей змін законодавчо-нормативної бази. *Економіка і суспільство. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2017. Вип. 10. С. 781-785.
122. Мішин С. І. Історичне поняття місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. 2019. № 63. С. 60-72.
123. Мішин С. І. Теоретично-методологічні засади формування системи місцевого самоврядування. *Актуальні проблеми політики*. 2019. № 64. С. 60-77.
124. Мішина Н. В. Принципи українського конституціоналізму (на матеріалах конституційного реформування місцевого самоврядування). *Юридична Україна*. 2009. № 3. С. 21-25.
125. Мішина Н. В. Участь населення у місцевому самоврядуванні: регламентація в концепціях української муніципальної реформи. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2019. № 20. С. 48-53.
126. Могілевський В. С. Місцеве самоврядування як об'єкт міжнародно-правового регулювання та предмет багатосторонніх міжнародних міждержавних угод. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 82. С. 260-286.
127. Мокрицька Н. Виникнення трудових правовідносин із депутатом місцевої ради для праці у ній на постійній основі. *Підприємництво,*

- господарство і право*. 2013. № 3. С. 68-72.
128. Музика О. Повноваження органів місцевого самоврядування на отримання доходів у місцеві бюджети. *Право України*. 2001. № 4. С. 25-27.
129. Муркович Л. І. Форми участі членів територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2013. № 1. 12 с.
130. Мягченко М. Загально-теоретичні засади діяльності органів самоорганізації населення в системі місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2000. № 7. С. 18-20.
131. Неліна Н. В. Місцеве самоврядування як сфера реалізації конституційної правосуб'єктності українського народу. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 104-107.
132. Нестерович В. Ф. Особливості проведення виборів до органів місцевого самоврядування в Україні. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2. С. 52-68.
133. Нікончук А. Сучасний стан та проблеми місцевого самоврядування в Україні. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 100-108.
134. Новак А. Принципы делегирования органам местного самоуправления отдельных полномочий органов исполнительной власти в Украине. *Leges si Viata*. 2016. № 8, ч. 2. С. 120-124.
135. Овакімян М. Становлення та розвиток місцевого самоврядування в Україні. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 2, ч. 1. С. 151-156.
136. Онупрієнко А. Правове регулювання функціонування місцевої влади: світовий і вітчизняний досвід. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 1. С. 90-100.
137. Ославський М. Правові проблеми визначення природи місцевого самоврядування. *Юридична Україна*. 2006. № 2. С. 26-34.
138. Павко А. Концептуальні засади муніципальної політики. *Віче*. 2007. № 3-4. С. 42-43.
139. Падалко В. Служба в органах місцевого самоврядування в Україні: концептуальні проблеми теорії та практики. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 1. С. 117-122.
140. Патицька Х. О. Територіальна громада в політико-правовій практиці сучасної України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. № 4(108). С. 320-328.
141. Пашков О. Співвідношення органів місцевого управління та органів місцевого самоврядування. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 3. С. 47-51.
142. Перепелиця М. Особливості правового регулювання деяких фінансових повноважень органів місцевого самоврядування. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1 (68). С. 148-159.

143. Перощук З. Удосконалення правового забезпечення самостійності місцевих бюджетів як фінансової основи місцевого самоврядування. *Право України*. 2007. № 12. С. 74-77.
144. Петришин О. В. Міжнародні стандарти місцевого самоврядування в контексті євроінтеграційних процесів в Україні. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 84-91.
145. Петришина М. Акти органів і посадових осіб місцевого самоврядування: сутність та особливості. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 1. С. 66-76.
146. Петришина М. Загальна характеристика нормотворчого процесу в органах місцевого самоврядування в Україні. *Право України*. 2010. № 4. С. 29-32.
147. Петришина М. Нормотворчий процес в органах місцевого самоврядування в країнах Прибалтики. *Юридична Україна*. 2012. № 6. С. 19-23.
148. Пеша І. В. Напрями та завдання молодіжної політики на рівні територіальної громади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. № 3. С. 98-103.
149. Писаренко В. Правові аспекти формування фінансової основи місцевого самоврядування в Україні в контексті застосування міжнародних та європейських стандартів і врахування зарубіжного досвіду. *Право України*. 2009. № 11. С. 207-211.
150. Письменний І. В. Територіальні громади як суб'єкти активного розвитку громадянського суспільства в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. № 1. С. 144-149.
151. Підкуйко О. О. Потенціал самоврядування сучасної територіальної громади: теоретико-методологічний підхід. *Теорія та практика державного управління*. 2010. № 1. С. 196-202.
152. Піонтковська О. О. Проблематика процесу децентралізації державної влади і розвитку місцевого самоврядування в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 46. С. 207-216.
153. Полякова Ю. О. Громадські ради як консультативно-дорадчі органи при Президенті України. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 136-144.
154. Потапенко С. Характерні риси об'єднаної територіальної громади. *Вісник Академії праці, соціальних відносин та туризму*. 2019. № 2. С. 47-55.
155. Пришляк Г. Контроль народу за діяльністю органів місцевого самоврядування (теоретичний аспект). *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 4. С. 96-99.
156. Прієшкіна О. Децентралізація державної влади та розширення прав місцевого самоврядування: проблеми і перспективи. *Право України*. 2006. № 11. С. 86-89.
157. Прокопа О. Сільське поселення в системі місцевого самоврядування.

- Право України*. 1998. № 7. С. 12-14.
158. Пухтинський М. Проблеми трансформації територіальної організації влади та місцевого самоврядування в контексті розвитку конституційного процесу в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 68-77.
159. Рахімкулов Е. Місцеве самоврядування і його ресурсні можливості. *Віче*. 2002. № 6. С. 39-44.
160. Роговенко О. В. Поняття та характеристика суб'єктів муніципальної правотворчості з позиції нових методологічних підходів. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 72-79.
161. Руднева О. правова природа відповідальності органів місцевого самоврядування. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 3. С. 81-86.
162. Руснак Л. Поняття місцевого самоврядування: проблема визначення та трактування. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 104-106.
163. Савчин М. В. Реформування місцевого самоврядування в Україні у контексті соціетального конституціоналізму. *Право України*. 2014. № 9. С. 116-125.
164. Сарнецька Я. А. Місцеве самоврядування: еволюція сутності та статусу. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 87-92.
165. Светлова И. А. Местное самоуправление как политико-правовой институт в системе управления обществом и государством. *Право и политика*. 2001. № 6. С. 27-31.
166. Семкова М. Історія місцевого самоврядування в українській державі. *Економіст*. 2004. № 11. С. 45-47.
167. Сенчук В. Л. Місцеве самоврядування і демократична держава: діалектика взаємозв'язку і взаємної детермінації. *Юридична Україна*. 2009. № 6. С. 17-23.
168. Серьогін В. Децентралізація і місцеве самоврядування у контексті зміцнення народовладдя в Україні. *Право України*. 2019. № 10. С. 158-174.
169. Серьогіна С. Г. Удосконалення місцевого самоврядування в Україні в умовах демократизації та консолідації суспільства. *Право України*. 2014. № 4. С. 107-115.
170. Сидорчук Л. А. Розуміння сутності охорони громадського порядку органами місцевого самоврядування. *Правові системи*. 2016. № 1-2. С. 16-25.
171. Скрипнюк О. Особливості здійснення місцевого самоврядування та виконавчої влади в місті Києві: питання теорії і практики. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 14-21.
172. Слінько Т. М., Литвиненко Є. В. Становлення територіальної громади як парадигма розвитку місцевого самоврядування. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2. С. 80-83.
173. Слободяник Т. Н. Муніципально-правова відповідальність сільського,

- селищного та міського голови в Україні. *Юридична Україна*. 2015. № 7-8. С. 29-33.
174. Сметана В. В. Методологія дослідження правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 82. С. 62-74.
175. Солдатенко В. В. Історичні та сучасні аспекти розбудови місцевого самоврядування в Україні. *Будівництво України*. 2007. № 1. С. 11-14.
176. Соляник К. Є. Правова форма діяльності органу публічної влади як джерело муніципального права. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 1. С. 92-99.
177. Співак М. В. Законодавче забезпечення державної політики у сфері місцевого самоврядування. *Держава і право. Серія: Юридичні науки*. 2018. Вип. 82. С. 88-99.
178. Стефанік В. Концептуальні основи співвідношення функцій місцевого самоврядування та його органів з функціями держави. *Право України*. 2003. № 11. С. 17-23.
179. Телешун С. О. Структурні елементи вертикалі політичної влади і державного управління та органи місцевого самоврядування. *Право України*. 2001. № 6. С. 28-31.
180. Теплюк М. О. Публічна влада в Україні: визначення поняття і конституційно-правова природа. *Право України*. 2009. № 5. С. 6-23.
181. Тісунова В. М. Діяльність місцевих органів влади в процесі розвитку регіональної економіки. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 3. С. 155-159.
182. Третяк С. М. Створення ефективних і прозорих органів місцевого самоврядування в процесі розбудови українського громадянського суспільства. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. № 3. С. 24-27.
183. Тулик І. І. Основні повноваження органів державної влади у сфері місцевого самоврядування. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 85-87.
184. Утченко К. Ю. Актуальні зміни до Основного Закону України: в контексті децентралізації влади. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 8. С. 72-80.
185. Француз А. Й. Співвідношення державного управління та самоврядування у розвитку політичних систем демократичного типу. *Юридична думка*. 2005. № 6. С. 19-22.
186. Хоменець Р. Б. Інституційні проблеми визначення місцевого самоврядування. *Юридический вестник*. 2001. № 4. С. 129-131.
187. Хоменець Р. Б. Історико-правові аспекти господарської діяльності територіальної громади. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 1. С. 20-24.
188. Хоменець Р. Б. Окремі аспекти наукового пізнання місцевого самоврядування. *Право України*. 2002. № 11. С. 27-29.

189. Хоменець Р. Б. Особливості правового статусу фізичних осіб як суб'єктів місцевого самоврядування. *Право України*. 2001. № 11. С. 36-38.
190. Хоменець Р. Б. Участь населення у вирішенні питань місцевого значення. *Право України*. 2000. № 7. С. 21-22.
191. Хоменець Р. Б. Щодо визначення поняття місцевого самоврядування. *Право України*. 2002. № 4. С. 29-31.
192. Хохленко О. М. Функції органів місцевого самоврядування в контексті проведення реформи децентралізації *Dictum factum*. 2019. № 2. С. 63-69.
193. Чапала Г. Місцеве самоврядування і громадянське суспільство: проблема співвідношення. *Право України*. 2004. № 2. С. 127-134.
194. Чапля О. В. Організаційно-правова форма місцевого самоврядування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. № 1. С. 82-85.
195. Чернега Р. Т. Місцеве самоврядування в Україні неможливе без участі в ньому громадян. *Юридична Україна*. 2005. № 2. С. 12-16.
196. Чмелюк В. В. Роль місцевих державних адміністрацій та місцевих рад в системі органів виконавчої влади України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 142-148.
197. Шаповал В. Д. Методи діяльності сільського, селищного та міського голів. *Вісник Запорізького юридичного інституту*. 2006. № 1. С. 9-19.
198. Шаповал В. Д. Сутнісні характеристики місцевого самоврядування. *Право України*. 2002. №3. С. 48-54.
199. Юр'єв С. Є. «Новий формат» місцевих виборів 2010. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 10. С. 12-22.
200. Янюк М., Бориславська О. Правове регулювання взаємодії місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій: проблеми делегування повноважень. *Право України*. 2006. № 6. С. 19-24.
201. Яцунська О. Місцеве самоврядування. Історико-правові аспекти світового та українського досвіду. *Віче*. 2000. № 7. С. 39-48.

ТЕМА 15. ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ

Поняття, принципи та система територіального устрою України. Конституційне закріплення форми державного устрою як відносно децентралізованої унітарної держави. Система адміністративно-територіального устрою. Види адміністративно-територіальних одиниць. Автономія: поняття, види та їх характеристика. Автономна Республіка Крим – територіальна автономія у складі України. Основи конституційного статусу Автономної Республіки Крим. Самоврядні повноваження Автономної Республіки Крим. Верховна Рада Автономної Республіки Крим: компетенція та організація роботи. Рада Міністрів Автономної Республіки Крим: склад та повноваження. Представництво Президента України. Взаємодія органів державної влади Автономної Республіки Крим.

Територіальний устрій, по суті, є територіальною організацією публічної влади у державі.

Відповідно до ст. 2 Основного Закону суверенітет України поширюється на всю її територію. Власне, суверенітет держави, який із часів Ж. Бодена (XVI ст.) характеризується «ознаками верховенства, абсолютності, єдності, постійності, незалежності», складно реалізувати без повного контролю державою своєї території.

Україна наділена виключним правом здійснювати на своїй території всю повноту державної влади і виступати від імені народу, який проживає на цій території, незалежним суб'єктом міжнародних відносин. У межах своїх територіальних кордонів суверенна держава – єдиний офіційний представник усього Українського народу, об'єднаного за ознакою громадянства.

Територія держави – це простір, зафіксований державним кордоном, на який поширюється суверенітет держави. Територія держави є невіддільною ознакою державності, просторовою межею державної влади. Держава розпоряджається своєю територією, яка може складатись із сухопутної, водної, повітряної її частини та континентального шельфу. Держава здійснює повну й виключну владу в межах своєї території¹.

Територія держави є матеріальним вираженням верховенства і незалежності народу, який проживає на ній. Тільки народ в цілому володіє правом розпоряджатися своєю територією. Будь-який етнос, який проживає на території держави, має право на культурно-національне самовизначення (розвиток). Відмежування держави як явища статичного, одномоментного, певної системи інститутів і ознак, що існує на даний конкретний період, від державності як континууму, що розгортається в часі і просторі процесу самовираження народу, сприяє формуванню територіальної свідомості. Територіальна свідомість як процес самовираження людей з територіями

¹ Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект: монографія. Київ: Академія, 2013. С. 14.

передбачає право цих людей визначати межі цих територій¹.

Територія держави має об'ємно-просторові характеристики та охоплює:

- сухопутну територію;
- водні простори (внутрішні морські води і територіальне море);
- повітряну територію (простір над сухопутною і водною територіями, умовно до космічного простору);
- підземну територію (простір під сухопутною і водною територіями до технічно доступної глибини).

Особливий правовий режим, що регулюється насамперед міжнародним правом, мають:

- континентальний шельф;
- виключна (морська) економічна зона.

За своїм змістом категорія «територія держави» визначає правовий режим зв'язку держави з певною територією та її окремими складовими – адміністративно-територіальними одиницями чи суб'єктами федерації у федеративних державах. Для визначення адміністративно-територіального устрою у вітчизняній юридичній навчальній і науковій літературі іноді вживають поняття «адміністративно-територіальний устрій», «адміністративно-територіальний лад», «адміністративно-територіальний поділ держави» та ін.

У науці конституційного права інститут, пов'язаний з поняттям території та кордонів держави, поділу її на окремі територіальні одиниці з певним правовим режимом, називається територіальним устроєм України.

Розрізняють два основних *типи територіального устрою*:

- політико-територіальний;
- адміністративно-територіальний.

Важливим принципом територіального устрою України є **принцип територіального верховенства (суверенітету) держави**, який є системоутворюючим щодо інших принципів цього інституту державного ладу України. Наведений принцип впливає зі ст.ст. 1 і 2 Основного Закону, які визначають суверенність України і передбачають, що державна влада в Україні здійснюється відповідно до Конституції та законів України системою відповідних державних органів на всій території України.

Принцип єдності та цілісності території означає, що складові території України – адміністративно-територіальні одиниці – перебувають між собою у нерозривному зв'язку, визначаються внутрішньою єдністю в межах державного кордону України.

Територія України є недоторканною, а її межі встановлені державним кордоном (ст. 2 Основного Закону). Це конституційне положення дає змогу виявити ще один принцип, споріднений з ключовими принципами територіального устрою України, – **принцип непорушності державного кордону**. Під державним кордоном слід розуміти лінію, що визначає межі її

¹ Бабурин С.Н. Территория государства: Теоретико-правовые проблемы: автореф. дис. ... д-ра юр. наук. Москва, 1998. 50 с.

території та вертикальну поверхню, яка проходить по цій лінії. Правовий режим державного кордону України регулюється Законом України «Про державний кордон України» від 4 листопада 1991 р.

Принцип централізації та децентралізації у здійсненні державної влади має прояв у тому, що за центральними (загальнодержавними) органами держави Конституцією та законами України закріплено право забезпечення внутрішніх і зовнішніх загальнонаціональних інтересів, регулювання всіх сфер суспільного та державного ладу – політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної), екологічної та зовнішньополітичної, а обов'язок захисту суверенітету і територіальної цілісності України визначено Конституцією як найважливішу функцію держави, справу всього Українського народу (ст. 17). За місцевими органами влади закріплено право вирішувати питання регіонального та місцевого значення, сприяючи реалізації загальнодержавних програм.

Важливим принципом територіального устрою України, який визначає сутність і зміст регіональної політики нашої держави, є **принцип збалансованості та соціально-економічного розвитку регіонів з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій**. Цей принцип означає, що держава забезпечує і гарантує право територіальних громад, які з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних та культурних традицій умовно об'єднуються в певні регіони, вирішувати політичні, економічні, соціальні, культурні (духовні) та інші проблеми згідно з інтересами цих громад.

Пріоритетним принципом територіального устрою будь-якої держави є **принцип народного суверенітету**, що визначає виключне право Українського народу здійснювати свою владу на всій території України безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Принцип системності територіального устрою України, закріплений у ст. 133 Конституції, згідно з яким територіальний устрій України має певну систему, що складається з адміністративно-територіальних одиниць, пов'язаних між собою структурними і функціональними зв'язками.

Є й інші інституційні принципи територіального устрою України, визначені у спеціальних законах «Про державний кордон України», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про столицю України - місто-герой Київ» та ін.

Територіальний устрій України – це передбачений і гарантований Конституцією і законами України, іншими нормативно-правовими актами системний, об'єктивний, внутрішньо-єдиний порядок територіального влаштування (організації) суспільства і держави, що розуміється як співвідношення держави в цілому з її складовими частинами, розподілу компетенції між державою та територіальними одиницями. Територіальний

устрій України визначається виключно законами України (п. 13 ч. 1 ст. 92 Конституції України).

Ключові слова:

територіальний устрій України, державний устрій, форма державного устрою України, національно-державний устрій, територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут, принципи територіального устрою України, унітарна держава, проста унітарна держава, складна унітарна держава, централізована унітарна держава, децентралізована унітарна держава, відносно децентралізована унітарна держава, територія держави, адміністративно-територіальний устрій, система адміністративно-територіального устрою України, принципи адміністративно-територіального устрою, адміністративно-територіальна одиниця, населені пункти, села, селища, міста районного значення, міста республіканського та обласного значення, міста зі спеціальним статусом, район у містах, регіони, область, район, сільський округ, селищний округ, автономія, персональна автономія, корпоративна автономія, національно-територіальна (територіальна) автономія, екстериторіальна автономія, політична автономія, адміністративно-національна автономія, автономна республіка, автономна область, автономний округ, Автономна Республіка Крим.

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.
- ❖ Про державний кордон України: Закон України від 4 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.
- ❖ Про Автономну Республіку Крим: Закон України від 17 березня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 11. Ст. 69.
- ❖ Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 29. Ст. 191.
- ❖ Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 грудня 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 5-6. Ст. 43.
- ❖ Про столицю України місто-герой Київ: Закон України від 15 січня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 11. Ст. 79.

Дисертації, автореферати:

1. Алексеєнко І. І. Визначення фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Харків, 2013. 20 с.
2. Балдинюк В. М. Державне регулювання розвитку сільських територій адміністративного району: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2012. 212 с.
3. Возняк Г. В. Бюджетна політика соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах фінансової децентралізації: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2018. 40 с.
4. Гетьман А. Б. Конституційно-правові засади адміністративно-територіального устрою України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 22 с.
5. Гречко О. О. Принципи територіального устрою України: конституційно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2018. 20 с.
6. Динник І. П. Механізми взаємодії держави і громадянського суспільства в умовах децентралізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2019. 20 с.
7. Іщенко О. П. Конституційно-правові основи адміністративно-територіального устрою України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013. 20 с.
8. Колишко Р. А. Децентралізація публічної влади вунітарній державі: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 209 с.
9. Кузьмин В. М. Стратегічне управління соціально-економічним розвитком адміністративно-територіальних одиниць: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Львів, 2009. 20 с.
10. Лелеченко А. П. Децентралізація в системі державного управління в Україні: теоретико-методологічний аналіз: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2005. 197 с.
11. Линьов К. О. Централізація, децентралізація та нелінійність у державному управлінні: дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2004. 196 с.
12. Липовська, С. О. Забезпечення організаційної здатності територіальних громад в умовах децентралізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Одеса, 2019. 20 с.
13. Марчук М. І. Територіальний устрій та місцеве самоврядування Республіки Польща (1945-2000 рр.): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 199 с.
14. Новик В. П. Адміністративно-територіальний устрій: організаційно-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 232 с.
15. Павлович-Сенета Я. П. Адміністративно-правове регулювання територіального устрою в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2010. 241 с.
16. Павлюк Н. В. Організаційно-правовий механізм розвитку публічного

- управління у контексті децентралізації влади в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2018. 20 с.
17. Панкулин Л. А. Реформування адміністративно-територіального устрою: досвід держав-членів Європейського Союзу і Україна: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2013. 20 с.
 18. Приполова Л. І. Територіальний устрій України та європейських унітарних держав: порівняльно-правовий аналіз: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2011. 218 с.
 19. Росенко М. І. Організація влади у містах зі спеціальним статусом (на прикладі м. Севастополь): дис. ... канд. наук з держ. упр. Львів, 2007. 191 с.
 20. Телешун С. О. Державний устрій України: проблеми теорії і практики: автореф. дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2000. 34 с.
 21. Тісногуз В. В. Адміністративно-правове забезпечення децентралізації в управлінні суспільними справами на місцевому рівні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2009. 20 с.
 22. Ткачук П. М. Адміністративно-територіальний устрій сільського району: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1999. 204 с.
 23. Чернюк О. В. Вдосконалення системи адміністративно-територіального устрою в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2007. 20 с.
 24. Шабельніков В. І. Реформування адміністративно-територіального устрою України (1917-червень 1941рр.): дис. ... д-ра іст. наук. Донецьк, 2012. 481 с.

Монографії:

1. Батанов О. В. Конституційно-правовий статус територіальних громад в Україні. моногр. Київ: Ін Юре, 2003. 512 с.
2. Батанов О. В. Територіальна громада - основа місцевого самоврядування в Україні: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. 260 с.
3. Верменич Я. В., Андрощук О. Зміни адміністративно-територіального устрою України ХХ-ХХІ ст.: моногр. Київ: Ін-т історії України НАНУ, 2014. 181 с.
4. Заставецька Л. Б. Системи розселення і геопросторові проблеми вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: моногр. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. 331 с.
5. Іщенко О. П. Конституційно-правові основи адміністративно-територіального устрою України: моногр. Київ: Юрінком Інтер, 2014. 223 с.
6. Копиленко О. Л. Автономна Республіка Крим: питання правового статусу: моногр. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2012. 909 с.
7. Кравців В. С. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: моногр. Львів:

- «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2016. 264 с.
8. Кресіна І. О., Грицяк Д. І., Коваленко А. А. та ін. Правові засади оптимізації адміністративно-територіального устрою: моногр. Київ: Юридична думка, 2013. 327 с.
 9. Куйбіда В. С. та ін. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи: моногр. Київ: Геопрінт, 2009. 615 с.
 10. Куйбіда В. С., Заяць І. Я. Адміністративно-територіальний устрій України: конституційно-правове регулювання: моногр. Київ: АМУ. 2008. 336 с.
 11. Куйбіда М. С. Державне управління розвитком міст із спеціальним статусом: моногр. Рівне: ДМ, 2011. 191 с.
 12. Магновський І. Й. Територіальний устрій України: моногр. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2011. 474 с.
 13. Мануїлова К. В. Традиція децентралізації публічної влади України: від розпізнавання до конструювання: моногр. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2018. 331 с.
 14. Матвієнко А. С. Політико-правові засади територіальної організації держави: світовий досвід і Україна: моногр. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2015. 376 с.
 15. Панов А. В. Територіальний устрій Франції та Італії – уроки для України: моногр. Ужгород: АУТДОР-ШАРК, 2015. 126 с.
 16. Телешун С. О. Державний устрій України: проблеми політики теорії і практики: моногр. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2000. 344 с.
 17. Худолей В. Ю. Децентралізація як передумова модернізаційних змін сталого розвитку регіонів України: моногр. Київ: Вишемирський В. С., 2019. 111 с.
 18. Яцюк В. А. та ін. Адміністративно-територіальний устрій України: історія та сучасність: моногр. Київ, 2002. 269 с.
 19. Яцюк В. А. та ін. Адміністративно-територіальний устрій України: проблемні питання та можливі шляхи їх вирішення. Київ: Поліграфічний центр Українського ДАГП Мінекоресурсів України, 2003. 324 с.

Наукові статті:

1. Адамович С. В. Спроби реформування адміністративно-територіального устрою в Україні (1990-2012 рр.). *Прикарпатський вісник НТШ. Думка.* 2013. № 3. С. 9-20.
2. Аметка Ф. А. Сучасні тенденції трансформації форм державного устрою. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2004. Вип. 25. С. 252-257.
3. Андрейцев В. И. Реализация принципа территориальности в формировании и становлении государственности: правовые проблемы. *Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: Юридичні науки.* 2005. № 65-66. С. 62-67.

4. Афанасьева М. В. Реформа адміністративно-територіального устрою та територіальна організація виборів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 26. С. 91-95.
5. Бакуменко В. Аналіз та оцінювання стану адміністративного реформування в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2004. № 4. С. 5-19.
6. Балаклицький А. І. Територія як основна ознака держави в контексті сучасних глобалізаційних процесів. *Публічне право*. 2016. № 1. С. 284-290.
7. Барбашова Н. Про регіоналізацію унітарної держави. *Юридичний вісник*. 2014. № 3. С. 24-30.
8. Батанов О. Конституційно-правові проблеми територіального устрою України: доктринальні та прикладні аспекти. *Право України*. 2014. № 9. С. 11-21.
9. Богатир В. В. Сутність форми державного устрою як соціально-правового явища. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 3 (101). С. 12-18.
10. Бондар М. Територія як конституційна цінність: поєднання публічно-владних та приватно-особистісних засад. *Право України*. 2014. № 9. С. 22-31.
11. Бондаренко І. В. Окремі теоретичні аспекти вдосконалення державного устрою України. *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)*. 2009. Вип. 20. С. 163-176.
12. Борденюк В. Територіальна автономія як форма децентралізації державної влади: конституційно-правовий аспект. *Юридична Україна*. 2004. № 11. С. 8-20.
13. Бровко О. В. Необхідність трансформації адміністративно-територіального устрою в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого»*. 2015. № 3. С. 283-284.
14. Верещук І. А. Адміністративно-територіальний устрій України як територіальна основа місцевого самоврядування. *Економіка та держава*. 2010. № 8. С. 77-79.
15. Власюк О. С. Стан і проблеми реформування адміністративно-територіального устрою України. *Регіональна економіка*. 2015. № 3. С. 16-23.
16. Власюк О. С. Шляхом децентралізації: виклики, ризики та пріоритети реформування регіонального розвитку в Україні. *Регіональна економіка*. 2015. № 1. С. 5-18.
17. Вовк Ю. Ідея федералізму в Україні у контексті посилення впливу регіонів. *Право України*. 2004. № 10. С. 19-21.
18. Вовканович С., Цапок С. Територіальний поділ України: чинники інноваційного розвитку та євроінтеграції. *Вісник Національної академії наук України*. 2007. № 3. С. 3-13.

19. Вюртенбергер Т. Визначення пріоритетів здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні: науково-практичні коментарі. *Законодавство України*. 2006. № 7. С. 66-71.
20. Гамбург Л. С. Теоретичні питання децентралізації державної влади в системі публічної влади унітарної держави. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2014. № 4 (1). С. 134-145.
21. Гетьман А. Б. Конституційно-правові основи адміністративно-територіального устрою України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2008. № 2. С. 175-180.
22. Гладілін В. М., Яницька В. Ю. Децентралізація об'єднаних територіальних громад. *Містобудування та територіальне планування*. 2019. Вип. 71. С. 115-126.
23. Год Н. В. Унітарність як оптимальна форма державного устрою України. *Історична пам'ять*. 2015. Вип. 32. С. 149-151.
24. Голубева Н. Становление территориальной автономии в Украине. *Юридический вестник*. 2002. № 2. С. 113-117.
25. Горбань В. І. Форма державного устрою України в контексті тенденцій глобалізації та регіоналізації. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Серія: Політологія. 2014. Т. 228, Вип. 216. С. 28-31.
26. Гречко О. О. Принцип єдності та цілісності державної території як гарантія унітарного характеру Української держави. *Право і Безпека*. 2014. № 4. С. 12-16.
27. Гречко О. О. Територіальний устрій України як конституційно-правовий інститут: сутність, структура і зміст. *Юридична Україна*. 2015. № 6. С. 17-23.
28. Гриневич В. В. Моделі адміністративно-територіального устрою в Україні: політичні реалії, експерименти та перспектива реформування. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 1. С. 213-220.
29. Грицак В. Адміністративно-територіальний устрій України (1991-1996 рр.): науково-правовий аспект. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2009. № 4. С. 64-70.
30. Грицак В. М. Політико-територіальний та адміністративно-територіальний устрій держави: проблема співвідношення понять. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 4. С. 47-50.
31. Губань Р. В. Питання адміністративно-територіального устрою України в рішеннях Конституційного Суду України та судів загальної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2013. № 4. С. 80-90.
32. Губань Р. В. Проблеми реформи адміністративно-територіального устрою столиці України-міста-героя Києва в проектах законів України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 3. С. 20-22.

33. Данилишин Б. М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України. *Регіональна економіка*. 2016. № 1. С. 5-11.
34. Дем'янчук О. І. Сутнісні характеристики та формування адміністративно-територіальних одиниць у контексті децентралізації регіонального розвитку. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2018. № 9 (37). С. 117-124.
35. Дмитрієва К. В. Автономія як особливий елемент територіального устрою унітарної держави. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 30. С. 96-106.
36. Дністрянський М. Адміністративно-територіальний устрій України: політико-географічні проблеми функціонування та можливості оптимізації. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. Серія: Географічні науки. 2013. № 6. С. 138-143.
37. Домашній М., Шевчук Л. Деякі підходи до розв'язання проблем удосконалення адміністративно-територіального устрою України. *Економіка України*. 2006. № 11. С. 4-11.
38. Дорош У. М. До визначення поняття децентралізації влади. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 3. С. 130-137.
39. Жук П. В. Актуальні завдання та шляхи реформування адміністративно-територіального устрою в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 1. С. 20-25.
40. Жуков Є. В. Теоретико-методологічні засади розуміння форми державного устрою в добу інформатизації. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: Право. 2013. Вип. 5. С. 196-201.
41. Журавський В. Щодо реформування адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2005. № 8. С. 16-18.
42. Заблодська І. В., Гуджан О. В. Особливості адміністративно-територіального устрою України: організаційний аспект. *Економіка та держава*. 2012. № 7. С. 9-12.
43. Задорожна М. Я. Раціоналізація адміністративно-територіального устрою України як необхідна передумова децентралізації та деконцентрації. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 4. С. 316-321.
44. Задорожня Г. В. Юридичні форми глави держави на території України. *Право та державне управління*. 2014. № 3. С. 4-8.
45. Заставецька Л. Принципи формування і механізми функціонування нових територіальних громад і систем розселення у процесі реформування адміністративно-територіального устрою України. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Серія: Географія. 2013. Вип. 672-673. С. 95-100
46. Іщенко О. Принципи адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2011. № 4. С. 238-244.
47. Іщук С. І. Нові шляхи удосконалення адміністративно-територіального

- устрою України у праці Лесі Богданівни Заставецької. *Економічна та соціальна географія*. 2013. Вип. 3. С. 268-269.
48. Калюжний Р. Наукова праця з проблеми державного устрою. *Право України*. 2000. № 8. С. 133-137.
 49. Камінська Н. В. Децентралізація влади і досвід її проведення у зарубіжних державах. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2014. № 4. С. 35-40.
 50. Колісник В. Форми використання національно-етнічного чинника в системі територіальної організації держави. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 4. С. 34-38.
 51. Копиленко О. Готовність чи безпорадність (чи здатне українське законодавство розв'язувати гострі проблеми АР Крим). *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 2. С. 35-46.
 52. Копиленко О. До проблеми правового статусу АРК. *Вісник Академії правових наук України*. 1998. № 1. С. 41-45.
 53. Коршун В. Ф. Зміст принципів адміністративно-територіального устрою. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 147-153.
 54. Коршун В. Ф. Співвідношення інституту адміністративно-територіального устрою з принципами побудови державної влади. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 141-145.
 55. Кравчук Л. Управління територіями в умовах розбудови демократичної правової держави. *Право України*. 1993. № 5-6. С. 3-8.
 56. Красносова О. М. Передумови розвитку територіального устрою України. *Моделювання регіональної економіки*. 2012. № 1. С. 241-249.
 57. Кресіна І. О. Правові засади модернізації адміністративно-територіального устрою України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса*. 2011. Вип. 6. С. 6-12.
 58. Кресіна І., Стойко О. Еволюція унітаризму в Україні: між консолідацією та консервацією. *Право України*. 2014. № 9. С. 45-52.
 59. Крусян А. Р. Адміністративно-територіальний устрій України як основа системи органів публічної влади. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 26. С. 64-69.
 60. Кучабський О. Проблеми та перспективи реорганізації адміністративно-територіального устрою України на обласному рівні. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*. 2009. Вип. 2. С. 158-165.
 61. Лисенков С. Л. Теоретичні та конституційно-правові засади автономії в Україні. Науково-практичні коментарі. *Законодавство України*. 2004. № 12. С. 3-8.
 62. Литвин В. М. Адміністративно-територіальний устрій України: ретроспективне бачення і перспективи реформування. *Вісник Національної академії наук України*. 2015. № 8. С. 58-70.

63. Лісова Т. А. Удосконалення адміністративно-територіального устрою України. *Науковий вісник Полісся*. 2015. Вип. 2. С. 53-58.
64. Лісовий А. В., Рубан Н. І. Проблеми й перспективи реформування адміністративно-територіального устрою України. *Фінанси України*. 2011. № 5. С. 28-39.
65. Лоза Р. Р. Зарубіжний досвід організації адміністративно-територіального устрою: уроки для України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 11. С. 74-78.
66. Лоцихін О. М. Територія сучасної держави: поняття та функції (частина друга). *Публічне право*. 2016. № 4. С. 180-184.
67. Луніна І. О. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ. *Економіка України*. 2014. № 11. С. 61-75.
68. Любченко П. Реформа територіального устрою як чинник розвитку місцевого самоврядування в країні. *Вісник Академії правових наук України*. 2005. № 4 (43). С. 187-198.
69. Магновський І. Й. Конституційно-правові основи середніх елементів системи адміністративно-територіального устрою України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 11. С. 37-43.
70. Магновський І. Й. Принципи вдосконалення адміністративно-територіального устрою України: правовий контекст. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2015. № 1. С. 6-9.
71. Магновський І. Й. Удосконалення територіального устрою України: питання сучасності. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2010. Вип. 23. С. 86-94.
72. Магновський І. Місто як складова адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2009. № 4. С. 140-145.
73. Магновський І. Особливості конституційно-правового статусу Автономної Республіки Крим. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 21-24.
74. Магновський І. Правові аспекти реформування адміністративно-територіального устрою сільського району в Україні. *Право України*. 2009. № 1. С. 51-55.
75. Мартиненко П. Децентралізація державної влади як конституційний принцип в Україні. *Вісник Конституційного Суду України*. 2000. № 6. С. 38-56.
76. Міщук В. В. Державний устрій України: перспективи розвитку та удосконалення. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2010. Вип. 11. С. 62-68.
77. Міщук В. В. Шляхи оптимізації унітарної форми державного устрою України на прикладі Польщі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2013. Вип. 21. С. 170-176.
78. Мяловицька Н. А. Сучасні тенденції видозмін державного устрою як структурного елемента форми держави. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 59-64.

79. Нагорна Л. Федеративна ідея в Україні: традиції, сучасне бачення, перспективи. *Історичний журнал*. 2006. № 5. С. 3-11.
80. Надутий А. В. Принципи територіального устрою України як підгрунтя територіальної цілісності держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 40 (1). С. 51-55.
81. Неделько О. О. Основні напрямки взаємовідносин органів влади АР Крим з органами місцевого самоврядування. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 2004. № 4. С. 125-130.
82. Новик В. Сучасний стан адміністративно-територіального устрою та шляхи його вдосконалення. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2004. № 2. С. 43-48.
83. Нудельман В. Як нам реформувати адміністративно-територіальний устрій. *Право України*. 2014. № 9. С. 107-115.
84. Овдієнко Я. Система органів влади Автономної Республіки Крим. *Право України*. 2009. № 6. С. 106-109.
85. Олексієнко М. М. Аналіз розвитку сільських територій України в контексті протидії зовнішнім економічним чинникам економічній безпеці держави. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 6. С. 342-354.
86. Олуйко В. Центром адміністративно-територіальної реформи має бути людина. *Голос України*. 2005. 23 квітня (№ 75). С. 8-13.
87. Орзих М. Государственное устройство Украины в условиях государственно-правовой реформы. *Юридический вестник*. 1999. № 2. С. 92-95.
88. Орзих М. Інноваційна реконструкція адміністративно-територіального устрою України. *Право України*. 2005. № 7. С. 11-15.
89. Осипенко С. О. Фінансова децентралізація в умовах унітарного устрою держави. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки*. 2015. № 3. С. 144-151.
90. Павлович-Сенета Я. П. Місто у системі територіального устрою України: теоретико-правовий аспект. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Юридична*. 2013. Вип. 2. С. 205-216.
91. Паламарчук В. А. Територія як невід'ємна ознака сучасної держави. *Наука і правоохорона*. 2016. № 1. С. 345-350.
92. Перепелюкова О. В. Світовий досвід використання децентралізації в умовах просторового посилення процесів глобалізації та інтеграції. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 5. С. 169-173.
93. Пирожков С. І., Павлюк А. П. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: актуальні питання методології та практики. *Економіка України*. 2005. № 6. С. 5-16.
94. Приходько А. Актуальні проблеми державного устрою в Україні. *Право України*. 2014. № 9. С. 64-73.

95. Пухтинський М. Концептуальні, конституційні, політико-правові засади територіальної організації публічної влади. *Право України*. 2014. № 9. С. 88-93.
96. Пухтинський М. Проблеми трансформації територіальної організації влади та місцевого самоврядування в контексті розвитку конституційного процесу в Україні. *Право України*. 2012. № 8. С. 68-77.
97. Пушкіна О. Пріоритетні проблеми конституційно-правового регулювання основ конституційного ладу і форм територіального устрою України. *Юридична Україна*. 2012. № 3. С. 31-36.
98. Римаренко Ю., Волошин Ю. Конституційно-правові засади національно-культурної автономії національних меншин в Україні: проблеми теорії та практики. *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 2. С. 42-47.
99. Римаренко Ю., Волошин Ю. Концептуальні засади законопроекту «Про національно-культурну автономію в Україні». *Вісник Академії правових наук України*. 2001. № 3. С. 47-55.
100. Рисич Й. Л. Конституція Автономної Республіки Крим: Політико-правовий аспект інституту територіального устрою України. *Вісник університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 7 (1). С. 123-125.
101. Роман В. Ф. Особливості децентралізації та деконцентрації влади: теоретичний аспект. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 38. С. 92-98.
102. Савенок І. В. Фінансово-економічні аспекти реформування адміністративно-територіального устрою. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України. Серія: Економіка, право*. 2014. № 1. С. 121-124.
103. Сагач О. Адміністративно-територіальний устрій України: ретроспективний аналіз та сучасний стан. *Сіверянський літопис*. 2017. № 4. С. 189-196.
104. Саханенко С. Адміністративно-територіальний та муніципально-територіальний устрій: проблеми співвідношення та реформування. *Управління сучасним містом*. 2001. № 4-6. С. 45-53.
105. Семяновський В. М. Система територіальної статистики та адміністративно-територіальний устрій. Європейський досвід для України. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2014. № 4. С. 39-53.
106. Сірик З. О. Розвиток місцевого самоврядування у процесі реформування адміністративно-територіального устрою України. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1-2 (1). С. 248-256.
107. Скрипнюк О. Адміністративно-територіальна реформа та проблеми вдосконалення державного управління в Україні. *Юридична Україна*. 2009. № 11-12. С. 136-141.
108. Скрипнюк О. Децентралізація влади як чинник забезпечення

- стабільності конституційного ладу: теорія й практика. *Віче*. 2015. № 12. С. 22-24.
109. Снігур І. Вплив парламенту України на визначення територіального устрою. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 4. С. 3-7.
110. Старостенко Д. М. Правове регулювання земельно-межових відносин щодо визначення та оформлення меж адміністративно-територіальних утворень. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2007. № 5. С. 184-191.
111. Стеченко Д. М., Григорович А. В. До питання про адміністративно-територіальний устрій України та його кадрове забезпечення. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 3-4. С. 348-353.
112. Стогова О. В. Адміністративно-територіальний устрій в Україні: основні етапи становлення та їхні характеристики. *Сучасне суспільство*. 2019. Вип. 1. С. 221-232.
113. Стойко О. М. Законодавчі ініціативи щодо вдосконалення адміністративно-територіального устрою України. *Правова держава*. 2013. Вип. 24. С. 406-412.
114. Сухонос В. В. Суверенітет як чинник диференціації форми державно-територіального устрою в контексті загальнотеоретичної юриспруденції. *Форум права*. 2017. № 2. С. 117-123.
115. Тарасенко Т. Проблема децентралізації в реформуванні місцевого самоврядування в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2. С. 277-286.
116. Тварковська Л. До питання про концептуальні підходи у реформуванні системи адміністративно-територіального устрою в Україні. *Віче*. 2011. № 8. С. 27-29.
117. Терханов Ф. І. Формування основ забезпечення територіальної цілісності в умовах децентралізації державної влади в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 3. С. 46-52.
118. Толстенко В. Л. Форма державного устрою як складова поняття форми держави: до методології дослідження. *Наукові праці МАУП*. 2014. Вип. 2. С. 91-97.
119. Устименко Є. Р. Децентралізація як складова успішної політичної реформи в Україні: основні виклики. *Epistemological studies in philosophy, social and political science*. 2019. Vol. 2, Iss. 1. С. 157-162.
120. Федоренко В. Система адміністративно-територіального устрою України: проблеми конституційної теорії та практики. *Право України*. 2014. № 9. С. 94-106.
121. Челак О. П. Вплив форми державного устрою на зміст регіональної політики сучасних держав. *Молодий вчений*. 2016. № 10. С. 132-136.
122. Чубаров Р. Крымская автономия. Истоки и первые годы становления на

- новом етапе. *Віче*. 2001. № 1. С. 146-156.
123. Шатіло В. Питання форми державного устрою в програмних документах перших українських політичних партій. *Право України*. 2000. № 3. С. 118-122.
124. Шестопалова Л. М. Форма державного устрою як матриця соціального розвитку. *Форум права*. 2014. № 1. С. 526-531.
125. Шкабаро В. М. Поняття адміністративно-територіального устрою України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2012. Вип. 3. С. 123-129.
126. Шкабаро В. М. Територія як ключова ознака держави та її характеристики. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 2. С. 56-61.
127. Явір В. А. Етнополітичні виклики адміністративно-територіального устрою України. *Правова держава*. 2013. Вип. 24. С. 412-419.
128. Янюк Н. В. Реформування місцевих державних адміністрацій у контексті децентралізації влади в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки. 2015. № 827. С. 30-35.

ТЕМА 16. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Теоретико-правові основи національної безпеки України: поняття, сутність, принципи, об'єкти і суб'єкти національної безпеки. Система забезпечення національної безпеки України: поняття, структура та елементи. Основні функції системи забезпечення національної безпеки. Повноваження основних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки та їх зміст. Засоби забезпечення національної безпеки України. Гарантування прав, свобод та обов'язків громадян України при забезпеченні національної безпеки. Система національної безпеки України: політична безпека України; економічна безпека України; воєнна безпека України: поняття, основи та організація оборони України; воєнна політика та воєнне будівництво України; теоретичні аспекти воєнної доктрини України; конституційно-правовий статус Збройних Сил України; екологічна безпека України; інформаційна безпека України; демографічна безпека України; міжнародна безпека України: міжнародні конфлікти і засоби розв'язання.

Сучасна європейська політична ситуація і місце України в геополітичному просторі Європи. Міжнародні відносини України в контексті національної безпеки. Правова безпека України.

Національну безпеку також розуміють як здатність нації задовольняти потреби, необхідні для її самозбереження, самовідтворення і самовдосконалення з мінімальним ризиком збитку для базових цінностей її нинішнього стану¹.

Правову основу у сфері національної безпеки України становлять Конституція, Закон України «Про національну безпеку України» та інші закони України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також видані на виконання законів інші нормативно-правові акти.

Відповідно до вищезазначеного Закону розробляються і затверджуються Президентом України Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України, доктрини, концепції, стратегії і програми, якими визначаються цільові настанови та керівні принципи воєнного будівництва, а також напрями діяльності органів державної влади в конкретній обстановці з метою своєчасного виявлення, відвернення і нейтралізації реальних і потенційних загроз національним інтересам України. Стратегія національної безпеки України і Воєнна доктрина України є документами, обов'язковими для виконання, і основою для розробки конкретних програм за складовими державної політики національної безпеки.

Конституційно-правовий стан (режим) національної безпеки слід

¹ Кондратьєв Я. Ю. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 20 с.

розглядати як особливий вид конституційно-правових відносин. Їх зміст розкривається в об'єктно-суб'єктних юридичних властивостях. Так, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямована на захист: людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Безпека є необхідною природною умовою для забезпечення життєдіяльності людини і громадянина незалежно від економічного та соціально-політичного устрою будь-якої держави. З огляду на вищезазначене, забезпечення індивідуальної (особистої) безпеки є відправною точкою як у процесі дослідження, так і забезпечення інших об'єктів національної безпеки: суспільства – його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне навколишнє природне середовище і природні ресурси; держава – її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність і недоторканність. Розглядаючи людину і громадянина, їх конституційні права і свободи як об'єкт національної безпеки України, слід зазначити, що потреби та інтереси людини (окремої особистості) як складові національних інтересів не знайшли свого відображення на законодавчому рівні¹.

Система об'єктів національної безпеки і оборони може бути доповнена й іншими конституційними цінностями. Насамперед, гарантованими Розділом I Конституції України. До таких цінностей слід відносити: унітарний устрій України (ст. 2 Конституції); державну мову (ст. 10 Конституції); свідомість, культура і традиції української нації (ст. 11 Конституції); етнічна, культурна, мовна та релігійна самобутність всіх корінних народів і національних меншин (ст. 11 Конституції); економічну та інформаційну безпеку (ст. 17 Конституції); політична, економічна та ідеологічна багатоманітність суспільства (ст. 15 Конституції); екологічна безпека (ст. 16 Конституції); правовий порядок (ст. 19 Конституції) та ін.

Суб'єктами забезпечення національної безпеки є:

- Президент України;
- Верховна Рада України;
- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- міністерства та інші центральні органи виконавчої влади;
- Національний банк України;
- суди загальної юрисдикції;
- прокуратура України;
- Національне антикорупційне бюро України;

¹ Антонов В. О. Об'єкти національної безпеки та їх особливості. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. №. 59. С. 65-71.

- місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування;
- Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України;

- органи і підрозділи цивільного захисту;
- громадяни України, об'єднання громадян.

Цей перелік суб'єктів забезпечення національної безпеки і оборони не є вичерпний. До них, окрім Українського народу, який не визначено в законі, також слід віднести й Конституційний Суд України, народних депутатів України, політичні партії, інститути громадянського суспільства, ЗМІ тощо¹.

Основними принципами, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони, є:

1) верховенство права, підзвітність, законність, прозорість та дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили;

2) дотримання норм міжнародного права, участь в інтересах України у міжнародних зусиллях з підтримання миру і безпеки, міждержавних системах та механізмах міжнародної колективної безпеки;

3) розвиток сектору безпеки і оборони як основного інструменту реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони².

Основними **функціями** суб'єктів забезпечення національної безпеки є:

- вироблення і періодичне уточнення Стратегії національної безпеки України і Воєнної доктрини України, доктрин, концепцій, стратегій і програм у сфері національної безпеки, планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України;

- створення нормативно-правової бази, необхідної для ефективного функціонування системи національної безпеки;

- удосконалення її організаційної структури;

- комплексне кадрове, фінансове, матеріальне, технічне, інформаційне та інше забезпечення життєдіяльності складових (структурних елементів) системи;

- підготовка сил та засобів суб'єктів системи до їх застосування згідно з призначенням;

- постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, воєнній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках; прогнозування змін, що відбуваються в них, та потенційних загроз національній безпеці;

- систематичне спостереження за станом і проявами міжнародного та інших видів тероризму;

- прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз,

¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року. *Голос України*. 2018. № 122.

² Там само.

дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву;

- розроблення науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України;

- запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси;

- локалізація, деескалація та врегулювання конфліктів і ліквідація їх наслідків або впливу дестабілізуючих чинників;

- оцінка результативності дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення витрат на ці цілі;

- участь у двосторонньому і багатосторонньому співробітництві в галузі безпеки, якщо це відповідає національним інтересам України;

- спільне проведення планових та оперативних заходів у рамках міжнародних організацій та договорів у галузі безпеки.

Ключові слова:

теорія національної безпеки, національна безпека України як конституційно-правовий інститут, національні інтереси, принципи національної безпеки, об'єкти національної безпеки, суб'єкти національної безпеки, функції національної безпеки, концепція національної безпеки України, система забезпечення національної безпеки України, засоби забезпечення національної безпеки України, суб'єкти системи забезпечення національної безпеки України, гарантії забезпечення національної безпеки України, система національної безпеки України, політична безпека України, міжнаціональні (міжетнічні) конфлікти, політичні конфлікти, воєнний елемент, економічна безпека України, продовольча безпека, ресурсна безпека, цінова безпека, фінансово-грошова безпека, кримінальна безпека, воєнна безпека України, оборона України, територіальна оборона, воєнна доктрина, стан війни, воєнний час, воєнний стан, мобілізація, армія, Збройні Сили України, військовий обов'язок, військова служба, юридична відповідальність військовослужбовців, екологічна безпека України, інформаційна безпека України, демографічна безпека України, міжнародна безпека України, міжнародне право, міжнародні конфлікти, геополітичне становище держави, правова безпека України

Нормативні акти:

- ❖ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканості народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.
- ❖ Конвенція про кіберзлочинність 23 листопада 2001 р. *Офіційний вісник України*. 2007. № 65. Ст. 107.

- ❖ Про альтернативну (невійськову) службу: Закон України від 12 грудня 1991 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 188.
- ❖ Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. (зі змінами та допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст.180.
- ❖ Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 р. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст.108.
- ❖ Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
- ❖ Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.
- ❖ Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 28. Ст. 250.
- ❖ Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 176.
- ❖ Про Раду національної безпеки і оборони України: Закон України від 5 березня 1998 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 35. Ст. 237.
- ❖ Про розвідувальні органи України: Закон України від 22 березня 2001 р. (зі змінами та допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 19. Ст. 94.
- ❖ Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 403.
- ❖ Про Службу зовнішньої розвідки України: Закон України від 1 грудня 2005 р. (за змінами та допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 8. Ст. 94.
- ❖ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 р. «Про нову редакцію Воєнної доктрини України»: Указ Президента України від 24 вересня 2015 року. *Урядовий кур'єр*. 2015. № 555.

Дисертації, автореферати:

1. Аванесова Н. Е. Економічна безпека підприємств оборонно-промислового комплексу України в системі національної безпеки держави: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Харків, 2017. 38 с.
2. Андрєєва О. М. Національна безпека України в контексті національної ідентичності і взаємовідносин з Росією: дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2010. 403 с.
3. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2018. 39 с.

4. Бабич В. Л. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства України про військовий обов'язок і військову службу військовозобов'язаними та призовниками: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2014. 20 с.
5. Баланда А. Л. Соціальні детермінанти національної безпеки України: теорія, методологія, практика: дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2008. 460 с.
6. Баранов О. П. Механізм управління Державною спеціальною службою транспорту в системі забезпечення національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
7. Барчук В. Б. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як суб'єкт забезпечення національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2006. 204 с.
8. Башук В. В. Національна безпека держави в умовах формування громадянського суспільства: філософсько-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2014. 18 с.
9. Бобрицький Л. В. Адміністративно-правові засади діяльності Ради національної безпеки і оборони України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
10. Богма О. С. Державне регулювання інституціональних змін в сфері забезпечення бюджетної складової економічної безпеки національної економіки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2017. 40 с.
11. Вичалківська Ю. С. Механізми демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Хмельницький, 2018. 20 с.
12. Гладенко О. М. Міжнародно-правове співробітництво України з Європейським Союзом у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки: дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2010. 233 с.
13. Глазов О. В. Національна безпека України в контексті попередження міжнародного тероризму: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Миколаїв, 2014. 16 с.
14. Євенко Д. В. Конституційно-правове забезпечення оборонної функції України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
15. Євсюкова Я. І. Нормативно-правові засади службово-бойової діяльності підрозділів військово-мобілізаційної роботи, територіальної та цивільної оборони штабів органів внутрішніх справ України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Сімферополь, 2011. 20 с.
16. Зарембо К. В. Спільна політика безпеки та оборони ЄС як чинник впливу на реалізацію безпекових інтересів України: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2016. 16 с.
17. Капштик О. В. Державні механізми стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Хмельницький, 2019. 20 с.
18. Квеліашвілі І. М. Розвиток державної митної служби як суб'єкта національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. наук з держ.

- управління. Дніпро, 2010. 20 с.
19. Ковальчук С. С. Формування і реалізація національних економічних інтересів у транзитивній економіці: дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2006. 411 с.
 20. Коцюба Р. О. Конституційно-правові гарантії ядерної безпеки: міжнародний та національний аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 40 с.
 21. Красников Є. В. Організаційно-правовий механізм управління державним оборонним замовленням в Україні: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Харків, 2018. 20 с.
 22. Кременовська І. В. Правові та організаційні засади діяльності суб'єктів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2010. 210 с.
 23. Кулінська А. В. Державне управління фінансовою складовою економічної безпеки національної економіки України: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Одеса, 2017. 42 с.
 24. Левицька М. Б. Теоретико-правові аспекти забезпечення національної безпеки органами внутрішніх справ України: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2002. 206 с.
 25. Мазій І. В. Державне регулювання розвитку волонтерської діяльності в Україні щодо посилення обороноздатності держави: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Хмельницький, 2019. 20 с.
 26. Марченко Ю. В. Антитерористична діяльність як складова національної безпеки (політологічний аналіз): автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2005. 20 с.
 27. Масензов О. І. Конституційні повноваження Верховної Ради України у сфері забезпечення національної безпеки та оборони України: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2013. 16 с.
 28. Олефр А. О. Реалізація національних економічних інтересів у регуляторній системі СОТ: дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2005. 214 с.
 29. Ольшевський С. В. Інженерно-технічні методи утилізації компонентів бойових отруйних речовин на підприємствах оборонно-промислового комплексу України: автореф. дис. ... д-ра техн. наук. Київ, 2017. 36 с.
 30. Палій Г. О. Становлення єдиної національної ідентичності в контексті реалізації національних інтересів України: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2005. 191 с.
 31. Палій О. А. Національна безпека України в контексті євроатлантичної інтеграції: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2005. 205 с.
 32. Папаяні С. В. Конституційно-правовий механізм реалізації зовнішньої політики України в умовах європейської міждержавної інтеграції: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Маріуполь, 2014. 20 с.
 33. Пелих А. О. Воєнно-політичні моделі держав в управлінні національною

- безпекою євроатлантичних і пострадянських країн: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2017. 20 с.
34. Петрів І. М. Конституційно-правові засади організації та діяльності Ради національної безпеки і оборони України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 19 с.
35. Ситник Г. П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2004. 429 с.
36. Сітарський С. М. Інституціоналізація діяльності органів державної влади щодо врегулювання політичних конфліктів у контексті національної безпеки України: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2018. 20 с.
37. Сіцінська М. В. Державне управління у сфері демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони України: автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. Київ, 2014. 36 с.
38. Сокурєнко В. В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Харків, 2016. 40 с.
39. Струк О. М. Зовнішньоторговельна політика України в умовах європейського вибору: механізми реалізації національних економічних інтересів: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2007. 19 с.
40. Тарасенко К. В. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 20 с.
41. Тимошенко О. В. Регуляторні засади забезпечення економічної безпеки національної економіки: автореф. дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2016. 40 с.
42. Толок П. О. Фінансова безпека підприємств оборонної галузі України у взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Київ, 2019. 24 с.
43. Топольницький В. В. Адміністративно-правові аспекти представництва Міністерства оборони України в судових інстанціях: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 23 с.
44. Турченко Ю. В. Реалізація державної інформаційної політики України у сфері оборони: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2014. 18 с.
45. Філіппов А. В. Адміністративно-правове забезпечення безпеки цивільної авіації в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2010. 246 с.
46. Хилько О. Л. Теоретичні засади визначення загроз національній безпеці України та шляхів її забезпечення: дис. ... канд. політ. наук. Київ, 2004. 202 с.
47. Храбан І. А. Конфігурація європейської безпеки в контексті реалізації національних інтересів України (воєнно-політичний аспект): дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2007. 465 с.
48. Цевельов О. Є. Державне реагування на загрози національній безпеці у сфері безпеки державного кордону України: автореф. дис. ... канд. наук з

- держ. упр. Хмельницький, 2017. 20 с.
49. Чекаленко Л. Д. Зовнішньополітичні механізми забезпечення національної безпеки України: дис. ... д-ра політ. наук. Київ, 2007. 437 с.
 50. Чуваков О. А. Кримінально-правова протидія злочинам проти основ національної безпеки України: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2017. 36 с.
 51. Чуйко З. Д. Конституційні основи національної безпеки України: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2007. 209 с.

Монографії:

1. Аванесова Н. Е. Економічна безпека підприємств промислово-оборонного комплексу України: моногр. Київ: Інтерсервіс, 2017. 297 с.
2. Антонов В. О. Конституційно-правові засади національної безпеки України: моногр. Київ: Талком, 2017. 575 с.
3. Вавринчук М. П. Етнополітична безпека в системі національної безпеки України на етапі сучасного державотворення: моногр. Київ: Правова єдність, 2009. 288 с.
4. Виговська О., Белоусова Н. Інформаційна складова національної безпеки України: кол. моногр. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. 166 с.
5. Даник Ю. Г. Національна безпека: запобігання критичним ситуаціям: моногр. Житомир: Рута, 2006. 386 с.
6. Демченко В. Державна мова як об'єкт національної безпеки: моногр. Херсон: Вишемирський В. С., 2019. 175 с.
7. Денисов А. І. Господарсько-правове забезпечення технологічної безпеки держави: моногр. Харків: Юрайт, 2017. 202 с.
8. Дзьобань О. П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій: методологія дослідження та забезпечення: моногр. Харків: Константа, 2006. 440 с.
9. Єфименко Т. І. Фіскальна та монетарна безпека національної економіки: моногр. Київ: ДНУ «Акад. фінанс. упр.», 2016. 444 с.
10. Косецов В. О., Бінько І. Ф. Національна безпека України: проблеми та шляхи реалізації пріоритетних національних інтересів: моногр. Київ: Нац. ін-т стратегічних досліджень, 1996. 61 с.
11. Кремень В. Т., Бінько І. Ф., Головащенко С. І. Політична безпека України: концептуальні засади та система забезпечення: моногр. Київ: МАУП, 1998. 92 с.
12. Крук С. І. Інституційність державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія, методологія та практика: моногр. Харків: НУЦЗУ, 2019. 323 с.
13. Лисенко Ю. Г. Модернізація системи управління економічною безпекою національної економіки: методологія, індикатори та інструменти: моногр. Полтава: [б. в.], 2018. 260 с.
14. Маргасова В. Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління: моногр.

Чернігів: Десна Поліграф, 2014. 415 с.

15. Махненко А. М. Публічне управління та національна безпека: моногр. Київ: НАУ, 2019. 327 с.
16. Муравых А. И. Национальная безопасность и устойчивое развитие. моногр. Москва: Макс Пресс, 2014. 134 с.
17. Настюк В. Я. Адміністративно-правові режими у сфері національної безпеки та протидії тероризму: моногр. Київ: НКЦ «Ін-т операт. діяльн. та держ. безпеки», 2008. 245 с.
18. Пашинський В. Й. Забезпечення оборони України: адміністративно-правові аспекти: моногр. Київ: Освіта України, 2018. 407 с.
19. Петрів І. М. Рада національної безпеки і оборони України: правові основи становлення та розвитку: моногр. Харків: Право, 2009. 159 с.
20. Пилипчук В. Г., Дзьобань О. П., Настюк В. Я. Система і компетенція державних органів зі спеціальним статусом у сфері національної безпеки України: моногр. Харків: Право, 2009. 200 с.
21. Пономаренко Г. О. Управління у сфері забезпечення внутрішньої безпеки держави: адміністративно-правові засади: моногр. Харків: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. 448 с.
22. Ситник Г. П. Національна безпека України: теорія і практика: моногр. Київ: Кондор, 2007. 614 с.
23. Сіцінська М. В. Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки і оборони України: моногр. Київ: НАДУ, 2014. 363 с.
24. Сокурєнко В. В. Сфера оборони України: адміністративно-правове регулювання: моногр. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2015. 540 с.
25. Строяновський В. В. Інституціоналізація стратегічного аналізу в процесі державного управління у сфері національної безпеки: моногр. Київ: НАДУ, 2018. 691 с.
26. Тимошенко. О. В. Економічна безпека національної економіки в умовах глобалізації: моногр. Київ: Наш формат, 2016. 383 с.
27. Турченко Ю. В. Реалізація державної інформаційної політики України у сфері оборони: моногр. Київ: Кондор, 2018. 145 с.
28. Фурашев В. М., Джердж С. Ф. Національна безпека України: шляхи забезпечення, роль і місце суспільства. Євроатлантичний курс: моногр. Київ: Синопис, 2009. 176 с.

Наукові статті:

1. Андрейцев В. Екологічний ризик в системі правовідносин екологічної безпеки: проблеми практичної теорії. *Право України*. 1999. № 1. С. 62-69.
2. Андрейцев В. Право громадян на екологічну безпеку: превентивні гарантії реалізації та захисту. *Право України*. 2001. № 12. С. 15-20.
3. Андрейцев В. Право громадян на екологічну безпеку: проблеми конституційно-правового забезпечення. *Право України*. 2001. № 4. С. 9-12.

4. Антонов В. О. Методологія дослідження принципів системи забезпечення національної безпеки України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 62. С. 104-108.
5. Антонов В. О. Національна безпека як складовий елемент національного суверенітету. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2011. Вип. 51. С. 210-214.
6. Антонов В. О. Об'єкти національної безпеки та їх особливості. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 65-71.
7. Антонов В. О. Поняття та зміст системи національної безпеки. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 48. С. 137-144.
8. Антонов В. О. Суспільство як об'єкт національної безпеки Української держави. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 60. С. 79-84.
9. Антонов В. Політика національної безпеки України в сучасних умовах: проблеми та реалії. *Право України*. 2014. № 5. С. 106-114.
10. Балюк Г. Правові аспекти понять ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки. *Право України*. 1999. № 12. С. 62-66.
11. Барабаш Ю. Конституційний вимір української демократії (історико-теоретичні нотатки) *Право України*. 2014. № 7. С. 137-145.
12. Барбашова Н. Правове забезпечення екологічної безпеки: роль масштабного фактора. *Право України*. 1999. № 3 С. 47-49.
13. Барбашова Н. Різноманітні «фактори» екологічної безпеки. *Право України*. 2000. № 12. С. 107-108.
14. Барчук В. Порушення прав людини як загроза національній безпеці України. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 6. С. 64-69.
15. Барчук В. Права людини як головний об'єкт національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 4. С. 81-84.
16. Беззубов Д. О. До поняття юридичної безпеки фізичних осіб як суб'єктів права України (адміністративно-правовий аспект). *Міністерства юстиції України*. 2014. № 8. С. 99-106.
17. Беззубов Д. О. Правова структура та принципи побудови системи національної безпеки в Україні. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2011. Вип. 51. С. 231-236.
18. Безрук О. О. Політична мобілізація українського суспільства в умовах гібридної війни. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 2. С. 15-23.
19. Белєвцева В. Проблеми законодавчого регулювання у сфері державної безпеки в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 2. С. 60-64.
20. Білан А. М., О. В. Зеленко, Шемєндюк О. В. Інформаційна безпека як складова національної безпеки. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2012. № 2. С. 79-82.
21. Богданович В. Ю. Роль та місце воєнно-політичної моделі держави у розробленні та здійсненні політики, забезпечення її воєнної безпеки. *Наука і оборона*. 1999. № 1. С. 34-37.

22. Богданович В., Троцько В., Цибуленко М. Оборонна достатність держави (умови для обґрунтування достатнього рівня). *Військо України*. 1997. № 3-4. С. 6-7.
23. Братель О. Поняття та зміст доктрини інформаційної безпеки. *Право України*. 2006. № 5. С. 36-41.
24. Бутнік-Сіверський О. Б. Принципи формування національної безпеки України з огляду прав інтелектуальної власності: теоретичний зріз розвитку. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 3. С. 70-83.
25. Ваганов В. Б., Гончаренко О.М., Лисицин Е.М. Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. *Наука і оборона*. 2001. № 1. С. 9-17.
26. Ващенко І. В. Феномен національної безпеки у сучасному розумінні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія: Психологічна*. 2012. Вип. 2 (1). С. 30-37.
27. Ведерніков Ю. А., Кучук А.М. Теорія національної держави: атавізм чи потреба сьогодення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 3. С. 3-8.
28. Вовк О. О. Поняття та зміст зовнішньої безпеки: теоретико-правовий аналіз. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 8. С. 11-18.
29. Вовканич С. Й. Ідеологічні засади державотворення в системі стратегізації регіональної політики, національної економіки та безпеки України. *Регіональна економіка*. 2014. № 4. С. 7-23.
30. Волинець В. Правові аспекти реалізації оборонної функції сучасної держави. *Юридична Україна*. 2013. № 5. С. 4-10.
31. Волинець В. Роль правоохоронної функції держави у державотворчому і правотворчому процесах в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 7 С. 4-11.
32. Волинець В. Функція гарантування національної безпеки в контексті державно-правового розвитку сучасної України. *Юридична Україна*. 2013. № 1. С. 9-16.
33. Вонсович О. Стан національної безпеки України в сучасній геополітичній ситуації. *Політичний менеджмент*. 2012. № 1-2. С. 177-185.
34. Гараджаев Д. Я. Гарантии защиты конституционных прав и свобод человека и гражданина при обеспечении национальной безопасности государства. *Юридический вестник*. 2006. № 34. С. 115-119.
35. Гараджаев Д. Я. Национальная безопасность и пределы ограничения прав человека. *Юридический вестник*. 2006. № 2. С. 78-82.
36. Гіндес А. В. Державна політика формування системи забезпечення економічної безпеки національної економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 21. С. 134-136.
37. Глазов О. В. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники. *Наукові праці Чорноморського державного*

- університету імені Петра Могили. Серія: Політологія. 2011. Т. 155, Вип. 143. С. 42-46.
38. Гончаренко О. М., Лисицин Е. М. Стратегія національної безпеки України та військова реформа. *Наука і оборона*. 2000. № 4. С. 33-38.
 39. Горovenko В. К. Тютюнник В. П. Актуальні проблеми сектора безпеки та оборони України. *Наука і оборона*. 2014. № 4. С. 20-25.
 40. Гребенюк М. Державно-правове регулювання забезпечення продовольчої безпеки. *Право України*. 2009. № 5. С. 92-96.
 41. Дзьобань О. Національні інтереси як основа національної безпеки: світоглядно-методологічні аспекти. *Вісник Академії правових наук України*. 2010. № 3. С. 124-136.
 42. Діордіца І. Кримінально-правове розуміння національної безпеки України за Кримінальним кодексом України від 5 квітня 2001 року. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. № 3. С. 121-125.
 43. Доронін І. Забезпечення державної безпеки як функція сучасної держави. *Право України*. 2006. № 4. С. 127-132.
 44. Дузь-Крятченко О. П. Лисицин Е. М. Щодо термінологічного аспекту проблеми національної безпеки України. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2014. № 1. С. 122-125.
 45. Євсюкова Я. І. Мобілізаційна підготовка та мобілізація: українська та зарубіжна модель. *Форум права*. 2010. № 1. С. 100-106.
 46. Єзеров А. А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 2. С. 60-67.
 47. Забарський В. В. адміністративно-правові межі використання військово службовцями Збройних Сил України права на об'єднання. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 109-115.
 48. Завидняк І. І. Поняття та структура національної безпеки України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2010. Вип. 48. С. 183-189.
 49. Задорожня Г. В. Правовий механізм введення в Україні надзвичайного стану: проблеми теорії і практики. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 2. С. 31-37.
 50. Заржицький О. Екологічна безпека та безпека праці у системі правового механізму національної безпеки. *Право України*. 1999. № 9. С. 66-68.
 51. Заржицький О. Правові аспекти регіональної екологічної безпеки. *Право України*. 2000. № 5. С. 54-58.
 52. Зіма І. І., Ніколаєв І. М. Інформаційна війна та інформаційна безпека (огляд думок зарубіжних політологів та воєнних спеціалістів). *Наука і оборона*. 1998. № 1. С. 56-58.
 53. Зозуля І. В. Національна безпека України як сукупний об'єкт кримінально-правового захисту. *Право і Безпека*. 2002. № 3. С. 37-43.
 54. Ільчук Л. Місце і роль воєнної безпеки в системі національної безпеки:

- політологічний аспект. *Нова політика*. 1998. № 3. С. 16-21.
55. Кальман А. Г. Экономическая безопасность государства и пути ее обеспечения в Украине. *Право и политика*. 2001. № 7. С. 69-75.
56. Кістерський Л. Л. Економічна безпека України. *Наука і оборона*. 1999. № 2. С. 30-36.
57. Ключова Є. Правові засади функціонування міжнародних транспортних коридорів. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 18-20.
58. Коваленко В. В. Модернізація конституційних засад національної безпеки і оборони України - пріоритет діяльності Конституційної Асамблеї. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 39-46.
59. Коваль А. Менеджмент как целостная система управления в кадровых аспектах безопасности государства. *Leges et Viata*. 2018. № 1, ч. 2. С. 53-58.
60. Коломоєць Т. О., Жуков М. С. Особливості забезпечення національної безпеки України шляхом здійснення розвідувальної діяльності: історичний досвід Запорозької Січі. *Вісник Запорізького національного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. № 1. С. 7-12.
61. Копан О. Соціальна безпека як об'єкт державної діяльності. *Право України*. 2001. № 11. С. 26-27.
62. Копейчиков В., Колодій А., Українчук О. Про концепцію національної безпеки України. *Право України*. 1993. № 5-6.
63. Корж І. Політична корупція та правова безпека України. *Право України*. 2009. № 6. С. 55-59.
64. Косєвцов В. О., Телилим В. М., Шевченко В. І. Оцінка стану воєнної безпеки України. *Наука і оборона*. 1998. № 2. С. 3-6.
65. Косілова О. Політична безпека в системі національної безпеки України. *Правова інформатика*. 2011. № 1. С. 72-78.
66. Костенко Г. Предмет і зміст теорії воєнної безпеки. *Військо України*. 1995. № 1-2. С. 6-9.
67. Костенко О. Правова культура та економічна безпека. *Право України*. 1999. № 3. С. 85-86.
68. Костицький В. Конституційне регулювання охорони довкілля: український та світовий досвід. *Право України*. 2003. № 10. С. 49-55.
69. Кравець Є. Національна безпека України: механізм дії права в умовах надзвичайних ситуацій. *Право України*. 1998. № 8. С. 67-74.
70. Кравчук О. Ю. Політична безпека України як наукова і практична проблема. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. № 6(3). С. 82-83.
71. Краснова М., Позняк Е. Правове забезпечення екологічної безпеки: роль науково-правового фактора. *Право України*. 2000. № 5. С. 49-51.
72. Лантінов Я. О. Щодо визначення національної безпеки України як об'єкта кримінально-правової охорони. *Форум права*. 2011. № 1. С. 570-574.
73. Левченко О. Є. Хімічна безпека як елемент національної безпеки. *Наука*

і практика. 2014. № 1. С. 38-49.

74. Лекарь С. І. Економічна безпека держави та суб'єкти її забезпечення. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 75-82.
75. Лемак О. В. Забезпечення національної безпеки як функція держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2016. Вип. 38 (2). С. 64-67.
76. Лемак О. В. Українська нація і національна безпека: аспекти співвідношення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 27 (3). С. 40-44.
77. Лисицин Е. М. Воєнна політика як складова частина політики національної безпеки України. *Наука і оборона*. 1999. № 2. С. 23-29.
78. Литвиненко О. Інформаційна еліта пострадянської країни та національна безпека. *Нова політика*. 1999. № 5. С. 22-27.
79. Лихачов С. Національна безпека України як об'єкт державного управління. *Право України*. 2009. № 10. С. 182-189.
80. Ліпкан В. А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і Безпека*. 2003. Т. 2, № 4. С. 57-60.
81. Ліпкан В. Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України у сфері національної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12. С. 4-8.
82. Ліпкан В., Максименко Ю. Націобезпекознавство: проблеми формування категорійно-понятійного апарату. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 8. С. 7-11.
83. Максименко Ю. Інформаційне правопорушення: поняття й ознаки. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 63-65.
84. Манжук І. Визначення змісту поняття «безпека ядерного-енергетичного комплексу» *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 68-71.
85. Маркіна І. Управління безпекою туризму в умовах глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 10. С. 61-65.
86. Мартин О. М. Економічна безпека як складова національної безпеки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*. 2013. Вип. 22. С. 68-74.
87. Марутян Р. Р. Інтелектуальний потенціал як основа забезпечення національної безпеки. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. № 3-4. С. 86-95.
88. Мельник О. В. Розуміння категорії «національна безпека» у вітчизняному та зарубіжному правознавстві. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2007. Вип. 38. С. 147-153.
89. Мірошниченко О. Нормативно-правові засади формування системи національної економічної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2007. № 11. С. 161-165.
90. Мунтіян В. І. Механізм забезпечення воєнної безпеки України. *Наука і оборона*. 2000. № 1. С. 12-15.

91. Мурашин Г., Кравец Е. О концепции национальной безопасности. *Политика и время*. 1992. № 5. С. 10-19.
92. Мурза В. В. Історико-правова характеристика становлення та розвитку наглядової функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 83-89.
93. Наливайко Л. Р. Інформаційна безпека та інформаційна політика в Україні: конституційно-правовий аспект. *Вісник Запорізького державного університету*. 2003. № 1. С. 60-65.
94. Нікітін Ю. В. Національна безпека України в сучасних умовах: ризики і фактори впливу. *Юридична наука*. 2015. № 2. С. 141-147.
95. Нікітін Ю. В. Теоретико-правовий підхід до визначення загроз як детермінуючих чинників впливу на національну безпеку України. *Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки*. 2008. Вип. 41. С. 502-508.
96. Олійник О. Інформаційний простір як основа соціально-економічного, політичного і культурного забезпечення інформаційної безпеки України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 4. С. 98-104.
97. Ольшевський В. Й. Воєнно-економічна безпека: теорія і практика. *Наука і оборона*. 1999. № 3. С. 36-41.
98. Омельчук В. А. Теоретико-правові аспекти систематизації прав і свобод людини в історичному контексті забезпечення безпеки суспільства й держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2. С. 3-9.
99. Орел М. Г. Політична безпека як складова національної безпеки: теоретичний аспект. *Науковий часопис Академії національної безпеки*. 2018. № 1. С. 22-34.
100. Паламарчук М. Національна безпека: діалектика застосування широкого і вузького підходів. *Політичний менеджмент*. 2011. № 2. С. 128-135.
101. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства. *Вісник Академії правових наук України*. 2000. № 3. С. 10-15.
102. Панова О. Принципы административно-правового обеспечения публичной безопасности. *Leges si Viata*. 2018. № 3, ч. 2. С. 118-121.
103. Пашинский В. Гражданское общество как субъект обеспечения обороны государства: современный опыт украины. *Leges si Viata*. 2018. № 6, ч. 2. С. 71-75.
104. Перникоза Д. Мобілізація: права і обов'язки. *Фармацевт Практик*. 2015. № 6. С. 15-16.
105. Пилипчук В. Дзьобань О. Глобальні виклики й загрози національній безпеці в інформаційній сфері. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3. С. 43-52.
106. Пилипчук В. Проблеми і напрями дослідження історії суб'єктів сектору безпеки України. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 102-113.

107. Погібко О. І. Воєнна доктрина України-нормативно-правове підґрунтя законодавчого забезпечення оборони держави. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Вип. 3. С. 17-24.
108. Поляков С. Місце Збройних Сил України в системі органів державної влади. *Право України*. 2013. № 1-2. С. 310-316.
109. Поляков С. Перспективні напрями реформування законодавства України щодо забезпечення законності та правопорядку у збройних силах України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 2. С. 131-134.
110. Попов М. О., Лук'янець А.Г. До забезпечення воєнної безпеки в умовах загрози інформаційної війни. *Наука і оборона*. 1999. № 2. С. 37-43.
111. Попова С. М. Основні складові національної безпеки України. *Наше право*. 2013. № 13. С. 54-60.
112. Потапенко Є. Методи і способи міждержавної правової інтеграції. *Право України*. 2014. № 6. С. 120-130.
113. Прокоф'єва-Янчиленко Д. М. Кримінологічна безпека як інтегративна складова національної безпеки України. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія*. 2014. Т. 14. С. 395-401.
114. Пучков О. О. Реформа нормативного забезпечення правопорядку у сфері національної безпеки: актуальні питання. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2018. Т. 29 (68), № 3. С. 7-11.
115. Ребкало В. Шахов В. Політична стабільність і політична безпека: характер та механізми взаємозв'язку. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 3. С. 159-169.
116. Романюк І. Щодо визначення поняття «гарантії прав особи» у контексті забезпечення державної безпеки. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 10. С. 138-140.
117. Романюк І. Щодо ролі правоохоронних органів України у забезпеченні права особи на безпеку. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 9. С. 9-11.
118. Романюк М. Д. Міграційні загрози національній безпеці України: сучасні виклики, проблеми подолання. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 3. С. 99-111.
119. Савицький В. Т. Інформаційна безпека в системі національної безпеки України. *Університетські наукові записки*. 2017. № 2. С. 195-207.
120. Сенченко М. Запорука національної безпеки в умовах інформаційної війни. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 6. С. 3-9.
121. Ситник Г. П. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. Вип. 2. С. 25-34.
122. Ситник Г. П. Проблемні питання розробки нової Стратегії національної безпеки України. *Науково-інформаційний вісник Академії національної*

- безпеки. 2014. № 3-4. С. 105-116.
123. Скорик Я. Забезпечення екологічної безпеки в природо ресурсних правовідносинах. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 12 (169). С. 108-111.
124. Смирнова К. Екстериторіальна дія права Європейського Союзу: досвід для України. *Право України*. 2014. № 4. С. 153-159.
125. Смолянчук В. Ф. Системні засади національної безпеки України. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Політологія. 2018. № 2. С. 107-126.
126. Сокурченко В. Особливості організації оборони в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 3. С. 172-177.
127. Сопілко І. Роль стратегії національної безпеки України в правовому регулюванні державної інформаційної політики України. *Юридична Україна*. 2014. № 6. С. 8-14.
128. Соснін О. Неодмінна складова суверенітету. Інформаційна культура суспільства в контексті інформаційної безпеки України. *Політика і час*. 2002. № 7. С. 13-17.
129. Співак В. М. Національна безпека України в контексті стратегії глобалізаційного розвитку. *Держава і право*. Серія: Юридичні і політичні науки. 2009. Вип. 45. С. 604-612.
130. Сьомін С. Релігійна безпека України: неокульти як складова релігійного життя. *Людина і політика*. 2000. № 6. С. 22-30.
131. Тарасенко К. В. Місце Ради національної безпеки і оборони України в системі органів, що забезпечують національну безпеку і оборону в Україні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 610-620.
132. Ткаченко О. Співвідношення функцій охорони та безпеки в діяльності управління державної охорони України. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. № 1. С. 92-95.
133. Ткачук Т. Політика інформаційної безпеки НАТО. *Leges et Vita*. 2018. № 5, ч. 2. С. 187-190.
134. Туркот М. Військова складова національної безпеки України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 2. С. 44-50.
135. Устименко О. В. Моніторинг національної безпеки як складова механізму стратегічного планування. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. Серія: Державне управління. 2016. № 4. С. 50-55.
136. Устименко О. В. Пеньковський В. І. Індикатори (показники) стану національної безпеки як результат моніторингу національної безпеки за певний проміжок часу. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2016. № 1-2. С. 62-75.
137. Устименко О. В. Система управління сектором безпеки і оборони України як складова державного управління. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. № 3-4. С. 25-34.
138. Уткін О. Інформаційні впливи і національна безпека України. *Віче*. 2004.

№ 1. С. 79-83.

139. Феденко О. В. Панасюк В. В. Еволюція Воєнної доктрини як основа воєнної політики держави (коаліції). *Військово-науковий вісник*. 2015. Вип. 23. С. 280-292.
140. Федоренко В. Л. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2010. № 12. С. 32-39.
141. Фомін В. О., Рось А. О. Сутність і співвідношення понять «інформаційна безпека», «інформаційна війна» та «інформаційна боротьба». *Наука і оборона*. 1999. № 4. С. 29-32.
142. Чубукова О. Правова основа інформатизації суспільства. *Право України*. 2000. № 4. С. 96-99.
143. Чупрій Л. Концептуальні засади політики національної безпеки Української держави в гуманітарній сфері. *Політичний менеджмент*. 2013. № 1-2. С. 35-41.
144. Шамара О. В. Поняття злочину проти основ національної безпеки України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 193-198.
145. Шахов В., Мадіссон В. Національний інтерес і національна безпека в геостратегії України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 2. С. 44-56.
146. Шевченко М. М. Функції та завдання системи забезпечення національної безпеки України в сучасних умовах. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2014. № 3-4. С. 14-24.
147. Шестаков В. Захист іноземних інвестицій в Україні: теорія та практика. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 11. С. 21-25.
148. Шкідченко В. П., Кохно В. Д. Воєнна безпека як категорія воєнної науки та складова національної безпеки України. *Наука і оборона*. 2000. № 2. С. 3-7.
149. Шумка А. В. Черник П. П. Теоретичні аспекти інформаційних війн та національна безпека. *Грані*. 2015. № 9. С. 10-16.
150. Юрій І. А. Воєнна доктрина у системі нормативно-правового забезпечення національної безпеки на сучасному етапі розвитку української державності. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (3). С. 225-229.
151. Ядуха С. Й., Лисак О. М. Національна безпека України. Її основні аспекти, принципи та загрози. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. № 5 (1). С. 131-136.
152. Янчук А., Блистів Т., Колесник В., Пригунов П. Нормативно-правове забезпечення національної безпеки. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 1. С. 5-16.
153. Янюк С. Територіальна оборона України: механізми реалізації. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. Вип. 2. С. 121-124.

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

ДСТУ 8302:2015 «ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ. БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ПРАВИЛА СКЛАДАННЯ»

1 СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

1.1 Цей стандарт установлює основні види бібліографічних посилань, загальні положення щодо їхнього складу й структури, а також правила складання та розміщування в документах (виданнях, депонованих документах тощо).

1.2 Стандарт поширюється на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації.

1.3 Стандарт призначено авторам творів, видавцям, фахівцям редакцій засобів масової інформації, інформаційних центрів тощо.

2 НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті є посилання на такі нормативні документи:

ДСТУ 2732:2004 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять

ДСТУ 3017:2015 Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять

ДСТУ 3582:2013 Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ)

ДСТУ 6095:2009 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій (ГОСТ 7.88-2003, MOD)

ДСТУ 7093:2009 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11-2004, MOD; ISO 832:1994, MOD)

ДСТУ 7157:2010 Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості

ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT)

ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та

правила складання (ГОСТ 7.80-2000, IDT).

ГОСТ 7.0-84 Система стандартів по інформації, бібліотечному і видавничому делу. Библиографическая деятельность. Основные термины и определения (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічна діяльність. Основні терміни та визначення)

ГОСТ 7.12-93 Система стандартів по інформації, бібліотечному і видавничому делу. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів російською мовою. Загальні вимоги та правила).

3 ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ

У тексті стандарту використано терміни, які встановлено в ДСТУ 2732, ДСТУ 3017, ГОСТ 7.0 та наведені в ДСТУ 7157 і ДСТУ ГОСТ 7.80, а також вжито зазначені нижче терміни та визначення означених ними понять:

3.1 бібліографічне посилання

Сукупність бібліографічних відомостей про цитований, розглядуваний або згадуваний у тексті документа інший документ, що є необхідними й достатніми для його загальної характеристики, ідентифікування та пошуку

3.2 об'єкт бібліографічного посилання

Усі види опублікованих і неопублікованих документів, їхні окремі складники або групи документів на будь-яких носіях інформації

3.3 знак виноски

Умовна позначка у вигляді арабських цифр (порядкових номерів), літер чи астериска (зірочки), що використовують для пов'язування підрядкових і позатекстових бібліографічних посилань з частиною основного тексту документа

3.4 електронний ресурс віддаленого доступу

Електронний ресурс, що має електронну адресу, потенційно доступний через глобальні телекомунікаційні мережі (зокрема Інтернет) необмеженому колу користувачів

3.5 електронний ресурс локального доступу

Електронний ресурс, що має вихідні відомості, розміщений на електронному носіїві, призначеному для використання в режимі прямого доступу.

4 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

4.1 Бібліографічне посилання призначено для ідентифікування, загальної характеристики та пошуку документа, що є об'єктом бібліографічного посилання (далі — об'єкт посилання).

4.2 Об'єктами посилання можуть бути всі види опублікованих чи

неопублікованих документів або їхні складники на будь-яких носіях інформації (зокрема в телекомунікаційних мережах).

4.3 Види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й подання в документі наведено в розділах 5-8.

4.4 Елементи бібліографічного запису (заголовки і бібліографічний опис) та знаки пунктуації в бібліографічному посиланні, незалежно від його призначення та виду, подають згідно з ДСТУ ГОСТ 7.80 і ДСТУ ГОСТ 7.1 з урахуванням таких особливостей:

— у заголовку бібліографічного запису подають відомості про одного, двох чи трьох авторів, при цьому імена цих авторів у бібліографічному описі у відомостях про відповідальність (за навскісною рисою) не повторюють;

— за потреби у заголовку бібліографічного запису позатекстового посилання можна зазначати більше ніж три імені авторів;

— замість знака «крапка й тире» («. —»), який розділяє зони бібліографічного опису, в бібліографічному посиланні рекомендовано застосовувати знак «крапка» (при цьому в межах одного документа застосування в бібліографічних посиланнях розділових знаків уніфікують);

— відомості, запозичені не з титульної сторінки документа, дозволено не брати у квадратні дужки;

— після назви дозволено не зазначати загального позначення матеріалу («Текст», «Електронний ресурс», «Карти», «Ноти» тощо — перелік згідно з ДСТУ ГОСТ 7.1);

— у складі вихідних даних дозволено не подавати найменування (ім'я) видавця;

— у складі відомостей про фізичну характеристику документа можна зазначати або його загальний обсяг (наприклад: 285 с.), або номер сторінки, на якій подано об'єкт посилання (наприклад: С. 19);

— дозволено не наводити відомостей про серію та Міжнародний стандартний номер (ISBN, ISMN, ISSN).

4.5 В усіх елементах бібліографічного опису (за винятком основної назви документа й відомостей, що належать до назви та містять одне слово) дозволено скорочувати окремі слова та словосполучення згідно з ДСТУ 3582, ДСТУ 6095, ДСТУ 7093, ГОСТ 7.12.

4.6 Якщо текст цитовано не за першоджерелом, то на початку підрядкового бібліографічного посилання наводять пояснювальні слова: «Наведено за:», «Цит. за:» («Цитовано за») і зазначають джерело, з якого запозичено текст.

Приклад

Підрядкове посилання

*Цит. за: Грушевський М. С. Історія України — Руси. Київ, 1995. Т. 2. С. 72.

4.7 Підрядкові та позатекстові бібліографічні посилання пов'язують із текстом документа за допомогою знаків виноски: арабських цифр, літер, астериска (зірочки).

4.8 Відомості про згадуваний документ, опублікований іншою мовою, у бібліографічних посиланнях наводять мовою оригіналу.

4.9 У внутрішньотекстовому та підрядковому бібліографічному посиланнях на складник документа (наприклад, статтю з журналу, збірника) дозволено зазначати бібліографічні відомості тільки про ідентифікувальний документ і номер сторінки — за наявності в його тексті відомостей про автора (якщо він є) та назву.

Приклад

У тексті: У статті Добровольської В. «Діяльність органів управління культурою як об'єкт керування документацією» подано таке визначення: ... 1.

У підрядковому посиланні:

1 Вісник Книжкової палати. 2012. № 4. С. 18—20.

4.9.1 У бібліографічних посиланнях на складник документа у формі аналітичного бібліографічного опису розділовий знак «дві нахиліні риски» («//») можна замінювати крапкою, а відомості про документ (його назву), в якому розміщено складник, виділяти шрифтом (наприклад, курсивом).

Приклад

Підрядкове посилання

4 Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347. Освіта. 2002. 24 квіт. С. 2-4.

5 ВИДИ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ТА ПРАВИЛА ЇХНЬОГО СКЛАДАННЯ

5.1 Бібліографічні посилання розрізняють залежно від складу елементів бібліографічного запису, місця розташування в документі, повторності наведення та вмісту бібліографічних записів.

5.1.1 За складом елементів бібліографічного запису розрізняють повне та коротке бібліографічне посилання.

5.1.1.1 Повне бібліографічне посилання містить усі обов'язкові елементи, що використовують для загальної характеристики, ідентифікування й пошуку об'єкта посилання.

5.1.1.2 Коротке бібліографічне посилання містить частину обов'язкових елементів, які використовують тільки для пошуку об'єкта посилання.

5.1.2 За місцем розташування в документі розрізняють такі бібліографічні посилання (відповідно до 5.2, 5.3, 5.4):

- внутрішньотекстове;
- підрядкове;

— позатекстове.

5.1.3 За повторністю наведення посилань на один і той самий об'єкт розрізняють первинне та повторне бібліографічне посилання (відповідно до 5.5).

5.1.4 За вмістом бібліографічних записів може бути комплексне бібліографічне посилання (відповідно до розділу 6).

5.2 Внутрішньотекстове бібліографічне посилання

5.2.1 Внутрішньотекстове бібліографічне посилання застосовують, якщо значну частину відомостей про об'єкт посилання внесено до тексту документа.

Внутрішньотекстове бібліографічне посилання використовують для зручнішого читання тексту, кращого його сприйняття та заощадження місця у невеликих за обсягом документах.

5.2.1.1 Внутрішньотекстове бібліографічне посилання розміщують безпосередньо в тексті документа.

5.2.2 Внутрішньотекстове бібліографічне посилання може містити такі елементи:

- заголовок бібліографічного запису (ім'я автора);
- основну назву документа;
- відомості про відповідальність (містять інформацію про осіб і/або організації, які брали участь у створенні документа);
- відомості про повторність видання (містять інформацію про зміни й особливості цього видання відносно попереднього);
- вихідні дані (містять відомості про місце видання (випуску), видавця та рік випуску документа);
- позначення та порядковий номер тому, номера чи випуску документа, якщо є посилання на твір або публікації з багаточастинного (багатотомного чи серіального) документа;
- відомості про обсяг (кількість сторінок) документа (у разі посилання на нього загалом);
- назву документа (журналу, збірника, газети тощо), в якому опубліковано об'єкт посилання (наприклад, статтю);
- відомості про місцезнаходження об'єкта посилання — номер сторінки в документі (у разі посилання на його частину);
- примітки (у посиланні на електронний ресурс, депоновану наукову роботу тощо).

5.2.3 Внутрішньотекстове бібліографічне посилання подають у круглих дужках.

5.2.4 Знак «крапка й тире» («. — «) у внутрішньотекстовому бібліографічному посиланні замінюють знаком «крапка».

5.2.5 Внутрішньотекстове посилання може бути у повній або короткій

формі (якщо частину відомостей про джерело цитування подано в тексті). Рекомендовано складати внутрішньотекстове бібліографічне посилання в короткій формі.

Приклади

(Вступ до медичної геології. Київ, 2011. Т. 2. С. 422);

(Бібліотечна планета. 2012. № 2. С. 36—37);

(Чернівці : Чернівець. нац. ун-т, 2012. С. 167);

(Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку. Київ, 2010. 268 с.); (Книжкова палата України : сайт. URL: <http://www.ukrbook.net>).

5.3 Підрядкове бібліографічне посилання

5.3.1 Підрядкове бібліографічне посилання на джерела інформації використовують за умов, якщо всередині тексту документа його розмістити неможливо або небажано, щоб не переобтяжувати текст та не ускладнювати його читання.

5.3.1.1 Підрядкове бібліографічне посилання розміщують як примітку в нижній частині сторінки (полоси набору), відмежовуючи від основного тексту горизонтальною рисою.

5.3.2 Підрядкове бібліографічне посилання пов'язують із текстом документа за допомогою знаків виноски, які подають на верхній лінії шрифту після відповідного фрагмента в тексті (наприклад: Текст 29) та перед підрядковим посиланням (наприклад: 29 Посилання).

Знаки виноски відокремлюють від тексту проміжком.

5.3.3 Під час нумерування кількох підрядкових бібліографічних посилань можна застосовувати наскрізне нумерування в межах усього документа чи в межах його окремої глави (розділу, частини тощо) або нумерування в межах певної сторінки тексту (арабськими цифрами).

5.3.4 Підрядкове бібліографічне посилання може містити такі елементи:

- заголовок бібліографічного запису (ім'я автора);
- основну назву документа;
- відомості, що належать до назви (пояснюють і доповнюють її);
- відомості про відповідальність (містять інформацію про осіб і/або організації, які брали участь у створенні документа);
- відомості про повторність видання (містять інформацію про зміни й особливості цього видання відносно попереднього);
- вихідні дані (містять відомості про місце видання (випуску), видавця та рік випуску документа);
- позначення та порядковий номер тому, номера чи випуску документа, якщо є посилання на твір або публікації з багаточастинного (багатотомного чи серіального) документа;
- відомості про обсяг (кількість сторінок) документа (у разі посилання

на нього загалом);

— назву документа (журналу, збірника, газети тощо), в якому опубліковано об'єкт посилання (наприклад, статтю);

— відомості про місцезнаходження об'єкта посилання — номер сторінки в документі (у разі посилання на його частину);

— примітки (у посиланні на електронний ресурс, депоновану наукову роботу тощо).

5.3.5 Підрядкове бібліографічне посилання можна наводити у повній або короткій формі. Коротку форму застосовують, якщо частину відомостей про джерело цитування подано в тексті.

Приклади

Повна форма

2 Україна в цифрах. 2007 : стат. зб. / Держ. ком. статистики України. Київ: Консультант, 2008.

С. 185-191.

5 Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України : монографія / відп. ред. В. М. Геєць. Київ : УБС НБУ, 2008. С. 302-310.

Коротка форма

2 Україна в цифрах. 2007. Київ, 2008. С. 185-191.

5 Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України. Київ, 2008. С. 302-310.

5.3.6 У підрядковому бібліографічному посиланні на електронний ресурс віддаленого доступу за наявності в тексті бібліографічних відомостей, що його ідентифікують, дозволено зазначати тільки електронну адресу, використовуючи замість слів «Режим доступу» аббревіатуру «URI» або «URL» (відповідно до 7.4.4.3).

Приклад

У тексті:

Маніфест ІФЛА про Internet : прийнято Сесією Ради ІФЛА 23 серпня 2002 р. / пер. з англ. В. С. Пашкова*

У підрядковому посиланні:

*URL: <http://archive.ifla.org/III/misc/im-ua.pdf> (дата звернення: 15.09.2002).

5.4 Позатекстове бібліографічне посилання

5.4.1 Позатекстове бібліографічне посилання використовують переважно у наукових виданнях у разі багаторазових посилань на одні й ті самі документи задля уникнення повторного подання однакових бібліографічних записів або через їхню велику кількість, або за браком місця для підрядкових посилань.

5.4.1.1 Позатекстові бібліографічні посилання нумерують у межах

усього документа або в межах окремих глав, розділів, частин тощо, застосовуючи наскрізне нумерування (арабськими цифрами).

5.4.1.2 Позатекстові бібліографічні посилання наводять як перелік бібліографічних записів і розміщують наприкінці основного тексту (або після заключної статті, післямови, коментарів — за їх наявності) документа або його складника (зазначаючи, наприклад, «Список бібліографічних посилань»).

5.4.2 Сукупність позатекстових бібліографічних посилань, оформлених як перелік бібліографічних записів, не можна вважати бібліографічним списком (списком використаної літератури) чи покажчиком, що мають самостійне значення як бібліографічні посібники.

Проте текст документа можна пов'язувати знаками виноски з бібліографічним списком використаної літератури.

5.4.3 У позатекстовому бібліографічному посиланні повторюють бібліографічні відомості про об'єкт посилання, який згадано в тексті документа.

Приклад

У тексті:

«... про що зазначено у Законі України «Про видавничу справу»⁴».

У позатекстовому посиланні:

4. Про видавничу справу : Закон України за станом на 20 берез. 2004 р. / Верховна Рада України. Київ : Парлам. вид-во, 2004. 17, [3] с. (Закони України).

5.4.4 Позатекстове бібліографічне посилання може містити такі елементи:

- заголовок бібліографічного запису (ім'я автора);
- основну назву документа;
- відомості, що належать до назви (пояснюють і доповнюють її);
- відомості про відповідальність (містять інформацію про осіб і/або організації, які брали участь у створенні документа);
- відомості про повторність видання (містять інформацію про зміни й особливості цього видання відносно попереднього);
- вихідні дані (містять відомості про місце видання (випуску), видавця та рік випуску документа);
- позначення та порядковий номер тому, номера або випуску, якщо є посилання на твір або публікації з багаточастинного (багатотомного чи серіального) документа;
- відомості про обсяг (кількість сторінок) документа (у разі посилання на нього загалом);
- назву документа (журналу, збірника, газети тощо), в якому опубліковано об'єкт посилання (наприклад, статтю);

— відомості про місцезнаходження об'єкта посилання — номер сторінки в документі (у разі посилання на його частину);

— примітки (у посиланні на електронний ресурс, депоновану наукову роботу тощо).

5.4.5 Позатекстове бібліографічне посилання пов'язують із фрагментом тексту документа, до якого воно належить, за допомогою знаків виноски, які або виносять на верхню лінію шрифту після відповідного тексту та перед позатекстовим посиланням, або складають в одну лінію зі шрифтом основного тексту (у квадратних дужках у тексті та без дужок перед позатекстовим посиланням).

Приклад 1

У тексті:

Правила банківського кредитування підприємств державної форми власності викладено у навчальному посібнику «Кредитування та ризики» (автори Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г.)³⁵.

У позатекстовому посиланні:

35 Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г. Кредитування та ризики : навч. посіб. Київ, 2008. 213 с.

Приклад 2

У тексті:

Правила банківського кредитування підприємств державної форми власності викладено у навчальному посібнику «Кредитування та ризики» (автори Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г.) [35].

У позатекстовому посиланні:

35. Денисенко М. П., Догмачов В. М., Кабанов В. Г. Кредитування та ризики : навч. посіб. Київ, 2008. 213 с.

5.4.6 Якщо в тексті згадують конкретну частину тексту документа, після неї можна зазначати (у квадратних дужках) порядковий номер позатекстового бібліографічного посилання та сторінку, на якій подано цей об'єкт посилання. Між поданими відомостями проставляють знак «кома».

Приклади

У тексті:

[2, с. 28]; [2, с. 154].

У позатекстовому посиланні:

2. Нагайчук Н. Г. Фінанси страхових компаній: навч. посіб. Київ : УБС НБУ, 2010. 527 с.

5.4.6.1 Якщо у позатекстовому посиланні бібліографічні записи не нумеровано, в тексті (у квадратних дужках) після згадування подають відомості, що є достатніми для ідентифікування об'єкта посилання (ім'я автора, назва документа тощо).

5.4.6.1.1 Якщо посилання в тексті подають на документ, авторами

якого є одна, дві чи три особи, у квадратних дужках зазначають їхні прізвища, розділяючи знаком «кома».

Приклад

У тексті:

[Кушнарєнко, Удалова].

У позатекстовому посиланні:

Кушнарєнко Н. М., Удалова В. К. Наукова обробка документів : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 223 с.

5.4.6.1.2 Якщо посилання в тексті подають на документ, авторами якого є чотири та більше осіб, у квадратних дужках зазначають тільки його назву.

Приклад

У тексті:

[Управління персоналом в умовах економіки знань].

У позатекстовому посиланні:

Управління персоналом в умовах економіки знань : монографія / Азарєнкова Г. М. та ін. Київ, 2011. 406 с.

5.4.6.2 Якщо в тексті є посилання на таку саму книгу того самого автора, але видану в іншому році, після прізвища автора зазначають відомості про рік її виходу у світ та сторінки, на яких подано об'єкти посилань, розділяючи ці відомості знаком «кома».

Приклади

[Іванченко, 1995, с. 52];

[Іванченко, 2009, с. 38].

5.4.6.3 Дозволено у посиланні в тексті скорочувати довгі назви документів, позначаючи останні видалені слова назви знаком «три крапки».

Приклад

У тексті:

[Розвиток обліково-аналітичних ... , с. 85].

У позатекстовому посиланні:

Розвиток обліково-аналітичних систем суб'єктів господарювання в Україні : монографія / Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Львів, 2010. 447 с.

5.4.6.4 Якщо об'єктом позатекстового бібліографічного посилання є багаточастинний документ, у посиланні в тексті потрібно зазначити номер тому (частини) або випуску видання.

Приклад

У тексті:

[Ушинський, т. 1, с. 192-193].

У позатекстовому посиланні:

Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології : вибр. твори. Київ : Рад. шк., 1983. Т. 1. 480 с.

5.4.6.5 Якщо у посиланні в тексті наведено відомості про кілька об'єктів посилань, їх відділяють один від одного знаком «крапка з комою».

Приклад

[Вовчак, 2011; Зубець, 2012]; [3, с. 18; 2, с. 45].

5.5 Повторне бібліографічне посилання

5.5.1 Повторне бібліографічне посилання на один і той самий документ або його частину, або групу документів наводять у скороченій формі за умови, що всі потрібні для ідентифікування та пошуку цього документа бібліографічні відомості зазначено у первинному посиланні на нього.

5.5.1.1 Повторне бібліографічне посилання може бути внутрішньотекстовим, підрядковим і позатекстовим.

5.5.1.2 До повторного бібліографічного посилання дозволено долучати елементи, що не увійшли до складу первинного бібліографічного посилання, однак є потрібними для ідентифікування документа.

5.5.2 У повторному бібліографічному посиланні на документ, авторами якого є одна, дві або три особи, подають заголовок бібліографічного запису, основну назву та номер сторінки.

Приклади

Внутрішньотекстове посилання

Первинне:

(Копиленко О. Л. Законотворчий процес: стан і шляхи вдосконалення. Київ, 2010. 692 с.).

Повторне:

(Копиленко О. Л. Законотворчий процес. С. 292).

Підрядкове посилання

Первинне:

1 Захара І. Лекції з історії філософії. Вид. 2-ге. Львів, 1997. 322 с.

Повторне:

3 Захара І. Лекції з історії філософії. С. 86.

5.5.2.1 У повторному бібліографічному посиланні на документ, авторами якого є чотири та більше осіб, подають основну назву та номер сторінки.

Приклади

Внутрішньотекстове посилання

Первинне:

(Аналіз інвестиційних проектів / Череп А. В. та ін. Київ, 2011. 259 с.).

Повторне:

(Аналіз інвестиційних проектів. С. 18).

Позатекстове посилання

Первинне:

8. Фінанси суднобудівних підприємств : монографія / І. А. Воробйова

та ін. Миколаїв, 2012. 232 с.

Повторне:

15. Фінанси суднобудівних підприємств. С. 158.

5.5.3 У повторному бібліографічному посиланні дозволено застосовувати скорочування довгих назв, позначаючи видалені останні слова назви знаком «три крапки».

Приклад

Позатекстове посилання

Первинне:

13. Правова основа діяльності органів державної влади / упоряд. Любченко П. М. Харків, 2010. 303 с.

Повторне:

20. Правова основа діяльності ... С. 290.

5.5.4

У повторному бібліографічному посиланні на багатотомний документ, авторами якого є одна, дві або три особи, подають заголовок бібліографічного запису, основну назву (або тільки основну назву, якщо заголовка немає), номер тому, сторінки.

Приклад

Підрядкове посилання

Первинне:

3 Франко І. Твори : у 50 т. Т. 45. Київ, 1986. 480 с.

Повторне:

5 Франко І. Твори : у 50 т. Т. 45. С. 300.

5.5.5

У повторному бібліографічному посиланні на серіальний документ, яке подають безпосередньо за первинним бібліографічним посиланням, зазначають його основну назву, а також ті відомості, що відрізняються від відомостей у первинному посиланні — рік, номер (у періодичному виданні), випуск (у продовжуваному виданні), число, місяць (у газетах), а також номер сторінки.

Приклад

Внутрішньотекстове посилання

Первинне:

(Вісн. прокуратури. Київ, 2011. Вип. 4. 128 с.).

Повторне:

(Вісн. прокуратури. 2012. Вип. 1. С. 10).

5.5.6 Повторне бібліографічне посилання на публікації в серіальному документі складають відповідно до 5.5.2, 5.5.2.1, 5.5.3.

5.5.7 У повторному бібліографічному посиланні на патентний документ подають позначення виду документа, його номер, назву країни, що видала

цей документ, та сторінку, на якій розміщено об'єкт посилання в патентному документі.

Приклад

Позатекстове посилання

Первинне:

8. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей : пат. 76509 Україна. № 2004042416 ; заявл. 01.04.2004 ; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.

Повторне:

10. Пат. 76509 Україна. С. 3.

5.5.8 У повторному бібліографічному посиланні на нормативний документ зі стандартизації (стандарти з позначками ДСТУ, ДСТУ ГОСТ, ДСТУ ISO, СОУ тощо) подають його позначку, номер разом із роком затвердження та номер сторінки.

Приклад

Підрядкове посилання

Первинне:

2 ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. Київ, 2010. 16 с.

(Інформація та документація).

Повторне:

3 ДСТУ 7152:2010. С. 6.

5.5.9 Якщо первинне й повторне бібліографічні посилання на одну й ту саму сторінку (сторінки) документа розміщено одне за одним, текст повторного посилання замінюють словами «Там само» («Там же» — рос. мовою, «Ibid» — латин. мовою).

Приклад

Підрядкове посилання

1 Танюк Л. С. Твори : у 60 т. Київ, 2011. Т. 18. С. 250-253.

2 Там само.

5.5.9.1 У повторному бібліографічному посиланні на іншу сторінку одного й того самого документа до слів «Там само» («Там же» або «Ibid») додають номер цієї сторінки.

Приклад

Внутрішньотекстове посилання

Первинне:

(Литвиненко Н. П. Тлумачний словник медичних термінів. Київ, 2010. С. 175).

Повторне:

(Там само. С. 92).

5.5.10 У повторному бібліографічному посиланні на багаточастинний

документ, крім номера сторінки, зазначають номер тому (частини, випуску тощо).

Приклад

Позатекстове посилання

Первинне:

13. Енциклопедія історії України : у 10 т. / ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін. ; НАН історії України, Ін-т історії України. Київ : Наук, думка, 2005. Т. 9. С. 36-37.

Повторне:

14. Там само. Т. 7. С. 18.

5.5.11 Якщо у складі первинного та повторного бібліографічних посилань, наведених одне за одним, є аналітичні бібліографічні записи на різні публікації, які розміщено в одному й тому самому періодичному чи продовжуваному виданні, у повторному посиланні замість бібліографічних відомостей про цей документ, що збігаються з бібліографічними відомостями у первинному посиланні, наводять слова «Там само» («Там же» або «Ibid»).

Приклад

Позатекстове посилання

Первинне:

5. Сенченко М. Чи вміємо ми читати? // Вісн. Книжкової палати. 2012. № 3. С. 3.

Повторне:

6. Афонін О. Українська книга 2011: рух по сходинках униз // Там само. С. 6-8.

5.5.12 Якщо у повторному бібліографічному посиланні, поданому не після первинного, є бібліографічний запис на один і той самий документ, створений одним, двома або трьома авторами, в ньому подають заголовок бібліографічного запису, а основну назву та наступні за нею повторювані елементи замінюють скороченими словами: «Зазнач. твір» («Зазначений твір»), «Цит. твір» («Цитований твір»), «Указ. соч.» («Указанное сочинение» — рос. мовою), «Цит. соч.» («Цитированное сочинение» — рос. мовою), «Op. cit.» («Opus citato» — латин. мовою).

У повторному бібліографічному посиланні на інший том (частину), іншу сторінку після цих слів зазначають номер цього тому (частини), цієї сторінки.

Приклад

Підрядкове посилання

Первинне:

2 Криворучко О. Ю. Сучасна архітектура : термінол. слов. / Нац. ун-т «Львів, політехніка». Львів, 2008. С. 87.

Повторне:

4 Криворучко О. Ю. Зазнач. твір. С. 59.

6 ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ КОМПЛЕКСНОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОСИЛАННЯ

6.1 Якщо в бібліографічному посиланні використано кілька об'єктів посилання, їх об'єднують в одне — комплексне бібліографічне посилання (далі — комплексне посилання).

6.2 У комплексному посиланні кілька об'єктів бібліографічного посилання подають в абетковому чи хронологічному порядку або за абеткою назв мов, тобто за принципом єдиної графічної основи — кириличної, латинської тощо, або кожною мовою окремо.

6.3 Комплексні посилання можуть бути внутрішньотекстовими, підрядковими, позатекстовими, а також можуть містити первинні та повторні посилання.

6.4 Бібліографічні посилання у складі комплексного посилання розділяють між собою знаком «крапка з комою».

6.5 Кожне з бібліографічних посилань у складі комплексного посилання оформлюють за загальними правилами, урахувавши зазначені далі особливості.

6.5.1 Якщо кілька бібліографічних посилань у складі комплексного посилання мають ідентичні заголовки (один і той самий автор кількох праць), у другому й наступних посиланнях ці заголовки можна замінити словами: «Його ж», «її ж», «їх же» («Его же», «Ее же», «Их же» — рос. мовою або «Idem», «Eadem», «Ibidem» — латин. мовою).

Приклад

Підрядкове комплексне посилання:

Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2011. С. 128 ; Його ж. Психологія і педагогіка вищої школи в запитаннях і відповідях : навч. посіб. для студ. ВНЗ. Київ, 2011. С. 230.

6.5.2 Ідентичні заголовки у бібліографічних посиланнях у складі комплексного посилання можна не наводити. У цьому разі після заголовка в першому посиланні ставлять знак «двокрапка», а перед основною назвою наступного бібліографічного посилання проставляють його порядковий номер.

Приклад

Позатекстове комплексне посилання:

27. Кузьмінський А. І.: 1) Методика навчання англійської мови в аспекті комунікативно-когнітивного підходу : навч.-метод. посіб. Черкаси, 2011. С. 31 ; 2) Моделювання професійної діяльності майбутнього фахівця в умовах інтеграції України в європейський освітній простір : навч. посіб. Черкаси, 2011. С. 78.

7 ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОСИЛАННЯ НА ЕЛЕКТРОННИЙ РЕСУРС

7.1 Залежно від режиму доступу електронні ресурси поділяють на електронні ресурси локального та віддаленого доступу.

7.2 За видом інформації, призначеної для сприйняття, розрізняють такі електронні ресурси: електронні дані, електронні програми, електронні дані та програми.

7.3 Джерелами інформації для складання бібліографічного посилання на електронний ресурс є титульний екран, основне меню, програма, головна сторінка сайту чи порталу, що містять відомості про автора, назву, відповідальність, перевидання (версію), місце та рік видання. Основним джерелом інформації є титульний екран. За потреби використовують й інші джерела інформації: етикетку на фізичному носіїві електронного ресурсу, технічну та іншу супровідну документацію до нього або контейнер, коробку, конверт тощо (згідно з ДСТУ 7157).

7.4 Бібліографічне посилання складають як на електронні ресурси загалом (електронні документи, бази даних, портали чи сайти, веб-сторінки, форуми тощо), так і на їхні складники (розділи та частини електронних документів, порталів чи сайтів; публікації в електронних серіальних документах, повідомлення на форумах тощо) згідно з загальними правилами (відповідно до розділів 4-6) та з урахуванням зазначених далі особливостей.

7.4.1 Якщо є зміни в змісті електронного ресурсу — доповнено зміст або вилучено з нього певну інформацію, модифіковано мову програмування або операційної системи тощо, у бібліографічному посиланні наводять ці відомості, що крім слова «видання» (наприклад, «2-ге вид., доповнене»), можуть містити слова «версія» (наприклад, «Версія 3.1»), «рівень» (наприклад, «Тренувальний рівень»), «модифікація» (наприклад, «Третя модифікація»).

7.4.2 У бібліографічному посиланні після відомостей про відповідальність дозволено не подавати відомості про вид електронних даних чи програм, наприклад: електронні текстові дані (скорочено — електрон. текст. дані), електронні графічні дані (електрон. граф. дані), електронний журнал (електрон. журн.), електронні картографічні дані (електрон. картогр. дані), електронна пошукова програма (електрон. пошук. прогр.) тощо.

7.4.3 У бібліографічному посиланні на електронний ресурс локального доступу після вихідних даних подають відомості про кількість фізичних одиниць (арабськими цифрами) та вид носія інформації (наприклад, електронний оптичний диск). У дужках можна подавати відомості про вид оптичного диска (CD-R, CD-RW, DVD-R тощо).

Приклад

Підрядкове посилання

11 Кожухівський А. Д. Імітаційне моделювання систем масового обслуговування [Електронний ресурс] : практикум / Черкас, держ. технол. ун-т. Черкаси, 2009. 1 електрон. опт. диск (CD-R).

7.4.4 У примітці до бібліографічного посилання на електронний ресурс подають відомості, необхідні й достатні для пошуку та характеристики технічних специфікацій цього електронного ресурсу, в такій послідовності:

- системні вимоги;
- відомості про доступ;
- дата оновлення документа або його частини;
- електронна адреса;
- дата звернення до документа.

7.4.4.1 Відомості про доступ до електронного ресурсу подають у бібліографічних посиланнях на документи з комп'ютерних мереж, а також із повнотекстових баз даних, доступ до яких здійснюють на договірній основі або за передплатою (наприклад, «ЛІГА-ЗАКОН», «Атлас Аналітика», «Нормативні акти України» тощо).

Приклад

Позатекстове посилання

3. Про відзначення 150-річчя з дня народження видатного вченого Володимира Івановича Вернадського [Електронний ресурс] : проект постанови Верховної Ради України. Документ не було опубліковано. Доступ із інформ.-правової системи «ЛІГА-ЗАКОН».

7.4.4.2 Відомостям про дату (день, місяць, рік) останнього оновлення електронного ресурсу віддаленого доступу (його частини) передують слова «Дата оновлення». Ці відомості в бібліографічному посиланні наводять перед відомостями про режим доступу («URI», «URL»).

Приклад

Підрядкове посилання

2 Берташ В. Пріоритети визначила громада // Голос України : електрон, версія газ. 2012. № 14 (5392). Дата оновлення: 04.08.2012. URL: <http://www.golos.com.ua/userfiles/file/040812/040812-u.pdf> (дата звернення: 06.08.2012).

7.4.4.3 Для позначення електронної адреси електронного ресурсу віддаленого доступу в примітці дозволено замість слів «Режим доступу» (чи «Доступ») або їхнього еквівалента іншою мовою (наприклад, «Available from») застосовувати аббревіатури «URI» (Uniform Resource Identifier — Уніфікований ідентифікатор ресурсу) або «URL» (Uniform Resource Locator — Уніфікований покажчик ресурсу).

7.4.4.3.1 Якщо електронний ресурс має унікальний ідентифікатор DOI

(Digital Object Identifier — Ідентифікатор цифрового об'єкта) або інший постійний ідентифікатор, замість електронної адреси цього ресурсу рекомендовано зазначати його ідентифікатор.

7.4.4.3.2 Інформацію про протокол доступу до електронного ресурсу (http, ftp тощо) та його електронну адресу наводять у форматі «URI» або «URL».

7.4.4.3.3 Довгу електронну адресу можна переносити на наступний рядок. У цьому разі останнім у першому рядку має бути знак «навскісна риска» («/»).

Приклад

Підрядкове посилання

12 Біланюк О. П. Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного туризму в українсько-польських відносинах // Економіка. Управління. Інновація : електрон. наук. фахове вид. 2012. № 2. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2012_2/pdf/12borupv.pdf (дата звернення: 17.06.2013).

Для запобігання помилок у наведенні електронної адреси рекомендовано подавати її в один рядок.

Приклад

Підрядкове посилання

12 Біланюк О. П. Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного туризму в українсько-польських відносинах // Економіка. Управління. Інновація : електрон. наук. фахове вид. 2012. № 2. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/eui/2012_2/pdf/12borupv.pdf (дата звернення: 17.06.2013).

7.4.4.3.4 Дозволено подавати відомості про інше місцезнаходження чи форму електронного ресурсу, використовуючи слова «Також доступний» (наприклад, «Також доступний у PDF:...») чи подібні еквівалентні фрази (наприклад, «Відомості доступні також в Інтернеті:...»).

7.4.4.4 Після електронної адреси подають відомості про дату звернення до електронного ресурсу віддаленого доступу: число, місяць і рік (в круглих дужках) після слів «дата звернення».

Приклад

Позатекстове посилання

4. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 08.02.2012).

7.4.4.5 У бібліографічному посиланні на електронні ресурси локального та віддаленого доступу в примітці можна не подавати відомостей про джерело назви («Назва з етикетки диска», «Назва з екрана» тощо).

8 ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ПОСИЛАННЯ НА АРХІВНИЙ ДОКУМЕНТ

8.1 Бібліографічне посилання на архівний документ дає можливість ідентифікувати його та визначати місцезнаходження в архіві, музеї, бібліотеці тощо.

8.2 Бібліографічне посилання на архівний документ складають за загальними правилами, викладеними в цьому стандарті, з урахуванням зазначених далі особливостей.

8.2.1 У бібліографічному посиланні на архівний документ відомості про об'єкт посилання відокремлюють від пошукових даних знаком «дві навскісні риски» (« // «) з проміжками до та після нього.

Приклад

Підрядкове посилання

3 Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки // ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8-12. Копія ; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1-3.

8.2.2 Для позначення пошукових даних архівного документа використовують такі скорочення слів: «Ф.» («Фонд»), «Оп.» («Опис»), «К.» («Картон»), «Спр.» («Справа»), «Од. зб.» («Одиниця зберігання»), «Арк.» («Аркуш»).

Між елементами пошукових даних ставлять знак «крапка».

Приклад

Внутрішньотекстове посилання

(ЦДІАК України. Ф. 4703. Оп. 3. Спр. 23. Арк. 45-49).

8.3 Бібліографічне посилання на архівний документ може містити такі елементи:

- заголовок бібліографічного запису (ім'я автора);
- основну назву документа;
- відомості, що належать до назви (пояснюють і доповнюють її);
- відомості про відповідальність (містять інформацію про осіб і/або організації, які брали участь у створенні документа);
- пошукові дані архівного документа;
- примітки.

8.3.1 Пошукові дані архівного документа містять такі відомості:

- назву архіву;
- номер архівного фонду;
- номер опису;
- номер справи (одиниці зберігання) за описом;
- місцезнаходження об'єкта посилання (кількість аркушів загалом чи аркуш, на якому подано об'єкт посилання).

Приклад

Позатекстове посилання

8. ЦДНТА України. Ф. Р-72. Оп. 2. К. 1 - 272. Од. зб. 1. 10 арк.

8.3.1.1 Назву архіву подають у вигляді аббревіатури чи скорочення, які прийнято в архівній галузі. Розшифрування аббревіатури наводять у списку скорочень, який додають до тексту. Якщо списку скорочень немає, назву архіву подають повністю або скорочують окремі слова та словосполучення згідно з ДСТУ 3582, ДСТУ 7093, ГОСТ 7.12. Повну або скорочену назву архіву можна подавати після аббревіатури.

Приклади

ЦДІАК України (Центральний державний історичний архів України, м. Київ);

ДА СБ України (Держ. архів Служби безпеки України);

ЦДНТА України (Центр. держ. наук.-техн. архів України);

Держархів м. Києва.

У повторному бібліографічному посиланні назву архіву наводять у вигляді аббревіатури або в скороченій формі.

8.3.1.2 Номер архівного фонду наводять після назви архіву, зазначаючи ті необхідні елементи пошукових даних, які прийнято подавати саме в цьому архіві. Після номера архівного фонду в круглих дужках може бути зазначено його назву.

Приклад

ЦДАВО України. Ф. 14 (Фонд «Товариство отців Василіан» у Львові).

Якщо номера архівного фонду немає, після назви архіву подають, зазвичай у називному відмінку, назву цього архівного фонду.

Приклад

Держархів Донецької обл. Фонд Донецького обкому КП(б)У.

8.4 Внутрішньотекстове бібліографічне посилання на архівний документ зазвичай містить тільки пошукові дані цього документа.

Приклад

Внутрішньотекстове посилання

(ЦДІАЛ України. Ф. 183. Оп. 4. Спр. 2. Арк. 10).

За потреби можна наводити його повний опис.

Приклад

Внутрішньотекстове посилання

(Наукове товариство ім. Шевченка // Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1-7).

8.5 У підрядкових і позатекстових бібліографічних посиланнях рекомендовано наводити відомості про архівний документ — об'єкт посилання (його заголовки та основну назву або тільки його основну назву; відомості, що належать до назви тощо) та пошукові дані.

Приклад

Позатекстове посилання

5. Діяльність історичної секції при ВУАН та зв'язаних з нею історичних установ Академії в 1929-1930 рр. // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Ф. Х (Всеукраїнська Академія Наук). Спр. 1686. 30 арк.

Проте можна наводити у підрядкових і позатекстових посиланнях на архівний документ тільки пошукові дані цього документа за умови, якщо основні відомості про нього є в тексті.

8.6 Якщо справа (одиниця зберігання) чи певний архівний документ, який зберігають у цій справі, не має назви, її формулює дослідник. У цьому разі назву справи подають у квадратних дужках до або після пошукових даних про документ.

Приклад

Позатекстове посилання

17. [Праці П. К. Грімстед] // ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 7. Спр. 19. 284 арк. або:

17. ЦДАВО України. Ф. 14. Оп. 7. Спр. 19. 284 арк. [Праці П. К. Грімстед].

8.7 Якщо потрібно зазначити автора та назву або тільки назву справи, в якій зберігають архівний документ — об'єкт посилання, ці відомості подають після пошукових даних у круглих дужках.

Приклад

Підрядкове посилання

3 Науковий архів Інституту історії України НАН України. Ф. 2. Оп. 3. Спр. 170. № 1. Арк. 5. (План праці НДКІУ на 1924 р.).

8.8 У примітках можна наводити відомості про автентичність, автографічність, мову, спосіб відтворення, відомості про особливості зовнішнього вигляду архівного документа, про його опублікування тощо. Примітки подають після пошукових даних.

Приклади

Підрядкові посилання

* ЦДАВО України. Ф. 3866. Оп. 3. Спр. 3. Арк. 1-37. Копія.

2 ЦДІАК України. Ф. 127. Оп. 3. Спр. 38. Арк. 45. Оригінал. Рукопис.

8.9 Якщо текст архівного документа розміщено на зворотному боці аркуша, у пошукових даних бібліографічного посилання зазначають слово «зворот» у скороченій формі — «зв.».

Приклад

Позатекстове посилання

21. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки

Статуту. 14 грудня 1989 р. // ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64, 64 зв., 71.

8.10 Бібліографічні посилання на архівні документи із зарубіжних архівів подають мовою певної країни згідно з прийнятими в цій країні та в цьому архіві правилами описування та складання посилань (зі скороченнями).

Приклади

Внутрішньотекстове посилання

(ARw Lublinie. Zespol 95. Sygn.125. K. 6-7).

Підрядкове посилання

11 Sygn.126. Wisyta Generalna dekanatu Patenskiego w roku 1793. 1793 r. 57 k.

Позатекстове посилання

13. Государственный архив Российской Федерации. Ф. Р-7008. Украинская библиотека им. С. Петлюры в Париже. 1922 - 1940. Оп. 1. Д. 65. Каталог книг по истории Украины и другим вопросам на украинском языке, 1908-1940. 80 л.¹

¹ ДСТУ 8302:2015. БІБЛІОГРАФІЧНЕ ПОСИЛАННЯ. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с.

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ В СПИСКУ ДЖЕРЕЛ, ЯКИЙ НАВОДЯТЬ У НАУКОВІЙ РОБОТІ

Характеристик а джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: моногр. Харків: Право, 2009. 600 с. 2. Шемшученко Ю. С. Проблеми теорії конституційного права України. Київ: Парламентське вид-во, 2013. 616 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Неурядові правозахисні організації України: навч. посіб. (2-ге вид., перероб. та допов.). Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 245 с. 2. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Р., Степаненко К. В., Щербина Є. М. Міжнародний захист прав людини: навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2014. 152 с. 2. Наливайко Л. Р., Костицький В. В., Грицай І. О. Науково-практичний коментар до Закону України «Про громадські об'єднання». Київ: АртЕк, 2015. 228 с. 3. Аніщук Н. В., Афанасьєва М. В., Бакаянова Н. М. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 524 с.
Чотири автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лазор Л. І., Михайлюк В. П., Рашидов С. Ф., Дроговоз В. А. Конституційне право України: словник-довідник. Луганськ: Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2008. 215 с. 2. Філонов О. В., Субботін В. М., Пашутін В. В., Годоров І. Я. Основи демократії. Права людини та їх забезпечення в умовах суспільних змін: навч. посіб. 2-ге вид., випр. Київ: Знання, 2008. 215 с.
П'ять і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Р., Касяненко Є. В., Обушко В. В., Сеньків О. М., Чепік-Трегубенко О. С. Конституційне право України в тестових завданнях: навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 432 с. 2. Наливайко Л. Р., Голобутовський Р. З., Звягіна Е. В., Кузьміна І. С., Наливайко О. І., Чепік-Трегубенко О. С. Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях: навч. посіб. / за заг. ред. Л. Р. Наливайко.

	Київ: Хай-Тек Прес, 2017. 316 с.
Без автора (на початку джерела)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституційне право України: посіб. для підгот. до іспитів / [Ю. Г. Барабаш та ін.]. 4-те вид., перероб. та допов. Харків: Право, 2017. 369 с. 2. Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посіб. у питаннях і відповідях / Т. Є. Кагановська та ін.; за ред. Т. Є. Кагановської. Харків: Право, 2017. 303 с.
Частина книги, періодичного, продовжуваного видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Р., Грицай І. О. Забезпечення принципу гендерної рівності на місцевому рівні в Україні: проблеми теорії та практики / Основи теорії гендеру: юридичні, політологічні, філософські, лінгвістичні та культурологічні засади: кол. моногр. Київ: Хай-Тек Прес, 2018. С. 72-113. 2. Тимченко І. А. Механізм конституційної юрисдикції у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина / Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Харків: Право, 2008. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / за заг. ред. Ю. П. Битяка. С. 103-130. 3. Nalyvayko L. The principle of state sovereignty in terms of globalization processes. <i>International Journal of Experimental Education</i>. 2012. № 12. С. 33-35. 4. Наливайко Л., Чепік-Трегубенко О. Децентралізація влади в Україні в умовах розбудови демократичного громадянського суспільства. <i>Підприємництво, господарство і право</i>. 2015. № 10. С. 44-47.
Матеріали конференцій, з'їздів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Принцип відкритості та прозорості діяльності Національної поліції України як чинник демократичного розвитку. <i>Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 27 січня 2017 р.</i> Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. С. 74-76. 2. Nalyvayko L., Korshun A. Concept of «Electronic Judiciary» in Ukraine: Theoretical and Legal Aspects. <i>Jurisprudenta – componenta fundamentala a proceselor integratone si a comportamentului legal contemporan conferinta internationala stiintifico-practica</i>, Chisinau, Republica Moldova, 3-4 noiembrie 2017. Chisinau: S.n. (Tipogr. «Tipocart Print»), 2017. P. 36-39.

Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 535 с. 2. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 180 с.
Автореферати дисертацій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Наливайко Л. Р. Державний лад України: поняття, система, гарантії: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2010. 40 с. 2. Наливайко Л. Р. Конституційно-правова відповідальність: питання теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 16 с.
Багатотомний документ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах / редкол.: О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. Том 3: Загальна теорія права. 952 с. 2. Юридична енциклопедія: в 6-ти томах / редкол.: Ю. С. Шемшученко (гол.) та ін. Київ: Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2001. Том 3: К-М. 792 с.
Словники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тлумачний термінологічний словник з конституційного права (Explanatory Terminological Dictionary on Constitutional law) / Кол. авт.; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2016. 628 с. 2. Шемшученко Ю. С. Великий енциклопедичний юридичний словник. А-Я. Київ: Юридична думка, 2012. 1017 с. 3. Словник юридичних термінів і понять: навч. посіб. / [В. Г. Гончаренко та ін.]; за ред. В. Г. Гончаренка та З. В. Ромовської. Київ: Юстініан, 2013. 597 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України від 28 червня 1996 року. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 02 червня 2016 року. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2016. № 28. Ст. 532). 2. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим: Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.). <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 1998. № 29. Ст. 191.
Електронні ресурси	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_011 2. Даниленко Л. І. Забезпечення легітимності конституційних змін в Україні: історичний аспект. <i>Державно-управлінські студії</i>. 2017. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/deruprs_2017_2_4

Навчальне видання

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

**для написання курсових та наукових робіт
з навчальної дисципліни
«Конституційне право»
(для здобувачів вищої освіти
юридичного факультету та
Навчально-наукового інституту заочного навчання
та підвищення кваліфікації)**

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора,
Заслуженого юриста України
Лариси НАЛИВАЙКО*

Редактор, оригінал-макет, дизайн –
А.В. Самотуга

Підп. до друку 14.05.2021. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 29,00.
Обл.-вид. арк. 29,25. Тираж 50 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rvv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018